KURTULUŞ

KENDİNİ ANLATIYOR

KURUCULAR I

*dipnot

Kurtuluş Kendini Anlatıyor: Kurucular 1
© Dipnot Yayınları, 2016

ISBN: 978-605-4878-63-5
Dipnot Yayınları: 240
Sertifika No: 14999
1. Baskı, 2016/Ankara

Editör: Emir Ali Türkmen
Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer
Düzelti: Ümit Özger

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.
Baskı: Sözkesen Matbaacılık (Sertifika No: 13268)
İvedik O.S.B 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No:2/40
Yenimahalle/ANKARA ■Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları
Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 ■ Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com
www.dipnotkitap.com

KURTULUŞ
KENDİNİ ANLATIYOR

KURUCULAR I
İlhami Aras
Ali Demir
Şaban İba

*dipnot yayınları

İçindekiler

SUNUŞ 11

***KURTULUŞ HAREKETİ* KRONOLOJİSİ** 17

İLHAMİ ARAS 35

İnce Memed'i okudum... 37

İnegöl'de siyasal yaşam 37

Çetin Altan devrimcisiyiz 41

Devrim tanımı Mihri Belli'den... 41

"Canı Ucuzlar Birliği" 43

TİP'e üye oldum 44

Sözcümüz Mahir Çayan'dı 45

Sınıfsal kompozisyon. 48

Devrimci TİP Komitesi 50

Utanılacak şeylerdi yaptıklarımız..... 51

Şehir gerillasına başlıyoruz... 55

Arabayı devirmek... 56

Dev-Genç'i alalım mı, almayalım mı? 59

Beyaz ve Kırmızı Aydınlık 63

15-16 Haziran işçi direnişi 64

Kadınlar sürecin neresinde? 68

Öğrenci hareketi erkenden siyasallaştı 70

Ortam siyasal ama eylem az 72
Unutuyordum birden her şeyi 73
Duygusal dünya... 74
Cezaevinde her şey açık 76
Kimi buldularsa almışlar 79
Geçmişten kopuş... 84
Ayrılık çanları çalıyor 86
Görüşmeler hızlı başladı 89
O kadar titizlik doğru mu? 91
Görünenle gerçek uyuşmuyordu... 92
İşin içinde iş var... 94
Gençlik içinde çalışma 96
Önce dergi, ardından gazete 101
Yollar ayrılıyor... 103
Yaygın örgütlenme 107
Örgütsel yapılanma 108
Engellemeyen yoktu ki 111
Devrimci Eylem Birliği 113
Kürdistan'daki örgütlenme ve bir ayrılık 115
İlk kampanya ve ulaşılan hedefler 117
Kadın sorunu ve dergi. 118
Seçimlere katılma kararı 120
Maraş ve Çorum olayları 123
Bireysel önderlik yerine organlı çalışma... 125
Araba bayır aşağı gidiyor 127
12 Eylül geldi... Ne yapacağız? 131
Geri çekilme kararı... 135
Biz ayakta kalalım, hesabı sonra veririz 141

12 Eylül'de de devam etti... 144
Kadınlar açısından bakınca... 146
Memlekete dönünce ilk buluşma 147
İlk çıkan arkadaşlar 148
Filistin'e geçiş... 151
Filistin'de yaşam... 153
Sabra ve Şatilla katliamı 157
İki yıl sonra memlekete dönüş 159
Bu ne biçim devlet! 166
Selimiye'de... 169
Savcı: Demek işkence yokmuş! 170
Metris'te... 171
Bir sigara uğruna emre itaat... 172
Sağmalcılar'a sevk... 173
Tek tip elbise ve ilke sorunu... 177
Yenildik! 179

ALİ DEMİR 183
Türkçeyi ilkokulda öğrendim 184
Mahalle kavgaları... 187
Derik'te Kürtçe gazete... 188
Yasadışı yollardan Suriye'ye 190
Aşk ne bilmezdik ki... 193
Dil Tarih'in Dev-Genç Başkanı oldum 195
Mamak'ta gündüz özgürdük 199
Solda ayrılıklar başlıyor... 203
Yeni şeyler söylüyorduk. 207
Merkez Komite'de kadın yoktu 208
Giderek daha ileri şeyler söyledik 209

Kız arkadaşım olmadı 210
Kendi aramızda kavga gürültü olmazdı 214
Kurtuluş Sosyalist Dergi çıkıyor... 215
PKK-KUK çatışması ve Kurtuluş... 217
1978 Ev baskınları 220
Sınırı geçtik, köpekler sürekli havlıyor... 223
Filistin'deki kamplarda hayat..... 224
Avrupa'ya gitmeye sıcak bakmadım..... 225
Örgüt içi anlaşmazlık büyüyor..... 226
ASALA militanları..... 227
Bölge Komitesi gibi çalıştık. 229
Tarihe eleştirel bakıyorduk... 232
Temel ayrılık nerede? 233
İttifaklar ve eylem birliği... 237
12 Eylül'e hazırlıksız yakalandık 242
Yusuf Aslan'la aynı koğuşta... 245
Tepki gösterdik, direndik..... 246
Merkez Komite Sekreteri..... 248
Hepimiz teoriyle ilgilenmiyorduk..... 261

ŞABAN İBA..... 273
Silahlı sosyalistler 275
Gerilla deneyimi 276
Dev-Genç Bölge Yürütme ve MYK Üyesi..... 279
Kızıldere Katliamı ve Ertuğrul'un mektubu 286
İşin aslı ve gençlerin tavrı..... 299
İsmet Öztürk ve Karadeniz'le ilişki..... 304
Seyfi Cengiz'le tanışma ve tartışma 306
Öncü İşçi grubuyla birleşme..... 310

İzmir'e açılma 311
Anti-faşist mücadele anlayışı 317
Tarihimizin çarpıtılması 318
Filistin temsilciliği 337
Siyasal kampanyalar ve anti-faşist mücadele 338
Anti-şovenist ilkemiz ve DEB olayı 339
Kurtuluş gazetesinin çıkışı 342
Kurtuluş'a karşı gözdağı operasyonu 343
Avrupa temsilciliği 346
Parti sorunu 349
12 Eylül'den önce son miting 359
Politbüro dönemi 364
Yedeklerin devreye girmesi 368
Geri çekilme sorunları 369
Reorganizasyon kararları 375
Kadroların istihdamı sorunu 379
Örgütün savunulması kararı 381
Genç Kurtuluşçular Birliği 382
Yurtdışındaki durum 385
İkinci konferans kararları 386
Merkez Komitesi seçimi 390
Soygunlara başlama kararı 392
Büyük soygun ve büyük operasyon 394
Erkan Mete: Bu, Şaban İba! 397
Cezaevi ve mahkeme 399

Kısaltmalar 401

İsim Dizini 405

SUNUŞ

Elinizdeki kitap, 1970'li yıllarda ortaya çıkan ***Kurtuluş Hareketi*** içinde mücadele vermiş, hareketin devrimci kimliğinin oluşmasında katkısı olmuş kadın ve erkeklerle yapılan görüşmeleri içeren bir dizinin ilk kitabıdır. ***KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR*** adıyla yayınlanacak olan dizinin ilk iki kitabında ***Kurtuluş Hareketi***'nin kurucusu niteliğindeki yedi kişiyle yapılan görüşmeler yer alıyor. SODİD (Sosyal Dayanışma ve İletişim Derneği) üyelerinin yürüttükleri sözlü tarih çalışmasının ürünü olarak yayınlanması planlanan kitaplarda, kurucuları takiben çeşitli politik kademelerde mücadele etmiş, Karadeniz gibi ***Kurtuluş***'un örgütlenmesinde ve ülke çapında kitlesel bir siyasi hareket haline gelmesinde özel bir yeri olan veya Kürdistan gibi siyasi ve ideolojik olarak farklı ve tarihsel bir anlamı olan bölgelerde görev almış, gençlik hareketi veya işçi hareketinin içinde ya da mahalle örgütlenmelerinde sorumluluklar üstlenmiş kadınlara ve erkeklere yer vereceğiz. Toplamda altı veya yedi kitaplık bir dizi olarak yayınlanacak olan bu sözlü tarih çalışmasının, Türkiye'de çok çalkantılı bir dönemin politik arka planına ışık tutacağını umuyoruz.

Sözlü tarih çalışmasının yürütücüsü olan SODİD, ***Kurtuluş Hareketi*** içinde yer almış ya da bir şekilde bağı olmuş insanların iletişim ve dayanışmasını sağlamak amacıyla 2008 yılında kuruldu. Kurulduğu tarihten itibaren üyeleri ve çevresiyle yakın ilişki kurarak sağlık sorunlarının çözümünden, öğrencilere maddi destek sağlamaya kadar birçok konuda dayanışma içinde olmaya çalıştı. Tiyatro, film, belgesel gösterimi gibi kültürel etkinlik-

lerin yanı sıra, gündemdeki siyasi sorunların tartışıldığı panel ve söyleşiler düzenledi.

SODİD'te ***Kurtuluş Hareketi***'nin tarihini belgeleyecek bir sözlü tarih çalışması yapılması düşüncesi, ilk kez 2010 yılında ortaya atıldı. Yakın tarihimizde yaşananların gelecek kuşaklara aktarılması, geçmişte yaşananların değerlendirilebilmesi ve eleştirebilmesi için anı, bilgi ve belgelere dayalı sağlıklı ve güvenilir bir platform y3aratılması fikri olgunlaşarak sonuçta, bir "Sözlü Tarih Projesi" haline geldi. Doğal olarak SODİD içinde buluşanların da kendi kişisel tarihlerinin bir parçası olacak bu projenin nasıl gerçekleştirileceğini görüşmek üzere, 7 Şubat ve 14 Mart 2010 tarihlerinde yapılan geniş katılımlı toplantılarda bir mutabakat sağlanarak hazırlıklara başlandı. Bugün ***Kurtuluş Hareketi***'nin içinden çıkmış birden fazla siyasal örgütlenme/parti ve çok sayıda bağımsız birey olduğu hatırlanacak olursa bu çalışmanın SODİD üzerinden yapılmasına ilişkin bir güven ortamının yaratılması ve bir mutabakat sağlanması önemliydi.

İlk aşamada oluşturulan Hazırlık Ekibi, çalışmanın içeriği, hangi dönemleri kapsaması gerektiği ve temel alınacak ilke ve kuralları saptadı. Ardından SODİD içinde bu çalışmayı yürütmek amacıyla bir "Sözlü Tarih Çalışma Grubu" oluşturuldu. Görüşmeleri yapan kişiler, görüşülen kişiyi iyi tanıyan ve dolayısıyla görüşmecilere özel bilgi ve destek sağlayan danışmanlar, görüşmelerin sözlü kayıtlarını deşifre edenler, yazılı metinleri redakte edenler ve bütün bu çalışmaları koordine edenlerden oluşan yaklaşık yirmi kişilik bu grup 2010 yılı sonunda çalışmaya başladı. Ancak gerek çalışmanın tümüyle gönüllü olarak yürütülmesi, gerekse de görüşülen kişilerin zaman ayırmasında çıkan sorunlar ve uzun aralıklarla, kesintilerle görüşmelerin gerçekleştirilmesi dolayısıyla ilk kitapların yayınlanması beş yıl sonra olabiliyor.

Kurtuluş'un 40 yıla ulaşan tarihi dikkate alınarak yapılan bu çalışmada, bu 40 yılın tümü değil; doğduğu ve kitlesel bir devrimci hareket haline geldiği 1975-80 yıllarından, ağır illegalite koşullarında varlığını sürdürdüğü 1985 yılına kadar olan dönem ele alındı. 1985 sonrasında da varlığını sürdüren ***Kurtuluş***'un, o yıllarının ve mücadele tarihinin başka bir çalışmanın konusu olmasını diliyoruz.

* * *

Başlangıçtan itibaren uzun soluklu olacağını öngördüğümüz bu çalışma, tamamen gönüllü çabaların ürünüdür. Oluşturduğumuz üç görüşme ekibi, Mayıs 2016'ya kadar 30'dan fazla kişiyle görüştü. Bu görüşmelerin büyük kısmı da deşifre edilerek yazıya döküldü. Ama hala konuşacağımız onlarca kişi var. Çok kısıtlı olanaklara, zaman ve mekân zorluklarına rağmen görüşmelerin sağlıklı ortamlarda yapılması, bilginin toplanması, korunması, görüşülen kişi ve görüşmeci ekip arasındaki ilişkilerin karşılıklı sorumluluk ve güvene dayalı olarak kurulmasına azami özen gösterildi. Yayınlanarak herkesin bilgisine açılması aşamasında, görüşme yapılan kişiden onay almak ve benzeri konularda, sözlü tarih çalışmalarının ilke ve kurallarına uygun davranmaya hassasiyet gösterdiğimizi de belirtmekte fayda var.

Bu çalışmada amacımız, ***Kurtuluş*** için yeni bir "tarih" yazmak veya "kolektif tarih" oluşturmak değil kuşkusuz. Diğer siyasi parti ve hareketlerde olduğu gibi ***Kurtuluş Hareketi***'nin de kendine göre "resmi bir tarihi" vardır ve kendi yayınlarından, örgütsel belgelerinden bu tarih izlenebilir. Bu çalışmadan muradımız, ***Kurtuluş*** tarihi içinde yer almış, hayatlarıyla bu tarihi "yapmış" insanların hikâyelerini ortaya çıkarmak ve bir anlamda bu tarihin "demokratikleştirilmesi ve çoğulculaştırılması" için gereken koşulları hazırlayacak güvenilir belgeler ortaya koymaktır. Bir politik örgütlenmenin içinde yer alan her düzeyde kişiyle yapılan bu görüşmeler, belki de önceden dikkat çekmeyen birçok gerçeğin gün yüzüne çıkmasını, üzerine konuşulabilir, düşünülebilir hale gelmesini sağlayacaktır. Bu sayede gelecek kuşaklara zengin bir deneyim birikimi aktarılmış olacaktır.

Ele alınan 1975-85 döneminde, görüşülen her bireyin farklı süreçler yaşadığı ve yaşananları da farklı biçimlerde algıladığı bir gerçektir; dolayısıyla görüşmelerde bütün bu süreçlerin nasıl algılandığı, nasıl izler bıraktığı ve bugün nasıl görüldüğü ortaya çıkacaktır. Yeni bilgi, belge, anı, yorum, eleştiri ve özeleştirilerin ortaya konacağı bu anlatımlar, okurlar için ilginç, araştırma yapacak olanlar içinse ciddi ve güvenilir bir kaynak olacaktır.

Bitmeyen, hep devam eden bir "hatırlama faaliyeti" olarak da tanımlanan sözlü tarih çalışmasında görüşülen her kişi elbette kendi hikâyesini anlatırken belleğinin esiri olacak ve işin doğası gereği kendine göre bir "tarih" yazacaktır. İnsan belleği seçicidir; bazı olayları unuturken bazılarını abarta-

bilir, farklılaştırabilir, hatta bazı şeyleri yoktan var edebilir. Anlatımlarda "doğru" ya da "yanlış" şeklindeki nitelemelerin sözlü tarih için geçerli olmayacağını, bazen atlama veya unutmaların bile bir "veri" sayıldığını ve doğası gereği sözlü tarihin "çoğul" olduğunu bilerek görüşmelerin yürütüldüğünü ve yayına dönüştüğünü vurgulamak isteriz.

Bu arada kişinin olaylara bugünden bakışı, bugünün bilinci ve kavrayışıyla geçmişte yaşananları farklı algılaması ve aktarması da mümkün, hatta kaçınılmazdır. Bu noktada diğer kişilerin anlatımlarının yanı sıra, ortaya çıkacak bilgi, belge ve arşiv devreye girerek istemeden yapılmış olan yanlış ve eksiklerin aşılmasına olanak sağlayacaktır. Bu konuda özel bir dikkat ve hassasiyet göstererek eksik kalmış bilgileri yeni yayınlarda ve yayınların yeni baskılarında tamamlamaya gayret edeceğimizi de belirtmek isteriz.

* * *

Sözlü tarih anlayışına uygun olarak görüşmeler "kurucu" niteliği taşıyanlarla başladı. ***Kurtuluş***'un bir siyasi hareket olarak ortaya çıkış koşullarının anlaşılabilmesi, bütünsel yapısının görülebilmesi için böyle bir başlangıç gerekiyordu. Ancak sözlü tarihin esasında sözünü söylemek, sesini duyurmak konusunda yeterince olanağı olmayanlar için bir alan açtığı, görünür olmayanlara fırsat yarattığı bilinciyle çalışma devam ediyor. İşçi sınıfı, gençlik, kadın, öğretmen ve diğer kamu çalışanları ile Kürdistan'da ***Kurtuluş***'a katkı yapmış onlarca kişiyle devam eden görüşmeleri de önümüzdeki süreçte kitap olarak yayınlamayı hedefliyoruz.

Kurtuluş'un "kurucuları" olarak nitelendirilmesi gereken ve önce "Geçici Merkez Organ", daha sonra "Geçici Merkez Komitesi" adı altında oluşturulan ilk merkezi yönetici kurulda yer alan İsmet Öztürk, Doğan Tarkan, Ali Demir, İlhami Aras, Mahir Sayın, Şaban İba ve Mustafa Kemal Kaçaroğlu ile yapılan görüşmeler tek kitaba sığmadı. Her birinin 1960'lara dayanan uzun mücadele tarihi, pek çok yeni bilgiyi de içeriyor. Bu bağlamda 1960'lardan itibaren gençlik hareketi ve işçi sınıfı mücadelesinin önemli süreçlerini, THKP/C ve ***Kurtuluş***'un doğduğu koşulları, ***Kurtuluş***'un THKP/C kökenli hareketlerden farklarını, Kemalizm eleştirisini, Kürt sorununa yaklaşımını, işçi sınıfını kavrayışı ve partileşme anlayışını, 12 Eylül darbesi öncesi ve sonrasında yapılan değerlendirmeleri, "geri çekilme" politikalarını bu kitap-

larda okuyabileceksiniz. Bu arada sadece ***Kurtuluş***'un değil sosyalist hareketin tarihine ilişkin de bilinmeyen veya kamuoyuna mal olmamış pek çok bilgi de belki ilk kez paylaşılmış olacak.

* * *

Sağlık durumunu da dikkate alarak görüşmelere **İsmet Öztürk**'le başlanmıştı. Ancak vefatı nedeniyle tamamlanamadı ama kendisiyle yapılan bu kısa görüşme yine de kitapta yer aldı.

Doğan Tarkan'la ilk tur görüşme tamamlandı, ancak görüşme metni incelenip yeni sorularla ikinci tur görüşmeye olanak bulamadan **Doğan Tarkan**'ı da kaybettik. Dolayısıyla onun görüşmesi de sınırlı kaldı ve kitapta öyle yer aldı.

Ali Demir, Mahir Sayın, İlhami Aras, Mustafa Kemal Kaçaroğlu ve **Saban İba** ile ilk tur görüşmelerden sonra deşifre edilen metinler üzerinden, ikinci tur görüşmeler de yapıldı ve kitapta yer alacak metinler kendilerine gönderilerek onayları alındı.

Görüşmelerin tümünde değilse de bazılarında alınan görüntülü kayıtların değerlendirilmesiyle elde edeceğimiz belgesel çalışmanın da sözlü tarih projemizi zenginleştireceği kanısındayız.

Başlangıcından itibaren bu çalışmalara çok sayıda kişi gönüllü olarak katkıda bulundu. Ancak görüşmelerin ses kayıtlarının deşifre edilmesini hemen bütünüyle tek başına üstlenen **Nuran Gelişli**'nin **(Ağar)** katkısı gerçekten farklıdır ve burada özel bir teşekkürü hak etmektedir.

Bu çalışmanın başından itibaren, sözlü tarih konusunda bilimsel destek verip danıştığımız her konuda yol gösterici önerileriyle destek olan Kocaeli Üniversitesi'nden **Doç. Dr. Yücel Demirer**'e de burada özel teşekkürümüzü ifade ediyoruz. Ayrıca düzenlediğimiz bir toplantıya katılarak bilgilendirme yapan yine Kocaeli Üniversitesi'nden **Doç. Dr. Hakan Koçak**'a teşekkür ederiz. Çalışma grubumuza sözlü tarih konusunda bir seminer veren 29 Mayıs Üniversitesi'nden **Doç. Dr. Özlem Çaykent**'e de çok teşekkür ederiz.

Diğer bir teşekkür de **Dipnot Yayınevi**'ne; çalışmalarımızın yayınlanması konusunda gösterdiği dayanışma ve anlayış için.

Türkiye siyasal tarihinin önemli bir döneminin daha iyi anlaşılması ve elinizdeki kitap gibi güvenilir kaynakların da desteğiyle yeni çalışmaların yapılması dileğimizle...

Mayıs 2016

Sözlü Tarih Çalışma Grubu:

Korkut Akın, Cemalettin Efe, Mustafa Erdemli, Gönül Erterzi, Doğan Fırtına, Nuran Gelişli (Ağan), Erdoğan İren, Şevket Karakuş, Esra Koç, Füsun Kurtdişoğlu, Mehmet Ali Orgun, Seyfi Öngider, Gönül Sevindir, Ziya Sümer, Bülent Sürmen, Burhan Tanrıverdi, Mustafa Yeşim.

KURTULUŞ HAREKETİ KRONOLOJİSİ

1971 Mayıs: Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'dan oluşan Merkez Komitesi ve 11 kişiden meydana gelen bir Genel Komite ile yönetilen THKP-C, 12 Mart darbesine karşı silahlı direnişe geçti. Örgüt, Mayıs 1971'de 1 No'lu Bildirisini yayınladı ve bazı banka soygunları, ABD işyeri veya araçlarının bombalanması eylemlerini üstlendi.

1972 30 Mart: THKP-C'nin "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi" diye adlandırılan ve Mahir Çayan'ın *Kesintisiz Devrim II-III* adını taşıyan yazılarında ifadesini bulan silahlı mücadele, 30 Mart 1972'deki Kızıldere katliamına kadar devam etti. Kızıldere'de Mahir Çayan'ın yanı sıra THKP-C militanları Hüdai Arıkan, Nihat Yılmaz, Ertan Saruhan, Ahmet Atasoy, Sinan Kazım Özüdoğru, Sabahattin Kurt ve Saffet Alp ile THKO militanları Cihan Alptekin ve Ömer Ayna da öldürüldü. Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Koray Doğan gibi isimler ise daha önce öldürülmüştü. Böylece 1972 yaz aylarında THKP-C fiilen yok edilirken daha sonra Kurtuluş'u kuracak olanlar da dahil, örgütün içinde veya çevresinde yer alan çok sayıda devrimci tutuklandı ve açılan THKP-C ve/veya Dev-Genç davalarından yargılanarak çeşitli cezalara çarptırıldı.

1972-1974: Kızıldere katliamından sonra hapishanelerde bulunan THKP-C ve Dev-Genç davalarından yargılanan militanlar, bir yandan kendilerini eğitmeye ve geliştirmeye çalışırken bir yandan da içinde bulundukları siyasi hareketlerin eleştirel değerlendirmelerini yapmaya başladı.

1974 Mayıs: CHP-MSP Hükümeti'nin, 12 Mart döneminin "yaralarını sarmak için" genel af yasası çıkarmasıyla hapishanelerdeki siyasi tutuklu ve mahkûmların büyük bölümü serbest kaldı. Ceza yasasının ünlü antikomünist 141-142. maddelerinden yargılananlar için MSP milletvekilleri oy vermeyince siyasi mahkûmlardan bir kısmı af yasası kapsamının dışında bırakıldı. Ancak birkaç ay sonra, Anayasa Mahkemesi bu maddelerden ceza alanların da serbest bırakılmasını sağlayan bir karar alınca 12 Mart döneminde dolan hapishaneler boşaldı.

1974 Temmuz: Kurtuluş'un daha sonraki örgütlenmesinde önemli bir yeri ve rolü olacak Karadeniz Devrimci Kültür Derneği (Dev-Ka) kuruldu. Karadeniz Bölgesi'nde, öncelikle THKP-C militanı veya sempatizanı devrimciler, daha sonra Kurtuluş'un kurucularından olan THKP-C davası sanıklarından İsmet Öztürk öncülüğünde bu dernek çatısı altında örgütlendi. Genel Merkezi Samsun'da olan dernek, Zonguldak'tan Rize'ye kadar bölgede birçok şehir ve kasabada şubeler açarken bir buçuk yıl sonra adını "Karadeniz Dev-Genç" olarak değiştirdi ve bölgedeki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütlenmesini gerçekleştirdi.

1974 Sonu: THKP-C ve Dev-Genç davalarından Mamak'ta birlikte yatmış olan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Şaban İba, Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap ve arkadaşları tahliye olduktan sonra hapishane sürecinde gelişen ilişkilerini sürdürmeye ve birlikte hareket etmeye niyetliydiler. Bu arada Ziya Yılmaz, Ertuğrul Kürkçü, Necmi Demir, İlkay Demir, Orhan Savaşçı gibi idam veya müebbet hapis cezası almış ve bu nedenle af yasasıyla tahliye olamayan ve Niğde Cezaevi'nde yatmakta olan THKP-C'nin önde gelen isimleriyle de görüşmelerini sürdürüyorlardı. Mahir Sayın ve Oğuzhan Müftüoğlu'na geçmişin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelim konusun-

da bir tür siyasi manifesto hazırlama görevi verildi. Bu ikili, yazılı bir metin oluşturmak üzere birlikte çalışmaya başladı.

1975 Başı: Ocak 1971'de birlikte eyleme giderken yakalanan, birlikte yargılanan, cezaevinde de birlikte yatan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kemal Kaçaroğlu dışarı çıktıktan sonra da ilişkilerini yakından sürdürdü. Ankara'da birlikte kaldıkları ev, kendilerini THKP-C'ye yakın hissedenlerin bir araya geldiği, görüşme ve tartışma yaptığı bir odak haline geldi. Dev-Genç liderlerinden ve THKP-C davasından da yargılanan Şaban İba da THKP-C'nin kuruluş sürecinden beri ve cezaevinde bu üçlüyle yakındı ve politik olarak birlikteydi. Karadeniz Dev Genç'in kurulmasına öncülük eden İsmet Öztürk de bu dört kişiyle görüşmekte ve giderek politik olarak yakınlaşmaktaydı.

1975 Şubat-Mart: Daha sonra Kurtuluş ve Devrimci Yol hareketlerini oluşturacak bazı isimler arasında kişisel sürtüşme ve anlaşmazlıklar görülmeye başladı. Bir güven sorunu haline dönüşerek gittikçe büyüyen bu sürtüşmeler, Ankara'da öğrenci gençlik içinde gruplaşmalara yol açtı. Gençlikle ilgilenmekte olan Nasuh Mitap ile Mustafa Kaçaroğlu arasında sorunlar ortaya çıktı.

1975 Mart: THKP-C'nin önde gelen isimlerinden Necmi Demir ve İlkay Demir, Niğde Cezaevi'nden kaleme alıp dışarıya gönderdikleri 8 sayfalık bir yazıyla "sosyal-emperyalizm" konusunda görüşlerini açıkladı ve Sovyetler Birliği'nin sosyalist değil, emperyalist bir ülke olduğunu ileri sürerek "Maocu" saflarda yerini aldı. Yayınladıkları yazının 8 teksir sayfasından oluşması nedeniyle önce "Sekizlikçiler" adıyla anılan bu grup, bir süre sonra *Militan Gençlik* adını taşıyan bir gençlik dergisi ve *Halkın Yolu* adında bir siyasi yayın çıkararak bir siyasi hareket olarak örgütlenecekti. Böylece eski THKP-C kadroları arasında ilk ciddi ayrılık, sosyal-emperyalizm teorisi ekseninde oldu ve Necmi Demir ve İlkay Demir'in yanı sıra Necati Sağır ve Ömer Güven gibi isimler kendi örgütlerini kurmaya yöneldi. Bu arada 1975 yılı başlarında *Türkiye Devriminin Acil Sorunları* adı altında bir broşür yayınlayan Engin Erkiner ve arkadaşları da *Acilciler* diye anılan bir başka örgütlenme oluşturmuş ve THKP-C'nin devamı olarak kendi-

lerini görüyorlardı. Dolayısıyla THKP-C'nin siyasi mirası bölüşülmeye ve parçalanmaya başladı.

1975 Nisan: Antalya'daki solcu, devrimci gençlerin örgütü Antalya Gençlik Örgütü(ANT-GÖR) kuruldu. Başlangıçta CHP eğilimli iken daha sonra Kurtuluşçuların etkinliğine giren Ant-Gör, süreç içinde Antalya'daki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütü olacaktı.

1975 Haziran: Mustafa Kaçaroğlu ve Nasuh Mitap arasındaki gerilimin artması üzerine bir araya gelen Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Ali Başpınar, İlhami Aras, Mahir Sayın ve Şaban İba görüşmesinde mutabakat sağlanamadı. Kaçaroğlu'nun kendisine küfür ettiğini söyleyen Nasuh Mitap, "Bizim aramızda zaten siyasi bir görüş birliği yok, böyle ilişkiler devam ederse arkadaşlığımız da sona erer" diyerek birlikte yürümenin zor olacağını ileri sürdü. Kaçaroğlu'nun özeleştiri yapması gerektiği tespiti sorunu çözmeye yetmeyince geniş bir toplantı düzenlemeye karar verildi.

1975 Temmuz: Anlaşmazlığın büyümesi üzerine, önde gelen siyasi kadrolarla Ankara'da, Şehir Derneği (Şeh-Der) lokalinde yaklaşık 50 kişinin katıldığı bir tartışma toplantısı gerçekleştirildi ancak bu toplantı, siyasi kopuş ve ayrılığa zemin hazırladı. Nasuh Mitap, toplantı esnasında kendisinin Mahir Çayan'ı savunduğunu, *Kesintisiz Devrim II-III* adı altında kaleme alınan ve THKP-C'nin "Öncü Savaşı" anlayışını ortaya koyan tezlere katıldığını ama İlhami Aras, Mahir Sayın ve Mustafa Kaçaroğlu'nun bu görüşleri savunmadığını, "Mahir Çayan'ı inkâr ettiklerini" söyledi. Bu iddia gerilimi daha da tırmandırdı. Gerilimin bir kavgaya dönüşerek ilişkileri tamamen tahrip etmesini istemeyen Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, Şaban İba –İlhami Aras toplantıda yoktu– ve onlarla birlikte az sayıda kişi toplantıyı terk etti. Kalanlar tartışmaya devam etti. Toplantıdan çıkmayan ve "Ben kalıp arkadaşlarla tartışmak istiyorum" diyen Oğuzhan Müftüoğlu, daha sonra Nasuh Mitap ve çevresindeki devrimci gençlerle birlikte hareket edecek ve diğerlerinden kopacaktı.

1975 Sonbahar: Gelecekte *Devrimci Yol* adını alacak siyasi hareketin kurucuları olan Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap, Taner Akçam, Melih

Pekdemir, Ali Başpınar, *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik* dergisini çıkarmaya başladı ve hızla yükselmekte olan devrimci gençlik hareketini etraflarında toparlamaya yöneldi.

1975 Aralık: Müftüoğlu ve Mitap liderliğindeki *Devrimci Gençlik* grubunun hızlı ve yaygın gelişimi karşısında Kurtuluş'u oluşturacak Mahir Sayın, İlhami Aras, M. Kemal Kaçaroğlu ve Şaban İba da siyasi bir çıkış yaparak kendi görüşleri doğrultusunda örgütlenmeye başladı. Zaten ilişki içinde oldukları İsmet Öztürk'ü de aralarına alarak Kurtuluş'un beş kişilik ilk kurucu çekirdeğini "Merkezi Organ" adıyla oluşturdular.

Henüz bir siyasi yayın/dergi çıkaracak mali-maddi olanaklara sahip olmayan bu siyasi çekirdek, üzerinde anlaşmış oldukları siyasi görüşleri açıklamaya karar verdi. Böylece kaleme aldıkları "Yol Ayrımı", "Ulusal Sorun Üzerine" ve "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şovenizmi mi?" başlıklı yazıları, teksirle çoğaltılarak Türkiye'nin pek çok yerine ulaştırdı. Karadeniz Dev-Genç, Ant-Gör, Ankara'daki AYÖD, İstanbul'daki İYÖD gibi gençlik dernekleri başta olmak üzere, hemen her yere dağıtılan bu yazılarla Kurtuluş'un siyasi temelleri atılmış oldu.

1976 Başı: Teksirle çoğaltılarak dağıtılan yazıların gördüğü ilgi ve talep üzerine bir siyasi yayın çıkarmanın hazırlıkları içine girildi. Bu arada Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Kütüphanesi soygunu yapıldı ve Mustafa Kemal Kaçaroğlu ile birlikte SBF'deki militanların önemli bir kısmı kaçak hale geldi. Bu durum daha sonraki örgütlenme çalışmaları açısından büyük bir dezavantaj yaratacaktı.

1976 1 Mayıs: İşçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs, onlarca yıl sonra DİSK'in öncülüğünde Taksim'de ilk kez kutlandı. Meydanı dolduran yüz binlerce işçi ve emekçi yükselmekte olan sosyalist hareketin gücünü ortaya koyarken sermaye düzeni için de bir tehdit olarak görüldü. Nitekim ertesi yıl 1 Mayıs kutlamaları sırasında Taksim Meydanı kana bulandı.

1976 Haziran: *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıktı. 10 bin adet basılan dergiye talep devam edince 5 bin adet daha basıldı. Aylık dergide THKP-C çizgisine eleştirel yaklaşım ancak aynı zamanda tarihsel olarak sahiplenme, Türkiye soluna egemen olan "kendi sağından medet umma anlayışı"nı yıktığına ilişkin değerlendirmeler ve Kürt sorununda enternasyonalist yaklaşım ve modern sanayi proletaryası temelinde partileşme gibi görüşler ortaya konuldu. Büyük bir ilgi ve destek bulan bu görüşler temelinde Türkiye'nin birçok yerinden örgütlenme talepleri gelmesi üzerine merkezi organ ve etrafındaki kadrolar da hızla kendilerini örgütlemeye yöneldi.

1976 Ağustos: Doğan Tarkan'ın liderliğindeki *Öncü İşçi* grubu Kurtuluş'la birleşti. Böylece İstanbul'da da örgütlenme çalışmaları hızlandı. Bu arada özellikle Ankara'da "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm", "Ekonomi Politik" ve "Leninizmin İlkeleri" başlıkları altında ve küçük gruplar halinde yürütülen siyasi eğitim çalışmaları dikkat çekiciydi ve üniversiteye yeni gelmiş genç militanları mücadeleye hazırlıyordu. Bu eğitim çalışması modeli ve anlayışı örgütlenme adımları atılan her yerde uygulanmaya çalışıldı.

1976 Yaz-Sonbahar: Kurtuluş, Karadeniz Dev-Genç aracılığıyla Karadeniz bölgesinin tümünde yaygınlaşırken Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Mersin, Bursa gibi büyük kentlerde örgütlenmeye başladı.

Kürdistan'da ise 1977'den sonra ilk aşamada Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep gibi şehirlerde örgütsel ilişkiler kurdu. Birkaç yıl içinde Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Antalya, Kayseri, Mersin, Adana, Antakya, Muğla, Bursa, Zonguldak, Sinop, Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Gümüşhane gibi illerde, İnegöl, Develi, Çorlu, Keşan, Seydişehir, Merzifon, Taşova gibi ilçelerde, Kürdistan'da ise Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep, Sivas, Ağrı ve Kars gibi illerde, Kızıltepe, Varto, Şenkaya ve Iğdır gibi ilçelerde yaygın örgütsel ilişkiler oluştu.

1976 Sonbahar: THKP-C'nin gençlik ilişkilerinin öncülüğüyle kurulan ve genç emekçiler arasında dikkate değer bir örgütlenmesi olan Sosyalist Gençlik Birliği (SGB) ile Zeki Erginbay'ın aracılık ettiği görüşme-

ler yapıldı ve Kurtuluş'a katılımları için ciddi mesafe alındı. Ancak anlaşma sağlandığı sanıldığı noktada, GSB liderleri beklenmedik bir şekilde TKP'ye katılmaya karar verdi. Erginbay ve bazı arkadaşları zaten Kurtuluş'a katılmış durumdaydı.

1977 Ocak: Yaygınlaşan ilişkiler artık daha ciddi örgütsel adımların atılmasını gerektiriyordu. Beş kişilik kurucu çekirdeğe Doğan Tarkan ve 12 Mart döneminde tutuklanarak Dev-Genç davasında yargılanmış bir Kürt devrimci olan Ali Demir de katıldı. Böylece yedi kişiden oluşan Geçici Merkez Organ, Kurtuluş'un örgütsel inşasına hızla devam etti. Merkezi organın yanı sıra büyük illerde de yerel komiteler kurulmaya başlamıştı.

1977 2 Şubat: Zeki Erginbay 23 Ocak 1977'de İMO İstanbul Şubesi'nden çıktıktan sonra kaçırıldı. Tüm aramalara rağmen bulunamayan Erginbay'ın, göğsüne bir kurşun sıkılmış cesedi, 2 Şubat 1977'de Ömerli barajında bulundu. İstanbul'da büyük bir kitle gösterisiyle toprağa verilen Erginbay, TKP'ye karşı ideolojik mücadelede önemli bir rol üstlenirken Kurtuluş'un İnşaat Mühendisleri Odası'nda etkinlik kurmasının da koşullarını oluşturmuştu.

1977 Mart- Nisan: Sol içi rekabet ve sekter anlayışlar sonucu, Kurtuluş ile Devrimci Yol arasında silahlı çatışma çıktı. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere iki siyasi hareketin de bulunduğu birçok şehre yayılan ve haftalarca süren kavga ve silahlı çatışmalarda iki taraftan da ölüm ve yaralanmalar oldu. Devrimci Yol militanları Kemal Karaca ve Tevfik Kobal, Kurtuluş militanı Mustafa Ertan hayatını kaybetti.

1977 1 Mayıs: Kurtuluş, başta Ankara olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden ilişkilerini İstanbul'a çağırarak Taksim'de yapılacak 1 Mayıs'ta siyasi gövde gösterisine hazırlandı. 10 bin kişiyi geçen kitleyle Saraçhane'den Unkapanı ve Tarlabaşı yoluyla Taksim'e ulaşan Kurtuluş korteji, akşam saat 19.00'a doğru alana girdikten hemen sonra Sular İdaresi üzerinden mitinge açılan ateşle birlikte katliam başladı. Lise öğrencisi Kurtuluşçu Jale Yeşilnil'in de arasında olduğu 34 işçi, emekçi, öğrenci öldü, 136 kişi yaralandı.

1977 Kasım: Gençlik içindeki örgütlenmeye destek olmak, "Gençliğin devrimci mücadelesini antioligarşik devrim mücadelesine tabi kılmak üzere" *Kurtuluş için İLERİ* adını taşıyan ve 15 günde bir yayınlanan bir gençlik dergisi çıktı. Bu arada aynı sıralarda Kurtuluş'un merkezi gençlik örgütü olarak Ankara'da Dev-Gör (Devrimci Gençlik Örgütü) kuruldu.

1978 Ocak: Uzun süredir hazırlıkları yapılan haftalık *Kurtuluş* gazetesi 6 Ocak'ta çıkmaya başladı. İlk sayıları 40 bin basılan gazete, giderek 25 bin civarında bir satış rakamına oturdu ve bütün baskı ve engellemelere rağmen 1980 Mayıs ayına kadar düzenli olarak ve toplamda 112 sayı çıktı. Dağıtımı tümüyle Kurtuluş'un kendi örgütlenmesi ile gerçekleşen ve "militan satış" adı verilen yöntemle evlerde, ulaşım araçlarında, kahvelerde, işyerlerinde, okullarda, sokaklarda satılan gazete, dönemin en çok satılan haftalık gazetelerinden biri olurken özellikle siyasi kampanyaların örgütlenmesinde ve siyasi gerçeklerin açıklanmasında etkin bir rol üstlendi.

1978 1 Mayıs: Kurtuluş yine başta Ankara olmak üzere çeşitli şehirlerden getirdiği büyük bir kitleyle İstanbul'daki 1 Mayıs gösterisine katıldı. Önceki yıl meydana gelen katliam nedeniyle 1 Mayıs'a genel katılım, özellikle işçi-emekçi katılımı düşük oldu.

1978 Haziran: Dersim'de ilişkileri olan ve İsmet Öztürk tarafından daha örgütün kuruluş sürecinde Geçici Merkez Komite'ye önerilmesine rağmen diğerleri tarafından kabul görmeyen Seyfi Cengiz bir süre Kurtuluş içinde faaliyet yürüttü. Ancak zamanla örgütlenme biçimi başta olmak üzere çeşitli konularda Kurtuluş'tan farklı düşünmeye başlamıştı. Yapılan görüşme ve tartışmalardan sonra birlikte olma zemininin kalmadığı anlaşıldı. Kurtuluş'tan ayrılarak *Tekoşin* adıyla yeni bir örgüt kurdu.

1978 Ekim-Kasım: "Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası" adı altında düzenlenen ilk siyasi kampanya, örgütlenmeyi ileri noktalara taşıdı. İki ay ülke çapında süren bu siyasi kampanyanın son iki haftasında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Mersin, Samsun, Muğla, Rize, Sinop, Bulancak, Kızıltepe, İnegöl ve Çor-

lu'da toplam 13 miting yapıldı. Bu mitinglere yaklaşık 40 bin kişi katıldı. Bu ilk kampanyadan alınan olumlu sonuçlarla birlikte Kurtuluş, siyasi çalışmalarını, biri bitince diğeri başlayan siyasi kampanyalar tarzında yürütmeye karar verdi.

1978 Kasım: Gerek ilk siyasi kampanyanın etkileri, gerekse KDP ile KYB çatışmasının durması için yapılan arabuluculuk ve Kürdistan politikaları nedeniyle Bülent Ecevit hükümeti, Kurtuluş'la daha yakından ilgilenmeye başladı. Böylece MİT tarafından Ankara'da bir tuhaf "gözdağı operasyonu" yapıldı; Ali Demir ve Mustafa Kaçaroğlu'nun birlikte kaldıkları ev, Mahir Sayın'ın evi ve Öner Yağcı, Mustafa Uslu gibi bazı militanların evleri, bir gece MİT tarafından basıldı. Evlerde silah ve örgütsel doküman bulunmasına rağmen görmezden gelindi, Mahir Sayın gözaltına alındı ve birkaç saatlik sorgudan sonra bırakıldı. Geçici Merkez Komitesi (GMK) bu operasyondan sonra gizliliğe daha fazla özen gösterme kararı alırken Ali Demir ve Şaban İba dışında Ankara'da kimse kalmadı. İlhami Aras'tan sonra Mahir Sayın'ın da hızla İstanbul'a taşınması kararlaştırıldı.

1978 Aralık: 26 Aralık'ta başlayan ve günlerce süren Maraş katliamında, Aleviler hedef alındı ve 6 aylık bebeklerden 70 yaşındaki dedelere kadar 100'den fazla insan öldürüldü. Bunun üzerine Ecevit hükümeti, İstanbul ve Ankara dahil olmak üzere, 13 ilde sıkıyönetim ilan etti. Sıkıyönetim ilanı Türkiye'nin bir askeri darbeye doğru sürüklenmesini hızlandırdı.

1979 1 Mayıs: İstanbul'da 1 Mayıs gösterilerini yasaklayan Sıkıyönetim Komutanlığı, buna rağmen yapılacak gösterileri kontrol altına alamayacağını düşünerek 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı ilan etti. Bir gece öncesinden Üsküdar ve Bayrampaşa'da toplanan Kurtuluşçular, toplu halde sokağa çıkıp 1 Mayıs'ı sloganlar eşliğinde yürüyüş yaparak kutlarken tutuklandı. Behice Boran'ın liderliğindeki TİP üyeleri de Merter'de sokağa çıkarak 1 Mayıs'ı kutladı.

1979 Ağustos: Bodrum'da örgütün ilk konferansı yapıldı. Doğan Tarkan'ın "Yalnız ve bütün gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalıyız" tezi, Geçici Merkez Komitesi (GMK) ve bazı yerel örgütlerde tartışmalara yol

açınca, genel örgüt konferansı yapılmasına karar verildi. Sonuçta Tarkan'ın tezi kabul edilmezken "ağırlıklı gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalı, anti-faşist ve anti-sömürgeci mücadeleyi de ihmal etmemeliyiz" kararı alındı.

1979 Ekim: Cumhuriyet Senatosu ara seçimlerine bağımsız adaylarla katılmaya karar veren Kurtuluş, İstanbul'da Recep Cüre, Antalya'da Abdullah Akın ve Samsun'da da Mehmet Baklacı'yı aday gösterdi. Üçü de devrimci öğretmen ve ilköğretim müfettişi olan adaylar, üç şehirde üçer bin civarında oyla toplamda on bine yakın oy aldı.

1979 Kasım: Kurtuluş yükselmekte olan faşist saldırılara karşı bir eylem birliği oluşturmak ve bu arada Devrimci Yol'dan ayrılanların kurduğu Devrimci Sol'la da bir ilişki geliştirmek için harekete geçti. Eylem birliği için çağrıya Devrimci Sol ile birlikte Emeğin Birliği ve Türkiye Emekçi Partisi (TEP) olumlu yanıt verdi. Yapılan görüşmelerde "Devrimci Eylem Birliği" (DEB) adı altında bir ittifak sağlandı ve birlikte bildiri dağıtımı, afişleme, mitingler düzenleme gibi prensip kararları alındı. Ancak yapılan ittifakın Kürdistan'ı da kapsaması ve bu bölgede "anti-sömürgeci ilke"nin kabul edilmemesi nedeniyle Kurtuluş içinde tartışma çıktı ve DEB'ten çekilme kararı alındı. Kurtuluş çekilince DEB de kurulmadan dağıldı.

1979 Aralık: Kürdistan Seksiyonu'nun yayın organı olarak Türkçe-Kürtçe dergi *Şoreş (Devrim)* çıkmaya başladı. Şoreş, 12 Eylül darbesinden önce bir sayı daha çıkacaktı.

1980 Nisan: 1979 yılı sonunda generaller Cumhurbaşkanı Korutürk'e bir "Uyarı Mektubu" verince Türkiye'nin artık bir darbenin eşiğinde olduğu iyice anlaşıldı. GMK özel bir toplantı yaparak muhtemel bir darbe karşısında alınması gereken önlemleri tartıştı ve bazı özel kararlar aldı. 12 Mart dönemindeki gibi örgütsel olarak tümüyle imha olmamak için düşünülen tedbirler arasında Yazı Kurulu'nu oluşturan Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın kısa süre içinde yurtdışına çıkması da vardı. Ancak iki GMK üyesinin yurtdışına çıkması da dahil 12 Eylül darbesi gelinceye kadar alınan bu kararların hemen hiçbiri uygulanmadı.

1980 15 Mayıs: Sıkıyönetimin engellemeleriyle uzun zamandır mücadele eden haftalık *Kurtuluş* gazetesi 112. sayısında yayınına son verdi ve on beş günlük *Öncü* dergisi yayınlanmaya başladı.

1980 Haziran: Antalya Sebze Hali'nde çalışan Kurtuluşçular ve Dev-Yol'cular arasında çıkan silahlı çatışma bir kez daha iki siyasi hareketi karşı karşıya getirdi. Hal'de çalışan Sabahattin Çakmak adında bir Kurtuluşçu silahla vurularak ölürken iki taraftan da yaralananlar oldu. Bir süre devam eden kavga ve çatışmalar daha da büyümeden Merkez'den müdahalelerle engellendi.

1980 Temmuz: İşçi sınıfının en militan ve politik kesimlerini barındıran DİSK'in genel kongresi yapıldı. Kurtuluş, Dev-Maden Sen, Limter- İş, Nakliyat- İş, Keramik- İş, Tekstil-İş, Gıda- İş gibi sendikalardan gelen 24 delege ile TKP'den sonra en çok delegeye sahip ikinci sosyalist örgütlenme oldu.

1980 1 Eylül: Sıkıyönetimin engellemeleri dolayısıyla *Öncü* dergisi de yayınına son verdi ve yine on beş günlük periyodla çıkacak *Ekim* dergisi yayına başladı. Derginin ikinci sayısı matbaadayken 12 Eylül darbesi oldu.

1980 12 Eylül: 10-11 Eylül günleri İstanbul'da toplanan GMK, toplantının bittiği saatlerde o akşam darbe olacağına ilişkin bir duyum aldı ama kesinleştiremedi. İstanbul'dan Ankara'ya dönmekte olan GMK üyeleri Şaban İba ve Ali Demir, otobüsle yoldayken gerçekleşen darbenin ilk gün kargaşası içinde fark edilmeden Ankara'da güvenli bir eve ulaştı.

1980 Eylül sonu: İstanbul'da olan ve hemen toplantı yapan Ali Demir ve Şaban İba dışındaki beş GMK üyesi "Geri Çekilme Kararı" diye bilinen ve esasen kadroların ve örgütsel ilişkilerin korunmasını ve "İşçi sınıfının içine ve büyük kentlere doğru çekilmeyi" öngören bir politika belirledi. Bir yandan da Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile görüşerek askeri cuntaya karşı bir mücadele cephesi oluşturmak için girişimde bulunma kararı alındı.

1980 1 Ekim: *Kurtuluş* imzalı bir siyasi bildiriyle 12 Eylül'le birlikte bir "askeri diktatörlük" kurulduğu, eğer faşist bir diktatörlüğe dönüşmezse birkaç yıl sonra geri çekilebileceği ve ağır illegalite koşullarında zorlu bir mücadeleye hazırlanmak gerektiği vurgulandı.

1980 8 Ekim: Kurtuluş militanı Necdet Adalı idam edildi. Ailesine yazdığı son mektubunda, "Sizleri ve ezilen halklar uğruna mücadeleyi erken bırakmak zorunda kaldığım için üzgünüm" diye sesleniyordu.

1980 Ekim: Mahir Sayın ve Doğan Tarkan, Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1980 Kasım: Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile İstanbul'da görüşme yapılarak cuntaya karşı birlikte mücadele önerisi yapıldı. Devrimci Yol öneriyi ciddiye almadı. Kendilerinin gerekeni yapacağını ve cuntayı inine tıkacağını söyledi. Halkın Kurtuluşu ise yeni kongre yaptıklarını ve demokratik devrim programının talepleri çerçevesinde birlikte mücadele edebileceklerini bildirdi. Sonuçta üçlü görüşme ve eylem birliği girişiminden bir sonuç çıkmadı.

1981 Şubat: Örgütün askeri diktatörlük koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesinin büyük ölçüde tamamlandığı düşüncesiyle İlhami Aras ve Ali Demir de yine Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1981 Mart: Mustafa Kemal Kaçaroğlu İstanbul'da örgütsel bir randevuda yakalandı.

1981 Mayıs: İsmet Öztürk de yurtdışına çıktı. Bu arada GMK üyelerinin yanı sıra bazı siyasi kadro ve militanlar da yurtdışına çıktı ve daha önce ilişki kurulmuş olan Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarına yerleşti. Necdet Adalı ile birlikte idama mahkûm edilen ve cezaevinden firar ettikten sonra Filistin'e gönderilen Kemal Ergin, 17 Mayıs 1981'de denizde yüzerken boğularak öldü.

1981 Mayıs - 1983 Mayıs: GMK'nın eski üyelerinden sadece Şaban İba Türkiye'de kaldı. Yurtdışına çıkan eski GMK üyelerinden Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın "Yazı Kurulu" olarak görev yapmaları öngörülmüştü ve Suriye'den Avrupa'ya geçtiler. Suriye'deki GMK üyeleri İlhami Aras, Ali Demir ve İsmet Öztürk ise "koruma" altındaydı ve

ancak Türkiye'ye döndüklerinde görev ve yetkilerini yeniden üstleneceklerdi. Türkiye içindeki GMK üyeleri de "Politbüro" olarak görev yapıyordu. Tutuklanmalarla GMK eksildikçe "yedek" olarak saptanan yeni üyeler görevlendirildi. Böylece ilk aşamada Saim Koç ve Mustafa Yavuz Politbüro'ya dahil oldu. Önce Mustafa Yavuz, daha sonra Saim Koç yakalanınca İrfan Cüre ve Seyfi Öngider GMK üyesi oldu ve Şaban İba ile birlikte Politbüro'yu oluşturarak, Türkiye içindeki GMK üyeleri olarak örgütü yönettiler.

1982 Mayıs: İlk büyük polis operasyonuyla GMK üyesi Mustafa Yavuz ve İstanbul il komitesi üyeleri de dahil çok sayıda militan yakalandı. Bu arada art arda gelen polis operasyonları sonucu özellikle Anadolu şehirlerindeki örgütsel ilişkiler dağıldı. Tutuklamalar yaygınlaşıp taşradaki örgütlenmeler varlığını sürdüremez hale gelince İstanbul, Ankara ve İzmir'e toplanan ilişkiler buralarda yeniden düzenlendi. Bu arada bir süre sonra Kürdistan'daki komiteler de feshedilip üç büyük şehre aktarıldı.

1982 Yazı ve Sonbaharı: *Ekim* dergisi örgütün merkez organı olarak gizli çıkmaya başladı. Örgütsel düzenlemeler oturdukça derginin illegal koşullarda basımı düzenli hale geldi ve dağıtımı giderek arttı. Yüzlerce örgüt militanıyla ilişki sürdürmenin en önemli aracı haline gelen derginin adı daha sonra *Kurtuluş* oldu. Bu arada örgüt üyelikleri askıya alınıp, yeni bir tüzük yapılarak örgütsel düzenlemeler bir bütün olarak herkesi kapsayınca hem örgüt içinde tartışmalar büyüdü hem de yurtdışındaki GMK üyeleri ile yurtiçindeki üyeler arasında tartışma başladı. Doğan Tarkan ve bazı arkadaşları, yurtiçindeki Politbüro tarafından "hizip" olarak ilan edilip, bazı üyeler de örgütten ihraç edilince ipler iyice gerildi. Sonuçta Suriye'nin Şam kentinde tam üyeli GMK toplantısı yapılmasına karar verildi.

1982 Kasım: GMK toplantısı için hazırlık yapmak üzere İlhami Aras Suriye'den Türkiye'ye geldi. Tam bu arada Politbüro üyesi Saim Koç yakalandı ve bunun üzerine sadece toplantı hazırlığı için gelen İlhami Aras da Politbüro'da görev aldı ve Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider ile birlikte Şubat 1983'te gizlice Şam'a gittiler.

1983 Mart-Nisan: Şam'da yapılan ve yurt içinden Şaban İba, İrfan Cüre, Seyfi Öngider ve yurtdışından İlhami Aras, Ali Demir, İsmet Öztürk, Mahir Sayın, Doğan Tarkan'ın katıldığı ve bir ay kadar süren tam üyeli GMK toplantısında, 12 Eylül sonrasındaki siyasal ve örgütsel süreç etraflıca tartışıldı. Doğan Tarkan Kurtuluş'tan ayrılırken örgütün adı "Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü" (TKKKÖ) olarak yeniden belirlendi. Yurtdışındaki örgüt üyeleriyle birlikte bütün GMK üyelerinin de Türkiye'ye dönmesine ve Türkiye'de önce konferans, sonra da bir kongre yapılmasına karar verildi. Nitekim toplantıdan sonra GMK üyeleriyle birlikte, o sırada Suriye ve Filistin'de bulunan örgüt üyeleri parça parça Türkiye'ye döndü.

1983 Haziran: İstanbul Komitesi üyelerinin de aralarında olduğu çok sayıda örgüt üyesi, büyük bir polis operasyonuyla yakalandı. Mayıs 1982'den sonra örgüt en ciddi kayıplarını verdi.

1983 Ağustos: GMK üyelerinin tümü ülkeye döndükten sonra Erdek'te bir hafta süren bir toplantı yapılarak yeni dönemde atılacak adımlar kararlaştırıldı. Genel örgüt konferansının temsili olarak gerçekleştirilmesine ama kongrenin bütün üyelerin katılımıyla "seyyar" olarak yapılmasına ve "sirkülasyon" adı verilen ve gizlice basılıp bütün örgüt üyelerine ulaştırılan yazılarla bir "tartışma kampanyası" açılmasına karar verildi. Ayrıca mali sorunların ağırlaşması nedeniyle yeniden soygunlara başlanması da karar altına alındı.

1983 Ekim: GMK üyesi İlhami Aras İstanbul'da tek başına yakalanarak tutuklandı.

1983 Aralık: İstanbul'da yapılan ikinci konferansta, 1982-83 yıllarında görev yapan Politbüro üyeleri "sekter" bir politika izledikleri gerekçesiyle eleştirildi. Yeni tüzükle yapılan düzenlemeler sonucu örgüt üyeliklerini kaybedenler, "eski hakları geçerli olarak örgüte geri çağrıldı." Ayrıca bu dönemde Kürdistan örgütlenmesinin feshedilmesi nedeniyle "sosyal-şovenizmden etkilenildiği" belirtilerek özeleştiri çağrısı yapıldı.

1984 Ocak: "Sirkülasyonlar" aracılığıyla yürütülen tartışma kampanyasında çeşitli görüşler ve karar tasarıları tartışıldıktan sonra bütün örgüt

üyelerinin oy pusulalarını kongre komisyonuna göndererek oy kullanması yoluyla "seyyar kongre"yapıldı ve Merkez Komitesi seçimi gerçekleştirildi. Mahir Sayın, Ali Demir, Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider MK'ya seçilirken, eski GMK üyesi İsmet Öztürk aday olmadı ve bir süre sonra Doğan Tarkan ve arkadaşlarının oluşturduğu Kurtuluş Örgütü'ne (KÖ) katıldı.

1984 Şubat: O zamana kadar Türkiye'nin en büyük banka soygunu olan Ziraat Bankası Bostancı Şubesi soygunuyla banka soygunları başladı.

1984 Nisan: Banka soygunları dolayısıyla polisin Kurtuluş'a yönelik dikkati arttı ve operasyonlar yoğunlaştı. Diyarbakır'da başlayan bir operasyon ve takip İstanbul'a sıçradı. MK üyesi Seyfi Öngider ve İstanbul İl Komitesi üyelerinin de içinde yer aldığı bir grup yakalanıp tutuklandı.

1984 Haziran: Mahir Sayın MK kararıyla yeniden yurtdışına çıktı.

1985 29 Mart: Yapılan konferans ve kongre ile iç sorunlarını çözerek toparlanan Kurtuluş hemen her yıl polis operasyonları ve tutuklamalarla ciddi kayıplar vermesine rağmen örgütsel-siyasal varlığını sürdürdü. 6 Kasım 1983 seçimlerinin ardından siyasi ortam gevşemeye başlamıştı. Gençlik içinde bir siyasi hareketlenme vardı ve Kurtuluş'un örgütlenme çabaları da dikkat çekiyordu. Bu arada devam eden banka soygunları zamanın ANAP hükümeti için siyasi bir sorun haline geldi. Soygunların Kurtuluş tarafından yapıldığını değerlendiren İstanbul polisi, MK üyelerinin yurtdışıyla haberleşme kanallarını saptayarak takibe başladı. Belirli bir süre devam eden takip sonucunda polis, Politbüro üyeleri Şaban İba, Ali Demir ve İrfan Cüre dahil, banka soygunlarını yapan ekibin çoğunluğuyla İstanbul, Ankara ve İzmir'deki örgütlerin birçok yöneticisini ve üyesini yakalayarak tutukladı. Örgüt, tarihinin en büyük kaybını verdi.

MK üyesi olarak sadece yurtdışındaki Mahir Sayın kaldı ve Kurtuluş'un doğduğu, geliştiği ve kitlesel bir devrimci hareket olarak varlığını sürdürdüğü ilk 10 yıl böylece sona erdi.

Bu dönemde anti-faşist mücadelelerde, işkencelerde, polis operasyonlarında ve idam edilerek tahminen 150'ye yakın örgüt üyesi ve taraftarı hayatını kaybetti. 12 Eylül öncesinden başlayan ve sonrasında yaygınlaşarak devam eden davalarda tahminen 1500 kadar örgüt üyesi ve taraftarı askeri mahkemelerde yargılandı ve idam cezası dahil olmak üzere çeşitli cezalara çarptırıldı.■

1 MAYIS İÇİN İLERİ
YAŞASIN
SOSYALİZM
KURTULUŞ
BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ ve EZİLEN HALKLAR BİRLEŞİN

İLHAMİ ARAS

Görüşenler: Gönül Erterzi, Korkut Akın, Mustafa Yeşim, Doğan Fırtına (Danışman)

Görüşme Tarihi: Ekim 2011- Mart 2012

Nasıl bir ailen vardı, senin yaşamını, siyasi yapını nasıl etkiledi?

Dar gelirli bir aile çocuğuydum ben. Hatta okuyup okumamam evde tartışıldı, maddi koşullar itibariyle. Daha lisedeyken başladı tartışma, üniversitede okuma güçlüğü söz konusuydu ama bunu önemle ve şükran duyarak belirtmek isterim ki üniversiteye gidişimi anneme borçluyum. Annem okuması yazması olmayan, beş vakit namazını kılan Müslüman bir kadındı. Ama dehşetli aydın bir kafaya sahipti ve ısrarla benim okumamı istiyordu.

Kaç kardeşsiniz?

Biz dört kardeşiz. Benim şöyle bir pozisyonum var; erkek egemen dünyanın bir parçası olarak, üç kız içinde bir oğlanım. Bir de ben doğunca kasabaya inmişler çünkü başları dertteymiş orada işte, tahmin ediyorsunuz. Yani başı belaya girmesin diye düşünülmüş, erkek çocuk olunca. Bunlar, dünyaya bakışımıza yön verdi demek mümkün. Dar gelirli olmamızdan tutun da onun ötesinde eğitimimin şekillenmesinde ailem önemli faktördür.

Böyle üç kız bir oğlan büyütülen bir çocuktum ama mahallede her gün sopa yiyerek eve döndüm. O mahalle de şekil verdi bana tabii; sopa yememek için sopa atmak gereğini, hile yapmak gereğini, her şeyi öğretti yani. O mahalle iyi bir eğiticiydi. Bir Şevket vardı, ondan çok şey öğrendim: güreşmeyi öğrendim, dövüşmeyi öğrendim, kaçmayı öğrendim, uçurtmayı öğrendim, cilli derdik, misket oynamayı öğrendim. Bu hocalar önemli. Dövüşürken en ciddi yumruğu nereye atacağımı öğrendim. Daha sonra namazında niyazında birisi oldu gerçi Şevket, beni yoldan çıkarttıktan sonra...

Mahalle okullarında mı başladın okumaya?

Aynı mahallede okudum ilk ve ortaokulu, aynı sosyal çevrenin devamı olarak. Ancak şöyle bir farklılık oldu; babamın mesleği sandalyeciliktir, fabrika derdik biz ama atölye esasında, sandalye fabrikası da evin bitişiğiydi. Ben çok gıcık olurdum bıçkı sesine, çünkü bıçkı sesi işe inmek, topa gidememek anlamına geliyordu. Bu da çok önemli bir faktördür, ben hep çıraklarla çalıştım. Yani orada meseleyi dört dörtlük kavramadım ama meseleyi öğrendim orada. Yani sömürü esprisini kavrıyordum, çocuklarla olan ilişkiyi kavrıyordum. Ben patronun oğluydum onlara göre. Bir de okuyor olmam onlardan farklılaştırıyordu beni. Onlar ilkokuldan sonra okuması olmayan çocuklardı hep. Bu da önemli bir faktördür diye düşünüyorum mahalle ile bağlantılı olarak. Ama daha önemlisi, beni bağımsız kılan ve oldukça bağımsız şekillenmeme yol açan şey liseye gitmemdir. Bağımsız kıldı çünkü İnegöl'den uzaklaştım, Bursa'ya yerleştim. O zaman bizim kasabada lise yoktu, mecburen bir müddet de yatılı okudum. O da topluca yaşamayı yerleştirdi tabii ama aynı zamanda, biz İnegöllüler omuz omuzaydık. O da bir başka gruplaşma esprisidir, her şeyde bu kasabalılık vardı.

Siyasete eğilimin orada mı başladı? Yoksa var mıydı önceden?

Ben ilk, Komünist Mehmet Abi'yi tanıdım. Biyoloji hocamızdı, öğrenciler arasında adı, Mehmet Abi'ydi. Mehmet Abi çok güzel voleybol oynardı. Talebelerle oynardı, hep yenerdi onları. İşte komünist olduğu söylenirdi falan ama şimdi değerlendiriyorum, belli zaten. Adam, "Kitap yazmak da iş mi?" demişti bir gün derste, bir general çocuğu kalktı "Hocam siz niçin yazmıyorsunuz?" Kitap yazmak derken, zımnen Kuran'a yönelik bir eleşti-

riyi içeriyordu, "Siz niye yazmıyorsunuz?", "Ya, ben tembelim ondan yazmıyorum" falan demişti. Bunlar Bursa gibi bir yerde çok ileri laflardı, şimdi değerlendiriyorum tabii.

İnce Memed'i okudum...

Minik minik adımlar atılıyor tabii. Tercih ettiğin gazete, kitap var mıydı?

Ha, bak çok önemli. Şimdi bizim mütalaa sınıfımız kütüphaneydi; fakat kütüphanede kitap okumak yasaktı, ders çalışmak vardı. Ben zuladan kitap alır, boyuna roman okurdum, böyle bir hastalığım vardı. En sonunda kütüphaneci memur –bize gözetmendi– "Bak başkalarına gösterme, artık şikayet edeceğim seni" dedi. Şimdi hatırlıyorum *İnce Memed*'i o zaman okudum, Orhan Kemal'in hemen hemen bütün kitaplarını o zaman okudum. Onların da önemi olduğunu düşünüyorum.

Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) bilinçli bir tercih miydi?

Altı tercih şansımız vardı. İyi okullardan biriydi SBF. Bir de ben sosyal mezunuyum ya, edebiyat mezunuyum daha doğrusu –edebiyat ve fen diye iki bölüm vardı bizim zamanımızda– orası, oraya tekabül ediyordu.

Ailen nereyi istiyordu?

Annem benim hep mühendis olmamı isterdi; ama bir şey bildiği için değil. Tanıdığı en büyük adam, hani böyle okumuş, takdir ettiği kişi, bir mühendismiş. Köyde görmüş, "Oğlum da mühendis olsun" derdi hep. Ama nedeni bu; yani okumuş insan, onun kafasında o mühendisti. E, bizde o yetenek yoktu belli ki.

İnegöl'de siyasal yaşam

Lise çağlarında, üniversiteye girdiğin yıllarda, Türkiye siyasal hayatında dinin siyasallaşması gibi bir şey söz konusu muydu veya insanlar üzerinde etkisi konusunda bir şeyler söyleyebilir misin? Hatırlayabiliyor musun?

Ben İnegöl'de büyüdüm. İnegöl, "Hayırda hayır vardır" diyerek 27 Mayıs'a "hayır" diyen yerlerden biridir. O zamanlar siyasal İslam'a tekabül edecek bir parti yoktu. Tabir yerindeyse Demokrat Parti-Adalet Partisi şekillendiriyordu her şeyi, kompoze bir şekilde milliyetçiliktir, dinciliktir. Adalet Partisi güçlü, etkili bir vaziyetteydi. Ankara yolu İnegöl'ün ortasından geçer, Eskişehir'e gider; orası safi meyhaneydi, şimdi hiç meyhane yok, bir. İkincisi, mesela 2011seçimlerinde CHP ikinci parti olmuş ama ara çok açık AKP'yle. Bundan önce, belediye seçimlerinde yine birinci parti AKP oluyor, ikinci parti Saadet oldu. Öyle bir şekle dönüşüyor yani. O zamanlar, ben hatırlıyorum, bizim mahalleye cami yaptırılmıştı. Çok önemliydi, bizim mahallede caminin olması; kenar mahalle olduğu için. Herkes o camiye yardım toplamaya çalışırdı vs., vs. Ben de oraya gittim tabii; sonra hocadan bir tokat yedim, bitti. Nedeni de ben Türkçesinden ezberliyordum duaları. Gidiyordum, safa geçip böyle, takır takır okuyorum, çocuklar okuyamıyorlar. Bir gün, Hoca "a" derken parmağımın "z"de dolaştığını fark etti; "Bir daha göster" deyince gösteremedim. Türkçeden ezberleyip geldiğimi anladı, bir tokat çaktı. Benim o vaziyetim böylece bitti. Fakat ben lise son dâhil, üniversiteye kadar hep oruç tuttum, bir ay tam tuttum hem. Çok dini bütün bir insan değildim, cumaları kırmaya çalışırdım, cuma namazına gitmezdim. Ortam oruç tutmamı gerektiriyordu. Mesela lisedeyken, dediğim gibi özgürdüm, tutmayabilirdim; hani basınç olsa, baskı olsa belki ama devam ettim. Fakülteye geldik başarıyla onu da bıraktık tabii.

Nasıl devrimci oldun? Hangi tür faaliyetler içerisinde bulundun?

Ben üniversiteye İstanbul'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladım. Kısa bir süre sonra –o zaman öyleydi– imtihan sonuçlarına bağlı olarak SBF'de adımın çıktığını, tesadüfen öğrendim. Söz gelimi Tarih'te kalsaydım da belki devrimci olurdum yine –hani iddialı olmamakla birlikte. Ama şu bir gerçek ki o dönem yüksekokulda okumak, aynı zamanda o maddi koşulların ürünü olarak devrimciliğe atlamak, atlamamak, yaklaşmak, uzak durmak gibi bir duruma yol açıyordu. Yani SBF, bildiğim kadarıyla o dönemde oldukça özgün bir yere sahipti. Zaten yine

toplumun ve gençliğin çok politize olduğu 27 Mayıs'tan önce de SBF önemli bir görev ifa ediyor.

Okula girdikten çok kısa bir süre sonra devrimci oldum ben. Üstelik de oraya giderken İstanbul'daki arkadaşlarım, "Aman ha, sen bu işlerle pek ilgilenme, yoldan çıkarsın" demişlerdi ama... Öyle oldu tabii ki. Çünkü baştan sona politik bir hava esiyordu okulda. Bütün partilere tekabül edecek kulüpler, dernekler vardı, mesela Ortanın Solu Derneği, Fikir Kulüpleri Federasyonu'na karşı Hür Düşünce Derneği –Adalet Partisi'ne denk geliyordu–, ülkücülerinki MHP'ye tekabül ediyordu. Okulda, o zamanlar daha çıngarlar, kavga gürültüler başlamamışken panolar vardı; bütün bu kulüpler panolarda fikirlerini yazardı, böyle bir ortam vardı. Ayrıca seçimler olurdu, aynen siyasi partiler gibi, seçimlere kulüpler katılırdı. Söz gelimi benim girdiğim sene, Cemiyet Başkanı Şahin Alpay'dı, Fikir Kulübü'nden cemiyet başkanı olmuştu. Belirtmek gerekir bunların hepsi de önemli şahsiyetler oldular daha sonra, hatırlıyorum ben. Daha sonra Uluç Gürkan – milletvekili de oldu– popüler dönemde Ortanın Solu'ndan, başkan olmuştu. Mesela aday olup seçilemeyenlerden, Hasan Celal Güzel aklıma geliyor. Yine aday olup –aynı tayfaydı– Murat Karayalçın, o da Hür Düşünce Derneği'nden, o zaman öyleydi. Hani bir laf vardır gençliğinde sosyalist olanlar, sonradan kayar, sağcı olurlar diye... Murat'ta ise tam aksi olmuştu. Benimle aynı sene SBF'ye başlayan Cengiz Çandar daha sonra Cemiyet Başkanı olmuştu mesela, Cemiyet seçimlerini kazandı. Görüyorsunuz oldukça meşhur tipler var.

Kimin adayıydı Cengiz Çandar?

Fikir Kulübü'nün. Bizim adayımızdı yani.

Üniversiteye geldiğinde bir siyasal eğilimin söz konusu muydu?

Valla ben futbolcuydum. Bunu espri diye söylemedim. "Ne sağcıyım ne solcuyum"a da tekabül etmeyen bir yaklaşım vardı. Tabiri yerindeyse, ilerici demek mümkündü bana. Yoksa sosyalizm mosyalizm gibi böyle bir fikre sahip değildim. O, liseden arkadaşım, beni Mahir Çayan'la tanıştırdı. Ondan sonra Mahir'le ne zaman karşılaşsam Fenerbahçe-Galatasaray, muhab-

bet hep böyle. Ben de artık siyasallaşmışım yani... Mahir'le de aynı yaştayız, o ikinci sınıfta ben birinci sınıftayım. Yıllar sonra tabii, iyice ahbap olduk, "Ben sana geliyordum, hani siyaseten üç beş laf edelim, konuşalım diye sen ikide bir bana futbol maçları, Fenerbahçe, Galatasaray maçları..." dedim, "E, ne yapayım, bana futbolu sever dediler, ben de muhabbeti öyle kuruyordum seninle" dedi. Böyle bir ortamda devrimci olmamak mümkün değil.

Üniversite eğitimin sırasında Ankara'da nerede kaldın? O zamanın koşulları nasıldı? Ailenin desteği yetebiliyor muydu? Yani geçimini nasıl sağlıyordun?

Bir hikâye anlatayım size anlaşılır olsun diye; ben yemeklerde su içmem, yemek biter falan ondan sonra içerim, hani bilimsel bir tarz değil, kendimi alıştırdığım için... Sebebi de şuydu: SBF'nin yemekhanesi çok pahalıydı. Kendi planlarıma uygun bir şekilde öyle hesaplı yaşıyordum ki; elime gelen sınırlı parayla –borç moç gibi adetlerim de olmadığı için– idare etmeye çalışıyordum. Bir de bizim kasabada su bedavaydı, orada on beş kuruştu. Yemeğimi yiyordum, tuvalet vardı yan tarafta, oraya gidip çeşmeden su içiyordum. Aynı zamanda, sosyalizme nasıl evrildiğimi de gösteren bir durumdur bu. Bu Cengiz Çandar'lar türüne çok gıcıktık biz. Sabahattin, ben, benim gibi birkaç şahsiyet daha, biz amfide arkalarda, balkonda otururduk, kolejliler ön tarafta otururdu ve bir sınıf farkı vardı okulda da. Hatırlıyorum böyle tipleri, mesela Hasan Köni diye bir profesör var, ahbaplığım yoktur hiç. Benim sınıfımın önünde oturanlar onlardı; Cengiz'i hatırlıyorum mesela, gerçi Kaçaroğlu da onlarla oturuyormuş sonradan itiraf etti. Okul kadar yaşam koşulları da önemli tabii... Daha iyi koşullarda olsan daha uygun yerlerde okursun. Örneğin, yurt otuz beş liraydı zannediyorum, hali vakti yerinde olanlar ev tutuyordu. Ben geldim kalacak yerim yoktu, sokakta tesadüfen arkadaşlarımla karşılaştım –kasabalı arkadaşlarım– "Ya, benim gidecek yerim yok" dedim, "Ayıp ediyorsun" dediler, kasaba dayanışması yaptılar. Bunlar benim lise, ortaokuldan arkadaşlarım, biri astsubaydı, biri de MTA'da çalışıyordu. Yenimahalle'de, üstünden yol geçen odalar vardır, tuvaleti ve mutfağı da içinde, iki de yatak var, ikisi oraya yattı, bir aya yakın

da öyle yaşadım. Yurt dolu olduğu için giremiyordum yurda; daha sonra yurda geçtim ve hep demin dediğim hesaplılıkla yaşadım.

Çetin Altan devrimcisiyiz

Bu hesaplılığın siyasallaşmaya etkisi var mıydı? Yoksa hani paramız yoktu, onun için gazete, dergi okumuyorduk sadece kulaktan dolma, dinleyerek eğitiliyorduk falan gibi mi?

O dönem, hatırlıyorum, bizim kütüphanelerde gazeteler oluyordu. Söz gelimi, *Akşam* bizim için çok önemliydi, kendimiz alıyor da olabiliriz, yani parayla... Hep aklıma gelir "sorun" ve "koşul" kelimelerini ben Çetin Altan'dan öğrendim. Biz bir tarzda Çetin Altan devrimcisiyiz. Çok etkili olmuştu Çetin Altan o dönemde herkes üzerinde. Bir de çok hırpalıyordu Çetin Altan egemen dünyayı. Onun hakkında olmadık dedikodular çıkardı: işte viski içermiş, şunu yaparmış gibi. Böyle yıpratmaya çalışılırdı hep Çetin Altan'ı.

Doğan Fırtına: Evet, Çetin Altan'a karşı en büyük eleştiri oydu; viski içmesi?

Viski içmesi nedeniyle mi yoksa içki içmesi nedeniyle mi?

Doğan: Hayır. Rakı içse problem değil.

Viski Amerikan şeyi. Pahalıdan çok bence Amerikan içeceği olduğu için eleştiriliyor. Yani numaradan böyle yapıyor vs. tarzında bir yaklaşım bu.

Devrim tanımı Mihri Belli'den...

O günlerin siyasal yapısının zenginliği yanında kültürel, sanatsal zenginlik de herhalde bireysel gelişkinliklere, kişinin iç zenginliğine katkı yapmıştır...

Söz gelimi Halil Ergün'ü biliyorsunuz... Halil Ergün, benim aynı zamanda hemşerim sayılır İznikli olması itibariyle; ama okul arkadaşım, daha sonra takım, yani teşkilat –onun evinde de az toplantılar yapmadık– aynı

zamanda hapishane arkadaşımdır. Onların tiyatro işleri vardı, mesela bizim okulda. Hatırladığım kadarıyla Brecht'ten bir şeyler oynarlardı, böyle bir ortam vardı. Bilmiyorum ne denli önemli bu, böyle kıyaslamalarda bulunuyorum şimdi, sinema 1 liraydı o zaman. Yani 250 lira bursun 250'de 1'i. Şimdi, sinema 10 lira olsa, 250 lira burs alıyor olsa çocuklar, 25'te biri. Yani daha kolay ulaşabiliyorduk. Bir de Halk Oyuncuları ve AST (Ankara Sanat Tiyatrosu) vardı Ankara'da. Bizler için önemliydi, onlara giderdik. Mesela Köy Enstitüleri'nin kuruluş veya yıldönümleri bizim okulda kutlanırdı. Can Yücel'i orada tanıdım. Bir gün daldım, böyle, adamın biri konuşuyor, "Hasan Âli Yücel" diyor. "Kim bu ya, arkadaşı gibi" dedim, "Oğlu" dediler. Bu türden etkinlikler de olurdu. Ondan sonra paneller ve benzeri türü şeyler olurdu. İlginç bir şey, hatırımda kalan; dünya planında savaş karşıtlarının yarattığı, İngiliz düşünür Bertrand Russell'ın kuruluşuna öncülük ettiği ve Mehmet Ali Aybar'ın da yine kurucu üyesi olduğu bir mahkeme vardı.[1] Mahkemeye katılan Aybar sonra dönmüş ve Vietnam olayını anlatmıştı. Çok etkilenmiştim mesela. Bu tür faaliyetler de oluyordu. Bir de söyleşi başlığı altında toplantılar yapılırdı. Anlaşılabilsin diye söylüyorum, nasıl TİP'li olduğuma geçmeden daha öncesine gidiyorum şimdi... Mihri Belli bizim yemekhaneye geldi, yemekhanede bir söyleşi yapmıştı –söyleşi deniyordu o zaman bu toplantılara– getiren de Fikir Kulübü değil Uluç Gürkan'dı. Sırf bizim tarafı bölme babından, sosyalistleri getirmişti. Hatırlıyorum, ben ilk devrim tanımını Mihri Belli'den duydum. Ondan önce de sosyalisttik ama üretim ilişkilerinin daha iyi bir tanımını dinlediğimde şaşırdıydım. SBF, bu türden bir yığın kültürel etkinlik ve siyasal olanaklar sunuyordu.

Sen sanatsal etkinlikler içinde oluyor muydun?

Ben, öğünmek gibi olmasın, spor sekreteriydim SBF'nin. Nedeni de şuydu; spor salonumuz vardı orayı kiraya verirdik, kira paralarıyla da gerekli malzemeleri alırdık... Tahmin ediyorsunuz, genellikle malzemeleri orada

[1] Vietnam Mahkemesi; İngiliz düşünür ve matematikçi Bertrand Russel'ın öncülüğüyle dünyanın çeşitli ülkelerinden katılan siyasetçi ve hukukçuların oluşturduğu özel mahkeme ABD'nin Vietnam'da yürüttüğü savaşı yargıladı. Türkiye'den yargıçlar heyetine Mehmet Ali Aybar katıldı.

zulada bir yere saklardık. Spor sekreteri olmamın nedeni de futbolcu olmam. Bizim zula toplantıları da orada yapardık. Hani Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi'nin (THKP-C) bir çekirdeğinin toplantılarını geceleri, anahtarları bende, gider orada yapardık. Bu "Cephe" biliyorsunuz daha sonra ODTÜ'lülerle falan birleşiyor... Bizim takım toplantıyı orada yapardık.

"Canı Ucuzlar Birliği"

Mesela şöyle şeyler oluyor muydu? Devrimci olmanın, biraz da önder bir kişilikle önde durmanın, özellikle hem diğer arkadaşlar hem de kadın arkadaşların nezdinde kişinin kendisine sağladığı bir ayrıcalık oluyor muydu? Kendini farklı hissetme, filan...

Söylediğini algıladığımı düşünüyorum ama benim için pek geçerli değil bu. Dedim ya benim maceram topçuluktu, topçuluktan buraya sıçradım ki Mahir'le (Çayan) öyle de bir tuhaf durumumuz oldu. O hep topçuluktan bahsediyordu bana. Ben hızlı bir militandım yani. İkinci sınıftaydım, bir yere geldim, artık silah külah işlerine takılmaya başladım... Düşündüm, "Ya, devrim yapacaksak niye bu okulla uğraşıyorum. Beni aramayın" dedim aileme. Bir ay düşündüm ben, düşündüm ve karar verdim –yani sorduğun gibi olmadığını anlatmak için– düşündüm ve bir daha da dönmedim. Dönmedim derken Nazım'ın şiirleri beni çok etkilemiştir, mesela "Benerci..." Nazım, orada muharrirden falan bahseder, ben şimdi dönme durumlarına bakıyorum. Çok haşinmiş o dönem, bir insanı dönek olarak nitelemek falan, kolaymış yani. Öyle bir durum olsa şimdi ne yapacağız, bilmiyorum. Böyle şeylerden de etkilendim. Ayrıca bunlar bizim yetişme tarzımızın değerlerine cuk oturuyordu. O anlamda, demin espri yaptım futbolcuyum diye, topçulukla zaten kurtarırdık vaziyeti. Olur, olabilir. Birçok insan tanıyorum artistik pozlardaydılar mesela.

Bir gün bir yürüyüşe mi, bir şeye gittik; bir durum oldu, bir yandan molotoflar falan... Bir eleman vardı, o zaman, "CUB" dedi. "Nedir bu CUB?" dedim. "Canı Ucuzlar Birliği." Bana hiç öyle gelmiyordu; yaptığım işler itibariyle daha sıradan bir olaydı ve sonra da bırakıp gitti bu adam zaten. Böy-

le birtakım insanlar biliyorum ki sorulan soruya denk gelecek adımlar içinde olmuş olabilirler. Hep başrol oyuncuları olmuşlardır. Mesela Cengiz Çandar'ı da böyle değerlendirmek mümkün. Cemiyet Başkanı olması bile, böyle bir arzunun hediyesidir büyük olasılıkla. Aynı zamanda o okula gelirken de bir birikimle gelmesi anlamına gelmektedir bu; aile çevresi, eğitimi vs. Çok ilginçtir, Cengiz cemiyet başkanı, Oral (Çalışlar) da kulüp başkanıydı... Biz de işte bu çekirdek ekip, zulada toplantılar yapıyoruz. Ayrılık şekillenmeye başlayınca Oral'ı düşürmek gerekti, kongre de yapamıyoruz... Yönetim kurulu beş kişiydi galiba, biz üç kişiyle galiptik, düşürdük; o farkına bile varmadı bu işin. Murtaza'yı hatırlıyor musun? O da kulüp başkanı olmuştu. Toplandık ve karar verdik bu işe. Bunları söylerken SBF'nin önemini de anlatmış oluyorum. Çünkü mümtaz şahsiyetler, Nuri Çolakoğlu ha keza, Şahin Alpay ha keza, yazar biliyorsunuz şimdi Zaman gazetesinde. Düşünüyorum da o döneme değin öğretim görevlisi olanlar, akademisyenliğe yatkın olan insanlar, hep Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) cenahından olan insanlardı. Bu saydıklarım da öyleydi. Halil Berktay bizde talebelik yapmadı, bizden küçüktü ama bize öğretmen olarak geldi, dışarıdan geldi o sırada. Bunlar hep PDA'cıydı. Bizim bir tane yalnız kovboyumuz vardı: Mahir Çayan. Maceralarını da anlatacağım daha sonra. Eğitilmiş olmak maddi koşulları gerektirir. Bunların çoğu kolejli zaten ve ilk ayrımlar genellikle TİP'de de böyle oluyordu.

TİP'e üye oldum

Ben TİP üyesiydim. Benim kuşağımda ilk üye olanlardan biriyim. Nedeni de şuydu; o zaman çok kitap da yoktu, sanırım "Leninizmin Kaynağı" mı ne, onu okudum, yazıyordu ki "...bu işler komünist partileriyle olur". "Herhalde olsa olsa bu TİP, komünist partisi" dedim. Bizim okulun yan tarafındaydı, arkadaşlarım da var, Nihat Akseymen vardı mesela, sonradan TKP'den kopan İşçinin Sesi'nin lideri oldu, İngiltere'de vefat etti. Yusuf Küpeli de TİP üyesiydi ve o benden önceydi zaten. Ben dedim ki "Demek ki böyle bir parti, üye olmalıyım" gittim, "Sen git, üç gün sonra gel" dediler. Sonra gittim üye oldum; meğer benden kuşkulanmışlar, kimse o partiye gidip de "Ben, bu partiye üye olmak istiyorum" dememiş. Mademki -o dü-

şünme süreçleri falan hep buna tekabül ediyor- böyle partiyle olur bu iş, bu ciddiyetle eğilmek gerekir diye, gittim partiye üye oldum.

İleriki sınıflarda da hemşerilikle bağlantılı olarak da tanıdığım, Türkiye İşçi Partisi'nin sendikalarda çalışan üyesi, bir arkadaşım vardı; Sami Urfalı. 12 Eylül geldiğinde de (sonra anlatacağım) Hamburg'da ticari ateşeyken geliyor, atılıyor falan solculuğa devam ediyor. Ben de gariban, parti tarihini, okuyorum, okuyorum... Bu Troçki yanlış yapıyor, sonra büyük adam oluyor, bir daha yanlış yapıyor, sonra gene büyük adam oluyor... Aklım almadı, benim düz mantığımla. Sami bu işleri biliyor ya, çektim Sami'yi, "Ya, Sami, böyle böyle, nasıl oluyor bu iş?" "Şiiişt" dedi. Haa, demek böyle sorular sormayacağız. Öyle kaldı. O kadar yer edinmiş ki... Ben, nispeten okuma çabası içinde olan bir unsurdum o sıralarda, öğrenmeye çaba gösteren. Yıllar sonra, bundan üç-dört sene önce, yani otuz yıl sonra Sami'yi tesadüfen bir yerde gördüm, geçiyordu... Yanımdaki arkadaş, "Sami" diye bağırdı, döndü baktı. Sarıldık tabii, sohbet ettik, tekrar randevu kestik. Sami'ye, bu olayı sordum, "Ben sana böyle böyle sormuştum sende 'Şiiişt' demiştin" dedim... "Haa, valla hatırlamıyorum ama birisi de bana 'Şişşt' demiştir" dedi. O günün sosyalistlik kavrayışı böyleydi işte.

Sözcümüz Mahir Çayan'dı

Niye böyle oluyordu, yoksa bütün tartışmalar böyle "şişşşt"le mi bitiyordu?

Tartışma değil. Oralara geleceğiz. Onlar farklı oluyordu tabii ki. PDA tartışmalarında, demin dedim ya, bizim okulda dönerdi bu tartışmalar; daha çok sosyalizm bazında. Bizim cenahın sözcüsü o dönemde Mahir Çayan'dı. Onlarsa demin saydığım isimleri hatırlayın, çoktu. Yani çıkarlardı, biri toplantıda on beş dakika konuşur iner, "Devamını işte şu söyleyecek", o çıkar konuşurdu... "Devamını şu söyleyecek". Bizden bir kişi çıkıyordu: Mahir Çayan. Hepsine cevap veriyor ve geriletiyordu da. Nedeni de böyle lafazanlık falan değil, hakikaten geleceği yeri kafasında netleştirmişti Mahir ve ona uygun bir dünya kurmaya çalışıyordu; teorik olarak da pratik olarak da.

Sonra onun teori ve pratiği ile problemlerim oldu benim. Nitekim bir kısmı da zaten Kurtuluş'ta eleştirilerek gündeme geldi ama böyle bir gerçeklik söz konusuydu. Yani Mahir, yalnız bizden fasılayla önde değildi, onlardan da yani PDA'cılardan da ileride bir adamdı. Birkaç kez anlattım şu hikâyeyi, araya sıkıştırayım size de. Bir gün, bu PDA'cılar bizi kıstırdı, Mahir'siz. Ben, Kaçar, Kamil Dede... Ben ağır top, yani bu vaziyetteyiz. Sıkıştırdılar bizi, kaçamıyoruz, tartışmalıyız –konuyu da hatırlamıyorum– tam toplantı başlayacak... Beşevler'de mi ne kavga çıktı, "Faşizm maşizm, burada da laf yapıyoruz, haydi" dedik, gittik. Döndük, bekliyor onlar, "Hadi tartışalım" diye. Mehmet Beşli diye bir arkadaşa "Git Mahir'i bul, getir, getiremezsen gelme bu okula" dedim... Ondan sonra oturduk, başladı toplantı. Onlar bülbül gibi konuştular... Önce Kamil çıktı, sonra Kaçar çıktı, sonra da ben başladım konuşmaya, tak diye kapı açıldı Mahir içeriye girdi. Mahir girince daha coştum, nasıl konuşuyorum ama perişan ettim... Yani aklımca öyle düşünüyorum. İnerken de Mahir'e, "Nasıldı ama?" dedim. "Tamam da senin söylediklerinin hep aksini anlatacağım şimdi çıkıp" dedi. Böyle bir fark vardı yani aramızda. Mahir, bana okumamı söylerdi; çünkü ben de temsilciyim, yani önde bir unsurum ama işbölümünde teori kısmı Mahir'e düşerdi.

ODTÜ'den biri vardı, bir gün geldi bana –benim lakabım "Kaptan"dı. (Hüseyin) Cevahir taktı onu, futbolculuktan geliyor, spor sekreterliği nedeniyle– "Spor başkanı, bu Mahir'in, bu işleri nereden öğrendiğini öğrendim" dedi. "Nereden?" *Leninizm'in İlkeleri*'ni okuyorum, orada anlatılanları Mahir de anlatıyor" dedi. Bu, o günkü düzeyi anlatıyor. Güldüm, söylenecek bir şey de yoktu.

Çeviri yayınlar son derece sınırlıydı değil mi?

Son derece sınırlıydı. Hatırladığım çok az sayıda kitap vardı. Onun, zaten birkaçını okudun mu allame oluyordun.

Kolejden gelen kişilerin yabancı dil hâkimiyeti nedeniyle bilgiye daha kolay ulaşmaları entelektüel seviyeyi yükseltiyordu denebilir mi?

Tabii, ihtimaldir. Biz-onlar ayrımı yapıyorum ya, onlar başka bir sosyal, kültürel ve ekonomik ortamdan gelme şahsiyetlerdi. Bizse Mahir'in kendisi

dâhil, Kaçaroğlu dâhil, hani sizin bildiğiniz, bizim Mahir (Sayın) dâhil, orta veya dar gelirli ailelerin çocuklarıyız hep. Bu son tahlilde sınıfsal bir ayrıma da tekabül eder. İlginçtir, lafzen birçok konuda, onlar bizden daha keskin sözcükler kullanıyorlardı ama hayata değinişlerde bu taraf söylediklerini yaptı, onlarınsa söylediklerıyle hiç ilgisi olmadı. Sosyo-ekonomik kökenler itibariyle bize benzer şahsiyetler Türkiye İhtilalci Köylü Kurtuluş Ordusu'nda (TİKKO) da şekillenmiştir. Militan tayfa bizim için söylediğim insanlardan müteşekkildi.

TİP'in o günkü siyasal hayatına ilişkin söyleyebileceğin bir şeyler var mı?

Niye TİP'liydim? Niye bıraktım İşçi Partisi'ni de bu taraftan oldum? Doğrudan siyasi gelişmelerle bağlantılı bu iş. Çok teorik tezlerle ilgili değil; çünkü TİP'in programı da tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye programından farklı değildi. Hatta rivayettir ki bu cenahtan insanların katkılarıyla şekillenmiştir, yani Milli Demokratik Devrim (MDD) cenahından olanlar.

Mihri Belli parti üyesi miydi o zaman?

Yok canım. Zaten çıngarlar öyle gelişti. Onlar zaten parti üyesi olamazdı. Onlara yakın olanlar da TİP'ten atıldı. Ondan sonra kopuldu zaten Haymana'da bir seçim çalışmasına gitmiştik. Başımızda da Yalçın Cerit vardı, il başkanıydı Ankara'nın. Genç, imanlı, çalışmaya hazırım, kendi kafamdan gitmişim... Bana görev verdiler, "Git, şu mahallede şu adresleri bul, oraya sonra gidip mahalle çalışması yapacağız" diye. Çok aradım bulamadım, sonra çözdüm meseleyi. Mahalle taşınmış oradan, öyle bir mahalle yok. Sıtkım sıyrıldı Türkiye İşçi Partisi'nden.

Bilerek mi göndermişler?

Yoo, bilgisizlikten. Bu, solda çoktur, karar verilir, kampanyalar yapılır ertesi gün unutulur. İşler sallanır yani. Bir; bu önemliydi. İşçi Partisi'nin pasifizm şu, bu numaraları değil, bu önemliydi. İki; anti-faşist mücadele yükselirken de TİP cenahındakilerle değil, hep bu MDD cenahındakilerle gidiyorduk kavgaya. Bu da çok önemliydi. Üç; TİP'in işçilerle ilgisi yoktu pek,

fakat İşçi Partisi'nin işçilerle ilgisi olmaz mı? İşçilerle vardı da biz farkında değildik –Ankara'da– bu işin, yani göremiyorduk bu durumu. Sonra, mesela, oldukça etkili olduğum 1970 İstanbul Kongresi'ni biz aldık. Yani genel kongreyi kaybettik ama biz aldık orada. O kongrede yaptıklarımdan halen sıkılıyorum anlatırken. Şöyle düşünün, ben divan üyesiyim...

Oraya gelmeden, TİP'te ne oldu da ikiye bölündü? Daha doğrusu, siz ayrıldınız? Siz bir ekiptiniz orada anladığım kadarıyla, MDD'ciler ekibi miydi bunun adı?

Tabii, tabii. Bir defa o zaman kabaca stratejileri anlatan iki slogan vardı: "Sosyalist Türkiye", "Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye'. İki slogan iki ayrı programa tekabül ediyordu; biri Sosyalist Devrim, diğeri Milli Demokratik Devrim. Ben hep bilahare, bilahare diyorum ya, bu sözü Mehmet Demir'le olan bir hikâye, çok güzel anlatıyor. Mehmet Demir Fikir Klüpleri Federasyonu (FKF) sekreteriydi, Mehmet –rahmetli, bizim Ali Demir'in abisi– İstanbul FKF kongresinde veya bir toplantısında konuşma yapıyor; konuşmayı bitiriyor, bittikten sonra "Yaşasın Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye" diyor... Bakıyor salonun yarısı alkışlıyor, Mehmet bozuluyor, dönüyor "Bilahare Sosyalist Türkiye" diyor, alkışları oradan da alıyor. Bu komik durum bile bizim gereksiz ideolojik, teorik vs. ayrımımızı anlatmaz.

Sınıfsal kompozisyon.

Ayrıca, demin anlattığım sınıfsal kompozisyon çok daha önemli, bir. İkincisi de militan mücadele çok önemli bu ayrımda. Bir süre sonra FKF, Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu, kısaca Dev-Genç yapıldı, Atilla (Sarp) da başkan oldu, ondan sonra bu iş koptu artık. Ondan önce ama TİP'ten, MDD'cileri tasfiye ettiler. 16 kişiyi Malatya Kongresi'nde mi ne attılar. Bu Halit Çelenk'leri falan, yanılmıyorsam. Böyle bir gelişme oldu ve her zaman da gerekçe "Parti kapatılır" vs. idi. Demokratik bir ortam geliştirilmiyordu. Gerçi onlar geliştirmiyordu ama biz de aynı şekildeydik ve bütün kongreler kavgalı oluyordu. Dolayısıyla, Türkiye İşçi Partisi'nin karşısında Dev-Genç

oldu. Yani Dev-Genç, MDD'cilerin eline geçtikten sonra bir güç gibi ortaya çıktı. Ondan önce *Türk Solu* bir faktördü.

***Türk Solu* TİP'in yayını mıydı?**

Yok, MDD'cilerin.

TİP ayrışması ve o döneme ilişkin başka, aklında kalan şeyler var mı?

Çok şey var tabii ki. Ben o evrede, yani bölünme evresinde kongrelere gidiyordum, kazanmaya çalışıyorduk. Bizim bir Devrimci TİP Komite'miz vardı beş kişiden müteşekkil, Mahir Çayan, Seyhan Erdoğdu, Tangör Çakıroğlu, Zakir Koçak, İlhami Aras. Bir de dergi çıkaracaktık, çıkardık daha doğrusu, *Öncü Devrimci* diye, onun sahibi ve sorumlusu da bendim. Hiç okumadım onu, sonradan böyle kaçarken, dağa doğru gittik ya kırk beş yıl önce, "Ben senin dergiyi okuyordum", dedi biri, ben de gizliyim, rezil oldum "okumadım" diyemedim orada. İlginçtir, derginin sahipliği bana verildiğinde rahatsız oldum, yani dergi mergi. Böyle o kadar yukarıdan bakıyorsun ki dergi, yazı-çizi işlerine. Hatta bir gün Mahir'le kavga ediyorduk; ben buna "Ne haber teorisyen?" dedim", çok sinirlendi, çok bozuldu. Yani adam, düşün, halen bugün yön veriyor, teorisyen gerçekten ama hafiften küçümseyerek teori işlerini, "Ne haber teorisyen" dediğimde dert oldu. Düşünebiliyor musun, sahibi olduğum şeyi okumuyorum ben, bu kadar yukarıdan bakıyorum. PDA'cılara kalıyordu bu işler, *İşçi-Köylü* gazetesi onlara kaldı sonra. Bölünme işleri çıktı, biz hafiften celalleniyoruz; dediler ki, "Bu gazete kırılacak". Ben de silahı falan taktım belime, topladım okuldan da bir iki kişi... Yani bu bölünmelerde - güne de iz düşürmek istiyorum- o zaman da teorik argümanlar itibariyle çok sağlıklı temeller yoktu diye düşünmekteyim. Pratikse, mas edilebilirdi o pratikler. O birliktelikler bir tarzda mas edilebilirdi. Ben bir yanıyla bunun sosyalizm anlayışımızla bağlantılı olduğunu düşünüyorum.

Devrimci TİP Komitesi

Devrimci TİP Komitesi dedim; benim görevim kongreye gidip kazanabilecek gibiysek asayişi sağlamak, kaybedeceksek dağıtmaya çalışmaktı. Öyle bir pozisyondaydım, bunun sosyalizmle ilgisi yok. İstanbul Kongresi çok önemliydi. Ben geldim İstanbul'a. Bir toplantı yapıldı Seyhan da geldi. ODTÜ'de öğretim görevlisiydi Seyhan Erdoğdu; o zamanın en parlak simalarından biriydi. Çok güzel konuşmalar yapardı. Vahap Erdoğdu da Mihri Belli'nin has elemanıydı tabiri yerindeyse. Muzaffer Erdost, Ahmet Say böyle bir tayfanın parçası.

Oya Baydarlar da...

Onlar öbür cenahtan. Bizimle bağlantısı yok onların. Mesela bu işleri yaparken, benim aklıma bir şey gelmiyordu da kitabını okudum Oya ile Melek'in,[2] verimli şeyler çıkarmak mümkün. Neyse, bu İstanbul Kongresi'ni zorla aldık, ite kaka yani. Gece toplantı yaptık; "Ne yapalım, ne edelim?" diye. Ben çok önemsemiyordum o toplantıları, ben ne yapacağımı biliyordum zaten. Kongre salonuna nasıl gideriz diye ince ince planlar yapılıyor falan; onlar olursa şu olur, sokmazlarsa böyle olur. "Önemli değil, ben girerim, siz takmayın kafanıza" dedim... Kâğıthane de safi işçi... Kemal Türkler falan ön sıralarda oturuyor. Pardon girmek problemdi ya, ben geldim kapıya, şöyle bir dokundum ve iterek girdim. Tahmin ediyorsunuz halimizi, girdim... Gani diye bir arkadaşımız vardı, yapılı, her yere onu götürürdük, şoför, proleter diye. Onu divan başkanlığına aday gösterdik, ben de divana aday gösteriliyorum, o kongreyi sabote etmek üzere, bu olayı birkaç yerde anlattım, burada da anlatmak gerekiyor ki sosyalizm anlayışımızla ilgili ipuçları olsun. Divanda, İlkay Demir vardı, Gani, ben, Necmi (Demir) var mıydı, bilmiyorum; yani böyle bir Divan Kurulu'yuz. Biz nasıl kazandık bu divanı? O önemli tabii. Ben, kapıyı şöyle bir itip girdikten sonra, garibim Kemal Sülker bir sandalyenin üzerine çıktı, saydı; onlar kazanmışlar. Hemen koştum, yakaladım –sıkılıyorum şimdi anlatırken– "Dur evladım, bir daha sayacağım" dedi. "Say" dedim, dikildim orada, "Al, kazandınız" dedi,

[2] Oya Baydar ve Melek Ulagay, *Bir Dönem İki Kadın*, Can Yayınları, İstanbul, 2011.

aldım mikrofonu, "Hadi, Gani, gel" dedim. Gani zaten seçilmişti, oturduk. Orada kongre sürüyor, böyle eşitiz, kimin kazanacağı belli değil... Geceden çalışmalar yaptık, işçi mahallelerinde toplantılar yaptık falan. Fakat ağır basıyorlar, öyle bir hale geldi ki Şaban Erik'ti galiba, o da sendikacı, konuşma yapıyordu, ben arkasından –Divandayım ya, salon duymuyor– laf atıyorum, "Oportünist, revizyonist" falan... Adam attı mikrofonu gitti, konuşamadı. Birkaç kişiye daha yaptım, arkasından Behice Boran geldi başladı konuşmaya, çok güzel konuşuyor, baktım hava gidiyor, hemen kalktım... "Mikrofonu ver" dedim, Behice Boran'dan aldım, kısa bir konuşma yaptım "Dev-Genç'liler" diye, "Konuşmacının tahriklerine kapılmayın" diye, gaza getirdim milleti bütün sihri gitti konuşmanın. Behice Boran da şaşırdı, "Sayın Divan benden önce, böyle hiç kimseye karışmıyordu, ne oluyor?" diye itiraz ederken "Şimdi konuşabilirsiniz" dedim verdim mikrofonu.

Utanılacak şeylerdi yaptıklarımız...

Şimdi utanıyorum yaptıklarımızdan. Kadın olduğu için değil, sosyalizmle bir ilgisi olmadığı için; nasıl bir yamyam tayfayız. O sırada hükümet komiserinin benimle görüşmek istediğini söylediler, anlıyor ki bu idare ediyor bu işleri. Fatih Kaymakamı'ymış, öğrenmiş benim SBF'li olduğumu, "İlhami Bey benim teybi sizin çocuklar götürdü, teybimi geri getirsinler" dedi. O arada hükümet komiserinin teybini de götürmüşler. Bu aynı zamanda yürüyüşümüzün yeterli bir örgütlülükle, ideolojik, teorik yaklaşımla, ne bileyim taktiklerle götürülmediğini gösteriyor. Bir de ne gördüysek onu öğrendik. Yıllar sonra bunun sonuçlarını kötü yaşadık, biliyorsunuz, sol içi çatışmalar itibariyle ve son tahlilde sosyalizm anlayışı ile de bağlantılı olarak.

Güven[3] kitabını okurken fark ettim "eski tüfekler" hiç nefes alamamışlar ki. Size bir şey anlatmak istiyorum: Yine, 71'de, *Türk Solu*'nun[4] sahibi Ahmet Say'la yatıyorduk –besteci-piyanist Fazıl Say'ın babasıdır– aynı zamanda Mihri Belli'nin has elemanıydı. Bize hikâyeler anlatırdı, o bize göre abi... 39

[3] Vedat Türkali, *Güven*, Everest Yayınları, İstanbul, 2014.

[4] *Türk Solu* dergisi, 1969'da yayımlanmaya başlayan etkili bir sol dergi. 2000'li yıllarda aynı isimle çıkan dergi faşizan nitelikte olduğu için 60'lı yıllardakiyle karıştırılmamalıdır.

yaşındaydı, hatırlıyorum, bizler de 25 yaşlarındaydık. Bizden oldukça yaşlı. Bir gün TKP'nin ne derin şeyler yaşadığını anlatıyordu... Birisi, birinden hurufat alacak baskı için fakat hep takipte olduklarından bunu zulada bir yerde halletmeleri gerekiyor... Bir kış günü mü veya soğuk bir günde ona işaret ediyor, "Takip et beni" gibilerinden. Ondan sonra deniz kıyısına gidiyor soyunuyor, "Hadi", diyor "Sen de soyun." Dalıyorlar, alıcta değiştiriyorlar, alıp veriyorlar falan. Böyle bir hikâye anlattı. Biz de çok hızlıyız ya, güldük; "Hadi ya, olur mu böyle iş" diye. Sonra *Güven*'de okudum ki aynen yazıyor. Buna benzer birçok şey. Ya, belli bu insanlar nefes alamamışlar. O nedenle; bir, nefes alamamışlar; iki, sosyalizm anlayışları ezbere değil, son tahlilde enternasyonalizmin hediyesi. Enternasyonale uydurmuşlar, arada kafalarına yatmayan bir şey olduğunda. Hem sosyalizm açılımında hem de ülke planındaki bu baskı, zulüm, nefes alamama hali, olduğu gibi, el yordamıyla bir şeyler öğrenmemizi getirdi. Yani günün fikirlerinin çarpışması itibariyle değil bu karşı çıkışımız, ahlaki ve geçmişte yanlış bulduğum bir şeyler itibariyle... Kurtuluş büyüyemedi, bir faktördür bu işte. Biz, o Devrimci Yol çarpışması sırasında geri adım attık, doğru yaptık. Mesela o çarpışmayı yaratan da tartışmanın yolunun kesilmesiydi. Mahir (Sayın) geldi buraya (İstanbul), bir konuşma yapacaktı, "Bizim olduğumuz yerlerde yapamazsınız"... Kadırga Yurdu'muydu ne?

Dolayısıyla o TİP-MDD ayrımı da bir fecaattir. Zaten, biliyorsunuz, daha sonra TİP'in içinde de Aren-Boran ile Mehmet Ali Aybar ayrılığı gelişti. Daha sonra kendi içlerinde de ayrıldılar, Behice Boran-Sadun Aren ayrılığı. Bizim içimizde Hikmet Kıvılcımlı'nın ayrı bir cenah olması... Sonra Mihri Belli'nin yarattığı heyuladan kaç tane takım çıktı? PDA, TİKKO, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), Cephe. Böyle bir yığın grup çıktı ve birçoğunun birbirinden ayrılması için hiç neden yoktu. En vahimi de -sıçramış oluyoruz ama olsun, geri döneriz- 1970 Ekim'inde cezaevine girdim, Aralık'ta çıktım. Cevahir'le girmiştik, (Hüseyin) Cevahir, İrfan (Uçar), ben; üçümüz. Biz tahliye olduk, ben bir buçuk ay sonra da araba uçuşuyla tekrar yakalandım. O sırada büyük amfide Mahir konuşuyor, biz de Yusuf Aslan'la arkadaşız, birlikte yargılanıyoruz, öyle bir ahbaplığımız var. Onlar, sözde başka teşkilat, biz başka teşkilatız ya; biz artık şehir gerillasını kurduk, onlar da kır gerillası

ya... "Ya, Yusuf, acele etmeseniz de, biz şehirden siz kırdan düşmanı bölsek" falan diyorum. Naifliği anlatmak için bu örneği veriyorum. Yusuf, "Ya, İlhami, ben sana inanıyorum. Kesin. Ama bu sizi kandırıyor, bu ne ya? Bol laf." Mahir Çayan'ı kast ediyor. Vahim bir durum yani. Ben Yusufların numara yaptığı için söylediğine inanmıyorum, gerçekten öyle bakıyorlardı. Demin de anlattım ya teori küçük görülürdü diye.

Bütün bu ayrışmalar sırasında pratikteki mücadele, daha çok gençlik ya da köylülüğü savunanların gidip orada bir siyasal çalışma yapması gibi faaliyetleri içeriyor muydu?

Biz, bu MDD'ciliği kavrayınca kırlardan şehirleri fethetme tezimize uygun bir şekilde, feodalizm hâkimdir zaten diye kırsal alana yayıldık. Mesela Doğu Perinçek'le, 69'du galiba, Aydın'a gittik. Aydın'da Hüseyin Kaya diye bağımsız bir sosyalist tanıdığımız vardı, TİP'ten kopmuş MDD'ci olmuş. Çıktık onunla, köylerde dolaştık. Dolaşan insanlar da Gün Zileli'yi duymuşsunuzdur, Aydın Çubukçu da vardı sanıyorum, Aktan vardı zannediyorum, Ömer Özer Turgut vardı *İşçi Köylü*'nün[5] sahibi, Cin Ali vardı, galiba Sabo (Sabahattin Kurt) vardı. Beni takımdan özel olarak gönderdiler, oraları boş bırakmayalım diye... Doğu'lar çalışıyor ya! Birlikte olduğumuza göre, tam kopmamışız ama gidiş iyi değil. Böyle köy çalışmalarımız oluyordu. Ben az önce kendimden anlattım; bütün arkadaşlar çeşitli mahallelere gidiyordu çalışma yapmak için. 1970 yazında zaten yayıldık bütün memlekete. Mesela Ali Alfatlı'yı orada buldum. Ali Alfatlı daha sonra Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği (ADYÖD) Başkanı olmuştu, daha sonra da Dev-Yol Merkez Komitesi'nden yargılandı. Saim'i de (Koç) Akhisar'da tanıdım zaten. Gene Doğu'yla gitmiştim, bak. Tütün mitingleri ile ilgili oraya gidiyorduk, ayrıca orada konuşmalar yapıyoruz, giysilerimiz de parka falan... İki delikanlı geldi karşıma, belli liseli bunlar, "Abi sen hangi okulda okuyorsun?" "Siyasal Bilgiler'de" "Abi, ben de orada okumak istiyorum", "Gel" dedim, iki köfteciyi tarif ettim, "Oraya gelirsin, sorarsan sana söylerler, beni bulursun". "Ben, elektrik mühendisi olmak istiyorum" dedi birisi,

[5] *İşçi Köylü* gazetesi, Doğu Perinçek ve arkadaşlarının, Aydınlıkçıların sol kitle gazetesi.

elektrik mühendisi oldu, sonra o bölünmede Kurtuluşçu oldu. Bu çalışmalarda, tabii ki bu dostluklar da böyle kuruldu. Saim Koç'la da ilk oraya gittiğimde tanıştım.

Şimdi bu anlatacağımın Mahir'deki dönüşümü göstermesi bakımından önemli olduğunu düşünüyorum; bir seferinde Tire taraflarına çıktık, köy çalışması yapmak üzere; (Hüseyin) Cevahir vardı, Mahir Çayan vardı, Ercan diye bir arkadaş vardı, iki kişi daha vardı diye hatırlıyorum... Ha, Sabo (Sabahattin Kurt) da vardı. Biz gittik, köyleri dolaşıyoruz, perişan olduk. Sabo deyince onu anlatayım önce. Bir köye gittik, köyü hatırlamıyorum, iki üç köylü vardı, 66 mı ne oynuyorlardı kahvede... Biz de aldık bakkaldan kötü peynir, ekmek, zeytin yemeye çalışıyoruz. Sabo gitti bunların yanına –biz yemek yiyoruz, kimse de yok propaganda yapılacak– "Dayı, dayı tütün nasıl?", "İyidir, iyidir kardaş", pas vermiyorlar. "Yani borcunuz yok mu, borcunuz?", "Yok, yok", "Yahu ziraat bilmem nesi, hükümet", "Yok, yok iyidir, iyidir". Böyle gariban halde çalışmalarımız vardı. Bundan önce zaten, bir köye gittik –köylere de yürüye yürüye gidiyoruz–, iki tane kahve vardı birine girdik, hepsi neredeyse düşman gibi bakıyor, neredeyse çay vermeyecekler. Sonradan baktık birtakım köylüler el kol işaretleri yapıyor, anladık bir yamuk var bu işte... Meğer o AP'lilerin (Adalet Partisi) kahvesiymiş. Karşıdan CHP'liler işaret ediyor, bizim kahveye gelsenize diye. Biz oraya gittik sonra. Böyle bir çalışma. Bunları bir ipucu olsun diye söylüyorum... Esas şunun önemli olduğunu düşünüyorum: Örneğin Göllüce'ye gittik. O zamanın en meşhur toprak işgali olmuştu. Göllüce'nin mukim insanları da Romandı. Toprak işgali falan, tam bizim kitabımıza uyacak, hani kırlardan şehirlerin fethedilmesi gibi düşündüğümüz bir olaydı. Orada da köylüler Ecevit'in kendi ellerinden çay içtiğini anlatıyorlardı. Ben bu durumun Mahir'de bir kırıklık yarattığını düşünüyorum. Yani kitleleri sarsmak için "Mücadele biçimi böyle değil, silah zorunluluktur" demesi bu çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. TİP'teki olumsuzlukları ben kendi zaviyemden anlatıyorum, o da yaşadı bunları. Yani kararlılık, çalışmaların eksikliği, disiplinsizlik vs. ama bunların da ötesinde bu çalışmalarda köylülerin, kitlelerin hazır olmadığını gördü ve birinci dönem, ikinci dönem diye silahlı mü-

cadeleyi ayırmasının nedeni de bunlardı. Ayrıca ilk elde biliyorsunuz ki biz, kırlardan şehirleri fethetmek diye dağlara çıktık.

Şehir gerillasına başlıyoruz...

Bizim askerlerimiz, yani askeri öğrenciler ve subaylar vardı, onlardan öğreniyorduk Türk ordusunun nasıl konumlandığını. Türk ordusunun dağların geçit vermesine uygun bir şekilde birinci, ikinci, üçüncü ordu diye konumlandığını anlatıyorlardı. 3. Ordu malum Kürdistan'a ilişkin bir tedbir; 2. Ordu Kuzey ve Güney'e yardım ve 1. Ordu'ya yardım; 1. Ordu batıda konumlanmış durumda; çünkü batıda dağlar dik inmektedir ve çıkartma yapmaya olanak sunar. Ordu da ona göre konumlanmıştır. Ortadaki 2. Ordu ise kuzey ve güneyde dağlar kıyıya paralel olduğu için dağlar geçit verinceye kadar yetişebilir diye düşünülerek konumlanmış. Tabii, düşman böyle olunca biz de Karadeniz'de ezbere gelişmedik. Karadeniz, Akdeniz ve yardımcı bölge olarak Beşparmak dağlarında –benim dolaştığım yerler oralar yani– şekillenmiştik. Çok kısa bir süre sonra da geldik Ankara'ya, Mahir attı önüme el kitabını, şehir gerillasına başlayacağımızı anlattı. Üç gün önce dağdaydık, mağdaydık ne oldu? Bir daha anlattı. Doğru, dedim, duman olduk aç biilaç oralarda zaten, bu uygundur; işi bitir yandaki binaya gir yani...

Özel olarak Ege'nin daha çok seçilmesi neden? Mesela Kürdistan?

Ağalık dendiğinde akla hemen orası geliyordu. Ayrıca bir şey daha söyleyeyim, tuhaftır kapitalize ilişkiler de en yoğun olarak bu ağalık bölgesindeydi. Mesela Hilmi Fırat, Fahri Tanman Söke tarafında ağalardı, kapitalize ilişki içinde bunlar; anlatabiliyor muyum? Ama biz illa feodal ilişki aradığımız için ağa diyorduk, oysa hep kapitalist işletmelerdi onlar. Kürdistan konuşulma düzeyindeydi o ara. Çünkü çaktırmadan bir ayrım vardı, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) vardı bizim zamanımızda, adeta parsellenmiş bir alan gibi düşünmek lazım. Söz gelimi benim iki sınıf arkadaşım Sabahattin Kurt, (Kızıldere'de öldürülen) ve Hüseyin Cevahir, ikisi de Kürttür. Biri Şafi, biri Alevi, biri Tuncelili, biri Vanlı ama o sırada ulusal bi-

lince dayalı bir şekillenme yoktu kafada yeterince. Demin anlattım; toplantıların birinde ne diyelim dedik? Türkiye halkı mı, Türkiye halkları mı? Bizim uzmanımız da Mahir Çayan tabii ki "Ya, hangisi denk gelirse onu söyleyin" demişti. Şoven değildik ama durumun yeterince bilincinde de değildik diye düşünüyorum. Zaten daha sonra bir eleştirel durumumuz da var Kurtuluş ortaya çıkarken. O kadar ki o zaman en muteber kitap *Türkiye'nin Düzeni*'ydi.[6] Muteber derken, bütünsel bir yaklaşım sunan bir kitaptı, başka bir kitap daha yoktu Türkiye'de; onu okudun mu allame oluyordun. Hapishanede okudum, okurken Cevahir benim yatağa geldi koğuşta "Ya Kaptan, bunlar bir cunta yapsa nasıl olur?" diye bir laf etti. Okuyoruz ya kitabı da "Valla, anti-emperyalist, anti-feodal iyi olur" dedim. "Peki, Kürtler böyle bir şey yapsa?" dedi, "Hoop" dedim "Birlikte mücadele" dediğim an, tabii fark ettim kırdığım potu. Mesela bu, derinden derine durumu hissettiğimi gösteriyor zaten.

Arabayı devirmek...

Daha önceki bir konuşmamızda, "arabayı devirme öyküsü" demiştin. Şu arabayı devirme öyküsü ile devam edersek...

Arabayı devirmek ne anlama geliyor, onu söyleyeyim de o öyle olsun. O zamanın anti-emperyalist perspektifi çerçevesinde bir; iki, şehir gerillacılığı itibariyle biz anti-emperyalist hedefi önümüze koymuştuk. Araba esprisi, çalınan bir araba üzerinden ilk yakalanmamızdır. Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, İlhami Aras. 1971'in Ocak ayında olmuştu. Aralık ayında çıkmıştım cezaevinden. Cevahir ve İrfan Uçar'la yatıyorduk. Yine bir anti-emperyalist eylem münasebetiyle... Ankara'daki Amerikan Yardım Teşkilatı (AID) Sabotajı diye sözü edilen eylem nedeniyle aranıyorduk, sanırım 1970 Nisan'ıydı, teslim olduk. Bizim hukuk işlerimizle ilgilenen arkadaşlar gidip konuşup görüşüyorlardı; uygun bir durum oldu, uygun duruma bağlı olarak gittik teslim olduk; fakat hâkim tahliye etmedi, tutukladı. Uygun olma-

[6] Bu eserin yeni baskısı için bkz. Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2015.

yan bir sonuç çıktı ortaya. Önce başkalarını gönderdik bakalım bırakıyorlar mı diye, bıraktılar. Biz de güvenerek gittik ama kar yağdı güvendiğimiz dağlara ve içeriye düştük. Ekim'de girdik Aralık başında çıktık, takriben üç ay yattık ama o günün koşullarında ağır yatmış durumdaydık. İçeride çok kitap okuduk, çıkınca allame olduk; hatırlıyorum Kulüp toplantılarına gelip konuşmalar yapıyorduk. Kaçaroğlu yakalıyordu beni, götürüyordu Kulüp toplantısına, birtakım konuları anlatıyordum. Espri bir yana, içeriye düşmek okumak için vesileydi; çünkü dışarıda iken yeterince okuduğumdan söz etmek pek mümkün değil. Ne eylemi desem bilmiyorum ama eylemsiz günümüz olmuyordu. Her gün bir durum vardı, bir iş vardı, oraya koş, buraya koş tarzında.

Hadise şu; biz şehir gerillacılığına girmiştik artık, ben de naçizane bu şehir gerillasına eleman yetiştirmekle mükellef bir görevdeydim. Mahir Çayan söylemişti bana, tesadüfi bir takım değil yani yanımızdaki arkadaşlar da. Onlar da SBF'den namlı Kaçaroğlu, biri ODTÜ Fikir Kulübü Başkanı Mahir (Sayın) Başka projelerimiz de vardı. Yakalandığımız sıralarda bu işlere hazırlık olarak yeni bir ev tutmuştuk ama daha taşınamamıştık, kaporayı vermiştim. O arada şiddetli bir şekilde Dev-Genç'in içinde mücadele sürüyordu ve biz hapishanedeyken kongre olmuş ve Dev-Genç'i biz almıştık. Tarihsel bir not olsun diye söyleyeyim, biliyorsunuz, Ertuğrul Kürkçü Başkan seçiliyor, oysa bizim adayımız Hüseyin Cevahir'di. Biz hapse girince tabii, Ertuğrul başkan oldu. Nasıl olduğunu, dışarıda neler olduğunu ben bilmiyorum ama o yaz bizim iki çekirdek birleşme adımını atmıştı, yani ODTÜ'deki çekirdekle SBF'deki çekirdek. Esas olarak bunlardan müteşekkildir, tek tek önemi yadsınamayacak olan insanlar vardır ama bu iki çekirdek şekil vermiştir Cephe'ye.

Bu arada ülkede korkunç bir muhalefet vardı. Bu siyaseten çok önemli, her ne kadar daha sonra en çok subay Cephe davalarında olsa da cuntacı bir perspektif ve kafa yapısına sahip değildik. Biz hep antiemperyalist bir perspektife, bakışa sahiptik. O sırada "paspas alındı" diye tabir edilen bir eylem türü vardı. Yarım dinamit lokumunu bir yere atmak; maksat potansiyel yükselsin babından. Biz buna da karşıydık. Hani 12 Eylül'de de benzeri gelişmeleri işaret ederek, "Birden patlama, çatlama durdu" dendi ya; o dö-

nemde de çok patlama, çatlama oluyordu ve bazı insanlar özel olarak böyle bir çaba içindeydi. Nitekim Dev-Genç bünyesinde bu eğilim, yeni Dev-Genç merkezini şiddetle eleştiriyordu. Pasifist, MYK hiçbir iş yapmıyor tarzında ve esas olarak, iş derken, akla gelen sağa sola dinamit atmak. Böyle bir ortamın doğurduğu talebin ürünü olarak, görevimiz de bu işlerle uğraşmak olduğu için talep geldi, "Biz pasifist diye eleştiriliyoruz, bize yakışmaz" dedik, paspası aldık gittik. On yedi dinamit lokumu birbirine bağlıymış biz yakalandığımızda. Ben kabul etmediğim için şey yapmıyorum, bir el bombası varmış arabada, benim üstümden –iddialardan biri de odur– Ankara Birinci Şube Müdürü'nün Smith & Wesson, "TC Polis" yazan silahı çıkmış. Çalınan arabaya ilişkin de bir esprimiz var; İkinci Şube Müdürü'nün eşinin arabasıymış. Meğer araba çalınırken daha, görmüş kadın pencereden "Durun durun" demiş ama araba gitmiş. O nedenle sıkı bir şekilde polis bizi arıyormuş zaten. Polisle karşılaştığımızda –Mahir Sayın'la da yeni tanışığız daha, organizasyon yeni yani, 15 gün, bir ay olmamış– Mahir "Polis!" diyor, "Önemli değil, sen devam et" diyorum. Hani biz çok soğukkanlıyız ya ama bizim araba Anadol malum, polis anında yakalıyor bizi. Mahir'e, "Şuradan dönebilir misin?" diye soruyorum, ben de oradan atlayacağım, "tak tak" durduracağım, sonra tekrar arabaya atlayacağım, anında yapılan plan bu. Ama hayat planlara uymuyor, orası da toprak değil, bir yarmış... O uçmuş, ben atlamışım ama kafamın üstüne atlamışım, bir travma geçirmişim sonra. O da ayrı bir macera, velhasıl yakalanmamız böyle bir antiemperyalist eylem münasebetiyle!

"Tertip" diye hoşuma giden bir hikâye var, onu anlatmak istiyorum. Deniz Gezmiş'i Mamak Cezaevi'nde bir albay alır, dolaştırırdı koğuşları... Bir kere, bizim koğuşa geldiğinde "N'aber tertip?" dedi bana, ben "İyidir, miyidir" dedim, öyle geçti ama bu bana niçin tertip diyor, hani askerler birbirine tertip der ama biz asker değiliz. İkinci geldiğinde Deniz yine "Ne haber tertip" deyince, "Ya, sen niye bana tertip diyorsun?" dedim. "Bilmiyor musun?" dedi, "Bilmiyorum" dedim. Onun üzerine anlattı, ben de öyle öğrendim:

Şimdi bu poliste yakalandıktan sonra, polis bir yere geliyor benden söz ediyor... Hani, "Nedir çektiğimiz" falan tarzında, "Neydi?" diye soruyo-

rum, bana anlatıyor... Travma geçirdim ya, kaymış artık her şey, başka komiklikler de yaptım daha sonra. Bilinçli değil, şuur altından gelen şeylerden... Polis soruyor, "İşte, üzerinden polis silahı çıktı." Ben diyorum ki "Tertip, siz koymuşsunuzdur bunları", "On yedi dinamit, el bombası yabancı menşeli", "Siz koymuşsunuzdur bunları, tertip." En sonunda "Ulan seni çalıntı arabanın içinden çıkardık", onun üzerine demişim ki, "Siz sokmuşsunuzdur içine". Sonra da sıkılmadan, mahkemede dedim ki avukata, "Ben hiçbir şeyi kabul etmedim". "Olur mu?" dedi "hepsinin zaptını tutturmuşsun, sen kabul et, etme..." Deniz, bu bağlamda bana "tertip" diyormuş. Tertip hadisesi de bu. Şimdi Türk romancılığının babası Ahmet Mithat Efendi gibi "Tertip dedin de aklıma geldi" diye başka hikâyeler anlatmayayım, burada keseyim.

Dev-Genç'i alalım mı, almayalım mı?

Dev-Genç seçimleri, kırsaldan şehre, şehirden...

Artık şehir gerillasına döndük. Bunlar temel hikâyeler, bir taktik evre olarak temel...

Ondan sonraki süreç nasıl gelişmeye başladı? Örgütlenme alanları var, kitleselleşme...

Daha öncesi var. Daha sonrasına geliriz ama zaten başlamadan bitiyor hayat biliyorsunuz. Biz –hani sizin de kafanızda şekillensin diye tekrarlıyorum– 70 Aralık'ında girmiş, 71 Ocak'ında çıkmışız, 71'in 12 Mart'ında da cunta gelmiş zaten. Ben kendi düşüncelerimi da anlatmak istiyorum o arada. Bu, tabii sonradan yorumlarım benim.

Bizim bakışımız, perspektifimiz böyle olmakla birlikte hayat bizimle tam birebir örtüşmüyordu. Demin hani cuntacılık bağlamında birileri eylem diyor dedim ya gerçekten de böyle bir eğilim vardı. İsmi, cismi ile yakalananlar da oldu o dönemde. İşte 9 Mart girişimini ihbar ettiği söylenen Korgeneral Atıf Erçıkan'a bomba atmaktan yargılandılar mesela. Fakat bu süreç içinde bizim düşüncemiz antiemperyalist eylemleri daha derinleştirmek, bu bağlamda örgütlenmemizi geliştirmek. Bizim bakışımız böyle olsa da ger-

çekten cuntanın içinde, yani cuntayla ilintili olanlar da vardı... Nitekim pek çok asker yargılandı. Bu paspas altı dediğim eylemleri artırıp çoğaltmak ve bununla da cuntanın gelişini hızlandırmak için uğraşanlar vardı herhalde. Bizimse bakış açımız böyle bir şey değildi. Biz, bir an önce antiemperyalist durumu derinleştirmek ve sınıf mücadelesi yoluyla dünyayı değiştirmek; bizim dünyamızı değil de bir bütün olarak dünyayı değiştirmek istiyorduk. Bizim eylemimiz, o yakalandığımız eylem, antiemperyalizmle uyuşmakla birlikte, son tahlilde, tıpkı daha sonra Cephe'nin acelesi gibi bir acelenin ürünüydü. Çünkü dedim ya ev tutuyorduk daha, hazırlık babından. Daha bir ay önce cezaevinden çıkmışız, ince hazırlıklar gerekirken, sırf hatır için tabiri yerindeyse böyle bir eylemi... Hatır için derken, esasında hatır için değil, rekabetin ürünü. Zaten daha sonraki değerlendirmelerim de daha sonraki eylemlerin de bir rekabetin ürünü olduğu yolunda. Mesela THKO'nun erken başlaması, bizim de erken hareketlenmemiz sonucunu üretti. Oysa projelerimiz bu kadar kısa zamanda bir şeylerin olması değil, daha uzun erimli örgütlenme çalışmaları yolundaydı.

Bu konuyla bağı olduğu için, bir örnek vermem gerekirse: Arandığımız dönemde bir toplantı yaptık. Bu, bizim çekirdek dediğim, hani bu halk ve halklar konusunu konuştuğumuz gibi arada toplanıp meseleleri ele alırdık. Bir; toplantı yaptık toplantıdaki amacımız, arananların ne yapacağı. İki; o bir yana, bu Dev-Genç'i alalım mı almayalım mı? Dönmüştük biz Ankara'ya artık. Aranırken bir kısım arkadaşımız Karadeniz'e gitmişti, orada o ilişkiler daha sonra şekillendi, ben Ege'ye gitmiştim, bir kısım arkadaşımız da Akdeniz'e gitmişti perspektifimize uygun bir şekilde. Orada şöyle bir tartışma çıktı; Mahir Çayan'ın acelesi vardı. Bizim çekirdek içinde Mahir Çayan çok eşit ilişkilere sahip olmakla birlikte, teorik olarak temayüz etmiş bir arkadaştı; sonuç olarak herkes biliyor, ortada. O –bu aceleye binaen söylüyorum bunu– "Dev-Genç'i almayalım" dedi. O kadar sakindik ki, durumu alalım mı almayalım mı tarzında konuşuyorduk. Böyle bir süreç içinde biz Anadolu'da dolaşırken, Anadolu'da dolaşan arkadaşlar yani ben, Cevahir gibi, biz Dev-Genç'i almayı savunduk. Çünkü bizim o gittiğimiz yerlerdeki bütün itibarımız Dev-Genç'liliktendi. Yani derin eylemimizden çok Dev-Genç'lilerin eylemi, Dev-Genç'li olarak gitmiştik, bu etkiyi gördük. Bu nedenle merkez yönetimi almayı savunduk biz. Burada Mahir'in önerisi ise

bir an önce başka yerde işlere bakalımdı. Nitekim işte bu demin dediğim eylemler de daha çok İstanbul mahreçliydi. Ankara'ya gelmişler Dev-Genç toplantısına, Mahir "Duman edeceğiz karşı tarafı, eleştireceğiz, perişan edeceğiz" diye çıkıyor, beş saat konuşuyor... Herkes ellerini kaldırıyor ve seçimleri de kazanıyor, Ertuğrul da başkan oluyor.

Dev-Genç içindeki bu yapının kendisini adlandırdığı bir isim var mıydı?

Yok. İçindeyiz ama iktidar bizde değil, yani anlaşılsın diye iktidar kavramını kullanıyorum.

Yani kendisini tarif eden bir adı yok?

Yok. Tabii ki o zaman okullar söz konusu olurdu konuşurken, Mahir'in adından söz edilirdi. Yusuf'u da unutmamak gerekir. Aynı zamanda ODTÜ ve SBF'deki çekirdeklerin birliğinden söz edilebilir ama böyle çok bilinir ve anlaşılır bir isimden bahsetmek mümkün değil. Hani Cephe gibi bir şeyden söz etmek mümkün değil. Ben yakalandığımda bile Cephe yoktu daha, üç gün sonra çıktı gerçi de o sırada Cephe yoktu. O nedenle esas olarak bu Dev-Genç'i alma eylemi çekirdeğin işi oldu. Hepimiz Dev-Genç'liydik ama mesela Sarp Kuray'lar bir eğilimdi. Somutlamak gerekirse, bu Dev-Genç içindeki mevzilenmede THKO'lular yoktu. Onlar ilgilenmiyorlardı, onlar bir an önce gerillaya başlayacaklardı. Demin dediğim gibi Mahir'le benzeri bir perspektif. Bu noktada olan bitenin bizi zorladığını düşünüyorum, hani o sırada Anadolu'da dolaşan dediğim arkadaşları. Çünkü bir yığın faktör yanında Mahir'in teorik meseleleri koyması yanını göz ardı etmeden; bir yığın faktörün yanında Dev-Genç'in daha önce elde olması da etkinin yaygınlaşmasını sağlamış, Cephe'yi daha elverişli hale getirmiştir mesela. Son tahlilde –ben öyle düşünüyorum– her ne kadar kır-şehir esprilerinden bahsedilse de THKO ile Cephe'nin yaptıkları eylemler itibariyle farklılaşmasından söz etmek mümkün değil. Ama Cephe ve daha sonra ortaya çıkan türevleri ile THKO'nun devamı olabilecek hareketlerin etkileri kıyaslanamaz. Cephe'ninki çok daha yaygındı. Hemen hemen devrimci gençliği aşan bir durumu yansıtıyordu Dev-Genç. Yani tabiri yerindeyse bir parti gibiydi, militan bir parti gibiydi Dev-Genç. Bu nedenle bu Dev-Genç'i almak önem taşıyordu.

Ondan önce, ciddi bir ayrılık yaşandı... PDA'dan sonra.

PDA (Proleter Devrimci Aydınlık) ayrılığı da önemli bir konu tabii ki. Şu konuyu da söylemeden geçmemek gerekir ki, orada da ön plana çıkan adam Mahir Çayan'dı. Yazdığı yazıyla –ki daha sonra yapılacakları önceden belirleme gibi algılamak gerekir– Mahir Çayan daha o zaman PDA'cıları objektif şartlar meselesi üzerinden yakaladı. O günün büyük meselesi objektif şartlar vardır-yoktur tarzındaydı. Dev-Genç ismi alınan kongrede PDA'cılar ayrıldılar gittiler, o nedenle de belirtmek lazım.

TİP'ten ayrılınıyor, Milli Demokratik Devrim ekibinde yer alınıyor, PDA da onun içinde başlangıçta. Mihri Belli, Doğu Perinçek, Mahir Çayan hepsi MDD'ci...
Ama daha sonra bunlar Dev-Genç'in içinde bir arada bulunmuyorlar?

Tabii bulunmuyorlar. Fikir Kulüpleri Federasyonu bir gençlik federasyonuydu, yapılan kongrede adı Devrimci Gençlik Federasyonu oldu ve kısa adı olarak Dev-Genç daha sonra gelişti. O kongrede PDA'cılar terk etti veya terk etmek zorunda kaldılar. Daha sonra da olmadılar içinde. Orada da yine bu devrimin objektif-subjektif şartları meselesi belirleyici oldu. Mahir Çayan PDA'cıların tutarsızlığını, objektif şartlar meselesinin tartışılamayacağını, emperyalizm dönemi ile bunun bittiğini ve sorunun esas olarak sübjektif şartlar olduğunu, yani örgütlenme ve bilinç meselesi olduğunu savunuyordu. Bu büyük bir ayrılıktı; aynı zamanda, ileride de bu sübjektif şartların oluşturulması için hangi eylemlerin gerektiğini, yaptıkları ile gösterdiler. Orada daha, o somutta bir ayrılık oldu PDA'cılarla. Aynı zamanda Mahir onlara, "Kampus Maoistleri" derdi biraz alaycı bir dille. Bunu söylerken amacı sadece bunların önde gelen unsurlarının akademisyen olmaları değil, sözlerinin esasında eylemi değil, onun ötesinde bir fiili durumu anlattığını, sözle eylemi örttüklerini anlatmak için söylüyordu. Yani bunların eylem meylem yapacakları yok, lafçı bunlar tarzında "Kampus Maoistleri" diyordu. Nitekim hayat bir tarzda bunu da gösterdi. Nasıl gösterdi? Gerçekten onlar dağa çıktılar ve indiler...

Ama buna karşın bu Dev-Genç'le ve daha sonra süren ve teorik bazen fiziki çatışmalar PDA'nın içinden de TİKKO'nun çıkmasına neden oldu, gecikmiş bir tarzda. Yine tabiri yerindeyse, her ne kadar görüş farklılıkları olsa

da Cephe ve THKO eylem çizgisine uygun bir yerden ortaya çıktı TİKKO ve İbrahim Kaypakkaya. PDA'nın çıkardığı Beyaz Aydınlık'tı; bizimki Kırmızı Aydınlık, Sosyalist Aydınlık'tı.

Beyaz ve Kırmızı Aydınlık

Kırmızı Aydınlık süreci ile gelişen ayrılığın yanında, çevresinde ben olabilemedim; tam o sırada aranıyoruz ama biliyoruz tabii, ne olup ne bittiğini. Artık, demin dediğim "acelecilikle" biz bir an önce silahlı mücadeleye başlarken, Mihri Belli ve çevresi de bir yasal parti girişimi içindeydi. Ankara'da, Birlik Sahnesi'nde toplantı olmuştu sanıyorum. Ben gidemedim, saklanıyorduk o sırada, aranıyor olduğumuz için. Aynı zamanda Mahir, Münir, Yusuf ve Ertuğrul'un imzasıyla "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup"[7] diye bir de mektup yayınlamıştı diye hatırlıyorum. Yani bu ayrılığı ve niçin biz ayrı yerlerdeyiz esprisini anlatan. Esası şu tabii, ayrı koşulları analiz ederken; bir eğilim diyor ki yasal parti kuralım, diğer eğilim diyor ki bir an önce silahlı mücadeleye başlayalım. Tabiri yerindeyse iki ayrı dünya gibiydi ve ayrılık buradan doğuyor, yani temel faktör bu.

Mihri Belli ve ekibinin cuntayla daha yakın bağlantıları ve buna göre projeler geliştirme düşünceleri var mıydı?

Buna ilişkin bir yığın yazı, çizi oldu; bizim dışımızda da oldu. Benim demin söylediklerimden bunu da çıkarmak mümkün olabilir; fakat ben böyle bir şeye tanık olabilecek ipuçları göremedim. Daha sonra okuduk, yazdık; bilmiyorum, yani. O aynı zamanda Milli Demokratik Devrim tezinden de farklı bir olgudur. Yani bu tez, bu türden bir ayrılığı kaçınılmaz kılar. Milli Demokratik Devrim'de mesela önderlik meselesi vardı. Yanılmıyorsam Mihri Belli bu mücadele içinde ortaya çıkarak "Başta önderlik ilan edilemez" derken biz proletaryanın önderliğinden, daha sonra ideolojik önderliğinden söz ediyorduk, bir. İkincisi; biz Demokratik Devrim demeye başladık "Milli" tanımını terk ederek... Türkiye'de kapitalizmin gelişkinliğine işaret eden bir bakış açısıyla. Bu da tabii başka bir vahamet. Aynı zamanda,

[7] Bu metin için bkz. Emir Ali Türkmen (haz.), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı 1: 20'lerden 70'lere Seçme Metinler*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013, s. 335-361.

kırlardan şehirleri fethetmek tezimiz vardı; biliyorsunuz ki bu son tahlilde, feodal ilişkilerin ürünü olarak köylü ordusuna dayanır. Bizde ise bu toplumsal kesiti göz ardı eden, daha çok -tabiri yerindeyse- coğrafi bir yaklaşım söz konusuydu. Hani kırların yumuşak karın olması esprisi.

Şunu düşünmek gerekir; biz niye Ege'de çalışıyorduk? Ege, Türkiye'nin batısı olması itibariyle, herhalde kapitalizmin en gelişkin olduğu yerlerdendi. Ege'de biz ağa arıyorduk. Gerçekten de ağa deniyordu oradaki toprak sahiplerine ama baştan sona kapitalize ilişkiler içindeydi. Hani Kürdistan'dakiler hakikaten daha feodalizme yatkın bir konumlanış içinde olmakla birlikte, batıdakilerin durumu böyleydi.

Bir örnekten bahsedeyim, anlaşılır olsun diye... Biz aranıyorduk –dağa çıktık ya– bir transistörlü radyomuz vardı, dinliyorduk. Haberleri dinlerken –akşam haberleriydi sanıyorum– 16 Haziran oldu. Yani ilgimizi düşünebiliyor musun? Biz kırlardan şehirlere gideceğiz, sınıf İstanbul'da ayağa kalkmış. Hem dünyanın etkileri bu alanda kendini gösteriyor hem de bizim ilgisizliğimiz. Fakat bizim sempatizanımız olan işçiler yargılandı o davada. Var işçilerimiz ama onlar öyle dehşetengiz bir yol alırken, biz kırlardan şehirleri fethetmek üzere dağlarda dolaşıyoruz. Ben haberleri dinledim, "İşçiler yürüyor, biz burada yatıyoruz. İniyoruz en kısa zamanda" dedim. Sonra ertesi gün, sıkıyönetim ilan edildi... "Burası iyi, burada kalalım biz" dedik. Bu da hem dünya etkilerini hem de dünya etkileri içinde bizim meseleyle ilintilerimizi gösteriyor.

15-16 Haziran işçi direnişi

15-16 Haziran öncesi, senin haberin yok ama Dev-Genç yönetiminin de bu gelişmeden hiç haberi yok yani...

Yok, bu bomba gibi bir şeydi. 274 sayılı Yasa'nın sendikalarla bağlantılı yetki meselesi ile ilgili bir olaydı, biraz spontane bir gelişme oldu. Unutmayalım ki bir anlamda, "sendika ağası" dediğimiz, Kemal Türkler'ler falan çekti başını ama kısa zamanda zapt edilemez hale geldi olay. Böyle bir iş olabileceği düşünülseydi ne olurdu bilmiyorum, o çağrılar yapılır mıydı? Ankara'daki Dev-Genç'li arkadaşlar da proletarya ayağa kalktı deyip –bana anlatılanı anlatıyorum– Ankara'da, genelde küçük üreticilerin olduğu bir

sanayi bölgesi vardı, oraya gidiyorlar proletaryaya propaganda yapmaya. Fakat canını kurtaran kaçıyor, kurtaramayan dayak yiyor. Esnaf çalışanlarıyla birlikte saldırıyor bizimkilere, zor kurtuluyorlar oradan. Ülkenin bence somut bir tezahürüdür bu durum; bir yanda İstanbul'da işçi sınıfı ayağa kalkıyor ki tarihte de bu coğrafyada çok rastlanabilir bir olay değil, öte yanda toprak işgalleri var kırsal kesimde. Aynı zamanda tütün, pancar, patates, fındık üreticilerinin problemleri de çok, hepsi ayağa kalkmış durumda, zam-enflasyon ikilemi bağlamında. Gerek dünya gerek ülke bu türden hareketlerle çalkalanırken Dev-Genç de bunun ortasına doğmuş zaten. Belki şuna değinmek gerekir: Aslında Dev-Genç esas olarak orta ve yoksul aile çocuklarının yarattığı bir teşkilatlanmaydı, yani sınıfsal kökeni itibariyle de bu gelişmelere hazır ve yatkındı.

Dünya etkileri dedim, o da çok önemli; biliyorsunuz daha sonra Filistin meselesi bizi çok etkiledi. Bir yığın arkadaşın gidip gelmesine neden oldu o dönemde. Bizim hazırlıksızlığımızdan söz etmiştim ya örneğin ben, bu gerilla işlerini hazırlayacak elemanım, hiç eğitim görmedim ama her şeyi "bilirdim"... Mesela Doğan'ı eğitiyordum, başka arkadaşları da. O kadar amatörce bir haldeydi ki, söz gelimi ben aranırken -gazetelerde birinci haber olarak arandık, çok ciddi bir aranmaydı yani- hemen kaçar Filistin'e gideriz diye düşündük. Mahir saklandığımız yere geldi, anlattı falan, "Ya boş ver" dedi. Yıllar sonra okuduğum bir romanda rastladım; bizi saklayan eleman bir roman yazmış bu durumdan bahsediyor. Ben Mahir'e Filistin'e gitmeliyiz diye anlattım, Mahir de beni, icabında Kuzey Kore'ye gönderebileceklerini ama şimdi gitmemek gerektiğini anlattı. Çok ciddi bir konuşma geçti aramızda ve bunlar hep hayata uygulandı sonra. Daha iyi bir gerilla olma işi bir yana, Mahir'in şu söylediği çok önemliydi. Bizim dışımızdaki, yani diğer örgütlerden arkadaşlar, böyle bir durum olduğunda hemen Filistin'e giderlerdi. Hatta o zamanlar bir türkü vardı; Gemilerde talim var/Filistin'de yârim var... Biz kaçmak yerine, çalışma kararı aldık. Mahir'in söylediği önemli nokta buydu. Bir olay olduğunda, kaçmak yerine, bu ülkede çalışmayı öğrenebilmemiz gerekiyordu. Bu önemli bir olguydu ama hazırlıksızlığımız devam ediyordu. Örnek; kimlik istedim ben, yine benim okulumdan bir kimlik geldi; baktım, gideceğim kasabada -bizim okulda okuyan bir ço-

cuk vardı onun kimliğini çıkarmışlar- iki tane olduk biz. Böyle bir amatörlüğümüz vardı. Gideceğim zaman fark ettim tabii. Bunun gibi bir yığın eksikliğimiz vardı. Gerillacıyız, gerillayı bilmiyoruz. Bütün hepsini birleştirdiğimizde, tabiri yerindeyse hiçbir hazırlığımız yoktu. Aynı zamanda geçmişten bize böyle bir geleneğin kalmadığını da gösteriyor bu durum. Nitekim sonra okunduğunda, Cephe'nin yedi tane mi ne eyleminden bahsediliyor. Latin Amerika farklı bir yer, orada "fi tarihinden beri" hep gerilla hareketi söz konusu olmuş ve gelenekselleşmiş. Bizde böyle bir şey yok. Bu, bizim Latin Amerika'dan çok etkilenmemizin ürünüdür. Hele hele üç günde kır gerillasından şehir gerillasına dönmek açık seçik etkilenmedir. Şöyle oldu biliyorsunuz Carlos Marighella'nın[8] ünlü kitabı çıkıyor, bizde de gelişiyor bu şehir gerillası, hadise bu.

15-16 Haziran işçi sınıfı açısından önemli bir eylem, oraya dönüp tekrar tartışmadınız mı?

Objektif-subjektif şartları konuşurken tartıştık; bizim artık zaten yaptıklarımızla söylediklerimiz uymuyordu birbirine. Biz, PDA'cılardan farklı olarak, kapitalizmin geliştiğini söylüyorduk, sınıf meselesinin önemli olduğunu da söylüyorduk ama daha sonra...

Çok çarpıcı bir eylem olması açısından...

Tek başına o eylemden hareketle anlatabilmek mümkün değil. Ben, bize geçmişten bir şeyler aktarılmadığından söz ediyorum, çok önemli bu. Biz tek kelimeyle el yordamıyla ilerliyorduk. Geçmişten ders alan insan, iki günde kırdan şehre iner mi? Bu kadar kolay mı dünya analizleri, ülke analizleri, mücadele analizleri? Çok etkilendik ondan tabii ki. Ayrıca biz, proletarya meselesinin objektif şartlar bağlamında tartışılmaktan çıkması gerektiğini dile getirdik. Bunları Mahir Çayan yazdı. Biz ondan çok mücadele ile ilgiliydik. Mücadele biçiminin örgütlenmesi ile ilgiliydik. Yani daha doğrusu acelemiz vardı bizim: Bir an önce olayı başlatmak. Köy çalışmalarımızdan Mahir'in etkilendiğini söylemiştim. İşin teorisini de Mahir yapıyordu;

[8] Carlos Marigella, *Şehir Gerillası*, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

bence dolaşırken köylülüğün halini görmüş, bunların ayağa kalkacağı falan yok diye düşünmüştü. Demin dediğim gibi biz, kırlardan şehirleri fethedecektik ve o sırada oralara gittik yani ayaklanma olacak yerlere. Orada olumsuz kanaatler oluştu. Başka köylerde de dolaştık, toprak işgalinin olduğu yerlerde bile bu durumu gördük. Küçük üreticilerin mitinglerini yaşadık, oralarda gördük ki tabir yerindeyse sınıfı da bir tarzda ayağa kaldıracak, sarsacak bir şey yapılması gerekiyordu; yani ses getiren eylemler. Nitekim daha sonra yapılan eylemler gerçekten de sarstı toplumu ama o eylemlerin ürünü olarak, iktidarı değil o eylemleri yönlendirenleri ve öznesi olabileceği düşünülenleri ezen bir şeyler oldu hep. 12 Mart'ta olduğu gibi mesela... Bunu kast ediyorum. Belki sınıf içerisinde yeterince mevzilerimiz olsaydı buradan dersler çıkarılabilirdik, esas dinamikler burada diyerek. Ama sınıfla ilişkilerimiz çok sınırlıydı. Biz böyle şeyler düşünür, böyle şeyler anlatırken sınıfın icabet edeceğinden de söz etmek pek mümkün değildi. Bir de bizim sınıf içindeki –neyse o kadar– etkimiz aleyhine çalışan olgular vardı... İşçi Partisi "maceracı" diyordu, her şeyi söylüyordu bizim için. Bu nedenle bir ders çıkarabilmemiz çok zordu.

TİP'in etkisi ne kadar olmuş olabilir düşüncesiyle sormuştum. Hani maceraperest diye sizi eleştirirken bir yandan tersine bir çalışma içerisine girmişler midir?

İstanbul İl Kongresi'nden bahsettim. Kağıthane'de bir sinemadaydı, bütün delegasyon silme proletaryaydı. Ayrıca kongre çalışırken gece gittik, toplantılar yaptık arkadaşlarla... Çok ilginç, araya sıkıştırayım şunu da: Gezdik o gece; fabrika fabrika geziyoruz, bir fabrikadan gelmişler, konuşuyoruz neler oluyor, ne yapacağız diye. Yıllar geçti, 12 Mart'tan önce oluyor bu. 12 Eylül'de Metris'te havalandırmada volta atıyorum, birden bir işçiyi, o gece konuştuğum bir işçiyi gördüm. "Merhaba" dedim, "Merhaba" dedi. "Sen beni tanımadın" dedim, "Yok, tanımadım" dedi. Anlattım, heyecanlandık falan, sonra ÖDP'de de birlikte olduk adamla. O gece tanıdım o işçiyi de. Tek tek isimler aklımda hep o döneme değin böyle. İşçi Partisi gerçekten işçi partisine benziyordu. Ama Mihri Belli ile birlikte daha devrimci bir jar-

gona başvurulurken İşçi Partisi "Aman ha, cunta gelir" kaygısı ile politika yapıyordu. Revizyonizm, reformizm eleştirileri buradan kaynaklanıyordu.

Kadınlar sürecin neresinde?

Bu süreçte kadınlar neredeydi? "Bacı" muhabbeti o dönemde de var mıydı? Daha sonraki devrimci gençlik içerisinde mi yerleşik bir hale geldi? Kadın erkek ilişkileri üzerine siyasi tartışmalar yapılır mıydı? Kadın özgürlüğüne ilişkin tartışmalar yaşanır mıydı -ki o dönem dünyada feminist hareketinin de yükseldiği yıllar- ondan etkilenmeler söz konusu muydu?

Bu söylediğin bağlamda, 12 Eylül öncesi bile tartışma yapılmazdı. Bizim kadın derneklerimiz vardı ama kadın meselesi –daha önce de sözünü ettiğim gibi– devrim olunca çözülecek bir meseleydi, yani çeşitli meselelerden biriydi. Bugün algılanabildiği ölçülerle bir kavramadan söz etmek, katiyen mümkün değil. O dönemde bizim, o günün doğal geleneksel ilişkilerini aşan bir şekilde değerlendirmemiz söz konusu değildi. Hemen hemen erkek ve kadın olarak düşündüğümde, bizim dışımızda, yani devrimci dünyanın dışında –özellikle üniversite yıllarını düşünerek söylüyorum– ilişkiler neyse bizim ilişkilerimiz de öyleydi. Farklı olarak mücadelenin getirdiği problemler itibariyle kadınlar, daha çok kadınca işlerle uğraşırlardı. Diyelim ki cezaevindekilere yardım, hukuki problemlerin peşinde koşturma. Bunun ötesinde, şüphesiz tüm faaliyetlerimizde de yer alırlardı ama bugünkü kavranış tarzıyla bir kadın meselesinden söz etmek mümkün değildi. O zaman, özel olarak bir kadın meselesi hiç mümkün değildi, yani sosyalizmi kavrayışımız itibariyle.

Buna rağmen kendi iradesi ve gelişkinliğiyle öne çıkan kadınlar olmuştur herhalde...

Her şey bir yana, bunu benim anlatmama gerek yok, Behice Boran'ı biliyorsunuz, Behice Boran'ı geçiyorum, daha önce Seyhan Erdoğdu'dan söz ettim, o kuşaktan oldukça ileri bir kadındı Seyhan. Mesela, bizim ekip içindeki bir komiteden söz etmiştim hatırlayacaksanız, Seyhan da oradaydı, be-

nim de içinde bulunduğum bu komitenin içindeydi. Ayrıca teorik olarak da yetkin bir arkadaştı Seyhan. Ama son tahlilde, bizim kafamızda bu iş ne denli yer etmiştir söyleyemiyorum, olumlu anlamda bir şey söyleyemiyorum. Çok eşit idi ilişkilerimiz ama o dünyanın bir parçası olarak eşit ilişkiler içerisindeydik; bir de Seyhan ölçüt olabilemez. Tıpkı Behice Boran gibi o da ölçüt olabilemez çünkü onlar, parlamış tek tük yıldızlardı. Kadınlar yoktu fakat şimdi, mesela tek tük yıldızlardan değil kadınlardan bahsetmek mümkün. O bilinci taşıyacak özneler yığınını anlatır bir şey yoktu.

Sadece siyasal anlamda değil, o siyasi süreçte birlikte olduğunuz görev dağılımı, işbölümü ötesinde cinsler olarak nasıl yürüyordu ilişkiler? Geleneksel bir ön kabulle "devrimci bacımızdır, şu gözle bakılmaz, şöyle davranılmaz" gibi miydi?

Söz gelimi TİKKO gibi örgütlerde dediğin tarz ilişkiler söz konusu olur, kabaca. Kabaca demek bilmiyorum ne kadar açıklayıcı ama köylü-şehirli gibi ayırt edersek... Biz daha şehirli bir gruptuk, ilişkilerimiz itibariyle de böyleydik. Bu nedenle zaten dedim ki o günün ilişkileri neyse genelde, bizim de ilişkilerimiz böyleydi. Modern ilişkilerdi o gün itibariyle bizimki. O bacı meselesi, daha çok 1971 sonrası gelişti. Özellikle bu ÇKP'nin derin etkilerini ve şablonculuğu da anlatıyor tabii ki. Kapılarla ilgili bildiriden söz etmiş miydim? Anlatayım, ben o sırada Ege'de dolaşıyorum Dev-Genç'liler bir bildiri yayınlamışlar, daha doğrusu Mao'nun teşkilata direktifini kopya etmişler... Okuyorum, bir yerde diyor ki "Sabah kalktıktan sonra kapıları yerine asmayı unutmayın." Ne demek istediğini çözemiyorum. Sonra öğrendik ki bunu yürütmüşler ÇKP'nin broşürlerinden. Çin'de gece yatarken misafir için kapı sökülür, onun üstüne yatak konarak yatılırmış; "Kapıları takmayı unutmayın" derken hani kitle ile ilişkiler bozulmasın diye uyarıyor. Doğrudan, kitleyi önemseyin, onun hislerine, değerlerine, düşüncelerine değer verin anlamında bir şey. Bizimkiler de aynen bu bildiriyi, "Militana Notlar" diye yayımlamış.

Öğrenci hareketi erkenden siyasallaştı

Hayatı nasıl devam ettiriyordunuz? Komünal bir hayat var mıydı?

Biz zaten yurttaydık, SBF'nin yurdu vardı, ODTÜ'de yurtlar vardı. Yaşam koşulları zor değildi. Ben şimdi gerçekten bir üniversitelinin nasıl yaşayacağını düşünüyorum. Bizim öyle bir derdimiz yoktu sanki. Yaşamak bir problem değildi ve gerçekten de bunun bir problem haline dönüştüğünü hiç hatırlamıyorum kendi aramızda da. Bir tarzda yaşıyorduk, zaten çoğumuz yurttaydı. Mesela Mahir Çayan annesinin evinde kalırdı, yurda gelir gider, ara sıra kalırdı. Burs olurdu, kredi olurdu. Bir de bizim okul, iyi bir okul olduğu için genellikle imtihanlarla ilgili problemler dile gelirdi, harçlarla ilgili problem olmazdı. Bizde harçlar çok değildi. Çok küçük paralar veriyorduk, yurt ücretimiz çok değildi mesela, onu hatırlıyorum. Bir de belli bir süre sonra koşullara biz hâkim olduk zaten, derneğin yasal statüsü itibariyle. Yükselen öğrenci hareketi çok kısa zamanda siyasallaştı. Tabiri yerindeyse başlamadan siyasal oldu. Bu da ülkeye ilişkin bir şey, demin anlattığım koşullar itibariyle siyasi mihraklar bunun siyasallaşması için her türlü numarayı yaptılar. Biz zaten siyasallaşması için uğraşıyorduk ama onun ötesinde de siyasallaşması için her şey oldu. Boykot hemen işgale dönüştü, çok kısa bir süre sonra. Bir de ben şöyle bir konuşmayı hatırlıyorum kendi aramızda, böyle boykot moykot konuşuluyordu... Biz dedik ki, "Bizim okul boykot yapmaz, biz yaparsak işgal yaparız, herkese uymayız." Bu şunu da anlatıyor, siyaseten SBF, oldukça ilerlemiş gibiydi. Seçimlere giriyor seçiliyorduk ama eylemlerde endazenin kaçmaya başlaması, giderek bu siyasal unsurların tabandan kopması sonucunu getirdi. 12 Mart'a gelirken yurtta kalan insan sayısı çok azalmıştı, giderek ürkmeye başlamıştı öğrenciler. Yurtlar basılıyor, saldırılar oluyordu ve insanlar terk etmeye başladı. Bırakalım toplumsal planda ilişkilerin hangi düzeyde olduğunu, o evrede öğrenci kitlesinden de kopma söz konusuydu ama demin anlattığım ölçüler içinde düşündüğümde, silahlı mücadelenin ürünlerini önce Ecevit, sonra sosyalizm, neyse o topladı.

Aile ne yapıyordu?

Ben bir sene kayboldum, bir sene değil altı aya yakın kayboldum. Tabii, polis gidiyor beni arıyor. Dedim ya, öğlen radyoda birinci haberle arıyorlar beni, "Bilmiyoruz nerede" diyorlar, gerçekten haberleri yok. Şunu söyleyeyim, bırak aranıyorken ilişki kurmayı, hapse girdim, hapisten çıktım, haber vermedim. Okula kayıt işlemlerimi hallettim ondan sonra haber verdim. Aile ile ilişkiler de böyle. Hatta ben babama demiştim ki, "Çıktım artık baba, ben okumalıyım, yeter", rahmetli çıkardı para verdi, paramı da aldım çıktım, gittim; kısa bir süre sonra televizyonda elde silah... Yani proleter devrimci hareketi aileye kavratmak zor bir şey!

Daha sonra tepkileri ne oldu?

Ailem her zaman yanımda oldu. Sonra içeriye düştük... Mektup falan, hani para gönderme; çünkü içeride sefillik diz boyu. Babam da mapushaneciliği bilen bir adam, "Oğlum kötü yollara düşer, para göndermek lazım" demiş, cezaevini öyle düşünüyor o. Bir hikâye geldi şimdi aklıma... Ben aranırken mahallede, kahvede falan konuşuluyor benim aleyhimde, babam da sandalyeyi kapıyor, "Benim oğlum kimsenin karısına kızına bakmazdı! Cumaları da namaza giderdi! Ne diyorsunuz siz?" diye...

Peki, örgütsel işleyişiniz nasıldı? Kararlar nasıl alınıyordu?

Ben THKP-C'nin bir örgüt olabildiğini düşünmüyorum. Demin anlattığım gelenekler itibariyle hiçbir şey bilmiyorduk biz. Sonra öğreniyoruz, üç kişi merkez komitesi, yedi kişi de genel komite mi ne; böyle bir kavram kullanılıyordu. Örgüt bu... Sonra şunu duydum –bir işleyiş itibariyle söyleyeyim– bizim daha önceki eylemlerimizden de –hani eylem az oluyor ya– söz etmek istemişler daha önce arandığımız, yattığımız eylemler. Mahir itiraz etmiş o zaman "Şimdi içeride, bir de ondan örgüt vaziyetine girer" diye. Böyle şey olur mu, merkezi bir konumdasın, bir kişi sana diyor ki "Senin görevin bu." Ama tersten de gerçekten böyle bir işleyiş olabildiyse ne denir? Çok askercil bir yapıya sahipmiş yani komutanlık gibi bir şey. Bir kişi geliyor bana konumumu, görevimi tebliğ ediyor; ilginç olan, ben itiraz bile etmiyorum.

Ortam siyasal ama eylem az

Bir örgüt kuruluşu, tartışma söz konusu değil... Mahir Çayan geliyor sana, seni örgütün...

Önce şehir gerillasını anlatıyor, sonra da benim bu gerilla işlerini örgütleyeceğimi, gerilla hazırlayacağımı anlatıyor. "Çok uygun" diyorum, niye? Çünkü dağlarda dolaşmayacağız; dağlarda dolaştık -ki o da tuhaf bir şey- aç biilaç, duman olduk oralarda. Şehre gelmişiz daha makul geldi.

Tarihe not düşmek için soruyorum, THKP-C ismi açıklanmıyor o zaman değil mi?

Yok, ben de bilmiyorum. Çok kısa bir şey, ben biliyorsunuz travma geçirdim, bir sürü şeyi karıştırıyorum, hatırlamıyorum, hakime doktor, doktora polis, polise başka bir şey söylüyormuşum; anlatıp gülüyorlardı bana. Aynı zamanda sol kolum ve sol bacağım da hasarlıydı, topallıyordum, sol elimle hiçbir şey tutamıyordum, öyle bir şeyler yaşadım. Bilmiyorum bu bir şey anlatır mı? Nispeten kendime geldikten sonra, kız kardeşim de Ankara'da okuyordu, "Niye annem, babam hiç ziyarete gelmediler?" diye bir şey sordum. Kızın gözleri fal taşı gibi açıldı, ben daha hastanede yatarken "Sakın ha" demişim, öyle kesin bir direktif şeklinde koymuşum ki ondan gelmemişler. Kimsenin gelmesini istemiyorum ama hatırlamıyorum böyle bir şey. Daha tuhaf bir şey; iki sene önce Ankara Numune Hastanesi'nde bir arkadaşımızı ziyarete gitmiştim, ben bu hastaneyi tanıyorum diyorum... Sonra güldüm kendi kendime, beni yaralı şekilde oraya götürmüşlerdi. Yani birçok şeyi karıştırabilirim ama teorik olarak ortada iş. 71 Ocak'ında ben yakalanmışım, bu Cephe dediğin 12 Mart'tan sonra çıkmış zaten ortaya. Ondan sonra başlıyor eylemler falan. Ondan önce hiçbir şey yoktu, duydun mu, okudun mu gördün mü? Yok öyle bir şey. Şimdi şöyle bir şey var arkadaşlar, bu toplumu çok sarsan bir şey: Gerek Cephe, gerek TİKKO, gerek THKO ilk kez, bu toplumda siyasal planda, silahlı bir şekilde hazırlanıyor ve ayaklanıyorlar. Olacak iş değil bu. Çok sarstı toplumu ama bu onların dehşetengiz, abartıldığı gibi teşkilatlar olduğunu göstermiyor. Sonuçları itibariyle göstermiyor, bilgileri itibariyle de göstermiyor. Cephe, Cephe diye

anlatılıyor; dünya yıkılıyor yedi tane mi ne eylem biliyorsunuz ve bu eylemler esas olarak 12 Mart'tan sonra olanlardı. Ondan öncekiler çekirdeklerden birinin yaptığı bir şeyler, bizlerin yaptığı bir şey var ama ilgisi yok daha sonrakilerle. Dolayısıyla ben abartıldığını düşünüyorum, öyle sihirli şeyler atfediliyor ki bu işe o sihre uygun da bir yaşam kuruluyor, ilgisi yok. Şimdi Devrimci Yol örneğin, bu sihri iyi kullanan siyasi hareketlerden biridir. Çamur atmak, küçümsemek için söylemiyorum, onu öyle bir şekilde değerlendirdi ki; biz Cephe inkârcısı, onlar savunucusu oldu. Pratik olarak onlar da aslında, anlattığım Cephe ile ilgisi olmayan işler yaptılar ama bu prestijin ve sihrin farkındaydı onlar. Değişik bir şekilde THKO'lular da bunu yaptı. Çarpıcı bir şey, THKO'lular da önce bunu savundu sonra da çok şiddetli bir şekilde özeleştiriler yaptılar, biliyorsunuz. Dolayısıyla bir sürecin ürünü olarak Cephe demek veya THKO demek mümkün. O süreç de esas olarak sosyalizmin ortaya çıkması, 1965 sonrası ve ondan sonra 68'le birlikte öğrenci hareketinin öne çıkması, devrimci gençliğin öne çıkması... Yani o kısa sürecin ürünüdür Cephe, TİKKO, THKO. Hepsini, dünyada olan biten olayların ülkedeki bir tür yansımasıdır diye düşünmek lazım.

Unutuyordum birden her şeyi

12 Mart geldiğinde sen içeride miydin? Ne kadar sonra çıkarıldın?

İçerideydim, 1974'te cezamı tamamlamıştım, tahliye ettiler, arkasından da af çıktı. Mahir Sayın, Kaçaroğlu ve ben yakalanmıştık. Üç kişiydik zaten. Üç sene kaldık. Kaçaroğlu cezaevindeki bir suçtan çıkamamıştı, o afla çıktı.

Travma yaşadığınız dönemde nasıl bir tedavi uygulandı?

Ben cezaevine atıldığımda revirdeydim. Yatıyorum, tutmuyor kolum bacağım, İbrahim Doğan'ı biliyorsunuz Necdet Güçlü'yü[9] öldüren faşist, o da revirde –ben bilmiyorum anlattıkları için söylüyorum– ifadeyi de orada, kandırıp almışlar benden. Orada bir sendikacı varmış, ben "İfade vermiyorum" diyormuşum, o da "Verirsen bir şey olmaz" diyormuş. Sonra anlattı-

[9] Necdet Güçlü 1970'te faşistler tarafından öldürülen devrimci doktor.

lar, dosyayı istettik ve inceledik. İfade de şu: "Kendimi iyi hissetmiyorum ifade vermeyeceğim", onu da vermemişim, parmak bastırmışlar. Revirde gözlerimi açıyormuşum, başlıyormuşum küfretmeye İbrahim Doğan'a –tıp öğrencisiydi, şimdi Meclis doktoru mu ne– en sonunda, adam reviri terk etmiş, koğuşa gitmiş. Gözümü açınca küfretmeye başlıyormuşum ona. Ondan sonra bizimkiler de "Biz daha iyi bakarız" deyip koğuşa almışlar, bal, süt, tereyağı neyse öyle besliyorlar beni. Kaçaroğlu da beni güçlendirmek istiyor, güreş yapıyor benimle. Komik durumlar oluyor, "Herkes niye bana bakıyor?" diye düşünüyorum ben. Hemen birileri atılıyor "Sen şöyle bir şey anlatıyordun" diye. Ben niye bu durumdaydım, herkes niye bana bakıyor, şaşırıyordum. Unutuyordum birden her şeyi. Hastaneye sevk edildik, o zaman hangi hastaneye gittiğimi hatırlamıyorum, belki yine Numune'ye, geldik. Ben çok azılı bir unsurum, topallıyoruz mopallıyoruz ama öyle varsayılıyoruz ya, o günün koşullarında da bir azılıysan 101 yansıtılıyor dışarıya... İşte, girdik bir film falan çekilecek beyindeki hadiseler itibariyle, başçavuş da yanında iki tane jandarmayla girdi içeri. Kadın doktordu, çok iyi hatırlıyorum, diyor ki, "Siz çıkın dışarıya, bu alet şaşar metallerden, etkilenir, yanlış şeyler çıkar." Adam, "Bunun yanından ayrılamayız" diyor, kadın bastırdı olmaz, o bastırdı olmaz... "Yahu yeter, bir anlaşın, öyle mi olacak böyle mi olacak" diye ben müdahale ettim en sonunda. "Allah belanızı versin" dedik, çıktık gittik; hiçbir şey de olmadı. Sol elimi kullanacak bir şeyler yapardım hep, öyle şeyler söylendiği için onları yapardım. Kendim de okumaya başladım tabii bunlar olunca, hatta bir kez daha nüksederse bu beyin travması çok tehlikeli sonuçlara yol açabilirmiş. Ben sporcuyum hiç bırakmadım ama ilk kez o zaman kilo aldım, üç ay kadar yatalak vaziyetteydim... Anlatıyorlar, gözümü açıyor muşum, ilk lafım "Daha yemek yemiyor muyuz?" oluyormuş, hemen yemek veriyorlarmış bana.

Duygusal dünya...

Bu arada, bir kız arkadaşın var mı bunlar yaşanırken?

Ayhan. Ayhan 1968'den beri arkadaşım. Boş ver o kısımları, hep arkadaşıyım, bu cemiyette yani.

Nasıl tanıştınız? Onca yol arkadaşlığınız var...

Bizim okul daha önemli bir okuldu. Fark dersleri verilince Hukuk'tan Siyasal'a geçilebiliyordu. Bir kadın arkadaş –tabii, kadın arkadaş demezdik– bir kız geldi bizim fakülteye, aynı yabancı dil kurundaydık, arkadaş olduk. Ayhan da onun arkadaşıymış. O zamanın en derin işleri sinemaya gitmekti, ahbaplıklar öyleydi. Muhabbet böyle gelişti ve o zaman gerçekten meseleler şöyle olurdu: Yurtta kalıyordu Ayhan, yurda gider anons ettirir, sinemaya giderdik. Bir de yürürdük. Ben yürümeyi eskiden beri çok severim, kantinde oturur sohbet ederdik. Sinemaya giderdik çünkü en ucuz eğlence sinemaydı o zaman.

Duygularını nasıl açtın? Bir şey hissettiriyor musunuz birbirinize karşı, söze dökülmese de?

Açmadım ki. Eğer iki insan, denk getirip sinemaya gidiyorsa bunun söze dökülmesine gerek yok yani, ayan beyan bir şey. Bir de Ayhan'ın derin bir politik vaziyeti yoktu. Adalet Partili bir babanın kızı. Esas olarak sosyalizmle ilintileri benimle şekillendi Ayhan'ın, yani o kadar endaze kaçıyordu ki erkek egemen dünyada, böyle yansıyordu. Diyelim teorik bir kitap veriyordum, "Bunun özetini çıkar, bir göreyim bakalım." Bunlar olmuş işler. Üstelik de aynı sınıftayız biz düzey olarak, ben ikideyim o da ikide. 68'de ikinci sınıfta tanıştık ve bu aranma olunca, ben kaçtım. Bu arada aklıma geliyor, bu yürüme işlerinde Ayhan'ı perişan ediyormuşum, her akşam pişman oluyormuş yürümüş olmaktan. Belimdeki silahımı da -belki onu da hazırlamak için- onun heybesine koyardım. Niye yapardım bilmiyorum. Vakayı adiyedendi silah bizim için. 12 Mart geldi, o ziyaretime geldi, bir iki kez; çıktık yine "Merhaba, aleykümselam" filan. Fakat hemen çok kısa bir dönem sonra, bir-iki ay bile değil, bu işlere giriştik ve tekrar kayboldum. Tekrar yakalandığımda bu sefer Mamak'a beni ziyarete geldi, ben ciddi bir şekilde ona anlattım... "Bu iş geçen seferki gibi değil, bu ciddi bir iş, ben senin hayatını karartma hakkına sahip değilim" tarzında bir konuşmayla muhabbetimiz kesildi. "Benim ziyaretime de gelme" dedim. Mamak'a gelinceye kadar bu işin ciddiyetinin farkında değildim, Mamak'a gelince üç günde çıkılamayacağını gördük. 12 Mart bütün ciddiyetiyle kendini gösterince, bizi de sivil cezaevinden oraya naklettiler; ben Ayhan'a bunu anlattım. Ceza yiye-

ceğimiz garanti dene yiyeceğimiz belirsiz. Böyle kopmuştu sonra yine mektupla falan başladı, çıktıktan sonra da evlenmeye doğru süreç ilerledi...

12 Eylül'deki gibi güçlü, sert operasyonlar oluyor muydu?

İlk zamanlar Mamak laçkaydı. Ben kıdemliydim, yani Dev-Genç'lilerin temsilcisiydim. Fakat 9 Mart'ın 12 Mart'a evrilmesiyle, yani birileri tasfiye edildikten sonra ordudaki sertleşme aynen Mamak'a yansımaya başladı. Operasyonlar, tıraşlar, şunlar, bunlar. Önce bize askeri giysiler verdiler. Sonra düşünüyorum da 12 Mart sürecinde tek tip elbiseye ne direniş ne başka bir şey yaptık. O gün elbiseleri aldık, herkes ölçüyor, biçiyor, sağını solunu daraltıp üstüne alıyor; siyaseten bundan bir sonuç çıkaran bir tavır yoktu. Sonra idare ne düşündüyse düşündü, belli ki birileri uyandı, "Ulan, manyak mısınız, dünyaya bunları böyle tuhaf halde sunmak olur mu?" diye, topladılar elbiseleri. Hani o askercil elbiseleri geri aldılar, yani böyle bir gevşeklik vardı. Sonra operatif işler olmaya başladı orada da yerli yersiz: "kalk", "hazır ol, rahat" gibi... Sopa atmalar falan daha sonra gelişti.

Cezaevinde her şey açık

Cunta sonrası dışarıdaki eylemleri... Kızıldere'yi falan nasıl takip ediyordunuz?

Tuhaftır, cezaevinde çok iyi takip edilir, ertesi gün gelirdi haber cezaevine; bilmiyorum nasıl olurdu ama gelirdi. Ya olur mu böyle şey, şudur budur derken sonra neyin olduğunu öğrenirdik. Her şey öğrenilir cezaevinde çünkü cezaevine karakoldan haber gelir, mahkemeden haber gelir, devr-i daim halinde hep bilgi alırsın, düzenli bir şekilde. Bunu söylerken hatırladım ne ilgisi varsa: Muzaffer Erdost'la biz aynı koğuştaydık, 10. koğuştu sanıyorum Mamak'ta. Mihri Belli o sıra ülkeye girmiş dolaşıyor tabii, Mihri Belli o dönem yakalanmadı, yakalanmayıp teşkilat haline gelmesi büyük olasılıkla Erdost'un savunmasını çökertebilecek bir iş olabilirdi. Yani Erdost, son tahlilde yayınlardan yargılanıyordu... Bozuldu mesela, "Ne arıyor şimdi bu, memlekette?" diye. Dışarıdakilerin büyük olasılıkla haberi yoktu bundan. Biz ama içeride anında duyduk, "Mihri Belli gelmiş, dolaşıyor" di-

ye. Niye duyuyoruz, sen yakalanıyorsun duyuyoruz, seninle görüşmüş falan...

Mamak'la ilgili bir hikâye anlatmak istiyorum, aynı zamanda bizim evrilmemizle de ilgili bu. Biz daha sonra Kurtuluş'a varacak düşüncelere hemen ulaşmadık, o eski görüşlerimizi savunmaya çalışıyorduk fakat esas olarak Ankara Mamak'ta THKO Davası'ndan yargılananlar vardı. Dev-Genç Davası da Ankara Mamak'taydı. Yusuf'la (Aslan) bir süre Ankara Merkez Cezaevi'nde yattım, o yaralı yakalanmıştı, revirdeydi, sonra götürüldüler, biz de Ankara Merkez'deydik sonra Mamak'a götürüldük. O sırada PDA'cı genç bir çocuk yakalanmıştı, daha sonra da Siverek'ten başka gençler geldi. Çocuğun adı Yılmaz'dı galiba. Daha PDA'ya dokunmamışlardı, yani PDA diye bir olay hapishanelerde yok. Kendilerinin nasıl derin ve gizli çalıştıklarını –tartışmalar oluyordu içeride– anlatıyordu, ben de "Devlet şimdi kendisi için en büyük tehlike olanları doldurdu, sıra size de gelecek" diyordum, bir ay mı ne geçmişti... Biz banyoya on beş-yirmi kişilik gruplar halinde giderdik, bizim grup banyodan geliyorduk, arkamızdaki grup hazırdı yirmisi de PDA'cı. Hep aklıma o gelirdi, o sırada saç tıraşı, şudur budur zorunlu hale gelmişti, "hazır ol, rahat" zorunlu hale gelmişti. Tabii, bunlar yüzünden sopalar yeniyordu hep, tartışmalar da oluyordu cezaevinde siyaseten direnmek babından, siyaseten gruplaşmalar söz konusuydu. THKO'luları ayrı tutuyorlardı. Bölümlere ayırmışlardı, daha farklı ve akademik unsurları, Mümtaz Soysal gibi şahsiyetleri "Dış-B" diye bir bölüm vardı, orada tutuyorlardı. O arada, arkalarda bir inşaat yapılıyordu Durmuş Dayı, (gardiyan) "Bunu sizin için yapıyorlar" demişti. Biliyorsunuz, korkunç Mamak orada doğdu işte. Ancak en sert olduğu dönemde bile 12 Eylül'le kıyaslanmaz o dönem.

Kaçmak amaçlı Yıldırım Bölge'ye sevk istemişsiniz. Ramazan Aktolga oradan kaçmış, siz kaçmamışsınız? Ne olmuştu?

Anlatayım macerayı, Abdullah Akın, Recep Cüre[10] hepsi oraya geldiler ben de kıdemliyim, cezaevi temsilciyim, idareden böyle bir şey söylediler:

---

[10] Abdullah Akın, Recep Cüre, Mehmet Baklacı devrimci öğretmenler; 1979'daki ara seçimlerde Akın Antalya'dan, Cüre İstanbul'dan, Baklacı Samsun'dan Kurtuluş'un desteklediği bağımsız senatör adayları oldular.

"Mamak'ta yer daraldığı için şu kadar insanı Yıldırım Bölge'ye götüreceğiz, liste yapın." Başka cezaevleri de vardı, onun üzerine ben, uygun bir liste yaptım, kendimizi de yazdım, Ben, Mahir Sayın, Kemal Kaçaroğlu, Münir (Ramazan Aktolga), Şaban (İba)... Plan; oraya gideceğiz, kaçacağız. Geceydi, listeyi aldım götürüyorum komutana, bakıyor, bize gelince "Bunlar olmaz" diyor. Çünkü yan tarafında bomba, silah, külah yazıyordu. "Bunlar olmaz!" "Peki" diyor, gidiyordum ben, tekrar silip aynı isimleri yeniden yazıyordum... Kabul ettirdim sonunda, oraya gittik niyetimiz firar etmek, kolay olduğunu düşünüyoruz firarın. Dışarıyla ilişkiyi de Münir vasıtasıyla kuruyoruz. Münir Ramazan Aktolga Merkez Komitesi'nden biri –Yusuf (Küpeli), Mahir (Çayan), Münir (Ramazan Aktolga)– ama o gün kafalar uçuk halde daha... Bu derin görüşlerimize ulaşmamışız, çıkıp bir an önce eylem yapacağız, idamlar şunlar bunlar için, o kafadayız tam. Oysa Münir satmış, bu görüşleri çoktan bırakmış, ilgisi yok –biliyorsunuz şiddetli bir ayrılık yaşandı sonradan Cephe içinde– ama o bizi gördüğü, bildiği için de söyleyemiyor. Dışarıyla ilişkiyi de onun avukat eniştesi ile kuruyoruz. Haber geldi bize dışarıdan, "Hepiniz kaçarsanız saklayacak halimiz yok, olanaklarımız yok." Dolayısıyla Münir'den başkasının kaçması da olmaz, babından bir haber... Kimdi hatırlamıyorum, bizimkilerden biri "Biz kaçarız" filan falan dedi ama ben, "Örgüt bize yatma görevi verdi, yatacağız" diye cevap verdim. Biz firar etmekten vazcaydık bu haber nedeniyle. Münir de çok kolay kaçtı, çay ocağının penceresinden atlayıp gitmiş. Komik işler yaşadık. O zaman –bak bunları da söylemek lazım– koğuş temsilcimiz Erdal Öz'dü, yayıncı ve yazar rahmetli Erdal Öz. Üçüncü gün Erdal'ı çağırdım ben "Böyle böyle" dedim. Kimse fark edemedi, büyük bir koğuş, tuhaf bir durum. "Biz açık edelim, sen de zor durumda kalma sonra" dedim, çünkü kıdemli o. Erdal gitti idareye, hesap sordu, "Arkadaşımıza ne yaptınız?" diye attı postayı, yarbay dayanamadı geldi, ufacık deliklere bakıyor nereden kaçtı diye. Oraya bakıyor, buraya bakıyor, neticede kaçtığı anlaşıldı. Birden baskı ve zulüm arttı Yıldırım Bölge'de, bizim bazı arkadaşları Mamak'a götürmek üzere –biri Kaçar'dı hatırlıyorum– karar çıktı, biz de direnişe geçtik, ranzaları kapının önüne yığdık. Geldiler koğuşa giremiyorlar, camlar kırıldı, zemin katıydı, kırdılar. Tevfik Türün'dü –bu Faik Türün'ün[11] kardeşi– "Şimdi

[11] Faik Türün: 12 Mart döneminde işkenceleriyle ünlü İstanbul Sıkıyönetim Komutanı,

ateş açtıracağım", bizimkiler de "Açtıramazsın lan!" diye... Böyle bir vaziyet, girdiler tabii, içeriye... Tabii önce bana giriştiler, iki tane çaktılar, hep aklıma kafam gelirdi, hemen kafamı tuttum. Orada Gün Zileli de var, Zileli de arkadan, "Vurmayın!" Şudur budur derken hadi, ona bu sefer. Kaçar'ı tuttular, ben orada kaldım, kısa zaman sonra da orayı toparlayıp götürdüler.

Kimi buldularsa almışlar

Emil Galip (Sandalcı), Foto Abdi, Altan Öymen. Erdoğan Akduman, Halil (Ergün), Vasıf Öngeren, Mustafa Alabora, bunlar tiyatroculuktan Dev-Genç'e yardımdan.

Altan Öymen o zaman *Yeni Ortam* gazetesinde yazıları çıkan, hakikaten dik duran, karşı çıkan, demokratik tavır koyan bir adam. Bir gün, biz top mu oynuyoruz ne havalandırmada hep birlikte... Baktık Altan Öymen, böyle –saçları da uzun, o zaman uzun saç modası vardı– bize el salladı, albay da yanında, ha dedik bu gazeteci, röportaj, şu bu için getirdiler... Meğer tutuklanmaya getirilmiş. Uydurma bir davayla bunları tutukladılar, kendi aralarında bile görüşmeyi yasaklamışlar, aynı yerde kalıyorlar.

Basının tepkisi nasıldı? Kamuoyunun desteği var mıydı?

Kamuoyunun desteğinin olup olmadığı, biraz basının durumuyla belli olur. Bütün dünya bizim aleyhimize dönmüştü. Bütün dünya derken mecazi anlamda söylüyorum, ülkede yani. Özellikle Elrom[12] işinden sonra her şey tersine dönmüştü, her şey aleyhimizdeydi, dolayısıyla basın da böyleydi.

İsim verebilir misin?

O zaman Altan Öymen, zaten yandaş olduğu için uydurma bir uçak kaçırma olayına bağlıyorlar. Emil Galip vardı, çok sınırlıydı hemen hemen

---

orgeneral.

[12] İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, Mayıs 1971'de THKP-C tarafından kaçırıldı ve öldürüldü.

hiçbir gazete yoktu bizim yanımızda. Yeni Ortam çıkarıldı o dönemde... *Yeni Ortam*'da,[13] Mustafa Ekmekçi mesela, bizimle ilgili haberler yazardı.

Tutuklanmalara itiraz oluyor, Türkiye'deki demokrasi meselesi tartışılıyor muydu?

O zamanı şöyle düşünmek lazım: "Demokrasi" meselesi Ecevit ve Demirel bağlamında söz konusuydu. Ayrıca o dönemde Ecevit, İnönü'nün işini bitirdi, partiye hâkim oldu. Siyasal planda Demirel'in demokrasi talebi ise kendisi kadardı, hani kendi sorunları çözüldüğü ölçüde. Sonra demokrasi bitiyor Demirel'in kafasında. Ecevit ise 12 Mart'ın kendisine karşı yapıldığını iddia etti. Aynı zamanda bizim sloganlarımıza sahip çıktı Ecevit ve kısa zamanda popüler de oldu, bu dönem ona yaradı. Yani her ne kadar böyle propaganda ve ajitasyon olsa da silahlı eylemler son tahlilde oldukça prestij sağlamış olmalı ki bunu Ecevit devşirdi. Sittin sene çoğunluk göremeyen CHP, 14 Ekim 1973'te yapılacak seçimlerden yüzde 33 oy alarak birinci parti olacak, Demirel'in Adalet Partisi ikinci sıraya inecekti. Daha sonra 1977'de Ecevit'in başındaki CHP oylarını yüzde 42'ye kadar çıkaracaktı. Yüzde 42, çok yüksek tabii ki o günün ölçüleriyle de günümüz ölçüleriyle de -Tayyip tek başına geldi yüzde 34'le. Dolayısıyla Ecevit'in başarısının arkasında mücadele vardır demek yanlış olmaz ve bu silahlı mücadeleyi ezenlere karşı Ecevit muhalefet ettiği için böyle güçlü bir duruma geldi.

Ne hissetin ilk çıktığında? İlk uzun yatıştı ne de olsa...

Valla, ilk uzun yatış dediğinden bu yana otuz yedi sene geçti yani. O nedenle bilmiyorum, anlatmam zor şimdi ama o keyif, hiçbir şekilde okul işlerimi sallamamı getirmemiş gördüğün gibi. Nedeni de şu... Tahliye olurken albay mıydı neydi, ismini unuttum, Cezaevi Müdürü bizi çağırdı, "Bak memlekete hayırlı evlatlar olun..." ben, "Ne memleketi? Ben devrimciyim..." fakat baktım askerlik konuşmaları oluyor, "Haklısın" dedim ben. Sonra beni bıraktılar, Mahir'in ev adresini biliyorum Aydınlıkevler'de, Mahir'i de bıraktılar, Kaçaroğlu'nun başka bir tutuklaması olduğu için onu bı-

[13] *Yeni Ortam* 1973 yılında yayınlanmaya başlayan ilerici bir günlük gazete.

rakmadılar. Ama Mahir'i askerlik sorunu nedeniyle, karakola götürmüşler, işlemler falan –babası da baş komiserdi onun– peşinden alıp getirmişler eve. Ben yokum ama ben ondan önce bırakıldım.

Çıktıktan sonra Ayhan'la ilk karşılaşman nasıl oldu?

Şöyle oldu, matrak bir şey; daha Kaçaroğlu çıkmamıştı, Mahir'le gittik Ayhan'ın okuluna, kantinde olduğunu öğrendim. Mahir'e "Git, al getir" dedim. Mahir gitti, dün gibi hatırlıyorum, Ayhan'la geldi, ondan sonra muhabbet... Mektuplaşıyorduk zaten Ayhan'la.

Ama şeflik orada da duruyor, Mahir'e "Al getir..."

Yok, o şeflikten değil...

Utangaçlıktan mı?

Hepsi bir faktör... Delikanlıya uymaz... Şeflik hesabıyla söylenmiş bir laf değil o. Bu ayrıntıyı niye söylediğimi anladınız yani. Hapisten çıkmışım, git koşa koşa, dal... Yok, böyle bir şey.

Herhangi bir yanılgı içerisine düşme duygusu taşıyor muydun? Mektuplaşıyorsunuz, bir şekilde eminsiniz aslında birbirinizden ya da tereddütler var mı?

Yoktu. Çünkü çok ara verdik biz, iki seneyi aşkındır işte, ondan sonra Ayhan'dan mektup geldiğinde başladı tekrar bu iş. O arada ülkenin havası da değişmeye başlamıştı. Ben danıştım, "Ne diyorsunuz bu işe?" diye, onayı aldım yanımdaki unsurlardan.

"Ne diyorsunuz?"daki temel şey ne?

Yani "Cevap vermek gerekir mi, bu duruma?" diye, genç insanlarız ya...

Yargı için değil sadece anlamak için soruyorum. Bugün aynı şeyi sormazsın kimseye "Uygun mudur?" diye. O günkü delikanlılık raconuna uygundu yani.

Sorulacak bir durum yok ki zaten...

Şunu sormak istiyorum, kişiye özel bir sorun mu bu, yoksa genel olarak bir sevgili ilişkisine geçmek uygun mudur; hangisi?

Yook, yok. Şimdi ben daha önce anlattım bu ilişkiyi. İçten bir şekilde "Niye yakacaksın kadının başını?" –kadın demezdik, "Niye yakacaksın kızın başını?"– Şimdi böyle bir durum var ve hava da değişmiş ülkede artık, cezaevinden çıkabilecek durumlara gelmişiz, af vaziyetleri doğmuş "Ya, nasıl yapalım bu ilişkiyi?" Çünkü hepimizin böyle maceraları var, Kaçar'ın, Mahir'in de var, çeşitli yaşanmışlıklar var, o çerçevede bir soru, hani "Ne yapmak gerekir bu durumda?" diye...

Aynı zamanda hepiniz birbirinize sormuş oluyorsunuz?

Dolayısıyla. Yani böyle şeyler doğal olarak konuşulurdu. Bir hikâye anlatabilir miyim? Kaçaroğlu'na çamur atmakta bir beis yok! Şimdi, bir gün havalandırmadayım –ben hep düzenli çıkar sporumu yaparım, her yerde anlattığım bir konudur, o nedenle anlatıyorum– hızlı bir şekilde koğuşa girdim, Kaçaroğlu dipte bir yerde dilini çıkarmış yazıyor bir şeyler... Ben çaktım durumu, "Ne yazıyorsun?" dedim, hemen sakladı, "İllegal" dedi. "Yoldaşa illegal mi olur? Ne yazıyorsun?" dedim, "Özel illegal" dedi. (Kahkahalar) "İllegal" bizde hep gizlilik karşılığı olduğu için, ben de durumu çakacağım, o nedenle "İllegal" dedi. Anlaşıldı mesele. Böyle ilişkiler devam ediyordu tabii ki.

Ben de tam onu soracaktım "Aranızda hiç özel muhabbetler yapıyor muydunuz?" diye, cevabını vermiş oldun. Hissettim ki bu cevapla, yapmıyordunuz...

Yani çok ciddi konuşulmazdı, mavra yapılırdı. Yani şimdi konuşuyoruz da trajedi denmese de çok dramlar da yaşandı o dönemde çevremizde. Hepsi geçiyor kafamdan, anlatabiliyor muyum? Gülerek konuşuyoruz şimdi, aslında benim gibi pek insan da kalmadı memlekette, hani böyle muhabbeti süren falan. Çok sorunlar yaşandı, çok derin işler de yaşandı. Yani ülkenin yaşadığı o travma bizim bünyemizde de kendini şu veya bu düzeyde gösterdi. Benimki de bir travma. Hani bitmiş bir ilişki tekrar başlama pozisyonuna gidiyor falan. Çok derin problemler yaşandı o dönemde.

İlla öğrenmek gibi bir kaygıyla değil ama o dönemdeki hayatı anlamaya yardımcı olacak düşüncesiyle, belki isim vermeden, hani seni de yormayacak, üzmeyecekse aktarabileceğin şeyler varsa...

Ya şimdi ben düşündüm, düşünürken bile rahatsız oldum biliyor musun o dönemdeki şeylerden. Yani üzülecek çok şey oldu... (suskunluk) Üst üste yaşandı hepsi biliyorsunuz. Bir kısım arkadaşların çatışması... Ulaş öyle. İyi bir arkadaşımdı, iş yaptığımız bir arkadaşımdı. Cevahir, üç gün önce birlikte çıkmışız; Sabo sınıf arkadaşım, cezaevi maceralarımız var; Hüdai ha keza... Hepsi arkadaşlarımızdı zaten. Çok etkilendik ama soğukkanlılıkla şunu düşündük, bu somut durum aynı zamanda perspektif olarak da çöktüğümüzün göstergesiydi. O zamana kadar geçmişe dönük eleştirel bir tutum alamıyorduk hiç. Aklımıza yatmıyor gibi görünse de şurası yanlış, burası yanlış diyemiyorduk. Ondan sonra bu eleştirel tutumu daha rahat, özgürce yaptığımızı hatırlıyorum.

Gençken yaşananları yaş almışlıkla birlikte algılamada farklılıklar oluyor galiba. Mesela şimdi daha mı acıtır duygu olarak? Biraz duygudan uzaklaşarak mı bakıyordunuz acaba o zaman?

Buna ben ancak kendimle bağlantılı cevap verebilirim. Şöyle komik bir şey aklıma geldi; bir ara idam kalkacak gibi bir şeyler olmuştu, daha biz Mamak'tayken. Ben dedim "Allaaah, bizi artık kimse durduramaz". Hani gerilla halinde yakalansak üç gün sonra kaçırırız. Öyle tespitler yapıyordum hapishanede, onu hatırladım şimdi. Benim doğrudan ölümle karşılaştığım bir o dönem var, bir de 12 Eylül'den sonra gözaltındayken beni hastaneye kaldırdılar, ölüyorum diye. 71'de çok pervasızdık, genç insan tabii daha pervasız oluyor ama 83'de de tutumum öyleydi. Daha olgun ama kafa bulan bir haldeydim. Öyle ki bir ara polise "Yemedi değil mi, öleceğim diye korktunuz" dedim, hastaneye kaldırdılar. Yani böyle laflar ettiğime göre, meselenin kavranışıyla bağlantılı bir şey gerçekten de bu. 71'de buna hazır bir haldeydik. Örneğin Sabo yargılansa ne cezası alırdı? Hüdai yargılansa ne cezası olurdu? İkisi de benim arkadaşım zaten, çok iyi arkadaşım. Bunlar yargılansalar hiçbir şey olmayacak insanlara, anlatabiliyor muyum? Sinan Kazım öyle. Hukuken bir numara yok ki. Ölüme gözleri kapalı gittiler o dönemde.

Geçmişten kopuş...

Diyordun ya, "Mahir, Kaçar, ben üçümüz" tamam, nasıl bir araya geldiniz? İlk ne dediniz de böyle bir yapılanma oluştu? Birbirinizi kuşkusuz eleştiriyordunuz, kuşkusuz yeni görüşleriniz vardı ileriye yönelik ama bir araya gelmeyi nasıl sağladınız? İlk kim harekete geçti? Nasıl bir şey yapalım dediniz? Öyle arkadaşça konuşmanın öyküsünü anlatır mısın bize?

Bu konuyu kavrayabilmek için olayı bir süreç olarak düşünmek gerekir. Ortaya çıkış, aynı zamanda geçmişle bir tarzda kopuş anlamına geliyordu. Kopuş öyle bir hamlede olmadı. Uzun bir süre, yaşanan koşullar itibariyle bu hale düşülebileceği, yenilginin bu kadar köklü olabileceği düşünülmüyordu. Uzun bir süre dediğim, hani kediye göre budu hesabı, uzun bir süre. Söz gelimi, biz üç arkadaş ilk yakalandığımızda daha 12 Mart olmamıştı. O zaman sivil cezaevinde yatarken geliştirdiğimiz projeler başkaydı, 12 Mart'tan sonra bizim de değerlendirmelerimiz farklılaşmaya başladı. Malum, kitaba göre devrimciler okur, kendilerini geliştirir. Bu sadece kitaba göre değil gerçek hayatta da böyle, olanaklar itibariyle. Bir de bir şeyler aksak gidince, bölünme olunca ve bırak aksak gitmeyi, daha sonra çökünce zaten değerlendirme kaçırılmaz olur; ama biz daha önceden başlamıştık. Birlikte aynı yerlerde kaldığımız için değerlendirmelere başlamıştık, sağından solundan eleştiremiyorduk. Sağından solundan tutup tekrar onu bizim Marksizm-Leninizm kılıfına sokmaya çalışıyorduk. Ama çöküş bihakkın olunca, artık kılıf geçirilemez oldu olaya. Bu üç kişi, biz, genelde birlikte aynı yerde yattık, diğer arkadaşlarla görüşmeler, çıktıktan sonra oldu. Önce şunu saptamak gerekti; daha cezaevinden çıkmadan geçmişe dönük köklü eleştirilerimiz başlamıştı. Minareye kılıf bulamıyorduk kafamıza göre. Daha sonra görüşlerimiz de malum; bu "Yol Ayrımı", "Ulusal Sorun" gibi geçmiş değerlendirmesi yazılarında kendini gösterdi. Öncelikle o teorik meseleleri anlatmak anlamsız, teorik olarak daha sonra öncünün sınıftan kopuk olan ideolojik öncülüğünün yanlışlığı, politikleşmiş askeri savaş eleştirilerini zaten çıkmadan yapmış, bitirmiştik. Onun ötesinde bir de bazı değerlendirmelerimiz vardı o zaman, bilmiyorum, devrimcilik kriterleri itibariyle de işte

polistir, cezaevidir, mahkemedeki tutumlardır... Çünkü hepsi bir tür sınav haline dönüştü 71'de; herkesin bir macerası oldu. Teorinin ötesinde böyle yaklaşım vardı ve bunlar bir yana; Kurtuluş'a karakterini veren olgu birlikçiliğidir. Onun nasıl geliştiğine ilişkin cevaplar vermek gerekir ki bir de sorulan soruya muhatap olması gereken kişilerin hepsi militan unsurlardı. Yani durumu teorik olarak deruhte edip derin açıklamalar ve teorik geliştirme yapmış insanlar değillerdi. Nitekim bu da bir faktör olmalı ki biz –biz derken, öncelikle bu muhabbet halinde olan, aynı koğuşta olan, aynı mahkemede yargılanan üç arkadaş– ve bizim dışımızda da bu işte iddialı insanlar olduğu saptamasını yaptık. Bugün bakıyorum da bu bölük pörçük dünyamıza, çok önemli bir saptamaymış bu. Her şeyden önce eşitçe başkalarına da bakabilme yeteneğidir bu; demokrasinin en temel unsurudur eşitlik. Demek ki gelişmeye yüz tutmuş, bunu derin yeteneklerimize bağlamıyorum, bilakis tersten, yeteneklerimizin sınırlılığı belki de bunu bize gösterdi. Bu, dışımızdaki insanlara da bakmayı –dışımızdaki derken, Cephe bünyesindeki dışımızdaki insanlara– getirdi. Çıktıktan sonra uzun bir süre, daha sonra Devrimci Yol'da önde bulunan arkadaşlarla da birlikteydik. Onlar bir yana –onlarla temelde şöyle bir farklılık var denebilirdi baştan– bir kısmı cezaevinde eleştirirken çıktığında eleştirilerini bir kenara koymuştu. Ama biz eleştirel bir yaklaşım –içini doldurmadan söylüyorum– geçmişe dönük bir eleştirel yaklaşım koyuyor, koymaya çalışıyorduk. Bununla birlikte bence önemlice bir olgu da Niğde'de yatan arkadaşlardı; onlarla da gittik görüştük. Onlar da eleştirel yaklaşıyorlardı.

Burada Dev-Yol'dan arkadaşlar, derken isim vermek gerekirse, yani not düşmek anlamında

Tabii, tabii, söyleyeyim. Geçen sefer anlattıklarım içinde biz bölündük mü, nasıl ayrıldık? Böyle bir durum yok, onu konuşmadık değil mi? Mesela, somut olgu olarak ben Nasuh'un evinde kalıyordum, Nasuh, Oğuzhan, Ali Alfatlı, Ali Başpınar gibi cezaevinde de birlikte olduğumuz, karşılaştığımız arkadaşlar, daha sayarım da...

Yapıyı taşıyan kişiler anlamında... Niğde'deki arkadaşlar derken...

Niğde'de ise biliyorsunuz, Necmi (Demir), İlkay (Demir), Necati (Sağır), Ziya (Yılmaz) vardı. Ziya ile öyle bir durum yaşamadık, şimdi söyleyeceğim. Necmi'lerle, eleştirel olmakta anlaşmakla birlikte onlar, daha ne Kurtuluş ne Dev-Yol çıkmadan bir yazıyla –sekiz sayfalık bir yazı olduğu için "Sekizlik" diyorlardı– tabiri yerindeyse Maocu çizgiye oturdular. Eleştirirken oraya yöneldiler, zaten o perspektif vardı onlarda. Bizim eleştirilerimizde bu yoktu, "SBKP modern revizyonist, demek ki ÇKP doğrudur" gibi bir perspektife sahip değildik ama onlarda böyle bir perspektif vardı. Nitekim o "Sekizlik"le geldiklerinde –kabaca, bir programatik yaklaşım gibi algılamak lazım onu– işi bitirmişlerdi. Necati Sağır tahliye olmuştu o sıra, geldi görüştük. O sırada Oğuzhan ve Nasuh'la birlikteydik, birlikte görüştük. Nasuh yoktu, sanırım akşam geldi, Oğuzhan vardı. Yani Necati Sağır hapisten çıktı, bu görüşlerle geldi, zaten o akşam iş başlamadan bitti. Ülkü Ahmet de vardı sanıyorum, sonra evlendiler onlar, Ahmet de Cephe Davası'ndan yakalanan bir arkadaştı. Bu arkadaşlarla kopuştuk önce, daha sonra *Militan Gençlik* diye bir dergi çıkardılar, sonra da *Halkın Yolu*[14] adını alan bir siyasi hareket olacaklardı. Ömer Güven, Yahşi Karabulut birlikte ayrıldılar onlar. Devrimci Yol ile ayrılıkta ise... Devrimci Yol yoktu o zaman daha...

Ayrılık çanları çalıyor

Doğan Fırtına: Oraya gelmeden önce THKP-C'nin devamı olan unsurların bir konsensüsü var; "THKP-C'yi tartışacağız, o zamana kadar birlikte yürüyeceğiz, sonra ayrılık mı olacak birlik mi olacak, ortaya çıkacak ama önce birlikte yürüyeceğiz ve güven temelinde yürüyeceğiz." Yani önce bir birliktelik var, o birliktelik üzerine bir faaliyet var, o faaliyet içerisindeki unsurlardan bir bölümü Maocu çizgiyi savunarak kopuyor, daha henüz başlarındayken...

[14] Militan Gençlik- Halkın Yolu: THKP-C Davası'ndan yargılanmış militanların Çin Komünist Partisi tezlerinden etkilenerek ve Sovyetler Birliği'nin "sosyal-emperyalist" olduğunu iddia ederek oluşturdukları siyasi hareket. Daha sonra Doğu Perinçek'in liderliğindeki Aydınlık'a katılarak kendilerini feshettiler.

Derin perspektifler yok. Bizim perspektifimiz, bu birlik meselesini özellikle Cephe bünyesinde aramaktı. Bu görüşmeler falan buradan kaynaklanıyordu. Ertuğrul'la (Kürkçü) olan muhabbet de buradan kuruluyordu. Biliyorsunuz, Ertuğrul daha cezaevindeyken bizimle birlikteydi, Kurtuluş olduktan sonra da bizimle birlikte davranmaya devam etti. Bu yazılı olmayan bir şeydi ama hani böyle olduğunu belirlemiştik, Niğde'ye de gidip tartışıp, konuşup ortak bir çıkış yapalım diye...

Bir de görev bölümü var. Mesela Mahir'le Oğuzhan *Kesintisizler* üzeri-ne çalışıp...

O bilahare olan şey. Onlar, ayrıldıktan sonra olan şeyler. O söylediğin ayrıntıyı net hatırlayamıyorum, o nedenle yanlış şeyler söyleyebilirim, birileri belki anlatır... Teorik olarak geçmişin değerlendirilmesi söz konusuydu bizim tarafımızdan ve bunu gizlemiyorduk da. Fakat o sırada biraz naif bir halimiz olduğunu, ben şimdi değerlendiriyorum. Biz bu birlikteliği gözeten, en azından gözetmeye çalışan bir çizgiyi izlemekle birlikte, söz gelimi ben bunları başkalarından gizlemiyorum, eleştirel görüşlerimi onlara da anlatıyorum. Mesela Nasuh'la aynı evde kalıyoruz. Ama Nasuh bize karşı deklare etmedikleri şeyleri, dışarıda deklare ediyormuş sonra fark ettim. Biz eleştiriyoruz, Nasuh ise dışarıda Cephe'yi savunmaya devam ediyormuş, algılayabildiğim kadarıyla. Böyle bir olgu varmış. Nitekim sonuçları itibarıyla da bu görüldü. Ben bunu çok önemsemiyorum, şüphesiz geçmişi olumlayan bir hareketin yapacaklarıyla kökten, temelde bir eleştiri yönelten bir hareketin yapacakları farklı olacaktır. Temel derken şunu kast ediyorum; birileri silahlı mücadeleyi savunuyordu, öncü savaşını; Cephe savunuyordu ve bunu yaptı. Birileri de yani bizler, o süreç içinde bunu eleştirmeye başladık. "Bu yanlıştır, sınıftan kopuk, siyasi çalışmadan uzak sadece silahlı propaganda ve ajitasyonla kitleler örgütlenemez, ayağa kalkamaz" diye. Modern sanayi proletaryası temelinde yükselmekten bahsettik. Ama önemli değildi diyorum, çünkü tartışılmadı, konuşulmadı bile bunlar. Biz zaten bu derin tartışmayla değil –güvenden de söz ediyordun demin–, çok basit bir olay nedeniyle bölündük. Bunu tarihe düşmek gerekir...

Doğan Fırtına: Bir dönem, Necati Sağırlar ve Halkın Yolu'nu oluşturan unsurlar ayrıldıktan sonra uzunca bir süre daha Dev Yol ve Kurtuluş'u oluşturcak kişiler bir arada kalıyor. Yani bir konsensüs çerçevesinde birlikte hareket ediyorlar. Bu nasıl oldu? Nasıl konsensüs sağlandı? Kim ne yapıyordu orada? İnsanların görevleri vardı, benim hatırladığım, kimisi işçi sınıfı ile bağlantıları sürdürüyordu, kimisi gençlikte görevliydi, kimisi taşrayı dolaşıyordu. Oğuzhan'la Mahir'in Kesintisizler'in[15] üzerinde çalıştıklarını ve bir sonuç deklare ettiklerini de hatırlıyorum.

Biz bir örgüt gibi çalışmıyorduk. İşbölümü örgütlenmeyi de anlatan bir kavram, sen işbölümünden söz ettin ya. Bana da önemi yadsınamayacak bir iş düşüyordu o sırada, eğer söylediğin gibi bir durum varsa. Ben hatırlamıyorum. Sürece yön verecek bir tutum içinde değildik biz, dediğin söz konusu olsa bile, değildik. Biz üç kişi bir evde kalıyorduk işte, arkadaşlar da başka yerde. Düzenli görüşüyor, sohbet ediyor, konuşuyorduk; düzenliydi bu. Hatta bunun ötesinde yalnız onlar değil, daha sonra Türkiye sosyalist hareketini oluşturan birçok siyasi örgüt, çizgi neyse o evden geçti, bizle görüşüyorlardı. THKO geldi, TİP geldi, TSİP geldi. Şimdi hatırlıyorum, Acilcilerle de bir şekilde dolaylı temas oldu. Bunlar hep özgürce oldu.

Doğan Fırtına: Anladım ama bir şeyleri unutuyorsun. Bir örgütlenme vardı ki daha sonra bankacılık eylemlerini yapacak ekibi bile örgütleme çabasındaydı. Ankara ADYÖD'ün oluşumuna karar verdi, başkanı kim olacak, yönetim kurulu kimler olacak? Hatırla. Bir organizasyon var ortada.

Şimdi böyle anlatırsan ben kendimi çok şef haline getireceğim. ADYÖD başkanını ben söyledim tabii ki, "Ali olsun" dedim. Ali Alfatlı oldu biliyorsun. Daha sonra, bunun üzerine olan sohbetleri anlatmıştım, orada da hata edildiğine ilişkin. Yani böyle çok köşeleri belirlenmiş bir şey yoktu.

---

[15] Mahir Çayan'ın devrim anlayışını formüle ettiği *Kesintisiz Devrim-I-II-III* yazıları.

Görüşmeler hızlı başladı

Doğan Fırtına: Mesela, ADYÖD başkanı ben olacaktım, Ali kabul etmeyince yer değiştirildi.

Nasıl anlatılır bilmiyorum. Devamına geleyim, başka bir arkadaş "Kaçaroğlu olsaydı" dedi. Bunlar yaşandı hep.

Doğan Fırtına: Ayrılık sürecinde önemli bir şey bu. Şok oldu insanlar böyle bir şey duyduğu zaman. Kimse beklemiyordu.

Biz görüşlerimizi saklamadık, gizlemedik ama zımnen ben, birilerinin görüşlerini sakladığını varsaydım demin anlatırken. Yani biz Cephe'nin görüşlerini savunuyoruz diyenler saklamış oluyor, objektif olarak. Bize bunu deklare etmiyorlardı. Zaten çok önemsemedim söylediğin bu örgütlenmeyi. Adı konmuş, şekillenmiş bir örgütlenme yoktu. Hani örgüt demedik, parti demedik, bir şey demedik biz o işe... İlişkileri, gevşek ilişkiler olarak algılamak lazım ve güvene dayalı ilişkiler. Eski Cepheciler demek mümkün.

Sonradan farklı düşünceden olan arkadaşlarla ilişkinizde yine o eski birlikteliğinizdeki gibi mi oluyordu, yoksa arada sırada da olsa konuşmalar, tartışmalar oluyor muydu?

Ayrıntısıyla hatırlamak çok zor ama ihtimaldir, o sıralarda yaşlarımız da oldukça gençti. Fakat şunu unutmamak gerek, nasıl ifade etmek gerekir, bilmiyorum... Örneğin, ben bu Cephe'de önemli işler yapacak elemanlardan biriydim ama başlamadan bitti, bir yerde de adım geçmedi. Bu durum, yani çevre itibarıyla da bazı insanları zaten ileride tutuyordu. Örgüt mörgüt değilsek de geçmişten taşınan –tabir yerindeyse tırnak içinde– bir şeyler var gibiydi; yazılı, çizili olmayan. Demin anlattığım cezaevleri, mahkemeler, polisteki tutumlar itibarıyla böyle bir durum vardı. Yaş baş itibariyle de bizler eskiydik. Dolayısıyla Doğan'ın söyledikleri sohbet olarak geçerli şeyler ama yazılı çizili hiçbir şey yoktu. Tüzüğü yok, programı yok, ilkeler şunlardır diye bir şey de yok. Kabullenilmiş, neyin kabullenildiği daha sonra ortaya çıktı; özellikle gelmeyelim oraya dediğim noktada çıktı. Böyle komik, matrak bir şey olur mu?

AYÖD nasıl oldu? Biraz ondan bahsedip ayrılığa neden olan kısma geçelim mi?

Doğan Fırtına: AYÖD daha önce kurulan bir dernek sonra kapatıldı, ardından ADYÖD (Ankara Devrimci Yüksek Öğrenim Derneği) oldu.

Buraya tarihe geçsin diye bir şey sıkıştırabilir miyim? Bizim kafamızda sınıf meselesi tebarüz etmiş, yani billurlaşmıştı. Bu nedenle de öğrenci işlerine biraz uzak duruyorduk. Mesela ben okula gitmezdim hiçbir gün, AYÖD'ün üst forumu mu ne olacaktı, SBF'den delege seçilecekti. Nasuh beni aldı, götürdü toplantıya, yani gör halimizi diye. Hatırlıyorum, üç aday çıktı, belki fazla çıktı da üç aday seçildi. Biri Nasuh'tu, yanılmıyorsam oy çokluğu ile seçildi. Biri Yaşar Gören'di, o birkaç oy az farkla. Üçüncü aday da Abdullah Öcalan'dı. O daha az oy aldı, daha çok farkla seçildi. Hep aklıma geliyor, o zaman gittim Apo'ya sordum: "Ya sen niye böyle az oy aldın?" diye, "İşte, kimden korktukları belli oluyor" dedi. Hiç anlam verememiştim, sorduğum sorunun cevabı bu olmamalıydı. Ne olmalıydı? "Ya, takdir etmiyorlar, esasında kızıyorlar, karşılar benim görüşlerime." Başka bir olayla da karşılaştım yıllar sonra, orada da böyle bir cevap almıştım, buna bire bir örtüşmeyen.

Yeri geldiği için –bence böyle yapalım– 80 sonrası Şam'da bir görüşmemizde, o zaman da bir anti-faşist mücadele cephesi oluşturma çabası vardı, ben, Apo ve Taner Akçam'la görüşmek için Beyrut'tan Şam'a gelmiştim. Oradaki programatik yanlışları dile getiriyordum, bizim bakışımız itibarıyla yanlışları dile getiriyordum. Apo, o zaman bana "Gelin, bana yardım edin" demişti. O zaman da hiç anlayamamıştım. Zaten orada da "Sana ne yardım edebiliriz? Sosyalizme, Marksizme, Leninizme hizmet ederiz" falan gibi bir laf etmiştim. Sonra bunların hepsini değerlendirdiğimde –başka karşılaşmalarımız da oldu o dönemde ve oradaki konuşmaları da bunlarla birlikte değerlendirdiğimde– çok iyi görebiliyorum şimdi. Apo, "Kimden korktukları belli oluyor" derken şunu anlatıyordu bana... Kendine biçtiği bir misyon vardı. "Gelin bana yardım edin" derken de o söz, kendine biçtiği o misyonun devamıydı. Bunu da geçerken belirteyim dedim. Hakkını vermek lazım.

Aynı dönemin öğrencileri olarak Öcalan ne kadar öne çıkıyordu? Siyasal düşünceleri ne idi? İdeolojik olarak dillendiriyor muydu? Belki ayrılığa gelmeden buna da değinebilirsin...

Doğan (Fırtına) da yanımda, başka hikâyeler de var. İddia odur ki –Apo, Doğan'ı çok sever– yine aşağıdaki (Suriye ve Filistin'deki) görüşmelerimizden birinde –Apo ilginç bir şahsiyettir, şaka mı yapıyor ciddi mi söylüyor, konuşurken anlamakta güçlük çekersin– bana dedi ki "Şu Doğan'ı bana versene." Doğan da aşağıda o sırada. Ben anlayamadım, tuhaf geldi bana. Mavra yaptık biraz, geçtik. Sonra gittim Doğan'a anlattım. "Şimdi ben eleştireceğim, bir şeyler olacak, 'tamam' diyecek, bir daha eleştireceğim yine 'tamam' diyecek, üçüncüye..." Doğan'ı çok severdi Abdullah Öcalan. Belli ki aynı dönemde, başta, Doğan ondan daha ileri bir arkadaştı.

O kadar titizlik doğru mu?

Ayrılık anlamsız bir nedenden oluştu demiştin, tekrar oraya dönecek olursak...

Dönelim. Demin öyle isimsiz geçtim, yanlış oldu, istikbale matuf bazı kuşkuların ürünü olsa gerek, o dönemde Şaban İba'nın Kaçar'ı ADYÖD başkanı yapsak diye konuşması oldu. Herhalde Şaban'ın bazı kaygıları vardı, bilmiyorum bir anlamda doğrulandı mı o kaygıları –daha sonraki bölünmeyi söylüyorum– böyle şeyler de yaşandı. Bizim, gerek Doğan'ın başkan olmasını engellememiz gerek Şaban'ın yaklaşımına karşı çıkmamız şunu gösteriyor: Bir gerçeği saptayamamışız. Bu benim geçmişe yönelik yaptığım bir eleştirim olacaktır daha sonra... O gün gençlik olgusuna doğru eğilmiyorduk. Proletaryayı teorik olarak bulduk ama o evrede işin nerede cereyan ettiği gerçeğini göz ardı ediyorduk. Yani aydınlar gerçeğini göz ardı ediyorduk. Bunu şimdi söylüyorum, o zaman söylesem öyle yapardık. Dalardık gençliğe, okula gitmemezlik de yapmazdık. Bu yaklaşım gençlikten biraz uzak durmamızı getiriyordu. Yine bu yaklaşım nedeniyle aynı zamanda bazı kişilerle ve Doğan'la da istikbale matuf derin işler yapmak azmindeydik. Bir de düşünemiyorduk tabii; tecrübesizlik, cehaletin ürünü. Daha önce, öyle birkaç örgüt kurup dağıtmış insanlar değildik. Böyle bir

deneye, tecrübeye sahip olsaydık farklı şeyler olabilirdi belki. Bunları öngörebilir, tedbirler alırdık. Tedbirler derken, herkesi bağlayacak tarzda çareler üretebilirdik. Biz ise işe çok uhrevi yaklaşıyorduk, hani arkadaşlarımızı yitirdik, yoldaşlarımızı kaybettik, mücadeleyi bir kez daha başlatırken böyle ince hesaplar içine girmemek lazımmış gibi... Oysa çok naif bir bakış olduğu sonuçtan belli oluyor. Gelip gelip, kaldığımız yere dönmek gerekirse zaten vahameti daha iyi kavrayabiliriz... Bir türlü adım atıp, bu Doğan'ın dediği benim kafamda çok net belirleyemediğim... Hani Mahir-Oğuzhan tartışmaları olmasına rağmen, biz görüşlerimizi tak tak tak anlatıyoruz bir yanıyla. Birileri geliyor görüşüyor, anlatıyoruz onlara ama yazıya döküp bir türlü başlayabilemedik. Çünkü onu bekle, bununla konuş, hani birlik sağlayacağız ya geniş bir şekilde, ona uyarken o momenti kaçırdık bir yanıyla. Nitekim kimse bizi beklemek zorunda olmadığı için örneğin "Sekizlik" çıktı. Daha sonra Halkın Yolu olan o takım çıktı. Başka ufak tefek şeyler de oluyordu. Örneğin, şimdi hatırlıyorum, Eskişehir'de bir Seyfi vardı –eski subay– o birden gitti yanımızdan. O da görüştüğümüz insanlardan birisiydi. Mesela o kayboldu gitti birden. Ne oldu? Kendisi mi bir takım kurmaya kalktı? Hatırlamıyorum. Biz sabırla bekliyorduk, oysa o kadar sabırlı olmanın bugün baktığımda pek sağlıklı olmadığını düşünüyorum. Bir yandan da sağlığın ötesinde lüzumsuz işleri hesaplıyoruz, kitaplıyoruz tersten de. ADYÖD kurulduktan birkaç ay sonraydı...

Görünenle gerçek uyuşmuyordu...

Seçim oluyor, Nasuh beni götürüyor... Hepsiyle birlikteydik. Birlikte karar veriyorduk demek mümkün değil ama birlikte oturuyor, tartışıyorduk. Fakat demin tecrübeden söz ettim, cehaletten söz ettim, bununla bağlantılı çok gevşek ilişkilerdi bunlar. Tabiri yerindeyse sağlam kazığa bağlanmış bir birliktelik yoktu. İşte Cephe'den kalan arkadaşlar tartışacaklar, tartıştıktan sonra görüşlerini şekillendirecekler, bunu söylüyordum. Bunun ötesinde farklılıklarımız var, farklı perspektiflere sahibiz ama o farklı perspektiflere rağmen birlikte olmamak için hiçbir neden yokmuş; o da ayrıca söyleyeceğim bir şey. Neyse, konuyu daha uzatırsak bir türlü gelemeyeceğiz.

Bu arada Nasuh'tan mı, Oğuzhan'dan mı haber geldi, bizimle görüşmek istediler. Biraz bizim üç kişi olmamız, bizi daha kale aldırıyordu. Bir güç anlatmış oluyordu üç kişinin bir arada olması. Şimdi somutlayayım: Söz gelimi, daha önce Dev-Genç'ten yargılanan Oğuzhan ve Şaban "Biz hep birlikteyiz" gibi görünüyordu ama belki araları limoniydi. Limonilik basit meselelerden, şeker, tuz kavgasından değil; görüş farklılıklarındandı. Daha Dev-Genç yargılanmaları sırasında nispi farklılıklar vardı, o nedenle biz bir yanıyla böyle de bir mihraktık. Hem üç kişiyiz, hem de telif edebilme yeteneğine sahip olabilmek itibarıyla. Çünkü niye biz üçümüzle görüşmek istediler onlar da? Daha sonra Dev-Yol merkezini oluşturan arkadaşlar da bizimle birlikteydi veya Doğan da bizimle birlikteydi. Daha genç bir grupla görüşme gereği duymadılar. Belli ki –ben öyle düşünüyorum– bizi bir temsilci gibi algılıyorlardı onlar da. Geldiler, trajikomik bir durum çıktı. Esası şuydu; bir evde buluştuk -evi de söylemek gerekli. O sırada ben evli değilim, Mahir de değil, biz üç kişi aynı evde kalıyoruz. Biz üç kişi aynı evde kalırken bizden Kaçar ayrılmış, gidip Doğan'la kalmaya başlamıştı, o meşhur hesap kitaplarımız içinde. Ayhan'la Zerrin de birlikte kalıyorlar, biz o evde buluştuk. İlginçtir o evde aynı zamanda Alime de vardı. Alime daha sonra Nasuh'la evlendi... O sırada Ali (Alfatlı) gençlik işlerini götürüyor ADYÖD'de başkan olduğu için. Kaçaroğlu bir olay nedeniyle "Bu Ali Alfatlı böyle yaptıysa" demiş, küfretmiş. Nasıl olmuştu Doğan?

Doğan Fırtına: SBF'nin kantininde tartışıyor bir grup arkadaş. Kaçaroğlu var, Ali Alfatlı var, birileri –o senin daha önce bahsettiğin, yani "bizim bilgimiz dışında bize söylemeden bizi eleştiren arkadaşlar varmış" dediğin– Nasuh'un bir eleştirisini aktarıyor. "Nasuh sizin için Kesintisizler'i inkâr ediyorlar" diyor Kaçaroğlu'na. Kaçaroğlu da "Nasuh öyle bir şey söylemez ama söylediyse sinkaf ederim" diyor. Anladın mı?

Bu olay işte. Ben söyleyemedim sinkaf diye. Böyle diyor, bu toplantı da bu olaydan altı ay sonra oluyor. Üç kişi geldiler, Ali Alfatlı, Nasuh, Oğuzhan, biz de üç kişiyiz karşılarında, sohbet ediyoruz. Anlattılar ki, Kaçaroğlu böyle böyle söylemiş... Ali Alfatlı hatırlayamadığım bir nedenle Kaçar'a gıcık oluyor.

Doğan Fırtına: Onu da anlatayım. Siyasal'la Hukuk yan yana Ankara'da. Orada çok büyük bir öğrenci gösterisi oluyor. Yani ODTÜ'den, Hacettepe'den, SBF'nin yurtlarından bütün öğrenciler toplanıyor. Beş-altı binin üzerinden öğrenci toplanıyor ve polisle çatışmaya giriyor. O arada ADYÖD Başkanı Ali Alfatlı, SBF yurtlarının arkasında Şehitlik denen bir yer vardır, oradan dürbünle çatışmayı izliyor ve yanından general gönderiyor, "Şöyle yapsınlar, böyle yapsınlar" diye. Yönetim Kurulu'nda da Ali Başpınar, Sedat Kesim, şu bu var... O akşam Kaçaroğlu'na gidiyorlar ya da Kaçaroğlu onların evine gittiğinde şikayet ediyorlar. Yani "Böyle şey olur mu, gençlik lideri gitmiş Şehitlik tepesinde çatışma yönetiyor" diye. O sırada Halkın Kurtuluşu ile büyük bir rekabet var gençlikte. Yani, çok devasa bir öğrenci gösterisi var, polisle çatışmaya girilmiş, senin öğrenci liderin ortalıkta yok, yukarıdan, tepeden yönetiyor. Haklı olarak eleştiriyorlar ve bunu da Kaçaroğlu'na söylüyorlar. Bunun üzerine Kaçaroğlu, Ali Alfatlı'yı çağırıyor; bunların yanında çok ağır eleştiriyor, yani bozuyor. Ali Alfatlı kötü oluyor. Hemen o konuşmanın üzerine Ali Alfatlı, Nasuh'a gidiyor, diyor ki "Şu tarihte şöyle şöyle bir şey oldu, Kaçaroğlu da sana ana avrat küfretti" diyor. Olay bu ve onlar da gidiyorlar.

İşin içinde iş var...

Bu ayrıntıları ben bilmiyorum. Geldiler bunu anlattılar, ben uyandım, bölünmek için gelmişler. "İyi, Kaçaroğlu yamuksa atalım, biz niye ayrılıyoruz" falan dedim. Yani niyeti bozuk gelmişler onlar. Bunu da tarihe düşelim, Oğuzhan kitabında[16] "Biz birbirimizi dövecek miyiz?" dediğimi anlatıyor. Hiç öyle demedim. Yani bu doğru değil. Vahim sonuçları daha sonra yaşadık. Aynı zamanda, demin eşitlik ve tevazudan söz ettim, bunun yeterince olmadığını da gösteriyor. Bunu tarihe özeleştiri diye de düşmek gerekir. Biz burnumuzdan kıl aldırmıyorduk hiçbir şekilde. Onlar bölünmenin vesilesini yarattılar diyorum ama hiçbir teorik arka plan yok, dikkat ediyorsanız. "Siz şöyle örgüt görüşüne sahipsiniz. Şöyle mücadele anlayışınız var. Şu şu işleri yapalım diyorsunuz" gibi bir şey yok. Politik hiçbir numara yok. Ör-

[16] Adnan Bostancıoğlu, *Bitmeyen Yolculuk. Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

gütsel hiçbir şey yok. Zaten örgüt gibi değiliz, gevşek ilişkiler halindeyiz. O, ona küfretmiş, o da altı ay sonra söyleniyor; bunun üzerine bölünme oldu.

Bu sanal bir durum olamaz mı? Mesela daha sonra gerçek nedenin ne olabileceği üzerine bir tartışma yaşanmadı mı? Süreç içerisinde mi çıktı?

Tabii, tabii. Burada tuhaf bir iş var. Nasuh, Cephe'yi savunuyormuş belli ki ama Oğuzhan eleştirel bir şekilde bakıyordu. Sonuçta Devrimci Yol, nevi şahsına münhasır bir şekilde Cephe'yi savundu. Yani savunmadan savunuyordu. Bugün, günümüzde, böyle yorumlanmalıdır tarzına soktu. Cephe'nin programatik, tüzüksel işleyişi itibariyle değil kendisine uygun bir politikleşmiş askeri savaş stratejisi yarattı. Dolayısıyla, Mahir Çayan'ın görüşleriyle ilgisi yoktu. Savunmuyordu esasında. Ayrıca Mahir Çayan'dan sonra savunanların neler yaptığı da ortada. Eylemleri de ortada, yazdığı çizdiği de ortada. Oysa Devrimci Yol'un yaptıklarıyla Cephe kıyaslanırsa, uzaktan yakından ilgisi yok. Böyle bir durum var. Bu nedenle bugünkü tecrübeyle söylüyorum, o gün öyle davransaydık olur muydu bilmiyorum ama çok devasa gibi görünen o görüş farklılıkları, pratikte hiç de öyle değildi. Yani uzlaştırma becerilebilirdi. O beceriye sahip olanlar olsaydı belki... Öyle baktığımızda benzeri bir şey, mücadele vs. itibarıyla THKO'lular için de geçerlidir. Onlar da biliyorsunuz bizden çok farklı ve aykırı bir politika izlemediler. Sosyal-emperyalizm tezlerini unutmadan söylüyorum bunları. Mücadele hattı olarak, örgütlenme olarak çok derin farklılıklarımızın olduğunu düşünmüyorum. Bugün, sosyalizm dünya planında hegemonyasını yitirdiği için söylemiyorum bunları; o gün için de bizim bu kadar bölünmemize gerek yoktu, anlamı da yoktu. Bu tabii, aynı zamanda bizim tecrübesizliğimizin de ürünü. Geçmişten bir şeylerin bize taşınamamasının da ürünü. Gerçekten, daha önce Cephe üzerine sohbet ederken de söylemeye çalıştım, esas olarak birtakım üniversiteli gençliğin yarattığı teşkilatlar; gerek THKO gerek Cephe böyle. Esas olarak, hani onun dışında da arkadaşlar var ama üniversiteli gençlik olmasa olmazdı ve onların da geçmişten bir şeyleri tevarüs etmesi söz konusu değil. Bu tür geleneklerin taşınması hiç söz konusu değil. Ben, işte tabiri yerindeyse profesyonellik esprisiyle söylüyorum, başladığından beri kaptırdım bu işe kendimi, yanlışlıkla bir iki defa insan

TKP'liyle karşılaşır değil mi? TKP hikâyeleri anlatılıyor; bir bize çarpmamış o hikâyeler. Belli ki TKP de çok dar, kısıtlı, nefes alamaz bir yapıymış. Bize bilgi ve tecrübe taşıyabilecek kişilerden biri Mihri Belli idi. Onun ne kadar örgütlü hayatı oldu, o da meçhul. Bu nedenle bu türden deneyler taşınsa bile başka dertler de çıkabilirdi ama bir örgüt anlayışı şekillenebilemedi. En temel hastalıklardan biri oydu. Daha sonra da bunun zararlarını hep birlikte tekrar yaşadık zaten.

Gençlik içinde çalışma

Anti Sovyetiklerin çıktığı köken THKO'mu?

Evet, ama Halkın Yolu, Cephe'den çıktı. ÇKP çizgisine yakınlar iki taraf ta. O biraz da THKO ile birlikte yatıyor olmalarından olabilir. Okuyormuş İlkay (Demir), çeviriyormuş da hatta onun genel şekillenmede bir faktör olduğu dedikodusunu duymuştum. Mesela THKO da baştan, geçmişin eleştirisinde çok sathi bir yaklaşım sergiledi. Şöyle –abartarak söylüyorum– bankaya sağ kapıdan girdik, yanlış yaptık sol kapıdan girmeliydik gibi, hani ne kadar yüzeysel olduğunu göstermek için söylüyorum. Sonra da oradan, geçmişin küçük burjuva bir çizgi olduğuna kadar ilerleyen ve Mao Zedung Düşüncesine ulaşan bir hat yakaladılar ve orada da ikiye bölündüler. Emeğin Birliği ortaya çıktı.

Burada planlı bir davranıştan söz edilebilir mi? Yani adım adım izlenen bir süreç mi idi? Bir takım taşlar yerine oturtulduktan sonra mı deklare edildi? Bahane edilen olay altı ay öncesinde yaşanmış.

Bir hesap olsa, altı ay önce olurdu. Bizim bir hesabımız olmadığı ortada. Daha doğrusu ne kadar yeteneksiz, öngörüsüz olduğumuz ortada. Bana böyle şeyler söylendiğinde çok sinirlenirdim. "Hâlâ mı böyle, ne oluyor falan" diye bir de bozuk attıydım. Birisi uyandırmaya kalkmıştı beni, çok sinirlenmiştim, "Böyle ufakçılık hesabı olur mu?" diye. Oysa toplumda ufak hesaplar içinde olan insanlar her zaman olacaktır. Proletarya içinde de olacaktır. Önemli olan burada ufakçılık yapıp yapmamak değil, bu ufakçılıkların yolunu kesecek adımlar atabilmek. Bunun yolu ne olabilirdi? Sadece bu

bölünmenin kötülüğü bir yana, şöyle bir gerçeklik var: bizim -üç kişi- yaklaşımımıza uygun davranmamız söz konusu. Biz proletarya, diyorduk. Nasuh'tan duydun mu, proletarya gibi kavramlar? Yani "Proletarya içinde örgütlenmemiz lazım, geçmişin hatalarından biri sınıf içinde gelişememek, proletarya partisi modern sanayi proletaryası içinden çıkacaktır" diyorduk. Buraya ulaşmış perspektif nedeniyle de tabii, hepimiz öğrenci gençlik içinden çıktığımız halde, gençlikle uğraşmayı zul görüyorduk. Oysa Nasuh, baştan sona bu işi yapıyordu. Hatta tarihen bir olaya da parmak basayım, şimdi konuşurken aklıma geldi. Benim biraz özel bir konumum vardı, işte anlatmaya gerek yok, bir gün Nasuh geldi, "Ya, Kaptan, ben gidip Trakya'da çalışayım, yeter burada koşturduğum" dedi. O Kırklareliliydi, "Ya, olur mu öyle şey" dedim tabii, uyandım da anlattıklarından. Kaçaroğlu bizden biraz geç dalmıştı ya gençlik ortamına; tabii Kaçaroğlu biraz cerzebeli bir şahsiyet. Demin anlatıldığı gibi Ali Alfatlı'yla karşılaştırıldığında öne fırlayan, işte görüntü vermeyi beceren biri. Nasuh öyle değildi. Kaçaroğlu, Cebeci komiseri gibiydi yakalandığımız dönemde. Nasuh da militanlardan biriydi o zamanlar. Kaçaroğlu böyle girince, esas olarak, Nasuh'un bana gelip ben Trakya'ya gideyim edebiyatı bununla bağlantılıydı. Yani Türkçesi, kim buralarda koşturacak, kim yürütecek bu işleri? Hatta hatırlıyorum, Kaçaroğlu'na kibarca bir uyarıda bulunmuştum o zaman, "Bu kadar şey yapma, biraz daha dikkatli ol, muhabbetimizin bozulacağı durumlar olmasın" diye. Yani Devrimci Yol çok derin düşünerek veya düşünmeyerek gençlik halkasını yakalamıştı. Zaten, sosyalizm, aydınlar düzeyinde seyrediyor saptamamız düşünüldüğünde, aydınlar dediğimiz buydu. Gençlik aydınlar düzeyini anlatıyordu, gençlikten bağımsız bir şekilde. Ayrıca ortada hiçbir şey yoktu, yeni kadrolar belli ki buradan gelecekti. Hani bilincin dışarıdan taşınması esprisiyle birlikte. Bizimse belki bir ham hayalle, sınırlı sayıda proletarya denebilecek ilişkimiz vardı, onlar da bizde kaldı zaten. Makine Kimya'daki arkadaşlarla bizatihi ben ilgileniyordum. Önemli kişilerdi onlar. Ama biz, beş tane işçi bulduk onlarla ilgilenirken; gençlik yüzler hatta binlerle öbür taraftaydı. O çalışmayla biz sittin sene çok uğraşırdık. Nitekim kısa bir süre sonra, biz de tabii boylu boyunca gençliğe girmiş olduk; hani öyle hiç ilgilenmediğimiz, uzaktan baktığımız bir konu değildi. Biz okula de-

vam etmiyorduk, SBF devam etmeden de gidilebilir bir okuldu. İmtihanlar zamanı, bir buçuk senede iki sınıf geçtik biz. Mahir okula da gidiyordu. Onun derse devam mecburiyeti vardı. Okula gitmesine rağmen ilgilenmiyordu. Yoksa Mahir gidip ilgilense Melih, Taner gibi insanlar üzerinde çok etkili olurdu büyük bir olasılıkla. O sırada Mahir'in ilgili olduğu, geçmişten kalma elemanlar vardı, onlarla da başka biçimde ilgiliydik. Bizim Ömer, Fahri (Doğu) gibi hani. Bu arada biz, öncü savaşını eleştiren ama o konuda da ince ince planlar içinde olan insanlardık. Yani hem proletarya diyor hem bunları düşünüyorduk; ama o sırada olay gençlikte cereyan ediyordu. Biz gençliğe daldığımızda treni kaçırmış durumdaydık. Buna rağmen yakalayıp aşabilirdik, bizim o sırada öne çıkan genç arkadaşlarımız, –Kaçaroğlu başrolde olmak üzere– SBF ekibi basit bir olay, bir kütüphane soygunu nedeniyle, kaçak durumuna düşünce yapamadık. Hürriyet gazetesinde önemli bir haber olarak çıkmıştı bu soygun. Bizi çok etkiledi tabii o iş.

Sizi bir araya getiren, birbirinize yakınlaştıran şey neydi? Kaçaroğlu, Mahir ve seni yan yana getiren duygu neydi?

Önce, duygu falan yok. Üç kişi niye bir araya geldi? Daha sonra Cephe olan olayın gerillasını örgütlemek üzere. Yani bir örgütün küçük bir formu olarak düşünmek lazım bizi. Bir hücre gibi düşünmek lazım. Biz böyle yakalandık, içeride de dostluk, mücadele devam ediyordu. Baskıya, zulme hep direnmek gerekiyor, o yakınlaştırdı. Hapishanede yatarken dostluğumuz daha da gelişti. Ama bunun ötesinde demin söylediğim kriterler itibarıyla da bir güven vardı aramızda. Devrimci mücadelenin işlevlerine uygun bir tutum içindeydik. Hani el titrer, yarı yolda bir şey olur, böyle bir olay yok. Onu zaten daha sonra da arar olduk.

Ayrıca cezaevinde politik yaklaşımlarda yakınlaşıldığı ortaya çıkıyor. THKP-C'nin eleştirisi, teorik görüşler...

Yakınlaştıran değil doğrudan zaten o eleştirel görüş ortak oluşturuldu. Şu mu oluşturdu, bu mu oluşturdu demek mümkün değil. Biz birlikte, bu işin böyle olmayacağına kanaat getirdik, sohbetle, konuşmayla. Her gün bunları konuşuyorduk, başka işimiz yoktu ki içeride. Daha sonra kimlerle

beraber olacağımıza dair bir fikir de geliştirdik. İşte Cephe temelli ama onunla yetinmeyen bir perspektife sahiptik. Öz gücüne güvenen ve silahlı mücadeleyi iyi yapan örgütlerden söz etmek mümkün ama biz, önce Cephe bünyesindekilerle demin konuştuğumuz şeyleri yapalım dedik. Oysa akamete uğradı görüşmelerimiz itibariyle. Sonra, kalanlar bir arada oldular fakat onlar bile bir örgüt formuna hemen kavuşmadılar. Örgüt formuna çok sonra kavuştu Kurtuluş. 1975'ten söz ediyoruz, bizim örgütümüz 1977'de kuruldu. Şüphesiz ondan önce de bir şeyler vardı ama adına Merkez Komitesi dediğimiz şey, 1977'de oldu. O zamana kadar zaten Kurtuluş oluştu. Çünkü bunu yaptığımız zaman haftalık *Kurtuluş* gazetesini çıkarıyorduk. Orada toplandık yani. Dolayısıyla süreç öyle bir gelişti ki mücadele her şeyin önüne geçti. Kısa sürede, demin nasıl Devrimci Yol'la ayrılırken bir süreçten söz ettim, ondan sonra da dinamik koşullar kısa sürede, bizim daha o zaman o güne değin yazılar yayınlamamızı, sırf bizi ayrı tutması gereken yazılar yayınlamamızı, 1976'da dergiye yönelmemizi getirdi. Dergi çıkardık ama biz örgüt değildik. Adına örgüt denen bir yapımız yoktu. Tabiri yerindeyse, güven ilişkileri ile giden bir şey vardı. Hani merkezi, yereli şusu busu olan bir örgüt değildik.

Samsun'da, Antalya'da ya da başka kentlerde ilişki geliştirmeye çalışırken örgüt değildiniz belki ama görev bölüşümü var mıydı?

Şöyle bir gerçeklik vardı; daha çok işleri bu üç kişi yapıyordu ilk başlarda daha. Yedi kişiden söz ediyorum ya ilk Merkez Komitesi, bu üçlünün dışındaki diğer arkadaşlar daha sonra eklendiler. *Kurtuluş* çıktı, geçmişe dönük yaklaşımı, örgüte yaklaşımı, ulusal meseleye yaklaşımı ortaya çıktıktan sonra "birlik" denebilecek bir felsefe oluştu. Yani örgütsel birlik bir hamlede olmadı. Hemen yedi kişi ile olmadı, onun da gelgitleri çokça oldu. Şimdi yeri geldiği için, geçen Ziya'nın (Yılmaz) cenazesinde Nasuh'la karşılaştım. Nasuh'la sohbet bir yere geldi, İsmet'in kitabından söz ettim, Nasuh'un çiftliği varmış, öyle işlerle uğraşıyormuş... Okumadığını söyledi, "Ne kadar bana çamur atıyorsa da senden iyi bahsediyor" dedim, "Okuyayım ya, o zaman" dedi. Bunu şu nedenle söyledim; İsmet orada da bahsettiği gibi, Devrimci Yol'u oluşturanlarla da görüşüyor bizimle de görüşüyor; ihtimal

başkalarıyla da görüşüyor. Örneğin Ziya da eski bir arkadaşı, onunla da cezaevinde görüşüyor. Böyle bir netleşmemiş durum var. Eleştiride hemfikir olmakla birlikte nasıl eleştirileceği konusunda hemfikir olunamıyordu. Devrimci Yol'dan farklı, Devrimci Yol nasıl eleştirileceği değil, esasa değin bir durumla çıktı daha sonra. Burada bir nokta koyalım...

Doğan Fırtına: Şimdi senin kafanda şöyle bir şey var; örgüt 77'de kuruldu. Örgüt 77'de ilan edildi ama aslında vardı, herkes de kendini üye olarak kabul ediyordu. Daha sonra yaşanan şokları hatırla. Yani öyle küçümsenecek ya da azımsanacak bir durum yoktu. Basbayağı örgüt gibi çalışan, daha doğrusu giderek buna dönüşen, her alanda yetkililerini, görevlilerini, sorumlularını belirleyen bir yapı vardı.

Tam burada, evet bir ayrılık yaşandı. Temel olarak üç kişiden söz ediyoruz ama bu giderek genişleyen ve 77'de kendisini artık örgütüm diye lanse eden bir şeye dönüştü. Burada herhalde "Bu işler hakikaten nasıl yapılıyor"dan bahsetmek önemli. Yani evet, bir siyasi düşünce var, bu yolda ilerleyen bir şey var, bunun ilk adımı nasıl atılır? Biz kurultaya gideceğiz dendiğinde kurultaya nasıl gittiniz? Bu sayı beş, on, yirmi, otuz, kırk nasıl oldu? Nasıl bir örgütlenme ile gerçekleşti?

İki soruyu birleştirirsem, ben kendine örgüt diyen bir örgütten bahsedilemeyeceğini söylüyorum. Yoksa tabii ki Ankara'da komiteye benzer bir yapıyla gidiyor bu işler, İstanbul'da da ha keza ama bu, gerçekten ortakça şekillendirilmiş bir şey değildi. Ortakça şekillendirmeye başlamamız itibarıyla söylüyorum; yoksa o görüşler, bizim örgütümüzün bir yerde programatik görüşleriydi. Yazılan o yazılar, bizim dünyaya bakışımızı da anlatan, geçmişi eleştiren, geleceğin nasıl olacağının ipuçlarını içinde taşıyan, en geniş anlamda programatik perspektifimizdi. O nedenle örgüt dendiğinde, tabii ki şöyle söylemek mümkün değil: "1977'de toplandık örgüt olduk." Böyle demiyorum ama bir süreç içinde şekillendik. O zaman ilk kez hiyerarşisiz bir şekilde Merkez Komite kurduk. Daha sonra resmi, gayri resmi kavramlarını kullanarak genişlerken, Merkez Komite tanıyorsa "resmi", tanımıyorsa "gayri resmi" dedik. Hatta "yarı resmi" kavramını da kullandık; hani komitelerin sınırlı sayıda üye bulundurduğu durumlar için. Süreci böyle düşünmek lazım. 1977'de yedi kişi bir araya gelmeden önce de girişimleri-

miz oldu. 76'dan sonra bir girişimimiz oldu, o sırada İsmet'le bir problem çıktı. Onu anlatmam gerekli.

Buraya gelmeden, bu iki yıllık süre içerisinde kendini örgüt diye lanse ettiğinde ne kadar, nasıl bir kitleselliğe ulaşılmıştı?

Önce dergi, ardından gazete

Onların göstergeleri var. *Kurtuluş* haftalık gazete olarak çıktığında ilk, 30-35 bin satıyordu. *Kurtuluş Sosyalist Dergi* (KSD), aylık olarak çıktığında, baştan on bin basmıştık diye hatırlıyorum ki o teorik bir organdı. Haftalık *Kurtuluş* ise 30-35 bin sonra 27-28 bin gibi bir rakama oturdu, diye hatırlıyorum. Bu bir kitleyi anlatır sanıyorum. Bu, aynı zamanda kendini, etkili olduğumuz okullar, etkili olduğumuz şehirler itibarıyla da gösteriyor. Diyelim ki Karadeniz'de en etkili takım gibiydik. Bu örgüt hesabına, Merkez Komitesi'ni şekillendirdiğimizde Antalya'da tek takımdık. Büyük bir olasılıkla, Mersin'de de hakeza. Ankara'da Dev-Yol'dan sonra demek mümkün mü bilmiyorum. Parsellenmiş bir haldeydi ülke ve birçok il ve ilçede biz etkiliydik. Kim orada daha önce sosyalizme şekil verdiyse o grup daha kalabalık olurdu ve adeta yazılı olmayan bir tarzda yasaklanmış olurdu başkalarına, sol içi ilişkiler itibariyle. Tekrar geriye dönersem, biz daha önce söylediğim rakamlara ulaşmış yapıya bir çeki düzen verelim diye örgütlenme adımı atmaya karar verdik. İlk düşündüğümüz, bilmiyorum eksik olmasın, işte üçümüz, Şaban, bu arada İsmet. Ben o sırada gidip İzmir'den Saim Koç'u alıp geleceğim. Altıncı kişi Saim yani, böyle bir durum. Gittim ki Saim Koç, Halkın Kurtuluşçusu olmuş. Biz birlikçiyiz, orada da Aktan İnce grubu vardı, sonra TİKP olan grup, onlar Halkın Kurtuluşu'na geçmişler... Aktan, Saim'e "Hepimiz cezaevi arkadaşlarıyız, İlhamilerle muhabbetimiz iyi, görüşüyoruz nasıl olsa, birleşiriz" falan demiş bağlanmışlar. Tabii, ben mosmor oldum; Merkez Komitesi'ne düşündüğümüz bir arkadaş olması nedeniyle çok şaşırmış bir durumdayız. Adam gitmiş başka bir örgüte üye olmuş. Vahamet bu kısmıyla kalsa iyi. Geldim –ki fetbazlık da yok bizde– anlattım durumu, anlatınca tabii tuhaf bir durum oldu. İsmet de daha sonra

Seyfi'yi (Seyfi Cengiz'i, yani Tekoşin[17] Seyfi, onun evinde toplandık zaten) önerdi Merkez Komitesi'ne. Oysa biz Seyfi'yi geçmişten pek tanımayız, "Olmaz" deyince İsmet, "Ya, senin getireceğin adam, gitmiş, başka takımdan olmuş, siz olmaz diyorsunuz" dedi. Böyle bir durum yaşadık yani orada. Bu olayın bir hikâyesi var, ben dümdüz giden bir insanım, çok sinirlendim İsmet'in bu davranışına, Şaban, Kaçar ve Mahir o gece benim uyumamı beklemişler. "Şimdi bozar bu işi. İsmet'le ayrılmak makul bir şey değil" demişler: Hani bölünmek, etkisi şudur budur diye. " 'Böyle numara mı olur' der, bozar bu işi" demişler... Beni uyuttuktan sonra karar vermişler. Sabah kalktık, bana geldiler, deklare ettiler. Bence doğru yaptılar, ben böyle bir yanlış yapardım büyük bir olasılıkla. Karadeniz de böyle olmayabilirdi. Numara gibi de düşünmemek lazım bunu... "Tartışır, konuşuruz, burada bitirmeyelim bu işi, sonuçlandırmayalım" dediler. Seyfi Cengiz'in evindeydik, Tekoşin işi çok sonra oldu, o nedenle onu kayıtlara geçelim. Tekoşin Seyfi dememek lazım. Seyfi Cengiz, yedek subay, askerliğini yapıyordu İstanbul'da. Unuttum şimdi hangi semtte olduğunu, bir kış günü, ev soğuktu falan, dağılmadan oradan ayrıldık. Böyle bir ara olay var. Bunu eminim, diğer arkadaşlar zenginleştirecekler. Mesela, bunları İsmet'e sormak lazımdı. Bunu duysa İsmet hemen hatırlar ve başka şeyler anlatabilir; benim vakıf olmadığım, göremediğim başka şeyler anlatır.

Derginin ilk sahibi kimdi?

Mahir'di, daha sonra Metin'e (Ayçiçek) sattı. Hukuki bir tedbir olarak devrettik demek daha doğru olur. Gazetede ise Mehmet Kaptan'dı. Metin de, Mehmet Kaptan da, Doğan (Fırtına) da SBF'li. Onlar da Nasuh gibi eski militanlar. Nasuh falan onların kafasında çok etkili pozisyonda olabilecek durumda değil, cezaevlerinde birlikte yatmışlar. Söz gelimi Metin'le ben de birlikte yattım. Bu fikirlerin şekillendiği zamanlarda onlarda da bu etkilenmeler olmuştu.

Doğan: Ama şöyle bir durum var; siz birinci kuşaksınız, Nasuh ikinci kuşak, biz üçüncü kuşaktık. Yani Mehmet Kaptan, Ali Alfatlı, ben...

[17] Tekoşin, 1978'de Seyfi Cengiz'in liderliğinde Kurtuluş'tan ayrılan Kürt örgütü.

Yollar ayrılıyor...

Böyle farklılıklar var ama... Geçende anlatmıştım, Ali Alfatlı'yı Akhisar'da tanımıştım ben, lise öğrencisiydi o sırada. Biz, geçmişte de okullarda etkili şahsiyetlerdik, Doğan'ın kafasında da benim yerim ayrıydı büyük bir olasılıkla, Nasuh'un yeri ayrıydı. Bırak, derin görüşler... İzahtan vareste bir durum bu. Nereden öyle çünkü her şeye muhtar oluyoruz biz, örgütsel mekanizmalar yok doğru dürüst. Tüzük, program, şu, bu... Boş ver, doğru dürüst mekanizma yok. Biz, kafadan yukarıdan buyruk pozisyondayız. Nereden geliyor bu iş? Geçmişten taşınan durum itibarıyla diye düşünüyorum. Yayın meselesinden geldik, değil mi, buraya.

Dergimizden önce birkaç yazı yayınlandı teksirle. "Yol Ayrımı", "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şovenizmi mi?" gibi yazılar... "Yol Ayrımı" önemliydi. "Yol Ayrımı" hakikaten yol ayrımıydı. Cephe ile bir yol ayırmıştık biz. O mücadele bir yol ayrımı gibi ele alınıyordu, orada, gerçi bu yol ayrımı bizim içimizde de bir yol ayrımına neden oldu. Yani Nasuh'larla bizim ayrı yollarımızın ifadesi haline geldi. Geçmişe köklü bir eleştiriydi. Politikleşmiş askeri savaş stratejisine köklü bir eleştiriydi. O bizi ayırt etmiş zaten. 1976'nın Haziran'ında *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıkmıştı, ondan önce de bu yazılar çıkmıştı. Onar-on beşer sayfalık broşürler halinde çıkmıştı. Daha sonra dergide de basıldı zaten. Bu, temel konularda farklılığımızı gösteriyordu.

Bu "Yol Ayrımı", sirküler ya da teksirler ne kadar basılıp kimlere dağıtılıyordu?

Esas olarak gençliğe dağıtılıyordu. Zaten gençlik de bütün ülkeye taşıyordu onu. Yani sınırlı sayıda ilişkilerimizin olduğu yerlerin ötesine de gidiyordu. Çünkü rüzgâr öyle esiyordu. 12 Mart sonrası bir rüzgâr vardı.

Doğan Fırtına: 20 binin üzerinde basılmıştı, her tarafa dağıtıldı. Çok dağıtıldı.

Broşürler paralı değildi. Dergi paralıydı, 10 bin dağıtılıyordu.

Dikkatler o zamanlarda özellikle gençlik kesimi içerisinde bu ayrılık

üzerinde odaklandı. Birileri ayrıldı. Kim? Devrimci Gençlik dediler kendilerine...

O arada şunu unutmamak lazım, dar bir şekilde konuşmuyoruz; sadece Oğuzhan, Nasuh, Doğan değil bütün ülkeden söz ediyoruz, herkes geliyor, buluyordu bizi. Temsili bir durum var sayıp bizi buluyorlardı. Böyle bir durum ve ilişkilerimiz vardı. Şimdi aklıma geldi, Tayfun Mater örneğin, sonra hızlı Dev Yol'cu oldu. Oysa onun daha önce bizimle daha iyi muhabbeti vardı. Öyle ilişkilere sahiptik o sırada, toplum çok dinamikti. Her tarafla yoğun ilişkiler bir hamlede gelişiyordu. Zaten bu gençliğe bizim tekrar gidiyor olmamız aynı zamanda görüşlerimizi bir an önce serd etmemizi gerektirdi. Kaçaroğlu'nun bastırmasıyla olmuştur bu yazıların alelacele yazılıp ortaya çıkması. Çünkü gidiyor bir yerlere, insanların "Ne diyorsunuz?" sorusuna cevap vermesi lazım.

Doğan Fırtına: Sözünü kesiyorum ama ben bir de şöyle bir şey hatırlıyorum; ayrılıktan sonra özellikle "Yol Ayrımı" ve "Sosyal emperyalizm" üzerine broşür çıktıktan sonra, daha sonra Kurtuluş olan ekibin en sıradan, en geri unsuru bile, mesela Nasuh'u falan tartışmalarda susturabilirdi. Yani o kadar malzeme vermiş oluyordu eline o yayınlar. O kadar ikna ediciydi. Onu okuyan genç bir sosyalizm sempatizanı çok rahat kavrayıp, görüşlerini çok net bir şekilde söyleyebiliyordu. Çok etkili oldu o yazılar.

Somut bir şey söyleyeyim, bunun karşısına çıkıp Mahir Çayan'ın tezleri savunulduğunda "E, niye yapmıyorsun?" sorusu soruluyordu.

Doğan Fırtına: Onu Oğuzhan da sordu, "Kal sen, o zaman yaparsın" dedi Nasuh'a, sonra beraber yürüdüler, hatırlıyor musun? Bu konuyu tartışmak üzere SBF Öğrenci Derneği toplandı... O zaman SBF üzerinde biz etkindik, bu kütüphane olayı olmasa, biz SBF'de duruma tamamen hâkimiz... SBF'de hâkim olan da aslında Türkiye'ye hâkim olur. O zaman öyleydi. O şeyi kaçırdık arkadaşın sayesinde... Neyse, orada tartışıyoruz sorunu, herkes konuşuyor, ben konuşuyorum, Nasuh ayrılanlar adına konuşuyor. Nasuh konuşurken "Kesintisiz'leri bu arkadaşlar savunmuyor", öncü savaşı, şudur budur derken... Oğuzhan arkadan kalktı, "Savunuyorsan o

zaman yaparsın kardeşim. Ne ikide bir savunuyorum, savunuyorum diyorsun" dedi, Nasuh sustu. Ama aralarındaki muhabbet bozulmadı, sonra Dev-Yol oldular.

Gönül Morgül: Bu tarafta da benzer örneklemesini yapabiliriz. Bir şekilde hayatın daha yoğun bir şekilde bir araya getirdiği, ideolojik olarak ayrılaştırdığı insanlar, çeşitli yol ayrımlarına rağmen gene birlikte yürümeyi seçebiliyorlar.

Ama bu tarafta politik bir farklılaşma yoktu. "Yol Ayrımı" yazısı çıktı, ulusal sorun ve şovenizm üzerine yazılar... Kurtuluş'un yazılarıydı onlar. Mesela, o anlamda Oğuzhan bizim yanımızda durmalıydı. Oğuzhan içerideyken bu eleştirel tutum içindeydi, sonradan...

Peki, daha sonra yayın çıkmaya başladı, hatta çeşitli yayınlar... Gazete ve dergiler ile siyasi ve örgütsel faaliyet arasında nasıl bir bağ, nasıl bir ilişki vardı?

Bizim yayınlarımızı bir tür zabıt gibi görmek de mümkün, yani siyasi gündemimiz ne, ne konuşuyor, ne tartışıyoruz, yayınlar incelenince anlaşılıyor. Biz yayınlarımızda, belli ki bu baptan hareketle, hep anti-faşist mücadele, özellikle *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ilk sayılarında yazdığımız siyasi durum analizlerinde, anti-faşist mücadele, ulusal mücadele –tabii ulusal mücadele deyince bugünkü ulusalcılar o zaman yoktu–, Kürt ulusal mücadelesine değinmişiz, bununla ulaşılmak istenen hedefler bağlamında ülke analizleri yapmışız.

Yani o gün, tabir yerindeyse, faşizmi güncel bir tehlike olarak algılayıp bütün analizlerimize, hani daha önce de sözünü etmiştik "Araba bayır aşağı gidiyor" diye, bu tespite oturtmuşuz. Bu nedenle de sonuçta hep birlik demişiz. Sosyalistlerin birliği olmadan olmazı anlatmışız hep. *Sorej*'i (*Devrim*) de 78'in sonunda dile getirmişiz, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de *Sorej* çıkacak diye. Belli ki çıkarıyoruz dediğimizde Kasım falan olabilir, yarın demediğimize göre o 79'a kaymıştır. Ulusal meselede Seksiyonumuz öyle bir yere gelmiş ki bu tür adımları atmak gerekir, diye düşünmüşüz. Aynı zaman dilimi, anti-faşist mücadelenin yükseldiği dönem, Ecevit hükümetleri dönemiydi. Yani bir yanıyla oligarşinin, yaşanan vartayı Ecevit'le aşıp kitleleri etkisiz-

leştirmeye çalışması söz konusu fakat bir yere geldiğinde, Ecevit'i ortada bırakıp Demirel liderliğinde Milliyetçi Cephe'ye yöneldi ki bu durum, zaten anti-faşist mücadelenin önemini, gereğini dile getiriyor.

Doğan (Tarkan) oligarşi madem CHP'yi hükümet etti, bu anti-faşist mücadele artık önemini kaybedecektir, diyordu. Bunda, o zaman bir öznellik görüyordum, şimdi de görüyorum. Doğan bir an önce, sınıf mınıf diyordu, biz de anti-faşist mücadele ve mahalleleri düşünüyorduk. Ulusal mücadeleyi ve güçlerin organizasyonunu, bu gerçekliği unutmadan yapmamız gerekiyordu. anti-faşist mücadelede devrimcilerin uyanık ve tutarlı olması nedeniyle Sivas'ta "Devrimcilerden üç kişi, faşistlerden altı kişi ölmüştür" deniyor, o günün bir belgesinde. Yani çok gayri insani demeyeyim ama bana bir tuhaf geldi, "Altı-üç galibiz" der gibi... Öyle bir ortamda yaşıyorduk o zaman.

Bir de kampanya söz konusuydu. Yani 12 Eylül'e doğru evrildiğimizi görüyorduk biz. Bağıra bağıra oraya gittiğini görüyorduk, yazmışız bunu. Daha çok, faşizm diye anlatıyoruz. Gerçekten de anti-faşist mücadelenin MHP'yi geriletmesi önemliydi ama militarizmin, 12 Eylül darbesinden sonra geçici askeri diktatörlük dediğimiz o olgunun da icabında, başka bir şeye sıçramayacağının hiçbir garantisi yoktu. MHP'liler "fikirlerimiz iktidarda, biz cezaevindeyiz" diyordu. Olacak iş mi bu? Bu nedenle bu değerlendirmelerimizi yaparken o somut gerçeklikten kopmadan yapmalıyız, diye bu kısa girişi yaptım. Şunu da ekleyeyim, sendikalardan başlayarak buraya kadar geldik. Ant-Birlik'teki mücadelemiz olsun, Cibali'de o dönemde bir sendika temsilcisi öldürülmüştü, orada da mücadele yükseldi, Cevizli Tekel'deki mücadele olsun, Tariş'teki mücadele olsun, hemen hemen bütün bu mücadeleler doğrudan anti-faşist mücadele ile bağlantı kurularak sürdürülen mücadelelerdir. Çünkü karşımıza, belki devlet güçleri kadar faşistler de çıkıyordu. Bu durum, tabii ki bu gerçeği görmeden siyasal çalışma yapılamayacağı olgusuyla bizleri yüz yüze bırakıyordu. O döneme bakarken böyle bir tabloyu unutmamak gerekir.

Yaygın örgütlenme

Örgüt olmaya nasıl karar verdiniz, nasıl o noktaya ulaştınız? Bu kararla beraber il komiteleri, gençlik komiteleri gibi yan örgütlenmeler nasıl gelişti? Bu tür organları nasıl oluşturdunuz?

Öncelikle kafamızda –o nasıldır, nedir önemli değil– Leninist örgüt modeli vardı ve biz Merkez Komitesi'ni ona göre şekillendiriyorduk. Öğrenmek isteyen tabii Lenin'i okur; bizi anlamada büyük bir olasılıkla isabetli bir iş olur. Çok karmaşık bir yapı da değil son tahlilde, pratiği ve teoriyi içeren bir tarzda... Bir; teorik meselelere bakan bir organ... İki; pratik meselelere bakan bir organ vardı. İlk kuruluşta böyle bir organımız vardı. Kuruluş derken, yedi kişiyi örgütledikten sonra. Daha sonra Kürdistan Seksiyonunu oluşturduk. Mesela Ali Demir'le kim konuşuyorsa, ona sormak lazım. Ben Ali Demir'in yardımcısıydım o zaman. Yani şöyle bir perspektife sahiptik; Merkez Komitesi Sekreteri'ydim ben, Ali Demir de Kürdistan Sekreteri'ydi. Bu bağlantıyı kurmuşuz ve eşitliği sağlamışız. Orada, ben onun yardımcısı pozisyonundayım. Yani bu cenahla da birlikte örgütlenmeyi savunmayı sağlayabilmek için. Gerçi hiç hatırlamıyormuş, sanki herkes kendi bildiği işi daha iyi hatırlar, kendi zaviyesinden bakar diye düşündüm. Böyle bir örgütlenmemiz vardı.

Yedeklerimizden söz etmiş miydim? İki de yedeğimiz vardı.

Kimlerdi onlar?

Mustafa Yavuz ve Saim Koç. Böyle mi yazacağız tarihe? Sanki teşkilatsınız diye yargılarlar gibi geliyor. Geçti bunlar tabii ama buna rağmen böyle bir tedirginlik duyuyorum konuşurken. Bir dert olmayacağını biliyorum ama... Bir de MK'nın etrafında uzmanlık organı olarak ajit-prop (ajitasyo-propaganda) gibi bir organımız daha vardı. Seyfi (Öngider) ve Burhan'dan (Tanrıverdi) meydana gelen, daha sonra bu ikisine "MK Yardımcısı" dedik zaten ve MK üyelerinin yanı sıra onlar da verilen görev veya ihtiyaçlar çerçevesinde örgütü dolaşıyordu. Onun dışında da yaşama cevap verecek "sendikal organ" vardı. Başka organlar da vardı, söylemiyorum.

Örgütsel yapılanma

Sözgelimi "pratik organ" dediğimiz organ –veya "örgütlenme bürosu" kavramını da kullanmış olabiliriz– o bütün yerel örgütleri paylaşmış bir şekilde yerel örgütlerle ilişkilenirdi. Gençlikte de benzeri şekilde bir komite vardı. Onunla da son tahlilde Merkez Komitemiz ilgilenirdi. Fakat unutulmaması gereken esas mevzu –yedi kişilik resmi komiteden söz ettim, yardımcılar da daha sonra eklenmiş ama bu organları paylaşmakla birlikte, örgüt bir hamlede bütün memlekette resmiyet kazanıp hayata geçmedi. Sırasıyla yerel komiteler sanıyorum İstanbul, Ankara oldu. İzmir'den emin değilim, olmuş olması gerekir. Antalya, Samsun, Mersin, Sinop gibi yerlerde bu işi oluşturduğumuzda, buralarda zaten örgütlüydük biz. Karadeniz'de bir de bölge komitesi kurmuştuk, onu da söylemiş olayım bir yandan. Biz bu organları şekillendirirken ille bütün organ olarak üye yapmadık yaptıklarımızı da. İşte içlerinden bir tane üye oluyordu örneğin, diğerleri üye olmuyordu. Burada –daha önce de bahsettim– yarı resmi kavramını kullanıyorduk. Resmi kavramını hepsi üye ise kullanıyorduk. Hiçbiri üye değil ama son tahlilde örgütlü şahsiyetler ise onlara, gayri resmi diyorduk. Yani Kurtuluş, MK'yı kurduğunda –itirazı öyle kavramak lazım– zaten bütün olarak bir örgüttü. Bir merkezi var sayıyorduk zaten, birileri merkez görevi yapıyordu. Bununla birlikte daha şekil verilen bir hale dönüştü yapı. Ondan önce kerameti kendinden menkuldü ama resmiyete döktükleri andan itibaren, bir sorumluluk söz konusu olmaya başladı karşılıklı ilişkilerde. Hep kendinden menkul yetkili olanların hesap kitap sorması değil, son tahlilde rapor verip o rapora ilişkin de sorgulanma olanaklarının doğması itibariyle resmiyet önemliydi diye düşünüyorum. O nedenle yedi kişiyi özellikle belirttim, ondan önce zaten böyle bir şey yoktu.

Peki, bu anlamıyla resmi olan yapıda, gündelik hayata ilişkin ne gibi değişimler oldu? Mesela bu, beraberinde bir atama sistemini de getirmiş olabilir mi ya da o hiyerarşinin bazı egoları ön plana çıkartması, istenilmeyen bazı şeylerin gelişmesine neden teşkil etmiş olabilir mi?

Nasıl mesela?

Bilemiyorum. O resmiyet, genel olarak yapıya nasıl etkide bulundu? Olumlu yanları, olumsuz yanları... Böyle bir analiz yapabilme şansı-mız var mı?

Hiç düşünmedim böyle bir şeyi. Böyle bir resmiyet olunca ne olduğunu düşünmedim. Ayrıca bu, hiyerarşik derken, son tahlilde kariyere ilişkin de sorunlar doğurdu mu doğurmadı mı diye bir soruyu içeriyor, anladığım kadarıyla. Bilmiyorum. Onun da farkında değilim. Zor... Bunu düşünülmesi gereken bir soru gibi algılayalım. Bir yerden bir şey çıkar muhakkak.

Doğan Tarkan ve İsmet Öztürk'le zaman zaman sizin aranızda ortaya çıkan problemler... Kimler üye olacak, hangi kriterler aranacak?

Daha önce söz ettim, merkezi oluştururken hani, anlatmıştım; daha orada başlamıştı. Seyfi Cengiz-Tekoşin meselesinden söz ettim. Daha sonra ise örgüt nosyonu olarak meseleyi soyut planda ele almak gerekirse, hangi dergide bilmiyorum, Doğan'ın (Tarkan) örgütlenme üzerine 11. sayıda bir yazısı vardı, problemler doğurmuştu. O yazıyı ben okudum, bir "hainlik" bulmadım içinde ama Ankara'daki bazı arkadaşlar, çok "hainlikler" bulmuştu o yazıda. Doğan, örgüt bahsindeki hukuk meselelerinde, biçim verme konusunda bizi daha hızlandıran bir faktördü. Şöyle bir ayrım yapmak gerekirse, biz üyelik konusunda –biz derken Doğan dışındaki, belki hepsini söylemek gerekir– daha cimri olabilecekken Doğan daha rahattı örgüt üyeliği meselesinde. "Şekil" derken, şeklin kullanılmasını anlatmış oluyorum aynı zamanda. O senin ikisiyle bağlantılı söylediğin mesele, bizi ilk konferansa da taşıyan mesele aynı zamanda. İşte proletaryaya nereden, nasıl gidelim adına çok tartışıldı. Bu tür tartışmalar da genellikle en çok İstanbul'da olurdu. Hatırlıyorum, bu ilk konferansta örgütlenme meselesi, proletarya içindeki çalışmalar meselesi, anti-faşist mücadele, ulusal mesele gibi meseleler irdelendi. Oraya giderken de şimdi ne söylesem boş, MK'da işte bu örgütlenme meselesi tartışılırken 21. sayıda yer alan ikinci yazı alevlendirdi tartışmaları. Karar aldık, bütün MK üyeleri, bütün örgütü dolaşsın ve tartışsınlar diye. Çünkü söz gelimi İsmet, doğrudan belki bir komiteyle ilintili değildi, yayın dağıtım işleriyle ilgileniyordu, Doğan zaten başka bir eğilim ve taraftan geldiği için ayrı bir takımlar... Bir de yayın işi ile uğraştığı için konuşup görüşemiyorduk da. Hani demin anlattım ya Mahir (Sayın) zaten

bu tarafa ait gibi göründüğü için problem değildi, bunların da dolaşabilmesi için bir karar almıştık. Hani demin esas İstanbul'da olurdu dedim ya, Doğan'a yakın arkadaşlar da esas İstanbul'da; başka yerde yok gibiydi, diye hatırlıyorum. İstanbul'dan başlardı bu tür tartışmalar. Örneğin İstanbul İl Komitesi'nde başlardı. Onun üzerine Doğan'ların yaptığı propaganda öyle bir panik yaratmış ki, "Aman haa örgütümüz darmadağın oluyor" havası oldu. Ben bir nedenle Ankara'ya gittiğimde, Komite beni yakaladı, "Parça parça olduk, bin parçaya bölünüyoruz, şudur budur"... Doğan böyle abartılı bir üsluba sahiptir, işin ciddiyetini kavratmak için başta böyle cümleler kurmuş olabilir.

Tam içeriği neydi?

Doğan'ın esas problemi, bu örgüt bahsi ötesinde proletarya içinde çalışmaktı. Doğan'ın tezi, "Tüm gücümüzle proletaryaya gitmeliyiz" idi. Biz de tabiri yerindeyse –çok bakkal hesabı söylüyorum tabii, ayrıntılar bir yana– anti-faşist mücadele, ulusal mücadeleyi unutmadan bu işi yapmalıyız düşüncesindeydik. Yani demokratik devrimi göz önüne alan bir yerden bakan bir yaklaşımdı. Esas olarak bu bazda gidiyordu tartışma. Bir de son tahlilde, söylemese bile örgüt içi demokrasiyi savunuyordu Doğan tabii ki. Her zaman azınlıktakilerin talebi olur genellikle demokrasi. Çoğunluktakiler hallerinden memnun olur genellikle. Hatta anlayamazlar. Çok demokratik bir ortam olmasına rağmen niye onların ağlaştıklarını anlayamaz çoğunlukta olanlar. Buydu mesele diye hatırlamaktayım: Örgütsel planda demokrasi meselesi, çalışmadaysa sınıf içinde mevzilenmek. Ama bizim geçmişe dönük eleştirimiz zaten proletarya partisinin sanayi proletaryası temelinde yükseleceği idi. Yani "proletarya içinde örgütlenelim mi örgütlenmeyelim mi" diye bir problem yoktu. Esas olarak devrim meselesine bakışta ne yapmalıyız konusunu tartışmış oluyorduk.

Özellikle bu işler İstanbul'da tartışılırdı dediğin, İstanbul İl Komitesi ya da İstanbul örgütünün farklılığı neydi ki? Yanlış anlamadıysam ideolojik tartışmalar daha çok İstanbul'da oluyordu. Bir şeylerden mi kaynaklanıyordu yoksa İstanbul'un Bizanslı olmasından mı?

Eski Bizans olduğu gerçeğini unutmamak lazım ama esas olarak mesele şuydu; biz, tezimize göre de proletaryanın kalbi olarak algılıyorduk İstanbul'u. Yalnız İstanbul'u değil, hele hele İzmit'le birleştiğinde neredeyse Türkiye'nin yarısı gibiydi proletarya bahsinde. Bir de en eski, en güçlü mücadele geleneğine sahip. 16 Haziran başka yerlerde olmadı ki. Örneğin, Ankara'da başka dertler olmuştu; anlatmıştım daha önce sanayi çarşısını. Yani önem vermemize rağmen zayıf olduğumuz bir kentti İstanbul. Zayıflığımız da geneldeki gücümüze izafeten zayıftık. Yani ülke sıralamasındaki yerimizle İstanbul'da sıralamada olduğumuz yer farklıydı. Bu anlamda da buraya ağırlık vermek gerekiyordu, hani devrim perspektifimiz itibariyle. Ona göre davranışlar, kadrolar kaydırmak iktiza ediyordu. Bu bir faktördü, İstanbul önemliydi. Demin bu tartışmaları fişekleyen daha çok Doğan'dı dedim; onun arkadaşları da buradaydı, komitedeydiler, İstanbul İl Komitesi'nde.

Tabiri yerindeyse, her alan, mahalle, sokak, kasaba, fabrika parsellenmiş durumdaydı ve inanıyorum ki Türkiye'de siyasal yaşam, yalnız sosyalistlerin kendi tartışmaları itibarıyla değil, bir bütün olarak daha canlıydı bugüne bakıldığında. Bu tartışmalar, zorunlu bir şekilde kadro, sempatizan, taraftar her neyse, kazanmayı getiriyordu. En çok da bu şekillenmeler aydın özellikleri itibariyle gençlikte görüldü. Daha önce anlattım, bu kavgalar da öyle başladı zaten. Doğan anlatmıştı orada, hani bizi çalıştırmıyorlardı falan diye... Benzeri bir şekilde, biz yapmıyorduk demeyeyim ama böyle bir bakışımız yoktu. Hani şöyle bir perspektife sahip değildik: "Bizim alanımıza kimse giremez" diye; ama ülkede bu parsellenme itibariyle böyle davranışlar vardı. Mesela "Bizim Fatsa'da çalışmamız mümkün değildi" demek mümkün.

Engellemeyen yoktu ki ...

Artvin-Şavşat'ta, benzer tartışmaların olduğunu, gazetelere yansıdığını biliyoruz.

Yalnız Dev-Yol değil ki TKP de bulunduğu mevzileri korumaya çalışırdı. Diğer siyasi hareketler de bunu yaparlardı. Dolayısıyla, dediğine cevap olsun diye söylüyorum, böyle canlı bir dünya vardı, yani ilgi vardı. Sizin

döneminizle kıyaslanmaz bu işler. Yani üniversiteye geldiğiniz yıllar 12 Eylül sonrasıydı, büyük bir olasılıkla, değil mi? Zaten bütün okullarda çok etkili tartışmalar olurdu bütün gruplar arasında, sosyalizmin etkisi itibariyle. Demin bizim Merkez düzeyinde gruplardan bahsettim, bir de eğitim grubumuz vardı. Diğer gruplardan farklı olarak da belki biz eğitimle de şekillenen ve güçlenen bir siyasi harekettik. Bu eğitimi ciddiye alıyorduk çünkü eğitmek, aynı zamanda kadro üretmek anlamına geliyordu. Bunun ipuçları, yansımaları zaten tartışmalar itibariyle *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de kendini gösteriyordu. Mahalleye veya fabrikaya veya herhangi bir şehre gazete ile gidersin ama kadrolar genellikle *Kurtuluş Sosyalist Dergi* ile kazanılırdı. Orada esas tartışmalar sürdürülürdü.

Sonuçta belli bir kesim var ki bunlar eğitim vermesi, siyasi tartışmaların içerisinde olması belli bir örgütlenmeyi kolaylaştıran unsurlar. Çünkü ilgi var; okuyan, tartışan bir kesimden söz ediyoruz. O işçi sınıfı dediğimiz veya mahalle örgütlenmesi dediğimiz noktalara, sanki biraz farklı yollardan mı gidiliyordu veya nasıl oluyordu?

Gazete buna bir vesile oluyordu. Bir de o sırada şunu unutmamak gerekir ki anti-faşist bir mücadele vardı yoğun bir şekilde. O da faktörlerden biriydi. Diyelim ki Cevizli ve çevresi; hani biz girdik, nüfuz ettik, kadrolar gönderdik ama anti-faşist mücadele ile sonuç alınan bir yerdi. Bundan hiç konuşmadık. Doğrudan silahlı mücadele oluyordu faşistlerle o dönemde. Bu yanılgı, üstelik geçmişe dönük eleştiriler itibariyle de çok muarızımız olan Dev Yol'un sanki silahlı mücadele veriyormuş gibi yansıtılmasına neden oluyordu. Oysa bu, devlete karşı değil sivil dünyada süren bir mücadeleydi ama çok da önemliydi. Hatta okullar, fabrikalar, mahalleler ele geçiriliyordu, bir anlamda "düşürülüyordu". Daha önce söz etmiştim hani "Cevizli düştü, sıra Üsküdar'da" diye, Üsküdar merkezi de faşistlerin elindeydi. Buradan elinde Cumhuriyet gazetesi ile bile geçmek sorun olurdu, sol tandanslı diye.

Devrimci Eylem Birliği

Mücadele kampanyalar çerçevesinde gidiyor derken, İsmet Öztürk'ün de kitabında sözünü ettiği Devrimci Eylem Birliği (DEB) konusunda ne dersin? Herkesi etrafında toplamaya çalışırken bir anda birlik ve eylemlilik bitiyor...

1979'da girişmiştik bu işe. Dev Yol/Dev Sol ayrılığı olmuştu; Dev-Solcular da vardı, diye hatırlıyorum, paralarla gelmişlerdi çünkü. Kitabında da anlattığı gibi, bu işi İsmet götürüyordu. Yanında da Seyfi (Öngider) var diye hatırlıyorum, sonra ben Seyfi ile gittiğim için biliyorum. İsmet ne yaparsa, bizim meşhur ilkelerimizi, anti-faşist, antiemperyalist, anti şovenizm şeklindeki ilkelerimizi dayatıyor. Bu şimdi size kolay geliyor da anti şovenizm ilkemiz, bizim alamet-i farikamız gibi algılandığı için kabul edilmezdi pek. Israrla tartışıyor, çarpışıyor, kabul ettiriyor... Bize de geliyor anlatıyor. Biz de diyoruz ki "İyidir, iyi gidiyor işler. Bu birlik yerindedir". Hani bizim birlikçi perspektifimiz de genişçe –bilmiyorum, orada yazıyor muydu gruplar– Doktorcular var diye hatırlıyorum, Emeğin Birliği vardı, Dev Sol vardı. Hatırlayabildiklerim bunlar. İsmet bütün bu gruplara kabul ettiriyor, hatta İsmet diyor ki "Bizim, neredeyse programımızı kabul ettiler bunlar". Merkez'den İstanbul'daki beş kişi böyle "Güzel güzel, yerinde, iyi" derken Şaban'la Ali, yani iki kişi Ankara'da. Nitekim Ali Demir diyor ki "Bu ilkeler, bu birlik bütün memleket için mi? Kürdistan'ı kapsayacak şekilde mi?" Ben de diyorum ki "Tabii". Bu sefer Ali Demir, "Bizim görüşümüze göre anti şovenizm ilkesi Kürdistan'da anti sömürgecilik ve anti feodalizmi de içermeli" deyince bizim hepimizde şarj ediyor, geri vitese basıyoruz. Ama İsmet üstünü başını yırtmış, zorla kabul ettirmiş, biz bu itiraz üzerine "Olmaz" diyoruz. Şimdi Tabipler Odası'nda anlatmadığım kısmı anlatayım, alelacele Sultanahmet'te, bir yerimizde MK'yı topladık. Büyük çıngar oldu. Biz bu kadar birlikçiyiz fakat buna rağmen birliği bozma durumu ortaya çıkmış. Bugün söylüyorum; o ilkeci tutumumuzun pek tutarlı perspektif olmadığını gösteren de bir olgu bu. Zaten sonra da böyle işler aranmamaya başlandı. Biz o ilkeciliğimiz çerçevesinden bakarak geri vitese bastık, böyleydi bizim görüşümüz diye. Bunun üzerine İsmet –orada söylemedim, burada söyle-

yeyim mahsuru yok– "Madem öyle, ben gidiyorum toplantıya. DEB'den de ayrıldığımızı, benim Kurtuluş'tan da ayrıldığımı açıklayacağım" deyince... Doğan çimdikledi beni, "İlhami Aras gitsin" dedi. Hemen İsmet'le oturdular, hani bozmayalım diye işi, Seyfi de dışarıda bekliyor, "Hadi Seyfi, ben gidiyorum toplantıya" dedim. Gittik toplantıya, baktım millet naylon çantaları hazırlamış, afiş paralarını getirmiş, her şey bitmiş. Ben ilk sözü aldım, birliğin öneminden başladım öbür tarafa geçtim, şöyledir böyledir derken, en sonunda "Ya kusura bakmayın, hata ettik, bu nedenle biz çekiliyoruz" deyip, hemen aldım Seyfi'yi çıktım. Onlar şaşırdılar. Böyle tuhaf bir durum yaşadık. İsmet de sanırım buna benzer bir şeyler anlatıyor kitabında. Çelişik bir yan var mı İsmet'in anlattıklarıyla?

Eylem Birliği görüşmeleri daha kalabalık bir örgütle başlayıp demin saydığın sayıya mı düştü?

Yok...

Bu tamamen faşizme karşı bir eylem birliği çerçevesinde mi geliştirilmeye çalışıldı?

Yok, bizim istikbale matuf, hep sosyalistleri birleştirecek çareler arayışımız vardı. Bizim yanlışımız şu, şimdi böyle ilkeler koymak bir şey, bunu aynı zamanda karşı tarafa kabul ettirmek başka bir şey. Bu ne demek? "Benim programım bu, kabul et seninle birlik yapayım" demiş oluyorsun. Onun için son tahlilde biz çok birlikçi olmakla birlikte başkalarından farklı olmamış oluyoruz. "Birlikçiyim ama gel benim programımı kabul et" demiş oluyorsun. Örneğin, çıkarıldı atıldı ama cepte duruyor. Ben sömürge tespiti yapıyorum ama herkese de dayatmıyorum, dayatmadığım da belli. Birçok siyasi parti oluşturduk –çok değilse de birkaç tane oldu– orada hiç kimseye, "Sömürge diyor musun, demiyor musun?" diye dayamadık. Kendimiz programatik olarak bunu savunuyoruz, savunmaya devam ederiz, propagandasını yaparız ama aynı zamanda çoğulculuk ve farklılıklarla yaşayabilme kaygısı da olmalı, o zaman yoktu tabii böyle bir şey. Yani sekter yaklaşımların ürünleriydi. Bugün ulaştığımız görüşlere sahip olsaydık, o gün

de aşma durumu olabilirdi. İsmet'inki uyarıcı olabilirdi bize mesela, olmuştur da daha sonra ulaştığımız dünya olarak belki.

Tabandan tepki gelmedi mi? Geldiyse nasıl anlatıldı?

Kabul edilebilir bir hal var mı arkadaşlar? Kabul edilemez bir durum anlatılıyor herhalde.

Siz nasıl tartıştınız bunu? Nasıl çözdünüz? Gelen tepkileri nasıl karşıladınız? Tabandan bir tepki gelmedi mi?

Deminden beri anlattıklarımdan birtakım sonuçlar çıkarmalısın. Gidip ikna etmeye çalışıyorduk. Demin espri yaptım, şöyle; hakikaten bizim o günkü perspektifimizde uygun olmayan bir bağlam varmış, oysa şimdi olsa "Niye olmasın?" diyorum, anlatabiliyor muyum? Ama o zaman biz ilkeleri böyle alıp, böyle irdeliyorduk. Büyük çıngarlar koparıyorduk. Anti şovenizm ilkesini kabul ettirene kadar bir hal olduk bu ülkede. Oysa şimdi demeyenle de birlik yapabiliyoruz. Yıllar sonra tabii Kürtlere de anlatmaya kalktığımızda, komik oldu iş.

Kürdistan'daki örgütlenme ve bir ayrılık

Kürdistan'daki örgütlenmeler nasıl gelişti? Yani Tekoşin'le ayrılık noktasına nasıl gelindi?

Bir hikâye anlatayım ben yahu; ayrıntıları bilmiyorum da İstanbul'a gelmiştim herhalde, 78 veya 77 içinde olabilir. Seyfi Cengiz'le mühendisler bazında mı ne bir toplantı oldu, ben de tartışmaya gittim. Yani böyle bir durum doğdu nedense, hatırlamıyorum neydi. Toplandık, Seyfi'nin de mühendis olması nedeniyle, orada etkisi vardı, o nedenle çıkmış olabilir böyle bir toplantı. İstanbul Komitesi'nden İrfan'la gittim diye hatırlıyorum o toplantıya. Seyfi biraz yukarıdan bakardı meselelere, konuştu, ben de konuştum, sonra tekrar konuştu ve "Ya, ne anlattı İlhami Aras? Zaten 40 dakika konuştu, yarım saat benim anlattıklarımı tekrar tekrar anlattı. Anlattığı bunlar" dedi. İhtimaldir öyle yapmışımdır, belki de aklım ermediği için öyle yapmışımdır ama o mühendislerden Seyfi ile birlikte giden pek olmadı.

Böyle bir tartışma oldu. Bu bağlamda Seyfi'nin bile yolu kesilmediğine göre –hani daha önce tartışıyorduk ya "Başkalarının farklı görüşlerini dile getirmesi mümkün olur muydu?" diye– böyle özgürce bir toplantı oldu ama ben, bu tür derin politik görüşlerden çok örgütsel meselelerden çıktığını düşünüyorum ayrılıkların. Anlattıklarımı tekrarlamayayım, hani geldik İstanbul'da toplantı yaptık, ilk beş meş işleri o zamandı, yapı kuramadık. Anlattım size, Saim'i getirecektim hani, o hadise mesela, orada İsmet, Seyfi için ısrarla Merkez Komitesi'nde olmalıdır dediği için yapamadık o işi mesela. O beş kişinin içine tam uymuyor yani, anlatabiliyor muyum? Fakat arkadaşlar uzak görüşlülükle orada bölünmeyi engellediler. Bu yediyi oluştururken de İsmet'in Seyfi dayatması kalktı ortadan, yürüyebildik...

***Sorej*, Tekoşin ayrılığına karşı bir tepki, ayrılık olmasın diye mi çıkarıldı?**

Yok. Örgütlenmede özgün bakışımıza uygun olarak Kürdistan'da da bir örgütlenmenin yaratılması gerektiğinden hareketle... Seksiyon böyle doğdu. Bu işi ciddiye aldığımıza ilişkin de sekreterlik görevime Kürdistan'a ilişkin bir ek sorumluluk eklendi. Kürdistan'a ilişkin bir merkeze sahipti bu Seksiyon. Orada özerk bir haldeydi, yani kendi başına iş yapan bir hali vardı. *Şorej* de onunla bağlantılı olarak, nasıl diyelim *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, Kurtuluş'un organıysa onu da Kürdistan'a değin Seksiyonun bir organı gibi düşünmek lazım. O Tekoşin işinden çok sonra çıktı diye hatırlamaktayım. 80'e yakın bir zamanlarda oldu. Kadın dergisi olan *Demokrat Kadın*'ı da son zamanlarda çıkardık, onu da söylemiş olayım.

Peki, Tekoşin olarak ayrılanların sayısı çok muydu? Ya da ayrılanlar içerisinde etkileyici isimler var mıydı Kurtuluş hareketinde? Ayrılığı ses çıkaracak insanlar mıydı?

Yok. Esas Tunceli'de oldu, başka yerlerde olmadı diye hatırlıyorum, İstanbul'da da birkaç kişi olmuştu. Tekoşin'in öyle çok etkili ayrılık olduğunu düşünmüyorum. Şöyle etkili olmuştur; Kürdistan'daki sınırlı etkimizi daha da sınırlayan bir ayrılık olmuştur. Seyfi, "yiğidi öldür hakkını yeme" yetenekli bir insandı. Bizatihi onun eksikliği bile yeteri kadar etkileyicidir.

O dönemde Kürdistan'da başka hangi yapılar vardı? Mesela Apo'nun örgütlenmesi kendisini nasıl hissettiriyordu? Siyasi hareketler ne pozisyondaydı?

Başka hareketleri yaşatmayarak hissettiriyordu.

En azından siyasi değerlendirme açısından bir yaklaşım vardır, değil mi?

Şüphesiz. Kürdistan'da bizim etkimiz oldukça sınırlıydı. Sömürge tespiti yapmış olmamız ve Kürdistan'a özel önem vermemiz, devrimin temel sorunlarından biri budur dememiz, orada bütünüyle etkili olmamız sonucunu doğurmadı. Hayat da ortada zaten. Bunu şu andaki durum itibariyle söylemiyorum, PKK'den hareket etmiyorum. Özgürlük Yolu, Rızgari, Ala Rızgari, KUK, PKK, Beş Parçacılar[18] vardı. Buradaki gibi orada da hemen hemen bütün siyasi hareketler vardı. Onun ötesinde, örneğin Tunceli'de Halkın Kurtuluşu vardı, halen de EMEP orada etkilidir. 12 Eylül, onun ötesinde sosyalizmin çökmesi, tıpkı Türkiye kısmında yarattığı sonuçları orada da yarattı. Örneğin Özgürlük Yolu çok etkili bir gruptu. Hatta Mehdi Zana onlardandı diye hatırlıyorum. Diyarbakır Belediye Başkanı seçilmişti. Rızgari ve Ala Rızgari'nin de etkisi vardı. KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) etkiliydi. Söylemiş miydim bilmiyorum, bir çınganın arasında bizden yardım istemişlerdi. Seksiyonda Burhan (Tanrıverdi), Mustafa (Erdemli), Ali Demir'den oluşan bir yapı vardı diye hatırlıyorum.

İlk kampanya ve ulaşılan hedefler

Siyasi kampanyalarla yürütülen mücadelede ilk kampanya "Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası." Bildiğimize göre 13 yerde bu başlık altında yapılmış mitingler var, biraz ondan bahsedelim istersen...

---

[18] Özgürlük Yolu, Rızgari, Ala Rızgari, KUK, PKK, Beş Parçacılar; 1970 ve 80'lerde Kürdistan'da faaliyet gösteren başlıca Kürt örgütleri. Bugün varlığını sürdüren PKK'nin yanı sıra bugün Kemal Burkay'ın liderliğindeki örgütlenme de o zamanlar Özgürlük Yolu adını taşıyordu. Diğer örgütler çeşitli biçimlerde ortadan kalktı.

Evet, ilk kampanyamız oydu. Bu kampanyanın sloganını tespit ettik. Ne tür araçlarla –esas olarak da yayın bahsini konuştuk– nerelerde yapabileceğimizi saptadık, süreyi de iki ay mı demiştik ne, hatırlamıyorum. İstediğimiz sonuçlara da ulaştık. İşleyen bir makine vardı elde. Bu söylediklerimizi yapabileceğimizi biliyorduk ve ne tür hedefler varsa hemen hepsine ulaştık o kampanyada.

Şöyle bir bilgi var: Tüm illerin toplamında yaklaşık 35 bin katılımdan söz ediliyor.

Tandoğan'da miting yapmıştık mesela. Ben Ankara'da olmadığım halde, o zaman aldığım rakam, yedi bin mi ne denmişti. Düşünebiliyor musunuz, Kurtuluş ve Tandoğan'da yedi bin kişiyle miting yapıyor, şimdi düşünülebilir mi böyle bir şey? O rakam da belki geliştirilmiştir ama bunu düşünebiliyorduk. Ankara'nın göbeğinde miting yaptık. Burada da (İstanbul) yaptık.

Gazete satışlarının da 40 bin civarına yükseldiği gibi bir bilgi var. Zannediyorum kampanyanın sonuçlarına ilişkin bir değerlendirme olmuş ki...

Yazılmıştır. Doğan, böyle bir yazı yazdı diye hatırlıyorum, yani kampanyanın değerlendirilmesi üzerine bir yazı gazetede çıkmış olabilir.

Kadın sorunu ve dergi...

Kadın sorununa dair, bildiğim kadarıyla, Kurtuluş'un diğer gruplardan farklı bakışı var. İlk adımlar nasıl atıldı? Ne zaman atıldı? Merkezin bu konuda kararı oldu mu? Kendiliğinden mi gelişti? Hatırlıyor musun? Yani yayın çıkarma ihtiyacı nereden hasıl oldu?

Valla şu yanıltmasın bizi, Kurtuluş'un kadın sorununda aldığı mesafe daha sonradır. Yani Eylül sonrası, başka bir ivme ve nitelik kazanmıştır kadın meselesine bakış. O zamanlar, diğer gruplardan çok farklı olduğumuzu söylersek pek doğru söylemeyiz diye düşünüyorum. Kadın sorunu olarak değil, bir bütün olarak büyüme perspektifi ile kadın sorununu da ele almış olabiliriz yani. Biz, işte istikbale matuf belediye reislikleri de düşündük. Bu-

nu çok aşan bir kadın meselesi gibi ele aldığımızı düşünmüyorum. Bu eleştirel bir bakış aynı zamanda, geçmişe dönük olarak. İşte bir kadın derneğimiz de var diye hatırlıyorum,

Ayrıca çok özel alanlardan biri olarak, bildiğim kadarıyla askeri öğrenciler ve askerler içerisinde de bir çalışması var Kurtuluş'un.

Evet. Esas Ankara'da oluyordu o çalışma. Eğitim şeklinde gidiyordu o da, daha çok eğitim.

Özel bir örgütlenmesi var mıydı, yoksa sadece eğitim olarak mı?

Bizim perspektifimiz itibariyle orada da bir yapı vardır en fazla. Onun ötesinde istikbale matuf bir şey düşünüp bir yapı oluşturalım, şöyle geliştirelim gibi değil; genel çalışmalarımızın bir parçası olarak...

Yani her alanda bir biçimde var olabilme çalışması...

Demin sen bir soru sordun ya hani, nasıl gelişti diye... Yani öyle tek tek benimle bizatihi bağlanmış insanları da hatırlıyorum. Bir taraftan, bir yerden haber geliyordu, "Şunlar da Kurtuluşçu olmak istiyor" diye. Hadi seferber ediyorduk kim uygunsa. Bir kere anlattım, bir elemanla çok dertleri varmış diye getirdiler bir şehirden, oturdum, on beş dakika sonra "Tamam, Kurtuluşçu oldum" dedi, tamam mı? Ne anlattığımı bilmiyorum ama zaten hazır olmuş oluyor o ortam, olmaya geliyor da sen de bağlamış oluyorsun.

Senin deyiminle istikbale matuf olarak belediye başkanları düşündük dedin... Bu, az önce söylediğin gibi, genel anlamda bir örgütlenme amaçlı mı, yoksa gerçekten düşünülüyor muydu?

Düşünüyorduk. Mesela Bulancak'ı düşündük. Ayancık mıydı mı ne Sinop'ta, yani alabileceğimizi düşünerek giriyorduk. Bu ikisini hatırlıyorum, düşünmüştük ciddi ciddi.

Ne yapılıyordu? Bir çaba harcandı mı?

Onu düşünürken, zaten bizim çalışmamız, örgütümüz var oralarda. Oraya gelmeden zaten cunta oldu, 12 Eylül oldu. Yani o işleri yapamadık. Gücümüz itibariyle bunu düşünmüştük buralarda girelim, alabiliriz diye.

Fatsa'da Terzi Fikri'nin seçildiği dönemlerde mi?

Fatsa da etkileyici faktörlerden biri olmuştur bizim böyle düşünmemizde, mesela.

Seçimlere katılma kararı

Bir yanıyla da legal alanda var olabilme...

Zaten legal alanda vardık biz genel anlamda; seçimlere girdik. Senato seçimlerinde Abdullah Akın'ı Antalya'da aday gösterdik, Recep Cüre'yi İstanbul'da, Mehmet Baklacı'yı da Samsun'da...

Hangi yıldı ve kaç ilde katılındı? Sonuçlar nasıldı?

79 yılındaydı, üç ilde katıldık: Antalya, İstanbul, Samsun. Takriben 10 bin civarında oy almıştık. 3'er bin gibi düşünün. Bu, güç meselesi... Politika güçle yapılır, diyoruz ya. Eğer bu potansiyeller değerlendirilebilseydi daha iyi noktalara gelirdik tabii.

Seçimlere girmeye karar verirken kriterler neydi? Gücümüzü belirlemek mi, yoksa var olan gücümüzü pekiştirmek mi?

Ben o zaman da yanlış yaptım. Ben, "Katılmayalım" dediğimi hatırlıyorum. Niye böyle dedim, biliyor musunuz? Bu Devrimci Yol genellikle alamayacağı hiçbir şeye girmez, hep boykotçu olurdu, alacağı seçimi de kaçırmazdı, böyle bir yeteneği vardı. Belki buradan hareketle -şimdi düşünüyorum- güçsüzlüğümüz ortaya çıkmasın diye mi, kim bilir neden, "Girmeyelim" dedim. Ama sonunda MK çoğunluğu buna karar verdi, girdik. Biz neyiz, ne değiliz, ne etkimiz var veya etkisizliğimiz ne? Ayrıca siyasi bir örgütsün, bu da siyasi bir çalışma; seçimler gibi bir dönemde, toplumun en politize olduğu dönemi kullanmak gerekir, diye girdik seçimlere. Yani normal bir siyasi parti niçin girerse o nedenle girdik.

Bu seçimler senato seçimleriydi, sonuçları nasıl değerlendirildi? Neler düşündünüz? Neler söylediniz ya da nasıl yönlendirdiniz daha sonraki dönemi?

Biz normal durumu yansıttığını düşündük. Biz de saptamıştık onu. Yani "he" diyenlerin, sandığa gidince "he" demeyeceğini biliyorduk. Bununla birlikte Samsun'da üç bin oy az değil. Çünkü her siyasi parti gibi seçimlere katıldık demekle birlikte, bizim CHP gibi değerlendirilmemiz mümkün değil. Niçin değil? Çünkü biz sokakta aktif olan militan bir güçtük aynı zamanda. Samsun'da, söz gelimi, CHP çok fazla oy almıştır ama CHP bizim kadar aktif, militan, mücadeleci değildir. Samsun'u boş ver, ben kendi kasabamı (Bursa- İnegöl) biliyorum; her zaman merkez sağ güçlü olmuştur geçmişte. Şimdi son seçimlerde de yine AKP güçlüydü, buna rağmen Kurtuluş o zaman oldukça etkili bir siyasi hareketti. Yani neredeyse sokağa egemendi. Büyük bir kasabaydı, şimdi de 150 bin nüfuslu bir kasaba. Karadeniz'de birçok kasabada çok etkiliydik. Bu anlamda oy sayıları anlatmaz durumu, onun ötesinde bir militan gücü anlatıyorum. Beklentilerden çok farklı bir durum görmediğimizi söylemek, belki mümkündür.

Özellikle etkili olduğunuz şehirlerde komiteler oluştururken, il komiteleri oluştururken nasıl bir yöntem izliyordunuz?

Merkeze resmiyet kazandırılırken her yerde komitelerle çalışılıyordu. Bir hamlede sayacağım, İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Sinop, Rize, Trabzon, Giresun... Sonra Karadeniz'de bölge komitesi oluşturduk, mesela Samsun merkezdeydi, Mersin, Antalya'da komitelerimiz vardı. Bunların bir kısmı yarı resmi olabilir. 51 üyemiz vardı, üstelik bir kısmı da uzmanlardan müteşekkildi bu üyelerin. Yerel komite üyesi olmayıp merkez çevresindeki uzmanlık organlarında da üyeler vardı. Yani bunların hepsi resmi gibiydi. Kürdistan komitesindekiler de resmiydi.

12 Eylül'e çok yaklaştık. 12 Eylül'e gelmeden önceki durumu anlattın, birlik meselelerine ilişkin, bugün olsaydı farklı davranırdık, yanlış yaptık diyorsun...

Davranırdık değil, bugün böyle bakıyorum. Yanlış yaptığımızı düşünüyorum. Yani biz hayata uygun formüller üretmek yerine, elimizdeki formü-

le hayatı uydurmaya çalışıyorduk diye düşünmekteyim. İlkeciliğimiz sekterizme yol açıyordu.

Peki, sonra ne oldu? Birlik işini kapattınız, "Oh be!"mi dediniz?

"Oh be!" demedik. Bir mosmor olma durumu var ortada. Zaten konferans sonrası bu da bayağı tantanalara neden oldu. Herkes hatırlıyordur herhalde. İsmet'in yazması, bizatihi başrol oyuncusu olması itibariyle.

12 Eylül'e gelen süreçte, bu birlik işi akamete uğrayınca, sonra ne yaptınız? Çünkü hatırladığım kadarıyla "Araba yokuş aşağı gidiyor" diye de bir raporu var MK'nın.

Evet, var. 78'de ben buna benzer bir yazı yazdım. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de, "Araba bayır aşağı gidiyor" diyen bir yazım var. O raporu da ben yazdım, çünkü laf aynı. anti-faşist mücadele ile nereye gittiğimizi saptadıktan sonra, tabii ki bu güçleri birleştirip bir birlik yaratmaya çalışıyorduk.

Tamam, şimdi bu akamete uğradı, ne yaptınız ondan sonra? Başka birtakım girişimler söz konusu oldu mu veya yeni politik bir hat çizdiniz mi? Örneğin, o dönem sendikal mücadelelerdeki örgütlenmeler ne durumdaydı? Öğrenciliği bıraktırıp fabrikalara yönlendi-rilen arkadaşlarımız var...

Bundan bağımsız bir şekilde, daha önce de sözünü ettim, sendikalarda çalışmalarımız vardı. Fabrikalara ve yine sınıf perspektifiyle mahallelere nasıl gideriz tartışması. Söylemiştim sanırım, mahalleler bir vesiledir, sendikalar bir vesiledir, bizatihi fabrikaya girip çalışmak da bir vesiledir. Hatta bu politik çalışmada anti-faşist mücadeleyle Cevizli Tekel gibi yerlerde, başka yerlerde de tabii, etkili olmak mümkündür diye saptamıştık. Bunda bir değişiklik olmadı. Yani bizim rutin çalışmamız devam etti ama bu saptamamıza karşın, ben örgüt bahsinde geçmişi kafamda değerlendirirken ciddi bir şekilde birbirini denetleyebilen, demokratik, organlar arası iletişimi sağlıklı olan bir örgüt olmadığımız düşüncesindeyim. Yapıyı buna dönüştüremedik, beceremedik. Bunlar olsa zaten bu DEB işi de başka türlü sonuçlara yol açabilirdi. Yukarıdan bağlıyorsun, belki taban örgütlerimiz başka sesler çıkarabilirdi böyle bir işlerlik kurabilseydik. 1980'in başında bayır aşağı işini

saptadık, 1978'deki Kurtuluş imzalı bir yazı, bu ise MK raporu. Kadın derneği açmayı düşünüyorduk, günlük gazete düşünüyorduk. Tedbiri unuttuk biz. Birlik meselesinde ise artık cılkı çıkmıştı işin. 12 Eylül geldiğinde Dev-Yol bizi ciddiye almıyordu zaten. Biz, "Kahrolsun Cunta" temelinde birleşelim diye TDKP ile görüşüyorduk, TDKP aracılığıyla da Dev-Yol'la... Ama olmadı hiçbir şey, farklı perspektifler nedeniyle...

MK için, uzun erimli politikalar üretemedi demek mümkün mü?

Lafta demek mümkün. Bayır aşağı gidiyoruz diye saptıyoruz, organ kuruyoruz. Dış büro gibi bir şey kafamızda şekillenmiş. Yani dışarıya göndereceklerimiz de belli ama sadece saptama bu. Oysa bunlar çok daha rahat hazırlanabilecek işlerdi her açıdan.

Maraş ve Çorum olayları

12 Eylül öncesinde büyük toplumsal çatışmalar, hatta Maraş'taki gibi katliamlar oldu, bu olaylara Kurtuluş'un bakışı neydi? Nasıl bir siyasi tutum aldı? O sıcak çatışmanın bir tarafı oldu mu?

Her zamanki tutumu neyse orada da o olmuştur. Maraş'ta bizim doğru dürüst ilişkimiz yoktu. Gazetede Maraş'a ilişkin propaganda ajitasyon yapıyorduk ama bizim bizatihi Maraş'ta var olmamız söz konusu değildi. Çorum'da ise belirli ilişkiler vardı ve arkadaşlarımız faşist saldırılara karşı direnişte yer aldılar. Tıp fakültesinde öğrenci olup olaylardan önce memleketi Çorum'a giden ve o mücadele esnasında öldürülen Süleyman diye bir arkadaşımız vardı.

Alevi meselesi konuşuluyor muydu Kurtuluş içerisinde?

Yok. Alevi meselesi de bugünkü gibi bir mesele değildi o zaman. 1980 öncesi böyle bir durum yoktu. Alevilerin farkındasın falan da Alevilik diye bir durum yoktu memlekette. Bu biraz 12 Eylül'ün ürettiği bir iştir.

Alevilik solculuktur, diye bir şey vardı kafalarda. Başka bir irdeleme noktası da din üzerinden siyasi sonuca varma oluyor. O dönem bunun sohbeti yapılıp, yazılıp çizilmiyordu...

Bugün olduğu gibi sorun olarak koymuyordu kendini. Şimdi derneklerinden tut, hatta kendi aralarındaki bölünmelere kadar, devlet bile bir yere geldi Alevilik meselesinde. Cem evleri bile o zaman yoktu galiba. Varsa bile ben hatırlamıyorum.

Bu mesele kendini dayatmadığı için gündemimize girmedi ama Maraş ve Çorum katliamı yaşandı. Biz bunun siyasi analizini yaptık mı? Ne dedik?

Daha çok faşizm ve antifaşizm bağlamında ele almışızdır o sırada. Aleviler kafadan anti-faşist; faşistler de onlara karşı. Meseleler bu bağlamda ele alınmıştır diye düşünüyorum, çünkü kafamız böyle çalışıyordu ve nitekim orada da faşistlerdi esas bombalayanlar. Provokasyonları faşistler başlattı. Doğan'la (Tarkan) anti-faşist mücadeleyi çok tartışırdık. Bu soruya cevap olsun diye söylüyorum, Doğan'ın tezi şuydu; "Ecevit hükümeti kurulduğunda oligarşi madem Ecevit hükümetini istedi, dolayısıyla bu işler artık olmaz. Çünkü zapturapt altına alır." Ben de aksini savunuyordum. "Bak Doğan, bugün kaç kişi öldü? Sayı artıyor görüyor musun?" İşin vahametini düşünün, yani iş bu hale gelmişti artık o gün. Olağan yani ölüm! Sayıyı tartışıyoruz! "Yani senin tezin doğrulanmıyor" diye konuşuyordum. Ölenler insandı, biz sayılardan bahsediyorduk. O hale gelmişti o günün koşulları. Zaten 12 Eylül bu kadar yumuşak iniş yapabildiyse bu koşullara bağla bunu. Yani işin içindeki kimse farkında değildi ki bu durumun. Onlar o çarpışmanın sıcaklığı içerisinde –işte bir yerlerde böyle tartışmaları da yapabilecek durumdayken– sıradan insanlar sokakta kim bilir nasıl korkuyorlardı. Eğer tabiri yerindeyse, Eylül bir kurtarıcı gibi geldi bu ülkeye. Her şeyin önüne geçen can güvenliği diye bir sorun vardı. Hatta sosyalistim diyen insanlarda bile bu can güvenliği kaygısı vardı. Eylül geldiğinde, birçok insanın valizini alıp Selimiye'nin kapısına dayandığı yolunda bir yığın haber okuduk.

Benim hatırladığım, bu derin devlet tarafından yönlendirilsin ya da yönlendirilmesin, faşistler planlı bir şekilde özellikle bazı illeri hedef alıp oraya kıta gönderiyorlardı...

Yalnız iller değil, belli okullara da, öğretmen okullarına mesela...

Evet, okullara da. İllerden Trabzon mesela, bunlardan biri. Samsun...

Samsun demek, Karadeniz demek bir yanıyla. Herkes oradan geçmek zorunda. Samsun tesadüfi bir seçim değil. Biz de Samsun'a özel önem veriyorduk. Karadeniz'de gelişebilmemiz Samsun'da tutunabilmemizden kaynaklanıyor. Baştan bunu planladık da yaptık değil ama sonradan, Samsun'un önemi üzerine düşündük, konuştuk, tartıştık. Tabiri yerindeyse biz Trabzon'dan sürüldük. Trabzon'da gücümüz kuvvetimiz vardı. KTÜ'de bizim arkadaşlar tarafından kazayla Orhan vuruldu. Birden Orhan'ı kaybettik, öbür taraftan hatayı yapan arkadaşlar da –onlar etkili şahsiyettiler– bize çok şey kaybettirdi. Orhan çok yetenekli bir çocuktu. Feleğimiz şaştı, çok etkilendik bu olaydan. Mevzilenecek mevkilerden biri de Trabzon'du. Ayırt edilmiş, seçilmiş yerler bunlar. Onlar da belli ki Karadeniz'de etkiyi kırmak için buradan başlayalım dediler, sonra Samsun'da devam etti bu işler. Bizi epey gerilettiler Samsun'da da.

Sendikalardaki mücadele nasıldı? Kadrolar mı gönderiliyordu? Profesyonel işçi örgütü nasıldı? Temel çalışma üssü nereydi, mahalleler mi, fabrikalar mıydı? Fabrika komitemiz var mıydı?

Bireysel önderlik yerine organlı çalışma...

Hatırlamıyorum şimdi nerelerde vardı ama söz gelimi Ant-Birlik'te kesin vardı, biliyorum çünkü. Biz yalnız fabrikalarda değil, bütün örgütlü olduğumuz yerlerde bireysel önderlikler yerine hep kolektif bir yapıyı geçirmeyi, organlı çalışmayı esas almıştık. Perspektif olarak böyle bakıyorduk. Organize edilebilecek insanlar geliştiğinde veya kadrolar olduğunda hemen komite kuruyorduk. İstanbul Komitesi'nin içinde, tartışma konusu olan, benim de tanık olduğum bir çalışma programı vardı: "Bu sınıfa biz nasıl gideriz?" diye kendi içlerinde tartışırlarken: "Bir, doğrudan fabrikalara kadro sokarak. İki, anti-faşist mücadele ile mahalleler yoluyla. Üç, sendikalar yoluyla" diye bir saptamada bulunulmuştu. Nitekim bu saptamalar soyut değil somut saptamalardı ve hepsinden sonuç alınması gibi bir durum vardı. Kaldı ki sınıf perspektifimiz nedeniyle yine daha önce söylediğim gibi DİSK kongresinde, konumumuzun üstünde bir delege sayımız vardı. Baştürk'ler-

in gerçek muhalifi TKP ve Kemal Türkler'di, eğer isimden bahsetmek gerekirse. Üçüncü kalabalık delegasyon da bizdeydi, çok fark vardı aramızda ama bu ihtilalci denen takımlar arasında en kalabalık delege bizdeydi. O dönemde Devrimci Yol, oldukça yaygın ve geniş bir siyasi hareketti. O kullandığımız rakamlarla devam etmek gerekirse, biz otuz bin diyorsak onlar doksan, yüz, yüz yirmi bin diyordu dergilerinde. Bizimki ne kadar uydurmaysa onlarınki de o kadar uydurma diye düşünüyorum, beş aşağı beş yukarı. Çok yaygın olduklarını göstermek için bu örneği verdim. Onlar da bizden sonraydı delegasyonda. Bu doğrudan meseleye eğilmekle ilgiliydi. O zaman ayrımları yapmıştık bazı işkollarına ilişkin, ağır sanayiye değin, enerjiye değin ve stratejik alanlara ilişkin kollarda çalışmalıyız diye. O dönemde, şüphesiz, bizim söylediğimiz alanlarda gelişebilemedik. Yani çok derin bir düşüncenin ürünü olarak çıkmamıştır Cevizli Tekel. Oradaki mücadele oraya sıçratmıştır. Yani anti-faşist mücadelenin olguları itibariyle, bizim "bilinçle" yaklaştığımız mevzu, -söz gelimi Demir Çelik gibi- burada Tüm Döküm-İş'i kurmamız değil, o da bizim bir yanıyla sınıf içinde çalışmalara hazırlık gibi düşündüğümüz sendikalardı. Daha sonra yine küçük bir sendikayı da kazanmıştık ama biz o sırada büyük fabrikalara da kadrolar sokmuştuk. Birisi Mustafa Eker'di, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin sorumlusuydu. Perspektifimiz itibariyle bunu da yapmıştık. Bunu yaptığımız noktada da komitenin oluşması zaten kaçınılmaz olur. Yani çok sıradan bir insan değildi bu arkadaşlar. Haftalık gazetenin sorumlusu Mustafa Dum da yine işçi olarak çalışmaktaydı. Aynı zamanda bunun bir nedeni de yasal olarak kaçak durumda olmalarıydı, sorumlu müdür oldukları için kaçmak zorundaydılar. Hep fark ediyorsanız, daha önce başka bir olaydan bahsederken de kârlı işler yapıyorduk, aranan arkadaşı işte başka bir ülkeye gönderiyorduk, orada istikbale matuf hazırlık olsun diye. İki işi birden kotarıyorduk. Basitçe söylemek gerekirse, rasyonel olmaya çalışıyorduk. Aynı zamanda bunu dergimizde "Böyle yapmalıyız" diye de yazıyorduk. Bir de şimdi unutuluyor tabii bunlar, hani sol içinde çatışmalar yanlıştı falan diyoruz ya, TKP'liler de her şeyi yapıyorlardı diye hatırlıyorum ben. İcabında rakip bir takımdan olmak hasebiyle fabrikadan attırmak da dâhil. Bizi bir yana koyuyorum ama o sırada hatırlayın, emperyalist Sovyetler Birliği'yle

işbirliği içindeki ajanı şeklinde değerlendiriliyordu TKP, Mao düşüncesi çerçevesinde meseleye bakanlar tarafından. Karşılık olarak da Maocu Bozkurtlar değerlendirmesi vardı. Buradan hareketle doğallaşıyor, aklileşiyordu çatışmalar. E, olaya böyle girdin mi ölçülebilir olmaktan çıkıyordu tabii ki.

Mahallelerde özellikle Çiçekçi, Kuzguncuk gibi mahalle örgütlenmeleri benzer bir modelle mi ilerliyordu? Oralarda nasıl çalışılarak etkili olunuyordu?

Araba bayır aşağı gidiyor

Burada somut bir olgu var, Çiçekçi dedik. Bilmiyorum söylemekte mahsur var mı, Doğan Fırtına'nın evi orada olmasaydı Çiçekçi olmayabilirdi, biz Çiçekçili olamayabilirdik mesela. Devrimci Yol hâkim olabilirdi. Bilmiyorum, faşistler demek mümkün mü; konumu, maddi koşullar sebebiyle, o bile olabilirdi belki. Bunu, aynı zamanda, çalışmalarımızın biraz tesadüfiliğine işaret etmek için söylüyorum. Fabrikalar bahsinde de söyledim, planımız başka bir şey ama nereden dikiş tutturursak oradan dalıyorduk biz. Dolayısıyla mahallelerdeki çalışmalarımız, anti-faşist mücadeleyi sürdürürken yüz yüze geldiğimiz olgular ve olanaklarla gelişiyordu. Daha önce Kadıköy'den Üsküdar'a yürüdüğümüz mitingdeki patlamalardan söz etmiş miydim? Bunu da bence tarihe not düşelim... "Cevizli düştü, sıra Üsküdar'da" derken stratejik bir hedef de konuyordu; çünkü Üsküdar faşistlerin elindeydi. Coğrafi olarak da ülke parsellenmişti. Türkiye sathında bütünsel bir saldırı vardı faşizm tarafından. Çatışmalar da öyle yerlerde geliştiriliyordu ki biliyorsunuz Sivas, Çorum, Maraş gibi yerlerde hep, işte gerek Sünni-Alevi gerekse Türk-Kürt çatışmalarının olabileceği yerlerde de... Nitekim bir gün geldi, Ecevit, sıkıyönetim ilan etmek zorunda kaldı. Hepsi de hemen hemen bu Kürt-Türk sınırlarının olduğu Elazığ, Malatya, Erzincan gibi yerlerde. İkinci olarak da sınıfın etkili olduğu İstanbul, Ankara, İzmir'di galiba sıkıyönetimin ilan edildiği yerler. Adana dedim mi? Adana'ydı. Yani hep bu kesişmelerin ve çelişkilerin ve sınıfın yoğun olduğu yerlerde yaptırılıyordu saldırılar... Ki, buradan askeri müdahaleye taşınabilsin... Hatta hatırlıyorum, CHP'nin

içinde tantanalar çıkıyordu, "Ne biçim iş? Biz özgürlük dedik, şunu dedik bunu dedik, IMF'nin önerilerine 'he' dedik bu hale düştük", "Özgürlük, demokrasi dedik, şimdi sıkıyönetim ilan etmek zorundayız." Şu kaygıyla, "Daha ileriye gider, engelleyemeyiz, biz hükümetken, sıkıyönetimlerle bizim aleyhimize çalışamazlar" tespiti içindeydiler. Oysa buradan bakınca daha berrak görünüyor: 12 Eylül'e doğru adım adım yürünüyormuş. Hem de Ecevit gibi –o dönemdeki Ecevit'le daha sonraki Ecevit'i ayırmalıyız, her şeye karşın– CHP'nin tabanı da oldukça yakın hissediyordu kendini devrimcilere. Oysa bizim, sosyalistler arasında birlik arayışımızda derdimiz "tabanda birlik" oluyordu. Tabanda birliğe odaklanıp o tavan öyle oldukça tabanda birliğin olmayacağını görmüyorduk. Bu durum aynı zamanda nasıl bir açmaza girdiğimizi de gösteriyor. Belki tek başına kendimize çok kusur da bulmamak gerekiyor bir yerde. Bizim, bir yığın eksiğimiz de -o nesnel koşullarda- yani SBKP, ÇKP çizgilerinin bu ülkedeki düşmanca tavırlarından başlayan ama onunla da izah edilemeyecek bir durum. Çünkü bizim gibi somut koşulların somut analizinden bahseden Kurtuluş'la Dev-Yol'un düşmanlığını da açıklamak mümkün değil. Yani böyle "ortayolcu" denen gruplar da hasım halindeydi. Biz daha küçük bir örgütlenme olmamıza rağmen onların bizi çalıştırmama çabaları bile birçok şeyi anlatmaya yeter. Bu nedenle, birlik derken "taban" demek zorunda kalışımızı da böyle düşünmek gerekiyor. Buradan hareketle bugüne ilişkin izdüşümleri de yakalamak mümkün. Yine o zaman dergilerimizde ve yayınlarımızda, "Sosyalistleri bir araya getiremezsek bu kitleyi nasıl bir araya getirebiliriz?" diye anlatıyoruz. Biz İnegöl dâhil, sırasıyla bir sürü yerde miting yapmışız o dönemde. Bütün takımları birlikte düşünmesek bile belli başlı örgütlerin birlikte davranabildikleri bir olgu, 12 Eylül'ü değilse bile 12 Eylül'e evrilen süreci farklılaştırabilirdi veya 12 Eylül'den sonra da mücadelenin sürdürülebilmesi olanaklarını doğurabilirdi. Şu yanıltıcı olmasın; bizim bu evrede, bu denli gerilemiş olmamızın temel nedeni olarak ben, 12 Eylül'deki kaybımızdan daha çok –o da bir faktördür ama onun değişebilir, dönüşebilir olabileceğinden söz ediyorum– Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çökmesinin etkili olduğunu ve hegemonya kaybetmeye yol açtığını düşünüyorum. Bu anlamda da bugün geçmişin –bilmiyorum abartılı olabilir belki– bir tür karika-

türünü yaşamaktayız gibi geliyor. Geçmişte daha sahici bölünmeler, ayrılıklar oluyordu... Bir ciddiyeti vardı; kalabalıklar vardı, kitleler vardı, ayağını maddi bir zemine basıyordu. Günümüzde ise artık tabiri yerindeyse sınıf bir yana, bir bütün olarak yoksul kesimler düşünüldüğünde bile kopuğuz, bir bütün olarak sosyalistleri kastediyorum. O günden çıkarılamayan dersler olarak bunu dile getiriyorum, 12 Eylül belası ile birlikte.

12 Eylül'ün geleceğini biliyor ve hazırlık yapıyordunuz ama ciddi bir hazırlık yapılamadı galiba, değil mi?

Kurtuluş'ta zaten devamlı yazıyorum, yalnız benim yazmam, söylemem değil, *Kurtuluş*'ta "12 Eylül geliyor" diye anlatmışız. 37. sayıda bile. Şubat-Mayıs 1980 sayısında, "Geliyor" demişiz ama o ara başka işlerle uğraşıyoruz. Hem geliyor diyoruz ama bir yandan da ülkede bununla ilintili adımlar atmıyoruz. Diyorum ki karar aldık, MK oturdu, "Araba bayır aşağı gidiyor" diye karar aldı, rapor yazdı... Ondan sonra da işte belli ki güncel hayat o denli bizi yoğuruyor, aylık dergiyi –ki biz en düzenli çıkaran takımlardan biriydik– Şubat-Mayıs diye çıkarıyoruz. Aklın alacağı bir iş değil. Orada bir sürü yazı sarırım çeviridir. Yani güncel koşullar böyle. Öyle bir zapt etmiş, kendisine almış, asimile etmiş ki başka şey düşünülmüyor. Bir yanıyla durumu tespit ediyoruz, bir yanıyla teslim oluyoruz duruma. Anlatmıştım, ileriye dönük belediye reislikleri düşünüyoruz bazı yerlerde, ileriye dönük günlük gazete düşünüyoruz, kadın derneği kurmayı düşünüyoruz. Kadın sorunu çok önemli şüphesiz ama istikbale matuf böyle bir tespit yapıyorsan, o devrede açık alanda örgütlenmeler yerine, bir an önce ona uygun önlemler almak lazım. Yer altına çekilmenin çarelerini anlatmak lazım, geliştirmek lazım. Bırak, hani ilgilenmiyorduk gibi değil, tersten bakıldığında kendimizi yeterince ciddiye almıyorduk diye düşünüyorum. Çünkü burada örgüt bazında yaygın –Kurtuluş bünyesini kast ediyorum– bir örgütlenme ve merkezi düzeyde bu yaygın örgütlenmeyle sağlıklı iletişim kanallarına, karşılıklı iletişim yeteneğine sahip olmadığımızı düşünüyorum. Çünkü bu olabilseydi basıncı yerdik örgütten, geçende söyledim. Örgüte rapor dağıtıyorsun, böyle böyle diyorsun ama bu kadar küçük bir örgütte bir geri dönüş olmuyor. Mesela örgüt üyesi olmayan ama çok yetenekli insanlarımız vardı

bizim. Herhalde birkaçının aklına düşerdi. "Ya hem böyle rapor yazıyorsunuz 'Araba bayır aşağı gidiyor, geldi geliyor' diye hem de buna uygun davranmıyorsunuz, politika geliştirmiyorsunuz" derlerdi. Örneğin Doğan'la (Fırtına) kim bilir kaç defa konuşmuşuzdur bu tür konuları ama az sonra, başka konulara kaptırıp giderdik. Bu nedenle daha önce ölü sayısı ile ilgili konuşmalarımızı da anlattım, bir yandan bunları görüyoruz, konuşuyoruz, bir yandan da bunlar yokmuş gibi açık alanda nasıl büyüyebiliriz diye konuşuyoruz. Bu da doğal, tabiri yerindeyse, gayet insani bir refleks. Büyümeden bu mücadelenin gelişebilmesi mümkün değil. Onu görüyoruz, onun için birlik diyoruz. Olmuyor veya beceremiyoruz. Kendimize karşı acımasız olmalıyız diye düşünsem de bu durum tek başına bizim kusurumuz değil. Vahameti anlattım, daha sonra herkes "Biz zaten geleceğini gördük" yazıları yazdı ama "Başkaları bunu görmüyordu" diye de eklemeyi ihmal etmediler. Herkes derken o günün mümtaz siyasi hareketlerini kastediyorum. Hatırlarsınız: "Biz demiştik, geliyor diye." Anladık, demiştik de ne yaptık? Ona da sık sık değiniyorum, "tabanda birlik" demenin esbab-ı mucibesi de bu olsa gerek. Çaresizlikten bunu yaratamamanın sonuçları ile yüz yüze geldik. Becerseydik farklı olabilirdi; çünkü bu aynı zamanda, bizim gelecek toplum projemizle de bağlantılıydı. Yani bir tokatta bitmezdi iş. Oysa 12 Eylül kısa zamanda bitirdi... Şunu da düşünmek lazım, bütün devletler sistemle doğrudan dövüşen muhalif akımları, ne olursa olsun bölüp parçalamaya çalışır. Bunu şununla da bağlantılı söylüyorum, yine aynı döneme denk gelecek bir şekilde, bir devrim daha oldu biliyorsunuz: İran'da devrim oldu. Orada da tersine dönen bir problemle yüz yüze gelindi. Yani muhalefeti bölmeye çalışırken başka bir bela da geliştirildi. Bizde de bizim sosyalistlerin bölünmesi için çok etkili işler yapıldığını düşünüyorum. Mesela geçmiş yazılarımızda sık sık sosyal demokrasi ile en azından anti-faşist temelli bir ittifakın geliştirilebilmesinden söz ediyoruz. Yani bunu bir fikir antrenmanı olarak düşünürsek eğer, sosyalistlerin birleşebildiği bir yerde -ki anti-faşist mücadeleyi sokakta esas olarak sosyalistler sürdürdü- bir de CHP ile böyle bir ittifak geliştirilebilseydi 12 Eylül büyük problemler yaşayabilirdi. Nitekim ne kadar organize olurlarsa olsunlar Kürt ulusal mücadelesinin tırmanışını, yükselmesini -çok büyük darbelere karşın- engelleyemediler.

Sürdü ve gelişti. Bunu bir de tersten şöyle düşünelim; böyle bir geri çekilmeyi de planlayabilseydik, eğer doğru okuyabiliyorsak politik koşulları sadece birlikte davranma değil, o politik koşullara uygun taktikleri de birlikte geliştirmek zorunda kalacaktık. Bizim iddiamız Kürt ulusal hareketi ile sınıf hareketini aynı dalgada buluşturmaktı; eğer bunu becerseydik, eşzamanlı bir tarzda biz de bir mücadeleyi başlatabiliyor olsaydık durum çok farklı olabilirdi. Bu afaki bir iş değil. Gerçekten, o günün koşulları düşünüldüğünde afaki bir iş değil. O koşullarda bile olmadık saçmalıklar yapılıyordu anti-faşist mücadele cephesinde. Tasfiye, işte bulunduğu bölgeye sokmamaya çalışmak falan. Devrimci Yol'da bunu çok gördük. İlkeler meselesinde daha önce değindiğim gibi bizim tutumumuz da pek iç açıcı değildi. Orada, halen, işte "Kahrolsun Cunta" demekle birlikte, vay bu ittifakta hani sömürgecilik deyip ders vermek söz konusuydu Kürtlere. Yani tereciye tere satıyorduk. Dolayısıyla bu da bir geçmiş değerlendirmesi. Geçmişi bir de böyle ele almak lazım. Biz sık sık, bilirsiniz ki gerek SBKP gerekse ÇKP taraftarlarını şabloncu olarak niteler, dünyayı aldıkları şablonları uydurmaya çalıştıklarını söylerdik. Fakat bizim de mekanik ve şabloncu bir tarzda yaklaştığımız gerçeğini unutmamak gerekir. İlkelerimiz vardı, koyuyorduk, ilkelerimizin ne olduğunu da söylüyorduk, oraya her şeyi sokmaya çalışıyorduk. Olmuyordu tabii ki. Bu nedenle de makul olan o günkü koşullara uygun formülasyonları oluşturmaktı. Bizim de böyle bir eksikliğimiz vardı, diye bugün söyleyebiliyorum. O günse aslanlar gibi ilkelerimizi savunuyordum.

12 Eylül geldi... Ne yapacağız?

12 Eylül geldiğinde, MK geri çekilme kararını, nasıl bir değerlendirme sonucunda verdi?

Geri çekilme kararı hiçbir ciddi tartışmaya neden olmadı. Demin anlattıklarım nedeniyle, zaten bekliyorduk, gelecekti, karar da almıştık. Tedbir olarak şunları yapmalıyız demiştik, unuttuk; onu anlatıyorum zaten. Dış büro oluşturmuştuk bir tane, bazı arkadaşları dışarı göndermiştik. Geri çe-

kilme neler gerektirirse ona ön gelecek bir şeyler söylemiştik. En basitini yapmadık ama.

Bu tamamen üye olanları kapsayan bir şey mi? Yani örgütün genel olarak korunmasına ilişkin yapılanlar, daha dar bir çerçevede mi yürütüldü? Mesela yurtdışına çıkarılan insanlar neye göre kararlaş-tırıldı?

Orada artık bir çaresizlik vardı. Geri çekilme olgusu 12 Eylül'ün bize ağır darbe indireceği yolundaki öngörüden kaynaklanıyordu ve geldikten sonra bir çaresizlik vardı. Bizim bilinçle şekillendirdiğimiz olgu, bu ağır darbelerden korunabilmek, aynı zamanda örgüt içinde örgütlenme, ajitasyon, propaganda yeteneğine sahip kadroların bir kısmının zarara uğramayacağı bir durumu yaratmak ve mücadelenin sürekliliğini sağlamaktı. Plan buydu ama bu plan uygulanamadı. Eğer yanılmıyorsam, 1980'in başlarıydı MK'nın raporunda, Nisan olabilir, hani şöyle şöyle şeyler düşünüyoruz diye saptandı. Zaten başlasaydık, ciddileşecekti bu düşüncelerimiz, tartışmalarımız. O yetmez, bunu da yapmamız gerekir, diye konuşmamız gerekiyordu. Oysa o karara uygun hiçbir şey yapmadık. 12 Eylül geldiğinde "Vaaay, geldi" dedik ve haydi, geri çekilme kararını hayata geçirmeye çalıştık. Nasıl geçiririz diye o zaman tartışmaya başladık. Daha önce anlatmıştım, bazı adımlarımıza ilişkin de şöyle tartışmalar yaşamıştık; bir arkadaşı dışarıya gönderelim istikbale matuf, arka cephe, şudur budur diye tartışmalar olmuştu. Bir arkadaş da "Ya, şimdi kadroları dışarıya gönderip telef etmeyelim. Burada mücadeleye insan lazım, bize kadro lazım" demişti. Bu da demin anlattığım durumla uyuşan bir şey. Yani korkunç bir rekabet vardı sol içinde. Her an bir mevzi, bu bazen bir okul bazen bir fabrika bazen bir mahalle bazen bir şehir bazen tek tek kadrolar oluyordu yitirilmemesi gereken. Böyle bakmaya başladığında bizim MK'nın neler yapmalıyız konusunu anlatan raporunda veya yazısında, en genel anlamıyla bazı mevzileri tahkim etmek, bazı mevzileri korumaya çalışmak, bazı mevzileri terk etmek gerektiği yer alıyordu. Bu "mevziler kavramı" her açıdan; coğrafi, fiziksel, kadrosal, örgütsel her şeyi içermekte. Söz gelimi, deminki saçmalığa ilişkin söylediklerimi düşünün. Biz açık alanda bir şeyler yapmaya çalışıyoruz, bir yandan da üç gün önce "Bayır aşağı gidiyoruz, devrilecek" diye saptama yapmışız. Onu

yapacağımıza başka şeyler yapmalıydık. Yani hazırlık yapmak zorundaydık. Neler yapmak zorundaydık? Arka cephe kurmak için daha sivil destekleri sağlayabilecek kadro ile birlikte olanakları da aktarmak, hareket yeteneğini güçlendirecek işler yapmak... Bizim mesela "sahtecilik" diye bir birimimiz vardı, onu geliştirmemiz gerekirdi. Böyle düşündüğümüzde birçok terk edeceğimiz alan vardı. Mesela biz silahlı mücadeleye esas olarak antifaşist alanda başvuruyorduk, faşistlere karşı silahlı mücadele yapıyorduk. O evrede devlete karşı silahlı mücadele sürdürmek bizim çok çabuk ezilmemizi getirebilirdi. Bu nedenle, onu geriye çekmek, daha çok siyasileştirmek gerekiyordu. Bazı küçük şehirlerde tutunmamız mümkün değildi, orada ise sadece propaganda etmek, kendi saflarımıza da, böyle böyle bir derdimiz var, bunu çözümleyelim demek gerekiyordu... Buna rağmen bu bize izafeten nispi başarı getirdi. Nispi başarıdan kastım şu; yine de bir şeyleri dışarı çıkarabildik. Yeterli, gereken ortamda olmadı ama birtakım şeyleri, nispi hazırlıklarımız itibariyle çıkarabildik. Fakat bunlarla özgün, gerekli, yeterli işler yapılamadı, bir. Dışarıya çıkışlarda tesadüfler oldu, merkezi düzeyde de hep tesadüfler oldu, iki. Yani yeterli hesap, kitapla olmuş işler değil. Somut bir şey söyleyeyim, biz Merkez'den iki kişiyi Dış Büro yapmıştık, yayıncılarımızı göndermeyi düşünmüştük, sonra da unuttuk. Sonra ben önermiştim mesela, MK'dan "İki kişi daha gitsin" diye. Kendimi de önerdim. Yani baştan ağır mağır gelecek diyorduk ama ağırlığı gene de görmemişiz. Geldikten sonra beş ay falan geçmişti, biz artık alacağımız önlemi aldık, kurtaracağımızı kurtardık, darbenin çok ağır olduğu görülüyordu. E, sonra bir yığın faktör rol oynadı, MK'dan başkaları da dışarı çıktı. Öyle bir hale geldi ki, burada ülke içinde neredeyse eski MK'dan kimse kalmadı. Bunlar yeterli hazırlıkların yapılmamasının ürünü. Bu, bir yığın eksiklik de doğurdu.

Bu anlamda Apo ile konuşmam çok önemli. Bir de rekabet ortamı olduğu için kaçmak, göçmek, geri çekilmeye bir taktik adım olarak bakıyorduk ve bu taktik adıma ilişkin neler yapmak gerekirse onu yapmak lazımdı. Delikanlılık bahsi değil ki "Vay kaçtılar" densin, kaldı ki buna benzer tartışmaları, konuşmaları biliyorum ben. Hatta sinirlendim, "Gitmiyorum" dedim böyle bir durum olduğunda. Sonra aşağıda Apo ile konuşurken dedim ki,

"Ya böyle böyle diyorlar. Kaçtılar bilmem ne" falan, "Ben 79'da çıktım" dedi. Yani PKK, bir yığın orijinal faktör nedeniyle de bu durumda. Her şeyden önce ulusal bir mücadele ama bu türden yetenekleri de yadsınamaz. Şundan yadsınamaz; somutlamak gerekirse Kürdistan'da PKK'den daha kalabalık, daha güçlü görünen siyasi hareketler de vardı. Üstelik de daha önce kendi aralarındaki çatışmada bizden "araya girin" diye yardım istemişti PKK. Şimdi hiç birisinin esamisi okunmuyor. Bu durum PKK'nin kendi yeteneklerini gösteriyor. Oradan hareketle de bir sonuç çıkarmak mümkün. Ha, alıp gidemedik bir şeyleri belki ama biz de aynı perspektifle geri çekilme yeteneğini gösterseydik –hadi, 79 demiyorum ama 80'in başında söylediğimizde, hatta yılın ortasına kadar bile yapabilirdik– Eylül'e kadar biraz mesafe almış olurduk. Yani palas pandıras değil, geçenlerde, İsmet'in ölüm gününde Doğan'ın (Fırtına) konuşması aklıma geliyor, ne kadar zorluklar yaşamışlar. Yirmi iki günde ancak geçebilmişler. Biz hazır olmadığımız için o duruma düştüler. Kendi hazırlıklarımız olsaydı, geçiş için belirli bir yere mahkûm olmasaydık. Tahmin ediyorsunuz ki, o yere önce ben gittim, muhabbeti kurmaya. Gittim görüştüm, yer hazırladık. Bu arada Filistin'e insanlar gönderdik, antrenman yapmak üzere. İki takım göndermiştik. 12 Eylül'den önce göndermiştik ama bunları böyle bir kafayla yapmıyorduk. Bir de ilişkiyi sürdürmenin çeşitli yararları vardı ama kafamızda da daha çok şu vardı: "Arka cephe lazım olacak bize". Zaten bu siyasi tespitleri yapıyorsak öyle bir şeyin olacağını tartışmaya gerek yok. Fakat orayı güçlendirmek için de Ankara'dan ve başka şehirlerden anti-faşist mücadelenin ortaya çıkardığı bazı kadroları oraya gönderdik. Benim görüştüğüm arkadaşlar genellikle Kürdistan tarafıydı, hani olsun dediğim. Bir yere teslim olmayalım diye her seferinde anlatıyordum, birden fazla yerimiz olsun diye. Olabilirdi bunlar, kesin birkaç yol da biz yaratırdık. Yarattığımız yolun haso elemanı bizden oldu. Niye oldu? Muhabbet geliştirdiğimiz için oldu. Daha doğrusu bilinç kazandığı için. Bir bilinç kazandırdık o arada. Bunu PKK çok daha iyi yaptı. Niye? Böyle baktığı için ve daha çok askercil düşündüğü için. Ben bazen yapılanları dinliyordum, mağaralarda arkadaşlarını bulup bulup getirmişler Filistin'e. Ben oradayken Cuma ile (Cemil Bayık yani) konuşmuştum bu konuyla bağlantılı, "Yardımcı olsanız" diye, "Valla bizde de çok zor" di-

ye bir şeyler anlatıyordu. Bu titizlik içindeydiler yani. Durumumuz farklı olabilirdi. Bütün bunları sadece politik önermeler, politik perspektifler ve politik tahlillerle meselenin hallolmayacağını, aynı zamanda bu politikayı yaşama geçirecek yapıları oluşturmak gereğine işaret etmek için anlattım. Burada bir; bütün sosyalist Türkiye hareketinin gelecek toplum projesi itibariyle birlikte davranamaması saptaması içindeyim. Bu yetmiyor. Hadi onu beceremedik. İki; kendi örgütsel perspektifimiz çerçevesinde yapabileceklerimizi niye yapamadık sorusunu sordurmak için bunları anlatmaya çalıştım.

Geri çekilme kararı...

MK kendi arasında ilişki kurarken kendisi dışında sadece İstanbul içinde değil, belki İstanbul'un çevrelerinde veya başka mahallelerinde, Ankara, İzmir hatta Samsun ve Antalya gibi büyük kentlerle iletişim noktasında birtakım kesintiler ya da aksamalar oldu mu?

Olmaz olur mu? Espri yapmıştım o aklıma geldi: Antalya'yla o sırada ilişkileri daha çok öğretmenler ve benzeri arkadaşlarla kuruyoruz. Öyle vahim ki ben diyorum mesela, "Atlayıp gelsinler" arkadaş geliyor, görüşüyoruz. Önlem olarak, "Onlar atlayıp gelsin" diyorum mesela, Antalya'yı çok iyi hatırlıyorum. Mesela Samsun'dan bir arkadaşımız garajda mı ne yakalanmış. "Helal olsun" dedim, gelecek yer yok, garajdan geliyor falan diye. Antalya'dan bir arkadaşa haber gönderdik, "Nasıl çıkacağız, çıkamıyoruz" gibi bir şeyler dedi. Çok sinirlendim. "Atlayacaklar Akdeniz'e, yüzecekler Kıbrıs'a, oradan da buraya gelecekler" dedim. Arkasından sordum, "Ya Antalya'da nereyi kestiler?" diye. Bir yer kesiliyor muhakkak. Tuhaf bir durum ama önceden bunlar düşünülseydi, bunlar akla getirilir, yolları, çareleri araştırılırdı. Espri yaptım, "Ya, binecekler arabaya, ormanlık araziden öbürleri de yürüsün, beyler de tekrar binsinler, öyle gelsinler" hani... Ben yine yukarıdan bakmanın rahatlığı içerisindeyim. "Şöyle yapsınlar" diyorum ama yapacak insanların o kendi konumlarında sıkışmışlıklarını, o küçük şehirdeki hali, o cendereyi düşünün. Hakikaten insanın düşüncesi de altüst oluyordu. Eskisi gibi davransa olmaz, yeniye göre neler yapacak, onu da

bilmiyor ki öyle bir mücadele yaşamamış hiç. Bu nedenle çok büyük güçlükler yaşadık, anlamsız sorunlar oldu. Onlar bir yana, yaşadığımız koşullar güç zaten. Demin anlattım, bütün coğrafi planda korunmaya çalışılacak yerlerdendi Samsun ve Antalya. Kısa zaman sonra bunun da olamayacağını görmeye başladık. Çünkü patır patır yakalanıyor insanlar. Bir de korkunç işkence, topluca alıyorlar, topluca dolduruyorlar. Mesela bizim İsmail Yeşilyurt –benimle çalışırdı– Beyoğlu'nda otel bulmuştu. Ev bulamadıklarımızı otele dolduruyoruz. Düşünebiliyor musunuz? Beyoğlu'nda yamuk yumuk bir oteldi. Otelin sahibi hemşerisi, ahbabıydı. Ben de gidiyordum oraya. Böyle çok ilkel yöntemlerle çalışıyorduk. Bu, tabii, politikanın hataları affetmemesi sonucunu doğurdu. Eksiklik yapmayacaksın. Ne kadar usta, ne kadar güzel görsen de seni vurur. Burada tabii, değerlendirmelerde yerel komiteden olan arkadaşlara çamur atıyor gibi görünüyorum ama MK'nın beceriksizliklerini görmek lazım. Kendi saptamalarına kendi inanmıyor, ondan sonra da teşkilattan, "Sen niye bunları yapmadın?" deme hakkına sahip oluyor? O da bir tuhaf. Bu da bizim nesnel durumumuz.

Hep dillerde dolaşır ya; "Herkes başının çaresine baksın" diye bir laf, resmi olarak kullanıldı mı bu?

Bilmiyorum. Ben 12 Eylül'den sonra beş ay süre ile buradaydım (İstanbul), o zaman sokağa çıktığım kadar sokağa çıktığımı hiç hatırlamıyorum. O beş ayda her gün önlem alıyorduk, almaya çalışıyorduk. Hatta bana arkadaşlar dediler ki "Sen fazla çıkmasan." Ben de "Bugün çıkmazsam, yarın zaten çıkamayacağız" dedim. Bugün biz şaşkınız, onlar bizden şaşkın ama her geçen gün her şeye hâkim olacaklar. Biz önlemi aldık. Tabii ki olanaklarımız, güçlerimiz, gecikmişliğimiz nedeniyle öncelikle üyelerimizi düşünmemizden daha makul bir şey olabilemez. Fakat bu "Başının çaresine baksın" şeklinde değil de bir noktadan sonra gelişen koşullarda, herkesin derdine derman olacak çareler peşinde kendisinin de koşması gerektiğini anlatıyorduk. O tür kitleselleşmiş bir harekette bizim zaten mümkün değildi her şeyi yapabilmemiz. Her şeyden önce, dediğim önlemler bahsinde gecikmemiz nedeniyle değildi. Zaten öyle bir örgütsel yapıya sahip değildik. Demesek ne yazar? Ben bilmiyorum hani denip denmediğini. Duydum bu,

"Herkes başının çaresine baksın" lafını. Çaresizliği gösteriyor aslında. Yani herkes başının çaresine bakacaksa teşkilata ne gerek var? Zaten herkes başının çaresine bakıyor ama kendi başını kaşıyacak hali yok MK'nın. Üstelik de benden epey sonra olan bir hadise bu, ben Mart ayında gittiğimi hatırlıyorum, içeride kalanların bırak oradan oraya gönderecek, kimseyi tutacak halleri yok. Bizim bir yığın eksiğimiz var, önemli olan hangi bazda bu işi değerlendireceğimiz. Politik bazda da olabilir, örgütsel bazda da çalışma tarzımızda da. Burada örgütsel bazda sorunlar var. Tespitler yapıyoruz, o günü değerlendirdiğimizde olanaklarımız var, bunu yerleştirebilirdik ama esas olarak demin söylediğim gibi iç denetimi, iç sorgulaması olmayan bir yapı. Dolayısıyla da böyle bir yapı, kendini sorgulama yeteneğine sahip olmadığı için hazırlık da yapmamış oluyor. Hastalığımız buydu. Bu hastalığın sonuçlarını hep birlikte yaşadık. Farklı olabilirdi birçok şey. "Herkes başının çaresine baksın" lafı denmese ne olur? Burada moral faktörler itibarıyla önemli ahlaki ve etik bir durum var. Dün senin haso militanın, buna da öyle diyorsun. Denmese de bir şey olmazdı ki. Denmemiş olur, güzel bir şey olurdu. Ama orada bile bir şeyler anlatılmak istendiğini düşünüyorum. MK elemanını dışarı çıkaramayan bir teşkilat, böyle militan unsurları, kişileri tek tek nereye gönderecek? Nasıl çıkaracak? Hiçbir hazırlığı yoktu... Ya, hiçbir hazırlığı yoktu. En deşifre olduğunu varsaymamıza rağmen Hatay'ı kullandık hep. Zamanında hazırlık yapılsaydı, başka bir yol bulunurdu büyük bir olasılıkla. Birileri onlarca insan geçirdi, biz de geçirebilirdik. Burada yük olarak görünen insanları iki kişiye takıp gönderebilirdin ama artık tren kaçmıştı. Her şeye karşın bağı olsun olmasın insanları dikkat ederek, uygun bir şekilde sevk etmek, başlarındaki dertleri daha azaltmış olurdu. Ama yapılamadı. Benim dışarıda olduğum dönemi bilemiyorum ama MK içeride üç kişi kalmıştı. Ben 12 Eylül'den beş ay sonra çıktım. Ayaküstü, polisiye tedbirlerin hepsini almıştık. Ben gittiğimde artık yapabileceğimiz bir şey yoktu. Yani gel, kaç, gidelim, yapalım diyecek durum değil başka ince olaylar söz konusuydu oradan öteye.

12 Eylül geldiğinde ilk iki kişi çıktı, beş kişi burada. İkinci ekip beş ay sonra çıktı. O beş aylık dönem demin anlattığın şeylerle mi geçiyor?

Tedbirler bahsinde evet. Yayınladığımız yazılar itibarıyla da...

Şöyle şeyler oluyor; 12 Eylül gelmeden kısa bir süre önce resmi ve gayri resmi il komiteleri bazında tanınan, bilinen insanların yerleri değiştirildi; buna göre tedbirler de alındı. Mersinliler İstanbul'a geldi, işte Kayseri'den Adana'ya, Antalyalılar bilmem nereye gitti. İstanbul'dan Ankara'ya gidenler oldu.

12 Eylül öncesi bütün her şeyi şu demin anlattığım gözlükle değerlendirmek lazım, yani geç kalma meselesi de. Orada...

Çok yavaş ve belki de yeterince örgütlenmemiş olduğu için deneysizliğin etkisi, uzak görüşlülüğün olmaması. Çünkü aynı şeyleri bizden çok daha geri olan bir teşkilat çok daha iyi yapıyor. Türkiye'de herkesten iyi yapıyor. TKEP, hem de önder kadrolarını dışarı çıkarıyor. Bizde 79'da önderlikten bir iki kişi dışarı çıkmış olsaydı isyan çıkardı. Böyle de farklılıklar vardı.

Dış büro kararını aldıktan sonra yapabilirdik en azından. Bizim gitmemizden bir yıl önce birilerini çıkarıyorduk. Daha hesaplı kitaplı ama büyük çıngarlar çıkabilirdi mesela Merkez'den iki kişi yeter derdik. Ayrıca yerellerde büyük kavgalar oluyor çünkü içe dönük olarak da bin bir türlü hesap gündeme gelebilirdi. Diyelim ki İstanbul Komite'den şunu gönderelim desek; "Vaay, Doğanları tasfiye mi etmeye çalışıyorlar acaba?" diye böyle dehşet tartışmalar, dehşet işler çıkabilirdi. Veya "O şimdi lazım, fabrikaya düşüneceğiz adamı, nereye gönderiyorsunuz?" diye itiraz gelebilirdi. Bunu tabii, bugün söylüyorum, o zaman hiç düşünmedim ama başlasaydık onlara da bir çare üretirdik, aklımız vardı. Önce başlamış olurduk. Bu yaptıklarımız hazırlık değil, kaçış bizimkisi. Üstelik de kendimi ve Ali Demir'i önerdim. Kaçar, Dev-Yol'un merkezinden iki, üç kişiyi Harbiye'de görmüş, "Eyvah, hapı yuttuk" dedim. Kendimiz önlem alsak, başkaları yüzünden yakalanacağız, yani o kadar. Önce dedik ki burayı değiştirelim –gerçi Kaçaroğlu da Harbiye'de yakalanmıştı!– Harbiye falan bildiğimiz yerlerdi, onlarsa bizden de kötü durumdalarmış, komple taşınıp oralarda dolaşmaya başladıklarında. Tabii ki bizden çok önce darbe yediler; TDKP hakeza. Yani bizim durumumuz izafi olarak fena değildi, böyle bir kıyas yaptığımızda.

PKK dışında bu şekilde geri çekilen ve kadrolarını toparlayan ya da toparlamaya çalışan var mıydı?

Olsaydı görürdük. Devrimci Yol ve TDKP'yi düşünün, ikisi de merkezi kafadan kaybetti. Biz en azından bir kısmını tutmuş olduk.

Diğer siyasetlere nazaran operasyonların Kurtuluş'a daha geç gelmesi de ilginç.

Ben daha önce 12 Mart'a ilişkin bir şey anlattım, hatırlayacaksınız, hapishanedeyken bu PDA'cılarla olan sohbetimizi. Onlar "Görüyorsunuz, biz yakalanmadık" diye övünüyorlardı. Sonra bir gün banyoya giderken Askar Yılmaz'ı gördüm. Arguvanlıydı bunlar, 19-20 yaşlarında. İşte takımlardan müteşekkil banyo kuyruğu karşı taraftan da komple PDA. "Ya, Askar ne haber?" dedim, "İyidir abi, sen nasılsın?" dedi, anlayamadı durumu. O, hani "Biz Marksist Leninist teşkilatız, o nedenle yakalanmıyoruz" diyordu ya. O zaman bizim kafamızda da bu vardı. O zaten bir tecrübeydi. Devlet meseleyi ele alırken kendine birinci elden tehdit olarak görünen silahlı külahlılarla başladı. Sonra kendince tehlikelerine uygun bir sırlama yaptı. Somut bir şey söyleyeyim, Ankara'da Devrimci Yol operasyonunda, bizim önemli bazı arkadaşlarımızı yakaladı polis; Ersin, Bahattin, Celal gibi. Bıraktılar. Akıllı bir devlet bunu yapar mı? Bizim tim bizi yakalıyor, öbürlerine karışmıyor. Ondan değil, devlet daha organize olamadığı için böyle olduğunu düşünüyorum. Organize oldukça işler değişmeye başladı. Organize olmuş bir takım ele geçirdiğini bırakır mı? Niye bıraksın? Bir de yetişemiyor da olabilir. İşkence, şu bu, her yerde oldu. Bir sırası vardı bu işin. Askar'a, o zaman anlattığım bu zaman için de geçerliydi. Gücünü rasyonel kullanma kafasıyla bakıyorduysa eğer, devletin Devrimci Yol'a bizden öncelik vermesi makuldür. Böyle düşünüyorum.

Yani aslında devlet bir şans vermiş Kurtuluş'a.

İzafi olarak, nispeten. İlk operasyon Kaçaroğlu'nun yakalandığı operasyon. Ben yurtdışına çıktıktan 15 gün sonra yakalanıyor; ben de tesadüfen bir ay sonra mı ne okumuş oluyorum. O günün gazetesi geliyor Beyrut'a, düşünebiliyor musun? Bizim arkadaşların kaldığı küçük bir odamız vardı, oraya gittim. Birisi gelmiş Türkiye'den, yanında *Hürriyet* gazetesi getirmiş, mosmor oldum gördüğümde. Nitekim anlatmıştım bir sefer, daha ilk gitti-

ğim zamanlarda Hamuriye'de haberleri dinliyoruz, iki eleman yakalanmıştı. Biz Şam'da, Hamuriye'de Hilmi Türki'nin odasındayız, ben varım, Doğan (Fırtına) var büyük bir olasılıkla Mahir (Sayın) var, Hilmi de vardır herhalde, haberleri dinliyoruz... Haberi duydum, onlar tanımıyor bu yakalananları, ben çaktırmıyorum, iki tane eleman yakalanmış, susuyorum böyle ama suskunluğum bir tuhaf oldu. Mavralar yapılırken birden sustum, hiç sesimi çıkarmıyorum, onlar da "Ne oluyor?" diye soruyor. Ben de saklıyorum hâlâ onlardan, gizli elemanlar ya bunlar. Birden durdum, "Ya niye gizliyorsun?" diye, "Arkadaşlar niye gülüyorsunuz, bizim arkadaşlarımız yakalandı!" deyip kim olduklarını anlattım sonra. Üst üste darbe yeme durumuna girmiştik artık. Onlar da tesadüfen yakalanıyor. Tesadüfler nereden doğuyor? Geçmişte olmayacak işlerden dolayı. Kimse duran arabayı yoklamaz eski de olsa.

Bölgelerdeki insanlar kendi olanaklarıyla çıkmaya çalıştılar ve ilk dalganın etkileri bölgelerde daha mı çabuk görüldü?

Tabii. Somut bir şey söyleyeyim, demin Antalya'dan bahsettim, bir de Samsun hikâyesi anlatayım. Ben hemen Ankara'ya gittim, hani koşullar nedir, ne değildir anlatmak üzere. Samsun'da, rahmetli Necmi Gökçe yanlış hatırlamıyorsam, garajda mı ne yakalandı. Olmaması gereken bir biçimde hareket ettiği için yakalandı. Demin anlattım ya tecrübesizlik. Bu koşulları bilmemek, onun ötesinde belki yeterince vahameti kavramamak gibi bir sürü faktör vardı. Necmi Gökçe de bizim Bölge Komitesi'nde olan ve aynı zamanda daha önce Samsun Komitesi'nde olan önemli bir arkadaşımızdı. O böyle yakalanıyorsa, derdi düşünün. İsmet de kitabında bir bölüm anlatıyor: Geri çekilme taktiğinin ancak kendisinin de içinde olacağı bir yapıyla daha iyi uygulanacağını anlatıyor. "Eğer böyle olsaydı daha farklı olurdu bu geri çekilme işleri. Nitekim hemen bizim burada durmamız gerekirken sekreter, atladı Ankara'ya gitti" diyor. Yani MK içinde daha dar bir yapı olarak üç kişiden oluşan bir tür günlük yürütme organı olarak, bir sekretarya oluşturmak gerekiyordu, bu dar organı oluşturmak üzere bir tezgâh varmış gibi ele alıyor. Durumun koşullarıyla bağdaşır cümleler değil. Çok ağır bir durum vardı. Necdet'in idamı söz konusuydu. Bense oraya aman ha diye... Zaten bir çıngar da oradan çıktı, yapılan eylemlerin yoğunluğundan falan. Ben, "Mümkün olduğunca en hafif düzeyde protesto yapalım"

diye anlattım, bu bir. İki; böyle dar bir yürütme organı, bir sekretarya oluşturmak için onlardan bağımsız davranmamın doğru olmadığını, düşünüyordum, demokratik olarak. Yani böyle bir şey yapacağız, onlara haber vermeden biz burada, tak diye... Kaç kişiyiz, üç kişiyiz, biz olalım demenin de doğru olmadığını düşünüyordum örgütsel bir nosyon olarak. Sekretarya bahsinde, benim iki arkadaştan müteşekkil olması önerim vardı. Ben sekreterdim, onların da benimle birlikte bir kurum gibi çalışıyor olmamızdı benim düşüncem; hiçbir şekilde kariyer, şu bu değildi. Öyle bir derdim olsaydı dışarı çıkmazdım zaten, burada dururdum. Kimseyle "benim elemanım" biçiminde bir ilişkim yoktu. Bu döneme ilişkin önermelerimde bütün derdim; işte uyanıkça, işleri en seri biçimde kimler yapabilir, ona baktım sadece. Valla iddia odur ki, ben bile ileride tasfiye durumlarına girmişim. Böyle şey mi olur? Bir de espri yapıyor İsmet, "Çocuğu küçüktü, yoksa yetkilerini ona bırakırdı giderken" diye, ben kimseye yetki metki bırakmadım ayrıca. Üç kişi kalmıştı. Bizde racon öyleydi; üç kişi kendisi organın şekillenmesini sağlardı. Nasıl uygun bulduysa o olurdu. Hatta o kadar alınmışım ki sonra Kaçaroğlu'na, "Ben size yetki bıraktım mı?" diye sordum, "Yok ya, olur mu öyle şey" dedi. Böyle de bir durum söz konusu. Bunu şu nedenle de anlattım; İsmet tarihe düşmüş bunu, ona cevaben diye değil, nelerin yaşanmış olabileceğine ilişkin birtakım duygular ve fikirler oluşsun diye söyledim. Öyle kritik bir evredeydik... Bu oylama meselelerini de anlatmıştım hani, sekretaryanın ne önerdiği, ne yaptığına ilişkin. Dört oy çıkarsa şöyle olur, üç oy çıkarsa böyle olur diye. Anlattım mı onu?

Biz ayakta kalalım, hesabı sonra veririz

Anlatayım o zaman, önemli çünkü. Şimdi bu geri çekilme taktiğinin nasıl olması gerektiği yolunda tartışmalar yapıldığında, iki eğilim çıktı sayılır. Bir eğilim, işte neyi egemen kılacağımız tartışması: "Millet bize ne der değil, işçi sınıfı ne der tarzında bir yaklaşımı sergilemeliyiz". Hani "Yeterince dövüşmezsek, şimdi millet bize ne der?" diye bir tartışma oldu. Ali Demir söylemişti bunu, ben de espri ile karışık cevaben, "Biz ayakta kalalım da işçi sınıfına sonra hesabı veririz. Ne yapalım, işte eksik yaptık, fazla yaptık gibi" demiştim. Geri çekilme bahsi baştan, hepimizce hiçbir tartışmaya yol açmadan kabullenilmekle birlikte, bunun ne anlattığı konusu uygulama ile kendini gösterdi. Özellikle Ankara'da Necdet'in idamından sonra –MK'nın

oradaki tutumu dolayısıyla Ankara Komitemizin de tabii– söylemek istediğim duyarlılığa uygun faaliyetler olmamış. Tartışmamızı hatırlıyorum, ben soru sormuştum: "Ne kadar bildiri dağıtıldı?" "Şu kadar, azalttık!" "Ne kadar korsan yapıldı?" "Şu kadar, azalttık!" Ne kadar kuşlama? Şu kadar... Ben de –ayrıntıları bilmediğim için hatırladıklarımı söylüyorum– "Valla arkadaşlar, siz yapamadığınız için yapmamışsınız bunları. Yapabilseydiniz, diyelim ki 100'ken 90 yaptınız, 100 de yapardınız." Bu geri çekilmek değildir. Bağıra bağıra yaptığın an tepemize gelecekler. Bunu şundan da söylüyorum; o sırada bu olaylar olduktan sonra Ankara Komitesi'nden bir veya iki arkadaşın evi yok oldu bir hamlede; ortada kaldılar. Bizatihi Merkezimizden arkadaşın eve gidemez hali doğdu bu olaylar olduğu zaman. O sırada kimse bize niye böyle kaçtınız, göçtünüz demezdi. Durumun kavranamaması gibi bir durum vardı. Bir arkadaşımla konuşurken, "Ben korkuyorum" dedim, o ise "Ben endişeliyim" demişti. Bu da iki ayrı yaklaşımdı, yani korkmak ve endişe. Endişelenirsen başka şey yaparsın, korkarsan başka şey yaparsın. Ne kadar korktuğumu anlıyorsunuz... Kendimi, dışarıya önerecek kadar korktum. Yani darbenin gelişi tahminlerimizi aşan bir hız ve güçte olduğundan, ben radikal bir geri çekilmeyi savunuyordum esas olarak, MK'da. Sekretarya da bunu savunuyordu. Fakat o sırada radikalleştikçe radikalleştik biz... Sekretaryanın oluşumuna ilişkin hikâyeyi anlattım diye hatırlıyorum da bir daha anlatayım...

Diğer eğilim ne? Kademeli geri çekilme ile radikal geri çekilme arasında bir tartışma mı var?

Yok, kademeli de değil. Bu geri çekilme değildir, idare ediyoruz işte, eski gücümüzün kalmadığının farkında olmamak olarak görüyordum ben, o zaman. Durum, sonuçları itibarıyla bir yerlerde gösterdi kendini, onu anlatmak istiyorum... Bu tabii, birden problem doğurdu Politbüroda. Bu arada şunu da belirtmek lazım, MK'nın kendi içinde iki organı vardı; Yazı Kurulu (Mahir ve Doğan Tarkan) ve Politbüro. (İlhami, Kaçaroğlu, İsmet, Ali ve Şaban) Politbüroda sorun çıktığında genellikle uygun yollarla aşardık, fazla çıngara dönüştürmemeye çalışarak. Ondan önce, sekretaryayı oluşturma bağlamında bir sorun yaşamıştık; yani daha dar bir organ olarak sekretaryaya ihtiyaç olup olmadığı tartışması çıktı. İsmet ve Ali Demir ihtiyaç olmadığını düşünüyordu. Böyle bir tartışma oldu, bu geri çekilme taktiği

açısından. Biz şunu önerdik; biz alırsak biz kurtarırız geleni, alamazsak başkaları alır götürür. Yani koruyamayacağımızı düşündüğümüz insanları çekiyoruz terk edilecek yerlerden, korunamayacağımız yerlerden, korumaya çalıştığımız yerlerden. Yer değişikliği gereken durumlarda da biz alamazsak polis alıyor zaten, böyle bir durum var. Esas olarak biz koşturma durumundayız, iki arkadaş da nispeten koruma vaziyetlerinde, Ali ile İsmet. Biz gidip rapor veriyoruz hep, şimdi bunu yapacağız, bunu alacağız, diye. Biz şöyle bir önermede bulunduk: "Bunu konuşmadan yapalım, size de yetkiliymiş gibi davranalım, sonra gelip anlatacağız durum böyle diye. Çünkü biz, size tekrar gelinceye kadar üzerine konuşacağımız kişi yakalanmış oluyor. Onun için daha seri davranalım" dedik. Bu çıngar doğurdu. Bunun üzerine Politbüro toplandı. Çok önemli bir Politbüro toplantısıydı, Nişantaşı'ndaki haftalık gazetenin bürosunda yapmıştık. Taşınılacak, orada toplantı yapacağız ki bilinmesin hani. O dönemde, hep bilinmeme derdi içindeyiz, ev bilinmemeli, yer bilinmemeli vs. Gizlilik esaslı bir yaklaşım. Toplantı altıyedi saat sürmüştü büyük bir olasılıkla. Sert bir toplantı oldu, dediğim noktada. O tartışma sırasında İsmet'le Ali Demir anlaşmış durumundaydılar muhalefet bağlamında. Kurallarımıza, tüzüğümüze göre üçe iki karar alabiliriz. Yani üçe iki karar alır, yaparız. Dedik ki biz, "Buradan dört oy çıkmazsa, tekrar eski stil çalışacağız". Eski stil, MK'nın sekreteri ve diğer üyeler yani beş kişi. Hep beş kişi halinde gideceğiz, en az dört oy çıkmalıdır. Yetki işi olmaz dedik ve tartışma böyle başladı. Tartışma ilerledi ilerledi, Ali Demir, "Zaten İlhami Aras, sekretarya için üç kişiyi önerdi" dedi. Problem oradan doğuyordu bir de –hani böyle bir üç kişiyi önerdi– Kaçar, Şaban ve ben, kendimi saymıyorum, zaten sekreterim... Uzun bir konuşma yaptı, iki saat falan olmuştur mesela. Böyle bir tartışma oluyor yani. Sonra ben söz aldım, güldüm, "Yanılıyorsun Ali Demir. Bizi öneren sensin" dedim, bu çok şaşırdı. "Sensin ama ben sana şöyle demiştim 'kırgınlık olmasın' hatırla. Sen öner ki, hani kırmayalım." Mecburen böyle tartışma oluyor, Ali Demir bozuldu onun üzerine ama böyle olmuştu. İsmet'in aklında kalan ve kitabında tezgâh diye yazdığı bu yani. Çok ağır bir tartışma oldu ve esas olarak da taktiklerimizi, ne yapacağız, ne edeceğiz hep döktük ortaya... Necdet'in ölümünden sonra yapılan eylemler bir kriter oldu burada. Önemli bir kriterdi, arkasından bu yetki meselesi bununla bağlantılı. İsmet orada bir davranışta bulundu, "Tamam" dedi. Böyle kritik anlarda ilginç davranışlar sergilerdi, "Ben veriyorum oyumu" dedi, dört oldu bu sefer. Onun üzerine Ali

fırladı, "İstifa ediyorum" dedi. Ben yakaladım, "Yapma Ali Demir!" Yalvar yakar oturttuk. Böyle bir hadise yaşadık. Böylece yetkiyi aldık. Fakat buna rağmen, düşündüğümüzü aşan koşullar itibarıyla, bir kez daha MK'dan iki kişi daha göndermeyi bizzat ben önerdim sekretaryamızın önergesi olarak. Fakat yeri geldiği için onu da anlatayım; kaçmak maçmak gibi şeyler konuşuldu, böyle şeyler konuşulunca. Ben de "Madem öyle, gitmiyorum" dedim. Meyhaneye gittik üçümüz. Bilmiyorum neredeydi, Nişantaşı taraflarında bir meyhaneydi. Oturduk, "Gitmiyorum, madem delikanlılık bahsi var", içtikçe daha duygusallaştık, Kaçaroğlu'nun ettiği lafı hatırlıyorum: "Git, umudumuz olsun". Ben de, "Sizi rehin mi bırakıyoruz" dedim. Böyle yani. Çok duygusal bir hava var, ayan beyan birileri rehin bırakılıyor. Öyle dümen yok. Niye kendimizi öneriyorum, bir şey olacak, kesin olacak. Nitekim oldu, Kaçar yakalandı. "Sen uymazsan alınan kararlara, bu sefer kimse uymaz" dediler, böyle bağladık işi. Fakat Ali Demir'in de buradan hareketle, "Siz beni tasfiye etmek üzere dışarıya gönderiyorsunuz" tarzında bir saptaması oldu. Öyle tasfiye olmaz zaten insan. Oysa bizim kafamızda, bilmiyorum ne denli doğruydu, Kürdistan'da bir şeyler yapabilmek için Ali Demir'in ayakta kalması, yani yakalanmaması lazımdı. Oydu yani, tek kelime ile oydu. Bu da bizden sonra başka tatsızlıkların gelişmesine büyük bir olasılıkla neden olmuştur kalanlar itibarıyla.

12 Eylül'de de devam etti...

Necdet Adalı'nın idamı ile ilgili olarak 12 Eylül öncesi yapılmak istenilen şeyler vardı...

Öncesinde, biliyorsunuz Kemal'i kaçırmıştık. 12 Eylül öncesinin koşullarıyla sonrasının koşulları kıyaslanamaz. Orada bir aksilik nedeniyle Necdet kaçamamıştı diye hatırlıyorum. Necdet de vardı planımızda. Hatta Karlos da vardı. Olabilirdi, nitekim Kemal'i aldık zaten. Bazen insanın kadere inanası geliyor. Burada ipten kurtul, git, orada denizde boğul, aklın alacağı bir iş değil.

Erdal Eren de içerideydi ve onun da idamı konuşuluyordu. Kurtuluş ve Halkın Kurtuluşu ortak bir kampanya yürütüyordu.

12 Eylül öncesinde de darbeden kısa bir sonra da bizim gerçekten "Kahrolsun Cunta" temelinde eylem birliği önerilerimiz var hep. Hep birlik önermişiz. Lafta kalmayıp bu saptamalara bağlı olarak eylem birlikleri de öneriyoruz. Biz muhakkak bunu yapmışız ki TDKP ile Eylül sonrası da görüşmelerimiz devam ediyordu. Anlatmıştım sanıyorum. Öyle bir şey oldu ki –vurgulayıp geçelim, hani eksik kalmasın– mesela biz Dev-Yol'la, hasmane tavırlarımız nedeniyle, TDKP'yi araya sokmuştuk, ortak iş yapalım derdiyle. TDKP ile Eylül sonrası da muhabbet sürdü... Ama sonra devrimin "Tarım programı" gibi şeyler, yani aslında böyle tuhaf başlıklar gündeme gelince, o sırada gelişen olaylarla uzaktan yakından ilgisi olmayan temelde birlik arayışı tuhaf geldiği için, o da bitti, yürümedi. Nitekim kısa bir zaman sonra da onların MK külliyen yakalandı.

Geri çekilme kararında kadınlar için özel bir pozisyon konuşuldu mu? Kadınların daha çok kamufle edici bir role itilmesi bilinçli yapılan bir şey miydi?

Ne gibi tam algılayamadım?

Aktif mücadele içerisinde olan kadınlar da 12 Eylül'le beraber daha çok evde, geri planda kaldılar. Bu geri planda kalış, onların biraz siyasetin dışında olmalarını da beraberinde getirdi. Ev içinde de bilgi paylaşılamıyordu. Evin içinde erkekler o kadar illegalite yapıyorlardı ki evdeki kadınların birçoğunun hiçbir şeyden haberi olmuyordu. Kadınlar Eylül öncesi rollerinde olamadılar. Bu bir karar çerçevesinde miydi yoksa tamamen klasik, feodal bir tutum alış mıydı?

O zaman çok ileride değillerdi ve en çabuk vazgeçilebilecek şey kadınların özgürlüğüdür. Kast ettiğim şudur; polisiye önlemlerle adım atılırken, onlar yoluyla gelebilecek tehlikeleri engellemek gerekiyordu. Bu ayrı zamanda, kadın sorununun ne denli içselleştiği ve kavrandığına ilişkin daha önce de işaret ettiğim durumu anlatıyor. Özel olarak bir şeyler düşünülmemiştir, "İlla kadınlara şöyle olsun, böyle olsun" diye ama zaten çok görevleri yoktu kadınların. Size örnek olsun diye bir şey anlattım daha önce, tek kadın üye var dedim; bu, vahamet değil mi? Hani yüzde yirmi beş olsa, hadi diyeceksin de, yok. Yani 50'ye 1 olunca bir tuhaflık var, bence de genel

bir bakışı yansıtıyor o. Önlemler alınırken de bu duruma uygun davranılmıştır diye düşünüyorum.

Kadınlar açısından bakınca...

Gönül Morgül: Kadınlar görüşme zinciri içinde bile olmuyordu. 12 Eylül'den sonra ben üniversitedeydim, hemen o üniversitede yapı bir şekilde oluşturuldu ve ben o oluşum içerisinde yürütüyordum çalışmaları. Şenol'la birlikte olunca bütün her şey kesildi. Ben evin dışında, herhangi bir insanla görüşemez hale geldim. Bu birçok kadın için de böyleydi. Bu kendiliğinden miydi yoksa bir karar neticesinde mi oldu?

Yok, kararla değildir bu çünkü zaten doğal eğilim o. O devam etmiştir. Ayrıca hafıza şaşırtıyor şimdi. Bizim öncelikle önlemlerimiz eğer bir bütün olarak o örgütlenmenin omurgası, esasına yani örgüt üyelerine yönelikse ve orada bile 50'ye 1 ise kadının durumu, nasıl tasarlanabilir ki? Ayrıca komitelerimizin hangisinde ne kadar kadın vardı? Önce komitelerle bu iş yapılacak değil mi? Bu anlamda böyle davranılmış olması normaldir. Ayrıca ben kendimden başlayayım, tak karar alındı, benim hem çocuğum hem karım vardı. "Selamünaleyküm, ben gidiyorum." Aynen böyle, bıraktık teşkilata, sonra kendim topladım bir yerlerden. Böyle bir durum vardı. Benim evimde bu durumlar oluyorsa; haydi haydi diye düşünüyorum. Bunlar daha çok üç ay, beş ay, bir sene, iki sene sonraki dönemlerde kendini daha çok göstermiştir. Tanık olduğum bazı şeylerle kadınların tepkilerini gördüm ben. Dehşetengiz tepkilerle karşılaştım. Kadınlık meselesinden değil, yaşanan problemlerden. Bir tanesini anlatayım, isimsiz konuşuyorum... Memlekete geldim. Koskoca İstanbul'da bir kadın arkadaşla karşılaştım, sarıldık, heyecanlandık. Yakından tanıdığım, bizim militan kadınlardan biri, hemen "Gel, şurada bir çay içelim hem de üç beş laf edelim" dedim. Dolu olduğunu fark ettim, başladı küfretmeye. Yıl 1983. Küfrediyor. "Her şeyi duman eden adama", küfrediyor, "O benim ya" dedim. Bombok bir durum çıktı ortaya, tuhaf bir durum. Sıkıldı kadın, üzüldü. Başka yerde de bir kadın arkadaşla şaka yaptım, "Zaten siz hep böylesiniz" dedi. Yani dolmuştu kadınlar.

Bir travma yaratmış demek ki...

Yaşanan sefalet var bir de. Geçmiş yaşantıdan çok kötü koşullara, çocuk da var tabii. Dehşetengiz bir vaziyet. Siyasi, kaçaklık olmasa bile o koşullar kötü koşullardı, bir de üstüne kadınların eşi hapse girmiş, kendisi ortada kalmış, çocukla baş başa. Böyle dertler de yaşandı. Kendi evimden başladım ama başkalarını düşünerek bunları anlatıyorum, bildiğim olayları.

Memlekete dönünce ilk buluşma

Ayhan öğretmenlik yapmış, bakkal dükkânı açmaya çalışmış, bugünden o zamana bakış ya da o zamanki tavrın çok soluk ve birebir kendinle ilgili bir şey. Bu nasıl bir şey düşündürdü?

Bir şey anlatayım, ben bilmiyordum, sonra Ayhan anlattığı için öğrendim. Demişler, "Senin taşınman lazım, İstanbul'u terk et, git İzmir'e yerleş." Ayhan İzmir'e gidiyor, gariban bir semte gidiyor, yani öyle ki duvardan dışarısı gözüküyor. Ama dehşet güzel bir komşuluktan bahsediyor. Hani bir kadın, çocuğuyla gelmiş, millet yemek getiriyor. Murat o sırada dört yaşında herhalde, Murat'a diyor ki "Öteki İstanbul burası". Yutturuyor tabii ki, çocuk bir durum olsun da açık etmesin işleri diye. Orada bir hayat kurmaya çalışıyor kendine. Tahmin edebiliyorsunuzdur herhalde, ne kadar güç bir durum olduğunu. Sınırlı bir şekilde Fıstıkçı Amca'sıyla (Ziya) arada görüşüyor. Belli ki bu da uydurulmuş bir şey. Bunların ne denli ağır travmalar üretebileceğini kestiriyorum. Böyle şeyler yaşanmıştır.

Sonra neler yaşandı? Neler anlattı? Sen neler düşledin? Cezaevi sürecinde de belli sıkıntılar gene devam etti, her ne kadar bilinen yerde olsan da yine o sıkıntılar sürüyor. Bitince neler oldu?

Memlekete geldim. Hadi geldim deyip de olmuyor buluşmalar, biliyorsunuz. Bin bir numara, aktarma; işte Ayhan'lar o sırada Zonguldak'talar ben de Şaban'ın evindeyim. Bir arkadaş gönderiliyor, çağırılıyor... Anlaşıldığı kadarıyla, dehşet bir heyecan oluyor tabii. Bir de Ayhan sonra söyledi, "Ben seni hep Avrupa'da zannediyordum". Ben bu işlere hep uydum, o ara millet mektuplaşıyormuş, kim neredeymiş, onlar hep belliymiş, ben hiç çaktırmadım. Uygun bir şekilde geldim, bir arkadaş gönderildi, diye hatırlıyo-

rum, haber verdiler veya telefonla bağlantı kestiler... Bir şey oldu, net hatırlamıyorum, telefonla da bir bağlantı olabilir o polis takibini atlatma operasyonlarından sonra... Nihayet buluştuk, olmadı, bin bir türlü atlatma operasyonu, her ihtimale karşı atlatma operasyonu olduğum eve gelmişler, bense yine görüşme, bilmem ne vaziyetindeyim. Geldim eve işte, "Merhaba" sarıldık... Murat yok, "Nerede?" diye sordum, "İçeride, Aslı ile oynuyorlar" dediler. Dört beş yaşlarında falan, heyecanlanarak içeriye girdim. Hatırlamıyorum da özetle şöyle oldu, "Ben senin babanım" dedim, çocuk birden geriye çekildi, sustu. Ben heyecanla konuşuyorum, fark ettim birden durumu, çocuğun nutku tutuldu. Bir baba çıktı birden. Sağdan girdim, soldan girdim konuşmuyor çocuk. Sonra "Sen hangi takımı tutuyorsun?" diye sordum, "Galatasaray" dedi, "O takım tutulur mu" diyerek başladık sohbet etmeye. Sonra bana ne açıkladı biliyor musun? "Baba, ben seni öldü biliyordum. Annem üzülmesin diye ona söylemedim." Yani yaşanan travmanın büyüklüğü burada. Böyle bir durumumuz oldu ama onu Fenerbahçeli yaptım.

Ailenle ilişki kurabildin mi?

Bir bağlantı kurduk, ben ülkeye geldim, buluştuk, bir ev tutuldu kimsenin bilmediği. Evler öyleydi biliyorsunuz, kimsenin bilmediği evlerde kalırdık. Ayhan'ın annesi ve babası ile yine bin bir randevu, atlatma sonunda Gülhane Parkı'nda buluştuk. Benim ailemle hiçbir ilişkim yoktu. Mecburen koptu. 12 Eylül geldiği gün ablam bizdeydi. Onu da anlatayım. O gün İnegöl'e gidecekti. Ben daha uyuyordum, marş sesleri mi ne geldi, uyanır gibi oldum, kafayı çevirdim, baktım, Ayhan kapıda dayanmış böyle, bana dedi ki, "Geldiler!" O sırada ablam kendi derdinde, sokağa çıkma yasağı var ya, "Ben nasıl gideceğim?" durumun farkında değil, söyleniyor. Sonra birden durdu "Ya, bunlar sizin için geldiler" dedi. Birden o da vahameti kavradı.

İlk çıkan arkadaşlar

Kısmen geri çekilme politikası ve buna bağlı olarak birtakım insanların korunma altına alınması doğrultusunda bir MK kararı var. Bu karara bağlı olarak ideolojik organ veya Yayın Kurulunun yurtdışına gönderilmesi söz konusu oluyor... Bu geri çekilme politikası tam olarak neyi

hedefliyordu, bu hedef içerisinde var olan kadroların korunması konusunda neler yapılması düşünülüyordu ve ne yapıldı?

Bir geri çekilme politikasından bahsedebilmek zor, ona sarılırım daha önce değinmiştim. Nedeni örgütsel planda örgütün aldığı kararlara örgütsel bir yaklaşım sergilenmemesi... Kendi kararlarına saygılı davranmaması itibariyle örgütten bahsediyorum ve Eylül'le birlikte atılan adımlar; son tahlilde politik olarak "geri çekilme" denmiş ama "gecikmiş önlemler paketi" demek daha mümkün. Ayrıca, bu niçin böyle? Söz gelimi daha önce anlattığım gibi, baştan dışarıya çıkmak üzere MK düzeyinde söylüyorum... Onun dışında da konuşmalarımız olmuştu uzun uzadıya. Aksaklıkları giderecek ve tabiri yerindeyse, yedek planda beklenecek bir durum yaratmaktı plan; ama ne olanaklar ne öngörüler ne de daha önceki hazırlıklar bu türden adımlar atma olanağını bizlere verdi. Bunun ötesinde de biraz alelacele, duruma uygun kararlarla adımlar atmaya başladık. Geri çekilme sadece birtakım kadroları alıp dışarıya göndermek değil, örgütsel pozisyon alışı değiştirmekti. Onu söylemiştim, bu geri çekilme örgütsel planda, yerel planda, mücadele araçları planında, organlar planında düşünülmesi gereken bir faktördü... Ki ülke planında bazı yerellerin terk edilmesi, bazılarının muhafaza edilmeye çalışılması, bazılarının da tahkim edilmesi gerektiğinden söz etmiştim geçen sefer. Bu da şöyle düşünülmelidir; baştan yeterli planlar olmamakla birlikte, bir çırpıda, bir bütün olarak faaliyetin kesintiye uğrayabilmesi kaygısına ilişkin önlemleri içeriyordu geri çekilme. Soyut olarak bunu içeriyordu. Bunu önceden saptamıştık ancak bu saptamaya uygun adımlar atmayı beceremedik. Hani dışarıya bu arkadaşlarımızı göndermek ve yine sadece bu arkadaşlar değil, değişik yerel organlardan bazı arkadaşları da eksiklik duyuldukça geri çağırmak üzere hazırlamak gerekiyordu. Bunlar da hiç hazırlanmadı, karşımıza ne gelirse ona uygun adımlar attık. Demin söylediğim gibi, vahameti görünce hemen daha radikalleştirdik geri çekilme taktiklerimizi.

Vahameti Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu operasyonlarıyla mı gördük?

Çok önemliydi. Merkezlerinin tümü gitti, başlamadan bitti. Ama daha önce anlattım galiba, biz dolaştığımız yerlerde Dev-Yol'cuları gördük, onlar

bizi göremiyordu. Onlar da pat pat yakalanınca ne olacağı görüldü. Bir de ben, bu sıra işinin, devlet tarafından titizlikle yapıldığını düşünmekteyim, yani en tehlikelileri üst sıraya koyuyor öyle bitiriyor. Bu anlamda o bir olgu ve ölçüydü ama kendi içimizde yaşadığımız problemler vardı. Ankara'daki bazı arkadaşların pat diye buraya, İstanbul'a getirilmesi, gelmek zorunda kalması. Ali Demir mesela, Necdet'in idamından sonra bırak merkezi düzeyde barınabilmeyi, yerel komite düzeyinde bile barınabilmenin güçlükleri ortaya çıkmıştı, evi mevi olmaz hale gelmişti. Böyle bir durumla yüz yüze geldik. Halkın Kurtuluşu, Dev-Yol operasyonları biraz dolayım kazandırıyor; biz bizatihi yaşıyorduk problemleri, yerel düzeyde arkadaşlarımız yakalanıyordu, hareket yetenekleri kayboluyordu, bunu gördük. Bu aynı zamanda bizim böyle bir döneme –zaten anlatmaya çalıştığım da o– yeterli hazırlık içinde olmadığımızı gösteriyor; politik bir hat olarak da örgütsel çalışma tarzı olarak da hazır olmadığımızı gösteriyor. Bu durumu gördüğümüz anda belki tedbirleri daha ileriye taşıyarak, hani daha ileride bazı tedbirler alabiliriz düşüncesiyle duruma uygun çözümler bulmaya çalıştık. MK'dan geride bir kişi kalacak şekilde dışarıya gidişimiz de bunun gibi düşünülmelidir. Başka bazı kadroların gidişi de bu çerçevede düşünülebilir. Yasadışılığı en çok zorlayan organlarımızda bulunan arkadaşların dışarıya çıkarılması, düşünce planında dile geliyordu ama buna ilişkin yeterli adımları atamamıştık, biliyorsunuz. Bela başa geldikten sonra daha çok akla gelmiştir belki başka adımlar ve önlemler...

İlk çıkanlar 12 Eylül'den ne kadar sonra çıktılar? İlk çıkanlar daha önce Mahir Sayın ve Doğan Tarkan olarak geçmişti.

Bir veya iki ay sonra çıktılar diye hatırlıyorum, çünkü beş ay sonra Şubat'ta da ben çıktım. Ben çıkmayı önerdiğimde alabileceğimiz bütün önlemleri almıştık.

Eylem birliği sağlanabilseydi ne olurdu ya da ne olması murat ediliyordu?

Dev-Yol'cularla Halkın Kurtuluşçuları ile daha önceden de olan görüşmelerimizi anlatmıştım. Olsaydı, sonuçtan bakarak söylüyorum, 12 Ey-

lül'ün yaptıkları, ettikleri ve gaddarlığı düşünüldüğünde belki dört dörtlük bir direniş sergilenemezdi ama nispeten yansımaları olabilirdi... Oysa böyle olunca, kimse bir şey yapamadı. Çünkü bu söylenen gruplar, sosyalizm planında, Türkiye'nin en büyük gruplarıydı. Fakat büyük olmak bir şey, hazırlıklı olmak başka bir şey. O grupların da hiç hazır olmadığını gördük. Biz en azından –bir övünme vesilesi olarak söylemiyorum– merkezi düzeyde birtakım arkadaşlarımızı çıkardık ve sonuna kadar da Kurtuluş'un merkezi hali bozulmadı. Onlar başlamadan tükettiler merkeziliği. Bunu, onları eleştirmek için değil bir gerçekliği ortaya çıkarmak için söylüyorum; belli ki onların da bir hazırlığı yokmuş. Her ne kadar sonradan, "Biz zaten görmüştük" edebiyatıyla yazılar yazılsa da gören, ona uygun önlem alırdı. Önlem alanların sonuçlarına benzemiyor ortaya çıkan sonuçlar. Yeterli önlemlerin, atılması gereken adımların atılmadığını gösteriyor.

Filistin'e geçiş...

Yurtdışındaki gelişmeler, oradaki konumlanış biçimleriniz bir plan, proje çerçevesinde miydi, rastgele miydi, ne oldu? İlk önce galiba herkes Filistin'e gitti, öyle mi?

Pardon, geçen konuşmadan eksik kaldı, bir şey söylemek istiyorum; biz aynı zamanda ilk gideceklerden biri olarak Bülent'i (Uluer) saptamıştık. Konuştuk mu, onu hatırlamıyorum. Bülent de çok meşhur, bir de bize yeni intisap etmişti... Yakalanmamıştı, bu memlekette oldukça tanınan bir insandı Bülent. Bülent'i de çıkarmıştık. Bilgi olsun diye araya girdim. Filistin sürecine gelince; karar verdik ve uyguladık. Arkadaşları gönderdik, arkasından yine bu bilinçle gidenler gitti. Esas olarak, orada biliyorsunuz, daha önce başka bir arkadaşımız, 78 yılında bu bağlantıyla oraya gitmişti, Hilmi Türki. Dolayısıyla, tabiri yerindeyse bizim orada bir bağlantı noktamız vardı. Böyle bir ilişkinin gerektiği saptamalarımıza bağlı olarak istikbale matuf düşünerek yapmıştık bu işi. Hani siyasi olarak nelerin olabileceğini saptadık, ona uygun da önlemlerden biri olarak düşünülmelidir. O olmasaydı daha büyük dertler olabilirdi. Bizim oraya ilk gönderdiğimiz arkadaşlar yetenekli arkadaşlardı, dil bilir –ki önemli bir şey orada dil bilmek- aynı za-

manda merkezi düzeyde arkadaşlarımızdı... Onlar zaten biz gelmeden bazı bağlantıları oluşturmuşlardı. Onlardan önce gönderdiğimiz arkadaşın da bağlantıları vardı diğer örgütlerle.

İlişkiler derken, El Fetih'i mi kastediyorsun?

Bu arkadaşımız yani bizim daha önce gönderdiğimiz arkadaşımız, El Fetih'le bir ilişkimizin ürünü olarak bizatihi benim, zamanında kurduğum bir ilişkinin ürünü olarak oraya yerleştirildi ve El Fetih mensubuydu. Orada yeri olan, odası olan bir insandı. Belki yabancı olduğu için daha bir hassasiyet de vardı onunla bağlantıda. O aynı zamanda El Fetih içinde ilişkilere sahipti başka gruplarla da ilişkileri gelişti orada.

Kaç grup vardı orada?

FKÖ, çeşitli Arap örgütlerinin toplamından müteşekkil bir örgüttür. El Fetih en büyüklerindendi bu örgütün ve en etkilisiydi. Cephe türü bir teşkilattı, örneğin içinde Habbash'ın Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), Hawatme'nin Filistin Demokratik Halk Cephesi, örneğin Cephe El Arabi vardı Irak'a yakın teşkilat diye hatırladığım, El Saika vardı yine en büyüklerinden biriydi ve doğrudan Suriye'nin oradaki örgütlenmesiydi. Birkaç küçük grup daha vardı, şimdi bir hamlede aklıma gelmeyen ama esas olarak bu saydığım örgütlerden oluşan bir yapıydı FKÖ.

Hepsiyle ilişkiniz iyi bir noktada mıydı?

Kötü değildi. Söz gelimi, bunların bir kısmıyla ben gittikten sonra ilişkilendim, görüştürüldük falan. Zaten orada öyle bir uluslararası ağ vardı ki böyle bir racon var; dışarıdan birileri geliyor, teee Latin Amerika'dan Montenerolar vardı mesela... Arjantin'den mücadeleci bir grubun orada temsilciliği vardı. Yani Filistinliler artık bu işin uzmanı olmuşlar. Dünyanın her yerinden devrimciler gelip gidiyor.

Filistin'de yaşam...

Bizim esas ilişkimiz Nidal Cephesi, "Filistin Halk Mücadele Cephesi" (Arapça "Jabhat al-nidal" diye yazılıyordu) Lideri Semir Goşe idi; fakat El Fetih'le ilişkimiz de bitmemişti. Bir de kişisel dostluklarımız vardı El Fetihlilerle, etkili ve yetkili kişilerle dostluğumuz vardı. Memun vardı sonra Yunanistan'da öldürüldü. Resmî vardı, Resmî ile kurduk esas ilişkiyi. Esas dostluğum olan Resmî idi, burada, yani Türkiye'de hapiste yatmış çıkmış, yaşı başı yerinde biriydi. Daha sonra El Fetih'le ilişkimiz devam etti. Sonra Hilmi sürdürdü, hiç bırakmadık. Bu Cephe Al-Nidal kendisini Marksist diye niteleyen bir örgütlenmeydi ve sosyalizmden bahsetmekle birlikte, aynı zamanda da böyle Cephe türü bir demokrasi savunuyor, daha çok SBKP tandanslıydı ama uluslararası camiaya bakışta, sosyalizme bakışta bize benzer bir konumlanışa sahipti. Muhabbetimiz vardı fakat küçük bir gruptu Nidal. Diğer gruplarla ilişkimiz olmakla birlikte, esas arkadaşlarımız Nidal bünyesindeydi. Bu durum, oradaki ileri gelen arkadaşlarla dostluğumuzun gelişmesine neden oldu demek mümkün. Dünyaya bakıştan da kaynaklanan bir yakınlıktı. Bunu bir yana koyalım, biz kendi aramızdaki sohbetlerde, geleceğe dönük olarak nasıl konumlanmamız gerektiği üzerinde tartıştık ve bu tartışma sonucunda birtakım arkadaşlarımızın Avrupa'ya geçmesinin gerekli olduğu sonucuna vardık. Bu sonuca varmamızın nedeni, son tahlilde burada bizim kitle çalışması yapacak halimiz yoktu.

Orada kaç kişisiniz?

Bu karara vardığımızda yirmiye yakındık sanıyorum ama daha sonra otuzu bulduk. Bunların hepsi bizim örgüt kararıyla çıkardıklarımız değil. Örgüt kararıyla olmakla birlikte üyeliğe denk düşen insanlar değil bir kısmı. Bir kısmı kendi yetenekleriyle çıkan insanlardı, orada bizi buldular, onlarla da birlikte olduk yani. Bizim belirlememizle olmuş bir durum yok. Avrupa'ya geçilmesi kararına vardık, hem ülke ile ilişkileri daha iyi yapabiliriz geleceğe dönük olarak hem de orada Türkiye'den taşınmış bir nüfus var aynı zamanda. Bunlar çalışan insanlar, onların içinde de çalışma yürütürüz ve uzun erimli ülke ile bağlantılar itibariyle, hani şöyle düşünmek lazım,

Arap örgütleyip Türkiye'ye gönderip onların politik çalışma yapmaları mümkün olacak bir iş değil ama oradan örgütlenmek ve bilinmez bir şekilde bu memlekete gelip giden insanlar sağlamak mümkündü. Her şeye karşın orada mevzilenmenin yararlı olacağı sonucuna vardık. Bu perspektifle de arkadaşlarımız gönderilmeye başlandı, önce Recep gitti galiba, yani Doğan Tarkan, sonra Davut ile Ali yani Mahir'le Bülent gideceklerdi. Abu Ubeyde, Filistinli bir komutandı, panik halinde geldi ki Lübnan devleti el koymuş bizim arkadaşlara. Sahte bir şeylerle gidiliyor ya, bunları alıyor götürüyorlar Babda diye bir yere. Daha sonra Mahir'in ve Bülent'in anlattıklarından biliyorum "Ya, bir devlet varmış meğerse" diyorlar. Yani, bizim olduğumuz yerlerde Lübnan devleti varmış gibi bir hava yoktu. Silah belde dolaşıyorsun, böyle bir ortam. Sonra birden devlet çıkıyor karşılarına, arkasından bunları –Aley diye bir Dürzi kasabasıydı galiba– Lübnan'da hapishaneye attılar. Hatta ben de Celal'le gitmiştim, avukatıyla görüşmeye... Avukat benden kuşkulandı, giysilerim falan, "Bu kim?" Çünkü orada - şimdi düşünüyorum- gözümde güneş gözlüğü, takım elbiseliydim zannediyorum, kuşkulandı adam... Yabancılar, bir de içeride yatıyorlar, birileri geliyor, bir de ilişkilerimiz çıkıyor onunla bağlantılı, kuşkulandı: "Arkadaş kim?"" diye soruyor, sakinleştirdik... Bizimkiler iki aydan fazla hapishanede yattılar. Yani planlar takır takır işlemiyor, karar alıyoruz, pat diye olmuyor. Bunlar da tabii, son tahlilde hazırlıksızlıklarımızın ürünleri. Daha sonra yaptık, tekrar deneyerek yaptık. Şimdi, yeri geldiği için söylüyorum; bir arkadaşımızı da göndermiştik, o İsviçre'den –havaalanına indikten sonra– iade edildi. Dolayısıyla çok huzurlu ve tıkır tıkır işleyen mekanizmalar yoktu, taşıma ameliyemiz de öyle çok rahat bir şekilde sürmüyordu ama başka arkadaşlar da çıkarıldı. Ben memlekete geldikten sonra da arkadaşlar gönderilmiş. Birkaç arkadaşımız daha gitti. Çalışma böyleydi, hedef de organize olmak, icabında yurtdışında yayın çıkarmak...

Yayın deyince aklıma geldi, arkadaşlarımız 1 Mayıs dolayısıyla bildiri dağıtıyor, Arapça bildiri dağıttılar Beyrut'ta... Orada, arkadaşlarımız "Hareket-i Tahrir Türki u Şimali Kürdistan", yani "Türkiye-Kuzey Kürdistan Kurtuluş Hareketi" adına 1 Mayıs bildirisi dağıttılar. Yani böyle bir havamız vardı ama tabii bu kadardı, orada siyasi denebilecek durum. Orada, esas

olarak ilişkiler askeri ilişkilerdi. Yaşamı idame ettirebilmeyi sağlayan ilişkilerdi onlar. Arkadaşlarımızı Avrupa'ya göndermekten ne denli sonuçlar aldık bilmiyorum, onun üzerinde ayrıca durulabilir. Çünkü yine kendi yetenekleriyle Avrupa'ya çıkan insanlar da var, onlar orada toplanıyorlar bir şekilde. Fakat şu bir gerçek ki, sonuçtan da söylemek gerekirse, çok başarılı olduğumuz söylenemez Avrupa'da, izafi olarak, başka gruplara bakarak, bunu söylüyorum. Bizim, demin geri çekilme taktiği olarak yeterli önlemleri almamış olmamızdan söz ettim, aklıma hep Filistin maceraları gelir ama aynı zamanda bu mevzu söz konusu olduğunda, Avrupa'yı da derinden düşünmek gerekliydi. Çünkü bazı siyasi hareketlerin, bir kısmı bizden de küçük olan grupların, Avrupa'da bizimle kıyaslanmayacak ilişkileri vardı. Biraz da belki bu durum, oraya gönderdiğimiz arkadaşların yeterli sonucu alamamış olmasında etkili olmuş olabilir; önceden birtakım hazırlıklar yapılabilirdi. Böyle bir şey yaşadık yani, oradan arkadaşları Avrupa'ya geçirdik.

Kamp ortamında kalıyordunuz, gün nasıl geçiyordu? Nasıl bir ruh hali oluyordu? Özlemleriniz oluyor muydu?

Ben ve benim gibi arkadaşların yaşamıyla bizatihi asker olarak yaşayan arkadaşların yaşamı farklıydı. Bizim evimiz vardı, evde kalıyorduk, diğer arkadaşlar ise kamptaydı.

Bir hadise çıktığında, Batı Beyrut'tan Ketaib hedefleniyordu. Ketaib bir fırsat çıktığında Filistinlilere saldırıyor, onları düşman gibi algılıyordu; tipik faşizan bir perspektifle tabii. Zaten onlar, kendilerinin Arap olmadığını iddia ediyordu. Aynı zamanda bu, faşizan bakışlarının ötesinde davranışları da böyle. Yeri geldiği için belirtelim meşhur Sabra Şatilla katliamı, İsrail işgalinde oluyor ama Ketaiblere yaptırıyorlar. Orası için çok güçlü bir örgüt olan Ketaiblerin liderlerinden Beşir Cemayel, Genelkurmay Başkanı'ydı. Babaları Piyer Cemayel, diğer kardeş Emir Cemayel de daha sonra Cumhurbaşkanı oldu. Mesela Kamil Şamun gibi gruplar da vardı. Ama bunlar Hıristiyanların aşiret ilişkileri ile bir araya gelmişti. Ketaib ise siyaseten faşist bir takımdı ve savaş geliştikçe inanıyorum ki oradaki en hegemonik grup bunlar oluyorlardı. Bu nedenle de kışkırtıcı bir tutum içindeydiler. Bu gerilim sürdükçe Filistinliler kendilerine daha özgür bir alan yaratmış oluyordu Batı Beyrut tarafında. Yani tabiri yerindeyse, en güçlü ekiptiler o za-

man. EMEL vardı ama Filistinliler gibi silahlı külahlı takım değildi. Şimdiki Hizbullah da o zaman söz konusu değildi EMEL'den doğma bir takım olarak. Her gün bir savaş havası vardı Beyrut'ta. Yeri geldiği için söyleyeyim, FKÖ'den Ebu Halit diye bir komşum vardı, ben yaşlardaydı, "Yürüyelim" dedi, Şatilla'dan ileriye doğru yürümeye başladık caddede, birden gök gürültüsünü andırır bir patlama oldu, döndüm, tam oraya döndüm bir tane daha patlama, şaşkınım "Ya kayifat, kayifat" dedi, bilmiyorum, sonra öğrendim "Boş ver ya, roket" diyormuş. Roket insanların kafasına da iniyor. Sonra biz de alıştık o duruma. Bazen sık sık oluyordu. Keyifleniyor top patlatıyor adam, keyiften yani güm güm güm diye ve alışıyorsun.

Avrupa'ya gidenler, Filistin'de kalanlar neye göre belirlendi? Mesela sen mi istedin Filistin'de kalmayı?

Yok, benim de kararım vardı ama koşullar memlekete gelmeyi gerektirdi. Bizim ileri gelen bütün arkadaşlarımızın Avrupa'ya taşınması söz konusuydu, benim de... Fakat koşullar derken yarı espri yarı gerçeklik olarak söyledim, şöyle; hani niye buraya gelmem söz konusu olduğunu konuşmuştuk. Ülkede problem olmuştu, daha sonra KÖ, yani Kurtuluş Örgütü olarak ortaya çıkan ayrılıklara doğru yürünüyordu...

Buna gelmeden önce Filistin sürecini bitirelim istersen, Beyrut kuşatması var, oradan devam edelim mi?

Bir olay anlatayım, ben o kuşatmadan sonra memlekete geldim, Şatilla'daki mezalimi burada İstanbul'da televizyonda izledim, çok duygulandım, dehşet duygulandım. Bizim muhabbet içinde olduğumuz Nidal'in haftada bir mi haftada iki mi ne, aracı Şam'a gider gelirdi; biz, bir durum olduğunda örgütlerdik malum şekillerde, pasaportsuz falan giderdik... Onların kendi özgün yollarından hem gider hem gelirdik. Bir gün önce mi ne bombardıman ettiler.

Oraya girmeden Kemal Ergin'in 17 Mayıs'ta ölümü var, hatırlarsın...

Onu kaydedelim, geçelim diyorsun. Arkadaşlar güneydeydi, Sayda'daydı galiba, orada yemek yiyorlar, yemek bittikten sonra da denize giriyorlar. Akdeniz dediğim büyük deniz, dalgası şusu busu, bildiğim kadarıyla çok da iyi yüzücü değil. Denize girenlerin hiçbiri iyi yüzücü değil.

Bunlar yüzmeye giriyorlar, dalga malga da var Kemal açılıyor, yani dalga çekiyor Kemal'i... Bir de tok karnına girmişler, dalga çekince paniğe kapılıyor, öbürleri çıkmış, zaten kurtaracak kapasiteleri yok, "Büyük İbrahim" (Alkan) de vardı, o da Türkiye'ye geldikten sonra öldü. Kemal boğuluyor, sonra Beyrut'ta defnettik, cenaze töreni yaptık. Mezarı duruyordur herhalde. İlginç olan şu ki Kemal hapishaneden kaçırılarak idamdan kurtarıldı, Necdet asıldı, Necdet'in suç ortağı. Bana da hep şey diyordu –para pul peşindeyiz ya– "Abi, fotoğraf makinesi alalım, ben sahilde fotoğraf çekerim, para kazanırız." Hep aklıma gelir. Yani hapisten kurtardık ama...

Sabra ve Şatilla katliamı

Şatilla kampındayız ben tavla atıyorum Yusuf'la; o sırada Hıdır da nöbetçiydi. Hıdır başladı bağırmaya "Tayyaran, tayyaran!" Orada İsrail jetleri görüldü mü böyle bağırılır. Tayyaran, tayyareler demek, ben de ayağa kalktım, "Yeter, ne kadar farfara yapıyorsun?" derken birden pikeyi gördüm, yatın demeye kalmadan ben uçtum zaten; gözlük bir yana gitti ben bir yana gittim. Meğer hakikaten bizim orayı bombalıyorlarmış, stadyum vardı, orayı vuruyorlar; bütün Filistin cephanelerinin onun altında yerleştirildiği bilgisi ile vuruyorlar orayı. Orada biz garibanlar vaziyetteyiz. Arkasından ben sersemledim tabii, bir de ayağa kalkıp uçtum ya, beni de kapmış vaziyette koşmaya başladı bizim gerilla teşkilatı. Beni de taşıyorlar, öyle koşturuyorlar, stadyumun önüne geldiğimizde bir baktım, bizimkiler koşuyor hava savunmacılarının olduğu yere doğru, bizim arkadaşlarımız var orada, onların yanına koşuyorlar. Azmi'nin olduğu yer... Birden uyandım, "Manyak mısınız, nereye gidiyorsunuz, dönün Şatilla'nın içine girelim" dedim, hani sivillerin içine, orayı bombardıman etmezler diye. Zaten İsrail, can alıcı noktaları vuruyor, bunlar da arkadaşlarımız orada deyip bombardımanın olduğu yere koşuyorlar. Önce Şatilla'ya girdik, oradan koşa koşa Pekani'ye doğru çıktık. Orada çatışmalar oluyordu uçaksavarlarla, biz palaskalarla falan Pekani'yi geçtik, tam caddenin öbür tarafında -Sabra'nın orada- Beyrutlular film seyreder gibi bombardımanı seyrediyorlar balkonlarda. Onlar oradan bizim tarafı seyrediyorlar. İlginç bir şey. Bir kahve vardı kahveye gittik, ufak yaralanmalar da vardı... İlginç bir durum, garson geldi Mardinli mi ne, bant aldı, bilmem ne aldı, çay da bir liraydı, bir lira da (Lübnan para-

sı), büyük para bize göre, çay paralarını da almadı bizden, öyle bir hemşerilik, bir yakınlık kuruldu. Tuhaf, kaçıyorsun, bir kahveye giriyorsun, arkadaşlar gidelim diyor... Ben, oturun şu bir bitsin, bizim tüfeklerle uçakları vuracak halimiz yok, diyorum. Böyle bir durum yaşadık.

Ertesi gün cip gidecekti gene bir bombardıman oldu, "İptal oldu" dendi gidiş. Ben de Şam'a gitmek üzere giyinmiştim, gittim tekrar değiştirdim, eski halime geldim, hani normal giysilerimle... Akşama doğru, Hilmi sarınım, koşa koşa geldi, "Araba gidiyormuş" dedi. Atladık gittik, bir daha araba gitmedi çünkü savaş başladı. Yani öyle bir tesadüfle çıktım Beyrut'tan.

Şam'a geldim, Şam'da kaldım artık çünkü son arabaydı o, gidiş geliş kesildi. Haberleşmemiz şöyleydi: Yanlışlıkla oradan birisi, bu tarafa gelip kaçıyordu; ona, "Ne yapıyor bizim arkadaşlar, ne âlemde?" diye veya telsizden soruyorduk, "Ne oluyor, ne gidiyor?" diye. Dehşet bir bekleyiş içindeydik. Orada ayrıntılar nelerdi, önemli diye düşünüyorum... Ben yaşamadım ama savaşı yaşayan arkadaşlar oldu... Şöyle bir şey hatırlıyorum, Zeyni Hasan –vefat etti bu arkadaşımız da– İsrail'in attığı bombaları tüfekle vururken ayağından yaralanmış. Arkadaşlar tahliye edildikten sonra bulundukları yere gittiydim. Kamptan çıkarken kendi flamalarıyla çıkıyorlar, pankartla birlikte yani, uluslararası bir birliğin içinde, onu hatırlıyorum. Arkadaşlar iki aya yakın bir süre sonra tahliye edilip bir kampa getirildiler. Ben oraya ziyarete gittim.

Şunu belirteyim ki biz Lübnan'da, Filistin'de yaşıyorduk ama kafamız hep burada, aklımız fikrimiz memlekette. Bir kişi gelecek, bir mektup gelecek veya bir telefon haberi alabileceğiz diye beklerdik. Avrupa ile olanak açıldığı için Nidal'den ben Avrupa ile konuşur, iki-üç küçük bilgi alır gelirdim. Anlatırdık işte şöyle oldu, böyleymiş, şu yakalanmış, yok Avrupa dergi çıkaracakmış diye. Böyle bir hayattı, çok kısır bir hayatımız vardı. Söylemek gerekirse, dehşetengiz voleybol maçları yapardık, özel günlerde anma yapardık, 15-16 Haziran, 1 Mayıs gibi. Askeri bir hayat vardı orada, başka bir hayat yoktu. Filistinli kadın gerillalara aşık olanlar oldu; böyle yetenekli arkadaşlarımız da vardı ama sonuç alanı ben görmedim. Şam'a geldikten kısa bir süre sonra Nasır (Burhan Tanrıverdi) Türkiye'den geldi, bir rapor getirdi. Ben, tabii ki diğer arkadaşlara da verdim, okuttum. Rapor geldiğinde savaş öncesiydi galiba. O rapor "İşler iyi, düzgün gidiyor." Tarzındaydı. Nasır'la gelen ikinci rapordan sonra ben Türkiye'ye geldim. Geldim ve bu-

rada, İstanbul'da Şatilla olaylarını izledim, sonra buradaki yönetici arkadaşları aldım ve tekrar hep birlikte Şam'a döndük. Gelmemin nedeni; durum kritikti, örgüt bölünme durumundaydı ve bizim de doğru dürüst rabıtamız yok, sağlıklı bilgiler edinemiyoruz. Pardon, bir de Mustafa Yavuz'ların büyük bir operasyonu olmuştu. Büyük bir operasyondu bizim için. Bir de yetenekli kadrolarımız yakalanmıştı. Yediğimiz en büyük operasyondu o, merkezi düzeyde. Kaçar'ı filan saymazsak, en büyük operasyon oydu. Bir de şöyle düşünün; iyi götürüyoruz, iyi çekildik, şunu yaptık, bunu yaptık derken olan bir şeydi. O olunca, "Beni kimse burada tutamaz" dedim. Biliyorsunuz, baştan bozuluyordum beni niye çağırmıyorlar diye. Çünkü buradan gitmeden önce oturduk, koşullar belirledik; hani gideceğiz, çağırılacağız fakat bir türlü çağırılmıyoruz.

İki yıl sonra memlekete dönüş

Kim var burada çağırabilecek durumda olan?

Şaban var esas olarak eski merkezden, Saim var, bizim zamanımızdan ve ayrıca daha sonra yakalananların yerine alınanlar var, İrfan ve Seyfi...

Anlamak için soruyorum, dönüşünü sağlayacak ya da çağıracak olan ekipte Şaban, İrfan, Seyfi...

Bizim iki tane yedeğimizden bahsetmiştim, Saim, Mustafa Yavuz. Biz buradan giderken bir ekip vardı burada: Kaçaroğlu, Şaban, İsmet. Biz gittiğimizde üç kişiydi merkezden kalan. Bizi çağıracak olan bunlardı ve bu konuda tek bilgili Şaban'dı burada artık... Kaçaroğlu yakalandı, Ali benimle birlikte dışarıya çıktı, daha sonra İsmet de çıktı ve eski Merkez Komite'den kalan tek kişi Şaban'dı, o nedenle Şaban diyorum. Yedekler alınarak yeni arkadaşlar alınarak bir MK oluşturuluyor. Ama ben bu çağırmaktan söz ettiğimde, benim konuştuğum ve ne konuştuğumu bilen esasen Şaban'dı. Daha önce anlattım, gitmekten caydıydım, öyle tartışmalar olduydu ki sekretaryada, o nedenle de soruyorum. Daha evvel sonbahar denmişti bana, bir nefes alalım, kendimize gelelim diye. O nedenle Fethi geldiğinde "Hâlâ çağırmıyorlar mı?" diye sorduğumda –Fethi geldiğinde o büyük operasyon olmamıştı daha– dedi ki "Abi, birkaç yağmur yağsın, resimler solsun." Yeri

geldiği için anlatayım, geldiğimde şaşkın bir şekilde kendi resmimi gördüm, heyecanlı bir şekilde koştum gittim, tren istasyonunda kendi resmim. Tuhaf bir şey, dışarıdan gelmişim, duvarda kendi resmim. Fethi'nin onu dediğini hatırlıyorum, yani durum hiç iç açıcı değil babından. Fakat Mustafa Yavuz'ların yakalandığı operasyon olunca, ben öyle bir laf ettiğimi hatırlıyorum, "Artık bunun yedekliği mi kaldı? Eleman kalmadı içerde, biz burada falan" babından... Fakat bu geri dönüşü, onlar da çağırmadığı için, en azından meşru bir zemine oturtmak üzere, ben dışarıdaki bütün Merkez üyelerinden destek istedim. "Destekleyin benim bu davranışımı, ben burada durmak yerine gitmeliyim" dedim. Durum nedir, ne değildir? Hani darbeler bir yana bölünme de başlamış durumda. Ondan sonra, ilginçtir, İsmet destekledi, Mahir destekledi. İsmet kitabında, "Emir veriyor, Mahir 'gitsin' diyor" diye anlatıyor. Ben ilişkilerimizin öyle olmadığını hatırlıyorum ama demek ki öyleymiş. Velhasıl ben Mahir'e demiştim ki, "Doğan'a da sor" – Doğan Tarkan da İngiltere'de o sırada– ama onların muhabbetleri kaybolmuş, pek muhabbetleri yoktu gibi hatırlıyorum. Ali Demir ise karşı çıktı. Geri çekilme konusunda sorunlar yaşadığımızdan söz etmiştim, Ali biraz kendisinin tasfiye edildiğini düşünüyor gibiydi. Dolayısıyla böyle bir şeyde de o yazılan, çizilen o durumlarda atılan adımlardan pek hoşnut değildi, yanlış da buluyordu, Kürdistan'a ilişkin de bazı kararlar, adımlar vardı gibi hatırlıyorum, yanlış buluyordu. Hatta şöyle bir laf etti, "Sen şimdi gider, düzeltirsin onları."

Biz bu sohbette tartışmanın ne olduğunu açmadık.

Açmadık mı? Konuştuk diye hatırlıyorum. Geri çekilme taktiğimiz üzerine ben anlattığımı hatırlıyorum ya... Neyse... Ben devam edeyim. Ben baştan beri bu teşkilatın para pul işlerine bakardım. Para pul bulduğumda taşımaya çalışırım. Orada da maaşlarımızı artırıyoruz, ben dedim ki "Para götürelim arkadaşlarımıza, arkadaşların paraya ihtiyacı vardır." Ali Demir, "Ben sana para verilmesinde mahsur görmüyorum ama o arkadaşların raporlarına göre orada her şey çok iyi gidiyor" dedi. Yani gerek görmüyor onlara para göndermeye, bu nedenle onlara değil, bana verilmesini istiyor kişisel olarak. Bu, aynı zamanda da farklılıklarımızı gösteriyor. Nitekim geldim, tabii ben çıkardım cebimdeki paraları, verdim işte. Az para değildi o zaman, dişe dokunur bir şey getirdik gene... O sırada Merkezde de çatışma

başlamış. Yani darbe gelince öyle işler tıkır tıkır havasından çıkmış ve işlerin yürütülmesi konusunda Saim, İrfan –Mustafa Yavuz yakalanmıştı–, Şaban, Seyfi –Celal de yakalanmıştı o zaman– arasında problem yaşanıyordu. Merkez konusunda, benim de tanık olduğum bir durum vardı, Saim de vardı çünkü. Şöyle bir şeydi, GSV işinden bahsetmiş miydim? Bana ilk rapor geldiğinde GSV'yi okudum "Ne demek bu ya?" diye sordum arkadaşlara. Merkez Komite Sekreterliğini, Genel Sekreterlik yapmışlar, buna da vekillik ihdas edip GSV yani Genel Sekreterlik Vekilliği, demişler. Böyle bir toplantıya tanık oldum, Şaban'ın çekilmesini istiyor diğer arkadaşlar, yani politika yürütülmesinde problemler çıkmıştı burada.

İşte benim sormak istediğim şey buydu. Problemin kaynağını anlayabilmek açısından, ideolojik ya da pratik iş yapmaya yönelik mi?

Kafamda yorum var da yapmıyorum... Toplantıda rahatsız oldum, "Karnım ağrıyor" deyip çıktım mesela. Çünkü aşağıda söz verdim, "Karışmayacağım bir şeye. Bu memlekete bir tek şey için geliyorum, alıp arkadaşları Şam'a getireceğim, orada toplantı yapacağız."

Peki, buradaki arkadaşları yetkilendiren merci neresi ya da kim?

Bıraktıklarımız. Önce yedekler alınıyor zaten, iki tanesi yedek, daha sonra o oradan artırıyor işi.

Yani o noktada üç kişi karar veriyor ve sayıyı artırabiliyor...

Evet. Bir de tüzük, şu bu falan. Bırak onu, dışarıdaki Merkez Komite Sekreteri oturduğu yerden Genel Sekreter oluyor. Böyle şey olur mu? Buna da karar veriliyor mesela. Tuhaf bir durum tabii ki. Dolayısıyla, geldim parayı verdim diye anlattım ya, o sırada bu merkez toplandı... Bu dediğim kişiler, -kendileri de anlatırlar zaten- problem yaşanan merkez toplantısının sonunda bağladılar; çoğunluk GSV Saim Koç olsun diyor, böyle bir toplantıya tanık oldum. Saim o sırada Ankara'ya gidecek, bir durum var yani, gidip gelecek bir hafta sonra da buluşacağız ve ardından da yola çıkacağız, toplayıp işte malum arkadaşları gideceğiz. Ben ama hiç görev almadım, sözüme sadığım, yetki etki kullanmayacağım, arkadaşları alıp Filistin'e götüreceğim, orada da son eklentilerle birlikte, Merkez Komitesi toplantısı yapacağız, problemleri çözmeye çalışacağız. Sözüme sadık bir şekilde davran-

dım, çıkıyorum bile toplantıdan... Onlar da beni işlerin içine sokuyorlar, Saim'in randevusuna İrfan Cüre ile gittik. İrfan Cüre de bizim mali işlere bakan kişi, o sırada 500 bin lira -veya milyon ne ise o- almıştı teşkilat için, cebinde yani. Bekle, bekle, bekle Saim yok. Beş dakika geçti, on dakika geçti, "Saim sallar mı randevuları?" dedim, "Yok, hep zamanında gelir." Eee, nedir bu? Hastaneye bakalım, şuraya bakalım, bilmem neye. Dedim "Sizin bugüne kadar, kaybolup da hastanede bulduğunuz insan oldu mu?" "Yok" dediler, "E niye hastanede arıyorsunuz, adam yakalandı büyük olasılıkla." Tam kalkarken İrfan Cüre cebinden parayı çıkardı, önüme pat diye attı, "Hâlâ mı görev kabul etmiyorsun?" GSV de gitti. Oraya gidinceye kadar tamam, moral havayı tahmin ediyorsunuz, orada şimdi –düşünebiliyor musun GSV yakalanmış- sen hâlâ, "Arkadaşlara söz verdim, görev almayacağım" diye diretiyorsun... Vahim bir durum yani, "Tamam, götürünceye kadar kabul" dedim... Aşağıdaki arkadaşlara da durumu açıklayabilirim dedim, Herkes anlar ki bir arkadaş yakalandı. Burada da hâlâ kabul etmemek fazla şey olacak, "Tamam" dedim aldım parayı soktum cebime ve başladık önlemler almaya.

Ben şunu hâlâ anlayamadım, özür dilerim, tekrar oraya döneceğim ama şimdi sen "Söz verdim görev almayacağım" dedin, yani dışarıdaki arkadaşlara buradaki arkadaşlarla birlikte bir şey yapmayacağını... Bir kopukluk gibi kavrıyorum, tam kavrayamıyorum...

Biraz fazla bir kopukluk...

Doğan Fırtına: Problem var, merkez içerisinde bir problem var. İlhami'nin Türkiye'ye gelmesi söz konusu olunca, işlere müdahale etmemesi konuşularak geliyor...
Şimdi durumu kavrayamıyorum; Merkez Komitesi'ndeki arkadaş-larımız yani etkili yetkili neyse, arkadaşlarımızın çoğunluğu dışarıda, burada temsilen arkadaşlarımız var ve bu temsilen arkadaşlarımız...

Doğan Fırtına: Temsilen değil, buradakiler, Türkiye'dekiler Merkez.

Esas merkez onlar.

Böyle bir Merkez kararı mı var?

Biz ülke dışına çıktığımızda donduruluyordu bizim Merkez vaziyetimiz. Bizim şöyle bir tezimiz vardı; yalnız ülke dışı değil, aynı zamanda cezaevine düşenlerin de üyeliği donduruluyordu, böyle bir perspektifle. Ha özel bir durum da var tabii, öznel bir durum var ilişkilerimiz itibariyle.

Esas Merkez orada...

Yook, biz orada, tabiri yerindeyse dondurulmuş vaziyetteyiz. Esası burada. Ona karşıyız şiddetle, TKP eleştirimizin de arkasında bu var, "İlticacı, mülteci, dışarıdan örgüt yönetiyorlar" derdik, o duruma düşmeyiz bu kadar laf söyledikten sonra. Yani biz çok önemliyiz, biz yönetmeliyiz babında bir şey yok. Zaten yönetemezdik de durum itibariye, yani telefonla olacak iş değil. Sonra o para atma işine geleyim: Bizim mali işlerimiz ilk kurulduğundan bu yana sekretere bağlıydı. Her türlü mali işimiz. Yani o parayı bana değil Saim'e verecekti. Bu haldeyiz, sen hâlâ kural mural babında direnirken önüme parayı atıyor. Kabul ettiğim an, mali işi de kabul etmiş oluyorum, mecbur alıyorum parayı. "Tamam, kabul" dedim ben, onun üzerine organize olduk kısa zamanda... Aynı zamanda -onlar sonra çeşitli problemler yaşamışlar- dışarıdaki arkadaşlar da organize oluyorlar. Malum yollardan yola çıktık yine, Şam'da buluştuk. Ben hemen "Bitti benim sekreterlik işim" dedim, orada ilk lafım bu oldu. Peki, toplantıyı yönet, dediler. Ben, Şaban, Mahir, Doğan, Seyfi, İrfan, İsmet, Ali Demir... Bu kadarız, toplantıya başladık. Orada İsmet yazmış ki, ben "kıtıpiyosluk" etmişim, kitabında öyle yazıyor. O toplantının bant kayıtları Avrupa'dan çıkarsa... Çıkar o kayıtlar. Ayrıca orada, benim zabıtlarım da vardı tabii, haa nasıl olsa, banda alıyoruz diye tutmuyor da olabilirim. Normalde bütün toplantılarda ben zabıt tutardım, zabıt dediğim, zabıt gibi değil de hani, gündem ve kararları muhakkak yazardım. Her toplantıda karar alırdık, o mesele, bu mesele, o kararların hepsini yazardım, orada onları yazmış olabilirim tabii. Şundan yazmış olabilirim diyorum, sonra bir tane o toplantının raporunu mu ne gördüm bir yerde veya memlekete geldikten sonra, yazdığım kendi raporumu gördüm yani, teşkilata dağıtılmış raporu. Bir aya yakın sürdü toplantımız. Uzun bir toplantı oldu. Çok yoğun tartışmaların olduğu bir toplantıydı. Bütün meseleleri ele aldık, tartıştık, bağlayarak bir yere kadar geldik. Sonunda tam hep birlikte kalkacaktık masadan, Doğan (Tarkan) bir önerge verdi. "KÖ (Kurtuluş Örgütü) örgüt olarak kabul edilsin." Biz bütün davet ediyoruz, atılan,

saçılan, problemleri olan herkesi davet ediyoruz ya, ben yine bu görevle geldim, arkadaşlarla görüştüm, çağırma işini yaptım. Ama Doğan bir önerge verdi, "Onlar örgüt olarak gelsinler" diye, bir örgüttü iki örgüt olmuş gibi tuhaf bir durum olacaktı, karşı çıkıldı. Doğan dışında kimse desteklemedi. Mesela İsmet, problem yaşamakla birlikte kabul etmedi ve Doğan orada ayrıldı, "Reddedilirse ben yokum" babında. Sonra insani bir şekilde tabii ki Doğan'a sordum: "Niye yaptın böyle bir şeyi?" "Ya, arkadaşları sanki satıyormuşum gibi geldi" dedi. Birebir bu sözlerle olmayabilir; ben böyle antika laflar kullanırım ama böyle yansımış kafamda, öyle algılamışım yani. Tam bağlamış bitirmişken böyle bir durumla karşılaşıyoruz. Öyle dedi ve ilk ayrılığımızı orada yaşadık. İçeride yaşanmış ayrılık. Bu toplantı 83'ün ilkbaharında yapıldı. Orada seçim yapıldı MK'da tekrar görevler belirlendi, beni gene eski görevime seçtiler.

Bu meşhur MK toplantısından sonra, tekrar seçim oldu, tartışmayı biz başlatacaktık, konferans yapılacaktı (belki Doğan tanıktır konferans kısmına, daha yakalanmamıştı). Çünkü ben o MK toplantısından sonra, yani Ekim 83'te yakalandım. Şu oldu, bu oldu, geldik memlekete, tam tartışma üzerine yazı yazıyordum... Hatırlıyorum, iki yazı başlığım vardı, bir şeyler karalıyor, yazamıyordum da yani... Dövüşmek zor geliyordu bana, yaşadığımız koşullar itibariyle. Yakalandım, yani 83'ün sonbaharında yakalandım. O nedenle benim açımdan orada bir kesilme oluyor, ondan sonra öbür kısmı başka bir hikâye. Çıktıktan sonra tekrar başlamak bir şeye, yani 83'ten 91'e sekiz sene var arada, az kopukluk değil, bir şeyler oldu bu memlekette.

Doğan Fırtına: Sen önce geldin, arkandan Ali Demir'le ikimiz geldik, daha sonra İsmet Çörtük geldi.

Hiç hatırlayamıyorum o kısmını. Çünkü Mahir'le vefa üzerine çok konuştuk. Vefa bitmiş bu memlekette diye, insanlar artık birbirine vefa duygusunu yitirdi üzerine... O çok yer etmiş kafamda mesela. Çok konuştuk. O görüşmenin ertesi gün ya da üç gün sonra yakalandım. O gün de İstanbul Komitesi ile görüşmem vardı. Kepçe usulü mü ne diyorlar, bir yere zulaya yatıyorlar, sen oradan geçerken pat diye yakalıyorlar. Yanlarında birisi var bilen. O bileni bilmiyoruz, birilerini zan altında bırakmayalım. Şimdi ben şöyle inanıyorum; mesela ötüyor birileri değil mi, neleri öğreniyor polis? Birçok şeyi öğreniyor, birebir öğrendiğini zaten kapıyor ama diyor ki "Kur-

tuluşçular genellikle şu çevrede randevu keser" veya "İlhami Aras bir kere şu çevrede görülmüş olabilir" oraya gidiyor, arabanın içinde oturuyor ve kesmeye başlıyorlar. Böyle az insan yakalanmadı. Bunu da tarihen saptayıp geçirelim, önemli bir şey benim için.

Polis işkence yapıyor ya ben adres madres söylemiyorum, bir ara bunlar indirdiler askıdan "Ulan, biz sana yapacağımızı biliyoruz." "Na'pacaksınız?" dedim... Ya, işkencenin her türlüsünü yaptılar zaten.

Haaa bunu anlatmış mıydım? Basın açıklaması yapıldı. Gayrettepe'deyiz, gazeteciler geldi, beni de diktiler basının karşısına... Flaşlar çat pat, hepsinin mizansen olduğunu düşünüyorum ben -halen de öyle düşünüyorum- ama sonra öğrendim ki galiba esasen böyle numaralar yapıyorlarmış. Başladı bizim tim şefi veya polis müdürü anlatmaya –hatırlamıyorum şimdi hangisiydi- "Bu, işte tecavüzcü, şöyle şöyle insandır. Hale, Jale, Lale -işte neyse– kızları kaldırmış, evine götürmüş..." Ben de içimden gülüyorum, "He he, kandırırsınız beni" diye, sonra olmadı bir şey. Basın açıklaması yapıldı, benim resimlerim çekildi falan filan, yutmadım tabii ben numarayı. Sonra bir Dev-Sol'cuyla tecritte konuşuyoruz, nasıl yakalanmış biliyor musunuz? "Erkek çocukların peşinde koşturan tacizci bilmem ne" diye gazetede bir haber çıkıyor; abisi gidiyor, ihbar ediyor ve çocuk öyle yakalanıyor, biliyor musunuz? Yani bunu belki yapacaklardı, izin çıkmadı. Aynen basın toplantısı nasıl yapılıyor? Gazeteciler şakır şakır çekiyor, biz soğukkanlıyız tabii, duruyoruz. Gülsem mi, sert mi dursam, öyle bir pozisyondayım. Bu numara değildi belki de. Evi bulmak istiyorlar. Eğer böyle bir haber çıksaydı, komşular hemen ihbar ederdi, "ırz düşmanı" deyip. Komşular hemen "burada" diyeceklerdi. Sonra, bence delikanlılık bahsinde, yapmadılar diye düşünüyorum. Kullandıkları bir yöntem bu, en yakınları ihbar ediyor. Sohbetin yararı bu işte, bunu unutmuştum ben. Böyle odaya aldılar, bütün mizansen hazır ama onların hepsinin polis olduğunu var sayıyorum ben, bana sorular soruyorlar... Polis anlatıyor; iki kız kardeşi kaçırmışım, tecavüz etmişim falan... Ben de içimden gülüyorum. Oysa bu kullandıkları bir yöntemmiş.

24 saat eve gelmezsen evin boşaltılması gibi önlemler de alınıyordu. Eve de gitseler herhalde kimseyi bulamazlardı.

Alınması lazım da ben eve getirmeyeceğimi muhakkak söylemişimdir. Bu eve gelmem demişimdir. Evimiz kaloriferli değildi, sabaha kadar banyonun sobası yanmış. Sadece benim yazdıklarım değil, bir sürü belge benim evimde zaten, hepsini yakmış Ayhan. Beklemiş, beklemiş, beklemiş; belli bir saati geçtikten sonra sabaha kadar yakmış hepsini. Öyle önlemler var ama ne kıymeti var. Orada şöyle bir şey var, bunu unutmamak lazım, sen direniyorsun, dayanırsın, senin karşına çocuğuna, eşine... (...) Bunlar kullandıkları yöntemler... Bir ay şubede kaldım. Üç günde bitti iş zaten, o üç günde bitiremedikten sonra, evi vermedim... Defterde yazıyor "randevu" diye, randevu ama ne? Uyduruyorum, Ecevit yazıyorum mesela kafama göre veya eceviş yazıyorum veya Edirne yazıyorum, bir ben biliyorum kiminle ne olacağımı. Üç tane randevu... "Ben muhasebecilik yapıyorum" diyorum mesela. Yalan da söylemiyorum, ben örgütün hesap işlerine bakıyorum. "Adresini söyle" diyorlar, "Evde tutuyorum" diyorum. "Evi söyle!" Evi söylemiyorum. Böyle matrak numaralardan sonra, "İşte, burada randevu" dedi, hepsini karalamışım. Bir randevu defterim var -meşhurdur benim randevu defterim- bitti mi o gün karalarım muhakkak üstünü. Paniğe kapıldım orada, "Tamam, lan, çözdük. Bu Antep yazdığına göre" dediler, fırladılar. Oysa Antep yazıyorum, benim kafamdaki şey başka... Ödüm koptu, "Evet" dedim, "Randevuyu söylemiyorum" dedim. Böyle olunca hastanelik oluyorsun. Anlıyorlar onlar, işin asıl kimde çözüleceğini biliyorlar. Var mı böyle numara? "Ya, siz gidin benim 71'deki ifademe bakın. Siz boş verin, ne siz yorulun ne ben üzüleyim." "Yok, yok" dediler, "sistem şimdi çok gelişti." Böyle bir durum. Parmak basıp geçelim, polisin de tavrı değişiyor böyle olunca mesela. Daha iyi ilişki kurdular sonra, muhabbet edip işte filan falan. Bir yerden sonra –onu söylemiştim galiba– bir tek Selimiye'ye gönderirken, anlatmış mıydım onu? O zaman anlatayım.

Bu ne biçim devlet!

Selimiye'ye gönderiyorlar, bitti artık, tutuklandım, ifade, her şey bitti... Bizim Tim'den Latif, çekti beni, "Bak İlhami, buraya akşam Bursa ekibi geldi, vermedik" dedi. Burada ders şu: "Biz göndermedik ama sıkıyönetim gönderir." Öyle bir söyledi ki "Bak, delikanlıysan orada da kendini göster" sosyeteleri sarsılacak anlatabiliyor muyum? Kesin atacaklar beni de camdan

dedim, böyle bir şey. Polislerden birisi bana "Bu iş ne kadar bereketsiz bir iş, para kazanamadık falan, ne biçim devlettir bu? Eminönü'nde karakolda olacağım ki ne para götürürdüm orada" diyor ve utanmadan, benim karşımda devleti savunuyor. Karşındaki devlet o. Böyle tuhaf ve komik şeyler de yaşadık tabii.

Kimler vardı seninle beraber şubede?

Ben tek başına yakalandım. Ben gittiğimde Osman Bozkurt ve Yüksel vardı (Sinan). Onlar da ikisinin randevusu mu ne varmış, öyle yakalanıyorlar... O beni duman ettikleri bir gece, perişanım yani, yarıma da Osman'ı attılar. Sonra Osman anlatıyor, ben battaniyeyi çekmişim, "Burada ötmeyeceğiz... falan filan" usturasından sonra gümbür gümbür kapı açıldı: "Ulan kim bunları yan yana koydu? Bilmem ne..." falan, belli ki yandan dinlemek için onu koydular oraya. Sanki yanlışlıkla koymuş numarası yaptılar. Ben gerçi bunları sessizce söyledim, "Osman, ben şimdi uyuyacağım, yarın gene bana işkence olacak dinlenmem lazım" diye. Böyle bir şeyi yaşadık, hatırlıyorum. Ondan sonra, geçen burada otururken yeri geldi, Sekizkardeş vardı, o da o zaman oradaydı, ona da "Durumunuzu istersen tanırım, istemezsen tanımam, işinize ne gelir?" gibi bir laf ettiğimi hatırlıyorum. Yani ne istiyorsan öyle konuşurum ben, babında bir durum yaşadık. Sonra birkaç görüşme oldu benimle, müfettişler geldiler, görüştüler. Böyle sohbet edince beni iki-üç tane müfettişin yanına çıkardılar. Anladım ki inceliyorlar, yani "Nasıl bir adam" diye.

O ilk üç gün dediğin günden sonraki...

Tabii, çok sonra... Bu üç tane müfettişi öyle bir oturttular ki, polisleri görmemem gerekir bir tarzda. Onlar sanki hiç böyle bir havamız yokmuş gibi –müdür yardımcısı vardı, eğitimli bir eleman o, ismini unuttum–, müfettişler orada, özel olarak çıkardılar beni... Bir ara, "Bunlar işkence falan... Pardon bakmayacaktık de mi? Korkarsınız şimdi siz benden." Anlatıyorum, burada işkence falan diyorum müdür yardımcısı dedi ki, "İlhami, bu sende idefiks olmuş". "İdefiks ne demek" dedim, "Cin gibi biliyorsun, benimle kafa mı buluyorsun?" Böyle bir konuşma geçti aramızda, anlatabiliyor muyum? Bir sefer de Mustafa Yiğit geldi, nasıl bir adamdır diye merak etmiş, sıkılıyorsun da böyle durumlardan, işkence bir tuhaf oldu. Konuşmaya baş-

ladık, bir yere geldi, ben yine işkence diye başladım onun üzerine, "Yapmayın lan çocuğa işkence" dedi, böyle babacan bir tipti. Bir laf daha etti, ben kurtulmak istiyorum bu sohbetten... "Kellim, kellim ya lenfa." Ben "Bu ne demek?" dedim... Başladı anlatmaya, sonra da öyle muhabbet uzadı... Meğer onun arabasını yıkıyorlarmış, "Müdürüm araba yıkandı" dendi... "Ulan hep beni konuşturdun, hani sen anlatacaktın"... O CHP çizgisinde bir adammış galiba. Öyle gelmişti, dedim ki, "Çay yok, sigara yok!" "Çay da getirin lan!" Çay içtim, orada bir de sigara içtim.

Birinde de şöyle bir şey yaşadım, birisi hukuk mezunuymuş işte, kimdi ismini hatırlamıyorum, zaten isimler kod isimler, belli ki benim çok bilgili olduğuma dair bir kanaat oluştu onlarda... E, bu da doğal, yüksekokul mezunuyum, yaşım başım yerinde, ettiğim laflar da tabii... Yakalandığımda 37 yaşındayım. O üniversite mezunu olan, hukuk mezunuymuş benden bazı kavramları öğrenmek ve sosyalizme ilişkin, bizim fikirlerimize ilişkin de bilgilenmek istiyor. Geldi, "Bana seminer ver" dedi. Anlatıyorum sosyalizm nedir, feodalizm nedir... İşte tabii bir yere geldiğinde bitti ders, ertesi gün gene işkence. "Ayıp değil mi?" dedim, " 'Hazreti Muhammed bana bir harf öğretenin kölesi olurum' demiş demek ki ben size bir harf bile öğretmedim" dedim. Böyle bir macera daha yaşadık.

Hücrelere bakan polisin adı Baki'ydi. O, namım nedeniyle çıkarıyordu beni, çay veriyordu, sigara da veriyordu ve evinden şikâyet ediyordu. Evinde -kaptırmamak için- paraları nasıl zulaya koyduğunu anlatıyordu. Cinsti o da. İşkence bitiyor, belli bir saatten sonra hücreye atıyorlar, rahatlıyorsun. Bir gece gümbür gümbür kapılar açıldı: "İlhami Aras, İlhami Aras!" dedi, "Eyvah" dedim, "bu saatte olmuyordu bu iş? Ne oluyor?" Kafası da iyi, lakabı Sakal'dı, geldi "Uyku tutmadı evde, dayanamadım" dedi. Çünkü onlar işkence yaparken ben hep seçimlere, siyasete dair sorular soruyorum onlara. O gece Turgut Özal, Necdet Calp bir de Sunalp'ın tartışması varmış televizyonda. Bunu duyunca, Sakal dayanamıyor, ev sahibini kaldırıyor, arabasıyla geliyorlar... "Bunu seyrettirmeliyim İlhami Aras'a" diyor... Geldiler beni aldılar, çıkarttılar bir odaya. Sigara da verdiler, sigarayı da yaktım -sigaranın önemini anlayacaksınız birazdan- sigara bitince, tam atıyordum, yakaladı sigarayı. "Bu sizin" dedi. Meğer oturduğumuz odadaki yakalanan eşyalar yığını arasında bomba varmış, sigarayı yakalamasının nedeni oymuş. Ondan sonra o gece seyrettirdi adam tartışmayı, böyle bir yakınlık da

kuruluyor, yıllar sonra adamdan selam aldım Lütfü yoluyla. Lütfü, Bulgaristan'a mı ne maça gidiyormuş, yakalanmış, Sakal selam göndermiş bana. İlginç bir şeydir bu, polisle böyle tuhaf ilişkiler de kuruyorduk. Bunlar da gerekiyordu yaşananlar itibariyle. Lakabı Bobi idi, Kurtuluş timinden. Artık bitti işlerim, gönderileceğim... Geldi, hızlı bir şekilde eğildi kulağıma, "Paranı unutma İlhami" dedi, gitti. Anlıyorsunuz bunu tabii, eldeki paralara el koyuyorlar, iç ediyorlar... Ben yedirir miyim? Neyse, o şef vardı, Latif; "Paralar nerede?" dedim, çıkarttı verdi, saydım, "Bunun 10 lirası nerede?" dedim, "İyi be, kebapları nereden yiyordun!" dedi. Arada bana güzel güzel de kebap geliyordu, ben sanıyorum onlar ısmarlıyor. "Ben para işlerinde titiz bir insanım" dedim. Poliste böyle renkli şeylerimiz de oldu yani.

Selimiye'de...

Sonra Selimiye'ye gittim. Bir ay da orada kaldım. Bahçeden sesler geliyor, "Hazrol! Rahat!" İşte, bir şeyler yaptırıyorlar, beni de hiç çıkarmıyorlar havalandırmaya. Çağırdım askeri: "Nedir? Millet çıkıyor..." "Amca, sen askerlik yapmışsın ya sana lüzum yok" dedi. "Ben askerlik yapmadım" dedim. Bir kere, tek çıkardılar beni. Sonra uyandım ki onlarla çıkarırlarsa, bozarım oradaki düzeni, diye çıkarmadılar. Yan taraftaki hücrede psikopat faşist katil Cengiz Ayhan yatıyordu. Tutuklandıktan hemen sonra, Fevzi Öz diye bir mafya babası vardı, onunla kaldım. Cengiz Ayhan'ı şuradan biliyorum, gazete aldırıyordum hücreme... Gardiyanlar, "Yandaki de gazete istiyor, biliyorsun Cengiz Ayhan" dediler. "Yok ya, boş ver, hani senin hasmın bu, senden habersiz senin gazeteyi vermeyelim" dediler. Böyle bir şey yaşadım. Fevzi Öz'le bir koğuşta kaldık, orada da bir ay kaldım. Bana hiçbir şey yapılmıyordu. Avukat orada geldi. Avukatım Erhan Erel'di. O gelince ben anlatmaya başladım... "Boş ver, biz hepsini biliyoruz" dedi. Zaten bilgileri almışlar. Ben hani dışarıdakiler korkmasın diye, tehlike olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Oysa o, o kadar rahat ki. O öbür tarafta tabii, ben bu tarafta. "Hepsini biliyoruz, anlatmana gerek yok" dedi. "Tamam" dedim o zaman. Öyle bir görüşme yaptık orada.

Sonra -bunu da anlatmalıyım- tutuklandık, ring arabalarıyla götürülüyorduk... Tesadüfen, diyelim ki sağ tarafımda, Osman (Bozkurt) var, belki de Osman'la kelepçeliyim, bu tarafta da Erkan Mete var, şaibeli bir şahsiyet

olarak. İşte ben de Erkan'a iğneli laflar ediyorum. Osman onu tanımıyor, bana diyor ki "Abi, bu Erkan Mete var ya, polismiş biliyor musun?" dedi. "Bak Erkan, ne iftiralar atıyorlar sana" dedim. Osman mosmor oldu. Böyle gittik... Geçenlerde TÖP'ten (Toplumsal Özgürlükler Platformu) bir arkadaşla konuşuyordum, böyle sohbet ederken, dedi ki "'Ben söz verdim, evi, ailemi vermem' demişsin." "Dedik de, nereden duydun?" Erkan Mete anlatmış. "Erkan Mete ama sonra biliyorsun hainlerin olduğu yere geçiyor.

Savcı: Demek işkence yokmuş!

Şöyle bir şey yaşadık... Yorgunum, malum işte, dalgınım da; camdan bakıyorum, savcıda "Bütün ifadelerim geçerli" dedim. Hani prensip olarak mahkemede şaşar ya, "Poliste verdiğim bütün ifadenin hepsi geçerli" diye bir laf ettim. Dedi ki "Haa, o zaman tabii, işkence yok!" "Yok, işkence var ama gene geçerli benim polisteki ifadem." Böyle bir konuşma geçti aramızda. Daldım, böyle bakıyorum dışarıya; bu gidiş iflah etmez, bu sefer uzun iş gibilerden –filmlerde oluyor ya bakarsın– bakıyorum camdan, savcı paniğe kapıldı. "Oğlum, sen şuraya geç" dedi, askeri camın önüne geçirdi; sonra uyandım, hani atlayacağım diye düşünüyor, askeri aldı benimle camın arasına geçirdi. Necmettin Besni miydi neydi ismi savcının? Her şeyi değerlendirmeye çalışıyorlardı, laf mı yani, zaten perişansın, yorgun argın ama sana hâlâ işkence yok dedirtmek istiyor orada. Niye? "İfadem geçerlidir" dediğim için. Aynı zamanda şu nedenle de tabii, böyle bir hava ile söylüyorum ki "Siz nasıl olsa bildiğinizi okuyacaksınız." Yani "İfade falan, bunlar hikâyedir, sonunda cezayı çakacaksın" ve nitekim öyle oldu. Bu günlere kıyasla daha makul bir yargılamaydı o zaman. Ama cezayı baştan kesmiş oluyor, yargılasa ne olur? Hep o ilk mahkemedeki halimizi hatırlıyorum: "Sana söz vereceğim, İlhami" diyor, Mahkeme Başkanı, çünkü daha mahkeme başlarken, cezanın üst haddini verecekleri belliydi ve öyle oldu nitekim. Savcılık da işte aklınca, hukuki bir havaya büründürmeye çalışıyor "işkence yok" derken. 1985'te mahkeme bitti, temyiz falan 88'i buldu, sevk olduk zaten karar kesinleşince. Değişiklik olmadı tabii.

Bir şeye daha değinmeme izin verin burada... Bir ayrıntı; 3 Ekim'de çıkıyor benim kararım, çünkü ifade dışında delil yok. Ee, ben de kabul etmiyorum üyelik dışında bir şey. Üyeliğin cezası da 168/2 olması lazım, en kötü

ihtimalle. Baktım o karara, Yargıtay'da benim dosyaya bakan dairede aleyhimde olan üçüncü şahsiyet, aynı zamanda, 71'deki mahkeme üyesi: Besim Doğuşlu. Herhalde şöyle düşündü, bu iflah olmamış hiç, biz bunu çocukken de biliyoruz, gençken de, sonra da işte... Herhalde böyle şeyler etkili oluyordur kanaatte diye düşünmekteyim. Yoksa hiçbir somut kanıt yok.

Metris'te...

Demin anlattım, Erkan Mete, Osman'la falan Metris'e geldik. Metris'te otuz civarında veya daha az insanı arka arkaya dizdiler, ön taraftan bir başçavuş başladı Metris'in koşullarını anlatmaya. Burada devletin yanında olanlar, burası devrimciler, bir laf daha etti "arada olanlar" mı ne hatırlamıyorum. Ben birden anladım durumu, ürkütüyor, öyle bir anlatıyor ki aklınız varsa uygun yere geçersiniz. Ben, hemen aradan fırladım "Ben komünistim" gibi bir laf ettim. "Sen böyle geç" dediler, benimle gelen az insan oldu. Sonra bu gelenleri bir koğuşa attılar. Demek ki tecrit vaziyeti oluyor. O koğuşta hepsi yeniydi. Cezaevi maceralarını, açlık grevlerini hiç bilmiyoruz. İşte oradayken "İlhami Aras geldi" diye haber yayılmış, belli ki beni yanlışlıkla koğuşa götürmüşler. Daha dosyalar okunmamış yani, arkasından fezleke falan gelir "şu adam şöyle şöyle" babından... Bana hemen arkadaşlar –malum havalandırma falan yok– yazıları gönderdiler. Yazıları okuyorum, AG'yi çözüyorum, SAG'yi çözemiyorum, niye böyle şeyler yazıyorlar da doğru dürüst yazmıyorlar diyorum? Meğer birisi "Açlık Grevi" öbürü "Süresiz Açlık Grevi" imiş, ben bilmiyorum bu tarifleri... Bana gönderiyorlar ki bir fikrim olsun, ona göre müdahil olalım işlere diye. Tam okurken şak diye bir üsteğmen ve askerler bastı koğuşu, "Ya, bu koğuşun yaşlısı kimdi?" Ben de koğuşa hâkimim, millet yamulmasın diye, şöyle yapalım böyle yapalım derken, "Benim" dedim, fırladım. O arada, orada bir yere soktum alelacele, kâğıtları. "Ama senin göz kulak olman lazım" dedi subay. "Neye göz kulak oluyorum? Nasıl oluyorum?" diye konuşa konuşa bir yere geldik. "Sokun bunu buraya!" dedi. Benim direneceğimi düşünerek konuşa konuşa beni aşağıya götürdü, acemiyiz ya "Atın bunu içeriye!" dedi, şak diye beni içeriye attılar. Sonra eşyalarım, arkadan bir torbanın içine doldurularak geldi. Meğer o sırada "Bunu, buradan tecrite atmak lazım" demişler, tecride girdim başarıyla. Tecride girdim, tipik bir mapushaneci gibi, "Selamünaley-

küm" dedim, yüz vermediler fazla. Hepsi yedi kişiydi sanıyorum. "Arkadaşlar, benim adım İlhami Aras" deyince atladılar... İkisi de bizim arkadaş, birisi Yavuz Şenoğlu, öbürü de İsmet Yüce, şimdi İsviçre'de olan. Meğer oradan iki gün önce bir ajan çıkmış, dolayısıyla mazgaldan dışarıya bakıyorlar ya; Kemal galiba, rahmetli, bakmış "Valla, aşağıdan yaşlı bir ajan getiriyorlar" diye haber vermiş. O çocuk da hapishaneden çıktıktan sonra öldürüldü, çok tatlı bir çocuktu. Orada ahbap olduk, yedi kişiydik, sonra otuz kişi olduk. Orada perişandık. Meğer beni ajan zannetmişler, hiç tanınmadığım için cezaevinde... Onun üzerine, demişim ki "Ya sigara yok mu? Bir tane sigara verin yahu." Canım da sıkıldı, çok dehşet bir oyuna getirildim, koğuşta diye. Verdiler sigarayı yaktım, içtim... Sonra öğrendim ki tecritte sigara yasakmış, iki dal sigara mı ne varmış, birini bana vermişler. Çok üzülmüştüm, çok önemli bir şey sigara, zulaya koydukları iki sigaranın birini bana vermişler. Hep aklımdadır, çocukların sigarasını içtim, diye. Önemini anlatayım devamına geleyim; bize iki günde bir operasyon yapıyorlardı; en son don fanilaylaydık işte, terlikler ayağımızda... Bir de operasyonu yapıp, tecridin boş bahçesine karda kışta terliklerle falan çıkarırlardı. O havalandırmaya mahkemeden gelenleri de getirirlerdi. Baktım orada çaktırmadan birileri bir numaralar yapıyor, birileri de bir şeyleri yerden alır gibi yapıyor, sonra geri geri gidiyor... Bizim tecritin kapısının alt tarafı açık, onun önüne bir şey bırakıyor... Gittim baktım, izmaritleri topluyorlarmış yerlerden, bu haldeydik yani. Bir gün -ben karşı çıkarım diye-benim uyumamı beklemişler, süpürge çöpünden sigara yapıp onu içmişler.

Bir sigara uğruna emre itaat...

Mesela, Kemalpaşa getiriyorlardı, tatlısı yok, şerbeti olmayan bir tarzda, yemekler o kadar azdı ki ancak karnımız doyar gibi oluyordu. Açlık grevini engellemek için yemeği az veriyorlardı; biriktirir de açlık grevi yaparız diye. Üstelik o tecritte her gün operasyon yiyoruz. Her şey yasaktı, kurşun kalem vardı galiba, bir de iddianame vardı, başka hiçbir şey yoktu... Yedi, sekiz tane de incecik yatak vardı yerde, onlara yatıyorduk. Bir lüksümüz vardı yalnız, yemekhanenin yakını olduğu için bu tecrit, her gün sıcak su akıyordu. Artık zulüm bittiğinde, akşamları sıcak suları dolduruyorduk plastik bardaklara sohbet başlıyordu... O sıcak suyu içerdik. Çay da yok, o da ya-

sak, sigara yok, çay yok. Sıcak su düzenli aktığı için sıcak su içiyorduk. Ya, onun öyle bir keyfi vardı. Daha sonra cezaevindeki zulüm artmaya başladı, bu elbise işleri gündeme girdiğinde direniş başladı. En çok baskı tecritten geçiyordu. İçeride direnenleri tecride getirmeye başladılar. Bizim tecrit bir ara 30 küsur kişi olduydu, o sırada düşünebiliyor musun, o küçük yerde münavebeli yatıyorduk. Yani yarısı önce yatıyor uyuyor kalkıyor, diğerleri sonra. O arada, gazete gibi şeylerle yelleniyordu yatakların altı; çünkü nem tutuyordu yer insan nefesinden. Öbürleri muhabbet ediyordu, uyuyanlar kalkınca diğerleri yatıyordu. Ondan sonra hatırlıyorum, bizim Kurtuluş Davası'ndan yargılanan Celal Polat'ı getirmişlerdi oraya, Sezai'yi getirmişlerdi diye hatırlıyorum. Selçuk Polat'ı getirmişlerdi, zaten tahliye oldu kısa bir süre sonra, sohbet ettiğimiz için hatırlıyorum. Öyle bir kalabalık oldu.

O ara dehşet bir yoksulluk içerisindeyiz ve sigara içenler için en önemlisi sigara. Mahkemeye gideceğim, mahkemeye giderken de uzun paçalı don arıyorsun... İşte sıkılıyoruz, don fanilayla, yaşımız başımız itibariyle... Sonra, hatırlarım, böyle kadınların eteklerini niye çekiştirip durduklarını anladım, indirmeye çalışıyorum mahkemede otururken ben de, o geldi aklıma. Tecritteki arkadaşlar dediler ki "Abi, getirirsen bir sen sigara getirirsin, sokarsın buraya sigarayı." Koğuşlardan gelenlere yasak olmadığı için onlar verecek bana mahkemede, ben de getireceğim içeriye. Bitti mahkeme, geldik, beni tecrit kısmına aldılar. "Soyun" dedi, asker, soyun dediği bir don var, bir de fanila, elimde de sigaralar: iki paket mi, üç paket mi ne. Çocukların nasıl sigara istediğini biliyorum ben. Tam eli kaldırıyordum ki kıyamadım, çoraba elimi attım çıkarmak için, "Tamam" dediler, "geç". İçeriden bir gürültü patladı, meğer aynayla bakıyorlarmış, "Abim, sen yaparsın, sen getirirsin sigaraları." "Ulan sattım direnişi!" dedim. "Boş ver, ne önemi var" dediler. Çünkü desem ki "çıkarmıyorum" sigaralar gidecek. "Ulan, bu sigarayı götürmeliyim, çocuklar bu kadar sigara istedi."

Sağmalcılar'a sevk...

Orada aklıma gelen bir olay daha var, ürküten noktalardan bir şey. Çok ilginçtir, kalabalığımız arttığında da sabaha kadar hikâyeler anlatılırdı, böyle saatlerce... Bir arkadaş vardı Dev-Yol'dan, Yasin'di galiba adı, öğretmen, böyle yapılı da bir arkadaştı. Onu hatırlıyorum, böyle Şahmaran hikâyeleri,

masallar anlatırdı, dinlerdik... Arada da "Hoca, uyuma" derdi. İnsanlar ne kadar yaratıcı oluyor o koşullarda. Ondan sonra, bir ara film yarışmaları yaptık. Sayı arttıkça takımlar kuruyorduk. Münazaralar, taklitler falan, böyle işler yapıyorduk. Yani o koşullarda bile yaşanır hale getiriyorduk orayı fakat umutla da hep, Sağmalcılara sevki bekliyorduk. Sağmalcılar'a gitmek kurtuluş. Kurtuluş dediğim; mesela Sağmalcılara götürüldüm ben, hücreye attılar ama Sağmalcılar'daki hücreye gitmek kurtuluş anlamına geliyor. Tecritteyken dünyayla ilişkimiz kopuk, bir şeyden haberimiz yok, mahkemeden gelenleri havalandırmaya atıyorlar ya hemen camdan onlarla konuşmaya çalışıyorduk.

Herkes kendi ile ilgili şeyi soruyor... Benim, Hürriyet gazetesinde mi ne haberim çıkıyor, Lavrion Kampı'nda diye. Nevrim döndü, "Bunlar niyeti bozdu" dedim. Ben tecritteyken Lavrion Kampı'nda diye haber çıkıyor. Ne planlar ne hesaplar yapılıyorsa... O da yer etmiş bir şey aklımda. Ayrıntıları şimdi hatırlayamıyorum, parça parça işler geliyor aklıma, falakalar yapıyorlardı, öyle bir hale getirdiler ki bir ara sekiz kişi biz -işte ayağa kalkacaksınız diyor- on beş tane de asker coplarla tepemizde sayım yapıyor; hemen falaka deyip yatırıyorlardı. Olmadık muziplikler yapıyorduk orada da. Tabii, falaka malum zaten üstümüzde hiçbir şey yok, soyarak yapıyorlardı; kıç falakası yaygındı. Böyle aşağılayıcı işler yapıyorlardı. Fakat orada hiç tanımadığım bilmediğim bir askeri hatırlıyorum. Haa o arada bir de "Türkiyem, Türkiyem" şarkısı çalıyor hoparlörden... Saldırdılar, bizi çok kötü bir şekilde dövüyorlar, orada da incelemeye devam ediyorum; askerin biri itiyor askerleri, geriye gitmeye çalışıyor. Nefret ettiğini hissediyordum ama bir şey de yapamıyordu. Aklımda o kadar yer etmiş ki o. Böyle geriye kaçmaya çalışıyordu vurmamak için. Tersten de bu korkunç bir moral oluyor; orada bile böyle insan çıkıyor diye.

Tek tip elbise bütün cezaevi genelini kapsayan bir direnişe dönüşmüş durumda mı?

Tabii, direniş halinde. Tek tip dayatması yokken bizi tecride atmışlardı. Azılıları koydukları yer orası. Daha doğrusu niye ayırıyorlar? Kalabalığın içinde yaparsan başkalarını da ayartırsın diye düşünüyorlar. Her gün koğuşlarda da operasyon oluyor. Mesela, yeri geldiği için söyleyeyim, elbiseli birini de getirdiler tecride. DİSK'ten Çetin Uygur'u getirdiler mesela. Dire-

nişçiler elbise giymiyordu biliyorsunuz, Çetin Uygur'un mahkemede mi ne tutumunu beğenmemişler mi bir şey olmuş, onu da attılar tecride sonra. Belli ki orada da DİSK'lilere gözdağı vermek için.

Bir de şöyle bir kural vardı; bir kere mi, üç kere mi ne atılırsan bir daha mahkemeye gidemiyordun, hatırlıyor musun?

İhtimaldir. Bizim mahkeme öyle yargılıyordu; diğer mahkemeler geri gönderiyordu don fanila hesabına, bizimkisi donlu da olsa yargılıyordu. İyi mahkemeydi yani!

Mesela şöyle yapıyorlardı; siyasi savunma yapacak insanlar bu hakkı yitirmemek için giyinip gidiyorlardı, diğerleri iki sefer atılıp bir daha gitmiyordu duruşmalara. Daha sonra bunlar kalktı ama ilk başta böyle uygulamalar vardı. Her örgüt kendine göre tespitler yapıyordu, onlar giyinip gidiyordu.

Tamam, şimdi hatırladım. Ben bu tarafta kaldığım için, birçok şeyi hatırlayamıyorum. Şöyle bir olay hatırladım: Sağmalcılar'da artık tartışıyorduk, bu direniş işinde endaze kaçmaya başlamıştı. Baskı da yok, zulüm de yok... Onların hepsi bitmişti ama görüşemiyoruz.

Bu elbise meselesi tartışılıyor ben de bilmiyorum ya literatürü, koşulları falan hiçbirini bilmiyorum, "Pazarlık yapmak lazım" dedim. Çünkü Partizan özeleştiri yapmıştı, "mavi kefen" –tek tip elbise mavi renkteydi– diyordu. Yani ilke midir, değil midir elbise? Ben öyle bakmıyordum. Dev-Sol "İlke değil ama ilke gibi bir şey" diyordu. Böyle bir ortamda, zulmün en yoğun olduğu yerde "Kitap falan alınsa karşılığında, niye giyilmesin? Kanun mu bu" dedim. Böyle bomba düşmüş gibi oldu. Çıt çıkmıyor tecritte. "Bir yamuk yaptım ben" dedim; Celal yanımdaydı, "Hemşehrim bir yanlış mı yaptım? Kanun mu bu?" diye sordum. "Yok, hemşehrim, biz öyle demiyoruz" dedi. Fakat tabii, gerilmiş bir ortam üzerinden gidiyor ya, bana da bir laf söyleyemiyorlar; neyse, onun gereklerini yapıyorum ben zaten. Haaa, bir şey daha söyleyeyim -sonra çok öfkelenip yazıda da belirttim- günde üç defa da slogan atılıyordu; tecritteyiz, hiçbir yerle ilişkimiz yok. Ben atmıyorum, "Ne saçma sapan iştir" diye. Dev-Solcu Şakir vardı, "Abi, sen niye slogan atmıyorsun?" diye sordu. "Bu da mı kanun?" dedim. En öne geçiyordum pencerede, en çok ben bağırıyordum. Öfkeyle yapıyoruz bazen bazı

şeyleri. Şunu fark ettim orada; direniyoruz ama bu direnişte endaze kaçmış. Paspas direnişi, karavana direnişi... Endaze öyle kaçmış ki; rekabet var takımlar arasında kim daha iyi direnişçi diye. Biri ilke demiyorsa, öbürü "mavi kefen" diyor, korkunç bir rekabet var. Sonunda ben orada gördüm ki bu rekabette başrol daha çok Devrimci Sol'cularda.

Doğan Fırtına: Daha çok Kurtuluşçularda. "Havalandırmadan koğuş-lara sırayla gireceksiniz" diyorlar, Dev-Yol'cular zaten giriyor, Dev-Solcular da sıraya giriyorlar Kurtuluşçular direniyor mesela. Daha sonra Dev-Sol'un bütün yazılarında "Eski Kurtuluş nerede?" diye yazar.

İlhami Aras'ı kast ediyorlar. İşte demin söylediğim bir şey. Yazdım zaten bunları da; ne gerekiyorsa yapmışım. Bir de uyuyorum inanmadığım şeylere, orada da devam ediyorum, böyle bir şey. Öyle bir hale geliyor ki orada da örgüt kuruluyor, bu paspas, bilmem şu bu direnişinde ama 71 tecrübemle de biliyorum ki ezbere direnen insanlar çıkıyor kapıdan, bırakıp gidiyorlar. Aynı şey Eylül'de de oluyor, kapıdan çıkan bırakıyor. İcabında orada topluluk içinde direnme vaziyetinde oluyor; oysa benim derdim okutup insanları gerçekten bilinçli hale dönüştürmek. Derdim o yani, kitap mitap gelse de bir şeyler olsa. Orada özellikle direniş sürdükçe hiçbir şey vermiyorlar, onlar da öyle teslim almaya çalışıyorlar. Sonra öğreniyorum ki ben –binbaşı mıydı, ismini unuttum şimdi– "Biz bütün taktikleri bunlardan öğreniyoruz. Onlar ne yapıyorsa biz aksini yapıyoruz. Zaten biz şunu yaptık mı onların ne yapacağını biliyoruz" demiş. Ak-kara mantığına dönüşmüş iş. Tabii, böyle bir noktada slogan işinde de "Niye atılıyor? Ne oluyor bu?" dedim. Kavradım tabii, ne için atıldığını. Ama şu örneği de vereyim, biz artık elbiseyi giymeye karar verdik; çünkü en doğal olanakları kitaptır, şudur budur elde edemiyoruz. İlginçtir kitap hakkını aldık arkadaşlar. Kitap hakkını aldığımızda koğuşa ilk gelen kitaplardan biri yakalandığım sırada okuduğum ve yarım kalmış bir kitapta... O elime geçince "Vermiyorum bunu, ben okuyacağım" demiştim, şimdi aklıma o geldi. Bir de bu tartışmalar sırasında "Şimdilik Mahpus" diye bir dergi çıkarmıştık. Yedi sekiz arkadaştık belki, el yazısıyla dergi çıkardık, onu hatırladım şimdi.

Tek tip elbise ve ilke sorunu...

Haaa, tecritte onu fark ettim -yeri geldiği için onu da anlatayım, saptayalım onu da önemli çünkü- bunlar elbise işinde "Direnildiği için teslimiyet olmadı burada" derken, esas Diyarbakır'la rekabet vardı. Neler olduğunu biliyorsunuz işte Diyarbakır'da. İstanbul'da "En direnişçi biziz" anlatılıyor ama bence bunda bir yığın faktör yanında, direnişle birlikte İstanbul şehrinin de önemli olduğunu düşünüyorum. 71 tecrübemle biliyorum, o zaman da en büyük zulüm Mamak'taydı. O zamanlar Diyarbakır'da hiçbir şey yoktu. Mehmet Demir (Ali Demir'in abisi) gidiyordu Diyarbakır'a mahkemesi için, oradan biliyoruz. Mamak'taydı esas baskı. Metris'te tecritte daha sayımız artmamıştı; değerlendirmeler yapılıyor, ben de anlamaya ve öğrenmeye çalışıyorum oradaki koşulları. Dev-Solcular "Biz şöyle direndik, böyle direndik; onun için en iyi biziz, birinci biziz" anlatıyorlar. Dedim ki "Direniş bu mu arkadaşlar?" "Bu" "İyi" dedim, biraz tersten ama. "Zulüm bu mu?" dedim. "Bu" dediler. Zulmün göbeğindeyiz ya tecritte. "Ben bunu 71'de yaşadım" dedim. Ben meseleyi görüyorum tabii, "Arkadaşlar Diyarbakır'da ne olduğunu biliyor musunuz?" dedim. Ben Beyrut'tayken, *"Bir Avukatın Notları"* gibi bir şey elime geçmişti Diyarbakır'daki zulmü anlatan. Onunla kıyaslıyorum kafamda. Okuyoruz şimdi, hiç dinlediniz mi Metris'i? Bu rekabetten rahatsızım; kendim orada yaşamadım ama Diyarbakır'da neler olduğunu kestiriyorum. Bu rekabetin çirkinliği de beni rahatsız ediyor. Onun devamı ölüm oruçlarına kadar gitti, biliyorsunuz. Rekabetin anlamsızlığından dem vuruyorum. Örnek olsun diye söyleyeyim -çok atlayarak gidiyorum ama- elbiseyi artık giymeye karar verdi Dev-Sol dışındakiler. O sırada benim tam karşımda Sinan Kukul var, rahmetli. Sinan çok efendi bir çocuktu. "Ya hoca telaşe etme biz de tartışıyoruz meseleyi" dedi. "Giyecek misiniz Sinan?" dedim, "Ya öyle soru mu olur?" dedi. Böyle bir muhabbet o karşı hücrelerde ben karşı taraftayım. Bunlar tartıştılar yine giymeme kararı çıktı ama elbiseyi de kaldırdılar.

Bu arada hiç Ayhan'la görüşebildiniz mi?

Elbise işleri olduktan sonra görüş hakkı verdiler ama nasıl olduğunu tahmin edebilirsiniz. Daha ilk görüşe çıktığımda ben, ceketi çıkardım koydum bir yana, direniş için değil; gelen insana daha insani bir karşılama ol-

sun diye, hani derdim o. Ama asker hemen saldırıya geçti. O arada mahkemeye çıktık zaten, son savunmama Ayhan da gelmişti. Mahkeme Başkanı'nın adı da Ayhan'dı. Onun benim eşim olduğunu bilmiyor. Orada da dramatik bir durum oldu.

Savunmaya geldi iş, avukatım Ercan Kanar; bir baktım, savunmaya Ayhan da geldi. Ha, şöyle bir şey yaşadık savunmada; okumaya başladık, el yazması tahminen 100 sayfalık falan bir şeydi, Mahkeme Başkanı dedi ki "Ya İlhami, sen ver bize, biz okuyalım. Boş ver, zaman kaybetme". "Özetleyeyim" dedim, "Ha iyi, özetle" dediler. Özet daha uzun olmaya başladı. Birkaç gün sürdü savunma işi, kaçıncı gündü bilmiyorum, fezlekede şöyle bir yer var: "Suç unsurlarının ele geçirilmemesi için -bu azılıdır yani- evinin adresini de söylememiştir" kısmına geldi savunma. Ayhan'ı göstererek, "Suç unsuru orada" dedim. "Suç unsuru orada, o orada değil şimdi burada oturacaktı, eğer evi verseydim." Kesin tabii, otomatikman sarık olacaktı o da. Duygusal bir ortam oldu, öyle bir hale geldi ki Mahkeme Başkanı "Git yüzünü yıka gel İlhami" dedi. Böyle bir ortam da yaşadık orada Ayhan'la.

Yakalandın, bütün o eziyet kısımlarını geçtikten sonra örgüte ilişkin düşünmeye başladığında nasıl bir duygu yaşanıyor? "Yenilgi" gibi mi algılama? Nasıl bir duygu oluştu sende?

Ben poliste bir gülmüşüm, "Ne gülüyorsun" dediler, "Anlatırım sonra" dedim. Unutmamışlar, tam tutuklama için mahkemeye giderken, "Niye gülüyordun" dediler. "Ya siz benim dışarıda ne çektiğimi biliyor musunuz? Öyle bir rahatladım ki yakalanınca" dedim. Birdenbire bir rahatlama oldu hakikaten. Durumumu biliyorsunuz, onun ev derdi, bunun geçim derdi bir yığın dert, bırak mücadeleyi, yaşam derdi içindesin. Kendi derdin olsa hadi neyse. Mesela, o zaman, "Merhaba" dendiğinde "Bir durum var mı?" derdim. Herkes böyleydi. İlle ikinci değilse üçüncüde bir yerden biri gelirdi, yakalanmış birisi. Hep o tedirginlikle yaşarsın, yaşam kaygılarıyla yaşarsın. O nedenle bir rahatlık çöktü, kurtuldum bu dertlerden yani. Yazı bile yazamıyordum, gerçekten yazamıyordum. O koşullarda tartışmak zor geliyordu, o bile zor geliyordu.

Yenildik!

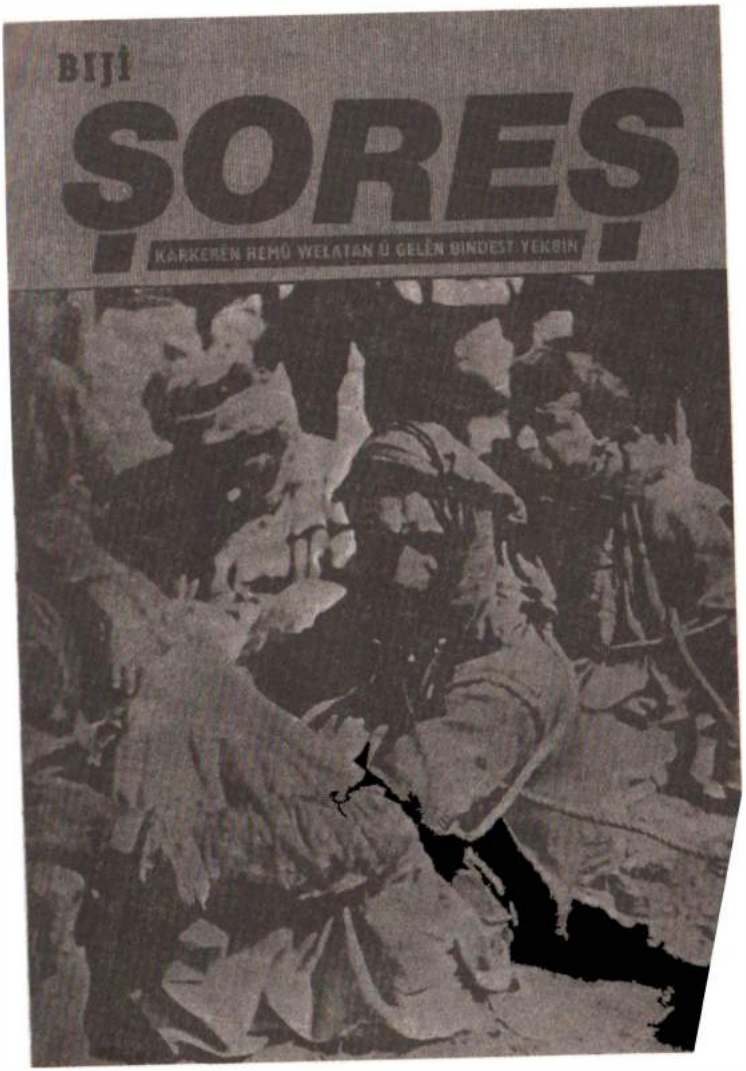
Ben içeri girmeden önce şiddetle bir geçmiş değerlendirmesi yapılması gerektiğini savunuyordum, gündem maddelerinden biri de buydu. Yenildik, duygusu var mı? Yenildik... Geri çekilme taktiği zaten yenilgiyi bozguna dönüştürmeme kaygısıyla yapılıyor, yoksa yenilgi gibi bir şey olmasa biz niye geri çekilme taktiği uygulayalım veya savunalım? Yenildik, sadece bu yenilgi ve onun ötesinde yaşadıklarımız. Hani sohbette konuştuklarımız, Filistin macerasından tutun da burada yaşadığımız bütün her şeyin, tekrar bir ele alınıp irdelenmesi gerektiği kanaatindeydim; bir. Örgüt bahsinde meselenin ele alınıp irdelenmesi gerektiği kanaatindeydim, iki. Yani kendimin önemli bir payı olan bu örgütlenmenin yetersizliğini gördüm. Yani kafamda bunlar öncelikle şekillendi: o cezaevine geldiğimde de daha sonra gelişmeler itibariyle de. Örgüt temelli bir eleştirim vardı, perspektifim itibariyle. Nasıl olmasın? Kısa bir süre sonra arkadaşlarımız geldiler; çok daha kısa bir süre sonra diğer arkadaşlar geldiler. Öyle bir süreçti ki nereye evrildiği belliydi. Zaten dışarıya taşırken biz, bunun olacağından emindik. O düzeyimizle baş edemeyeceğimizi görüyorduk. Birlik çabalarımızdan da sonuç alamadığımızı biliyordum. Belki olsaydı farklı durumlar yaratılabilirdi. Hatta öyle bir şey olacaksa, bütün siyasi hareketler 12 Eylül'ü "Biz saptadık" diyorsa, öncesinden başlamak ve hazırlanmak lazımdı bu işe. Kaldı ki orada da korkunç rekabet vardı hatırlayacaksınız. 1980 öncesi de rekabet korkunçtu. Hastalık bu, dehşet bir şekilde sosyalizmin hastalığı bu her düzeyde... O zaman da korkunç bir rekabet vardı. Bir, örgütsel olarak problemlerimiz; iki, sosyalizme ilişkin de problemlerimiz söz konusuydu. Sonra zaten Kurtuluş'ta da bu evrilmenin ipuçları ve sonuçları görülmeye başlandı. Yenilgi bozgun değildi, görüldüğü gibi içeride direnmeye devam ettik hep. Kendi içimizde tartışmalar falan yaptık. Örnek, arkadaşlar geldiğinden bir sene sonra, şöyle bir tartışma yaşadık: Biz Sağmalcılar'daydık, 1985'te tutuklanıp gelen arkadaşlar, Şabanlar, Ali Demir'ler falan Yeşillere geçmişlerdi. Bunun üzerine ben –Seyfi (Öngider) ile hücrelerimiz altlı üstlüydü– Seyfi'ye dedim ki, "Bir mektup yaz arkadaşlara, geçsinler bu tarafa." Onlar rekabetçi ama biz de rekabetçiyiz. Sosyeteyi de çizdirmemeye çalışıyoruz. Seyfi bir sayfalık bir mektup yazdı, gönderdi. Oradan bize dört sayfalık bir cevap geldi. Aklımda kalan, İsveç örneği vardı, demokrasi bağlamında bizim oraya karışıp

karışamama vaziyetimiz gibi şeyler vardı. Bizim tarafta, Celal falan da vardı. Mektuplar uygun bir yere monte edilerek gidip geliyor. Aramada bir tek oraya bakılmadığı için... Sonra oradan o cevap gelince Celal, Seyfi bozuk çaldılar, "Sen yazmazsan olmaz" diye. Oturdum dört sayfalık bir mektup yazdım. Özünde, önce devrimci saflara geçin, sonra tartışırız demokrasiyi, tarzında ağır bir mektup yazdım. İlk önce Şaban'ın geçtiğini duydum, sonra da bu işler kalktı galiba.

"Diğer siyasetlerde, kendi arkadaşlarını tecrit etme durumu oluyordu" dedin, bizde öyle bir durum oldu mu?

Bizde öyle bir durum olmadı, yapmadık böyle bir şey. Zaten düşman vurmuş, bir de senin vurman başka bir şey. Devletin safına iteceğimize kendi safımıza katalım. Bu mektup işinde de ben çok emindim hemen geçerler diye.

O dönem bazı kavramları daha rahat kullanıyorduk herhalde. Poliste iyi ifade verememiş arkadaşlar işbirlikçi ve itirafçı diye damgalanır mıydı?
Biz hiçbir şekilde insanlara öyle davranmadık. Nitekim de çok sonra bir karar alınmıştır, ben önerdim o kararı; "Yokmuş gibi olmaz ama kimseyi de ezmemek gerekir" diye. Çıktıktan sonraki konferansımızda alınan bir karardır bu... E, bunlar hep 71 deneylerinin ürünleri. Ben görüyordum, orada; 71'den çok dersler çıkarmıştık biz, bu işler nasıl götürülür diye. Dolayısıyla biz içe dönük olarak böyle bir davranışta hiç olmadık. Devletle işbirliğine girenlerin koğuşu vardı, hainler falan deniyordu onlara, Erkan Mete de oraya gitmiş mesela. Poliste çok iç açıcı ifadeler vermemiş arkadaşları o zaman da asmadık, sonra da asmadık. Şimdi arkadaşlarla böyle bir problem yaşasaydık başka çıngar yapardık. Elbise konusunda yaşadığımız bir mevzuydu, o kısma öyle bakmadığımız belli. ■

BIJÎ
ŞOREŞ
KARKEREN REMÛ WELATAN Û GELÊN BINDEST YEKBÎN

ALİ DEMİR

Görüşenler: Nuran Gelişli, Mehmet Ali Ongun,
Cemalettin Efe, Bülent Sürmen,
Celal Polat (Danışman) ve Ziya Sümer (Danışman)

Görüşme Tarihi: 2013-2014

Seni biraz tanıyalım...

Belli yaşta babama sordum, "Bana neden Ali adını verdin?" diye. Bana dedi ki, "Ben Hz. Ali'yi çok seviyorum, o hep aklımdaydı, bir oğlum olsun da adını Ali koyayım." Biz sekiz kardeşmişiz, bunların dördünü görmedim. Küçük yaşta, ya birkaç aylıkken ya da bir iki yaşındayken ölmüşler. Yani o zamanki şartlarda tıp, doktor imkânı zayıftı. Babam küçük çiftçi, yani çocuklar yaşayamamış. Üç erkek, bir kızız biz. En büyüğümüz ablamız. Ben onunla küçükken beraber yaşadıklarımızı hatırlayamıyorum. Yani ablamla benim aramda tahminen bir on yıl fark var ama ben hatırlayamıyorum. Ablamı küçükken evlendirmişler, babamın ve annemin Suriye'de akrabaları var. Bizim aile bölünmüş bir aile. Babamlar, Bingöl Karlıova kökenli. Oradan ailenin kendi içerisindeki düşmanlık nedeniyle kaçmışlar. Yaşları kü-

çükmüş o zamanlar babamla abisinin. Babamla amcam, bir başka grup akrabayla gelip Mardin Kızıltepe'ye yerleşmiş. Serhat'tan gelenler Suriye'ye yerleşmiş ailelere "muhacir" adını takıyorlardı. Benim babam da "muhacir" diye tanınan biriydi. İlçedeki muhacir ailelerin dayanışmaları vardı; benim belli bir yaştan sonra gözlemlediğim. Birbirlerine gider gelir, birbirlerini kollarlardı. Demek ki ortak anıları varmış bunların.

Doğum tarihin kaçtı?

1949 nüfusa kayıt tarihimiz. Benim babam ve annem arasında doğum günüm konusunda anlaşmazlık vardı. Yani ben kendi doğum günümü nüfus cüzdanımda olduğu gibi kutlamadım; çünkü doğru bir tarih değil, benim böyle bir geleneğim de olmadı dolayısıyla. Bizim ilçede Selçuklular'dan –Artukoğulları– kalma bir cami, bu caminin de büyükçe bir minaresi vardı. Bir kış zamanı fırtına kopmuş ve bu minare, on iki kişilik bir ailenin üzerine yıkılmış, aile ölmüş. Babam o gün doğduğumu söylüyordu. Annem ise ondan bir hafta önce doğduğumu söylüyordu. Şimdi, bizim orada doğduğun zaman hemen nüfusa kayıt olmuyorsun, böyle bir gelenek yok. Belli bir süre sonra ihtiyaç olduğunda ya da akıllarına geldiği zaman gitmişler. Nüfus memurları da orada dinlemiş aileyi, kendine göre bir tarih yapmış. 01.12.1949 diye yazılmış benim nüfus cüzdanıma.

Annemle babam birbirlerini kaçırmışlar, yani kaçarak evlenmişler. Eskiden Bingöl Bitlis'e bağlıymış, onun için ikisi de Bitlis nüfusuna kayıtlı. Annemle babamın ilişkileri yıllar geçmesine rağmen olumluydu, birbirlerine değer verirlerdi.

Türkçeyi ilkokulda öğrendim

Evimiz tek göz, uzun bir evdi. Misafir geldiği zaman, biz hepimiz aynı yerde kalıyorduk. Evde Kürtçe konuşuluyordu. Benim annem de babam da Kürt'tür. Biz de Kürtçe konuşuyorduk, başka bir dil bilmiyordum. Ben Türkçeyi ilkokulda öğrendim. Okula beni Mehmet abim götürdü. Aramızda beş yıllık bir fark var. O ortaokul bire başladı, ben de ilkokul bire başladım. Abim kırk altılıydı ben kırk dokuzluydum, ben biraz geç gittim okula. Za-

ten benim okuldan bir arkadaşım var, Bülent. Bülent Uluer, subay çocuğuydu, Kızıltepe'deydi. Ona sorarsan, rahatlıkla benim daha iri yarı olduğumu söyler, sınıfıma göre daha yaşlı görünüyordum.

Ortaokuldan mı arkadaşın Bülent?

Evet, ortaokuldan sınıf arkadaşımdı Bülent Uluer. Yani aradan yıllar geçtikten sonra öğrendim tabii bunları. Bülent'le ilk olarak aşağıda, Lübnan'da, Beyrut'ta karşılaştık. Liseyi Mardin'de okudum, lise yıllarım Mardin'de geçti. Ortaokulu bitirdiğim zaman ilçede henüz bir lise yoktu. Mardin'de okudum. Mardin'de kalıyordum, hafta sonları eve geliyordum.

Orada yurtta mı kalıyordun?

Mardin'deyken Vakıflara ait bir yurt vardı, orada yurtta kaldım, ağırlıkla imam hatipli öğrenciler vardı orada. Şimdi bu vakfın kime ait olduğunu hatırlayamıyorum. Yemek verirlerdi, özel bir baskı olduğunu da hatırlamıyorum. Sadece gecenin belli bir saatinde dışarıda olmamızı istemiyorlardı. Onun dışında kimseye böyle özel namaz kılın, şunu yapın, bunu yapın gibi bir baskı hatırlamıyorum, ama imam hatipli öğrenciler çoğunluktaydı. Orada da çok yakın bir arkadaşım vardı; o daha sonra Kızıltepe ilçesinde müftülük yaptı. Siyasete atılıp da biraz tehlikeli bir adam olduğum dönemde, bir gün Kızıltepe'de çağırdı beni, oturduk sohbet ettik. O zaman espri yaptım, "Başın belaya girdi, bak, beni buraya makamına çağırdın. Çay-may içirdin, işin zor" dedim. Yani o tür insanlarla beraber kaldım. Kısa bir süre, birkaç hafta, Kızıltepe'den Mardin'e öğrenci götüren servislerle gidip geldim, sonra baktım bu aileye pahalıya mal oluyor, yurtta kaldım. Daha sonra da Mehmet Ali adında, Ömerli ilçesinden CHP'li bir aileden gelme bir delikanlı vardı. İkimiz yurtta kalıyorduk, sonra ikimiz birlikte ev tuttuk. Ailemi özlediğim zaman hafta sonları eve geliyordum.

Ailenizin durumu nasıldı, nasıl bir aileydi?

Babam küçük çiftçiydi, babamın yüz yirmi dönüm civarında arazisi vardı. Bu arazileri üç parça halinde, belli tarihlerde oralarda toprak dağıtımı, yani küçük çaplı toprak dağıtımı yapılmış, babam bu arazileri o zaman almış. İki parçası bitişik, bir tanesi bağımsızdı o arazilerin. Babam küçük çift-

çiydi, dolayısıyla bizler uzun yıllar ilkokulda, ortaokulda babamıza yardımcı olduk. Babam ilk dönemlerde daha çok buğday ekiyordu. Orakla biçerlerdi. Biz de babamıza yardıma giderdik. O zaman ilçe çok küçüktü. Harman yeri eve çok yakındı. Annem yardıma giderdi, biz de giderdik. Amcamın iki tane eşeği vardı, tarladan ilçeye sapı samanı bu eşeklerle çekerdik. Yani o yörede yaşayan insanların yaşadığı şeyleri biz de böylece yaşamış olduk.

Sizin ailenin diğer ailelerle ilişkisi nasıldı?

Babam bir süre sonra mahalle muhtarlığına aday oldu ve seçildi. On beş yıldan fazla muhtarlık yaptı. Babam CHP'liydi. CHP ilçe yönetiminde de yer aldı ama aktif bir konumu yoktu. Yani o dönemde, oradaki particilik nedir ki? Kahvede oturup sohbet etmek ya da varsa partiye ait bir yer, oraya gidip oturmak; böyle bir ilişkiydi. Bunun dışında, partiden birileri gelirse, mitingler olursa giderlerdi. Babam askerdeyken okuma yazma öğrenmişti. Cezaevinde mektuplaşıyorduk, bana mektup yazardı. Annemin öyle bir şeyi yoktu zaten. Babam bir sayfaya, üç dört satır el yazısıyla yazardı; nerede öğrendiyse harfin kuyruğunu aşağıya doğru uzatırdı, o nedenle birkaç satırla sayfa biterdi. Babam Hz. Ali'ye ait cenk kitapları okurdu o dönemde, bize de verirdi. Yani ilk okuduğum kitapların bazıları da onlardır.

Babanın bu Hz. Ali sevdası, Karlıova'dan taşınma öncesi Alevi olmalarına dayanıyor olabilir mi?

Hiç özel olarak sormadım. Benim kardeşimden bir farkım var; o, yedi sülalemizi biliyor. Merak etmiş, araştırmış, öğrenmiş; benim hiç öyle bir merakım olmadı. Yani eğer onlar bir şey anlattıysa ben onun dışında bir şey araştırmadım. Bizim avluda kuyumuz vardı. Kuyu suyu içerdik. En dip taraftaydı. Lisede okuduğum dönemde bir hafta sonu geldim, baktım kuyunun orda bir şey var. Teneşir tahtası, tabii, ben bir tuhaf oldum. Anladım ki evden bir cenaze çıkmış, haberim yokmuş. O dönemde Mardin'de telefon olayı da o kadar gelişmemiş. Halam, yani babamı büyüten kadının kızı vardı; köyde yaşıyordu, evliydi o zaman. O halam beni karşıladı ve ninemin öldüğünü söyledi. Ninemizi lisedeyken kaybettik. Ninemizi kaybetmeden önce annem bir gün –belli bir yaşta demek ki söyleme ihtiyacı hissetti– güle-

rek "Bu gerçek nineniz değil, biliyorsunuz değil mi?" demişti. Çünkü zaten ilişkileri iyiydi, kötü bir şey de yoktu, "Babanızın amcasının hanımı bu, babanızı büyütmüş, sizin büyümenizde de rolü var, bilin" dedi. Bunu ben ilgisiz karşıladım, benim için bir şey fark etmedi yani. Bir nine ancak bu kadar iyi olabilirdi, zaten şehirleşmiş bir bilinci vardı.

Mahalle kavgaları...

Abim benden dört beş yaş büyüktü. O daha gösterişli bir tipti. Fiziki olarak da gösterişli bir tipti. Spora meraklı, tekvandocu, daha sonra karateye de gitti. Kavgaya mavgaya meraklı bir tipti. İkimizin arasındaki temel fark buydu. O kavgacıydı, ben tam tersine kavgayı hiç sevmeyen bir insandım. Lise son sınıfa kadar insanlarla kavga ettiğimi hatırlamıyorum. Bir iki sefer, mecburiyetten kavga ortamına girdim. Ama yine de kimseye saldırmadım. Kimse de bana saldırmadı. Ben kişisel kavgaları sevmiyordum. Mardin'de kavgalar kızların yüzünden oluyordu... Bizimle Kızıltepe'den gelen kızlara, oranın yerlileri, Mardinliler bir şey yapıyorsa, o zaman kavga çıkıyordu. Ya da bizimle gelen delikanlılardan biri, Mardinli bir kızla bir arkadaşlığı varsa, bunu çekemeyenler bir biçimde kavga çıkarırdı.

Bizim ortaokul, Milli Eğitim'in yaptığı bir bina değildi. Kerpiçten yapılma, derme çatma bir binaydı. O dönemde TÖS'lü öğretmenlerimiz vardı bizim. Onlardan bir, iki tanesinin solcu olmamızda rolü oldu...

Zaten ortam itibarıyla solculuğa eğilimimiz vardı; daha çok bilinçlenmemizde rolleri oldu onların. Bir Fransızca öğretmenimiz vardı. O dönemde, orada yabancı dil olarak Fransızca vardı. Ders yarım saat ise beş on dakika Fransızca kelimeler öğretirdi, ondan sonra başlardı ağalık üzerine, şeyhlik üzerine ya da çaktırmadan sınıflar üzerine bir şeyler anlatırdı. Fransa'da eğitim görmüş bir hocamızdı.

Ondan etkilendin yani...

Tabii, tabii etkilendim. Yani normalde ortamdan etkilendik. Bizim bir aşiretimiz olmasına rağmen, babam kendisini aşiretle tanımlamazdı. Aşiretle sıkı bir ilişkisi yoktu. Aşiretçilik yapmazdı babam, arasına mesafe koyardı, bize yansıtmıyordu. Dolayısıyla aşiretimizin insanları kimdir, bilmem.

Bazen söylerlerdi; şu köyde sizinkiler var, şunlar var, bunlar var... Ben hakikaten aldırmazdım bu tip şeylere.

Sizin aşiretinizin adı neydi?

"Şükürüler" diyorlardı onlara. Demek ki bir aşiretin kolu muhtemelen. Bunların bir kısmı Suriye'de Kamışlı'da, bir kısmı Resülayn'da (Serekaniye) oturuyor. Orada bir iki yer daha var, böyle dağılmış bir aile bunlar.

Aşiretle ilgili bir şey söyleyeyim yeri gelmişken. 78 sonlarıydı Ankara'daydık. O zaman haber verdiler "Anneniz kötü" diye. Abimle birlikte uçakla Diyarbakır'a gittik, oradan da Kızıltepe'ye geçtik. Biz gittiğimizde annem komaya girmişti, biz konuşamadık yani. Üç gün komada kaldı annem. Annem öldüğü zaman, taziyeye yoğun bir şekilde insanlar geldi, kamyonlarla, traktörlerle. Ben o zaman fark ettim ki gerçekten bizim bir aşiret var. Belli bir siyasi bilinç olduktan sonra da ilgilenmedim aşiretle. Bazen denk geliyordu, bizim sempatizanımız olan birileri "Ben akrabanım, şu köyde oturuyorum" diyordu. Böyle olunca, mecburen ona biraz daha ilgi gösteriyordum. Muhabbet farklı oluyordu. Onun dışında bu tür bir şeyim olmadı, bilmiyorum. Küçüklükten itibaren bu tür şeylerden kendimi uzak tuttum. Benim annem küçükken birini aldı sütannelik yaptı ona. Orada ağa ve şeyh olan bir adamın oğluna annesi herhalde süt vermemiş, artık bir hastalıktan mı, başka bir nedenden mi bilmiyorum. Dolayısıyla o aile bizim evimize çok gelip gidiyordu. Yani zengin bir aile, zengin ağa ve şeyh olan bir aile. Daha sonra bunlardan birisini PKK aşağıda, Suriye'de öldürdü. Bu aile siyasi kavgalara da karışan bir aileydi. Adalet Partisi'nde etkili bir aileydi bizim bölgede. Türk ailesiyle, bu Ahmet Türk'ün mensubu olduğu aşiretle düşmanlıkları vardı. Ahmet Türk'ün bir abisini Kızıltepe'de milletvekili olduğu bir tarihte öldürdüler, 1969 olabilir.

Derik'te Kürtçe gazete...

Abim liseyi Diyarbakır'da ticaret lisesinde okudu, oradan mezun oldu. Üzerimde etkisi olan bir insandı. Abimle ilişkilerimiz de iyiydi. Bizi sa-

hiplenen bir insandı. O dönemde Derik'te bir yerel gazete çıkıyordu. Daha çok Kürt propagandası yapan, Kürtlerin haklarını savunan bir gazeteydi. Edip Karahan[1] yönetiyordu. 1966- 68 arası olmalı, Kürtçe de yazıyordu. Bizim orada bu konuda isim olarak ilgimizi çeken Musa Anter, bir de bu Edip Karahan'dı. "Bunlardan uzak durun, tehlikelidirler" diye telkinde bulunurlardı. Bunlar ilçeye gelip giden insanlardı. Ben bir biçimde bu gazeteyi buldukça okuyordum. Merak ediyor, okuyordum.

Gazetenin ismini hatırlıyor musun?

Dicle-Fırat olmalı. Edip Karahan, zannediyorum Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) sempati duyardı. O dönemde, TİP yayınlarını takip ediyor, zaman zaman arkadaşlarla ayaküstü ona takılıyordum. O doğrudan TİP'in görüşlerini bize anlatmak yerine, bizimle sohbet ederdi. Yine biri daha vardı, daha sonra akrabaları bizim siyasetin sempatizanları, militanları oldu. O da bütün yerel seçimlerde aday olurdu. Belediye başkanlığına aday olurdu, bütün yerel seçimlerde. Çıkar konuşma yapar, herkese küfrederdi. Ne kadar ağa, şeyh varsa... Bir tane oy bile çıkmazdı ona, kendi ailesinden bile... Şimdi düşünüyorum da oldukça gerçekçi şeyler söylüyormuş. İlginçti, işte böyle bir bölgede yetiştim sonuçta. Dediğim gibi babam küçük çiftçiydi; ağaları, şeyhleri sevmezdi. Babam din konusunda da beş vakit namazını kılan bir insan değildi. Zaman zaman cumaları kılardı. Kurban bayramı olduğunda birileriyle ortaklaşa kurban da keserdi.

Annen bu konuda nasıldı?

Annem kendi halinde bir kadındı. Evde sürekli namaz kılan kimse görmedim. Annemin babamın böyle bir yapıları yoktu. Babam özellikle kendisini şeyh olarak tanıtan insanlara çok kızardı. Laf söylerdi, kahvede otururken onların aleyhine konuşurdu, böyle şeyleri vardı babamın. Tabii bunların hepsi içimize yansıyor, bizi etkiliyordu.

---

[1] Edip Karahan: 1930 yılında Derik'te doğan Kürt gazeteci ve siyasetçi. TİP Eminönü İlçe Başkanlığı yapmıştır.

Yasadışı yollardan Suriye'ye...

Biz ablamızı bayramlarda zaman zaman görmeye giderdik. O dönemde Suriye'ye gitmek kolay değildi. Ya yasadışı yollardan gidecektiniz ya da... Kolay değildi. Bayramlarda sınırda görüşme olurdu. Sınıra giderdik ailece, ablam da ailesiyle oraya gelirdi. Biz gider sınırda görüşürdük. Yani karşılıklı bizimkiler bir şey alırdı ablama, onlar da bir şey alırdı. Takas edilirdi, kısa süreli görüşmeler olurdu. Bazen Urfa-Ceylanpınar'ın oradan trene binerdik, Nusaybin ya da Kamışlı denilen yere kadar. Yolculuk boyunca biz ablamızla konuşurduk.

Biz lise yıllarında, Kızıltepe'de arkadaşlarla dayanışma derneği gibi bir şeyler kurduk. Yani gelişmelerden etkileniyorduk. Birkaç arkadaş toplandık, bir dayanışma derneği kuralım diye... Daha sonra, kaymakamlık aracılığıyla, devletle işbirliği yapan bir aile, kendi çocuklarını gönderip, bizim bu çalışmalarımıza katılmak istedi. Aslında onlar da arkadaşlarımızdı ama yönlendiriliyorlardı. Böyle bir ilk örgütlenme girişimimiz başarısızlığa uğradı, derneği onlara kaptırdık.

Kaç yılında oldu?

Tahmin ederim liseden henüz mezun olmamıştım... 69'da liseden mezun oldum.

Mezun olduktan sonra mı, önce mi?

Kızıltepe'deyken yaptığımız girişimlerdi bunlar. Dediğim gibi liseyi Mardin'de okudum, orada okullarda duvar gazeteleri olurdu. Duvar gazetesini daha sonra iki-üç arkadaş üstlendik. Şimdi hatırlıyorum o dönemlerde Kürt, Kürdistan lafları kullanılmazdı. O duvar gazetesinde Doğu, Güneydoğu... O tür şeyler yazılırdı. Biz şeyhlik, ağalık üzerine, okuduğumuz bir şeyler, kitaplar varsa orada özet biçimde yazardık ya da bazı düşünceleri kendi düşüncemiz gibi yazardık. Bir lise müdürümüz vardı, yabancı biriydi. Mardinli bir öğretmenle evliydi. Üç sene boyunca, ben müdürle hiç yüz yüze gelmedim ama bir süre sonra "Bunlar siyasidir" diye lisede böyle bir hava oldu, özel bir baskı... O dönemde ilerici devrimci öğretmenlerimiz de

vardı, onlar zaten bize sahip çıkıyorlardı. Bir öğretmen vardı, zannediyorum Barzani'nin KDP'sinden etkilenen ya da onlarla ilişkisi olan biri; ki ben bunları daha sonra anladım. O da sınırlı bir şekilde yaklaşırdı bize ve bu konularda dolaylı bir şeyler söylemeye çalışırdı. Tahmin ediyorum, izleniyordu. Onun için bize de bulaşmasınlar diye çok fazla yaklaşmak istemiyordu. Ama koruyorlardı bizi. Liseyi bitirdim, bir yaz vakti diplomamı almak için gittiğimde bu müdür beni çağırdı. İlk defa onunla konuştum, odasında oturttu beni, "Seni hep izledim" falan dedi, geleceğimle ilgili "Dikkat et" diye uyardı.

O zamanlar Kürt bilinci var mıydı?

O dönemde bizim orada böyle yaygın ve özel bir tartışma yoktu. Zaten şüphesiz bir olaydı, biz Kürttük, bir şeyimizi gizlemiyorduk. Güneydoğu deniyordu... Yani öyle söyleniyordu ama sonuçta işin siyasi kısmı, sosyalist düşünceye sempati duymaktı. Bunlar daha belirleyiciydi.

Mesela Türkler ve Kürtlerin farklı ulus oldukları konuşuluyor muydu?

Hayır, öyle bir tartışma yoktu. O yıllarda Doğu Mitingleri yapılıyordu, bunlar da bizi etkiledi. O tarihlerde derginin birinde Nihal Atsız[2] "Kürtlere güvenilmez, bunlara sınırlar teslim edilmez, bunları buradan göndermek lazım, bunlar ya Barzani'nin yanına gitsinler, ya da Birleşmiş Milletlere başvursunlar, kendilerine yurt verilsin" diye bir yazı yazmıştı. Buna tepki olarak Musa Anter, Tarık Ziya Ekinci, Edip Karahan'ların başını çektiği Doğu Mitingleri oluyordu, bunlar da sempati duyduğumuz girişim ve hareketlerdi.

Türkçeyi okulda öğrendim, özel olarak aklımda kalan komik bir olay hatırlamıyorum. Sadece bir gün ilkokulda, öğretmen "Kasketimi unuttum, git evden kasketimi getir" dedi. Seviyordu beni. Bekâr bir öğretmendi. Ben "Tamam, öğretmenim" dedim, çıktım. Kendi kendime dedim "Bu kasket nedir?" Gerçekten ilk defa duyuyordum. Sonra kara kara düşündüm, geri gelip söylesem... Ne yapayım diye düşünürken orada böyle bir, iki tane kü-

[2] Hüseyin Nihal Atsız: Türkçü, ırkçı yazar-şair. 1975 yılında öldü.

çük bakkal gibi şeyler vardı, onların yanına gittim, birisine sordum o da bilmiyordu. Nihayet biri bana "Yahu şapkadır şapka, başına koydukları şapka, onun gibi bir şeydir" dedi, "Git evde öyle bir şey bulursan, al götür" dedi.

Kürtçe konuşma konusunda baskı var mıydı?

Hayır, biz zaten Türkçe konuşuyorduk. O dönemde Türkçe konuşmak hoşumuza da gidiyordu. Ben özel bir şey yapmıyordum. Belki şimdiki çocuklar farklıdır, farklı düşünüyordur. Hani biraz dönem değişti. Ama o dönemde Türkçe öğrenmek zevkli bir şeydi. Yeni bir dil öğreniyorsun, onun getirdiği bir heyecan vardı, kitap okumaya başlıyorsun. Babamın eve getirdiği Hz. Ali ile ilgili kitapları okuma dolayısıyla seviyordum. Bizim o dönemde doğru dürüst radyo yoktu, televizyon zaten yoktu, biliyorsunuz. Sonraki yıllarda derme çatma bir radyo aldık. Annem de "Oğlum, evde Türkçe konuşun ben de öğreneyim" diyordu. Bazen onun da öyle istekleri oluyordu. Biz de "Okulda zaten sürekli Türkçe konuşuyoruz" diye itiraz ediyorduk. Demek ki konuşmamız gerekirdi, kadıncağız da kendince, birtakım şeyler öğrenirdi.

Bizim gençliğimizde, *Tommiks, Texas, Kinowa*, vb. çizgi romanlar olurdu. Bize okumayı, okuma zevkini aşılıyorlardı gerçekten. Yani o dönemde bu çizgi romanlardan etkileniyorduk. Bazen insan belirli bir yaşta kendini onların yerine koyuyor, bir şeyler yapıyor, çocuklukta insanın etkilendiği bir şeyler... Büyüyünce tabii, öğreniyoruz, "Ulan bu Kinowa, Allah Allah..." lise yıllarında daha iyi kavradık. Bakıyorsun, işte Kızılderili tarafından derisi yüzülmüş, ailesi öldürülmüş bir roman kahramanı, böyle bir tip. Dolayısıyla Kızılderililere karşı bir düşmanlık vardı orada. Yani bunu işleyen bir çizgi romandı. Texas da işte bir avcı adam ve yanında iki arkadaşı... Sonra öğreniyorsun "Haa, bu adam İngiliz işgalinè karşı direnen Amerikan milliyetçisi". *Tommiks*'te ne vardı? *Tommiks*, Amerikan devletinin oluşum yıllarını anlatıyor ve devleti temsil ediyordu. Bunları daha sonra anlıyorduk; ama gerçekten küçükken etkileniyorduk bu kitaplardan. İşin bir gerçeği budur. Bilmem belki size de böyle şeyler olmuştur. Lise yıllarım rahat geçti, arkadaş

çevrem vardı. Mardin'de arkadaşlarım vardı, ilçelerden arkadaşlarım vardı. Cizre ilçesinden arkadaşlarım vardı, bir iki tane.

Aşk ne bilmezdik ki...

Evde erkek erkeğe büyüdük, yani kız kardeşimizle beraber büyümedik. Bizim dayımızın kızları vardı. İçlerinde yaşıtımız olanlar da vardı, onlar gelip gidiyorlardı. Daha sonraları annemiz bize söyledi; o dönemde dayımın eşi, "Bu kızları dışarıya vermeyeyim, bunları senin çocuklarınla evlendireyim. Hem sana hizmet ederler" demiş ama annem hep bunu engellemiş. Okumamış bir kadındı ama akıllı bir kadındı. "Benim çocuklarım okuyorlar, ilerde kendi hayatlarını kendileri kurarlar, ben bu konuda bir şey yapamam. Ne söylerim ne kabul ederim" diyerek bize herhangi bir baskı uygulamadı. Okumuş komşularımızın kızları vardı. Yani belli bir siyasi bilinç olduktan sonra o zaman, onlar bizim eve gelip giderdi. O yıllarda benim herhangi bir kız arkadaşım, bir sevgilim ya da niyetlendiğim biri de olmadı. Soruların birinde böyle bir şey gördüm çünkü. Aşk meşk sorusu da var orada. Daha sonra da olmadı; ama yeri gelince o konuda da bir şeyler söylerim zaten.
Üniversite sınavlarında –geleyim oraya, bazen geriye de dönüş olabilir– benim puanlarım o zaman Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Çin Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı gibi birkaç yeri tutuyordu. Abim "Çin Dili ve Edebiyatı'na kaydını yapalım, oradan seni başka bir bölüme aldırırız" diye bir öneride bulundu. Zaten benim kayıtlarımı da o yaptı. Dil Tarih'e öylece kaydımı yaptım, geldim. Dil Tarih'e girdiğim dönemde siyaset vardı. Gençliğin mücadelesi yükselme sürecine girmişti.

Dil Tarih hangi yıllardı?

69 yılında liseyi bitirdim, o zaman ne oluyor? 69 Ekim'inde gittim. Benim geldiğim yıllarda Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) vardı. Dev-Genç'e dönüşüm o zamanlarda oluyordu işte. Daha sonra Ertuğrul Kürkçü başkanımız olduydu. Ben Ankara'ya geldiğim zaman, Atilla Sarp başkandı, sonra Yusuf Küpeli başkan oldu. Abim FKF Başkanı Yusuf Küpeli ile beraber aynı yönetimde çalışıyordu, aynı zamanda Ankara İktisadi ve Ticari İlimler

Akademisi Öğrenci Derneği Başkanı'ydı. Dil Tarih'e geldiğim zaman Gün Zileli vardı, o dönem Dil Tarih'in etkin isimlerindendi, böyle hazır bir çevre buldum üniversitede. Bir ölçüde lisedeyken belli bir eğilim vardı, böyle bir arayış, öğrenme merakı, birileriyle birlikte olma duyguları vardı. Ama bunlar daha çok sosyalist, sosyalizme ait şeylerdi. Bende milliyetçi şeyler hiç olmadı. Bizim ailemizde de yoktu. Zaman zaman hatırlıyorum, Barzanilerle ilgili tartışmalar oluyordu. Bizim eve dengbejler gelirdi, annem onları seviyordu. Çağırırdı kadınları, Kürtçe türkü söylerlerdi. Küçüklükten beri öyle şeyler de vardı. Annem Kürtçeyi seviyordu, Kürtçe müzik dinlemeyi seviyordu. Radyomuz olduğu zaman Erivan Radyo'sunu açardık. Meryem Xan vardı, bunlar gibi birkaç Irak kökenli sanatçı vardı, onların seslerini dinlerdik; hoşumuza gider, mutlu olurduk. Aram vardı, Aram Tigran, daha sonra öldü biliyorsunuz, güzel sesi vardı. O tür şeyler bizi etkilerdi. Yani annem Kürtçe müzik dinlemeyi seviyordu, o anlamda bizim de eğilimimiz vardı. Babam, bazen öfkelenir "Oğlum bu Kürtlerin hainі çoktur. Çok zorlanırsanız herhangi bir yerde, 'Ben İzmirliyim' deyin, Mardin'de oturduğunuzu söylemeyin" derdi. Bize böyle şeyler söylerdi ama siyasi hayatımız boyunca annemin, babamın bize özel bir baskısı olmadı. Bazen annelik babalığın getirdiği hassasiyet vardı, işte "Oğlum önde gitmeyin, çok fazla göze batmayın". Çünkü zaten biliyorlardı; biz ne söylesek de bunlar bildiklerini okuyacaklar. Bizde bir kararlılık görüyorlardı.

İlk defa ne zaman sosyalizmle tanıştın?

Kendiliğinden sosyalist oldum, bunun bir sürü nedeni var, bunu parça parça anlatmaya çalıştım. Kendi ailemin yapısı, abimin tercihleri, öğretmenler, yani bunlar kendi içinde benim eğilimlerim; bunlar hepsi bir arada beni böyle bir sürece soktu. Geldiğim zaman da zaten daha önceden oluşmuş gruplaşmalar vardı. Dil Tarih Öğrenci Derneği'nde sosyalistler yönetimdeydi. Ömer Özdağlı dernek başkanıydı. Ayrımlar daha yeni yeni başlıyordu. Perinçek'lerin çizgisi, Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi (THKP-C), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ayrılıkları henüz yoktu. Dil Tarih'te bir arkadaş grubu vardı ve bunlar faşistlere karşı örgütlü mücadele etmeye çalışan insanlardı. Ben de direkt onların arasına katıldım. Yeni arkadaşlar

edindim. Dışkapı Öğrenci Yurdu vardı, daha çok Ziraat Fakültesi öğrencilerinin kaldığı bir yurttu; ilk geldiğim zamandan 1971'de Dil Tarih'te yakalanıncaya kadar o yurtta kaldım. Esas olarak hayatım orada geçti.

O dönemde Dil Tarih genellikle büyük eylemlerin yapılacağı, yani önceden her okuldan insanların gelip toplandığı, eylem birliğine gittiği bir yerdi. Bir toplanma yeri gibiydi. Dil Tarih, tam cadde üzerindeydi, toplu halde eylemlerin olduğu bir yerdi. Eylemlerin hemen hemen hepsine katıldım, hepsinde yer almaya çalıştım. Dar toplantılar olurdu, tartışmalar olurdu, konuşmalar olurdu o dönemde. İlk başlarda daha çok izleyiciydim; dinlerdim, öğrenmeye çalışırdım. Yurtta kitaplar bulur, kitapları okumaya çalışırdım. O konuşmalarda fark ettim ki bizim öğrenmemiz lazım. O anda tartışma konusu neyse onunla ilgili ya arkadaşlardan ya kendi aramızdan kitap arayıp buluyorduk.

Esas şekillenmem üniversitede oldu, öyle söylemek lazım. Ortaokul, lisedeki çabalarımız sadece bu düşüncelere bir sempatizan düzeyindeydi. Benim geldiğim dönemde zaten olaylar çok hızlandı. Çatışmalar hızlandı, faşistlerle olaylar oldu. Bir süre sonra ayrılıklar baş göstermeye başladı. Ben Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne giderdim. Burası, tartışmaların merkezi durumundaydı. Orada ilk katıldığım toplantılardan bir tanesine Doğu Perinçek de gelmişti. Bir sürü kitap vardı, ilk planda tabii, insanın gözü kamaşıyor. Tahmin ediyorum Fikir Kulübeleri Federasyonu'nun bir kongresi ya da Dev-Genç'e dönüştüğü toplantıydı. Tartışma vardı. Bu sefer de Mahir Çayan çıktı kürsüye, ilk defa orada gördüm. O da bir sürü kitapla geldi. Perinçek o dönemlerde de ajitatif konuşmalar yapardı. Mahir daha sakin konuşurdu ama ben Mahir Çayan'ı kendime daha yakın buldum. Anlattıklarını daha ikna edici buldum.

Dil Tarih'in Dev-Genç Başkanı oldum

Dil Tarih'te bir süre sonra öğrenci derneği, benim geçim sorunumu çözmeye yardımcı olmaya başladı. O dönemde öğrenciler şebekelerini öğrenci derneğinden alıyorlardı, derneğin bir kaynağı buydu. Bir de öğrenciler kantini işletiyorlardı. Lisede okurken de mümkün olduğu kadar aileme yük

olmadan yaşamaya çalıştım. Tutumlu bir insandım, özel bir harcamam, ailemi maddi yönden zorladığım bir şey yoktu. 60'larda aktif olarak hem dernekte hem kantinde bildiğim ölçülerde koşturdum, onlara yardımcı olmaya çalıştım. FKF'nin Dev-Genç'e dönüştüğü dönemde, ben yakalanmadan altı ay önce, Dil Tarih'in Dev-Genç Derneği Başkanlığına seçildim.

Dev-Genç Başkanı ne zaman oldun?

Dil Tarih Dev-Genç'in başkanlığını yaptım, 1971 6 Nisan'da yakalanmadan önce, altı ay boyunca en son başkan bendim. Aynı zamanda Dev-Genç'in, Ertuğrul Kürkçü'nün başkan olduğu kongrede, Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçildim, Dil Tarih'i temsilen. Dil Tarih'te uzun bir süre faşistlerle çatışmanın getirdiği gergin bir ortam vardı ve biz son zamanlarda sürekli, gece-gündüz okulda kalmak zorunda kalıyorduk. Tüm zamanımız orada geçiyordu, gece de dâhil.

Bir süre sonra silahlanma olayı başladı. Biz o dönemde Dil Tarih'e silah da soktuk, silahlı nöbet tutmaya başladık. Siyasal'ın kantinine giderdim öğrenci lideri olarak, bir sürü insanı orada tanıdım. Denizleri orada gördüm. Kaçaroğlu'nu orada gördüm. Mustafa Gürkan'ı... Daha sonra değişik tarihlerde adı öne çıkmış insanları ben oralarda gördüm.

Öğrenci derneğinden elde ettiğiniz gelirle öğrencinin yaşamına kolaylık sağlıyor muydunuz?

Dışkapı'da, Ziraat Fakültesi'nin bir yurdu vardı, ben orada kalıyordum, abim de oradaydı. Altlı üstlü ranzalarda yatardık, kantini de çok ucuzdu. Babamın bana her ay düzenli para göndermesi gibi bir şey söz konusu değildi; bazen abim bir şeyler verirdi, bazen dernekten bir şeyler alırdım. Zamanla belli bir yere geldikten sonra kişisel gereksinimlerimi oradan karşılıyordum. Bizim bu ihtiyaçlarımıza yetecek parasal bir imkân vardı. Cebimiz bozuk paralarla dolu olurdu ama o paraları bir başka şey için ya da kendi adıma kullanmadım. Zaten kimsenin aklına böyle bir şey gelmezdi. Paralar, ihtiyacı olan arkadaşlar veya bir eylem için, afiş, bildiri gibi harcamalar içindi... Bir süre sonra, ilişki kurulmuş, bağlantı sağlanmış başka yerlerdeki derneklere gönderiliyordu destek için. En temel ayaklarından birisi Dil Ta-

rih olan Sosyalist Fikir Kulübü, güçlü bir öğrenci derneğiydi. Bir öğrenci birliğiydi dolayısıyla bir dayanışma vardı. Bizim imkânlarımız başka yerlere başkalarınınki de bize aktarılırdı. Ama herhalde Fikir Kulüplerinin en temel ayaklarından birisi bizim orasıydı, Dil Tarih'ti.

Kızlar siyasi olarak nasıldı? İlişkiler nasıldı o dönemde?

Kendi açımdan söyleyeyim, kız arkadaşlarıma erkek arkadaşlarımdan farklı bir gözle bakmadım. Kız arkadaşlarıma da değer veriyordum. Bazen şaşırıyordum; çünkü bir kızla, bir ablayla, bir kız kardeşle beraber büyümedim ama belli ki annemizle ilişkimizden dolayı, annemizin yapısından dolayı kızlara değer verirdim... Onlara bakışım böyleydi ama şimdi soruyu derinleştirdiğim zaman; siyasi anlamda, ideolojik anlamda eşit bakış; kafaların altını kazısanız, belki altından bir şeyler çıkabilir. Ama ilişkilerimiz eşitti.

İkili ilişkiler nasıldı? Daha rahat mıydı?

Böyle bir şey yaşamadım ama kız arkadaşları, yani sevgilisi olan arkadaşlarımız vardı, ben doğal karşılıyordum. Bu konuda, benim yanımda, benim bilgim dâhilinde bir ilişkiyi daha ileri götüren insanlar da oluyordu ve kafamda herhangi bir sorgulama olayı geçmedi.

Başkalarında geçtiği oluyor muydu?

Şöyle düşünmek lazım; o dönemde biz, belli bir etik diyebileceğimiz ya da bu ideolojinin sınırları içerisinde bu tartışmaları yapmış, bunları kafasında şekillendirmiş insanlar değildik... Ben de böyle değildim. Örgüt hayatı söz konusu olduğu zaman, bir sürü şeyi geliştiriyorsun, kendini geliştirirken örgütün gelişmesine de katkıda bulunuyorsun. İcabında örnekler çıkıyor karşına, onun üzerine tartışma ihtiyacı hissediyorsun. Ben kitap okuyordum, bakıyordum, Alexandra Kollontai'ı da okudum, Rosa Luxemburg'u da okudum, Lenin'in eşi Nadezhda Krupskaya'yı da okudum, Clara Zetkin'i de okuyorduk sonuçta. Okurken zaten belli bir yargıyla okumuyorsun, bir şey öğrenmek için okuyorsun. Ama zannediyorum bizim bilinçaltında ciddi bir eksikliğe tekabül eden şeylerimiz vardı, zamanla biz geliştik

yada zamanla birilerimiz gelişti, birilerimiz az gelişti, birilerimiz daha farklı bakmaya çalıştı bu işlere, çok özel bir şey kalmamış aklımda.

Siyasal olarak en çok kimlerle birlikte çalışıyordun?

Daha çok okuldan, yani Dil Tarih'ten arkadaşlarımızla oturup kalkardık. Yani o dönemde bunların büyük kısmıyla sonra beraber yattım. Yani Dil Tarih olaylarında, Ziya Sümer vardı, Raşit vardı... Selçuk Polat cezaevine bir gidip, bir gelirdi. Kendi kitabında anlatmış bir şeyler, "Develi'ye, İstanbul'a giderdim" diye. Onun için ilk zamanlardaki ilişkimiz farklıydı, bir süre sonra seyrek oldu. Ama daha çok Dil Tarih'teki arkadaşlarla ilişkimiz vardı.

Mamak'ta ne oldu?

Ben cezaevinde Mamak'ta yattım.

Genel bir operasyon olarak mı?

1971 Nisan'ında, yani 12 Mart Muhtırası'ndan sonra, biz okulu faşistlere teslim etmemek için gece gündüz sürekli okulda kaldık. Sonra polis operasyon yaptı. Biz orada yakalandık, ilkin Merkez Cezaevi'ne götürdüler. Ben orda Yusuf Aslan'la aynı yerde kaldım. Yaralı yakalanmıştı, orada tedavi görüyordu. Serum takılmıştı. Ayaküstü sohbetlerim oldu onunla. Sonra onlarla Mamak'ta askeri cezaevinde bir daha karşılaştık.

Sadece okuldaki faaliyetten mi yargılandın?

Ben bütün Dev-Genç'lilerin davalarının birleştirildiği Dev-Genç Ana Davası'nda yöneticilikten yargılandım. On yıl ceza aldım o zaman.

Üniversite döneminde mi politik yazılar yazmaya başladın?

Dil Tarih'te, kendimi THKP-C'yi kuran kadrolara daha yakın gördüm. Abim Denizlere, yani o gruba daha yakındı. Şunun için söylüyorum, yani o dönemde insan kendi kendine belli bir karar verme gücünü görebiliyor. Yayınlar vardı o dönemde ve belli bir ayrılık vardı; "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup" diye. Ben kendi düşüncelerimi orada ifade edilmiş buldum, kendimi onlara daha yakın görüyordum. Yayınları izliyor, okuyordum. O dönemde diğer grupların çıkardığı yayın-

ları da okuyordum. Hızlı bir okuma çabam vardı. Ben 71 öncesi yazı falan yazmadım, böyle bir çabam da yoktu, niyetim de; ama çok okuyan biriydim. Bazen bazı kitapları iki sefer okuyordum. Tartışmalar oluyordu, okuduğum kitaba bir daha gidip bakıyordum. Aynı kitabı ya da bir bölümünü yeniden okuyordum. O tartışmayla bağlantılı, insan yeni bir şey öğreniyor oradan. İlk anda gözden kaçırabiliyorsun ya da o duyarlılığı göremiyorsun orada.

Mamak'ta gündüz özgürdük

İşte, yakalandık, kısa bir süre sonra bizi Merkez Cezaevi'nden Mamak'a gönderdiler. Mamak'ta daha sonra birlikte politika yaptığım arkadaşlarla aynı koğuşlarda kaldım. Bizim koğuşta ağırlıkla, daha sonra Devrimci Yol'u oluşturan kadrolar vardı. Yanlış hatırlamıyorsam ilk birkaç ay – beş altı ay olabilir– Mamak oldukça rahat bir yerdi. Şartları iyiydi, yani gündüz çok özgürdük. İstediğimiz kitaplar giriyordu içeriye. Denizler hücrelerde kalıyorlardı. Gündüz onların hücrelerinin kapıları açık bırakılıyordu, dışarı çıkıyor, koğuşları dolaşıyorlardı. Biz de gidebiliyorduk, yani tam böyle bir rahatlık vardı ilk altı ay. Daha sonra yönetim sertleşti. Mustafa Kemal Saldıraner diye bir albayla birlikte şartlar kötüleşti. Cezaevi şartlarında, eğer siyasete niyetin varsa, kendini ona göre yetiştiriyorsun, eğitiyorsun, okuyorsun, biz de öyle yaptık.

İşkence var mıydı?

İlk altı ay bir şey yoktu. Yönetim değişince, değişik bahanelerle olay çıkarıyorlardı: "Siz asker kişisiniz elbiselerinizi değiştirin" diyorlar, biz de direniyorduk, dolayısıyla olaylar çıkıyordu. "Mutfakta gidip 'hazır ol'a duracaksınız, karavanaya selam duracaksınız", kişiliğimizi baskı altına alan uygulamalar vardı. Bir gün isyan oldu, şimdi detaylarını hatırlamıyorum. Kimler öncülük etti, onları da hatırlamıyorum. Koğuşların kapılarını kapattık, direndik. Günlerce sürdü ve sonra şiddetle direnişimizi bastırdılar. Altı yedi kişiyi, beni de götürdüler, demek ki lider görünümüm vardı herhalde. Mamak'ın içerisinde nöbetçi kulübesi gibi bir yer vardı, soğuktu, kar vardı, bizi oraya götürdüler. Bize güzel bir falaka çektiler o zaman. Askerler bizi

uzattılar, biri ellerden tuttu, biri göğsüme oturdu, ayaklarıma kadar... falaka, böyle kaba dayak. Bağırıyorsun, çağırıyorsun... Hani bağırmadım falan dediklerine bakma; yok öyle, bağırıp çağırıyorsun. Benim için özel bir şey şuydu: ben Kürtçe laflar ettim. Küfretmedim aslında da -ben kimseye küfretmezdim- Kürtçe bağırdım. Göğsümün üstünde bir askerin gözünün yaşları aktı. Adam Kürt'müş. Daha sonra bunların bir kısmı cezaevinde, fırsat bulunca yanımıza geliyordu. Bu olaydan sonra beni ayrı bir koğuşa verdiler. Bir ay kadar ayaklarımın üzerine basamadım. Patlamadı, patlasaydı daha iyi olurdu, irin toplandı. Sonra hakkımızda dava açtılar, yani isyana liderlik falan. O dönemde cezaevinde kim, ne tür baskılar gördüyse biz de gördük, böyle şeyler oldu o dönemde.

Denizler gidip geliyorlardı. Onlarla voleybol maçları yapardık. Deniz uzun boyluydu. Voleybol oynamasını iyi bilmiyordu, ona "küt in" der, en öne koyarlardı, topa zaten hiç sıçramasına gerek olmadan en dibe vururdu. Yani neşeli bir durumdu. İlk altı yedi ay, belki daha fazla ama bir dönem rahattık gerçekten. Daha sonra da sürekli olaylar oluyordu. Hemen hemen her gün ya onların orada oluyordu, onlar bağırıp çağırıyorlardı, sorunlar çıkıyordu, askerler bir şey yapıyordu. Ya birilerini dövüyorlardı, mahkemeye giden birilerine işkence yapıyorlardı. Biz sürekli tepki gösteriyorduk o dönemde. Daha sonra cezaevinden çıkıp da bir sürü siyasete önderlik edenlerin yattığı bir yerdi Mamak. Yani onun için direnme de vardı. Ciddi bir teslimiyet ben hatırlamıyorum.

Oradaki zulüm önce Kızıldere, arkasından da Denizlerin idamından sonra mı tırmanmaya başladı?

Doğrudur. Dışarıda mücadele devam ettikçe, zaten onun için yönetimi de değiştirdiler. Hatta o dönemde ordu içinde birtakım cunta eğilimleri vardı, onlara sempati duyan birtakım arkadaşlar vardı. İşte Ruhi Koç, Ahmet Bozkurt, Sarp Kuray buna benzer... Bunlar aynı zamanda abimin arkadaşlarıydı, onları dışarıdan da tanıyordum. "Bizimkiler darbe yapacak, kapıdan çıkmak için elimizi öpmek zorunda kalacaksınız" diye espri yaparlardı. Böyle bir beklentileri de vardı o dönemde. Doğrudur, ordu içinde bu temizlikler oldukça, dışarıda da mücadele sürdükçe belki de bunun bir parçası olarak cezaevinde ciddi bir sertleşme oldu, dolayısıyla bu bize yansıdı.

Sertleşme nedir? Cezaevinde mahkûmlara baskı yaparsın. Her yönüyle teslim almaya çalışırsın, mantık buydu, olay buydu. Bizi aşağılamaya çalışırlardı. Biz de direniyorduk, onun için isyan patladı, aklımda kalan şeylerden biri oydu. Ama zorla bastırdılar isyanı. Yani uzlaşalım, konuşalım olmadı, zorla içeri girdiler, döverek bastırdılar.

Denizlerin idamı nasıl yaşandı hapisanede?

Denizlerin idamını bekliyorduk zaten, herkes bir biçimde bekliyordu o zaman. Onları götürdükleri zaman gürültüler oldu, onlar da oradan bağırdılar "Biz gidiyoruz" diye... O gün onların götürüldüğü dönemde kapılara vurduk... Ondan sonra ikinci gün koğuşlarda konuşma oldu, "Hiçbir şey olmamış gibi havalandırmaya çıkalım ve geri dönelim" dediler; böyle bir şey oldu o dönemde. Yani herkeste bir biçimde üzüntü, öfke kızgınlık gibi şeyler vardı. Bizim oradan götürdüler onları.

Mamak'ta, kendi koğuşumda temsilcilik yaptım. Erdal Öz yazmış bunu kitabında.

"Yaralısın" kitabında mı?

Bilmiyorum, kitaplarının birinde, onun iki üç kitabı vardı cezaevini anlattığı. Biri Denizleri anlatıyor, biri koğuş hayatımızı anlatıyor. Onlarla beraber yattım işte. Daha sonra beraber Kurtuluş'ta yer aldığımız bir grup arkadaşla birlikte yattık. Ahbaplığımız oradan geliyor.

Kimler vardı daha sonra Kurtuluşçu olanlardan?

Beşirler orada yatıyordu, İlhami (Aras), Mustafa (Kemal Kaçaroğlu), Mahir (Sayın) orada yatıyordu. Ben onları oradan tanıyorum. Daha önce Kaçaroğlu'nu Siyasal'da görmüşüm ama öyle yakın bir tanışıklığımız yoktu. İlhami'yi de tanıyorum dışarıdan ama tanışıklığım yoktu onlarla. Bizim dostluğumuz arkadaşlığımız daha çok cezaevinden geliyor. Daha ben cezaevine düşmeden önce bir yönelimim, kararım vardı zaten; dolayısıyla da cezaevinde herkes kendisini bir biçimde hazırladı.

Cezaevinde ayrı bir grup gibi miydiniz?

Aslında bazen cezaevindeki baskılar bütün gruplaşmalara engel oluyor. Bir biçimde birbirimize sahip çıkmak zorunda kalıyoruz. Ben, Gün Zileli ve Oral Çalışlar ile de ayrı koğuşta kaldım. Yani bunlarla dışarıda bir biçimde farklılıklarımız vardı ama birbirimize saygı gösteriyorduk. Aramızda çok büyük kavgalar olaylar hatırlamıyorum cezaevinde. En azından benim bulunduğum koğuşlarda olmadı; ben öyle bir şey hatırlamıyorum.

Biliyorsunuz, 74 Ecevit affıyla çıktık. Ama aslında o afla çıkmadık, Anayasa Mahkemesi af kararını bozdu. Bir anlaşmazlık oldu, Erbakan grubu af yasasına oy vermedi. Ben o zaman 141-142'den 10 sene ceza aldım. Deniz'leri yargılayan mahkeme, Ali Elverdi'nin savcı olduğu mahkeme bizi de yargıladı. Mahkemede de olaylar oluyordu sonuçta.

Cezaevinden çıktıktan sonra cezaevinde görevli iki asker, beni Mardin'de eve ziyarete geldi. Çıkıp memlekete gittiğimi öğrenmişler, geldi bir iki asker oraya.

Falakada ağlayan asker mi?

Yok, bu o değil. Gene bir Kürt asker vardı, böyle iri yarı, sürekli onu saldırtıyorlardı tutuklulara, hiç bana saldırmadı. Adam Kürt'tü, demek ki beni kolluyormuş. Bir gün bir nöbetçi asker, koğuş deliği vardı beni oraya çağırdı. "Kulağını bana uzat" dedi, bana Kürtçe şarkı söyledi, sessizce. "Ben Hakkâriliyim, Barzanilerin adamıyım. Memlekette onların partisine çalışıyorum" dedi. Yani adam, bu bilgiyi bu adama versem, aleyhime kullanmaz diye güven duydu, benim kulağıma Kürtçe şarkılar söyledi. Böyle ilginç şeyler de yaşadık cezaevinde.

Kaç yıl kaldın cezaevinde, çıkınca neler yaptın?

Ben üç sene üç ay civarında kaldım içerde. O ara, bir kısmına af çıktı bir kısmına çıkmayınca Anayasa Mahkemesi'ne, yasaların önünde herkes eşittir diye itiraz olmuştu... Mahkeme kararıyla cezaevinden çıktık. Çıkınca, zaten doğal olarak herkes ne yapar? Kendi ailesini görmeye gider. Cezaevinde konuşmalarımız vardı; "Birbirimizi arayalım, soralım, beraber bir şeyler yapalım" diye, yani bağlayıcılığı olmayan konuşmalarımız oluyordu. "Okullara, çok mecburi değilse dönmeyelim, öğrencilik işi bitti. Kendimize daha başka işler ayarlayalım. Sendikalara girmeye çalışalım" buna benzer ön tar-

tışmalarımız, sohbetlerimiz oluyordu. Çıkınca, doğal olarak, aileme gittim. Hayatımın en büyük ağlaması ilk defa orada annemle karşılaştığım zaman oldu. Demek ki dolmuşuz, Mahir'lerin, Deniz'lerin olayında ağlayamayınca çok dolmuşum demek, annem de şaşırdı, bu niye bu kadar ağlıyor diye... Ondan sonra geri döndük Ankara'ya.

Ankara'da, okulda AYÖD vardı. Dernekle ilgili tartışmalar vardı. O zaman, "Okullara gidelim, şu derneği ele geçirelim" hesabı, doğrudan böyle olmasa da içeriği bu olan bir eğilim gelişti. Ben okula gittim.

DDKO'yla ilişkin ne düzeydeydi?

Benim DDKO'yla dernek olarak hiçbir ilişkim olmadı. Ben oraya oturmaya da gittim. O dönemde, orada çalışan bir sürü insanla tanıştım, ilişkim onlarla devam etti ama böyle bir yerde çalışmayı hiç düşünmedim. Yani aklımda siyasi bir parti, sosyalist bir örgütlenme içinde yer almak vardı. Onun için oraya gitmedim, ilgimi çekmedi. Zaman zaman teklifler de geldi, "Gel git, şu bu" diye ama ben ilgilenmedim.

Solda ayrılıklar başlıyor...

Dil Tarih'te hemşerilerim olan iki arkadaşla Küçükesat'ta bir ev tuttuk. Dil Tarih'te gruplaşmalar vardı. Biz daha çok, sonradan Halkın Kurtuluşu'nu oluşturacak arkadaşlarla beraber davrandık. Sonra AYÖD'e delege usulü iki temsilci seçildi. Bir ben seçildim, bir de Halkın Kurtuluşu'ndan genç bir delikanlı, adını şimdi unuttum. Daha sonra onunla cezaevinde bir daha karşılaştık. O ara bizim meşhur ayrılıklar başladı; bu Mahir'lerin, Nasuh'ların, Oğuzhan'ların arasındaki. Bunları çok detaylı bilmiyorum, içinde yer almadım ama daha sonra anlattılar. Yani onlardan dinledim. Benim direkt bu toplantılar ve ayrılıklarla ilgili bir bilgim yok; yani doğrudan katıldığım şeyler olmadı. O dönemde sadece şöyle şeyler vardı: Nasuh (Mitap), dernek kongresinden önce bana geldi, başkanlık önerdi. Başka arkadaşlara da önermişler, mesela AYÖD başkanlığı için Doğan'ı (Fırtına) düşünüyormuş arkadaşlar. Ben de, "Böyle bir şey düşünmüyorum, yani uzun süreli dernek yönetiminde kalmak gibi bir düşüncem yok" dedim. "Düşünüyorsan arkadaşlara söyle" dedi. Demek ki o ara belki adam adama markaj vardı, beni de ikna etmeye çalıştı tahmin ediyorum ama ben kabul etmedim.

Ayrılık keskinleşince yazılı bir şeyler ortaya koyma ihtiyacı oldu. Bizim ilk yazılarımız, benim evde yazıldı. Mahirler benim eve geldiler, benim evde kalıyorlardı, yani Küçükesat'taki hemşerilerimle kaldığım eve geliyorlardı. Ki o "Sosyal Emperyalizm" yazısı, "Yol Ayrımı" yazısı orada yazıldı. O dönemde Mahir (Sayın) beni yazı yazmaya teşvik etti, ulusal sorun üzerine bir şeyler yaz diye... Konuşuyorduk, belli bir düşünce olarak ne savunmak lazım gibi tartışmalarımız oluyordu. Onun etkisiyle "Bugüne kadar hiç yazı yazmadım ama yazarım" dedim. O zaman "İstersen o konuyla ilgili bütün yazılmış kitapları topla" dedi. Ben o ilk yazıyı Mahir'in teşvikiyle yazdım ve onlara çekinerek götürdüm, "Çok güzel olmuş" dediler. Değiştirin, ekleyin çıkarın dedim, "Yok" dediler.

Hangi yazıydı bu?

İlk yazım, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ikinci sayısında çıkan "Ulusal Sorun Üzerine" yazısı. Biliyorsunuz o zamanlar yazılar imzasız yayınlanıyordu. İşte o kavga gürültü olayı oldu. Şimdi hani bugün bir şey söylemek daha kolay geliyor da ben, o zamanlar da başka gruplarla kavgayı gürültüyü sevmiyordum.

Ne kadar kavga gürültü oldu?

Yahu, şimdi Kaçaroğlu (M. Kemal), yanında iri kıyım bir sürü arkadaşımız vardı –isimlerini biliyorsunuz– bunlarla Siyasal'ı bastı, şunu yaptı, bunu yaptı. Benim daha çok Mahir ile ilişkim vardı, onunla konuşuyordum. Rahatsız olduk, "Yahu bunu engelleyelim" dedik ama kimse engellemiyor ya da engellemek istemiyor. Ne bileyim şimdi, insanların iradesini fazla şey yapamıyorsun o dönemlerde. Yani bir öfke de vardı tabii, bunlarla bu kadar zamandır oturduk, ortak bir şey hazırlayacaktık, bunlar bize kazık attı, yani şöyle oldu, böyle oldu. Buna benzer öfkeler de vardı, işin gerçeği budur yani. İlk kavga, ilk ayrılık, Kurtuluş'un oluşma süreci. Yani orada, sonra işte...

Peki, olaya kaynaklık eden neden konusunda bir bilgin var mı?

O zaman "Yol Ayrımı"nı yazmadan önce, biz "Dünyada Çin-Sovyet çatışması var" diyorduk. Kendimizi Vietnam'a daha yakın görüyorduk, Vietnam'ın bu konuda yazılı bir şeyi yoktu. Bazen diyorduk Ho Chi Minh tavrı; ama Ho Chi Minh'in de bu konuda yazılmış yazıları yoktu. Kim İl Sung'un

bazı yazıları vardı: "Biz mecbur muyuz onların koltuğuna oturmaya, yani bizim kendi sandalyemiz var" diyordu. Buna benzer şeyler bizi daha çok etkiliyor, bu tutum, bu tavır bize daha yakın geliyordu... Yani, kendimizi ne o tarafta ne bu tarafta...

Diğerleri bu konuda farklı mı düşünüyorlardı?

O dönemde Dev-Yol ile ayrılık, hareketin kendisini değerlendirmede oldu. O zamanki hava buydu, "Biz bu çizginin devamıyız" diye. Biz de eleştiriyorduk "Yol Ayrımı"nda. "Sosyal Emperyalizm" yazısı biraz sığ bir yazıydı, ilkyazımız odur. Çünkü o arada sosyal emperyalizm tezini savunanlar da vardı gençlik içerisinde.

Kim yazdı o ilk yazıyı?

Mahir yazdı. İlk yazı biraz sığ bir yazıydı ama sonuçta o anda duruma yetiyordu, ihtiyaçtı. En azından. Sonra biliyorsunuz hep beraber övünerek yayınladığımız bir yazı olmadı ama daha sonra esas düşüncelerimizi "Yol Ayrımı" yazısında ifade ettik.

Peki, bu "Yol Ayrımı"na neden olan tartışmaların şiddete dönüşmesi nasıl oldu?

Belki daha çok kişiseldir. Özellikle bu toplantı ve tartışmalar daha çok Mahir, İlhami, Kaçar ve benzer arkadaşların, karşı taraftan Oğuzhan (Müftüoğlu), Nasuh (Mitap), Taner Akçam arasında olmuştur. Onlar için konuşuluyordu, işte "Şu şunu tokatlamış, şu böyle olmuş, bilmem bu böyle olmuş..." benzer şeyler. Sonuçta, düşünce olarak özellikle o yazının yazıldığı dönemde, benim evdeki tartışmalarda, o eski düşünceleri –yani THKP-C'ye sahip çıkalım, Mahir Çayan'a sahip çıkalım– savunmak gerekmiyordu.

Bölünmeden, parçalanmadan birlikte yürümeye çok yakın bir nokta oldu mu hiç? Öyle bir şeylerden de bahsediliyor...

Ben genel olarak, daha sonraki yıllarda da birlik konusunda çok ısrar eden biri değildim. İlla birileriyle birlik olalım diye bir eğilimim hiç olmadı. Hep şöyle düşündüm; iyi anlaşan birileri birlikte yürümelidir. Bu işin temeli

budur; azınlıksın, küçük bir grupsun ama büyüyebilirsin. Bir şeyleri savunursan büyüyebilirsin. Ben hep böyle düşündüm. Onun için ileriki yıllarda birlik üzerine tartışmalara pek katılmadım, soğuk davrandım, eleştirdim. O zaman da öyle bir eğilimim vardı. Biz başarırsak bir şeyler yaparız. Yani illa ki bunlarla birlikte olmak...

Mesela Oğuzhan'la koğuşta beraberdik, uzun süre beraber kaldık, bana güçlü ve birleştirici bir lider görüntüsü hiç vermedi. Hep kendi köşesindeydi, sessizdi. Satranç oynardı, zaman öldürürdü, çok fazla okuduğunu da fark etmedim. Mesela biz okurduk. Mamak'ta ortalık gerginleşince, yönetim değişince zulalar yaptık kendimize. Kendi dolaplarımızda değişik yerlerde kitaplarımızı saklıyorduk. Gece belli bir saatten sonra o loş ışıklarda kitap okurduk. Benim gözlük olayım daha sonra oldu, gözüm biraz da orada bozuldu zaten. Gözlüğüm yoktu, gözlük takmıyordum. Kurtuluş'u oluşturan arkadaşları cezaevlerinde, kişilik olarak da daha çok görüp tanıdığım için onlarla oldum. Düşüncelerim onlarla paraleldi, onlarla davrandım. Ama sonra Dev-Yol olanlar gerçekten büyük bir hareket yarattılar.

Kurtuluşçular ile Dev-Yol'cuların arasındaki ayrılık yazısını kim yazdı?

Ben onların yazılarını görmedim. Yalnız bizimkiler... En çok tartışma yaratan da Mahir'in yazdığı "Geçmişin Değerlendirilmesi ve Öncü Savaşı" yazısı oldu. Onlar, "Biz 'Öncü Savaşı'nı savunuyoruz" diyorlardı... "Biz temsil ediyoruz, bu görüşleri. *Kesintisiz (Devrim) I, II, III'te* yazılan görüşleri biz savunuyoruz" diye, en azından sözlü düzeyde konuşuluyordu. Dolayısıyla o anlamda ne oldu da bu gençlik içerisinde böyle bir sempatizan kitle ilk başta onlara meyletti, bilmiyorum. Bu ayrılıkta işin gerçeği, öğrenci gençlik onlardan yana tavır aldı. Kurulmuş olan öğrenci dernekleri de onlardan yana tavır aldı. Yani biz, az sayıda insanla kendi görüşlerimizi yaymaya çalıştık. Hayat bize öğretti ki bu, ancak örgütlenmeyle olur. Görüşlerimizi yazılı çizili çıkararak olabilir. Zamanla güçlenebilir, büyüyebiliriz.

Bir de onlar zaten geçmişin devamı, geçmişi temsil eden taraf diye görülüyor gençlik içinde. Kurtuluş ise yeni şeyler söylüyor, bu yeni görüşleri duyurmak ihtiyacı nedeniyle olabilir mi?

Yeni şeyler söylüyorduk

Mücadele ve ilgi alanları çoğaldı. Bir merkez niye kendini büyütür? İhtiyaç olduğu için, var olanlar kendilerini yetersiz gördükleri için. Nedeni budur. Bazen bir parti iktidar olur ya da parti büyür, çok üyesi, yerel örgütü olur. On kişiyle yönettiği bir şeyi yönetemez hale gelir, yirmiye çıkarırsın, elliye çıkarırsın, yüze çıkarırsın, bu işler böyledir.

İlk anda geçici bir koordinasyon komitesi benzeri bir şey vardı. Sonra bu çoğaldı ve bir Merkez oluşturuldu. Tabii, sancılı oldu böyle bir Merkezin oluşumu. Aslında ben şöyle düşünüyorum, bu ekipteki herkes, şu veya bu biçimde birtakım konularda, birtakım alanlarda yetersizdi: biz birbirimizi tamamlıyorduk. Tabii ki dengeler vardı ama biz aynı zamanda bu dengeler sayesinde birbirimizi geliştiriyor, birbirimizden bir şeyler öğreniyorduk, ben öyle düşünüyorum.

Tartışmalarımız özgürce oluyordu. Mesela ayrılıklar oluyordu kendi içimizde. İsmet (Öztürk) arkadaşla tartışmalarımız olurdu bazen, "Ben gidip Karadeniz'deki arkadaşlarıma bir danışayım" diyordu. Öyle olduğu zaman, diğerlerimizin kafasında "Acaba 'danışayım' derken oradaki örgütlenmemizi kendi görüşünü ya da savunduğu tezi kabul ettirmek ve onları üzerimizde baskı oluşturmak için mi kullanıyor?" diye soru işareti oluyordu...

Böyle aşamalardan geçtik. Bir gün bir tartışma oldu, gene ulusal sorunla ilgiliydi, ne olduğunu şimdi tam hatırlamıyorum. Bana, "Git orada savun" dediler. İlk defa Karadeniz'e gittim. Raif (Gümüş), Necmettin (Gökçe) ve diğer arkadaşlarla orada tanıştım, onların evlerinde kaldım. Tartıştım, bir baktım ki kafa dengi arkadaşlar. İsmet böyle diyor diye bir olay yok.

Doğan (Tarkan) vardı, o da farklı bir şey katıyordu bize, işin gerçeği budur. En azından sınıf tartışmasının olmasında önemli bir rolü vardı. Bunları kimse inkâr edemez. Beni ikna edemezler yani. Her birimizin farklı bir yanı vardı.

Merkez Komite'de kadın yoktu

Bizim, biliyorsunuz Merkezimizde kadın yoktur. Bir ara "Geçici Kurul" adı altında beş arkadaş vardı, sonra yediye çıktı bu zaman içerisinde. Daha alt düzeyde örgütlenirken kendini tanımladı. En son geldiği noktada, Merkez Komite (MK)olarak, hareketin ihtiyaçlarına cevap vermek için, kendimizi Politbüro ve Yayın Kurulu olarak ikiye ayırmıştık.

MK'ya kadın almak üzerine zaman zaman konuşmalar oluyordu. İlk oluşumda, öne çıkan, birtakım olumsuz düşünceleri değiştirebilecek ya da birilerimizin daha çok savunabileceği arkadaşlar olsaydı, belki Merkeze kadın alınabilirdi. Ama bizim o zaman zaten belli bir bakış açımız vardı. Kadın arkadaşlarımızın sayısı zamanla çoğaldıkça, ağırlıkları arttıkça bu düşünce çıktı ortaya Biliyorsunuz, içimizde de dışımızda da çok fazla kadın yoktu, dolayısıyla olmayan, görünmeyen, tartışılmayan bir konuydu. Zamanla bir biçimde gündeme geldi. Bilinçlenmenin rolü var, dışımızdaki gelişmelerin, feminizmin ve benzer bir sürü şeyin rolü var bu işlerde. Zaman zaman isimler telaffuz ediliyordu aslında ama kısa bir süre sonra unutuluyordu o isimler.

Hangi isimler telaffuz ediliyordu?

Merkezi çoğaltalım eğilimleriyle birlikte, kadın olarak en ciddi düşündüğümüz Sevil adlı arkadaştı, Doğan Tarkan'ın eşiydi. Ciddi bir biçimde düşündüğümüz bir arkadaştı. İstanbul'da çalışıyordu. Doğan'ın Şişli tarafındaki evinde bazı toplantılar yaptığımız zaman tanıdım Sevil'i. Herkesin Sevil hakkındaki görüşü olumluydu ama olmadı.

Neden?

Herhalde eksikliğimize bağlamak gerektiğini düşünüyorum.

Merkez adına bildiriler çıkardık, yayınladık. Merkezi kampanyalarımız olurdu, her tarafta dağıtılan bildiriler yayınlardık. İlk zamanlar "İşçiler" falan diye başlayan bildirilerimiz, son zamanlarda "Kadın ve erkek işçiler" diye başlıyordu. Bu dediğim şey, zaman içinde bir bilinçlenmenin, bu konuda bir duyarlılığın geliştiğinin ifadesidir aslında: Böyle düşünmek lazım.

Kendi pratiğimiz söz konusu olduğu zaman da bizim yapımız çok katı, dışımızdaki gelişmelere kapalı ya da kendi içinde bu konuda saflaşmış bir yapı değildi. Tamam, birtakım dengeler vardı o zaman da ve bunlar, aynı zamanda bizi geliştiriyordu. Farklılıklar tartışmalarla birlikte bizi geliştiriyordu. Tartıştıkça, bize bir şeyler öğretiyordu, öğreniyorduk. İşin gerçeği budur. Aramızda demokrasi de gelişiyordu. Bir arkadaşın işçi sınıfı konusunda tartışmalar açtırması bizi geliştiriyordu. Yani birine bir cevap vermek istiyorsan ve yetersizsen gidip bir şeyler araştırmak, daha çok okumak, daha önce okuduğun bir şeyi bir daha gözden geçirmek ihtiyacı duyuyordun. Bir süre sonra büyüdük, geliştik. Altımızda da bize yakın ve belki tek tek ele alındığı zaman, bizim düzeyimizde arkadaşlarımız vardı komitelerde görev almış. Bunların da bize katkıları oluyordu. Tartışıyorlardı, itiraz ediyorlardı. Bizim yapımızı bence biraz böyle düşünmek lazım. 6-7 adam bir süre sonra çok daha fazla adam oldu, öyle düşünmek lazım.

Giderek daha ileri şeyler söyledik

Kürt sorunu konusunda giderek çok daha ileri şeyler söyledik. Kadın sorunu konusunda da ileri şeyler söyledik ama bizim, kadınlarla ilgili klasik denebilecek, yani toplumda sıradan insanlarda bile zaman zaman görülebilecek eksiklerimiz vardı; bunu da böyle kabul etmek lazım. Evlenen, boşanan ya da evliliklerine baktığın zaman "Böyle evlilik yapmak lazım" diyebileceğimiz örnekler yoktu. Sevil ve Doğan'ın ikili ilişkilerini çok fazla bilmiyorum, Sevil'le ilgili düşüncemiz belki Sevil'in şahsıyla ilgiliydi. Bize böyle bir izlenim bıraktı o an. Yani gelişmiş, böyle bir katkıda bulunabilecek, bağımsız bir görünüşü, kişiliği vardı. Sevil'in kadın sorunu konusundaki bakışını hatırlamıyorum. "Kadın sorunu konusunda çok hassas" bakışıyla değil de bize katkıda bulunacak diye bir düşüncemiz vardı. Başka arkadaşlar bazı detayları daha çok hatırlıyor olabilir, başkalarıyla sohbet edilirse bu konu da gündeme getirilebilir.

Biliyorsunuz bizim içimizde, "Benim evlenmem lazım" deyip, olur olmaz arkadaşlarımıza evlilik teklif eden arkadaşlarımız da vardı. Bunları, bir

biçimde, bizim görüntümüz açısından, eleştiri konusu olarak düşünmek gerekir. Bu bir eksiklik ifadesidir aslında, öyle düşünmek lazım. Çünkü bu, doğru olmayan yöntemlerle gerçekleştiriliyordu. Ben bazı arkadaşlarla aynı organdayım, onunla bir sürü şeyi paylaşmışım; bazılarının evliliği ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. Buraya (İstanbul'a) geldiğim zaman, evlerinde kaldığım arkadaşlar vardı. Bir arkadaşım vardı, daha çok onda kalıyordum, eşi benim için hâlâ çok değerlidir; ama klasik bir evliliğe benziyordu. Hani evde erkek egemendir, güçlüdür böyle klasik, kadının ev işlerini yaptığı durum vardı. Bu bizim yapımızla ilgili bir eksiklikti.

Benim böyle bir geçmişim olmadı, bir ilişkim de olmadı, böyle bir girişimde de bulunmadım. Bu konuda kimseye bir öneride de bulunmadım, bana da kimse bir öneride bulunmadı. Zaman zaman sıkıştırıldım bu konuda. Zaman zaman bizim kendi arkadaş çevremiz, değişik yerlerde bana bu konuda birilerini söylüyorlardı: "Bak, şu arkadaşımız var." Hani toplumda görücü usulü var ya, birileri birini bulur birilerine, içerik olarak bence hiçbir farkı yoktu. Artık beni nasıl değerlendiriyorlarsa, kendi kafalarında bir tip var, Karadeniz'den, İzmir'den, Ankara'dan şu olabilir diye... Zaman zaman böyle şeyler oluyordu. İlginçtir, evlerinde kaldığım evli arkadaşlarımdan hiç öyle bir baskı görmedim, yani bana hiç öyle şeyler söylemediler.

Kız arkadaşım olmadı

Dediğim gibi, benim bir kız arkadaşım olmadı, kimseye teklifte de bulunmadım, evlenmedim. "Çok özel bir adamım, evliliğe karşıyım" ya da "kafamda çok ideal şeyler var" gibi düşünmemek lazım. Ben kendimi böyle değerlendirmiyordum. Şimdi değil de geçmişte düşünürdüm zaman zaman, acaba bende bir tuhaflık mı var? Beni çok çarpan, çok etkileyen, akşam uykularımı kaçıran kimse olmadı. Kız arkadaşlarım çoktu, Ankara'da özellikle çok kadın arkadaşımız vardı. Beni evlerine çağırıyorlardı. Bir gün, bir kadın işçi arkadaşımızın –adını unuttum şimdi– evine gittik, 30'a yakın arkadaşız, erkek olarak bir tek beni çağırmışlardı. O evde bir tane ranza vardı, gece yatarken bana ranzayı verdiler onların hepsi yerde yattı. Ben de dalga geçtim, "Padişah muamelesi yapıyorsunuz bana" diye. Yani benim kadın

arkadaşlarımla ilişkilerim çok iyiydi, çok da değer veriyordum. Benimle ilgili "Bu adam kadın düşmanı" ya da "mesafeli" diye bir düşünceleri yoktu, hiç öyle eleştiriler almadım. Yine de bazen kendi kendime "Bende bir tuhaflık mı var?" diyordum. Kendimi değerlendiriyordum, yani insanın bilinçaltında bir şey olabilir, bir şeyden etkilenirsin ve ona göre bir tutum takınırsın. Küçük de olsa bir düşmanlık gibi bir şey de olabilir karşı cinse, bir güvensizlik gibi bir şey olabilir... İnsanın yapısında olabilir böyle şeyler.

O dönemde bu, zaman zaman espri konusuydu. Siyasette nasıl ki tavrımız Ho Chi Minh tavrıysa evlilikte de öyle. Ho Chi Minh hiç evlenmemiş, o günkü bilgimiz buydu; belki doğruydu belki de değil. Belki de Ho Chi Minh evliydi, hatta çocukları vardı ama bizim bilgimiz buydu. Adam evlenmemiş ve bütün hayatını devrime adamış. Biz de "bu konuda tavrımız Ho Chi Minh tavrı" diyorduk. Aslında belli bir mütevazılık da içeriyordu bizim bakışımız. Fakat sonuçta bir toplumda yaşıyorsun, o toplumun bir bakışı var. Zaman zaman arkadaşlar "Biz evlenmeyi düşünüyoruz" diye gelirdi. Toplumda olduğu gibi birileri evlenmeyi düşündüğü zaman büyüklerine danışır, onların onayını alır, itiraz etmeyeceklerini öğrendiklerinde daha rahat davranır ya... Bizde de böyle şeyler oluyordu. Biz kimsenin, bu tür ilişkilerine çok karşı çıkmadık, itiraz etmedik, müdahale etmedik, bu da işin olumlu yanı. Müdahalede bulunduğumuzu, "Olmaz" dediğimizi hatırlamıyorum. Belki "Erkendir, birbirinizi daha iyi tanıyın" gibi klasik birtakım laflar söylemişizdir; ama bu konuda olumsuz bir davranışımızın olduğunu hatırlamıyorum. Bir de dediğim gibi, hareket büyüdükçe zaten her şeyi artık kontrol edemiyorsun. Aşağıya doğru örgütlenmenin sonucu il komiteleri, ilçe komiteleridir. O artık hayatın denetleyemediğin bir alanı. Biz daha genel sorunlarla uğraşmak durumundaydık.

Merkezimiz, hareketimizi Türkiye'nin en güçlü hareketlerinden biri haline getirdi; bunu kabul etmek lazım. Büyüdükçe, il komitelerinde görev almış arkadaşlarımızın rolü de çok büyüdü. Bir süre sonra çok geniş kadrolarımız oldu. Bu kadrolar, siyasal gelişmelere ilişkin, okuyor, tartışıyordu. Bir kısmı bizi tartıştırıyordu. Öneriler yapıyor, gündemimizle ilgili söyleyecek bir şeyleri oluyordu. Bunların da desteğiyle Türkiye'nin en büyük bir-

kaç hareketinden biri haline geldik. İlk ortaya çıktığımızda küçük bir gruptuk aslında, böyle düşünmek lazım.

Ne zaman bu yapının gölgesi hareketin üzerinden kalktı, o zaman ortaya çok ciddi sorunlar çıkmaya başladı. Ciddi sorunlar da birilerimizin yurtdışında olduğu dönemde patlak verdi. Bunların tartışmaları oldu, zaten biliyorsunuz. Bu tartışmaların belgeleri de var.

Geçmişte örgütlenmenin mantığına uygun, kurallarına dair pratiğimiz yoktu. Sonuçta Dev-Genç geleneğinden gelen insanlardık hepimiz. Hepimizin küçük çaplı THKP-C deneyimi vardı ama örgütsel anlamda ciddi bir birikimimiz yoktu. Mesela polise karşı mücadele konusunda ciddi bir deneyimimiz, birikimimiz yoktu. İleriki yıllarda zaman zaman takipler oldu, insan ancak bir şeyleri yaşadığı zaman, belli bir pratiği yaşadığı zaman kavrayabiliyor.

Lübnan'dayken yanımızda Arjantinli Montenero adlı örgütün adamları vardı. Biz, onlara kendi polis deneyimlerimizle ilgili, takip, takipten kaçma ve buna benzer şeyler söylüyorduk, onlar da bize anlatıyorlardı. Bizimki çok küçük bir şey kalıyordu onların anlattıklarının yanında. Gerçekten çok küçük şeylerdi, çok basit deneyimlerdi.

Tam olarak, biz hareketin "merkezi"yiz diye ne zaman karar verdiniz? Nasıl karar verdiniz? Senden öncesi var mı, senden sonra bir şey oldu mu? Buna ilişkin bir şey söylemek ister misin?

Benden öncesi var; benden önce beş arkadaş var. Bilgim vardı, bunlardan biri de benim evimi sık sık kullanıyordu zaten. Bazı yazılar orada yazıldı. Geçici Kurul adı altında bir yapılanmadan bilgim vardı, onun dışında alta doğru herhangi bir örgütlenme yoktu. Daha yeni gelişen, kendini ifade etmeye çalışan bir aşamaydı. Bir gün bize, galiba benimle Doğan'a (Tarkan) çağrı yaptılar, "Gelin" diye, biz böyle dâhil olduk. Biz katıldığımız zaman da kendimizi "Geçici Merkez Kurul" diye ifade ettik. Zamanla büyüdükçe, geliştikçe, *Kurtuluş Sosyalist Dergisi* diye yayın çıktı, haftalık gazete, başka yayınlar çıktı. Büyüdük biz, büyüdükçe komiteler gelişmeye başladı. Merkezimiz ağırlıkla Ankara'daydı.

Giderek büyüyen bu hareketin gövdesinin oluşması sonucu "Nasıl bir mücadele tarzı?", "Nasıl bir örgütlenme modeli?" tartışması oldu mu?

Biz kendimizi Marksist-Leninist olarak değerlendiriyorduk. Dolayısıyla sıkıştığımız yerde, kendimizi yetersiz gördüğümüz yerde ağırlıkla Lenin'in kitaplarına başvuruyorduk, onun örgütlenme üzerine yazılarını okuyorduk. Sıkıştıkça bir daha okuyorduk, işin gerçeği budur.

Bolşevik örgütlenme tipi bizim için ideal olan, örnek aldığımız bir şeydi. Komite olayını, yukarıdan aşağıya doğru örgütlenmeyi, biz oradan alıyorduk. Büyüdüğümüz dönemde, yerel bir komite "Ben bağımsız bir gazete çıkaracağım" ya da "Kendimize ait bir gazete çıkaracağız" diye teklif getirdiği zaman, ilk anda tabii tepki gösteriyorduk: "Böyle şey olur mu? Gücümüzü niye bölelim, en azından maddi gücümüzü niye bölelim?" O zaman tartışırdık, bu sorunu nasıl çözeriz diye. O aşamada "Talimat verelim, böyle yapmasınlar" diye düşünmüyorduk ama araştırıyorduk: Acaba geçmişte Bolşevikler böyle bir sorunla karşılaşmışlar mı? Buluyorduk, Lenin'de bir şeyler buluyorduk, bizim gerçeğimiz buydu. Mao'da böyle şeyler yoktu. Ho Chi Minh'le ilgili zaten bir iki kitap dışında detaylı bir bilgimiz yoktu. Marx'ı okumak bizim için ağır bir şeydi. Merkezde hepimiz okumaya meraklı değildik, işin gerçeği budur. Güncel tartışmalarda, bir arkadaşımız daha çok ekonomi ağırlıklı yorumlar yapardı. O yorumları *Kapital*'i okuyarak, *Kapital*'i iyice inceleyerek yapmıyordu. Gazete köşelerinde kendilerine Marksist diyen ve ekonomik, güncel yorumlar yapan yazarlar vardı; daha çok onların görüşlerini savunuyordu. Yanlış anlamında demiyorum. Daha çok pratik işlere koşturan, görüntüsü böyle olan arkadaşlarımız vardı. Okumaya meraklı, sürekli okuyalım, gelişelim, kendimizi geliştirelim diyenler daha az sayıdaydık. Yarısı ya vardı ya yoktu. Politbüro ve Yazı Kurulu diye ikiye ayırdığımız zaman; okumaya çok meraklı olan, sadece meraklı değil, aynı zamanda yazan, çizen, bir şeyler söyleyen, ortaya yeni görüşler atan insanlar bir süre sonra Yazı Kurulu'nda yer aldı. Böyledir, böyle düşünmek lazım. Yani biz sıkıştığımız hemen her konuda Lenin'e başvururduk. Temel referansımız Lenin idi.

Kendi aramızda kavga gürültü olmazdı

78'e kadar hareketimiz büyüdü, güçlendi, bir sürü komiteler oluştu. Bu komitelere insanlar genellikle atama yoluyla giriyordu; çok fazla sorun yaşamazdık, kavga gürültü olmazdı bizim aramızda. O komiteye bu girsin diyorduk... Bir biçimde öne fırlamış, kendisini sana dayatan, kabul ettiren insanlara genellikle "Tamam" deniyordu. Çok seyrek, tek tük itirazla karşılaştık tabii. Doğrudur, Karadeniz'de, o dönemde öne çıkmış, bir biçimde kendisini örgütlemiş insanlar komite oldular, onlara bir itirazımız olmadı. İstanbul'da da ilk yapılanmamızda Doğan Tarkan'la beraber davranan arkadaşlar vardı, bu da doğrudur. Zaman içerisinde Merkezimizin hem büyümüş hem de ortaya çıkmış olması nedeniyle, özellikle faşizm tehlikesinin artmasına bağlı olarak; arkadaşlarımızı tek tek İstanbul'a taşıdık. Yanlış hatırlamıyorsam Ankara'da en son ben ve Şaban (İba) kalmıştık. Hareketimizin ilk Merkezi olması nedeniyle her taraftan insanlarımızı tanıma şansım oldu. Onun bende geliştirdiği birtakım özellikler oldu, böyle söyleyebilirim.

Şimdi esasen böyle dağınık, salkım saçak durumdan yavaş yavaş teşkilat olmaya başlarken içinde olduğun örgüt birimi olarak, Ankara hakkında bilgi verebilir misin? Ankara örgütü nasıl oluştu, nasıl gelişti?

Birçok şeyi, bilinçli olarak unuttum. Hatırlamak istemedim. Bu konuda (Celal Polat'a) senin hatırladıkların ve söyleyeceklerin benimkinden çok daha fazladır. Ben hiçbir şey hatırlamıyorum. İl komiteleri, ilçe komiteleri şunlar bunlar, belki özel olarak bir olayla ilgili bir şeyleri hatırlatırsan, hatırlar ve bir şey söylerim... Ama benim bildiğim kadarıyla bu komitelere kimin gireceğiyle ilgili, arkadaşlarımızın, düşüncelerini soruyorduk. İlişkimiz eşit insanlar arasında bir ilişkiydi. Önder arkadaşlarımdan da "Bu Merkez kararı" falan diye bastıran olduğunu hatırlamıyorum. Yani belki çok sıkışma anında "Merkezin kararı" diye söylenmiştir ama genellikle tartışmaya, konuşmaya dayalıydı ilişkimiz. Harekette artık bir birikim vardı, deney vardı, aynı zamanlarda siyasete bulaşmış insanlardık. Böyle düşünmek lazım...

Biz şimdi 74 yılında cezaevinden çıktık. Çıkanlar bir biçimde birbiriyle haberleşiyorlardı. Herkes memleketine gitti geldi, ben okula gittim, o ara se-

çimler vardı anlatmıştım, gidelim etkileyelim, seçimleri alalım diye. Bu mantıkla cezaevinde konuşuyorduk. Gitmeyelim, öğrenci hareketine dönmeyelim, kendimize iş arayalım, sendikalarda fabrikalarda çalışalım. Sohbetlerde böyle konuşmalarımız oluyordu. Tabii, birbirimize emir verme anlamında değil, sohbetlerimiz oluyordu. Sonuçta 74'te biz çıktığımız zaman, zaten bir THKP-C, THKO, işte bu Kaypakkaya'ların mücadelesinin bir sempati zemini vardı. Eh, biz de içerden çıktığımız zaman nerelere gittikse insanlar bizi hayranlıkla, sevgiyle, sempatiyle böyle bir hava ile karşılıyordu. Memlekette zaten genel olarak Ecevit hareketini destekleyen durum vardı. Bu nedenle sola yakın bir hava vardı. Sol bir rüzgâr esiyordu; işin gerçeği budur. Şimdi üç beş kişi bir araya gelse ve bir hareket yarat bakalım şu şartlarda dense; zor yaratırsın. O zaman ortam vardı yani. Daha rahat ilişkiler ağımız vardı. Bunları zamanla hayat bize dayattı, biz de öğrenmeye ve örgütlenmeye çalıştık. Öyle değerlendirmek lazım...

Kurtuluş Sosyalist Dergi çıkıyor...

Dün bir arkadaşın kitabını okuyordum, anlatıyor: "İstanbul Komitesi şöyledir, şunlar bunun adamıdır, şunun adamıdır". Acaba böyle mi? Şimdi bu Celal Hoca mesela, kimin adamıydı? Merkezde bir arkadaşın hemşerisi olduğu için, acaba onun adamı mıydı? Böyle mi? Bence böyle değildi. Ben öyle görmüyorum. Zaten mücadelede öne, ileri çıkmış, cezaevlerinde yatmış, arkasında bir mücadele birikimi olan insanlar vardı ortalıkta. Bir kısmıyla bir araya gelip örgütleniyorsun. Bunların aracılığıyla da zaten büyüyor, genişlemeye başlıyorsun. Şu mahallede, şu semtte, şu ilçede, şu köyde bir süre sonra kimin bağlantısı varsa zaten bağlantıları harekete katmaya çalışıyorsun. Böyle büyüdük. Tabii, bir süre sonra yayın ihtiyacı baş gösterdi. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'yi çıkardık ve görüşlerimizi anlatmaya başladık. Bu önemli bir şeydir. Yani görüşünü anlattığın böyle bir yayınla ortaya çıktığın zaman, bu başka bir şeydir. Bir süre sonra yetmedi gazete ihtiyacı çıktı ortaya.

Başta, diyelim ki kadınlar dernek kurmadı. Bir süre sonra sayılar arttıkça, kalabalıklaştıkça, zaten istesen de bir örgütlenmeyi engelleyemezsin. Kadın örgütlenmesine karşı da çıksan ki zaten böyle bir şey olmaz; yani se-

nin savunduğun dünya görüşünde böyle bir şey yok. Artı zaten kendini dayatan şeyler oluyordu. Biz böyle büyüdük, böyle geliştik. Dolayısıyla herkesin bu işte bir biçimde bir rolü var, katkısı var, böyle düşünmek lazım.

Sol gerçekten güçlendikçe onun kadar belki de daha güçlü bir faşist hareket vardı ve genel olarak bizi sokağa çektiler. Çatışmalar, ölümler, baskınlar... Belli bir gücümüz olmasına rağmen, 78'de bizim inisiyatifimizin dışında, belki il komitelerimizin de denetleyemediği olaylar oluyordu. "Bu adamlar, solun olduğu yerlerde gelip kahve basıyorlar" diye konuşuyor, tartışıyorduk. Faşizm üzerine yazılar, genellikle ihtiyaç haline geldikçe çıkıyordu. Merkezden bir arkadaşımız araştırıyor, bizimle tartışıyor ve yazıyordu.

Bir süre sonra baktık ki bizimkiler de bir yerde kahve basmışlar, kahve taramışlar. Sonuçta büyüdükçe aynı zamanda örgütsüz eylemler, kendi başına eylemler... Bunlar da tabii bir şeydir, sonuçta eğer bilinç vermeye çalışıyorsan kitlelere, bulanıklık anlamına geliyor, muğlaklık yani. Karşı olduğun güçlerden bir farkın kalmıyor zaten, bir süre sonra. Buna benzer hatalarımız da oldu. Faşizm tehlikesi var, biraz baskıların da biçimi değişince bir süre sonra, birileri sana sempati duymuşlar, genel olarak bizimle ilgili değil, bütün solla ilgili, millet zaten geri çekiyor kendisini. Geri çekilmeye başlayan insanlar da oluyordu, belki güçler de oluyordu. Herkesin çok bilinçli olduğu, ne yaptığını bildiği bir yapın yok zaten senin. Yani küçük burjuva diyebileceğimiz, o umutlarla gelip harekete katılmış, birden karşısında farklı bir şiddet ortamı gören birileri zaten ürkerdi bundan, bu normal bir şeydir.

Sömürgecilik konusunda epey ileri şeyler söyleyen bir hareket olarak, teorik söylemin dışında günlük hayata dönük bir pratik faaliyet oldu mu? Yani seksiyon örgütlenmesi dışında, mesela Kürtçe öğretmek gibi...

Yok, o zamanlar –işin gerçeği– biz kendimizi sosyalist, Marksist-Leninist bir örgütlenme olarak görüyorduk. Dolayısıyla da o mantıkla, o düşünceyi benimsemiş insanlarla ilişkideydik. Böyle bir dünya görüşünün hedefi de Kürt işçileri ve köylüleri oluyordu, böyle düşünmek lazım.

Nasıl anlaşacaksınız onlarla?

Kürt arkadaşlarımız vardı. O yörenin insanlarını örgütlüyorsun, dışarıdan oraya nüfus götürüp orada bir şey yapmıyorsun. Daha sonra birileri oradaki örgütlenmeye katkıda bulunsun diye gönderilmiş olabilir. Bizim seminercilerimiz vardı, gidip dolaşırlardı. Kürdistan Sekretaryası adlı bir yapıyla Merkezin içinde bir adım atıldı. Bu, daha sonra iki türlü gelişti. Düşünce olarak gelişti, bir şeyler söylemeye başladık. Dolayısıyla tartışıyorsun, araştırıyorsun bir daha kitaplara bakıyorsun. En son geldiğimiz nokta şuydu; bu seksiyon denen şey bir partidir. Yani orada, o ülkede örgütlenecek bir merkez... En son geldiğimiz nokta buydu. Baştan böyle değildi...

PKK-KUK çatışması ve Kurtuluş...

O görev bana verildi. O bölgede arkadaşlarımız vardı, onların aracılığıyla örgütleniyorduk. Sonuçta aslında, bizim de çapımızla orantılı olmayan bir etkimiz vardı orada. Bunun nedeni Türkiye'deki gücümüzdü. Bir etkimiz vardı, sözümüz geçerdi. O dönemde PKK ile KUK'un çatışmaları çok şiddetliydi, hâkimiyet mücadelesi vardı. Birkaç kez aralarına girdik, İstanbul'da toplantılar yapıldı. Bir mühendis arkadaşın evinde yapılan merkezi bir toplantıya ben gittim. KUK adına gelen, memleketten çocukluk arkadaşımdı (Hamit Kılıçaslan). Ben gerçekten böyle bir harekette olduğunu ve lider durumuna geldiğini bilmiyordum. Tanıdık biri olması benim için avantajdı tabii. PKK adına da Çetin Güngör toplantıya katılmıştı. Daha sonra bu kişiyi Avrupa'da öldürdüler.

Çatışmaların olduğu bir dönemde memlekete gittim. Tam hatırlamıyorum, belki ailemi görmeye gitmişimdir. Biz genellikle annemizi özlerdik. Yani tatlı bir annemiz vardı özellikle ona giderdik. Çarşıya varmadan önce bizim orada Artukoğulları döneminden kalma çok eski bir cami var, yıkılmamış ayakta duruyor. İşte o gidişimde çarşıya doğru yürürken bu camiden sonra iki-üç kişinin beni takip ettiğini fark ettim, baktım izliyorlar. Tabii yürüdüm, kendi kendime dedim "Ulan şimdi bunlar polis değil." Aklıma bizimkiler beni korumak için yapıyor ya da PKK'lılardır gibi ihtimaller geliyor. O dönemde çatışma vardı sonuçta, bizimkiler demek ki güvenmiyor-

lardı. Burada birileri liderimizi vurabilir diye düşünüyor olabilirler muhtemelen. Ben gittim derneğe kadar, beni takip ettiler. Derneğe gittim, Bozo vardı o zaman orada. "Halim" dedim "Sen mi... falan filan?" Dedi "Yok abi, yok ama bundan sonra olacak". O da huzursuz oldu, tam hatırlamıyorum. "Bundan sonra sen buradayken seni koruyacağız" anlamında bir şeyler dedi. "Oğlum" dedim "Yahu kim bize..." "Yok abi öyle deme" dedi, kuşkulanıyorlardı demek. Muhtemelen PKK'lılardı. Belki merak ettiler, belki de yani sonuçta o zaman orada adımız vardı, ünümüz vardı, orada biz etkindik, muhtemelen onlardı, belki de öyle kötü bir niyetleri yoktu. Belki de bizi korumaya çalışıyorlardı, ne bileyim. (Gülüyor)

Kızıltepe'deki dernek, sizin kurduğunuz dernek miydi?

Evet, ben önayak oldum. O dönemde, okumuş olmanın bir avantajı var; artı sol, yani sosyalist olmanın bir avantajı var. Mücadele içinde belli bir süre sonra konuşuluyorsun... Oraya gittiğimiz zaman toplanırdı arkadaşlarımız. Hem yaşıtım arkadaşlarım vardı hem de gençler vardı, "Örgütlenin" diyorduk. Talep vardı, insanlar örgütlenmek istiyordu. "Ne yapalım?" diyorlardı. Her gittiğimizde onlara dernek kurdurduk. Her memlekete gittiğimde bazen o derneğe giderdim, TÖB-DER'e de giderdim. Tartışmalar yapardık, ben konuşurdum, başkaları gelir konuşurdu. Diğer siyasetler vardı, bazen kavgalar olurdu. Bana bir şey demez, fazla üzerime gelmezlerdi. Araya girer kavgaları önlemeye çalışırdım. Böyle kişisel bir ağırlığımız vardı Mardin'de... Gene bir süre sonra, kendi arkadaşlarımızla İl Komitesi kurduk. O komite, bir süre sonra çevre başka illerde yani Mardin, Diyarbakır şura bura ile ilişkiler kuruyor, ilişkileri çoğaltmak için çaba gösteriyordu.

Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı önemli bir ilkeydi. Buna bağlı olarak bir seksiyon örgütlenmesi kararı var. Bu kararın alınmasında Tekoşin ayrılığının rolü nedir? Seksiyon örgütlenmesine dair tartışma süreci nedir?

Seyfi (Cengiz) arkadaşımdır, Tunceli'ye de gittim, onun evinde de kaldım, yani kişisel ilişkilerim iyiydi, diyaloğum da iyiydi. Onun ayrılması üzerine bu tür görüşlerin ortaya atıldığını sanmıyorum; belki bu konudaki

araştırmalarımızı hızlandırmış olabilir. Ama dediğim gibi, bu konuda okudukça bir şeyler öğreniyorduk. Geçmişte, "Bir kitle örgütünün ilkeleri antifaşist, antiemperyalist tezler olmalıdır" diye, birçok örgüt gibi biz de savunuyorduk. Ama bir süre sonra ulusal sorun konusunda araştırdıkça, okudukça ve bu okuduklarımızı kafamızda bir biçimde kendi somutumuza uydurmaya çalıştıkça "Bir de anti-şovenist ilke olması gerekir" dedik; bunu ekledik. Biliyorsunuz, biz bu konuda epey muhalefetle, zorluklarla karşılaştık. Birtakım ittifaklar yaparken bunu öne sürdüğümüzde yalnız kaldık. Bu bir gerçektir ama hattı savunmaya devam ettik. Duyarlılığımız arttı, duyarlılığımız arttıkça yayınlarımızda bu konuda daha ileri şeyler söyleme ihtiyacı hissettik. Bütün bu araştırmalar ve tartışmaların sonucu seksiyon örgütlenmesine ulaştık. Son zamanlarda da oldukça ileri şeyler söylüyorduk. Öyle bir örgütlenme vardı ki kafamızda, duruma göre ayrı bir şey olduğu zaman zaten bağımsız bir parti gibi bir harekete önderlik edebilecek bir yapı kafamızda şekillenmişti. Bunlar vardı zaten, yayınlarımızda biz bunları yazdık ama ilk başta böyle şeyler yoktu, bu da bir gelişmedir. Bu konuda araştırıyor, okuyor, okudukça yeni şeyler öğreniyorduk. Sömürge tezini ortaya attığımızda, "Kürdistan sömürgedir" diye savunanlar da vardı. Kemal Burkay, *Özgürlük Yolu*'nda yazıyordu, ilk derli toplu yazıları o zaman kaleme almıştı. Biz ondan da etkileniyorduk, işin gerçeği budur. Mesela PKK'nin ilk oluşumu sırasında değişik biçimler gündeme gelmişti. Bu tez yaygınlaştıkça ittifaklar konusunda sıkıntılarımız oluyordu. Biz okuyup araştırdıkça, bu konuda Türkiye somutunda bir şeyler söylüyorduk. Giderek daha da geliştirmiştik. Bir de dediğim gibi, bizim referansımız gerçekten Lenin'di.

Anti-faşist, anti-emperyalist, anti-şovenist; o zaman anti-cinsiyetçilik yoktu. Şimdi bunlar çok rahat konuşulabiliyor, çok rahat programlara girebiliyor, insanlar rahat savunuyor, kota işi tartışılıyor. O zaman bunlar yoktu. Bu toplumun, yaşadığın dünyanın bir parçasısın, böyle kabul etmek lazım; ileri bir şey görürsen, yani 10 sene sonrasını, 20 sene sonrasını görürsen tartışmaların farklı bir seyir alabileceğini öngörürsün, söylersin de savunursun da. Belki yadırganır, kendi içinde bile doğru dürüst taraftar bulamayabilirsin; ama bizim böyle bir yaratıcılığımız olmadı.

O zaman, 1978 sonları olabilir, bizim bir kampanyamız vardı: "Kürdistan'dan elinizi çekin!" Biz o kampanya çerçevesinde, bölgede mitingler yaptık. Bu, demek ki devleti rahatsız etti, evlerimizi bastılar. Ecevit'in hükümet olduğu bir dönemdi. Bizim eve geldiler, arama yaptılar ve gittiler. Evde, benim çalışma odamda, masa üzerinde notlar vardı, mermiler vardı, zaten açıkta bir yerde duruyordu. Bizi almadılar.

1978 Ev baskınları

O zamanki çalışma tarzımızı anlatmalıyım bu örnek üzerinden. Sene 78, büyük bir hareket olmuşuz; ama yarı legal bir yapıdayız. Şaban (İba), o akşam eve geç gelmiş, onu bulamamışlar, kimse olmayınca bir şey yapmamışlar. Şaban, mahalleye gidince öğrenmiş polislerin geldiğini. Birbirimizden haberimiz yok. Kaçar'la ikimiz Mahir'in evine gittik, kapıyı çaldık –polis karakol kurmuş olsa biteriz– Zerrin (eşi) açtı, "Mahir'i götürdüler" dedi. Bir iki saat sonra onu da bıraktılar. Şöyle anlattı: "Benimle zaten sohbet etmek istiyorlardı, ben de konuyu uzatıyordum. Size zaman kazandırmak için, beş dakikada anlatacağım bir şeyi iki saatte anlatıyordum." Şimdi bakınca, aslında bize gözdağıydı, başımızdan böyle olaylar da geçti.

Böyle bir şey yaşadığın zaman "Bizim yapımız nedir, gözden geçirelim, şöyle yapalım" diye oturup konuşursun. Ama işin gerçeği şu ki biz, devlet tarafından çok ciddi uyarılar olmasına rağmen 12 Eylül'e hazırlıksız yakalandık.

O gece kimlerle temas kurabildiniz?

Tam hatırlamıyorum, belki sizleri de (Celal Polat'a) aramışızdır ama aklımda net kalan, Mahir'e gittik. Daha sonra bir araya geldik, olayı değerlendirdik, durumumuzu değerlendirdik, kendimizi, yapımızı tartıştık, illegalite-legalite anlayışımızı tartıştık...

Doğrusu bu tür tecrübelere rağmen 12 Eylül'e hazırlıksız yakalandık. 12 Eylül yaklaşırken hemen herkes gibi biz de darbe kokusunu alıyorduk tabii. İşin gerçeği şudur ki darbeden sonra, ricat taktiği açık biçimde konuşulmasına rağmen, biz bunun gereklerini yerine getirmedik. Darbe ile birlikte ben,

o ara Ankara'da takip edildim. Bizi polislerin takip ettiğini gördüm, olaylar yaşadıkça bir süre sonra ister istemez bir duyarlılık kazanıyorsun. Nasıl kazanıyorsun? Diyelim bir evde kalıyorsun, evden çıkarken çevrene bakıyorsun, çevrende üç-beş tane insan görüyorsun ya da şüphelendiğin bir iki araba oluyor; sonra o ara birileriyle görüşmeye gidiyorsun orada eğer aynı insanları görüyorsan "Tamam, takip altındayım" diyorsun. Böyle duyarlılık kazanıyorsun. Bunu pratik yaşayarak öğreniyorsun. Biz darbe akşamı Şaban İba ile İstanbul'daki bir toplantıdan Ankara'ya dönüyorduk. O akşam değil ama daha sonraki günlerde Ankara'da polisin bizi takip ettiğini fark ettik. Biz arabadaydık, öyle hatırlıyorum, herkes bir tarafa ayrıldı. Baktım beni almıyorlar ama sürekli takip altındayım, onun üzerine Antalyalı Hasan'ın evine gittim. Aklımda, o evle ilgili arka tarafı kapalı, kullanılmayan, az ileride bir dere yatağına inilen bir ev gibi bir şey kalmış; yani arka pencereden çıkarım hesabı vardı. Hasan'a, "Böyle bir durum var... Takip ediliyorum. Buraya geldim, kusura bakmayın sizin başınız da belaya girecek. Polis her an gelebilir. Benim aklımda böyle bir şey var" dedim, Hasan "Abi, buradan atlayamazsın" dedi. Gerçekten baktım ayağımı falan kırabilirdim orada. "Aşağıda kömürlüğümüz var, oranın arkasındaki kapıdan seni gönderirim" dedi... Hoca, olayı sen anlat.

***Celal Polat:** Ben olayı şöyle hatırlıyorum; Geri çekilme kararı ve pratik uygulamalarının konuşulduğu zamanda, Ankara'da Merkez üyesi olarak bir tek sen kalmıştın. "Gel İstanbul'a" diye haber göndermişlerdi, o gece İstanbul'a dönecektin. Fahri (Doğu) arabalı olduğu için, birtakım organizasyonlar ve araba işi pratikleştirir diye Yukarı Ayrancı'da Sovyet Elçiliği durağında bir buluşma ayarlamıştık. Sabah 10-11-12, neyse o saatlerde, buluştuk durakta. Fahri ara sokaktan durağa doğru geliyor arabayla, ikimiz birden fark ettik, arkasından iki araba daha geliyor; ama bindik. Fahri, meğer o sabah karısı doğum yapmış, hastaneden geliyormuş. "Arkadan iki araba geliyor –Renault arabalardı hatırladığım kadarıyla–, belki tesadüftür belki değildir, kontrol edelim" dedik, ara sokaklara girdik. Dikmen'e doğru gittik, geldik; baktık hakikaten o iki araba takipte. Bazen biri kayboluyor ama sokağın karşısında tekrar çıkıyor... Belli ki takipteyiz; bunları atlatalım diye Mamak'tan Etiler'e bilmem nereye kadar dolaştık*

durduk. Benzin bile aldık. Alacaksanız alın, vuracaksanız vurun, bırakacaksanız bırakın; ama hiç birini yapmıyorlar, böyle bir hikâye. En sonunda, bir yerde bu arabayı bırakacağız, akşam bir saatte yeniden bulaşacağız diye planladık. Çankaya Köşkü'nden aşağı, Nenehatun Caddesi'ne girdik, orada merdivenli bir sokak var. Bizim derdimiz araba veya kendimiz değil, bizim derdimiz Ali Demir'i nasıl sıyırttıracağız bu işten. Siper olacağız ama nasıl siper olacağımızı bilmiyoruz. Ali, çaktırmadan atlar gider, polisler bizim peşimizden gelirler, nereye gelirlerse gelirler. "Sen, burada merdivenden fırla, kaç git. Arabayla arkandan gelemezler. İnerlerse zaten görürüz" diyerek Ali Demir'i orada bıraktık, biz Kavaklıdere'ye doğru devam ettik. Araba yine arkamızda, Fahri'ye, "Sen de bırak arabayı, sonra gider alırız. Hasan'ın evinde buluşalım ya da oradan haberleşelim birbirimizle" dedim, bir yerde de ben indim. Fahri de arabayı bırakmış. Ali Demir İstanbul'a gitti, zaten son gecesiydi. O araba, Dev-Maden Sen'in arabasıydı, bir daha da bulan olmadı; araba gitti.

İstanbul'a geldik darbe sonrası, tartışmalar yaptık yani geri çekilme taktiği üzerine, o da içi çok doğru bir şekilde doldurulan bir şey değildi. Kabaca şöyle: kendimizi korumaya almamız lazım, Merkezi korumaya almamız lazım, bu nasıl olabilir?

Bizim çok önceden El Fetih'le bir ilişkimiz vardı. 12 Eylül'den çok önce bir arkadaşımızı göndermiştik, onlardan birine İstanbul'da bir yardımımız olmuştu –ben detayları bilmiyorum– o da "Gelin, ben size orada bağlantılar kurarım" demişti. Zaten El Fetih'in adamlarından, pasaportla buraya girip çıkan biriydi. Onun aracılığıyla biz o arkadaşımızı gönderdik. Hepimiz onun yanına gittik sonra. O arkadaşımız çok önceden oraya gitmişti; şimdi geriye dönüp baktığımda belki de doğrusu, o tarihte onu gönderdiğimiz zaman yavaş yavaş birilerini daha göndermekti, diye düşünüyorum. Belki de doğrusu buydu, böyle yapmak lazımdı. Yani tam bir panikle birilerinin dışarıya çıkarılması değil de zaman içinde yavaş yavaş yapmaktı. Biz böyle yapmadık. Ben birilerimizin dışarıya gitmesi olayına karşı çıktım, en sonunda birilerimiz dışarı çıktık. Bence böyle dönemlerde insan ilişkileri çok önem kazanıyor. Yani işin teorik kısmı, şu bu bir tarafa, insan ilişkileri çok önem kazanıyor. Yani biriyle karşılarsın, söylersin ki "Biz seni koruyamayız, şöyle şöyle sıkıntılarımız var" bunu anlatmadan anlatmaya fark var.

Artık pratik bir dönemdir ve bu pratik konusunda uzman olan arkadaşlarımız bu işi daha iyi yapar hesabıyla, daha çok teoriyle uğraşan arkadaşlarımızı dışarı çıkarttık. Diğerleri burada kaldı ve bence biz bunda yanlış yaptık. Bence bu Merkez, hepsi bir arada olduğu zaman bir şeydi; eksiğiyle fazlasıyla önderlik denen bir şeydi. Dağıldığı zaman bizim eksiklerimiz, zaaflarımız, yetersizliklerimiz ortaya çıktı; dolayısıyla bunu biz yüzümüze gözümüze bulaştırdık. Zaten bunların tartışması oldu o dönemde. Bunların belgeleri var, herkes bir biçimde yazdı, çizdi; ben de bu konularda çok şey yazdım. Yani sakin bir kafayla süreci doğru değerlendirmek yerine, bilinçsizce, panikle ve bir an evvel -çünkü tehlike geliyordu- birilerimiz dışarı çıktık.

Sınırı geçtik, köpekler sürekli havlıyor...

Biz İlhami ile beraber çıktık. Hatay'daki bir köyde evi olan bir arkadaşımız vardı, berberdi kendisi o zaman. Atladık otobüse, normal yollarla Hatay'a kadar gittik, Reyhanlı'da onu bulduk. O bizi akşam sınırın öbür tarafına, Suriye tarafına geçirdi. Benim dikkatimi çeken, karakolun hemen yanından geçmemiz oldu. Tam Suriye tarafına geçtiğimiz zaman köpekler kokumuzu aldı, havlamaya başladı. Kayalık bir bölgeydi, kayaların arkasına saklandık. Köpekler uzun bir süre havladı, ışıklar yandı. "Sen, bizi niye karakolun yakınından geçirdin?" diye sorduk; "Burada askerler, kaçakçılar geliyor diye karakolun çok uzağına pusu kurar. Yıllardır biz bu yolu kullanıyoruz, onlar uzak yerde pusuya yatmıştır, en sağlam yer karakolun yanından geçmektir" dedi.

Suriye'de akrabaları vardı. Halep'te onun akrabalarının evinde kaldık. El Fetih üyesi olduğumuza dair kimliklerimiz geldi, Şam'a geçtik. Şam'ın merkezi yerleri biraz Ankara'ya benziyordu, benim gözümde öyle oldu. Şam'da Kesire (Öcalan) ile karşılaştık, Ankara'dan bir arkadaşlığımız, dostluğumuz vardı onunla. Kesire aldı beni Abdullah'ın yanına götürdü. Abdullah'la onlar üç-beş arkadaşken Ankara'dan tanışıyordum. Cemil Bayık ve Kemal Pir okuldan arkadaşlarımdı, onların aracılığıyla tanışmıştım zannediyorum. Abdullah, 78'de, benim ulusal sorun üzerine verdiğim bir seminere gelmiş

ve kısa bir konuşma yapmıştı. Şam'da onu, kendini geliştirmiş gördüm. Türkçe ve Kürtçe kendilerini anlattı, ne düşündüklerini anlattı. Özetle; "Cuntaya karşı direnmemiz lazım, silah da dâhil her şeyle mücadele etmemiz lazım" dedi. Sonra da oraya gelen siyasetler arasında "Faşizme Karşı Birleşik Cephe" toplantıları yapıldı. Bu toplantılara bizim adımıza genellikle İhtiyar'ı (İsmet Öztürk) gönderdik.

Filistin'deki kamplarda hayat

Şam'da kısa bir süre kalıp oradan Beyrut'a geçtik. Beyrut'ta, El Fetihliler aracılığıyla bize Sabra Şatilla'da bir ev tutuldu. Kendi kendine gelen arkadaşlarımız vardı, birbirimizi bulduk, sayımız da çoğaldı bir grup olduk.

Onlar bizden önce geldikleri için ilişkileri vardı. Cemil Bayık, FKÖ'den Demokratik Cephe ile görüşmemizi sağladı; Halk Cephesi'yle yine onların aracılığıyla görüştük. Ama daha sonra arkadaşlarımızı, düşünce olarak bize biraz daha yakın olan, Semir Goşi adında bir adamın liderliğinde, Marksist-Leninist olduğunu söyleyen, dünyaya bizim gibi bakan küçük bir grubun kamplarına gönderdik.

El Fetih, büroları aracılığıyla kendi taraftarlarına ve üyelerine, o mahalledeki tüm Filistinlilere günlük yemek veriyordu; aylık erzak da veriyorlardı. Bir de kamplarda kalan arkadaşlarımız ücret alıyorlardı, maaşlıydılar onlar. İlhami ile aynı evde kaldık, geçimimizi, günlük aldığımız yemeklerle sağladık. Ben Arapça bilmiyordum, İlhami zaten bilmez, ilk zamanlarda yabancı olmamız ve dil sorunumuz nedeniyle Mardinli tercüman arkadaşlarımız vardı. Bir süre sonra mahallede sıradan komşular haline geldik. Bizi seviyorlardı. Evimiz, insanların önünde rahatlıkla oturup sohbet edebileceği bir yerdi, yaşlılar gelirdi. Arapça, muhtemelen Filistin tarihini anlatırlardı, ben hiçbir şey anlamıyordum. Küçük, kulübemsi evlerdi, 8-10-15 kişi bir evde kalırdı. Onların politikaları, çok çocuk yapmaktı; her ailede bir sürü çocuk vardı. Çocuklar evimizi kullanıyorlardı, biz hiçbir zaman kapımızı kapatmıyorduk. Hemen hemen her gün, hareketlenme var mı yok mu diye, İsrail'in çok yüksekten uçan, keşif uçakları geçerdi. Onlar gece gündüz geçtikçe, aşağıdan da menzili sınırlı ilkel uçaksavar ateşiyle takip edilirdi. Bey-

rut'u işgal ettiği dönemde (1982), İsrail'in karadan, denizden, havadan bombardımanlarına şahit olduk. Dikkat ettim, bombaladıkları yerler seçilmiş hedeflerdi. İsraillilerin rastgele kitleleri hedef aldığını görmedim. Sabra Şatilla kuşatması (katliamı) sırasında biz oradaydık, mahallemizi terk ettik. Sonra ben komşularımızdan bazılarının bu katliamda öldürüldüklerini öğrendim. Tabii, insan üzülüyor: komşuların, genç kız, erkek, çocuklar... Zaten şehir ikiye bölünmüştü; şehrin bir kısmı faşistlerin, bir kısmı da Filistinli sol örgütlerin elindeydi. O zaman da karşılıklı ateş ederlerdi birbirlerine. Aslında Filistin mahalleleri çok fazla hedef alınmıyordu bu iç çatışma sırasında; çünkü zaten kaldığımız evler korunaklı değildi. Tek katlı, herhangi bir top ateşinde rahatlıkla yıkılabilecek evlerdi.

Bu kuşatma sırasında şehrin daha merkezi yerlerine geçtik. Mardin'den tanıdığım bir delikanlı gelip oraya yerleşmişti ailecek; amcasının kızıyla evliydi, ben onların evinde kaldım. Yani o kuşatma sırasında oradaydık biz.

Benim o kuşatma sırasında aklımda kalan, bütün evlerde sığınaklar vardı, bu düşünülmüş, burada sığınaklar bir işe yaramaz ama orada gerçekten sığınaklar vardı. Hemen komşu evi bombaladı İsrail uçakları, dikkat ettim, hedef seçiyordu uçaklar. Filistinlilerin önderlerinden biri kalmış o binada ama sonra terk etmiş. Filistinli önderler, bence çalışma tarzı olarak, uzun süre bir yerde kalmıyorlardı, hatta bir gece bile kalmıyorlardı. Arafat da o dönemde oradaydı, yani bütün Filistin liderliği kuşatma altındaydı o dönemde.

Avrupa'ya gitmeye sıcak bakmadım

Bombardımanda, bizim sığınağın kapısı kırıldı, duvarlar çatladı, pencereler patladı. Karanlıkta kalıyorsun sonuçta, böyle tehlikeler de atlattık. Göğüs göğüse bir çarpışma yok zaten; ama adamlar yukarıdan uçaklarla ya da denizden bombalıyordu. Beyrut'ta hâkim yerler bunların elindeydi, dağda merkezi yerleri ele geçirmişlerdi. Biliyorsunuz bu kuşatma, bir anlaşma karşılığında Filistinlilerin tahliyesi ile sonuçlandı. Biz de Filistinliler gibi elbiseler giydik, yani askeri kıyafetler giydik, gemilerle Suriye'nin Lazkiye limanına geldik. Arkadaşlarımızın bir kısmı Avrupa'ya geçti, bir kısmımız orada

kaldı. Orada da tartışmalarımız oluyordu, ben Avrupa'ya gitmeye sıcak bakmadım. Kendim için sıcak bakmadım, gidenler için bir eleştirim yok, o zaman da yoktu. Sonuçta bir ihtiyaçtı. Ben gitmedim, orada kaldım.

Maaşlarımızı topluyor ve içerideki mücadeleye destek olmak için gönderiyorduk. İçeride olup bitenlerden haberimiz yoktu; yani biz Türkiye'den bilgilendirilmiyorduk. Zaman zaman böyle küçük pusulalar, küçük notlar gelirdi.

Örgüt içi anlaşmazlık büyüyor

Biliyorsunuz, bir süre sonra içerdekilerle aramızda sorunlar oldu; ya biz gelecektik içeriye ya da onlar gelecekti yanımıza, onlar geldi. O toplantıda konuşulanların hepsi bantlara kaydedildi, yani hepsi belgeli. Bu kayıtlar Ayçiçek'te olabilir, dediler. Bütün tartışmalarımız orada oldu. Ayrılığımız da orada başladı.

Üç arkadaşımız geldi. Garibime gitmişti o zaman, arkadaşlarımız takım elbise, kravat, alışık olmadığımız bir tarzda giyinmişlerdi, öfkelendik. Belli bir yerde bir yaşam tarzın var, sonuçta Filistinliler gibi yaşıyorsun, o andaki durumla ilgili de olabilir öfkemiz. Belki sınırdan geçerken gerekliydi öyle bir şey ama biz sınırdan geçerken öyle yapmadık. Biz normal, günlük giyimimiz neyse öyle geçtik. Kendi duygularımı söylüyorum, o görüntüden çok rahatsız oldum. Zaten gergin başlayan toplantılardı ama daha sonra da işte ülkeye dönüp bu tartışmaları orada yapmak kararı aldık.

Türkiye'de, 12 Mart'tan sonra oluşan siyasal örgütlenmelerin hiç birinin Ermeni sorunuyla ilgili tartışmadığını yayınlarından biliyoruz. Merkezde bu sorun hiç tartışıldı mı, gündeme geldi mi? Bunu yazalım veya tartışalım dediniz mi?

Bizim illegal çıkmış yayınlarımızda -eğer saklandıysa arşivlerde vardır- tahmin ediyorum bir iki yazımız var. Ermeni Sorunu üzerine bu yazıları da ben yazdım. Şimdi ben de merak ediyorum doğrusu, şu anda elime geçse de okusam. İmzalı mıydı yoksa ortak yazılar mıydı tam hatırlamıyorum. O yazıyı kaleme almadan önce biraz bir şeyler karıştırdığımı hatırlıyorum. Belki Mahir'in (Sayın) katkısı olmuştur. Zaten o dönemde de en çok oku-

yan, bu sorunlara ilgi duyan Mahir'di. Doğan da (Tarkan) okuyan bir adamdı, onun ilgi alanı işçi sınıfıydı. Ben de okuyordum, diğer arkadaşlarımız çok fazla okumuyordu, işin gerçeği buydu. Daha çok pratik sorunlarla ilgileniyorlardı onlar. Sorunları çözmeye ve kitleye önderlik etmeye çalışıyorlardı. Öyle bir yazıda belki Mahir'in de katkısı olmuştur. Böyle bir ya da iki yazıyı kaleme aldık. Gerçekten merak ediyorum ne yazdığımızı. Kesinlikle Ermenilerin lehine yazılardı bunlar. Bu konuda ilgimiz, bir duyarlılığımız vardı ama küçük küçük tartışmalardı, bugün ileri şeyler söyleniyor.

ASALA militanları...

Lübnan'da, sol diye oraya gelmiş ASALA'dan adamlarla karşılaştık, görüştük. Bir süre sonra arkadaş oluyorsun. Baktık kafa dengi tipler. Orada beraber kaldığımız arkadaşlardan biri –hep takma adlarla biliyorduk– daha sonra Ermeniler adına Karabağ bölgesini ele geçiren komutanlardan birisi çıktı. Onlarla bu tür eylemler üzerine, "Bu eylemler doğru değil" diye tartışıyorduk. Onlar da bize karşı savunuyorlardı. Hani "Bizim şartlarımız farklıdır" gibisine. Dolayısıyla bizi bu konuda duyarlı hale getirmeye çalışıyorlardı.

Daha önce de anlattım, Ermenilerle ilgili bilgilenmemiz çok sonra olmuştur. E... zaman zaman babalar söylüyordu; şu bu Ermenilere aitti, şimdi yok. Ermeni yoktu orada. Şu Ermeni'dir diye özel bir düşmanlık yoktu... Yani lise, ortaokul çağlarında Ermenilerle ilgili, bugün tartıştığımız gibi, soykırım mıdır, değil midir gibi bir tartışma yapmadık. Ama Ermenilere katliam var. Biz Hamidiye Alaylarını araştırırken o dönemde Kürtlerin Ermenilere karşı kullanıldığını tartıştık; bu konuda fikirlerimiz vardı tabii sonuçta. Belki onları da yazmışızdır o yazıda. Şimdi gerçekten hatırlamıyorum ama bu konuda küçük çaplı, çok fazla öne çıkmayan yazılarımız vardı, öyle hatırlıyorum.

Mahir de yazmış olabilir; şimdi tam bilmiyorum, belki o da yazmıştır. Fakat bugün farklı tartışılıyor, biz böyle bir noktada değildik.

Bu durum, kadın sorunu için de geçerlidir. Bugün tartışsak herkes değişik şeyler ileri sürer ya da birilerimiz için bazılarımızın düşünceleri gerici olur ama o gün öyle gelişiyorduk. Alexandra Kollontai kimdir, araştırıyor-

sun okuyorsun. Kadının hayatını okuyorsun bir şey öğreniyorsun. Clara Zetkin diyorsun; ya tamam da kadın olarak ne yapmış? Tamam, güzel, liderlerden biri de ne yapmış? Ondan sonra Inessa Armand ve benzerleri. Bizim kadınlarımız da bunları gündemimize sokup tartışıyorlardı. Onların içinde de okuyan tipler vardı. Bu, insanı geliştiriyor. Mücadele eden kadın liderler görüyorsun, hayatlarını biraz okuyorsun. İlk başta belki yabancı geliyor, garipsiyorsun bir şeyleri ama sonuçta bunlar insanı etkiliyor.

Anlattıklarından hem Kürdistan bölgesinde hem Türkiye bölgesinde ilişkileri geniş ve sözü dinlenir bir insan portresi çıkıyor. Bunun Kurtuluşçu olarak bir örgütsel yapıyla birlikte hareket ediyor olmanla mı yoksa Ali Demir olmakla mı ilgili olduğunu düşünüyorsun? Sanki biraz böyle partiler üstü gibisin...

(Gülüyor) Yani bilmiyorum şimdi... Mesela ben kavgayı seven bir insan değilim. Ben hayatımda bir, iki sefer silah taşıdım. Bir sefer Altındağ tarafında bir yere gittim, üstümde silah vardı. Polis akşam yolu kesti, yani arama yapıyorlardı. Silahımı çıkardım, koltuğun altına koydum. Bizi indirip aradılar ama arabanın içini aramadılar. Bir de 1971'de 6 Nisan günü yakalandım Ankara'da Dil Tarih'te. O zaman elimde silah vardı faşistlere karşı ama direkt onlara ateş etmedim.

İnsanlara "Silahlanmayın, silah iyi değil" demedik tabii, tersine "Silahlanalım, örgütlenelim, kendimizi koruyalım, mücadele edelim" dedik, sonuçta böyle şeyler savunuyorsun.

Daha yumuşak bir yapım vardı, öyle hot zotçu bir tip değildim. Beni daha çok tanıyan insanlara sormak lazım. Metris Cezaevi'nde birlikte kaldığımız zamanlarda Dursun Karataş, bir gün arkadaşlarına "Bu tam bir halk adamı, (gülüyor) diğerlerine benzemiyor" demiş.

Ama sonuçta belki insanlarla ilişkilerim iyiydi. Kimseyi, "Ben liderim, git şunu yap" diye göndermiyordum, konuşuyordum. Zaten karşındaki insandan daha bilgilisin. Daha çok okuyorsun, onun sana getirdiği sorunlara vakıfsın, zaten sana hiç yabancı bir şey getirmiyor ki. Anlayamadığın bir şey getirse belki otoritene sığınırsın. Öyle bir şey de olmuyor, sonuçta konuşuyorsun. Yani seninle sohbet eden insan mutlu, kafası açılmış olarak gidiyor-

du. Sadece benle değil, bizim İl Komitemiz sadece ilimizle ilgilenmiyordu ki, sonuçta dışarıdan da bunların tanıdığı insanlar geliyordu. Böyle bir şey vardı gerçekten. Şimdi kendimin reklamını nasıl yapayım? Yani yumuşak, hoşgörülü, çok fazla kızmayan bir yapım var zaten. Belki onlardan dolayı bir etkisi oluyordu.

Celal Polat: Senin kişisel yumuşaklığının ötesinde hiyerarşik bir ara kademeydin aynı zamanda. Ankara il teşkilatı kurulana kadar zaten sen orada tek başına il yönetiyordun, dediğin gibi. Ankara İl Komitesi oluştuktan sonra -il komitesi gibi kalamadı zaten...

Evet, kendiliğinden öyle oldu. Ama Ankara İl Komitesi oluşana ve sen İstanbul'a dönene kadar da tek kişilik bir kurum gibi durdun. Yani bir Merkezimiz vardı, bir İl Komitemiz vardı ki bölge komitesi gibi çalışıyordu. Ama sen orada, sadece Merkezi temsilen Ankara İl Komitesi'yle ilişkileri yürüten birisi olmanın ötesinde, tek başına ikisinin arasında bir kurum gibi hem Ankara'ya hem de bir Kürdistan genel valisi veya Kürdistan bölge milletvekili gibi çalıştın. Her bir şeye, tayin sorunundan hangi hastanın hangi hastanedeki doktora gideceğine, öğretmen bilmem kimin ne olacağına kadar ilgilendin. Böyle bir ara kurum halin vardı. Mesela bu sizin aranızda değerlendirilmiş bir şey midir? Sana atfedilmiş ya da tanımlanmış bir şey midir? Daha sonra üzerine konuştuğunuz mu?

Bölge Komitesi gibi çalıştık

Özel bir konuda iş bölümü yaptık ve bana böyle görevler düştü, diye bir şey yoktu. Kurum söz konusu değildi. Biz Şaban (İba) ben, Mahir (Sayın), İlhami (Aras) hepimiz, Ankara'da, bir aradaydık. Kaçar'ı (Mustafa Kemal Kaçaroğlu) bir süre sonra İstanbul'a gönderdik. Hepimizin farklı yapıları, farklı özellikleri vardır.

Mahir, İMO'ya az gelirdi. Gelen insanların bir kısmı teorik tartışmaları Mahir'den dinlemek istiyorlardı. Bu ona ait bir özellikti, ben öyle düşünüyorum. Şaban, uzun süre kendisini tanıyanlar için itici özellikleri olan biriydi. Kaçaroğlu'nun namı vardı, zaten fazla ortalıkta gözükmüyordu. Biraz

bizim de hatamız oldu, o kavgaları gürültüleri ve ilk ortaya çıktığımız zamanki Kaçarcılık olayını yanlış biçimde kullandık. Doğru bir şey değildi. Bizim düşüncemize ya da daha sonra geliştirdiğimiz düşüncemize tersti aslında. Mesela iki sefer böyle büyük kavga oldu. İlk ortaya çıktığımız sefer, bir de daha sonra Dev-Yol'la kavga oldu. Geriye dönüp baktığın zaman huzursuz oluyorsun, şimdi bile. Böyle bir şeyi nasıl yaptık, nasıl müsaade ettik?

Nasıl değerlendiriyorsun o müsaade edilme halini?

Birincisi; bu işte, savunan ya da savunmayıp yapan, hatırı sayılır bir ağırlığı olan, arkadaşlarımız vardı. İşin gerçeği budur. Şimdi hatırlıyorum mesela Haşim (Barış) Hacettepe'de bir yerde kavgalara, gürültülere katılıyordu. Kızıyordu bize, arkadaşlarımızı vurdular böyle şeyler... Kötülemek için söylemiyorum, Haşim'i seviyorum da, savunuyorum da. Haşim en tutarlı arkadaşlarımızdan biriydi. Yani arkadaşlarımız bizi etkiliyorlardı sonuçta. Kaçaroğlu'nun tavırlarına karşı olanların sesi fazla çıkmadı ilk zamanlarda. Bunun bir çıkmaz sokak olduğu ve böyle olmaması gerektiği düşüncesi çoğalınca bizim gibi itiraz edenlerin bir gücü oldu, yani biz tavrımızı ön plana çıkarabildik. Baştan biz tavır gösteremedik. Karşı olan birileri olmalarına rağmen bu iş oldu... Peşinden sürükleniyorsun. Belki fiilen kavgalara Kaçar karışıyorsa, bir süre sonra Kaçar'a ulaşamıyorsun zaten. "Ne yapıyorsun bırak, böyle şey olur mu?" diyorsun. O, iki günlük işim kaldı anlamında, "İki gün beni sormayın, bana iki gün ulaşmayın" diyordu. Sonuçta çaresiz kalıyorsun. Bu, aynı zamanda, biraz da örgütsüzlüğümüzün, henüz yeni olan örgütlülüğümüzün bir resmidir. Böyle bir şey olur mu!? Bir de kurşun sıkacaksın. Bu konularda ortak bir tavır olması gerekiyor. Daha sonraki yıllarda işte, gördüğün insanlarla oturuyorsun, birlik mirlik tartışıyorsun. Birlik konuşuyorsun, aynı partide beraber bir şey yapıyorsun. Ben şimdi düşünüyorum birisine kurşun sıksam, hayat boyunca ondan uzak dururum. Ben giderim onun elini öperim, özür dilerim, bir şey söylerim. Böyle şey olur mu? Ne o dönemde ne bundan sonra bence savunulacak bir şey değil.

Bu sorun, biraz da solun çöküntüsünün başlangıcı olabilir mi?

Solun tarihinde şiddet var. Diyelim ki Sovyetler Birliği üzerine okuyorsun, tartışıyorsun. Parti tarihini okuyorsun, bir süre sonra "Buharin Olayı nedir?" diye sağa sola bakıyorsun. O ara birileri bir şey söylüyor zaten. Yani senin dışında bazı örgütler, Troçkist unsurlar var, küçük gruplar var bir şeyler söylüyor... Sen de merak ediyorsun; biz sadece Kurtuluş yayınlarını okumuyorduk ki, biz ne çıkıyorsa alıp evimize getiriyorduk. Yani sonuçta onları karıştırıyor, okuyorduk. Bakıyorsun, orada bir şeyler görüyorsun. İlk başta biz Stalin'i savunuyorduk. Lenin'den sonra uzun yıllar liderlik yapmış bu adam. Dolayısıyla ilk başta böyle bir tartışmamız da yoktu. Bunları zamanla okuyup öğreniyorsun. Karşıda birileri bir şey savunuyor, senin kafan karışıyor, kendi ilkelerini bir daha gözden geçiriyorsun. Yani böyle mi olması gerekir, bu engellenemez miydi, madem bu adam partide bu kadar çok güçlüydü, niye öldürdü bunları? Niye, nerede? Ne gerek vardı? Bunları pasifize edip etkisiz kılabilirdi. Cezaevine atmaya da gerek yoktu, yani ne yapacak bu liderler? Bunların arkasında bir kitle varsa, bir ayaklanma mı planlamışlardı gerçekten? Öyle bir şey yok ama böyle iddialar var. Yani bir süre sonra farklı düşünmeye başlıyorsun. Hatırlıyorum o dönemde yani 78-79'da, o aralarda tam olarak bilemeyeceğim ama Birikim'in başlattığı bir tartışma vardı, Stalin ile ilgili. Birikimin başlattığı o tartışma karşısında bizim şöyle bir net tavrımız vardı: Stalin savunulmadan sosyalizmi savunamayız. Böyle bir hikâye hatırlıyorum.

"Leninist örgütlenmeyi referans alıyorduk" dedin, Ekim Devrimi'nden önce SBKP'nin tarihine baktığımızda, oradaki tartışmalar, farklı gruplar, hatta neredeyse hiziplerin varlığı bile savunuluyor; Martovlar, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ama tabii Stalin dönemi farklı. Mesela oradaki bu farklılık görülemedi mi? Yani Stalin'in onunla çeliştiği veya işte Leninist modele de çok uyum sağlamadığı...

Kendimizi geliştirdiğimiz bir dönemdi. Kendi aramızda Lenin, Troçki ve Stalin arasındaki tartışmaları bazen ele alıyorduk... Tabii, kafadan Troçki'ye karşıyız. Bir süre sonra merak ettim, Troçki'nin kitaplarını okumaya başladım. Okurken zaten biraz önyargı var, önyargılı okuyorsun, onun açık noktalarını yakalamaya çalışıyorsun. Lenin'in "Son Mektuplar"ı var. Önce öyle

düz okuduk, sonra "Bunları bir şey için yazmış, ne için?" diye düşünüyorsun. Hareket olarak, belli bir anlamda artık kendin de olgunlaşıyorsun. Bir süre belki bunları uzun uzun yazmadık ama kendi aramızda konuştuğumuz, lafladığımız ve kişisel olarak da sohbetlerimizde zaman zaman gündeme getirdiğimiz şeylerdi bunlar. Bu adam niye yazmış bu "Son Mektuplar"ı? Oradan araştırdığında: Haa bu adam burada Stalin'e ilişkin bir şeyler söylemiş, tespitler yapmış. Kendisinin katılmadığı bir kongreye mektup yazmış, göndermiş. Lenin, mektuplarında Stalin ile Troçki'yi kıyaslıyor; birisi için "Şöyle kaba böyle sabadır, milliyetçiliğe aşırı düşmandır" diyor. Diğeri için "Bu adam örgütlenmeyi bilmez" diyor, zayıf yanlarını anlatıyor. Sonuçta, bu adamların ileride bir gün partiye egemen olmaması için MK'nın 100 kişiye çıkarılmasını istiyor... Bir süre sonra, öğreniyoruz ki Stalin, Lenin'in mektubunu kongrede okutmamış. Belki okunsaydı gene Stalin seçilecekti. Sonuçta adamın gücü var partide. Mücadeleye Lenin ile beraber başlamış. Troçki, Bolşeviklere sonradan katılmış bir lider.

Tarihe eleştirel bakıyorduk...

Biz, tabii ki tarihe eleştirel bakıyorduk. Stalin'e de eleştirel bakıyorduk. Araştırıyorduk kim ne söylemiş? Mao ne söylemiş? Biliyorsunuz, Mao, "Yüzde 30 hatalıdır yüzde 70 doğrudur" diye bir şey söyler, sonra bunu formüle eder. Mao'nun yazılarını da okuyorduk. Ben Mao'yu da çok okudum... Bir süre sonra hiç bilmediğin yönlerini fark ediyorsun. Birileri, Mao'nun, şu eserinde, "Çok kitap okumak iyi değildir" dediğini söylüyordu. "Bir çiçek açsın, bin fikir yarışsın" diyen adam, neden çok okumaya karşı çıkmıştır diye oturup bakıyorduk. Bunları Perinçek'lerle Mamak'ta beraber yatarken de tartışıyorduk. Zaman zaman Mao'yu onlara karşı kullanıyorduk. Onlar Maocu ama gerilla savaşı ve kırlardan şehirlerin fethi düşünceleri bize daha yakındı. Lenin üzerine, Marksizm üzerine yazdığı yazılar, meşhur "Teori ve Pratik" kitabı var. Okuyorduk o zaman bize ters bir şey gelmiyordu (gülüyor). Belli bir sempatimiz de vardı ama biz, Türkiye'nin belli şartlarını temel alalım diyorduk. Tartışıyorduk, burada gelişen bir kapitalizm var, orada milli demokratik devrim bir de sosyalist devrim var; arada net bir farklılık var. Bu bizde olmaz. Kapitalizm gelişmiş ama ne kadar gelişmiş? Böyle bir tartışma da vardı. Yani hâlâ feodalitenin, köyün bas-

kın olduğu iddiaları vardı. Biz ise tersini söylüyorduk. Dolayısıyla da biz, demokratik devrimin bir antikapitalist içeriği de olacak, diyorduk.

Kurtuluş örgütü, Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü (TKKKÖ) adını sonradan aldı, değil mi? Bu ismi alma nedeniniz neydi? Bu ismi değiştirme nedeninizi, bu süreçleri anlatmak ister misin?

Bir örgüt kurarken mutlaka kendine bir ad takman gerekiyor. Bizim Merkezin adı GK yani Geçici Kurul idi. Örgüt anlamında geçici yani altı maltı olmayan, kendini örgütlemiş birkaç adam kendini tarif ediyor. Sonra bu GK, GMK oldu. Geçici Merkez Komite, adı böyle oldu. Altına doğru örgütler kurarken, yani alt organları oluştururken, zamanla kendi içinde iş bölümünü yaptı, zaman içinde hareket büyüdükçe Kendini Yazı Kurulu ve Politbüro diye iki organa ayırdı. Biz o zaman kendimize Kurtuluş Örgütü diyorduk, kamuoyunda da böyle tanınıyorduk. Siyasal mücadelede tanımlanmamız buydu. Böyle bir uzun ad takmamızın benim aklımda kalan temelinde; özellikle Filistinlilerle, Lübnan'da, Suriye'dekilerle ilişki yatıyor. Onlar adınız ne diye soruyorlardı. Kurtuluş Örgütü. "Tamam, biz de kurtuluş örgütüyüz de nereyi kurtaracaksınız? Yani nerenin örgütüsünüz?" Benzeri sorular sonrasında düşünmeye başladık: Nerede örgütleniyoruz? Türkiye'de ve Kuzey Kürdistan'da örgütleniyoruz. Dolayısıyla adımız bu. Yani TKKKÖ. Benim aklımda kaldığı kadarıyla, bu soruların getirdiği bir ihtiyaç sonrasında bu ad ortaya çıktı.

Temel ayrılık nerede?

Arkadaşlar geçmişle ilgili bir şeyler yazıyor, çiziyorlar. Bizi, tarihimizi anlatmaya çalışan arkadaşlarımız var. Elime geçtikçe bunları okuyorum. Gerçekten bizi başka hareketlerden, örgütlerden ayıran temel ilkeler neydi? Bunların üzerine biraz daha düşünmek lazım.

Sizinle söyleşirken süreci çok detaylı anlatmadım genellikle, olayları anı biçiminde anlatmaya çalıştım, kendimle ilgili bir şeyler anlatmaya çalıştım. Ama zaman içinde bizi farklılaştıran, bizi "Kurtuluş" yapan, bizi başka hareketlerden örgütlerden ayıran birtakım çizgilerimiz vardı. Bunlar tabii, sonuçta bilinen şeyler. Belki bir tekrar olacak ama birkaç şey söylemek istiyorum bu konuda: İlk eleştirilerimiz bir biçimde sempati

duyduğumuz ya da içinden geldiğimiz harekete oldu... THKP-C'den Mahir'in yazıları vardı o zaman, belge olarak THKP-C'yi tarif eden yazılardı. Bir mücadele verilmişti ve bir biçimde bu mücadele Kızıldere'de önder kadronun yenilgisiyle belli bir akamete uğramıştı o zaman. Daha önce "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup" adıyla kendini tarif eden bir süreç vardı. *Aydınlık Sosyalist Dergi* çıkıyordu. Bu dergide, o dönemde, bu hareketin önderlerinden, temel direklerinden biri olan Mihri Belli ile çalışılıyordu. İlk çıkış, dörtlü bir imzayla orada oldu biliyorsunuz.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü dediniz kendinize ama sonra bundan neden vazgeçtiniz?

Ben bundan vazgeçtiğimizi hatırlamıyorum. Böyle bir şey yok yani. En son yurtdışındayken de daha sonra içeri girdiğimde tartışırken de biz bu adı kullanmaya devam ettik.

Celal Polat: Benim hatırladığım, muhtemelen 91'de, emin değilim. Yapılan konferanslardan bir tanesinde bu iki K harfi isimden çıktı.

Benim bilgim yok bu konuda. Benim içinde olduğum bir şey değil, bilmiyorum.

O zaman ayrılmış mıydın?

Suriye'deki, "Konferans" değildi, genişletilmiş bir toplantıydı. Ülke içinde kendini yeni üyelerle büyüten, sayı olarak kendini çoğaltan ve belli bir biçimde bakış açısı oluşturanlar ile ülke dışındaki Merkez üyeleri toplantısıydı o. Yani buna konferans denmez, konferans biraz daha geniş katılımlı olur. Konferans değildi o, genişletilmiş yani içerdeki ve dışarıdaki önderlerin tartıştığı ve bu tartışmaların belgelendiği bir toplantıydı.

Senin ilişkin kesildikten sonra da bu konudan haberdar olmadın mı?

İlişkimin kesilmesi... Bu ayrı bir tartışma konusudur. Bunu kayıt dışında anlatırım. Çünkü sonuçta daha özeldir. Birilerine yönelik, tartışmaya neden olabilecek laflarım olabilir. Bunları dışında tutalım, ben öyle düşünüyorum.

Yani suçlayıcı olmamak için mi?

Yani suçlamaktan ziyade, gerek yok. Zaten bu çalışmanın amacı herhalde birileriyle polemik, kendi içimizde polemik yapmaya dönük bir şey yürütmek değildir. Sonuçta tarihimizle ilgili bir şeyler konuşuyoruz. Birileri de bir şeyler yazıyor, çiziyor. Belki bazı farklılıklar vardır. Yazılıp çizilenlerden benim ya da başkalarının anlatacağı şeyler, belki farklı şeyler içeriyordur. Dediğiniz gibi, bunları inceleyecek, araştıracak insanlara malzeme olur; böyle bakıyorum. Amacım birileriyle polemik yapmak değil zaten, söylemek istesem de kayıt dışı söylemek isterim. Gizli değil, düşüncelerimi söylerim, bunları geçmişte de söyledim, anlattım. Gelenlere özel propaganda yapmam. Arkadaşlarım sorduğunda da söylerim, "Düşüncem şudur" diye. Sonuçta fiilen belli bir durum oldu orada.

Kürdistan'a ilişkin "sömürge" saptaması Kurtuluş'un önemli tezlerinden biri, onu diğerlerinden ayıran yaklaşımlardan biri. Başka kim böyle bir saptama yapıyordu?

Özgürlük Yolu, yani Kemal Burkay ve arkadaşları da söylüyordu.

Hikmet Kıvılcımlı'nın sömürge tezini ele aldığı kitabını[3] okumamıştım, sonradan okudum. "Ulusların Kaderini Tayin Hakkı" konusunda referansımız daha çok Lenin'in kitabıydı, bu konuda yazdığı makalelerdi. Onları referans aldık ve oradan her okuyuşumuzda ya da başkalarıyla her tartışmamızda, yeniden aynı asıl kaynağa bir daha dönüp bakıyorduk. İşte bu memlekette birçok milliyetten sosyalistler var, bunlar nasıl örgütlenecekler veyahut ortak örgütlenme nedir? Bir şey savunuyorsan, bunu geliştirmek zorundasın. Bir süre sonra başkalarıyla bir polemik oluyor. Bu sömürgecilik nedir? Niye sömürgedir? Bunu tartışıyorsun, birileri "Hayır, burası sömürge değil" diyor.

"Sömürge sadece deniz aşırı olur" diyenler varmış, öyle mi?

Sonuçta bu tartışmaları yapmaya çalıştık. Bunu yaparken Lenin'de her şeyin tam karşılığını bulamıyorsun. O dönemde bu konuda Afrika'nın yazarları vardı. Yani Afrika üzerine yazı yazan insanlar vardı. Che'nin yazıla-

[3] Hikmet Kıvılcımlı, *İhtiyat Kuvvet: Milliyet (Şark)*, Derleniş Yayınları, İstanbul, 2010.

nnı arıyorduk, Mao'ya bakıyorduk; bunları birtakım kaynaklardan bulmaya çalışıyorduk.

Mahir Çayan'ın "Kemalizm, küçük burjuvazinin milliyetçilik temelinde antiemperyalist, sol bir ideolojisidir" diye bir görüşü vardı. Bu bizim kafamıza yatmıyordu. Ne yapıyorduk? O dönemde bir Ekim Devrimi var, sonra Çin'de bir Sun Yat-sen Devrimi var. Bir ülkede devrim yapanlar, sadece kendileriyle ilgili konuşmuyor. Aynı zamanda dünyanın diğer yerlerinde değişik hareketler üzerine de bir şeyler söylüyorlar. Belki tam derinliğine bir bilgiye dayanmıyor ama bir şeyler söylüyorlar. Tespitler yapıyorlar, kendilerini ya onlara benzetiyorlar ya da kendilerinin dışında bir güç varsa o güçlerle kendilerini kıyaslamaya çalışıyorlar. Diyelim; milliyetçi bir hareket, kendilerinin de milliyetçi diye nitelendirdiği hareket var. Yeri geliyor, farklılığını anlatmaya çalışıyor, "Bizimkiler Kemalistlere benziyor ya da bizimkilerin Kemalistlerden şöyle bir farkı var" diyor.

Lenin, "İyi bir lider" demiş Atatürk için o zaman. "Bir milli burjuva hareketini yönetiyor" demiş. Onun dışında derin tespitleri yok. Zannediyorum Seyfi (Seyfi Cengiz) -içe dönük bir ayrılıkta değil, bu konudaki tartışmalarda- aklımda yanlış kalmadıysa bir yazısında, Çin'deki Sun Yat-sen hareketiyle kıyaslıyor onu. Kemalizm'in daha geri olduğunu anlatıyor. Sun Yat-sen hareketinin belirgin birtakım özelliği olduğunu, işçi ve köylülerle ittifakı savunduğunu anlatıyor. Sosyalistlerle ittifakı savunuyor. Yani o da, o dönemde bir milli burjuvaziyi temsil ediyor ama bir farklılığı var. Oysa bizim Kemalist hareket farklıdır. Böyle tespitler... Bunlar bizim yazılarımızda var.

Tartışmalarla bir süre sonra farklılaşıyorsun. Memleket tahlili ile ilgili, iki kaba çizgi var, demiştim: birincisi "sömürgecilik"ti, ikincisi de birileri "feodalite" var diyordu. Ülke, aynı zamanda, yarı feodal bir yapıya sahiptir, dolayısıyla ona göre program yapmak zorundasın. Yarı-feodal dediğin zaman işçi sınıfının öncülüğü konusunda, ittifaklar konusunda ona göre bir şeyler söylüyorsun. İşçi sınıfının öncülüğü şöyledir, temel güç köylülüktür. Eğer silahlı mücadeleyi savunuyorsan, bu sefer kırları, kır stratejisini savunuyorsun. Oradan daha çok Çin'e yakın, Vietnam'a yakın şeyler araştırıyorsun. Sonuçta bu bir araştırmadır. Böyle tartışmalarda kendin de bir şeyler söyleyip bir şeyler yapmak, farklılığını ortaya koymak ihtiyacı duyuyorsun.

Bir kısmın tahlili ise; memlekette kapitalizm egemendir, dolayısıyla da önümüzdeki adım bir sosyalist iktidardır, sosyalist bir devrimdir şeklindeydi. Biz bu konuda tercihimizi yaptık ama aslında kendi tercihlerimizi detaylandırmadık. Kendi tercihlerimizi, yani memleketi böyle derin tahlillerle güçlendirmedik. İşin bir gerçeği budur; niye? Şimdi bakıyorsun mesela Bolşeviklere, Lenin'e bakıyorsun; Rusya'da kapitalizmin gelişmesi diye bir sürü istatistiklere dayalı araştırmalar içeren politikalarını bu somut üzerine inşa etmişler.

Güncel mücadelenin yoğunluğu bizi etkiliyordu. Bir süre sonra yazılarımız daha çok oraya doğru yöneliyordu. Memlekette kapitalizm egemendir, dedik; tamam ama aynı zamanda bir yarı feodaliteden ya da ulusal sorunun çözümü gibi birtakım görevlerden de bahsediyorduk. Dolayısıyla da demokratik devrim gibi bir görevimizin olduğunu söylüyorduk. Bizim devrimimizin geçerken aynı zamanda antikapitalist yani, sosyalist birtakım görevleri de yerine getireceğini söylüyorduk. Bunları birtakım yazılarımızda, ana başlıklar halinde dile getirdik. Bir farklılığımızdı bu. Hem demokratik devrimin görevleri hem sosyalist bazı görevleri yerine getirecek düşünceler vardı kafamızda. Memleket tahlili buydu ama biz bunları geliştiremedik. Bunları geliştirdiğimiz araştırmalarımız yoktu.

Dediğim gibi güncel mücadele sorunları bizi peşinden sürükledi biraz. Yazılarımız ağırlıkla başka konulara yöneliyordu. Demokratik kitle örgütleri üzerine birtakım tartışmalar çıkıyordu, biz onlara yoğunlaşıyorduk. Gençlik üzerine sorunlar oluyordu ona yoğunlaşıyorduk. Bizim dergimiz ve diğer yayınlarda da faşizme karşı mücadele ve bu tür tartışmalar ön plana çıkıyordu.

İttifaklar ve eylem birliği...

Memleket tahlili ile ilgili böyle bir farklılığımız vardı. Yani ne tam o cephede ne tam bu cephede idik; biraz farklıydık ama dediğim gibi, bunu geliştiremedik. Birlik konusunda, daha çok ittifaklar ve eylem birliği üzerine anlayışımız vardı bizim. Girişimlerimiz de oldu ama bu girişimlerimizde somut şeyler elde edemedik. O dönemde, dünyanın her yerinde olduğu gibi memlekette de sol parçalıydı.

Lübnan'dayken savaş ortamı var, size anlattım; şehir ikiye bölünmüş, geceleyin karşılıklı bombardımanlar oluyor. Keskin nişancılar birbirini vurmaya çalışıyor. Rahatça gidip bir yerde uyuma imkânı yok ama oranın insanı alışmış bu ortama. Bir ara bir şey dikkatimi çekti, haftanın belli bir gününde, çatışma sanki bir iki saat dururdu. Gürültü olmazdı, herkes evlerine çekilirdi. O zaman sordum: Lübnan televizyonunda bir dizi oynuyormuş ve bu dizide bir kahraman –biraz komik biraz ciddi– orada da çok parçalı örgütlenmeleri birleştirmeye çalışıyormuş. Yani o dizinin ana teması buymuş. En çok ilgi çeken diziydi; çünkü orada da böyle bir gerçek vardı. Onlarca Filistin örgütü vardı; Lübnanlıların kendisi bölünmüştü, Lübnan'a yerleşmiş Kürtlerin de on tane örgütü vardı, aynı zamanda Hıristiyan toplumunda da bölünmeler vardı. Tam ortama uygundu. Bizde de işin gerçeği budur.

Cezaevinde, Dev-Sol'cularla birlikte kaldım. Televizyon vardı koğuşta, şimdi tam hatırlamıyorum, siyah-beyaz olabilir. 1980'lerde belki de renkliydi, bilmiyorum. Dikkatimi çekti bu Dev-Sol'cular da haftanın belli bir günü, televizyon başında toplu halde oturuyorlar. Ben de gittim oturdum onlarla. Ailesi öldürülmüş bir samurayın mücadelesini anlatan bir dizi izliyorlardı. Varlıklı feodallere karşı tek başına mücadele eden bir adam, ilginç bir şeydi. İzlerken çıt çıkmıyordu koğuşta. Yani demek ki o anda onların duygularına hitap ediyordu, böyle mücadeleci bir adam var ve iktidardakilere, güçlü olanlara karşı mücadele ediyor...

Geçen sohbetlerde bizim Merkeze yönelik bir operasyonu anlattım. Atladığım bir olay oldu; 78 olabilir, tam emin değilim, bizim operasyondan önceydi. Bunun ilgi odağı olmamızda ne kadar rolü var bilmiyorum. Irak Kürdistanı'ndaki örgütler, bu Kürdistan Demokrat Partisi (KDP), Kürdistan Yurtseverler Birliği'nden (KYB) lider düzeyinde birkaç kişiyi esir almış ve bunlarla ilgili idam kararı çıkarmıştı (Onların tarihleri de hep çatışmalı bir tarihtir, yani kavga ettikleri, birbirini öldürdükleri, esir aldıkları bir tarihtir. Gerçi şimdi belli bir ittifak içindeler ama biliyorsunuz orada iki temel örgüt var: Bir Kürdistan Yurtseverler Birliği, bir de Kürdistan Demokrat Partisi. Ortak hükümet kuruyorlar, bunlardan bir tanesi cumhurbaşkanı diğeri özerk bölgenin başbakanı. Bazen "Kürtlerin birbirini öldürdüğü günler geride kaldı" diye açıklamalarını okuyoruz. Bizim devlet onları PKK'ya karşı

durmaya zorladığı zaman da itiraz ediyorlar.) Bunları temsilen birileri Türkiye'ye geldi. Örgütlerle görüşüyorlardı. Bizimle de görüşme talebinde bulundular. Bizim ulusal sorundaki duyarlılığımızın bir sonucu olarak mı bizimle böyle bir görüşme talebinde bulundular, yoksa o dönemde bütün solcularla görüşüyorlar mıydı bilmiyorum. Özgürlük Yolu'ndan birilerinin aracılığıyla Kürdistan Yurtseverler Birliği ile bir görüşme oldu. Merkezden birileri gelmişti Türkiye'ye, Mahir ile ikimiz gittik görüşmeye. Bence bunlar takip altındaydı. Yani o görüşmelerimizin devlet tarafından izlendiğini ve kayda alındığını düşünüyorum. Böyle görüşmelerimiz olmuştu. Bunlar bizden yani komşu ülkelerdeki Kürtlerden, örgütlerden bir baskı olursa, Kürdistan Demokrat Partisi üzerine eğer bir baskı olursa, "Asmayın, idam etmeyin" türü bir baskı olursa belki bu ölümler olmaz diye düşünüyorlardı. "Biz bu konuda ne yapabiliriz?" dedik, "Yayınlarınızda bunu yazmanız bile yeter" dediler; iki üç tane isim verdiler, biz de bunun üzerine yazı yazdık o zaman. Şimdi hatırlamıyorum *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de mi yoksa *Kurtuluş* gazetesinde mi bu konularda yazı yazdık, "Bunları asmayın, öldürmeyin, sorunları böyle çözmeyin, aranızda görüşün" diye.

Yekiti'nin adamları mı?

Evet, Yekiti'nin, KYB'nin adamları bu çatışmada tutuklanmışlardı. Yargılandıktan sonra, bunlarla ilgili idam kararı verilmişti. Yekiti de idamları önlemeye çalışıyordu.

M. Ali Ongun: Arada, kayıt dışı konuştuğumuzda şöyle bir şey ortaya çıktı: Artık Kürdistan'da ortak örgütlenmenin koşulları yok. Orada, Kürtleri temsilen, pratikte Türkiye devrimci hareketinden daha ileri konumda olan PKK hareketi var. Dolayısıyla orada örgütlenmek gereksiz. Onun için, örgütün adından Kuzey Kürdistan'ı ifade eden iki K'yi çıkarmak gerekiyor. Sen o tartışmalarda yoktun ama o tarihte gerçekten bunu yapmak gerekli miydi? Yoksa ortak örgütlenmenin koşulları hâlâ vardı ve eğer örgütlenilecekse ortak örgütlenmeye devam edilmeli miydi? Kişisel görüşünü öğrenmek istiyoruz.

Bu sorunun cevabı şu andaki görüşmemizin konusu değil, düşüncelerimi geriye dönük olarak anlatıyorum. Bu konuda böyle tartışmaya yol açа-

cak biçimde... Bunu kapatırsınız (teypi kast ediyor) ben görüşlerimi söylerim

Şimdi memleket tahlili üzerinden devam edersek mücadele şehirlerden kırlara oluyor ya da kırlardan şehirlere doğru. Bunun aynı zamanda ön adımlarını oluşturuyorsun. Yani biz bütün bu konuları çok somut bir programla ortaya atmadık. Böyle bir programımız yoktu. Dediğim gibi, karşımızdakilerle polemik yaparken, tartışırken dönüp ya kaynaklara bakardık ya da başka ülkelerdeki hareketlerin mücadelelerine bakardık. Oradan kendimizi güçlendirecek bir şeyler bulmaya çalışırdık. Küba Devrimi bizi etkiliyordu ama aynı zamanda, bunların Sovyetlerle ilişkisi nedir? Bu konularda o dönemde çok net bir tavır yoktu. Mao, kendi döneminde "Bunlar, sosyal emperyalist" diye tavır almış. Enver Hoca yaşıyordu, o dönemde Arnavutluk Komünist Partisi'nin tavrı vardı. Biz, kendimize daha yakın gördüğümüz örgütlerle, diyelim Vietnam, Laos, Kamboçya'da mücadele eden örgütlerle ilişkiye giremiyorduk. Yakın görüyorduk onları ama kafamızdaki sorulara cevap bulamıyorduk. Tamam, mücadelelerinde bir şeyler vardı, mücadelelerinden bir şeyler öğreniyorduk. Şimdi, böyle olduğu zaman mücadele ile ilgili hazırlık yaparsın. Dersin ki evet, şehirlerden kırlara doğru bir mücadele gerekiyor. Kapitalizm tespiti yaptığın zaman zaten bunun doğal sonucu, ağırlıklı olarak şehirlerde çalışman gerekir düşüncesinin egemen olmasıdır. Bunun mantıklı açıklaması budur. Kafamızda; parti kurarsın, partiyle olur, başka partilerle ittifak halinde cephe olur ve iktidara gelirsin, seçimlere katılırsın türü düşünceler yoktu. Gene yaşadığımız yıllar itibarıyla, 70'lerde Allende deneyi vardı. Ancak bir devrimle, silahlı bir mücadeleyle ya da halk ayaklanmasıyla, halk mücadelesiyle ya da şehir gerillasının kitleselleşip şehirleri ele geçirmesiyle başarabileceğimizi düşünüyorduk... Biz bunları zaman zaman kendi aramızda yüksek sesle konuşuyorduk. Yazılarımızın satır aralarında, bu düşüncelerimizi ortaya koyuyorduk zaten. Yani bunlar bizim o dönemdeki düşüncelerimizdi. PKK, Kürdistan'da örgütlenirken kafalarında silahlı mücadeleye hazırlık vardı belki. Bizim böyle bir durumumuz yoktu; bu konuda Kürdistan'da ortak örgütlenmeyi savunuyorduk. Orada da merkezden aşağıya doğru bir şeyler kurmaya çalıştık. Bir süre sonra insanlarımızı oraya göndermeye, örgütlenmeye çalıştık. İlle de

Kürt olsun, Kürt kökenli arkadaşlarımız olsun da demedik. Sonuçta, sen kendini enternasyonalist olarak görüyorsun. Bu anlamda, şu, şudur, bu budur ayrımı zaten yoktu ama elbette bir yerde örgütlenirken oraları bilen, oraları tanıyan yerel insanlar tabii ki tercih edilirler.

Yerel insanın milliyeti önemli değildi mi demek istiyorsun?

Evet, ayrımımız yoktu. Karşımıza sorunlar çıkarsa tartışırdık, görüşlerimizi ortaya koyardık. Biraz aynı hareketten geliyor olmamız ve ayrılık sırasında birtakım sorunlar yaşamış olmamızın getirdiği nedenlerle en çok polemiği Devrimci Yol ile yapardık. Onlar da bizimle uğraşırdı. Biz büyüdükçe onlar bizimle uğraşmaya devam etti. Güncel tartışmalar olurdu, faşizm üzerine tartışmalar olurdu. Ulusal sorun üzerine biz "sömürge" derdik, onlar başka bir şey söylerdi, tartışmalarımız olurdu. Bize Kürt milliyetçisi diyorlardı, biz de onlara "Türk milliyetçisi" diye bir şeyler... Sonuçta o günkü bilimsel terimlerle böyle tartışmalarımız olurdu. Hani örgütlenirsin; örgütlendikçe her türlü tartışmaya, ideolojik mücadeleye ve yerel durumlara kendini hazırlarsın, ona göre de hazırlık yaparsın... Böyle kadrolara, böyle bir güce sahip değildik. Belki de o andaki güncel mücadele bizi peşinden sürüklüyordu. Biz, dediğim gibi, gereğini yapamadık. Memlekette kapitalizm egemen diyorsun ama oturup onunla ilgili araştırma yapmıyorsun. Bir iki profesör var o zaman, onlar bu konularda yazılar yazardı, bazen aklımıza yatan görüşleri olurdu. Ama kendimiz oturup inceleme yapmıyorduk. Yani işte istatistikleri yorumlamak onların üzerine bir şey inşa etmek, niye kapitalizm, hangi düzeyde gelişmiş... Böyle bir durumumuz olmadı işin gerçeği. Bizim, örgüt olarak hem ulusal sorunda hem diğer konularda derinlemesine ve programa dönük çabalarımız sınırlı kaldı. Bunları böyle değerlendirmek lazım...

Şimdi, mümkün olduğunca, polemik konusu olabilecek konulara girmemeye çalışıyorum.

Kişiler değil de anlayış düzeyinde...

Tartışmanın bir gereği yok. Soruların bir kısmına hemen hemen şu ya da bu biçimde değinmeye, bir şeyler söylemeye çalıştım. Bence bunlarla ilgili biraz daha detay bir soru varsa onlar üzerinde yoğunlaşalım.

12 Eylül darbesinden sonra alınan ricat kararının Seksiyona nasıl yansıdığını sormak istiyorum. O ricatta sadece Merkezin kararı mı vardı? İl komitelerine, seksiyona danışıldı mı?

12 Eylül'e hazırlıksız yakalandık

Ben anlatayım, arada sorular olursa cevaplarız. Bizim Merkezimiz Ankara'daydı, hepimiz oradaydık. Doğan zannediyorum İstanbul'daydı. Yerlerimiz vardı ama ağırlıkla İnşaat Mühendisleri Odası'nın lokalinde bulunuyorduk. Dolayısıyla ilişkilerimizin açık bir yapısı vardı. Hemen herkes bizimle konuşmaya, tartışmaya oraya geliyordu. Bu vesile ile biz hemen hemen İstanbul dışında tüm arkadaşlarımızla orada görüştük diyebilirim. İleri arkadaşlarımızla, önce sempati duyup sonra harekette öne fırlayan birçok arkadaşlarımızla orada tanıştık, konuştuk, sohbetler ettik. Kimi yerel sorunlarını tartışmaya geliyordu. Kimi bazı kişisel sorunlarını tartışıyordu. Kafasında bir şeyler varsa, bizimle netleştirmeye çalışan arkadaşlar oluyordu. Bir kısmı da talimat almaya geliyordu, öyle demek lazım. Daha önce de söyledim Leninist örgütlenme mantığına uygun bir şekilde örgütlenmeye çalışıyorduk. O ilişki biçimi –diğer arkadaşları bilmiyorum– beni geliştiriyor, eğitiyordu. Değişik insanlar tanıyarak, onlarla tartışıp sohbet ederek kendimi geliştiriyordum. Bazen insanların gülmesinden, ağlamasından, bir şeyler önermesinden de bir şeyler kapıyordum. Yani o toplu yaşamın getirdiği bir şey vardı gerçekten; insanı farklı bir şekilde eğiten bir yanı var. Ailenle büyüyorsun, kardeşlerinden bir şeyler öğreniyorsun. Sonra mahalleden arkadaşların oluyor. Benim mahalleden arkadaşlarım, genellikle Beşiktaş hayranı, Yılmaz Güney hayranı, daha sonra da Ecevit hayranıydı. Değişik işler yapan, yani işçi diyebileceğimiz arkadaşlarım olduğu gibi güvercin besleyenler de vardı.

Mardin Lisesi'de okurken biraz politik bilincim vardı, biraz daha farklıydı, tabii daha sınırlıydı arkadaşlarımız. Onlar daha çok mavra üzerine arkadaşlık yapıyorlardı. Arada bir bazıları beni alıp evlerine götürüyorlardı,

aileleriyle tanıştırmak amacıyla. Bunlar genellikle Arap kökenli ailelerdi. Onların konuşmalarından, tartışmalarından bir şeyler öğreniyordum. Mardinlileri, Arapları yakından tanıma şansım oldu. Bizim orada, şehirde yaşayanlara "lahme" diyorlardı. Lahme Arapça et anlamına geliyor. Sonra fark ettim, ete çok düşkün oldukları için öyle diyorlardı. Araplar ticaretle uğraşan esnaflardı genellikle. Bizimkilerden, hayvancılıkla uğraşan ya da buğday üreticilerinden mallarını alırlardı, karşılığında onlara ihtiyaçları olan şeyler verirlerdi. Genellikle mal takası gibi şeyler oluyordu: şekerdir, lokumdur, helvadır buna benzer şeyler. Kızıltepe'de yerli insanlarda şehirlileri alttan alta bir aşağılama durumu vardı. Yani onlar şehirlileri küçümsüyorlardı. Kürtler ağırlıkla şehir dışındaydı. Kürtler hemen hemen yok sayılırdı şehir içinde... Mardin'in içinde arkadaşlarla üç sene kaldım. Demek ki o dönemde ticaretle uğraşan fazla sevilmiyordu, işin gerçeği budur. Mardinliler ticaretle uğraşıyorlardı, dolayısıyla daha akıllıydılar. Onlar da Kürtleri geri, ahmak, kolay aldatılabilir gibi görüyorlardı.

Araplar mı?

Evet, Araplar. Ticaretle uğraşmanın getirdiği bir şeyle daha akıllı, kültürlü, daha kibirli, daha havalıydılar demek lazım. Kürtleri aşağılıyorlardı. Bizimkiler de onlara birtakım yaftalar yapıştırıyorlardı: "Lahme" diyorlardı, hakaret anlamında bir sözcüktü. Yani bunların işi gücü et yemek, başka da bir özellikleri yok. Oysa onlar daha akıllıydı, işin gerçeği o. Bizim Kürtlerden daha akıllıydılar.

Başka ilçelerden gelen arkadaşlarım da vardı, Cizre'den gelen arkadaşlarım biraz KDP sempatizanı ailelerin çocuklarıydı. Onlara daha çok ilgim oluyordu. Daha önce de söyledim, TÖS'lü öğretmenlerimiz vardı. Daha çok onlarla oluyordum. Bir süre sonra bir şeyler paylaşmayı, bir şeyleri toplu yapmayı, başka tür bir aile havası görüyorsun yaşamda. Bazen yazları memlekete giderdim, aklım hep kendi arkadaşlarımda kalırdı. Yani ortak yaşamın getirdiği böyle bir şeyler vardı.

Cezaevinde, Dev-Sol'cularla aynı koğuşta yattım, Dursun Karataş'la aynı koğuştaydım. Biz önemsemezdik ama dikkat ettim, onlar havalandırmada sürekli beraber dolaşırdı. Devrimci Kurtuluşçular da hep bir arada dolaşırlardı, konuşurlardı artık ne gibi şeyleri vardıysa. Hep toplu bir görünüm

olurdu. Biz ise ikişer üçer, dağınık dolaşır, gezerdik. Bir gün Dursun Karataş, yanıma geldi, "Niye siz de toplu dolaşmıyorsunuz? Böyle örgüt mü olur?" dedi. Demek ki dışarıdan böyle bir görüntümüz vardı. Sanki bizim durumumuz daha demokratikti onlara göre, öyle düşünüyorum. Onlar daha otoriterdi, her konuda liderlerin ağzına bakıyorlardı... Biz seçim yapıyorduk, koğuşta yönetici kim olacak diye. Yani bu adam geçmişte liderdi gibi ölçütlerimiz yoktu. Bunlar hep yaşam deneyi...

Cezaevi yaşamın nasıldı? Ne kadar, kaç kere tutuklandın?

12 Mart Muhtırası verilmişti, buna rağmen okulu faşistlere teslim etmemek için direniyorduk. Gece nöbetlerimiz vardı, gündüz nöbetlerimiz vardı; okulu işgal etmiştik, faşistleri içeri almıyorduk. En sonunda, 1971 Nisan'ında, Dil Tarih'te, faşistlerle çatışma sonrasındaki polis baskınında bir grup arkadaşla beraber yakalandım. Bir sürü meşhurun yattığı Merkez Cezaevi'nde kısa bir süre yattım.

Emniyet'ten sonra, normal bir koğuş hayatına geçmeden önce geçici kullanılan dar bir yer vardı, gözaltı yeri, adli suçlular ağırlıklı, kalabalık bir yer. Orada nöbetleşe yatmaya çalışıyorduk. Hırsızlıktan, cinayetten, gasptan, aklınıza gelebilecek her suçtan gelme her cins, her çeşit insan vardı. Biz grup halinde gittiğimiz için, özel bir tartışma ve kavga hatırlamıyorum. Tam tersine, bir süre sonra, oturup kalkmamızla, sohbetlerimizle kendimizi koğuşta sevdirdik.

Cezaevinde bir başka koğuşa verildim. Adi suçlularla beraber kaldık o zaman. Aynı havalandırmaya çıkan birkaç koğuş vardı ama birbirimizi bulma şansına sahiptik. Orada da koğuş ağaları vardı böyle. Çok ciddi bir cepheleşme ve bize yönelik bir saldırı hatırlamıyorum; en azından benim olduğum dönemde öyle bir şey olmadı. Süre olarak; kaç ay kaldık hatırlamıyorum; çünkü oradan Mamak Cezaevi'ne gönderildik. Orada, Mardinli Kürt olduğumu öğrendikleri için, daha çok Kürt kökenli insanlar –kişisel olarak gelip– benimle diyalog kurdular. Dolayısıyla o tür insanlarla tanıştım, sohbet ettim. Bir, iki tane koğuş ağası vardı, yine bizim oralardan, "Bir şeye ihtiyacın olursa"... "Sizin" demiyorlardı, "senin" ihtiyacın varsa...

Yusuf Aslan'la aynı koğuşta...

Ben Yusuf'la (Yusuf Aslan) kaldım. Yusuf'u getirmişlerdi, yaralıydı... "Bizi de, sizi de Mamak'a götürürler; bizi orada toplayacaklar, siz de herhalde oraya gelirsiniz" diyordu. Onunla öyle küçük çaplı, siyasi olmayan, insani sohbetlerim oldu. Çünkü koltuk değneği ile dolaşıyordu, bir şeyler takılıydı şuralarının (karın bölgesini gösteriyor) bir yerlerine. Öyle yaşıyordu yani yavaş yavaş yürüyordu. Abimi tanıdığı için daha çok onu sorardı. Sonra da bizi Mamak'a götürdüler. Daha önce anlattım ilk beş- altı ay oldukça liberal bir yönetim vardı. Bize özel bir baskı yoktu. Koğuşlarımız sabahtan akşama kadar açıktı. Birbirimize gidip gelebiliyorduk. Her konuda sohbetlerimiz, tartışmalarımız oluyordu. Kitaplarımız geliyor, gece gündüz kitap okuyabiliyorduk. Hayatımın en yoğun kitap okuma zamanı Mamak'ta geçti. Bir sürü roman okudum. Dışarıda da okumayı seviyordum ama o zaman bulamadığım, imkânlar ölçüsünde alamadığım kitaplar geliyordu. Ortak kütüphaneler vardı, herkes kitabını oraya bırakırdı.

Annen baban ziyaretine gelebildi mi?

Benim ziyaretime gelmediler. Gelmelerini istemedim. Kardeşlerim o zaman Diyarbakır'da yatıyordu. Annem babam, onların ziyaretine gidiyordu.

Kardeşlerin niye yatıyordu?

Abim, Ankara'da Dev-Genç'ten yatıyordu, onu Diyarbakır'a DDKO'dan (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) yargılamak için götürmüşlerdi. Küçük kardeşim de Kızıltepe'deki olaylardan yatıyordu Diyarbakır'da.

Yani üç oğlan, üçünüz de hapisteydiniz...

Kardeşim, Halim bunları kendi bakış açısıyla bir kitap halinde yazdı. Kitap birkaç baskı da yaptı... Sadece bizi anlatmıyor, aynı zamanda orayı, Diyarbakır'ı anlatıyor. PKK ile olan ilişkileri, diğer sol gruplarla ilişkileri anlatıyor. Yani 70'lerden itibaren 73-74'ten sonraki süreci de anlatıyor.

Mamak'ta benim ziyaretime kimse gelmedi, kimse gelsin diye bir beklentim de olmadı. Yapı olarak, bulunduğum ortama uyum gösteren bir insanım. Cezaevine düştüğüm zaman, kafamda "Belki bir daha buradan hiç çıkamam" gibi bir rahatlığa sahiptim. Yani bundan sonra evim burasıdır. Satranç oynardık arkadaşların bir kısmıyla. Bir, iki baktım, sökeceğim bir şey değil, ilgilenmedim. Öyle çok meraklı bir insan da değilim. Tamam, okumayı seviyorum, okumaya meraklıyım, öğrenmeye meraklıyım ama sigaraya merak sarmadım, içki içmeye merak sarmadım, dedikodu yapmaya merak sarmadım; böyle bir yapım var. Ben bazı özelliklerimi anneme benzetirim.

Tepki gösterdik, direndik...

Cezaevinde ne olur? Komün halinde yaşarsın. Tabii, herkesin komünü ayrıdır, birbirlerine yakın olanlar komünler kurardı. Önce ortak komün yapılırdı. Herkes ona katılırdı, seçim yapılırdı; şu, şu, şunlar yönetsin komünü derlerdi. Herkes, gelen parasını oraya aktarırdı. Uzun bir süre bu Mamak'ta devam etti. Beş, altı ay sonra yönetim değişince, faşist uygulamalar başladı cezaevinde. Bizi isyana zorladılar. Asker kişisiniz, askeri kıyafet giyeceksiniz ve buna benzer şeyler için zorladılar. Direndik sonuçta. Bir süre sonra mahkemeye gidip gelirken dayak gündeme geldi. Bu tür şeylere tepki gösterdik ve direniş oldu. Koğuşlarımızın kapılarını ranzalarla tuttuk. Birkaç gün sonra bu direnişi kırdılar ve birkaçımızı cezaevinden çıkarıp götürdüler, bize de epey sopa attılar zaten. On beş yirmi gün, bir aya yakın ayaklarımın üzerine basamadım o zaman. Yani falaka ağırlıklı bir işkenceydi. O zamanki uygulama oydu. Ayaklarım şişmişti, patlamadı. Patlasaydı belki o kadar acı çekmezdim.

Mamak'ı yaşayanlar, daha sonra bunlara ilişkin bir şeyler söyledi ve anlattı. Bir binbaşı vardı, bir askeri doktor vardı, bu tipleri deşifre ettiler sonuçta. Devrimci Yol'u kuranlarla, yani Oğuzhanlarla aynı koğuştaydık. Birçoğuyla beraber kaldık, o zaman böyle bir ayrılık da yoktu. Oğuzhan sesiz bir kişiydi. Bir yerde on kişi, yirmi kişi, elli kişi yaşarsa lider özellikli biri çıkar içlerinden. Böyle bir özellik yoktu onda, tam tersine kendi halinde, sürekli satranç oynayan, yani zaman kazanmaya çalışan bir yapısı vardı. Çok fazla

okuduğunu da görmedim. Demek ki kendi iç dünyasında, kendi kendisiyle hesaplaştığı bir şeyler vardı. Gene THKP-C'den, direkt bu olaylara karışmış İrfan Uçar ve benzerleriyle yattım. Biz 74 affıyla dışarı çıktık, biliyorsunuz. Koğuşta kaldığın süre içinde gördüğün o baskılar altında, mümkün oldukça kişiliğini korumaya çalışıyorsun, idare ile işbirliği yapmamaya çalışıyorsun. Onların anlamsız uygulamalarına tepki gösteriyorsun, direniyorsun. Diyelim, kitaplarımızı topluyorlardı, zulalar yaptık kendimize, gizli yerlerimiz vardı. Habersizce arama yapıyorlardı, bizim kitaplarımızı bulamazlardı; o zamanki kaba saba arama yöntemleriyle. Aslında dolabımız vardı, biz dolabımızın içine saklıyorduk. En altta çivileri söküyorduk, böyle boşluk vardı, oralara kitaplarımızı koyuyorduk. Yani normalde çok uyanık birileri bulabilirdi ama bulamıyorlardı. Yatakların içine de gizlerdik.

Ben gözlük takmıyordum, cezaevinde ışıklandırmalar da iyi değildi. Bazen gece okumak zorunda kalıyorduk. Bazen baskı oluyordu gündüzleri, oturup kitap okuyamıyorsun. Gözümü orada bozdum. Zaten tek bir sağlam gözüm var. Zannediyorum biraz etkisi oldu oranın, yani oradaki yoğun okumanın bir etkisi oldu. Biz çıktığımız zaman, kendimizi daha bir geliştirmiştik. Bir şey yaşıyorsun, hayat yaşıyorsun. Kendimizi daha çok geliştirmiştik, Daha çok okuyan insandık, daha çok birikimimiz vardı. Çıktığımız zaman, anlatmıştım, arkadaşlarla ilişkilerimizi devam ettirdik. Bir hareket yarattık beraber. Cezaevi sürecinin getirdiği bir yakınlık vardı aramızda.

Cezaevinde THKO, yani Deniz'ler vardı. Dağda (Sinan Cemgil'lerle, Nurhak'ta) yaralı olarak yakalanan Mustafa Yalçıner vardı, uzun süre bizim koğuşta kaldı. Yaralıydı, öbür tarafa alınıncaya kadar, cezaevinde biz baktık ona. Mustafa ile daha sonra da ilişkilerim oldu. Daha sonra, Metris'te de yattım onunla. Bazı dostluklar kuruluyor sonuçta, cezaevindeki dostluklar kolay kolay unutulmuyor yani.

Bu arada bir daha hiç girdin mi?

Arada hayır, girmedim. Cezaevine girmedim. Zannediyorum 1982 yılında ya da 83 başında girdim.

Yok, 85 Nisan.

Aslında çok kötü koşullarda, bu kadar rahat davranamayacağımız koşullarda yaşıyorduk ama sonuçta iç sorunlarımız bizi zorlamıştı. Bu tip sorunları herkesle tartışmak gerekti, herkesin bir biçimde olumlu, olumsuz yaşadığı süreç vardı zaten. Birilerimizle ilgili şöyle oluyordu, böyle oluyordu, olumlu olumsuz bir şeyler oluyordu, sonuçta bir şey yaşamışsın yaşıyorsun; kendi iç sorunlarımızdan dışarıdaki tartışmaların içeriye yansıması... Tartışmalar o zaman yapıldı. Sonra biliyorsunuz, bu tartışmaların sonunda üyelerin doğrudan katıldığı seçimler oldu. Merkeze girmek isteyenler aday oldular. Böyle ilginç ve öğretici bir olay yaşadık... Ve doğrudan seçimlerde aday olduk. O zaman ben de aday oldum. Tamam, siz şu an kendiniz adaysınız da bu adamı neden destekliyorsunuz, ne özelliği var ve buna benzer itirazlar oluyordu. Biz hem tartıştık hem de bir arada olalım kaygımız vardı, işin bir gerçeği de budur: Bir arada olalım, hiçbir insanımızı kaybetmeyelim. Oylama yaptık, tam hatırlamıyorum, dört kişi mi beş kişi mi, seçildik. Bu oylamada en fazla oyu benimle Mahir (Sayın) aldık. Mahir bir oy benden fazla aldı. İlhami'nin (Aras) yakalanmasından sonra, sekreterlik görevi bana verildi.

Merkez Komite Sekreteri...

Yakalandığım sırada MK'nın sekreteriydim. Birtakım soygunlar yapılmıştı, belki onlarla bağlantılıydı, belki de genel olarak zaten bir faaliyet yürütüyorsun, onunla bağlantılı... Zaten bizim cenahta bir canlılık vardı, muhtemeldir ki polise açık da vermiş olduk. Polis takibi olmasın diye dikkat ediyorsun sonuçta. Birkaç evde kaldım, ev değiştirdim. Gündüz, evden çıkarken, akşam eve giderken dikkat ediyordum; bir izlenme var mı yok mu? Kendinden eminsin ama birileriyle görüşüyorsun, o kişi sana bir şeyler getirebilir, görüştüğün arkadaşın takibe düşmüş olabilir. Soygunlar falan da oldu, muhtemeldir ki o dönemde polis, özel olarak bizi izliyordu. Bizi bulmaya, ne yaptığımızı öğrenmeye çalışıyorlardı.

Biz, o dönem bir gizli yayın çıkarıyorduk, adı neydi unuttum şimdi. Yakalandığım zaman bana poliste sordular: "Bu yayını 300 kişiye dağıtıyorsunuz, 300 kişi kim?" Soruyor, soruyor, "Söyle bakalım, MK üyesisin, kim bu 300 kişi?" Şimdi ben o zaman da düşündüm, bu "300" lafı doğruydu, çünkü Zerrin'e (Bizim üyemizdi, Mahir ile evliydi ve yurtdışındaydı) arada sırada

mektup yazıyordum. Dışarıdakiler kızıyorlardı, "İçerde bir sürü şey oluyor, bizi bilgilendirmiyorsunuz. Biz ne biçim üyeyiz?" diye. Zerrin'e, o dönemde yazdığım bir mektupta, böyle bir potansiyelimiz var diye yazmıştım, "300 kişiye dağıtıyoruz" demedim. Anladım ki polis, bizim mektuplarımızı bile alıyor, okuyor, fotokopisini çekiyor, adresine gönderiyor. Birileri bizi, "İrfan (Cüre) takip altında olabilir" diye uyarmıştı.

Yayla tarafında bir evde kalıyordum, İlhan Cüre ve o zamanki eşi Gülseren de aynı evde kalıyordu. Yayla'da merkezi caddeyi kullanırdım, eve giderken. Her tarafta hemşerilerim vardı, beni tanıyıp ismimle çağıranlar da olunca, arka sokakları kullanmaya başladım. Emin olduğum bir yolu yürüyordum, ileriden bir yerden bir dolmuşa ya da bir otobüse biniyordum.

Yakalandığım gün, birilerinin randevusuna, hatırlamıyorum şimdi kimdi, İrfan ile olabilir, evet İrfan'la görüşmeye gidiyordum; ama önce Şişli taraflarında bir yere gittim. İrfan'la buluşmaya gitmeden önce bir yokladım kendimi, sağa sola baktım, izlendiğimi fark ettim.

Bir şeyi yoğun yaşadığın zaman, onunla ilgili kafana bir sürü düşünceler geliyor; "Şöyle yapayım, böyle yapayım" diye. Hızlı düşünüyorsun her şeyi... Diyelim ki, bir yerden geliyorsun, şöyle döneceksin buradan, arkadan bakıyorsun: Kimse var mı? Kimse yok.

Baktım, biri kendini gizleyemedi, duran arabalardan birinin arkasına saklandı. Ben, bir şey olmamış gibi yoluma devam ettim. Sonra başkalarından şüphelendim. O ara, iki-üç arabayla takip ediyorlarmış. Baktım, izliyorlar bir ticari taksiye atladım, Beşiktaş'a bir yere geldim. Tam merkezde değil de, böyle arada bir yerde, bir sinema vardı o sinemanın daha farklı bir çıkışı olduğu aklımda kalmıştı. Baktım almıyorlar beni, "Sinemaya gideyim, olmazsa oradan çıkmaya çalışırım" dedim. Sinemaya girdim, "Biraz sakinleşeyim sonra o kapıdan çıkarım" dedim kendi kendime. O arada bunlara "Alın" diye talimat gelmiş. Sinemanın içindeyken gelip beni aldılar. Biraz itiş kakış oldu. O arada, şu saatim düştü kolumdan. 84 müydü, emin misin?

1984 değil, 1985.

Bu saati Lübnan'da aldım, Beyrut'ta ilk gittiğim zaman. O zaman bu saat kolumdaydı. Emniyetteyken, Adanalı bir polis saatimi getirdi, verdi. Böylece saatime kavuşmuş oldum, yıllardır bu saati taşıyorum, benimle beraber.

Kaç gün gözaltında kaldın?

Orada bir süre kaldık. Gözaltındayken baktım, öksürük möksürük, Şaban'ın (İba) öksürüğü, Azmi'nin (Azmi Pat) öksürüğü... Tanıdım onları. Gözlerimiz bağlıydı, sonra bizi ifadeye götürüyorlar tek tek. Orada bizi sorularla fazla zorlamadılar. Bizimle ilgili yoğun olarak Ankara'dan ifadeler vardı, Şaban'la ikimizi "Ankara'nın adamları" diye oraya götürdüler. Bir ay falan kaldık gözaltında.

Derin Araştırmalar Laboratuvarı (DAL)?

Yani şimdi... Ne bileyim, polisin şeyine gittik. Küçük bir yer. İşkence sesleri geliyordu. Orada beni Ali'yle yüzleştirdiler. Kimdi söyleyin?

M. Ali Ongun: Ali Küçük herhalde...

He, Ali Küçük olabilir. İntihar eden arkadaştı... Bu Ali Küçük, Ankara kökenli mi?

Celal Polat: Ali Küçük, İstanbul Göztepe, ondan sonra İzmir, en son Ankara...

Beni sadece onunla yüzleştirdiler. "Bak" dediler Ali Küçük'e, "Bak, işte şeflerinizi de yakaladık. Bu iş bitti artık Ali, direnme, anlat, gizleme." Demek ki, Ali, bir şeyler gizliyordu. Ali'ye yükleniyorlardı. Bana, "Değil mi, Demir?" diye sordular. Ben de, "Herkes kendinden sorumlu. Beni artık ilgilendirmiyor, herkes kendinden sorumlu" dedim. Kendime göre Ali'ye mesaj vermiştim. Ali'yle sonra karşılaştık, görüştük. Evine gittim, İstanbul'da mıydı onun evi? Mecidiyeköy'de bir yerdeydi zannediyorum. Şeyini öğrenince...

İntiharı...

He, öyleymiş. Duyunca öğrendim işte. Bu ara bir iki yazı mazı da okudum işte.

O zaman ifadeler vardı, bizimle ilgili. Diyelim, bir yerde, Kaçaroğlu, "Bu MK üyesi değil, Ankara Komitesi üyesiydi" demiş. Yani o kendine göre bizi korumaya çalışmış. Bu sefer, bizi Ankara'yla ilgi soruşturdular. Sonuçta her

şey bir belaydı. O zaman "Ankara'yı anlat, kiminiz komite, ne yaptınız nereyi astınız, nereyi kestiniz, hangi soygunlar yaptınız?" Böyle şeyler vardı işte. Bana daha çok Ankara'yı sordular. Oradaki ifademizden sonra İstanbul'a geri getirdiler. Tutuklanıp Metris'e getirildik.

Metris'te, Kurtuluşçu arkadaşlarla yattık. Bizi daha sonra dağıttılar, Dev-Solculara yattık. Dursun Karataş'larla aynı koğuşta kaldım. Biz geldiğimizde artık cezaevlerinde o eski baskı ortamı yoktu. Baskı ortamı biraz kırılmıştı. Dolayısıyla da tartışmalarımız vardı. Cezaevinde tartışmalar yaptık. Ayrı koğuşlarda, işte Sibirya denilen bir yer vardı, ondan sonra cezaevinin Çernobil diye adlandırılan yeri vardı, idareye daha yakın, kalorifer kazanlarının olduğu, daha sıcak bir ortam vardı. Cezaevinin sıcak koğuşlarının olduğu yer.

Celal Polat: Kazan dairesi... Hava kirliliğinden dolayı... En dipteki koğuşlar...

Celal Hoca, daha iyi hatırladı. En soğuk yerde kaldım. Hem orada kaldım, hem bu tarafta kaldım. Bizi, bunlar liderdir, örgütlenmesinler diye bir süre sonra oraya atıyorlardı. Sadece beni değil başka arkadaşları da. Biz oralarda hep tartışmalar yaptık. Yazılarımızı yazardık. Ben de bir sürü yazı yazdım. Yazılarımızı, havalandırma saatlerinde bir yolunu bulup atardık. Duvarlara, alfabeyle tık tık vururduk. Seyfi (Öngider) vardı, Seyfi'nin yazıları vardı.

"Şimdilik Mahpus" diye bir gazete çıkarıldı o zaman...

Detayları arkadaşlar daha iyi hatırlıyor. Arkadaşlardan kimilerinin imkânı vardı, aileleri para pul getiriyorlardı. Benim ziyaretime, bir tek Doğan Fırtına'nın annesi Leman Teyze geldi, bana çamaşır getirdi. Leman Teyze'nin gelmesinin bir nedeni de kocası, yani Doğan'ın babasıyla Mardin'de tanışmış olması ve Mardin Kızıltepe'de evlenmiş olmaları. Bana oradan bir muhabbeti vardı Leman Teyze'nin. Doğan'ın babası subaydı. Leman Teyze de orada bir bilmem ne memurun kızı... Orada tanışıp evlenmişler. İlginç bir bilgi değil mi? (gülüyor). Onun için ondan zannediyorum. Albaydı Esat Amca. Leman Teyze'nin yardımları oldu. Zaten Doğan'la ar-

kadaşlığımız vardı. Siyaseten arkadaştık, böyle bir olaydan dolayı değil. Çıktıktan sonra gittim evlerine, yemeğini de yedim, kaldım da...

Aileden ziyaretine gelen oldu mu?

Ziyarete abimle, bu bizim Halim'in hanımı geldi. Halim bir kez geldi, bir terslik oldu, içeri almadılar. Selimiye'deyken de babamla abim ziyarete geldi. Gülçin diye bir yeğenim var, kardeşimin kızı, küçüktü, onu getirmişlerdi. Öyle her tarafta askerler falan, ürktü ağladı Gülçin. Onun üzerine, baktık olacak gibi değil, dışarı gönderdik, dışarıda annesi bekliyordu onu. Daha sonra görüşüme geldi, annesiyle beraber. Sonuçta küçük yaşta bir kız, amcasını hiç görmemiş, görmediği bir tip işte. Annesine sokulup beni izliyordu. Evlenmiş, geçenlerde bayramda yanıma geldi. (gülüyor). Zaman çabuk geçiyor değil mi?

Belki de Dev-Sol'cularla aynı koğuşta olduğum dönemde, 20 gün hücrede kaldım. Onların yarattığı bir olay üzerine askerler saldırdı ve bizi Dursun'larla beraber götürdü. Şimdi, nedenini tam hatırlamıyorum, yemekleri kapı altından veriyorlardı. Bir şey oldu, neye kızmış, ne olmuştu bilmiyorum, Dursun yemeği delikten geri döktü. Onun üzerine, bahane arıyorlardı zaten, koridorda dayak attılar bize. Sonra da bizi tek kişilik hücrelere attılar, orada kaldık bir süre. Açlık grevi yaptık. Açlık grevinde, iki-üç gün başın ağrıyor, bir süre sonra alışıyorsun. Korkulacak bir şey olmadığını anlıyorsun. Aslında o ara yavaş yavaş gidiyorsun öyle ama... (gülüyor). Böyle bir açlık grevimiz de oldu.

Kaç gün?

Valla, tam hatırlamıyorum, iki-üç hafta, üç haftaya yakın bir şeydi.

Hangi maddelerden mahkûm oldun?

1971 döneminde, Dev-Genç Davası'ndan yargılandım, 141. maddeden, yöneticilikten 10 sene ceza aldım. Mamak'ta aynı davalardan yargılanıp 168'den mahkûm olan insanlar vardı. Afla birlikte 168 ve 146'dan yargılananlar çıktı, 141, 142'den yargılananlar kaldı. Ali Elverdi yargıcımız, Baki Tuğ savcımızdı. Deniz'leri de bunlar yargıladı. (Bu Baki Tuğ'un anıları

varmış, orada bizden bahsediyormuş, beni ve abimi komünist Kürtçü diye yazıyormuş.) Biliyorsunuz, bu CHP-MSP koalisyonu kuruldu ve onlar o zaman bu maddelerle ilgili de anlaştı. Bir af kararı aldılar fakat oylama sırasında MSP'nin bazı milletvekilleri oy vermedi. Dolayısıyla bu maddelere af çıkmadı. CHP, Anayasa Mahkemesi'ne "Bu maddeler herkese eşit uygulanır" hesabıyla başvurdu, hatırlıyorum. Herkes, o zaman radyolar vardı tabii, heyecanla –en azından bir kısmımız– haber bekliyordu radyo başında. Mahkeme bozunca, biz öyle çıktık cezaevinden. O dönemde birçok kişiyle yattık, İrfan Cüre'nin babasını o zaman tanıdım. Böyle bir sürü milleti topladılardı ya bir süre... 71'de Nihat Erim'in meşhur Balyoz Harekâtı vardı o zaman. Hemen hemen birçok kişiyle o zaman yattık.

Metris'te, yani 12 Eylül döneminde 168/1'den ceza aldım, yani örgüt yöneticiliğinden. O zaman da yöneticiydim ama madde ayrıydı... 168, işte silahlı çete olarak yargılıyorlardı.

Ondan kaç yıl verdiler?

Oradan on sene...

13 yıl üç ay olması lazım, 168/2... 168/1 için 20 yıl isteniyordu. Ama onun infazı, yatma süresi ayrı.

Tabii, tabii, zannediyorum 20 yıl verdiler. İyi halden ve başka sebeplerden düşüyor, neredeyse yarı yarıya. Sonuçta mahkeme ile kavga etmedik ama siyasi savunmalar yaptık. Benim avukatım Ercan Kanar'dı. Polis ifadelerimiz, savunmalarımız hepsi zaten belgelerde var. Mahkememiz devam ederken, askeri mahkemeydi, bizi dışarı çıkarmak için bir çaba var, diye duyuyorduk. Böyle bilgileri arkadaşların ailelerinden alıyorduk, "Ali hariç diğerleri tahliye edilecek" dedilerdi en son. Demişler ki, "Bu adam işte, MİT'in şu bu raporları var, biz onu bırakamayız, yani başımız yanar." Daha sonra mahkeme günü gittik, o gün tahliyeler olacaktı, ben hariç; öyle bir bilgi vardı. Beni askerler götürürken, Necmettin'in (Gökçe) eşi (Gülefer Gökçe) –onlarla Karadeniz'e gittiğimde tanışmıştım– kolumdan tuttu mahkeme kapısında, "Abi, seni de bırakıyorlar" dedi. Sonra öğrendim, Mahkeme Başkanı Diyarbakır kökenli askermiş. Emekliliği gelmiş adamın, "Yahu", demiş, "Onu da bırakacağız. Ne ya-

pacaklar? En fazla bizi emekliye ayırırlar, zaten emekliliğim gelmiş. Ben avukatlık yaparım dert değil." Bizimle ilgili de rüşveti kabul etmişti. Rüşvet vermişler.

Şartlı tahliyeyle mi çıktın?

O zaman şöyle kararlar aldılar: Şu kadar ceza, indirim falan... O ara infazla ilgili tartışmalar da oluyor. Aslında mahkeme yetkisini kullandı, kendi tasarrufunda. Bu tartışmalarla tahliye gündeme gelebilir, yani bir mağduriyet olmasın diye, bizi de diğer tahliyelerle birlikte bıraktılar o zaman. Biz çıktıktan sonra, Özal'ın, cezasının şu kadarını yatan, bu kadar infaz indirimi alır kararından herkes yararlandı.

Bu, "herkes"in içinde Azmi Pat da var mıydı?

Evet, evet. Onlar da vardı.

Yani rüşvetle mi çıktınız?

Evet, rüşvetle olmuş. (gülüyor) Dışarı çıkınca detaylarını öğrendim. Burada, hemşehrilerim var. Gidip, onlardan da para almışlar. Arkadaşlar, "Ali için" deyip para toplamışlar. Bir kanal bulmuşlar, öyle çıktık yani.

Banka soyguncuları hariç...

Galiba onlar çıkmadılar. Şimdi net hatırlamıyorum.

Celal Polat: Ben net hatırlıyorum, çıkmadılar. Zaten Azmi, 90 Kasım'ında Bartın'da intihar etti.

Cezaevindeyken *Yeni Öncü*'ye bir iki yazı yazmıştım, çıktıktan sonra da gidip gelmeye başladım. Bir gün, Sezai ile (Sarıoğlu), *Yeni Öncü*'ye giderken mi, çıktıktan sonra mı, durakta sivil polis bizi yakaladı, "Kimlik" sordu. Benim, cezaevinden çıktıktan sonra kimliğim yoktu, bir yazı almıştım tahliye hesabına, uyduruk bir yazı vardı üzerimde. Benim askerlik sorunum da vardı, işin gerçeği bu. Bizimkiler, benim Kızıltepe'ye gelmeme pek sıcak bakmadılar. Aslında tahliye olduğun zaman, askerlik problemin varsa seni önce şubeye teslim ediyorlardı. Bana öyle yapmadılar. Ben, çıkınca Leman (Fırtına) Teyze'ye, "Leman Teyze, şu askerlik sorunumu halledelim" dedim.

Beraber bir askerlik şubesine gittik. Yüzbaşı mıydı, binbaşı mı bilmiyorum, Şube Başkanı'nın yanına gittik. Bize çay falan ısmarladı. "Böyle böyle, tahliye oldum, zaten benim bir gözüm kör; rapor alırım" diye anlattım. "Tamam, olur. Ver kimliğini, işlemleri başlatayım" deyince, kimliğimin olmadığını söyledim. "Olmaz" deyince, "Tamam, o zaman, ben kendimi ihbar ediyorum: Ben asker kaçağıyım" dedim... Böyle girişimlerim de oldu.

Arkadaşlar, bir çözüm buldular: "Kızıltepe'den, Aile Kütüğü'nü alırız, buraya göndeririz. Sen de İstanbul'dan kimlik alırsın." O kimlik sorunu çözümlenemeden polis bizi yakaladı. Kimlik gösteremedim tabii. Beni aldılar, Sezai'yi bıraktılar. Önce Eminönü'ndeki karakola, Sirkeci'ye gittik. Orada, birilerine vuruyorlardı, ben "siyasiyim" dedim, pek bir şey yapmadılar. Klasik polis numarası yapmaya kalktılar, cevap vermedim. Neyse, beni yukarı çıkarttılar, baktım genç bir tip, oranın müdürü olsa gerek. Herhalde merak etmiş, "Kusura bakma, seni Gayrettepe'ye, Şubeye bildirdik, oraya göndereceğiz" dedi, "Bu akşam bu karakolda gözaltında kalıyorsun, seni yarın göndereyim, haberin olsun." Ben de "Tamam" dedim. Bir şey demedi, belki böyle görmek için çağırtmıştır; "kimdir, nasıl bir tiptir?" diye.
Akşam, nöbetçi komiser, "Seni bırakayım ama bana bir söz ver, sabah geleceksin". "Gelirim, zaten cezaevinden yeni çıktım, kaçmam için neden yok, gelirim" dedim. "Ben senin sözüne güvenirim, git" dedi. Orada bazı adi suçlular itiraz edince de "Ben sizi neden bırakayım? Bu adamın sözüne güveniyorum" dedi. Yani bir komiser işte, o akşam beni bıraktı. Sabah, şubeye götürdüler. Geçmişte bizi sorgulayan, Kurtuluş Davası'na bakan polisler oradaydı. Onların yanına çıktık. Yakalandığımız dönemde bizimle sert tartışmalar yapan bir tip vardı; geldi, yumuşaktı. "Kusura bakmayın, biz de emir kuluyuz, bizim size bir düşmanlığımız yok" dedi. Bana çay falan ikram ettiler, "Git" dediler, "Kendine kimlik çıkar, yoksa ikide bir aramalarda seni buraya getirecekler, haberin olsun". Bir dönem Sezai'nin evinde kaldım.

Gözünü nasıl kaybettin?

Dikkat ediyordum, annem de babam da beni kardeşimden daha çok seviyorlardı. Gerçi, bizim oralarda bir gelenek vardı, büyükler pek sevgi göstermez çocuklarına... Dolayısıyla babamın sevgisi ne olacak, işte gelip saçı-

mızı okşardı yada "babuk babuk" derdi bize. İyi karne götürdüğümüz zaman bizi daha çok seviyordu. Babam iyiydi, daha kavgacı, daha popüler bir adam olduğu için Mehmet abimizle övünürdü. Fark ettim ki gözümle ilgili bir suçluluk duygusuyla beni daha çok seviyorlardı. Bir yaşında mı, iki yaşında mı, gözüm hastalanmış. O zaman göz doktoru yok. Uzak yerlerde Mersin'de ya da Adana'da varsa da gitme imkânları yok. Bir kadına galiba gösterip kocakarı ilacı kullanmışlar. İlaç da, kesme şekerler vardı, onu kırmışlar üzerine de artık neyse, kırmızı bir boya... Gözüme sürmüşler. Uzun süre gözümü açamamışım. Annem anlatırken, "Çok güzel bir çocuktun" diye ağlardı. Açıldığı zaman bembeyazmış zaten gözüm, yarı yarıya görme yetisini o zaman kaybetmişim. Benim büyüdüğüm yerlerde, farklılıklar hemen konuşulur, "Şurada şöyle bir doktor var, çok iyidir" diye... Babam, beni ilkokul beşteyken, Mersin'de, işte o meşhur göz doktoruna götürdü. Mersin'i ilk o zaman gördüm zaten. Mardin'den başka bir yeri görmemiştim o tarihe kadar. Tabii ilkel şartlar altında doktor, şöyle bir baktı bana; babama, "Senin oğlunun bir tane gözü var, çok sağlam, ölünceye kadar yeter, hiç moralini bozma" dedi ve bizi geri gönderdi.

Ben böyle şeyleri kafama takmadım, takmam. Annemlerle bu konuyu bir daha konuşmadım, kendilerini kötü hissetmesinler diye. Yine de yarı yarıya görüyordu. Yani sağlam olan gözümü kapattığım zaman, şu taraftan görebiliyordum. Ankara'da, ya TİP baskını sırasındaydı ya da Cebeci'de faşistlere ait bir yeri basma sırasında; Ertuğrul (Kürkçü) başımızdaydı, onunla beraber kaçıyorduk. O kaçtı, ben İsmail Keçeli ile demek ki kaçmasını da bilemedik –işin bir yanı da budur– yakalandık. Jip gibi bir arabanın içinde, İsmail arkadaydı, iki tarafımızda polis duruyor. Yanımda oturan polis, aniden elindeki telsizle olabilir, artık nasıl vurduysa gözüme geldi. İki gün gözaltında, gözüm şişti. Bir adam vurulmuş, yaralı, her tarafı kandı... Bizi teşhise götürdüler, adam bize baktı. Tabii, gözümüz mözümüz şiş, ya benzetemedi ya da korktu bizden. "Bunlar değil" dedi, bizi bıraktılar. Şişim inince, doktora gittim, baktılar, kontrol ettiler. "O, bir kısım gören hücreler de gitmiş" dediler. Yani geri kalan da böyle gitti.

Bir gün, oturuyordum, yakın gözlüğüm var, onu kullanmamıştım. Baktım, gözümde bir tuhaflık var, böyle birtakım işaretler dolaşıyor. Bunun

üzerine, böyle normal işçi kıyafetiyle göz doktoruna gittim. Muayene etti beni, baktı maktı... "Yanlış anlama, para için değil, gerekirse ben öderim, başka bir şey yaptıracağım gözüne" dedi. "Fırıncıyım, param var, merak etme' dedim. Bir sisteme soktular, ne diyorsunuz, MR çektiler herhalde... Sonra oradaki işaretleri takip et, burada da aynı işaret var, onu takip et falan... Sonra bir çizelge verdiler, doktora geri gittim. Doktor, "Gözünden şüphelendim, ciddi bir şey var diye, ama hayret, bir şey çıkmadı" dedi. Gözümde ufak bir göz tansiyonu var.

Peki, bu sakat olana bir çare bulma ihtimali var mı?

Bu konuda, böyle düz bakmak için, sadece düzeltebiliriz dedi. Ben de hiç önemli değil, dedim.

Yan bakmazsın...

Hiç önemli değil. (Gülüşmeler) Cezaevi anılarımız böyleydi.

Cezaevinde, tartışmalar oldu, bir de cezaevi şartlarıyla ilgili tartışmalar vardı. Onlarla ilgili hatırladıkların var mıydı?

Yani, nasıl mesela?

Tavırlar, davranışlar işte sol, sağ vs. vs.

Hafızamda güçlü bir biçimde yer etmiş böyle bir tartışma yok. Yani keskin tavırlar üzerine, şunlar üzerine, belki o tür... Demek ki bende bir iz bırakmamış ki hatırlamıyorum.

Diğer siyasetlerle ilgili...

Yapmışızdır. Muhtemelen o yazışmalarda öyle şeyler de olabilir yani. Tartışmalar olabilir, ama ben tam olarak hatırlamıyorum. Hafızamda ciddi bir biçimde yer edinmiş bir tartışma

Dört-beş görüşmede bütün hayatını bitirdin...

Özetle bitirdim.

Tam burada bir şey sormak istiyorum, bir görüşmemizde "Bazı şeyleri bilinçli olarak unuttum, unutmayı tercih ettim" dedin, niye?

İnsanları seviyorum. İnsanlara kızgınlığım, kinim, öfkem geçici oluyor. Birine uzun süre kızmayı beceremiyorum. Bu iyi bir yan mıdır, kötü bir yan mıdır o da ayrıca tartışılabilir. Özellikle bu hareketle ve o dönemde hareketin yetkisini elinde bulunduranlarla bu biçimde bağımın kopması beni sarstı. Uykularım kaçtı, akşamları terledim, asabım bozuldu, farklı arayışlarım oldu... O olayın da etkisiyle, kafamda bunu kurarsam hiç istemediğim bir şekilde birilerine düşmanlık olayı söz konusu olabilirdi...

Şimdi, böyle bir soru sorulduğunda, düşünüyorum, muhtemeldir bunun bir etkisi olabilir, unutmayı daha çok tercih ettim. Kendimi yalnız hissettiğim andan itibaren elime kâğıt kalem alıp yazsaydım, bir şeyler not etseydim muhtemelen bugün daha farklı konuşabilirdim; bir sürü şeyi daha değişik anlatabilirdim ama ben gerçekten unutmayı tercih ettim. Şimdi bazen arkadaşların anılarını okuyorum, ben böyle bir şey yazamam. Yazmam için, oturup yeniden Celal Hoca'yla bir şeyleri konuşmam lazım, Ziya'yla konuşmam lazım... Yani geçmişte bir şeyleri paylaştığım arkadaşlarla, bir daha bir şeyleri konuşmam lazım ki hatırlayabileyim. İsmet, (Öztürk) bir iki sefer yanıma geldi, sorular sordu. Demek ki bu konuda bir şeyler yazma niyeti olmasına rağmen unuttuğu şeyler vardı. Tabii, bazı şeyleri hatırlıyorum. Bunları unutmamak, yarın öbür gün birinden hesap sorarım anlamına da gelmiyor. Belki seni yönlendirmiyor, kafanı meşgul etmiyor ama bazı şeyleri unutmuyorsun.

Bir şey daha soracağım... Barışçıl bir kişiliğin olduğundan, silaha karşı bir yapın olduğundan söz ediyorsun...

Kişisel olarak yapımı öyle özetlemeye çalıştım, yoksa ben silahlı mücadeleyi, silahlı ayaklanmayı ya da silahlı gerilla mücadelesini hep savundum. Belki yapımla çelişik gibi görünüyor ama ben bunları savundum, inanarak savundum. Ben sosyalizmin barışçıl yolla iktidara gelebileceğine inanmadım. O dönemde bizim için en çarpıcı örnek Şili örneğiydi, artı bir de bu memleketin şartları var.

Geçmişte parti olmuş, TİP olmuş, onun içerisinde mücadeleler olmuş, bir kısmını yaşamamışsın ama dinliyorsun, okuyorsun, öğreniyorsun. Devletin yapısındaki değişiklikleri görüyorsun, şiddeti görüyorsun, bir süre sonra birtakım şeyleri savunamaz hale geliyorsun. Çok masum şeyler diye düşündüğün şeyler karşında hemen yargı mekanizması harekete geçiyor. Bir hareket, kendi meşruiyetini her zaman kendisi yaratır, bu da ancak kitle desteği ile olur, bir taban bulursa olur. Biz bunları hep savunduk ama ben, kişisel yapımla ilgili söyledim, kavgacı bir yapım yok.

Bu savunduğun kişilik özelliğinin, barışçıl, yumuşak, uyumlu kişilik özelliğinin örgütsel ve politik hayatında nasıl bir rolü, nasıl bir etkisi oldu?

Bizim arkadaşlarımızın bana nasıl baktığını onlara sormak lazım. Yani sadece aynı organda yer almuş olduğum arkadaşları kast etmiyorum; taşradan, Ankara'dan, İstanbul'dan, İstanbul dışında hemen hemen her yerle bağımız Ankara üzerinden kuruluyordu, bir sürü insanla da ilişkilerimiz oldu, esas olarak onlara sormak lazım. Bence, benim bu yapımın bana bakışı olumlu etkilediğini düşünüyorum, daha çok seviliyor olmamı da buna bağlayabilirim. Bende kibir yok, insanlara tepeden bakmak yok. Ben böyle deyince sanki başka arkadaşlarda, bu var mıydı? Şimdi sen böyle düşünürsün ama karşındaki kişi seni öyle görmeyebilir. Bu yapım siyasetten önce de böyleydi, hatta arkadaşlarım da bana öyle davranıyorlardı. Siyaset, mücadele, bence, beni bu anlamda eğitmiştir, öyle düşünüyorum. Bir örnek vereyim –bu konuşmalarım polemik konusu olsun istemiyorum– diyelim ki benimle Kaçaroğlu, farklı iki kişiliktik. Sonuçta bu farklılık insan ilişkilerine de yansıyordu. İlhami de farklı bir kişilikti, gerçekten. Keşke İsmet'le de görüşmelerinizi tamamlamış olsaydınız. O muhtemelen kitapta yazmadığı bir sürü detay daha anlatabilirdi bize ilişkin. Her birimiz eşit ilişkiler içindeydik. Şimdi birisi İsmet'le karşılaştığı zaman yaşlı-başlı, az gülen, bilmem ne yapan adam... E, tabii, ona göre kendine dikkat edersin. Bunlar önemliydi insan ilişkilerinde. Birisinin oturuşu bile karşındakini etkileyebilir. Farklılıklarımız vardı bizim zaten.

Celal Polat: 91 senesindeki kongrede, hır gür çatışma bir yana bırakılırsa, zaten yolunu ayırmış olduğun için, Doğan Tarkan'ı da bir yana bırakırsak; o sözünü ettiğin kolektif yapının gölgesi, hareketin üzerine tam geldi oturdu. Benim açımdan da öyleydi ama sen yolunu ayırmak durumunda kaldın ve kendi açından en vahim sonuca da yol açtın. Bununla ilgili bir karşılaştırma veya değerlendirme yapabilir misin?

Ben, sonuçtan geriye giderek öyle bir tespit yapmadım. Evet, "Biz birbirimizi tamamlıyorduk" dedim. Bu şudur: tek tek ele alındığımız zaman, hepimizin olumlu, olumsuz yönleri vardı, geri yönleri ve ileri yönleri vardı. Yedimiz birden teori ile ilgilenen insanlar değildik. Yedimiz birden günün pratikleri ile uğraşan insanlar da değildik. Doğal birtakım yeteneklerin sonucunda bir iş bölümü oldu aramızda. Birimiz okumayı sevmiyoruz, evet, evine gittiğin zaman kitap görüyordun ama okumuyordu. Belki sadece karıştırıyordu, kendi içinde bir tartışma yapıyorsun ya da başka bir siyasetle bir polemik yürütüyorsun, çok da bu işe yabancı kalmamak için muhtemelen karıştırıyordu. Çünkü ciddi bir okuma olsa, ciddi bir birikim olsa bunun ciddi ürünleri ortaya çıkardı. Hepimiz bu durumda değildik, ben o anlamda söyledim. Biz soygunlar yaptık, o zaman, bana böyle bir görev verselerdi yapan arkadaş gibi beceremezdim. Ya da hareketin, özellikle ilk dönemlerinde, şu okula gideyim şöyle bir hareket yaratma gibi bir hava yaratmayı ben beceremezdim. Anlatmak istediğim şu: yedi kişide var olan birtakım özellikler bir araya geldiği zaman biz birbirimizi tamamlıyorduk,. Bizim içimizde bir Lenin yoktu, bir Stalin yoktu, biz birbirimizi tamamlıyorduk. Eksiklerimiz vardı, bazen tek başımıza bir toplantıya gittiğimiz zaman, bir şehre bir eylem için gittiğimiz zaman ya da bir eylem, miting, korsan gösteri ya da bir sürü yerde aynı anda eylem yapılacaksa, o anda biri yapıyorsa belki diğerimiz onu yapamıyordu. Ama bir araya gelip bir şeyler tartışıp ortaklaşa –genellikle hır gür olmazdı bizim aramızda, çok görüş ayrılıkları da olmazdı– sonuca varırdık. İlk zamanlarda, özellikle uzlaşarak ayrılırdık. Bu uzlaşarak ayrılmanın bir ürünü de *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'dir. Yazılarımız imzasız çıkıyordu. Baştan, daha geriye doğru, başka bir pratik yaşayarak gelmiş olsaydık, belki biz ilk başlarda buralarda kendi imzalarımızla yazmaya başlardık. Bir süre sonra yaptık bu işi. Ben bunu kast ettim, öyle dü-

şünüyorum, şu an sonuçtan da bakmıyorum. Arkadaşların bir kısmı şu partide, bir kısmı bu partide, bir kısmı dergi çıkarıyor, bilmem ne grup olarak ortada dolaşıyor, kimse de bunları bir araya getiremiyor. Çabalar da oldu, ben biliyorum, bana da yansıdı... "Kurtuluşçuların Birliği" diye bir çaba da oldu ama beni hiç cezbetmedi ve bütün bu insanları bir araya getirecek bir liderler konsensüsü da yok ortada. Bundan hareketle de söylemedim aslında, sadece kendi yaşadığım pratik açısından söyledim. Örneğin, en ciddi kopukluğumuz birilerimizin Suriye-Lübnan'a gitmesi, birilerimizin burada kalması. Tabii ki 12 Eylül'ün saldırısı üzerine o dönemki bizim politikalarımız ve birbirimizden kopmamız, en azından bu da bir örnekti, ben bunları kast ettim yoksa bugüne bakarak herhangi bir kimseyi eleştirmek, suçlamak da istemiyorum.

Hepimiz teoriyle ilgilenmiyorduk

Bu yedi kişinin bir araya gelmesine ve Türkiye'nin en büyük hareketlerinden birini yaratmış olmasına siyasi ortam da uygundu. Birikimimiz, geçmişteki ilişkilerimiz, arkadaş çevremiz, birbirimizle dayanışmamız bir işe yaradı, ortaya bir şeyler çıktı. Hem yayın anlamında bir şeylerimiz çıktı ortaya hem pratik faaliyetler anlamında bir şeyler çıktı hem de örgütlenme anlamında bir şeyler çıktı; bu bizi de geliştiriyordu. Söyledim, hepimiz birden teoriyle ilgilenmiyorduk. İsmet yazılara vukuattan sonra başladı, pek yazı yazmıyordu. Daha doğrusu "Yazı yaz" diye onu teşvik eden arkadaşlarımız vardı, bazen itiraz ediyordu, "Yazıp getireceğim" diyordu. İlhami'nin çok az yazısı var, Kaçaroğlu'nun çok az yazısı var. Kaçar, işte, belki *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'ye bir iki küçük yazı, makale, bir şeyler yazdı. Benim kast ettiğim oydu... Bir lider olur, bir karizması olur ve tek başına bir şeyleri sürükler. Evet, onu birileri tamamlar ama o aynı zamanda bu işi sürükler, sürüklerken seni de kendi ile beraber geliştirir. Ayrıca arkadan gelenler de - çünkü sonuçta sen ne kadar büyüyorsan arkadan gelenler seni örnek aldığı için- kendilerini sana benzetmeye çalışırlar. Bir olay olur bir tavır alırsın, dersin ki "Şurada, şunun için şöyle bir eylem yapmak gerekir" dersin, bunu arkandakiler de destekler. Bu da eğitici bir şeydir. Benzer bir olayla karşılaş-

tığı zaman onu örnek alır arkadan gelenler, doğru yapmışsan. Bizim böyle bir şeyimiz yoktu... Tabii bu, şu anlama gelmiyor; bir arkadaşımız iyi teori yapıyordu, teori ile daha çok ilgileniyordu, daha çok yazıyordu, daha çok çiziyordu, tartışmaları daha çok yönlendiriyordu... Belki o yapmasaydı birileri yapmak zorunda kalabilirdi. O kendine başka bir faaliyet seçseydi ve orada yoğunlaşsaydı belki o zaman birileri için zorlayıcı olabilirdi. Birileri için -öbürleri açısından- nasılsa uğraşan var diye rahatlatıcı bir şey olmuştur. Sonuçta güven üzerine kurulmuş bir ilişkidir. İleride bir iktidar hesabı falan düşünülmüyordu, aramızda hiç öyle şeyler olmadı. Yani bir iktidar kapışması, şu, bu filan olmadı aramızda. Gerçekten birtakım organlar oluyordu, illere komiteler atıyorduk, bir arkadaş "şu da olsun" diyordu, biz de "çok fark etmez, olsun" diyorduk. Kapalı bir kutu da değildik. Biz yedimiz, tamam, artık koltuklarımızı da kaptık, kimse bize... Hayır, tam tersi, hep tartışmalar olurdu, kendimizi genişletelim, güçlenelim diye tartışmalar yapardık. Ben bunları anlatmaya çalıştım.

M. Ali Ongun: Türkiye'deki ve dünyadaki devrimci hareketlere bakarken 1930'lara kadar karizmatik önderlikler çok fazla yok. Lenin de karizmatik önder ama çok bilinçli bir tercih değil; yetenekleri, becerisi, öngörüleri onu öne geçirmiş. 30'lardan sonra özellikle Stalin modelinden sonra, Vietnam, Çin, Arnavutluk, Türkiye'dekilerde başlayan örnekler de var. İşte "Serok Apo", Dev-Sol'da "Dayı Dursun"... Ho Chi Minh, Stalin. Kurtuluş'ta, anlaşılan böyle bir şey yok. Sanıyorum yedi kişiden birinin çok farklı öne geçip, öbürlerine kendi karizmatik gücünü veya "siyasi abi" geleneğini dayatmamasından, "Bizde kalıcı koltuklar yoktu" diyorsun. Ama kalıcı koltukların yeri de bu yedi kişi ile sınırlıydı. Bilemiyorum, başka birinin buraya gelmesi anlamında mı "kalıcı koltuk", yoksa bir konferans, kongreyle başka birileri buraya gelebiliyor muydu? Anlayış olarak buna açık mıydı, hazır mıydı hareket?

Birilerimizin Suriye ve Lübnan'a gitmesinden, birilerinin burada kalmasından sonra bir tartışma kampanyası başladı örgüt içerisinde. Yazılar da yazıldı o zaman. İçeride kalan arkadaşlarla bizim hayatımız kopuktu, onların ne yaptığını bilmiyorduk. Bir süre sonra bir şeylerin yanlış gittiği konusunda değerlendirmelerimiz oldu. İlhami ile bir iki sefer konuştuk, o geldi

bir iki sefer, sonra bazı belgeler getirdi bize "Ülke içerisinde bütün hareketler yenildi, bir tek biz dimdik ayaktayız" benzeri... Dışarıdan bakınca, hiçbir biçimde inandırıcı gelmeyen böyle şeyler vardı. Bu politika üzerine tartışmalar oldu. Ben biraz değinmeye çalıştım, içerideki arkadaşlar zaten kendilerini genişletmişlerdi, yeni Merkez üyeleri almışlardı. Burada iki üç kişi kaldıysa ve bunlar bir şeye yetmiyorsa, gerçekten ve gelişen bir hareket varsa dışarıya gönderilen Merkez üyeleri göreve çağırılabilirdi. Bunların üzerine bir sürü yazılar da yazıldı bu konuda. Bence onlara değinmenin bir anlamı yok, belgelerde bulunabilir kimin ne dediği.

Lenin, oldukça karizmatik bir liderdir bence. Daha sonra Stalin, Mao, Lenin üzerine kitaplar okudum, tam tersine bizim bildiğimizden farklı olarak, Lenin aşırı derecede efsaneymiş işçiler arasında. Her yerde ondan bahsedilirmiş, herkes onu konuşurmuş, büyük bir ağırlığı varmış. Lenin'in diktatörlük üzerine tartışmaları da var. Biz demokratik merkeziyetçilik üzerine tartışmalar yaptık geçmişte, onun makalelerini okuduk. Lenin, gerekirse bir tek kişinin bile karar alıp hayata geçirebileceğini savunmuş. Çok demokratik görünmüyor, çünkü kendine güveniyor bir kere, kendi birikimine kendi düşüncelerine güveniyor; dolayısıyla karşısındakini ikna edebileceğine güveniyor. Eli kalem tutuyor, sürekli yazılar yazıyor, sürekli konuşuyor, insanlarla sürekli tartışan bir insan. Rusya dışındayken herkes onu görmeye gelir, her gelenle tartışır ama yeri gelince "Bir kişi bile karar verebilir" diyebiliyor. Bir yere gelmişsen, şunu toplamak bunu toplamak olmaz; böyle eğilimleri bile var Lenin'in. Sonuçta Bolşevik hareketi de aslında bir liderler toplamıdır. Merkezlerine baktığın zaman onlar da birbirlerini tamamlıyor, Stalin var, Troçki var, Buharin var, Kamenev var, bir sürü isim var. Hepsi gelişmiş, yetişmiş Bolşevik hareketinin -gerçi Troçki sonradan katılmış- liderleri.

Galiba seksiyonu olan tek örgüt Kurtuluş. Başka bir örgüt var mı öyle bir yapılanma içine giren?

Bizden sonra Teslim Törelerin örgütü var.

M. Ali Ongun: Onların seksiyon örgütlenmesi biraz daha farklı, onlar

KKP yani "Kürdistan Komünist Partisi" dediler. O da parti, Türkiye'deki de parti ama merkezi bir yapısı var. Biri öbürünün sekreteri vs. Onlarda adı parti, bizde adı seksiyon.

Biz ilk başlarda, "Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı nedir?" diye anlattık bir süre. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının teorisini yapanlar, kendi ülkelerinde birkaç halkı, birkaç memleketi bir araya getirmiş. Merak ediyor okuyorsun, mesela bir Bolşevik Partisi var, sadece Rusya'da değil birkaç ülkede daha örgütlenmiş bir hareket. Bunlar nasıl yapmışlar diye araştırıyorsun, öğreniyorsun. Bunların sınırlı bir kısmı, başkalarıyla ulusal sorun üzerine yaptığımız tartışmaların sonucudur, bizim zorlandığımız araştırmalardır, bir kısmını da kendimiz oluşturduk. Orada ne yapmak gerekiyor? Bir tane merkez yeterli midir acaba bölge için? İstanbul için komite kuruyorsun, Ankara'ya komite kuruyorsun, onlarla konuşuyorsun, bazı işler artık onlara aittir, onlar yürütüyor... "Acaba orası da böyle bir şey mi, yani herhangi bir komite mi, yoksa farklı bir şey mi?" diye araştırıyorsun. İhtiyaç büyüdükçe, bir süre sonra arkadaşların oluyor, orada birtakım gruplar var. Arkadaşlarının o gruplarla tartışmaları oluyor, tartışmalar bize yansıyor ya dergiler üzerinden ya da arkadaşlarımız yansıtıyor. Bizi sıkıştırıyorlar, bu iş nasıl olacak diye. Bu ihtiyacın ortaya çıkardığı, örgüt anlayışının geliştirmesi sonucudur seksiyon. İlk başta Kürdistan Sekreterliği diye bir mekanizma kurduk, ilk sekreter bendim... Gerisini araştırıp konuşun. Mesela Burhan'la konuşun, Kamer'le, Mustafa, Mehmet Ali ile konuşun... Bazı şeyleri onlar da tamamlarlar zannediyorum.

Kurtuluş'un tarihinde kara bir leke olarak duran Dev-Yol'la olan çatışmalarla ilgili düşüncelerini, merkezi düzeyde nasıl bir yol izlendiğini, ölüm olana kadar ne yapıldığını anlatır mısın, nasıl bu hale gelindi?

Detay hatırlamıyorum, gerçekten detay hatırlamıyorum ama bu konuda, en azından Mahir'le daha sıkı bir ilişkim oldu o dönemde. İkimizin de bu işten aşırı derecede rahatsız olduğumuzu hatırlıyorum ve bu olayları engellemeye çalıştığımızı hatırlıyorum. Bizim arkadaşlarımıza ulaşmaya çalıştığımızı hatırlıyorum. Haber gönderip "yapmayın, etmeyin" dediğimizi hatırlıyorum. Desteklediğimiz, kışkırttığımız ya da yapmayın derken, aslında

"arka taraftan" yapın dediğimiz bir olay değil bu kesinlikle. Kendim için böyle düşünüyorum, Mahir için de öyle. Tam çatışmanın sıcak olduğu günlerde, beraber arkadaşlara ulaşmaya çalıştık. Bizim Merkez olarak böyle bir kararımız yok, kesinlikle inisiyatifler kullanıldı. Bu inisiyatifler nasıl kullanıldı? Bunun muhataplarını bulun, onlarla konuşun.

Celal Polat: Bir hatırlatma yaparsam belki hatırlayabilirsin... Direniş Komiteleri diye bir modeli vardı o zaman Dev-Yol'un. Gene, tabii ki temel nedeni rekabet ama özgül neden, büyük yaygınlığına dayanarak Dev-Yol'un aslında Direniş Komiteleri formülüyle politik faaliyetleri denetim altına alma çabası ile ilgili bir problem çıkmıştı. Yani Direniş Komitelerine tabi olmak zorunluluğu gibi bir şey geldi milletin önüne.

Mesela kendi içimizde de vuralım, basalım, kıralım, kaldıralım, biz on kişiyiz onların yüzünü dağıtırız gibi tartışmaya tanık oldum ben, o dönemde. Merkezde genel eğilim "geri çekilmeliyiz"di. Ankara'nın daha ağırlıklı olarak "geri çekilirsek biteriz, tabanın gözünde itibarımız yerle yeksan olur" itirazına, net bir lafla tutum alındığını hatırlıyorum: "Bu yüzden biteceksek bitelim." Merkezi düzeyde böyle bir tavır oldu.

Celal'in dediği doğrudur, yani siyasi rekabetten kaynaklanıyordu, hâkimiyet mücadelesinden kaynaklanıyordu. Dev-Yol'cuların hataları bizimkilerden çok fazlaydı. Birileriyle rekabet içerisindesin, bunu belli bir ideolojik mücadele hattında tutmak, çatışma ortamından kaçınmak gerekiyor. Bunun hesabını veremiyorsun işte, zaman geçiyor insanın karşısına çıkıyor, insanın siyasi tarihine bir leke gibi...

Celal Polat: Bu çatışmalar ve beraberlikler konuşulurken, şahsen seninle yakından ilgili bir olay, DEB (Devrimci Eylem Birliği) olayını hatırlıyorsundur. O zaman bizim birlik çabalarımızın ilk somut adımıydı ve gerçekleşme noktasına gelmişti. Öbür takımlarla, "anti-şovenizm" ilkesinin kabul edilip edilmediği konusunda takılıyorduk, anti-şovenist ilkesi kabul ettirilmişti. O işleri o zaman İsmet Abi yürütüyordu. İsmet Abi, döndü geriye –senin kişisel dahlin burada– "Peki, bu birlik Kürdistan'ı da kapsayacak mı? Evet kapsayacak. O zaman antisömürgecilik ilkesi orada geçerli olacaktır" diye bir dayatmayla geri dönüldüğünde DEB dağılmıştı.

Olayı hatırlıyor musun?

Ben hatırlamıyorum. Muhtemelen senin dediğin doğrudur, çünkü İsmet'le bizim aramızda ulusal sorun bağlantılı bir tartışma olduğunu ve bu tartışmada anlaşamadığımızı, İsmet'in aşırı derecede rahatsız olduğunu, bu konuyu bir de Karadeniz bölgesindeki arkadaşlarla konuşmak, onlara danışmak istediğini söylediğini hatırlıyorum. Bu aynı zamanda bir zaaftı, İsmet sonuçta bir güç dayatması ya da bir ayrılık olayı diye veriyordu. Onun üzerine, bu aramızdaki tartışmaları arkadaşlara anlatmak üzere Samsun'a gittim. Bizim düşüncelerimizi oradaki arkadaşlar destekledi. Ben orada "İsmetçilik" diye bir şey görmedim, tam tersine bağımsız adamlardı, yöneticiydiler, konuşuyorlardı. Tabii ki İsmet'e bir yönden sahip çıkmak bir şey, ama böyle bir konuda tavır almak başka bir şeydi.

DEB'le ilgili, yeri gelmişken, Selçuk'un (Polat) kitabında okudum. Orada benim ve İsmet'in İstanbul'da bu ittifak görüşmelerine gittiğimizi ve bir süre sonra da anlaşma olmadığını, bu anlaşmanın olmamasının nedeninin de benim ve İsmet'in savunduğu birtakım görüşmeler olduğu yazıyor. Ben, şimdi kafamı yordum, onun anlattığı gibi, İstanbul'da böyle bir toplantıya gittiğimi hatırlamıyorum. Başka gruplarla da o tür görüşmelere gitmedim. PKK ile KUK arasındaki çatışmaları durdurmak için merkezi düzeyde düzenlenen, Ankara'da, Ersin'in evindeki toplantıya ben gittim. Aklımda net olarak kalan öyle bir şeydir. Bu görüşmelere İlhami (Aras) gitmiştir, İsmet (Öztürk) gitmiştir, Mahir (Sayın) gitmiştir ama ben, görüşümü daha çok kendi arkadaşlarıma, Merkez içerisinde ya da Ankara'da konuşurken söylemişimdir. Bir eleştiri konusu da yapmış, ben hatırlamıyorum böyle şeyler. İstanbul'a geldiğim zaman bizim derneklere hiç gitmedim. İstanbul'a geldiğim zaman ya İlhami'de ya Doğan'da ya Kaçar'da kaldım. Görüşüyorduk, konuşuyorduk sonra geri dönüyorduk, sonuçta iki gün, üç gün neyse... Orada işler bizi bekliyor hesabıyla geri dönüyorduk, aklımız geldiğimiz yerde kalıyordu. Sadece bir kere, İstanbul'da ulusal sorunla ilgili, İl Komitesinin tartışmalı bir toplantı düzenlediğini biliyorum, beni de çağırmışlardı o toplantıya. Gelemedim, aklımda bir de öyle bir şey kalmış. Ama doğrudur, öyle bir itirazımız olmuş olabilir, kitle örgütlerinde eylem birliğinde ilkele-

rin savunulması gerekir ya da siyasal birliklerde de olması gerekir diye düşüncelerimiz vardı. İtirazım olmuş olabilir.

71'de cezaevine girdin, daha sonraki uzun tutukluluğun 80'den sonra oldu, o dönemin gözaltı, polis sorgulaması, cezaevi süreci ile 12 Eylül'ün ayni sürecini değerlendirmek gerekirse neler söyleyebilirsin?

12 Mart'taki polis süreci, polis sorgusu, polisin tavrıyla 12 Eylül'den sonraki tabii, çok farklı. Daha şiddet vardı 12 Eylül'de. Polis de donanımlıydı, daha bilgiliydi, özel örgütlenmişlerdi. Kurtuluş Masası vardı, Kurtuluş Masası'na bakan özel polisler vardı. 12 Mart'ta daha sıradan bir işlem gibi kaba bir dayak: "ifadeni ver". Zaten bir şeyleri savunuyorsun, "Ben Dev-Genç'in üyesiyim" diyorsun, bir şeyler savunuyorsun, bu da onlar için bir malzeme oluyor. 12 Eylül'den sonra işkencenin dışında, mesela, bir gün gözümü bağladılar, beni bir yere götürdüler. Benimle tartışıyorlar, muhtemel ki bunlar polis falan değildi, polis müdürleri de değildi. Bana "Konuşmalarımız kaydediliyor" dedi, "Tamam" dedim, benimle siyasi, ideolojik tartışma yaptılar. Muhtemel ki bunlar, hükümetin, iktidarın adamlarıydı ya da bu konuda rapor hazırlamakla görevli MİT'in adamlarıydı.

Bu, özel bir durum mu?

Bilmiyorum başkalarına da yaptılar mı, bana yaptılar. Belki ileride aleyhimize delil çıkartmak içindi; "Kaydediyoruz" dediler, "Tamam" dedim.

Ne tartışıyorlardı?

Benimle tartışan bir adam ANAP'ı savundu bana karşı, ANAP'ın yaptıklarını savundu, yumuşaktı. Bana bir şeyler anlattırıyordu sonra kendisi bir şeyler söylüyordu. Belki de bir şeye karşı herhangi bir zaaf, bir zayıflık belirtisi söz konusu olsa, belki başka bir teklifte bulunacaktı, bilmiyorum, ben öyle algıladım o zaman. İki-üç saat kadar, ne kadar zaman geçti, onu da bilemiyorsun, böyle bir tartışmadan sonra geri gönderdiler beni hücreye. 30 gün civarında gözaltında kaldık. Şaban'la burada, İstanbul'da bir süre gözaltında kaldık, sonra bizi Ankara'ya götürdüler. Ankara'da, gözüm açıkken, bir polis geldi, "Ben sizin hareketinize gidip geliyordum, konferansına

geldim, beni tanıdın mı?" diye sordu, çıkaramadım. Kendini Kurtuluşçu diye tanıtan biriydi, ben çıkaramadım. "Sizin sempatizanınızdım, gelip dinlerdim sizi. İnşaat Mühendisleri Lokali'ne gelip giderdim" dedi ama ben çıkaramadım. Hücreden tuvalet ihtiyacı için götürüp getirirken anlattı bunları.

Sinema, tiyatro, müzikle aran nasıldı? Şimdi nasıl?

Bir şeyi seversin, istersin ama gidemezsin. 12 Mart'tan önce sinemaya giderdim, filmleri severdim. 12 Mart'tan sonra gitmedim. Bir süre sonra insanı sınırlayan, insanın günlük hareketlerini, yapmak istediklerini sınırlayan faşistler, onlarla mücadele oldu... Kendini sorumlu hissediyorsun bir şeye karşı, onlar bizi sınırladı ama okumayı her zaman sevdim. Şu bir gerçek ki insan bir şeyle ilgilendiği, bir şeyin içerisinde olduğu zaman ki duyarlılık farklıdır, dışında olduğu zaman daha farklıdır. Ben, fiilen kopuş yıllarımda dikkatimi hep canlı tutmaya çalıştım. Siyasetle, soldaki gelişmelerle, arkadaşlarımın ne yaptığıyla ilgili hep bir şeyler öğrenmeye çalıştım ama bir süre sonra uğraştığın işler seni etkiliyor, duyarlılığın zayıflıyor.
Herkes gibi geçmişte sinemaya giderdim. Önceleri Amerikan kovboy filmlerine giderdik zaman geçirmek için. Tiyatro olarak Pir Sultan Abdal'a gitmiştim, çok sevmiştim o zaman.

Ziya Sümer: Ankara Sanat Tiyatrosu ve Halk Oyuncuları, 71'lerde Ankara'da bizim en büyük tutkumuzdu.

Mutlu olurduk, giderdik, heyecanlanırdık. Bazen bir film gelirdi, konusu antiemperyalizm derlerdi, giderdim.

Gerek Dev-Genç gerekse Kurtuluş'un içinde yer alan biri olarak her iki örgütün kültürel faaliyetleri ve eğilimleri neydi?

Çok zayıftı. Çok zayıftı. (Gülüyor)

Ziya Sümer: Kurtuluş'ta kültürel faaliyetlere çok fazla yer yoktu. Mesela Öner Yağcı'nın, 12 Eylül'den önce, matbaada dizili olan kitabı yayınlanamadı. Bu konuda söyleyeceğin bir şey var mı acaba?

Hatırlamıyorum. Ahmet Telli'nin evine gittim bir iki sefer... Hâlâ takip etmeye çalışıyorum, bir söyleşisini okudum geçenlerde... Kardeşim bir iki sefer karşılaşmış, kendini tanıtmış, o da "Ali benim şefimdi" demiş (gülerek anlatıyor). Şiiri seviyordum. Ben de 12 Mart'tan önce birtakım gecelerde şiirler okudum.

Aklında var mı, o gecelerden okuduğun şiirlerden...

"Burası Ankara Ayşem/Sana gönderdiğim kartpostaldaki şehir / Öyle bir şehir ki..." abimin şiiridir.

Ziya Sümer: Demin, Öner Yağcı dedim, Öner Yağcı'nın kitabının dizildiği, matbaada hazır olduğu fakat teşkilattan izin beklediği için basılamadığı söylenir, o yüzden 12 Eylül'den sonra çıktı o kitap.

Gerçekten hatırlamıyorum.

"Yeni bir dünya kuruluyor Ayşem / Öyle bir dünya ki / harcı Vietnamlı intihar komandolarının kanı / çatısı Che Guevara'nın kemikleridir"

Ağabeyimin, o dönemde böyle şiirleri vardı. Abim, "Ayşeme Mektuplar" adı altında, 41-42 tane şiir yazmış. Tabii, şimdi bunları bulamıyoruz, bulsak basacağız. [*Ayşe'ye Mektuplar, 'Bir 68'liden Şiirler*, Mehmet Demir, Nas Ajans, Mart 2014) 12 Mart öncesi havasını da anlatan şiirlerdi onlar. Sonra o gecelerde Nazım'ın şiirlerini okurdum. Kürt şairi Cigerxwin'un şiirlerini okurdum. O ölünce onun üzerine bir yazı yazdım, bizim yayınlarımızdan birinde çıktı. Bu adam bizim Mardin kökenli, Suriye'de yaşamış 50'ler sonrasının en iyi Kürt şairidir. Asıl adı Şehmuz'dur. Kürt siyasetiyle ilgilenenler Cigerxwin'u biliyorlardı. Bu Bedirhan ailesi var, bunlar daha çok kültür, edebiyatla ilgiliydiler. Bu adamın şiirleri, enternasyonal şiirlerdi, ilgimizi çekme sebebi odur. Amerikalı bir şaire seslenen şiir yazmış "Ey Heval Robson" diye bir şiiri vardır. Pol Robson şiirlerinde zencileri anlatıyormuş, Cigerxwin "Sadece Zenciler ezilmiyor" diyor, oradan Kürtlerin durumuna geçiyor, böyle bir şair. Bolşevik Devrimi üzerine şiirleri var. Bu adam Avrupa'da zannediyorum 80'lerde öldü.

Yılmaz Güney filmlerine giderdik. Memleketteyken sinemalara giderdik, o zaman televizyon yoktu sinema vardı, önce bir tane vardı sonra üçe çıktı

çünkü talep vardı. Üç sinemada da oynanan filmlere giderdik. Rekabet olurdu, birisi Yılmaz Güney'in filmini getiriyorsa öbürü Ayhan Işık'ın filmini getiriyordu, öbürü bilmem kimin filmini getiriyordu biz giderdik onlara. Bol bol film seyretmişimdir yani.

Şimdi ne yapıyorum? İşte gündüz gazetelerden bazen bakıyorum akşam programlarına –sonuçta kafamı dinlendirmem lazım, okurum, gerçi şimdi eskisi gibi yoğun okuyamıyorum, televizyonu açıyorum bazen tartışma programlarına bakıyorum üstün körü ama genellikle bir filme bakarım...

Hangi kitabı okuyorsun şu anda?

Ben birkaç kitabı birden okurum. Selçuk'un kitabını yeni bitirdim. Öcalan'ın "Sosyalizm" mi nedir, küçük bir kitap, ona bakıyordum... Gene "Savunmalarım" diye bir kitabı vardı, cezaevinden insan hakları mahkemesine gönderdiği savunma metni, biraz onu karıştırdım.

Televizyonda dizi izliyor musun?

Dizilere, evet, bakıyorum. Mesela Fatmagül'e (*Fatmagül'ün Suçu Ne?)* bakıyorum, *Öyle Bir Zaman Geçer ki* dizisine bakıyorum, bir süre zaman geçiyor eski ilgim kalmıyor. Mahsun Kırmızıgül'ün bir dizisi başladı, köyden şehre göç eden bir ailenin dramını anlatıyor, ona takılıyorum. ■

KURTULUŞ

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ ve EZİLEN HALKLAR BİRLEŞİN

Faşist saldırılara, hayat pahalılığına ve sömürgeciliğe karşı mücadele kampanyası ÖZEL SAYISI

FAŞİST SALDIRILARA, HAYAT PAHALILIĞINA VE SÖMÜRGECİLİĞE KARŞI MÜCADELE KAMPANYASI

OLİGARŞİNİN EN GERİCİ, EN ŞOVEN KESİMİNİN DESTEĞİNDE, MHP, ÜLKÜ OCAKLARI, ÜGD GİBİ FAŞİST ÖRGÜTLERCE YÖNLENDİRİLEN FAŞİST SALDIRILAR HER GEÇEN GÜN AZGINLAŞIYOR. FAŞİST SALDIRILAR İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ BİNASI, KARS, AĞRI, BALGAT, TEPECİK, ŞENTEPE, MALATYA, SİVAS VE ELAZIĞ'DA OLDUĞU GİBİ KİTLE KATLİAMLARI NİTELİĞİNE BÜRÜNDÜ. BU SALDIRILARDA YÜZLERCE KİŞİ ÖLDÜ, BİNLERCESİ YARALANDI. KENDİSİNDEN OLMAYAN [illegible] VE HERŞEYE YÖNELEN [illegible] KARŞI Dİ-

EMPERYALİZME BAĞIMLI ÇARPIK KAPİTALİZM HERGÜN YENİ YENİ ZAMLAR ÜRETİYOR. CHP AĞIRLIKLI HÜKÜMET IMF VE TEKELCİ BURJUVAZİNİN TALİMATLARINI, ZAM TALEPLERİNİ TEK TEK UYGULUYOR. PETROL ÜRÜNLERİNE, ŞEKERE, SÜMERBANK MAMÜLLERİNE, ELEKTRİĞE GELEN ZAMLAR SOFRAMIZDAKİ LOKMALARIMIZI İYİCE KÜÇÜLTTÜ, YENİ GELECEK ZAMLARLA EMEKÇİ HALKLARIMIZ İYİCE SEFALETE İTİLİYORLAR.

TEKELLERİN DOYMAK BİLMEYEN KAR HIRSI HAYAT PAHALILIĞINI ARTTIRMAKTA, FİYAT YÜKSELİŞLERİ-

ŞABAN İBA

Görüşenler: Ziya Sümer ve Hakan Önen

Görüşme Tarihi: 2015

Seni tanıyalım, nerede ne zaman doğdun? Ailenle ilgili bilgi verir misin?

1948 yılında, gerçekte 1947, Kayseri'nin Develi ilçesinde doğdum. İlkokulu ve ortaokulu Develi'de okudum. Babam işçi, annem ev kadınıydı. Dört kız, bir erkek, beş kardeştik. Etnik köken olarak babam Türkmen, anne tarafım Avşar'dı. Babam ben ortaokulun ikinci sınıfındayken öldü. Ortaokul son sınıfta bir öğretmene karşı fiziki bir tepki gösterdiğimiz için okul Disiplin Kurulu kararı ile iki arkadaşla birlikte Develi Lisesi'nde okuyamaz cezası aldık. O sırada Kayseri Yatılı İlköğretmen Okulu'nun sınavını kazanmıştım, ama dosyamdaki disiplin cezasından dolayı kaydım yapılmadı. Bunun üzerine Ankara-Abidinpaşa semtinde bulunan ablamın yanına yerleşerek Ankara Akşam Ticaret Lisesi'ne girdim. Ticaret lisesinin gece bölümünün öğrencileri, gündüz çalışan gece okuyan fakir öğrenciler, diploma almak için gelen memurlar, astsubaylar, muhasebeciler gibi kişilerden oluşur. Bir de benim gibi başka okullardan sürgün gelen veya çalışarak okumak zorunda

olan öğrenciler vardır. Gündüzleri çalışarak geceleri okudum. Önce enişte-min hurdacı dükkanında çalışmaya başladım. Pazarlarda limon sattım, tezgahtarlık ve büro katipliği yaptım. 1965 yılı sonunda bir akrabamın torpiliyle Milli Eğitim Bakanlığı'na daktilograf olarak işe girdim.

Liseyi Ankara'da okumam benim hayatımın dönüm noktası oldu. 1965 yılında devrimci oldum. Ankara'da lisede devrimci olan ilklerdendim. Devrimci olmamda kişiliğimden gelen dürtüler, ortaokulda iken oluşturduğumuz arkadaş grubu ile sisteme karşı gösterdiğimiz içgüdüsel tepkiler, lisede Köy Enstitü kökenli Türkçe öğretmenim ve görme engelli ekonomi öğretmenlerimin etkileri oldu. Ankara Akşam Ticaret Lisesi'nde fazla bir devrimci etkinliğimiz olmuyordu ama arkadaşlık ve dostluklar kuruyorduk. Okulda öğrenci-öğretmen ilişkileri klasik okullardaki gibi olmadığı için öğretmenlerle de dostluklar kurabiliyorduk. O zamanlar ticaret liselerini bitirenler istedikleri her okula giremiyor, daha çok iktisadi ve ticari ilimler akademilerine özel sınavla giriyorlardı. Mezunların başka okullara girilebilmesi için çaba sarf ediyor ve sisteme eleştiriler yöneltiyorduk.

1967 yılında okuldan mezun olup Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne (AİTİA) girdim. Aynı yıl bir grup arkadaşla birlikte Türkiye Akşam Ticaret Liselileri Mezunları Derneği'ni kurduk. Kurucu başkanlıktan sonra yapılan ilk kongrede dernek başkanı oldum. Dernek olarak Tandoğan'dan Kurtuluş'a kadar elimizde kazma ve küreklerle uzun bir yürüyüş yaptık. Yürüyüşümüzü Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) destekledi. Ayrıca 1967'de AİTİA'de okul bahçesinde açlık grevi yaparak 50 kişilik kontenjan açılmasını sağladık.

Aynı yıl, işyerindeki masamın bir gece aranması ve içinde FKF'nin bildirilerinin bulunması nedeniyle MEB'deki görevime son verildi. Buna karşı işyerinde direniş yaptım, mesai saati bitiminde polis beni zorla binadan attı. Danıştay'a dava filan açtım, ancak "D Cetveli" denilen bir statümden dolayı işe geri dönemedim. İşsiz kalınca lisedeki gibi eski türden işlere başladım. Bu kez el arabasıyla sebze ve meyve sattım. Daha sonra altı ay kadar Ziraat Bankası'nda çalıştım ancak devrimci faaliyetim anlaşılınca asaletim tasdik edilmedi ve bu işten de atıldım. Bir ara Hukuk Fakültesi'nin önündeki merdivenlerde kestane sattım. Zabıta gelince okulun içine kaçıyordum.

O zamanlar FKF Kızılay'da, Selanik Sokak'ta bir binanın ikinci katındaydı. Fırsat buldukça oraya gidiyor, tartışmaları falan izliyordum. Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) Çankaya İlçe binası da Cebeci'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin tam karşısındaki binanın 3. katındaydı. Bu binada Develi Öğrenci Yurdu da olduğu için oradaki arkadaşları görmeye gittiğimde TİP'e de uğruyordum.

Silahlı sosyalistler

Develi'den ortaokul arkadaşım Selçuk Polat'ın liseyi bitirip Ankara'ya gelmesinden sonra birlikte gizli ve silahlı bir örgüt kurma planları yapmaya başladık. Ankara Yenimahalle'de bir ev kiralayarak arkadaşlarımızı burada örgütlemeye çalışıyorduk. Selçuk, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne (DTCF) girmişti. Burada diğer okullara göre daha fazla bir hareketlilik vardı. Selçuk, okulda bizim düşündüğümüz gibi silahlı bir gruba takılmıştı. Onlar Selçuk'a örgüte girme önerisi yapmışlar. Bunu aramızda değerlendirerek bu gruba girmesine karar verdik. Selçuk'un gözlemlerinin ardından ben ve daha sonra da Hüdai Arıkan'ı sokacaktık. Selçuk'tan sonra onun önerisiyle ben de bu gruba girdim. Sami Gürler denen Sivaslı Çerkez birinin önderliğinde kurulan bu silahlı grup İttihat ve Terakki tarzı bir örgütlenmeydi. Silah üzerine yemin ediliyor, özel görevlendirmelerle bombalamalar falan yapılıyordu. Kendimize "Silahlı sosyalistler" diyorduk. FKF'yi, TİP'i, öğrenci toplantılarını küçümsüyorduk. Ama hiçbir eylemi kaçırmıyor ve katıldığımız eylemleri radikalleştirmeye çalışıyorduk. Kitle gösterilerinde silah kullanıyor, kitleyi ajite etmek için molotof falan atıyorduk. 1968'lerde yükselen devrimci gençlik eylemlerinde, boykotlarda, işgallerde ve faşistlere karşı silah kullanmaya başlamıştık. Bu nedenle FKF yöneticileri bize kuşkuyla bakıyordu.

Bu süreçte İstanbul'da oluşan Devrimci Öğrenciler Birliği (DÖB) grubuyla ilişki kurmuş ve adeta onların bir tür şubesi gibi çalışmaya başlamıştık. DÖB'lüler Ankara'ya gelince birlikte oluyorduk. Biz de İstanbul'daki eylemlere katılıyorduk. Bir telefonla atlayıp İstanbul'a yardıma filan gidiyorduk. DÖB'lülerin arasında farklılıklar vardı. Mustafa Gürkan'ın başını çektiği bir grup, Deniz Gezmiş'in önderliğine karşı çıkıyor ve cuntacı eğilimler taşı-

yordu. Bu nedenle Deniz, bu işler İstanbul'daki arkadaşlarla olmayacak filan diyordu. Bu bağlamda Deniz'in bizim gruba Amerikan elçisini kaçırmayı teklif ettiğini hatırlıyorum.

Selçuk ve benim giderek FKF'lilerle ilişkilerimiz daha çok gelişti. İkimiz de bulunduğumuz okulların derneklerine üye olmuştuk. Ben AİTİA Dev-Genç'e üye olmuş ve sonra da yönetim kuruluna girmiştim. Artık Dev-Genç'in tüm faaliyetlerine katılmaya başlamıştık. Kısa zamanda militanlığımızla ön plana çıktık. Bizim silahlı grubun önderi sayılan Sami, bizim dışa açılma tavrımıza karşı çıkmaya başladı ve örgütün kararlarının tartışmasız uygulanmasını istedi. Bu arada Sami'nin önerdiği bazı provokatif eylemlere karşı çıkmaya başlayınca, o da bize karşı tavır almaya başladı. Bundan dolayı ilişkilerimiz bozuldu. Biz de gruba karşı tavır aldık ve giderek bu gruptan koptuk.

Bu arada ben TİP'in Çankaya ilçesine üye oldum. Üye olduğumda parti içinde keskin ayrılıklar ve saflaşmalar vardı. Üye olmaya giderken beni sözlü sınav için uyarmışlardı. Ben de buna göre hareket ettim ama o günlerde olaylar öylesine hızlı gelişti ki, ben kendimi boylu boyunca Dev-Genç'in içinde buldum. Önce Ankara-Beşevler'de militan bir devrimci olarak ön plana çıkmıştım. Daha sonra Ankara çapında bir pozisyon kazandım. Öğrenci hareketi içindeki Sosyalist Devrim, Milli Demokratik Devrim (SD-MDD) ayrışması giderek keskinleştiği için ben bir daha TİP'e gitmedim. 1969 yılında FKF'nin adı Dev-Genç olduktan sonra da MDD'nin aktif savunucusu oldum. Sonraki süreçte TİP kongrelerinin ve TİP Genel Merkezi'nin basılmasında falan yer aldım.

Gerilla deneyimi

1969'da DTCF işgalinden sonra Temmuz ayında (bu işgalde bizim grup etkili olmuştu) dört kişi gerilla eğitimi için Nurhak Dağları'na gittik. 15 gün Elbistan dağlarında dolaştık. Dağlarda yaşama, yürüyüş, tırmanma, avlanma vb. talimleri yaptık. Gruptan İhsan'ın Elbistan'daki akrabalarının çiftlik evini kullandık. Köylülerle ilişkiler kurduk. Ancak bu süre içinde Selçuk ve ben, hem bulunduğumuz bölgeden ve hem de diğer iki arkadaşımızdan

memnun olmadık. Selçuk'la vardığımız sonuç şöyleydi: Bir; bu adamlardan gerilla filan olmaz. İki; bu bölgede gerilla faaliyeti yapılamaz. Nitekim 15 gün sonra dağılmaya karar verdik. Biz Selçuk'la yaklaşık 50 kilometrelik bir dağ yürüyüşünden sonra Develi'ye, oradan da Ankara'ya geldik. Sonra yüzümüzü Dev-Genç'e ve gençlik hareketi içindeki militan gruplara döndürdük.

O günlerde Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) yurdunda polis olduğundan şüphelenilen birinin sorgusu sırasında Sami'den söz etmesi üzerine Sami'yi Selçuk'la birlikte sorguladık. Sorguda Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Oktay Etiman gibi arkadaşlar da vardı. İşin içine ODTÜ'ler de girince Sami'yi ODTÜ mahzenlerine götürdük. Sorguda polisliği asla kabul etmeyen Sami, başındaki nöbetçinin zafiyetinden yararlanacak ODTÜ'den kaçtı. İki gün sonra da Selçuk Polat'ı okulda silahla vurmaya kalkıştı. Kaçak duruma düşen Sami'nin peşini bırakmadık. Ama ortalıktan kayboldu, daha doğrusu köşesine çekildi. Biz –ben, Selçuk, Hüdai ve bu arada Nail Karaçam da dahil oldu bize– kendi yolumuza, daha doğrusu o sıralarda oluşum aşamasında olan Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi (THKP-C) ile yolumuza devam ettik.

Bu arada "gerilla" olmakta kararlısınız, Nurhak Dağları'ndaki deneyiminiz başarısız olunca bir ara Filistin'e gitmeye çalışıyorsunuz?

1970 başında Hüdai ile birlikte Filistin'e gitmeye karar verdik. Amacımız orada sıkı bir gerilla eğitiminden sonra Türkiye'ye gelip gerillayı başlatmaktı. Grubun dağılmasının ardından Mersin Öğrenci Yurdu baskınından dolayı hapse giren Selçuk'la cezaevine giderek vedalaştık. Silahlarımızı bırakacağımız yeri söyledik. Cezaevinden çıkınca onun da gelmesini istedik. Selçuk gitmemize karşı çıktı. Bir daha görüşelim, dedi. İkinci görüşmemizde Selçuk, içeride Yusuf Küpeli ile görüşmeler yaptığını, onun da gitmemizi istemediğini, Dev-Genç içinde kalarak görevler üstlenmemizi filan söylediğini, iletti. O zamanlar Yusuf Küpeli Dev-Genç militanları tarafından ve bizim tarafımızdan da sevilen, sayılan biriydi. Kitle eylemlerinde öncülük yapan biraz deli dolu militan bir devrimciydi.

Selçuk'un anlattıkları bizi ikna etmediği için Filistin'e gitme kararımızı değiştirmedik. Bu kararı almamızda sanırım, daha önce Filistin'e giden Deniz Gezmiş, Yusuf Küpeli ve esas olarak da o günlerde sınırda yakalanan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) grubunun etkisi olmuştu. Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinden bir arkadaşımızın yardımıyla ve bir kaçakçı vasıtasıyla sınırı geçmeye çalışırken jandarma tarafından yakalandık. Kaçakçı hem paramızı almış ve hem de bizi ihbar etmişti. Dokuz gün boyunca Kilis'te MİT'te sorgulandık ve işkence gördük. Perişan halimizle çıkarıldığımız mahkemede serbest bırakıldık. Ankara'ya geldikten sonra Dev-Genç'in aktif militanları olarak faaliyetimize devam ettik. Bu arada Selçuk'un dediği noktaya geldik. Yani, Yusuf Küpeli ile konuştuk ve onunla ilişkileri sürdürerek Dev-Genç'in militan faaliyetlerine katılmaya başladık.

Ben okulumdan dolayı Beşevler'deki anti-faşist mücadelede aktif bir şekilde yer aldım. Beşevler teknik ve mesleki okullar bölgesiydi. Fen, Eczacılık ve İlahiyat Fakülteleri, Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, AİTİA, Gazi Eğitim Enstitüsü ve ayrıca 4-5 adet lise düzeyinde motor ve teknik sanat okulları vardı. Teknik okullarda okuyanlar genellikle taşradan ve fakir kesimlerden gelen öğrencilerdi. Buralardan mezun olanlar da taşraya gidip sanat okullarında öğretmenlik yapıyorlardı. Bu bakımdan bölgedeki teknik okullar ve öğretmen okulları faşist örgütlenme için önemliydi. Faşistler bu bölge için; "Buradan bir öğretmen yetiştiririz, gider 10 kişi eğitir" diyordu. Hatta bu sözün Türkeş tarafından söylendiği iddia edilmişti.

Ankara'da ilk silah 1967 yılında Beşevler bölgesinde (AİTİA'da) kullanılmış ve giderek burası silahlı çatışmaların merkezi olmuştu. 1970 yılı boyunca benim "Zapata" ismiyle nam salmam ve Dev-Genç'in silahşörü haline gelmemin bir nedeni de AİTİA öğrencisi olmamdı. Faşistlerin baskısı nedeniyle bölgede bir sürü silahlı çatışmaya katılmıştım. Bölgedeki Dev-Genç faaliyeti AİTİA, Fen Fakültesi, Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nda sürüyordu. Küçük bir grup ta eczacılıkta vardı. Okulların her birinde, sayıları 3-5 kişi de olsa militan devrimci öğrenciler faşistlere karşı sıkı bir mücadele yürütüyordu. Daha sonra

bu militan devrimcilerin bir bölümü THKO'lu, daha büyük bölümü de THKP-C'li oldu.

Dev-Genç Bölge Yürütme ve MYK Üyesi

Bu sırada Ankara'da Dev-Genç Bölge Yürütme Kurulu yoktu. Genel merkez Ankara'da olduğu için bu görevi Dev-Genç MYK'sı yürütüyordu. 1970 yılı gerek devrimci gençlik ve gerekse işçi sınıfı hareketinin yükseldiği bir yıl olduğu için, MYK tarafından Ankara Bölge Yürütme Kurulu oluşturuldu. Dev-Genç Bölge Yürütme Kurulu Başkanlığı'na ben getirildim. Bu yıl boyunca yoğun bir faaliyet içinde oldum: Hüseyin Cevahir'in ardından -onun bölgede aranması üzerine bıraktığı çalışmaları tamamlamak için- bir arkadaşla birlikte Kürdistan'a gittik. Diyarbakır, Batman, Siirt, Bitlis ve Van'da yereldeki devrimcilerle görüşerek "Komando baskınları" için rapor hazırladık. Daha sonra Bulancak fındık mitingi çalışmaları için 5 kişilik bir grup devrimci öğrenciyle bölgeye gittim. Ancak Mustafa Kuseyri'nin ölümü nedeniyle erkenden döndüm. Fen Fakültesi, AİTİA, DTCF, Ziraat Fakültesi ve Dışkapı öğrenci yurtlarına yönelik polis ve faşist baskınlarına karşı aktif görevler aldım. Yaz boyunca ODTÜ kırsalında Dev-Genç'li militanlara silah eğitimi verdim. Bu sırada Nail Karaçam'ı Fen Fakültesi önündeki bir faşist saldırıda kaybettik. Ondan önce de Mustafa Kuseyri'nin elim ölüm olayı yaşanmıştı. Her iki ölüm –her ikisiyle de silah ve kavga arkadaşıydım– beni derinden etkilemişti.

16 Haziran 1970'de İstanbul'da yapılan işçi gösterilerine destek için, Ankara'da işçileri ayaklandırmak amacıyla büyük sanayiye gittik. Burada esnafın tepkisiyle karşılaştık ve işçileri harekete geçiremedik. Sanayiye yakın bir yerde konuşlanan Toplum Polisi karargâhından gelen polislerin müdahalesiyle dağıtıldık. Temmuz ayında Doktorcularla yapılan mutabakat üzerine Mersin'deki işçi çalışmalarına katıldım. Mersin'de iken Adana'daki fabrikalar ilgimizi çekmesine karşın sağlam ilişkiler kuramadığımız için bir varlık gösteremedik. Bu arada Yapı-İş sendikasında yönetim değişimi yapıldı. Sendikanın Akdeniz Bölge Temsilciliği bana verilmişti. Elimdeki yetki

belgesi ile Adana-Mersin, Antalya-Burdur-Isparta illerini dolaşarak sendikanın mallarını (araba, bina vs) teslim almaya çalıştım.

Ankara Bölge Yürütme görevimi Dev-Genç'in 17-18 Ekim 1970'de yapılan sonuncu ve 4.Kurultayı'na kadar sürdürdüm. Bu Kurultay'da Dev-Genç Merkez Yürütme Kurulu'na seçildim. Dev-Genç'in yeni MYK'daki işbölümüne göre ben, Cebeci bölgesi, militan grupların örgütlenmesi ve mühimmat işlerinden sorumlu oldum. Bu pozisyonumla artık şekillenmeye başlayan THKP-C içinde yer aldım.

Burada THKP-C'nin oluşum sürecini ve eylemlerini anlatmak isterdim ama bu, görüşmemizin sınırlarını aşıyor. Sanırım şimdi THKP-C'nin yenilgisinden sonra ortaya çıkan ve bana göre onun devamı niteliğinde ele alınması ve irdelenmesi gereken Kurtuluş'u anlatmam gerekiyor.

Bu noktada biraz THKP-C'den söz edecek olursak, gücü nereden geliyordu? Sonuçta 12 Mart dönemi içinde sen de tutuklanıp hapse giriyorsun. Ortaya çıkan yenilginin nedenlerini nasıl değerlendirdiniz?

Kızıldere katliamı ile birlikte THKP-C'nin ağır bir yenilgisi oldu. Yenilginin ardından, THKP-C'den geriye çok fazla kadro ve sempatizan, malimaddi olanaklar kalmamıştı. Ama siyasal ve örgütsel bir miras kalmıştı, sorun onu bir bütün olarak sahiplenip sahiplenmemekti. Yapılan eylemler, devlete bir başkaldırı ve bir direniş niteliğinde olduğu için genelde bütün devrimci kişi ve gruplar tarafından sahiplenilmişti. Cezaevlerinde ise durum biraz daha karmaşıktı. Özellikle İstanbul'da önderlerin bir kısmında görülen nedametçilik, hareketin dışarıdaki unsurlarını da genel olarak sarmış olmakla birlikte, 68 döneminin devamı niteliğinde olan devrimci gençlik hareketinin yeniden yükselişe geçmesi, durumu değiştirmeye başlamıştı. THKP-C o dönemde, diğer örgütlerden -mesela THKO'dan- daha fazla kadro ve sınıf ilişkilerine sahip bir örgüttü. Bu bağlamda Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Zonguldak, Samsun, Ordu, Giresun, Adana, Mersin kentlerinde nispeten örgütlü yapıları vardı. Dev-Genç yönetiminin büyük çoğunluğu ve genel olarak Dev-Genç'in kitlesi THKP-C'nin kadrosu veya sempatizanı sayılırdı. Ayrıca İzmir Aliağa'da, Zonguldak Ereğli'de, Kocaeli'de işçi ilişkileri ve yine ordu içerisinde genç subaylardan oluşan –daha çok da havacı

subayların oluşturduğu– bir yapılanma söz konusuydu. Subaylar, Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Kütahya, Kayseri, Merzifon gibi askeri birliklerin olduğu yerlerdeydi. Yine yurtdışında ve özellikle Fransa'da "Yurtdışı Büro" denilebilecek bazı ilişkilerden söz etmek mümkündü. Bu yaygın ilişkilerden geriye kalanlar, bir yandan THKP-C'nin gücünü gösterirken, bir yandan da miras kavgalarının başlamasına neden oldu.

Kızıldere katliamından sonra cezaevindeki önder ve kadrolar arasında hareketin teorik ve siyasal hattı üzerinde başlayan sorgulama, esas olarak İstanbul ve Ankara'da sürüyordu. Mahir'lerin Maltepe cezaevinden firarlarından sonra, örgüt içerisinde başlayan ayrılık ve bölünme doğrudan cezaevlerine yansımıştı. Öncelikle de İstanbul'a yansımış, orada daha yoğun tartışmalara ve saflaşmalara neden olmuştu. Buradaki ayrışmalar bir süre sonra, devlete karşı bir teslimiyet ve işbirliğine dönüşen bir tutum şeklinde, nedametçilik anlayışını yarattı. Nedametçilik, THKP-C'nin merkezinde yer alan Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga ve İrfan Uçar gibi yönetici pozisyonunda olan arkadaşlar arasında başladı ve giderek başka kadro ve sempatizanlara kadar yansıdı. İstanbul'da başlayan nedametçiliğe karşı sekter tutumlar gelişerek bazı kadroların sağa ve sola doğru savrulmalarına neden oldu. Bu tutumları ben, Ankara Mamak'tan İstanbul'a Selimiye Cezaevi'ne gittiğimde yerinde görmüştüm.

İstanbul ve Mamak Askeri Cezaevleri arasındaki bağlantı, o zamanlar her iki yerde de yargılanan İrfan Uçar tarafından sağlanıyordu. İrfan yakalandığında poliste direnişiyle dikkat çeken Ankara'dan tanıdığımız bir arkadaşımızdı. Mamak'a gelip gittikçe ondan hem örgüt içerisindeki sorunları hem de davanın yargılama sürecini öğreniyorduk. THKP-C'nin bir kısım belgelerinin fotokopilerini de getiriyordu. İrfan, Ankara'daki tartışmalara katılmamakla ya da görüşlerini açıklamamakla birlikte, toparlayıcı bir fonksiyon üstlenmiş gibi görünüyordu. Daha sonra nedametçi oldu ve Ankara'ya bir daha gelmedi.

Ben, 15-16 Haziran Davası sanıklarındandım. Aynı zamanda THKP-C ile ilgili de bir soruşturma vardı hakkımda; o yüzden Ankara Mamak'tan İstanbul'a götürüldüm. İstanbul'da Selimiye'nin denize bakan kulesinin en altındaki hücrelerde –ki zor koşullarda yaşanan yerlerdi o hücreler– dokuz

gün kaldım. Münir Ramazan Aktolga ve Yusuf Küpeli gibi arkadaşlar da oradaydı ve tutumlarından, onların farklı bir pozisyona girdiğini anladım. Ben onlarla ilişki kurmaya çalışırken, onlar benimle ilişki kurmak istemiyorlardı. Yandaki hücrelerden biri, beni pasifizm veya işbirliğine yöneltmeye çalışan laflar söylediğinde, buna tepki gösterdim. Askeri savcı önce 15-16 Haziran Davası ile ardından THKP-C ile ilgili ifademi aldıktan sonra Selimiye'nin Haydarpaşa'ya bakan cephesinin üst katındaki cezaevine gönderildim. Cezaevinde çok ciddi bir saflaşma vardı. Bu bölümde o sıralar subaylar, Necmi Demirler, DİSK üyesi işçiler, Yılmaz Güney gibi THKP-C'den tutuklanmış başka arkadaşlar da vardı. THKP-C eylemlerine karşı yapılan tartışmalara Necmi Demir'lerin sekter tepkileri vardı. Bu tavır onları daha sonra Maoculuğa yöneltti.

Münir Ramazan Aktolga'nın böyle bir yönelime girmiş olmasına çok şaşırmadım; çünkü biz Münir Ramazan Aktolga ile Ankara'da Seyranbağları'ndaki bir manav dükkânın bodrumunda bir süre birlikte kalmış ve sonra 14 Haziran'da yakalanmıştık. Orada saklandığımız süre içerisinde –ki orası sadece saklanma yeri olarak tutulmuştu– üstte bir manav görüntüsü vardı ama bodrum katında biz Münir'le birlikte kalıyorduk. Münir zaman zaman Yusuf Küpeli ile görüşmeler yapıp geliyordu. Kaldığımız zaman içerisinde iki tane eylem oldu. Birisi İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırılıp öldürülmesi, ikincisi de Sibel Erkan olayı. Her iki olay da beni çok heyecanlandırmıştı. Münir benim heyecanlı tutumumu, tavrımı bildiği için dikkatli bir şekilde bana bu iki eylemin de yanlışlığını bir şekilde ifade etmeye çalışmıştı. Özellikle Sibel Erkan olayının yanlış olduğunu, Elrom olayının ise THKP-C'nin gücünü aşan ve üzerine büyük tepkiler çeken, dolayısıyla da altından kalkılamayacak bir eylem olduğu yönünde eleştiriler yapıyordu. Biz bunları böyle konuşmamıştık filan diyordu. Ben, olaylardan heyecanlandığım için Elrom olayı konusunda hiç tartışma kabul etmiyordum. Sibel Erkan işinin uzatılmasının pek doğru olmadığını düşünmekle birlikte Mahirlerin polise karşı kendilerini koruyucu bir önlemi şeklinde değerlendiriyordum. Münir'in yakalandığımızda polis ve savcılıktaki davranışları onu gözümden düşürmeye başlamıştı. Münir, THKP-C'nin üç Yürütme Kurulu üyesinden birisi olduğu için, ona karşı örgüt disiplinine uygun bir tavır ser-

giliyordum. Polis sorgusunda hiçbir şey kabul etmemiştik. Gözaltında kalırken ve savcılık aşamasında davranışlarıyla kendisini hiçbir şeye bulaşmayan ve sanki tahliye olup gidecek gibi bir pozisyona sokmaya çalışıyordu. Benim en çok dikkatimi çeken buydu.

Yakalandığımız sırada yanımızda bir miktar silah ve mühimmat vardı, onları benim üstlenmemi istedi, kendisinin orada tesadüfen bulunduğu gibi bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Kabul etmedim ve kendisine bunları kabul etmek zorunda değiliz, dedim. Pek konuşmuyordu ama o sıralar Münir'in, giderek THKP-C çizgisinden kayıyor veya uzaklaşıyor gibi bir havası vardı. Ona rağmen Dışkapı'daki Yıldırım İnzibat Bölge Komutanlığı sahası içinde bulunan Tutukevi'nde ortaya çıkan bir imkânı değerlendirerek Münir'in firarını sağladık. Ben, bu firarı kamuoyuna duyulması için Dev-Genç Davası duruşmasında açıklama yaptım. "Böyle bir arkadaşımız firar etti" dedim, çünkü bu konuda basında hiçbir şey yazılmamıştı. Aradan fazla zaman geçmeden Münir yakalanıp Dev-Genç Davası'na geldiğinde, mahkemedeki sorgusunda, "Ben, tel örgülerden çıkarken dışarıdaki provokasyonu nasıl önleyeceğimi düşünüyordum" dedi. Bunun üzerin ben mahkemede şiddetli tepki göstererek onun ve Yusuf'un hain olduğunu söyledim. Münir'i genel olarak, en azından ben ve benim çevremdeki insanlar, pek sevmezdik ama Yusuf'un da bu yöne girmiş olması daha üzücü bir durumdu. Yusuf o zamanlar militan ve kavgacı bir devrimciydi. Ankara'nın Deniz Gezmiş'i gibiydi. Bu nedenle ben, Selçuk Polat, Hüdai Arıkan ve Nail Karaçam gibi birlikte silahlı bir grup oluşturduğumuz arkadaşlarımla ondan etkilenerek THKP-C'li olmuştuk. Tabii, o zamanlar Mahir Çayan henüz ön planda değildi, daha çok yazan-çizen bir devrimci pozisyonundaydı. Esas militan, işleri götüren, sokak eylemlerini sürdüren Yusuf Küpeli'ydi.

Ankara'da, Mamak cezaevinde hava daha farklı herhalde, nasıl bir gruplaşma vardı? Aranızdaki ilişkiler nasıldı?

İstanbul'dan Ankara Mamak Cezaevi'ne döndükten sonra THKP-C içindeki ayrışma ve saflaşmalar kafamda iyice netleşti. Mamak Cezaevi'ndeyken bir şekilde dışarıyla ve örgütle ilişkilerimi sürdürüyordum. Avukatlar kanalıyla dışarıdaki olaylar, gelişmeler bana ulaşıyordu. Gelen

bilgileri İlhami Aras'a, Mustafa Kemal Kaçaroğlu'na, Mahir Sayın'a aktarıyor ve diğer bazı arkadaşlarla paylaşıyordum. Dışarıdan gelen bilgiler hiç iç açıcı değildi. Kızıldere öncesinde örgütün dağıldığı, bölündüğü, parçalandığı ve giderek dağılma sürecine girdiği görülüyordu. Bu arada tutuklanıp Mamak Cezaevi'ne gelen Hüseyin Yavuz, Oğuzhan Müftüoğlu ve Zafer Kutlu'nun aktardıkları da bu bilgilerle örtüşüyordu.

İstanbul'daki nedametçilik anlayışı Mamak Cezaevi'ne yansımadı çünkü burada, devrimci ortam vardı, cezaevi faaliyetleri devrimci bir çizgide sürüyordu. Ancak Mamak'ta da ideolojik savrulmalar başlamıştı. THKO'luların, bir süre sonra Proleter Devrimci Aydınlıkcı (PDA), yani Doğu Perinçek veya Maocu çizgiye doğru ideolojik evrilmelerine karşın biz, THKP-C'liler olarak Maoculara karşı eski çizgimizi sürdürdük. Kendi aramızda ve dar bir şekilde THKP-C çizgisini sorgulama ve eleştirme süreci başlattık. Bu tartışmaları daha çok Kemalizm, öncü savaşı ve Kürt sorunu kapsamında yapıyorduk. Bir de, THKP-C önderliğinin zafiyeti meselesi vardı. Bu konuda "Acaba önderlik kendini koruyabilir miydi? Hareketin sürekliliğini devam ettirebilir miydi?" gibi sorulara yanıt arıyorduk. Mamak'ta THKP-C'nin genel olarak politik ve örgütsel çizgisini savunan ve bu çizginin devamını sağlamak isteyen bir grup devrimci vardı. Bunlardan hatırladığım isimler şunlar: Şaban İba, İlhami Aras, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Mahir Sayın, İlhan Kalaylıoğlu, İsmail Metin Ayçiçek, Mustafa Uslu, Fahri Doğu, Ömer Balköse, Ziya Sümer, Ali Demir, Öner Yağcı, Celal Polat, Saim Koç, İrfan Cüre, Tayfun Mater, Akın Dirik, Sait Kozacıoğlu, Oğuzhan Müftüoğlu, Ali Artun, Serdar Mun, Nazım Aslan, Ali Başpınar, Sedat Kesim, İbrahim Sevimli, Ahmet Nergis... Bu devrimciler aynı zamanda Dev-Genç'in ileri kadrolarıydı. 250 kişilik Dev-Genç Davası'nda yargılanan, okullar düzeyinde Dev-Genç'in militan faaliyetlerine katılan ve birçoğu Dev-Genç'in fakültelerdeki şube yönetimlerinde yer alan devrimcilerdi. Bu arkadaşlarla yaptığımız iki-li-üçlü tartışmalar ve geleceğe ilişkin niyetler afla dışarı çıkıncaya kadar sürdü. İlk planda "Mamak grubu" olarak tanımlanabilecek bu grup daha sonraki süreçte Kurtuluş ve Devrimci Gençlik (Dev-Yol) hareketlerinin çekirdek kadrolarını oluşturdu.

Bu ara da Mamak'ın pozisyonuna da biraz bakmak lazım. Mamak'ta çok önemli ve büyük davalar görülüyordu. Bunlar, Dev-Genç, THKO, PDA'cıların Türkiye İhtilalci İşçi ve Köylü Partisi davası, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), DTCF olayları, birtakım öğretmenlerin oluşturduğu gizli örgüt davası, Bulgaristan'a uçak kaçırma ve Birleşik Cephe Davası gibi davalardı. Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği (TMMOB) Davası'nda Dev-Genç ve Dev Güç'le ilişkilerden dolayı mühendis, avukat, öğretim üyesi, yazar, gazeteci gibi başka birçok insan da yargılanıyordu. Davalar 28. Tümen içerisinde bulunan tank taburu ve Dışkapı'daki Askeri Ana Tamir birimindeki iki salonda sürüyordu. Mamak Cezaevi'nin dışında, tümen içinde 2 No'lu Cezaevi, Yıldırım Beyazıt'ta Kadınlar Cezaevi ve aynı yerdeki sonradan kapatılan bir tutukevi vardı. İzmir Dev-Genç Bölge Yürütme Davası'nın da birleştirildiği 250 kişilik merkezi Dev-Genç Davası en kitlesel olanıydı. Bildiğimiz bütün örgütlerin ana kadroları Dev-Genç'lilerden oluştuğu için, herkesin birbirini tanıdığı devrimciler bu davada yargılanıyordu. İstanbul'da THKP-C, Türkiye İşçi-Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO) davaları, Cemal Madanoğlu Davası, 15-16 Haziran olayları, DİSK ve İstanbul Dev-Genç davaları vardı. Mahkemeler İstanbul'da Selimiye Kışlası'nda görülüyordu. Diyarbakır'da ise Devrimci Doğu Kültür Ocağı (DDKO) Davası vardı.

O zamanlar, birkaç davadan yargılanan insanlar istedikleri takdirde diğer kentlerdeki davaların duruşmalarına katılabiliyorlardı. Bu nedenle Ankara, İstanbul ve Diyarbakır'a gidip gelenlerin oluşturduğu yoğun trafikte, Mamak üç kent arasında bilgi alışverişinin merkezi konumundaydı. Mamak'ta diğer bölgelerdeki davalardan ve devrimci örgütlerden somut bilgiler elde etmemiz, bizim geleceğe biraz daha geniş bir perspektifle bakmamızı sağlıyordu. Hemen her yerde ne olup bittiğini biliyorduk. İstanbul'dan Mahir Çayan'ın *Kesintisiz Devrim* broşürlerinin ikincisi, hatta üçüncü kısmının el yazması taslağı, THKP-C'nin tüzük ve programı, geri çekilme taktiği ile ilgili Mahir Çayan'ın notları, Elrom'un kaçırılması, Sibel Erkan'ın rehin tutulması, Hüseyin Cevahir'in öldürülmesinin ardından Mahir'in intihar teşebbüsü, örgüt içerisinde bölünmeyle ilgili çeşitli yazışmalar, tartışmalar, belgeler bize ulaşıyordu. Hatta İstanbul Maltepe Cezaevi'ndeki Mahir'lerin

firar olayını da önceden biliyorduk. O firarı kolaylaştırmak için İstanbul'da Maltepe Cezaevi'nde açlık grevi yapmışlardı, İrfan Uçar o ara İstanbul'dan gelmiş ve bunu ilettiği için biz de Mamak'ta bir destek grevi yapmıştık. Tabii ki bu firar bizi çok heyecanlandırmıştı.

Kızıldere Katliamı ve Ertuğrul'un mektubu

Çoğunu bizzat tanıdığımız ve bildiğimiz bir grup devrimcinin Kızıldere'de, sanki mücadelenin son aşaması gibi katliamla sonuçlanan eylemi, bizde duygusal bir atmosfer yarattı. Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idam süreçlerinin ilerlemesi de cezaevindeki tüm devrimcileri etkilemeye başladı. Bu arada, "Kızıldere katliamı nasıl oldu, nasıl bitti, neden orada oldu?" gibi çok merak ettiğimiz konularda önemli bir gelişme oldu. Ertuğrul Kürkçü yakalandıktan kısa bir süre sonra Mamak Cezaevi arka hücrelerine getirildi. Daha doğrusu bu haberi koğuşlar arasında iletişimimizi sağlayan gardiyan Nazif'ten o gece öğrendim. Bunun üzerine Ertuğrul'a, geçmiş olsun dileklerimle hücrede bir şeye ihtiyacının olup olmadığını soran ve Kızıldere'de yaşananlara ilişkin bize bilgi vermesini istediğim kısa bir notla birlikte kağıt ve kalem gönderdim. Bir süre sonra geri gelen gardiyanla Ertuğrul'un, daha çok kağıt istemesi üzerine on sayfa kadar daha kağıt gönderdim. Ertuğrul sabaha karşı, dokuz sayfalık bir mektup gönderdi. Niye dokuz sayfa? Aslında Ertuğrul, o zamanlar büyük harflerle yazardı, hâlâ yazıyor mu bilmiyorum, el yazısı büyük harflerleydi. Ertuğrul o mektupta olayı bütün detaylarıyla anlatmıştı. Mektubu bir çırpıda okudum ve o zamana kadar hiç düşünmediğimiz şeyleri öğrenince çok çok heyecanlandım. Kızıldere'de ev sarıldığında nasıl davranılacağı üzerine yapılan konuşmalardan söz ediyor, megafonla konuşmak için Mahir'in çatıya çıktığında bir keskin nişancı tarafından öldürülmesi, onun ardından evde yaşanan panikten bazı arkadaşların birbirlerini yaralaması, İngilizlerin nasıl vurulduğu ve kendisinin nasıl sağ kaldığını vb. detayları içeriyordu. Sıcağı sıcağına ve birinci elden yazılan bu mektupta anlatılanlar birçok spekülasyona yol açabilirdi. Bu nedenle mektubu herkese okutamayacağımı düşündüm. Sabah havalandırma sırasında mektubu önce üç arkadaşa (İlhami, Kemal ve Mahir) vererek okuttum. İkinci gün bir-

likte konuşarak isimlerini saptadığımız bazı arkadaşlara da okuttuktan sonra mektubu saklamaya karar verdik. Bu mektup o sıralar yaptığımız bir isyan sırasında kayboldu. Cezaevinde iki arşivcimiz vardı: biri Ziya Sümer, öteki de Tayfun Mater. Basit bir zula yöntemimiz vardı. Bazı belgeleri kolilerin arasında saklıyorduk, o nedenle kolilerle birlikte çöpe atılmış veya yakılmış olma ihtimali yüksek.

Mektubu okuduğum sıradaki duygularımı hatırlıyorum. Örgüt içinde yaşanan ayrışma ve örgütsel sürecin Kızıldere'de sonlanması üzerine şöyle düşünmüştüm: Dışarıda olsaydım, örgüt içindeki saflaşmada kesinlikle Mahirlerden yana tavır alırdım. Muhtemelen ben de Kızıldere'de olurdum. Kızıldere'de liseden bir arkadaşım ve benim etkimle devrimci harekete katılan Hüdai Arıkan vardı. Beni üzen bir başka nokta, silah kullanmayı bile doğru dürüst bilmeyen veya bu işlerde olmaması gereken devrimcilerin orada olmasıydı. Biz hep, "Çatışmaysa, silahsa, külahsa, bunu bilen insanlar yapmalıdır" diye konuşurduk. O hengâmenin içerisinde İstanbul'da öğrendiğim birkaç şey daha vardı. Zonguldak Ereğli'de esas olarak işçi çalışmaları yapan ve aynı zamanda sağır olan Sina Çıla'dır, Mahir'e "Biz ne yapacağız?" diye sormuş. O da, "Sen de silah kullanacaksın" diye cevap vermiş şeklinde bir espri anlatmışlardı. Subaylar da, "Bize bırakın bu işleri, biz yapalım" derken Mahir, "Hayır, siz görevinize devam edin" diyormuş. Bir de tabii, mahkemede yapılan siyasi savunmanın çizgisi sorunu vardı ama bunlar THKP-C ile ilgili olduğu için geçiyorum.

Sonra CHP-MSP hükümeti geliyor ve genel af çıkıyor. Siz de dışarı çıkıyorsunuz, önünüzde yeni bir dönem var... Ne yapmayı düşünerek çıktın?

18 Mayıs 1974'te af çıktı. Tahliyeler başladı, cezaevleri önemli oranda boşaldı. Mahir ve İlhami aftan önce cezalarını tamamlayarak 1974 yılı başında (Ocak veya Şubat) gibi çıktılar. Kemal, Dev-Genç Davası nedeniyle Mayıs'ta, yani afla çıktı. Ben Dev-Genç Davası'nda 13 kişilik Merkez Yürütme Kurulu olarak 146/1'den idamla yargılanıyordum. Daha sonra esas hakkındaki mütalaada, suç maddelerimiz 141 ve 142'ye dönüştürüldü. Ben de bu maddelerden 17 yıl 6 ay ceza aldım. Ecevit-Erbakan koalisyonunda

MSP'liler mecliste bu maddelere oy vermediği için, biz af kapsamı dışında kaldık. CHP'lilerin Anayasa Mahkemesi'ne açtıkları davadan sonra 17 Temmuz 1974'de tahliye oldum. İlhami, Kemal, Mahir başka bir davadan yargılanmışlardı. O davayı da burada geçerken anlatayım. Biz dördümüz (ben, İlhami, Kemal, Mahir) THKP-C'nin ilk silahlı grup örgütlenmesi idik. Ben Dev-Genç Merkez Yürütme Kurulu üyesi olarak aynı zamanda da Dev-Genç içerisinde her okulda üçer-dörder kişiden oluşan silahlı gruplardan da sorumluydum. 24 Ocak 1971'de bir grup Dev-Genç militanıyla Niğde Yurdu'nu bastık. Yurtta mahsur kalan devrimci arkadaşları dışarı çıkardık ve yurt önünde gösteri yaptık. Bu sırada olaya müdahale eden polisle çatıştık. Polis arabasını tarayıp, çatışarak Siyasal Yurdu'na kadar geldik. Kısa zamanda yurdu polis çevirdi. Yurttaki silahların bir kısmını çıkarttık, bir kısmını zulaladık. Dev-Genç'in diğer Merkez Yürütme Kurulu üyelerini yurttan çıkarttık. (O ara sanırım Niğde yurdundan bizimle birlikte Siyasal'a gelen Hüseyin Yavuz bir şekilde yurtta kalmıştı.) Sonra o meşhur yurt direnişine başladık. Giriş katından en üst kata kadar bir tür barikat savaşı verdik. Polis gaz bombaları atıyor ve silahla tarıyordu. Çatışma bütün gün ve akşama kadar sürdü. En son 25 kişi çatıda kaldık, daha başka gidecek yerimiz yoktu, hava kararmıştı. Sonunda silahlarımızı saklayarak teslim olduk. O gün sanırım 150 civarında öğrenciyi toplayıp götürdüler. İçlerinde Filistinliler, Pakistanlılar, İranlılar gibi olayla ilgisi olmayan öğrenciler de vardı. Polisler kadın-erkek demeden herkesi dayaktan geçirdiler. O gece sabaha kadar poliste soruşturmamız sürdü.

Bizim soruşturmamız sürerken, İlhami, Kaçar, Mahir polisin saldırısının intikamını almak için –sanırım grubun amacına uygun olarak ve biraz da benim olayın içinde olmamdan etkilenerek– o gece bir eylem yapmaya karar veriyorlar. Mahir teknik işlerde becerikliydi. Bir yerden araba çalıyorlar, sonra yaptıkları dinamiti bir Amerikan işyerine atmayı planlarken polisin takibine takılıyorlar. Mahir arabayı uçuruma yuvarlıyor, grubun ilk eylemi böyle dramatik bir şekilde sonlanıyor ve üçü de yakalanıyor. O arabanın uçuruma yuvarlanması sırasında İlhami beyin travması geçiriyor ve bir süre hiçbir şeyi hatırlamıyor. Sonuç olarak onlar üç kişilik ayrı bir dava olarak yargılandılar. Sonraki süreçlerde örgüt davalarında isimleri geçmediği için hiçbir davaya dahil edilmediler. 12 Mart

müdahalesinden sonra Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nden DTCF tutuklularıyla birlikte Mamak Cezaevi'ne nakledildiler. Ben de, 14 Haziran'da yakalanıp önce Yıldırım Gözaltı Tutukevi'nde bir ay kaldıktan sonra sanırım Temmuz 1971'de tutuklanarak Mamak Cezaevi'ne getirildim. Böylece bu arkadaşlarla örgütün eski bir grubunun üyeleri olarak yeniden bir araya gelmiş olduk.

"Mamak Grubu" diye tanımladığım grubun aftan sonra da dışarıda da ortak hareket etme kararlılığı vardı. Zaten aftan önce dışarıya çıkanlar bu genel tutumu bir şekilde yansıtıyorlardı. Bu dönemde, gençlik içerisinde THKP-C'ye yönelik bir sempati vardı ve üniversitelerde ikinci bir devrimci kuşak ortaya çıkıyordu. Dev-Genç'in o şaşaalı döneminde, liselere giren veya üniversiteye gelen yeni devrimci kuşak, bunun öncülüğünü yapıyordu. Kızıldere katliamı ve ardından gelen Deniz'lerin idamı, çeşitli üniversitelerde ve özellikle devrimci geleneği olan fakültelerde bir kıpırdanma yarattı. Dev-Genç Davası'ndan veya THKP-C ve THKO Davalarından tahliye olan birçok öğrenci okullarına kaldıkları yerden devam ederlerken, okullarındaki devrimci faaliyetlere takılmaya başlamışlardı. Bu bağlamda İlhami ile Mahir cezaevinden çıkar çıkmaz okullarına devam ederek okulu bitirme çabası içerisine girdiler. Kemal de çıkınca aynı şekilde okula devam etti. Ben cezaevinden çıktığımda üçü de okullarına devam ediyorlardı. Askerlikten yırtmak için okulu bitirmeye çalıştıklarını söylüyorlardı. Cezaevinde geleceğe yönelik sohbetlerimizde okul ve askerlik gibi şeyleri hiç konuşmamıştık. Çok net bir şekilde, kaldığımız yerden devrimci mücadeleye devam ederiz havasındaydık.

Okul bağlamında bu arkadaşların içerisinde aslında en zor durumda olan bendim. 17 Temmuz'da bırakıldığımda okuldan kaydım silindiği ve askerlik tecilim olmadığı için beni askerlik şubesine teslim etmişlerdi. Cezaevinde Ziya Sümer'in başlattığı ve daha sonra bizim sürdürdüğümüz üç büyük koli arşivle birlikte, gece beni Yıldırım Beyazıt İnzibat Merkezi'ne götürdüler, onlar kabul etmedi. Oradan Genelkurmay'a götürdüler. Onlar da Mamak Askerlik Şubesi'ne gönderdiler. Mamak da kabul etmedi. Askerler bizim arşivleri taşıyor, bu çok komik bir şeydi. Arkamızda annem, ablalarım ve yeğenlerim bizi takip ediyorlar. Gece sabaha kadar gezip duruyoruz, en sonunda Soğukoluk Askerlik Şubesi bizi kabul etti ve askere gönderme

işlemlerine başlayacağını söyledi. Bu arada bizimkiler bazı milletvekilleri ile konuşmuş. Bizim eski Dev-Genç'lilerden birinin ya tanıdığı ya da akrabası olan Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal askerlik şubesine gelerek duruma müdahale etti. Daha doğrusu bana kefil oldu. Bana 15 gün için de evraklarımı tamamlamak üzere izin verdiler. 15 gün içerisinde okuldaki kaydımı yenileyerek tecil belgesi aldım ve askerlik şubesine götürdüm. Böylelikle ben de yeniden öğrenci oldum ve askere gitmekten yırttım. 1976 yılında bir gün sırtımdaki ağrılar nedeniyle THKP-C sempatizanı bir askeri doktora muayene olurken, çekilen filmde bende skolyoz denilen sırt omurgası eğriliği olduğunu ve bu arıza ile askerliği yırtabileceğimi söyledi. Hemen Gülhane Askeri Hastanesi'ne başvurdum. Fakat oradaki doktorlar biraz da önyargılarla bu arızanın askerlik için yeterli olmadığını söylediler. Fakat ben bu işin peşini bırakmadım. Hastane hastane gezerek sonunda Kayseri Askeri Hastanesi'nden "askerlik yapamaz" raporu alıp askerlikten kurtuldum. Sınavlar için de olsa okula gidip gelmek pek hoşuma gitmiyordu. Bu nedenle "Askerlik sorunu yoksa okulda ne işimiz var?" diyerek okulu o yıl bıraktım. Ama bu süreçte İlhami, Kemal ve Mahir kendi okullarını bitirmeye çalışırken, okul bitiren bazı arkadaşları da askere gitmeye teşvik ediyorlardı. Buna tepki göstermiş ve hatta onlarla bu konuyu tartışmıştım. Mesela Celal Polat ve başka bazı arkadaşlar 18 ay yedek subay olup askerlik yapmıştı.

Senin siyasal ve örgütsel geçmişin, deneyimin diğer üçünden, yani İlhami, Mahir ve Kaçar'dan biraz daha farklı. Yeni başlayan döneme de farklı yaklaşımlarınız var mıydı? Veya sen bazı sorunlara farklı bakıyor muydun?

Evet, siyasal geçmişim itibariyle benim diğer arkadaşlardan farklı bir konumum vardı. Ben, 70'li yıllarda Dev-Genç'in Ankara Bölge Yürütme Kurulu üyesiydim, daha sonra da Dev-Genç'in 4. Kongresi'nde Merkez Yürütme Kurulu üyeliğine seçildim. Yakalandığım sırada hâlâ o pozisyonu sürdürüyordum. (Bu nedenle Mamak Cezaevi'ne gelince eski Merkez Yürütme Kurulu üyesi Ruhi Koç Dev-Genç disiplini gereği koğuş temsilciğini bana devretmişti.) Gençlik örgütlenmelerinden gelmenin etkisiyle gençlik içerisindeki hareketliliği daha fazla hissediyordum. Bunu arkadaşlara da an-

latıyordum fakat arkadaşlar ısrarla, "Elimizi verirsek kolumuz gider, biz artık gençliğe girmeyelim" gibi bir anlayışla –sanırım biraz TİP'ten gelen bir etki söz konusuydu- gençlikten uzak durmaya çalışıyorlardı. Oysa okullarda ciddi bir gençlik potansiyeli ve yükselmekte olan devrimci gençlik hareketi vardı. Dışarı çıktığımda, eski Merkez Yürütme Kurulu üyesi olmam sıfatıyla birçok yeni arkadaş benimle görüşüyordu. Bu üç arkadaş ise, "Biz bu işlerden uzak duralım, gençliğin kendi genç önderleri var, onlar alır götürür" gibi bir tavır içerisindeydi. Bahçeli semtinde, çatı katında küçük bir ev tutmuşlar, üçü birlikte orada yaşıyorlardı. Harıl harıl ders çalışıyor, sınavlara giriyorlar falan. Bu eve çok sayıda insan geliyordu. Meraktan gelenler var, THKP-C arayışı içerisinde olanlar var, örgütlenme arayışı içerisinde olanlar var. O ev sanki bir tekke havasında bir sürü unsurun gelip gittiği bir yer halindeydi. Gençlikten sadece arada biri Nasuh geliyor, İlhami onun kendisinden talimat aldığını falan sanıyordu. Bu arada ben de yayın işleriyle falan uğraşıyor, yayınevine gelip giden gençlerden (Nasuh, Ali Alfatlı, Taner Akçam vs.) onların farklı görüşlere sahip olduklarını, aynı zamanda bizleri fazla ciddiye almadıklarını da anlıyordum. Bunu arkadaşlara anlatsam da, konuşuruz falan deyip geçiyorlardı. Bu arada okula gidip gelen Kemal orada genel mutabakata uygun davranışlar göstermiyordu. Çevresine kendi kafasına göre müdahaleler yapmaya başlamıştı. Demin dediğim gibi, o sıralar okullarda 70-71'lerin başında üniversiteye giren ama eski Dev-Lis geleneğini de sürdüren bir devrimci kuşakla okullarını yarım bırakan eski Dev-Genç'liler vardı. Bu nedenle ben arkadaşlara, gençliğe bir müdahale yapmalıyız, diyordum. Bir kaç defa sorunu yerinde gözlemlemek için Ankara Yüksek Öğrenin Derneği'ne (AYÖD) falan gittim. Orada karşılaştığım Nasuh ve çevresi bana "Aman abi, gelme buralara, yoksa gençler bizi ciddiye almaz" diyorlardı. Hatta beni İlhami'ye de şikayet etmişlerdi. Ben oraya gidince ister istemez gençler benimle konuşmaya ve tartışmaya çalışıyordu.

Sonuçta Kemal, biraz da benim baskımla gençlik işlerine girmeye başladı. Mahir Sayın, benim önerim ve girişimim üzerine *Kurtuluş Dergisi*'nin Temmuz 2001 tarihli 10. sayısında Kurtuluş'un 25. yılı dolayısıyla yaptığımız toplantı nedeniyle yayınlanan yazısında bu durumu şöyle anlatmıştı:

"Biz tam iki yıl yol aldığımızı sanıp kendimizi daha önce var olan bir keçi yolunda bulmayalım mı? TSİP'liler, HK'lılar, Militan Gençlikçiler, Acilciler örgütlerini kurmuş ama biz üç kafadar, başta İlhami olmak üzere, Bahçeli'nin çatı katında birliğin ne kadar önemli olduğunu bizi can kulağı ile dinlediğini sandığımız muhataplarımıza anlatıp duruyorduk. Galiba en uyanığımız Şaban İba'ydı. 'Hiç olmazsa şu gençliğin başına Kaçar'ı dikelim' deyip duruyordu. Ama biz, özellikle İlhami ve ben, proleter sosyalistleri artık gençliğe kaptırmamaya kararlıydık. Tam tersine gençlik istikametini sınıfa çevirmeliydik. Sendikalara, fabrikalara gitmeliydik. Ne işi vardı Kaçar'ın gençlik faaliyetlerinde? Yetmiyor muydu bir Nasuh Mitap. Onlar kendi önderlerini çıkarırlardı. Nitekim çıkardılar da. Gelgelelim Şaban'ın dediği doğru çıktı; günün birinde Nasuh Mitap 'Kaçar bana küfretmiş, oynamıyorum artık' dediğinde, bizim birlik yaratma mücadelemiz başlangıçtan da daha küçük bir ekiple baş başa kalmamıza neden oldu."

Şimdi, burada bir eleştiri yönelteceğim. Mahir Sayın, Aralık 2008'de, yani 7 yıl sonra *"Dev-Genç'ten Günümüze Devrimci Hareket, Kurtuluş"* adlı broşürde, uzun bir paragrafla Kurtuluş önderliğinin zaaflarını -ki bunlar benim aynı zamanda Kurtuluş'un Temmuz 2001 tarihli 10.sayısında yazdığım "Kurtuluş'un Tarihsel Süreci Üzerine Notlar"da anlattığım şeylere yakın tespitlerdir- anlattıktan sonra, "Aralarında bu ataleti aşan tek bir kişi vardı ve nitekim hareket de onun adıyla anılmaya başlanır oldu" diyerek Kemal'i yüceltmeye çalıştı. Oysa "Kaçarcılar" falan işi sonradan çıktı aslında. Bu tanımlama da biraz bu üç arkadaşın kendi aralarındaki ahbap çavuş ilişkilerinden kaynaklandı. Kemal'i ön plana çıkarıp diğer ikisinin geri planda bir pozisyon yaratmaya çalıştığı bir durumdu bu. Kendim de dâhil olmak üzere, Kurtuluş önderliğinin niteliği konusunda bazı tespitlerim var. Ama o zaman, oturup gelene gidene laf yetiştirmekten bunları detaylı bir şekilde tartışma/konuşma imkânımız olmuyordu. Bahçeli'deki gelip gidenler arasında, "Basın Yayın Komünü" olarak adlandırılan Aktancılar,[1] gençlik içerisinde faaliyet gösteren THKP-C taraftarları, Karadeniz'den THKP-C'liler,

[1] Aktancılar: 1974-76 yılları arasında Aktan İnce ve arkadaşlarının oluşturduğu gruba verilen ad.

THKO'dan arta kalan bazı unsurlar, genişleme çabasında olan TSİP'liler, yurtdışından gelen THKP-C'liler, Mahir Çayan'ın eşi tarafından gönderilen bazı tipler vardı.

Bahçeli'deki o çatı katı trafiği ilginç gerçekten. Buraya gelenlere siyasi görüş olarak ne anlatılıyor?

O da ilginç tabii. Bizim aramızdaki genel mutabakata göre gelene gidene özetle şunu anlatıyorduk: Hem THKP-C hem de genel olarak sosyalist hareketin "diri unsurlarının birliğini" sağlamak. 'Diri" kavramını ilk kim kullandı bilmiyorum ama "diri olacak, birlikçi olacak" gibi bir söylemimiz vardı.

Bunu biraz açmak istiyorum. O günlerde, sonraki süreçte Kurtuluş literatürüne de giren şöyle ilkelerimiz de vardı: Bir; 12 Mart direnişinin Türkiye sosyalist hareketinde bir yol ayrımı olduğunu kabul etmek. Neden yol ayrımı? Bu, Mahir Çayan'ın, 12 Mart Direnişi ile başlayan ilk defa devlete karşı silahlı bir başkaldırı, bir silahlı mücadele anlayışını ifade ediyordu. Bu aynı zamanda Türkiye sosyalist hareketinde bir yol ayrımıydı. İki; THKP-C'yi sahiplenerek ama Kemalizm, ulusal sorun, öncü savaşı gibi tezlerin pratikte de görülen yanlışlarını ortaya koymak ve bunu bir özeleştiri tarzında yapmak. Üç; işçi-köylü ittifakı temelinde işçi sınıfının fiili öncülüğünde bir devrimin, zor yoluyla, yani silahlı mücadele yoluyla gerçekleşebileceğine inanmak. Bu fiili mi olur, ideolojik öncülük mü olur? Bu konuda, TİP'ten gelen Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim ayrışmasında ve daha sonra MDD'nin kendi içerisindeki ayrışmasında, *Aydınlık Sosyalist Dergi* tartışmalarında, Mihri Belli ile olan polemiklerde, Açık Mektup'ta oluşan ideolojik argümanları esas alıyordu. Dört; modern sanayi proletaryası temelinde bir partileşme süreci yaşamak ve bir proletarya partisi oluşturmak. Belki de Kurtuluş'un en önemli ve en yeni tespitlerinden biriydi bu. Yeni bir partileşme sürecinden söz ediyordu, o zamana kadar böyle bir parti fikri yoktu, THKP-C'nin parti ve cephe örgütlenmesi tarzı başka bir şeydi. Beş; uluslararası sosyalist harekette var olan ayrışmaların Moskova ile Pekin ayrılığı – Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Çin Komünist Partisi arasındaki karşılıklı tezlere dayanan ideolojik ve siyasi ayrışma– dışında kalmak. Bunlar, Türkiye'ye özgü bir devrim yolunun teorik, siyasal tezlerini geliştirmek gibi

son derece ciddi bir işti. Bütün bunlar çok sıkı bir çalışmayı, araştırmayı, incelemeyi ve pratikte hayata geçirmeyi gerektiren ilkelerdi.

Bu beş ilkeyi gelene gidene anlatıyorduk. Ama bu son derece iddialı ve programatik ilkeleri sadece sözlü düzeyde anlatıyoruz. Bu anlatımlar, "dilin kemiği yok" denir ya, mesela o görüşmeye, konuşmaya, tartışmaya gelen insanın veya ona anlatan kişinin ferasetine göre oluyordu. Kapalı kapılar ardında sohbetlerde söylenen şeyler, hayatın içinde farklı şekilde yansıyordu. Üniversitelerde, sokakta başka bir şekilde ifade ediliyordu. Kemal'in hiç olmadığı şekilde - o konuda çok kararlı görüşlerimiz olmasına rağmen- öncü savaşına ilişkin, kendi kafasına göre keskin söylemleri tekrarladığı şeklinde bilgiler geliyordu. Mesela bir gençlik toplantısında Kemal, "Öncü savaşını en iyi biz yaparız, doğrusunu biz yapacağız" gibi söyler söylüyordu. Daha da önemlisi, henüz bir şey yok ortada; yani dergi, yayın, gazete yok, söylediklerimizin hiç biri de yazılı değil. Bu nedenle bizimle konuşanlara bunları söylemiş olmanın bir kıymet-i harbiyesi de olmuyor. O sırada insanlar yavaş yavaş örgütleniyor, pratikte bir şeyler çıkarmaya, iş yapmaya çalışıyor. Acilciler çıkıp THKP-C geleneğini sürdürmek için eylem yapıyor. Herkes örgütlü bir şekilde hareket etmeye çalışıyor. Ama o çatı katında söylenen afaki şeyler, gelene gidene tekrarlanmaktan öte bir işe yaramıyor.

Bu dönemde bir yandan gençlik hareketinin yükselişine tanık oluyoruz. Bir yandan da 15-16 Haziran direnişinin yarattığı potansiyel üzerinden işçi hareketinde de kıpırdanmalar başlıyor. Buna rağmen Kurtuluş önderliğinin geleceği göremeyen, gerçeği göremeyen, perspektif yetersizliğinden kaynaklanan bir basiretsizlik hali devam ediyordu. Nitekim bu basiretsizliğin bedelini de bir şekilde ödeyeceğiz. Bunu biraz sonra anlatacağım. Bu arada bir Sabahattin Selek olayına değinmek istiyorum.

Nedir Sabahattin Selek olayı?

Kurtuluş'un bazı efsaneleri var; şehir efsaneleri gibi bizim de örgüt efsanelerimiz var. Bunların kaynağı sonraki süreçlerde bazı arkadaşların kendi kafalarında uydurdukları, yazılan, çizilen ya da yorumlanan bazı olay ve olgulardır. Sabahattin Selek olayı da bunlardan biridir. Sosyalist Parti Girişimi'nin –o zaman henüz parti kurulmamıştı– Ergenekon üzerine düzenlediği bir panelde, sanırım panelistler Ertuğrul Kürkçü ile Mahir Sayın'dı.

Mahir, konuşmasının bir yerinde, 1975 yılında CHP ile bir görüşme yaptıklarını söylüyor, "Bu görüşmede pazarlıkta anlaşamadık" diyor; millet şaşırıyor, kimsenin bilmediği bir durum bu. Tabii hemen arkasından, yurtdışından Metin Ayçiçek, Mustafa Yavuz ve İrfan Cüre, bu durumu Kurtuluş'a yapılmış bir "ahlaksız teklif" olarak değerlendiren yazılar yazıyorlar. Daha sonra 28 Kasım 2008'de Kurtuluş imzasıyla yazılı bir açıklama yapılıyor.

Kurtuluş'un bölünüp parçalandığı ve birden fazla Kurtuluş'un çıktığı bir dönemde bu imzanın kullanılması ve bütün tarihin sahiplenerek böyle bir açıklamanın yapılması ve açıklamanın içeriği sorunlu olduğu için konuya burada değinmek istiyorum. Yapılan açıklama şöyle: "Bu tarihte milletvekili, tarihçi Sabahattin Selek, CHP mitinglerinde faşist saldırılarla yüz yüze kalındığı için, buna karşı ne yapılabileceği konusunda, henüz o zaman herhangi bir örgütsel şekil almayan Kurtuluş grubu adına iki yoldaşımızla görüşüyor. Sabahattin Selek, saldırılara aktif olarak yanıt vermek gerektiği, bunun için kendilerini örgütlemenin zorunluluğu ve yürüttükleri örgütlenmenin teferruatının nelerden oluşması gerektiği anlatıldıktan sonra, bizlerin de onların mitinglerine gelip gelmeyeceğimizin sorulması üzerine, kendi slogan ve pankartlarımızla gelebileceğimizin anlatılması (işte şakası yapılan pazarlık budur!) üzerine görüşme burada kesilmiş, bir daha aynı konuya hiçbir zaman dönülmemiştir". Kurtuluş adına yapılan bu açıklamada, Mahir Sayın'ın bunu "şaka" olarak yaptığı ifade ediliyor.

Şimdi, Nisan 1975'te yapılan görüşme, kurumsal bir görüşme mi? Hayır. Neden? O zaman bir kurum falan yok, Kurtuluş adı da yok. Henüz bir yapılanma, merkezi bir örgütlenme falan da söz konusu değil. Buna rağmen bu soruna neden örgütsel hava süsü veriliyor, o da belli değil. Ben de ilk defa duyuyordum böyle bir şeyi. Konu ilginç olduğu için olayı araştırdım, çünkü birkaç arkadaş beni telefonla arayarak sordu, ben de bazı arkadaşlara telefon ederek bu işi öğrenmeye çalıştım. Önce İlhami'yi aradım, İlhami'ye "Böyle bir şeyden senin haberin var mı?" diye sordum, İlhami, "Hayır yok. Bana da konuyu geçenlerde bir arkadaş anlattı. Ben o toplantıda yoktum" dedi. İlhami'ye "Ben bilmeyebilirim ama senin bilmen lazım böyle bir görüşmeyi. Bir şey hatırlamıyor musun?" diyerek biraz zorladım. İlhami, "Yok, ben sadece ticari micari bir şeylerin döndüğünü hatırlıyorum" dedi.

Bunun üzerine Sabahattin Selek'in akrabası olan Mustafa Uslu'yu aradım. Önce telefonla aradım, daha sonra İstanbul'a bir toplantı için gittiğimde, bizzat yüz yüze görüştüm.

O zamanlar Mustafa Uslu'nun Yukarı Ayrancı'da Sabahattin Selek'in de oturduğu bir sitede, güzel bir evi vardı. Bu ev rahat olduğu için özellikle Kemal ve Mahir ders çalışma bahanesiyle oraya postu sermişlerdi. Mahir Sayın'ın öyle böbürlenerek anlatmasının tabii ki bir nedeni olmalı diye düşünerek Mustafa'ya. "Bu olayı bana da anlat" dedim. Mustafa hafızası kuvvetli bir arkadaş ve olayın gerçek aktörü de o. Mart ya da Nisan diye hatırlıyor, Ecevit'in başkanlığındaki CHP mitinglerine faşistler falan saldırıyorlar, bu saldırılar sırasında Ecevit taciz ediliyor. Ecevit'in o zamanlar sola karşı da bir tavrı vardı. Bu nedenle sol da, ondan uzak duruyordu. Ama bazı gruplar mitinglere gidip slogan falan atarak CHP kitlesine propaganda yapıyorlardı. Bunun üzerine Sabahattin Selek, Mustafa'nın da Dev-Genç'li olduğunu, cezaevinden çıktığını, bir de sanının o eve gelip gidenlerden bir arkadaş çevresi olduğunun da farkında olarak –daha sonra öğrendim ki, adam zaten istihbaratçıymış, yani bu işleri bilmemesi mümkün değil. Uzun yıllar istihbarat görevi yapmış– Mustafa'yı çağırıyor, "Bu konuda siz ne yapabilirsiniz?" diye soruyor. Mustafa da "Ben arkadaşlarla konuşayım" diyor. Mustafa, "Mahir ve İlhami ile konuştum. Kemal'in olup olmadığını hatırlamıyorum. Daha sonra Sabahattin Abi ile konuşmaya gittik. Daha doğrusu Sabahattin Abi, bizi Atatürk Orman Çiftliği'ne yemeğe davet etti" diyor. Yemeğe kimler gitmiş? Mahir, Mustafa'nın kayınpederi, Mustafa Uslu ve Sabahattin Selek. Yemekte Sabahattin Selek konuyu açmış, Mahir işin biraz ticari yanıyla ilgilenerek "Faşistlere karşı tekvando salonu falan açarak militan yetiştirebiliriz" demiş. Arkasından bu iş için silah ve mühimmata ihtiyaç olduğunu söylemiş. Daha sonra da Mahir, "Evet, mitinglere katılabiliriz ama biz bu mitinglerde kendi sloganlarımızı atarız; koruma görevi de yaparız" demiş. Bunun üzerine Sabahattin Selek "Hayır, slogan olmaz. Ben daha farklı düşünüyordum. Benim düşündüğüm böyle değildi" diyor ardından da, "Bu konuşmayı yapmamış olalım" diyor -belli ki profesyonel adam- kapatıyor konuyu. Başka konulardan sohbet ediyorlar, iş öyle bitiyor.

Mustafa, "Daha sonra Sabahattin Selek, tekrar benimle konuştu 'Buralardan bir ev bul' dedi, 'Ne yapacaksın?' diye sordum, 'Sakarya'dan Çerkezleri getireceğim' dedi. Sonra bir ev bulduk, Çerkezleri getirdi. "Senin evde kalsınlar" demiş, Mustafa "Yok benim ev müsait değil" demiş, "Bunun üzerine başka bir ev kiraladık orada kaldılar; yani, Ecevit'i koruma işini Sabahattin Selek, Çerkezlerle çözümledi" diyor. Olay buymuş. Bu olayın bir şekilde çarpıtılmış ve Kurtuluş adının olayın içine sokularak savunuluyor olması bir başka sorun. Oysa o dönemde ne örgüt var, ne kurum var, ne Kurtuluş var. Bu arkadaşlar okula gidip geliyor, Mustafa'nın evinde kalıyorlar olay bu. Tabii ki "Mamak Grubu" diye ifade ettiğim cezaevinden gelen ve birlikte hareket etme kararlılığı gösteren grupla kolektif bir arayışımız da var. Üstelik de o günlerde kimsenin parası pulu da yok. Sadece Mustafa Uslu ailesinden kalan mirasın önemli bir bölümünü vermişti. Aynı zamanda evini açarak önemli bir katkıda bulunmuştu. Bu bakımdan Kurtuluş'un oluşum sürecinde Mustafa'nın bu devrimci fedakarlığı ve davaya olan bağlılığı asla unutulmamalı.

Buna benzer başka "şehir efsaneleri" var mı?

Diğer bir efsane de, Kurtuluş tarihinde hep bir dönüm noktası olarak anlatılır ve ayrıca da Kurtuluş'la Devrimci Yol'un bölündüğü, ikiye ayrıldığı veya iki ayrı örgüt olarak ortaya çıktığı iddialarını içeren Şeh-Der toplantısıdır. Temmuz 1975'te Ankara'da yapılan bu toplantı, gerçekte bizim devrimci gençlikten kopuş toplantımızdır. Ankara'da, şehir derneklerinin topluca bulunduğu bir binada yapılan bu özel toplantı, Kurtuluş tarihinde bir başlangıç noktası olarak kafalara yazılmıştır. Bu ilginç toplantıdan, Devrimci Yol tarihinde ve geleneğinde veya eski adıyla Devrimci Gençlik Hareketi tarihinde hiç ama hiçbir şekilde söz edilmez. Yani, o hareketin yazılan çizilen tarihinde böyle bir olay ve olgu yoktur. Bunun nedeni; bizim sorunu abartarak, çarpıtarak kendimize bir başlangıç menkıbesi yaratmamızdır. Bu aynı zamanda sosyalist hareketlerin kendilerini hep bir menkıbe ile başlatma geleneğinden kaynaklanmaktadır. Bu toplantı Kurtuluş ve Dev-Yol arasındaki ideolojik ve örgütsel planda ortaya çıkan bir bölünmenin falan değil, esas olarak, yaklaşık bir yıldan beri sürdürülmekte olan bir ataletin doğal sonucu idi. Eğer kendi tarihimizden söz edilecekse buna belki bir özeleş-

tiri denebilir; çünkü bu toplantı ve sonuçları bir basiretsizlik örneğidir. Asıl olarak bazı kişisel sürtüşmeler sonucu ortaya çıkan sorunların tartışılması için yapılan bu toplantı, biraz da eski Dev-Genç geleneğinden gelen bir anlayışla düzenlenmişti. Eski Dev-Genç'te haftalık forum toplantıları yapılırdı okullarda, ortaya çıkan sorunlar orada açıkça tartışılırdı. Bu demokratik bir gelenekti. Toplantının böyle yapılmış olmasında oradan etkilenildiğini veya o eski durumun devam ettiği anlamına geldiğini düşünüyorum. Ancak bu toplantıya rastgele insanlar çağrıldı. Belli bir isim portföyü falan yoktu. Eski ve yeni bütün THKP-C'liler, örgütlü örgütsüz devrimci gençler ve yaşlılar vs. herkes çağrılmıştı. Toplantı esas olarak "bir sorunun tartışılması" diye ilan edilmişti ama bu, kişisel sürtüşmelerle oluşan tarafların kendi söylemleriyle anlam buluyordu. Gerek bileşimi gerekse toplantıya katılan insanların konumu açısından baktığımızda, sanki sorun çözücü bir toplantı amacını taşıyor gibi görünse de daha baştan, kendilerini sorunun bir parçası olarak ortaya koyan unsurların hesaplaşması gibiydi. Bu bağlamda da günler öncesinden yapılan kulisler, ön toplantılar, taraflar arasında yapılan spekülasyonlar ile körüklenmiş ve katı önyargılarla gelinmiş bir toplantıydı.

Olayların baş aktörü Mustafa Kemal Kaçaroğlu ile Nasuh Mitap'tı. Bu iki kişi arasında süren, okullardaki öğrencilerin örgütlenmesi ve gençlik faaliyetleri içerisindeki önderlik rekabetiydi. Her iki arkadaşın da kişiliği, tarafların birbirleri aleyhine çeşitli kumpaslar yapmasına ve haksız rekabete girmelerine uygundu. Tabii, Nasuh Mitap'ın daha genç olması, hatta bir şekilde öğrenci hareketi içerisindeki, özellikle Siyasal Bilgiler'de önderliğinin kabul görüyor olması, onun için önemli bir avantajdı. İlhami ve Mahir tarafından Nasuh'un konumu gerçekte onay görüyor gibiydi. Benim böyle bir tavrım yoktu. Ben bu tür kişisellikle kurulmuş, ahbap çavuş ilişkilerine güven duymuyordum. Herhangi bir örgütsel süreçte veya örgütlenme içerisinde yer vermeden, sezgiler üzerinden bir kişiye yetki vermek, yani "bunu sen, sen yetkilisin, bana da rapor ver" türünden ilişkilerin, o ortamda en azından devrimci faaliyette aktif insan için çok fazla bir anlamı yoktu. Ama İlhami bunu çok sık yapardı. "Bizim Nasuh yapıyor, Nasuh ilgileniyor, Nasuh bizim temsilcimiz" falan deyip dururdu. SBF'deki eski konumundan güç alarak böyle yapıyordu. Kemal ise, 12 Mart öncesinde SBF'de FKF Başkanlığı yaptığı için bu hiyerarşiyi sürdürerek Nasuh üzerinde okul pratiği içerisinde baskı kurmaya çalışıyordu. Birkaç defa gittiğim gençlik derneği

toplantılarında gördüğüm ve bazı arkadaşların da bana anlattıkları gibi, Nasuh Mitap esas olarak kendine bağlı, çevresindeki gençlerle yeni bir şeyler yapmaya çalışıyordu. İlhami'nin dediği gibi bize bağlı biri değildi.

Bu ayrışmada benim esas üzerinde durmak istediğim Nasuh değil, Kemal'in tavrıdır. Kemal bir taraftan okulu bitirmeye, hızla sınavlara mınavlara girmeye çalışırken bir taraftan da okuldaki öğrenci faaliyetlerine takılıyordu. Ancak, yükselmekte olan bir öğrenci hareketinin yarattığı yeni kuşak genç devrimcilerin devrimci potansiyelini doğru algılayamıyordu. Nasuh Mitap eski bir Dev-Genç'li olarak yaşı, başı, okuldaki konumu, okula sürekli devam etmesi gibi birçok nedenle yeni gençlik önderleriyle kaynaşmış durumdaydı. Kemal, eski konumunu dayatarak SBF'de öğrenciler üzerinde manevi bir baskı ve bir otorite kurmaya çalışırken Nasuh ve çevresi tarafından tepkiyle karşılanmıştı.

Şeh-Der toplantısına Kemal, Mahir, ben ve o zamana kadar birlikte hareket ettiğimiz veya öyle sandığımız Oğuzhan Müftüoğlu katılmıştı. İlhami toplantıda yoktu, sanırım ailevi sorunlar nedeniyle İnegöl'e gitmişti. Evlilik hazırlıkları olabilir, çünkü kısa bir süre sonra Ben, Kemal ve Mahir, İlhami'nin düğünü için İnegöl'e gitmiştik. Söz konusu bu beş kişinin ortak hareket ettiği ve bunun gençlik kitlesi tarafından bilindiği veya varsayıldığı için aslında bizim orada taraf olmaktan daha çok, hakem rolü gibi bir pozisyonumuz olmalıydı. Ama iş böyle olmadı. Sözel düzeyde dillendirdiğimiz ama pratikte farklı ilişkilerin olduğu bir dönemdi. Bu bakımdan beş kişinin konumları da tartışmanın daha ilk aşamasında farklılaşmaya başladı. Toplantıya katılanların bir kısmı cezaevinden çıkan eski THKP-C'liler olmakla birlikte, büyük çoğunluk yeni gençlerdi; Dev-Genç'in ve THKP-C'nin sempatizanı olan devrimci gençlerdi. Bunların geleceğe yönelik büyük umutları ve mücadelede kararlılıkları vardı.

İşin aslı ve gençlerin tavrı

Bir gün önce, daha önce sözünü ettiğim Mustafa Uslu'nun Yukarı Ayrancı'daki evinde yapılan toplantıda bir strateji belirlenmiş. Ben bu toplantıda yoktum, bana toplantıdan önce sabah anlatmışlardı. Ben de, "Bunu tartışalım, konuşalım" dedim ama toplantıya az bir süre kalmıştı, artık toplantıya girmek üzereydik. Kemal ile Mahir toplantı stratejilerini "Bir ideolojik he-

saplaşma yaparız ve biz onları yeneriz" şeklinde belirledikleri için daha başından itibaren Mahir tartışmayı bu yöne doğru çekiyordu. Kemal ise kişisel konumunu, pozisyonunu korumak bakımından, "Bu tartışmalar benim için onur meselesi olmuştur, bu hesaplaşmayı yapmak zorundayız" diyordu. Bazı aklı selim arkadaşların, "Yapmayın, etmeyin, gerek yok bu tartışmaya" ve hatta "Kişisel sorunlar ve sürtüşmeler ikili üçlü görüşmelerle halledilir" falan demelerine rağmen, tartışma kısa zamanda çığrından çıktı. Tartışma tarafların birbirleri hakkında söylediği sözlerin, dedikoduların ve spekülasyonların açık edilmesi şekline büründü. Hiç kimse özeleştiri yapma çabasına girmedi.

Kızıldere'de dumanı tütmekte olan bir THKP-C var ve bunun sempatizanı hepsi genç ve idealist devrimcilerin olduğu bu toplantıda ideolojik bir hesaplaşmanın mümkün olmayacağını anlamıştım. Konuya duyarlı birçok insan da bunun farkına varmıştı. Ama Kemal ve Mahir, Nasuh'u alt etme kararlılığıyla adeta "kör boksörün rakibini karanlığa çekmesi" gibi ideolojik saldırıyı sürdürdü. Bu nedenle sorun kişisel olmaktan çıktı. Daha doğrusu Nasuh'un zekice bir manevrası ile THKP-C'nin görüşlerinin tümüyle savunulup savunulmaması noktasına geldi. Nasuh, "Açıkça söylüyorum, burada geçmişin inkân var. Geçmişi savunanlar, biz varız. Hesaplaşma budur" demesi tartışmayı farklı bir boyuta soktu. Mahir, ideolojik olarak bir şeyler anlatmaya çalıştı, böyle bir tartışmanın ne yeri ve ne de zamanıydı. Öncü savaşı, Kemalizm, Kürt sorunu falan derken karşı taraf hızlı bir şekilde "Öncü savaşı konusunda ne diyorsun?" diye sorup sıkıştırdığında, onu da tam olarak anlatamadı. Bu tartışmada elinin güçlendiğinin farkına varan Nasuh, oradaki devrimci kitlenin psikolojisini bilen biri olarak, başkalarının da konuşmasını sağladı. Böylelikle salondaki ayrışmayı hızlandırıcı konuşmalar devam etti ve saflar iyice netleşti. Kemal'in ve Mahir'in hep yukarıdan bakan, oradaki gençleri küçümseyen ve biz biliriz şeklinde kibirli tavırları, gençler tarafından tepkiyle karşılanmıştı... Ben hiç konuşmadım, bana yakın bir yerde oturan Oğuzhan da konuşmadı. Mahir, Kemal'e destek olmak için konuştukça ideolojik olarak tecrit olmaya başlamıştı. Bu toplantıda Mahir hiç konuşmasa, sadece Kemal ile Nasuh birbirleriyle tartışmış olsaydı durum değişik olabilirdi. Neyse, sonuçta, kısa ve hızlı süren bu toplantının

bir aşamasında Kemal ile Mahir birden ayağa kalkıp, "Biz bu toplantıyı terk ediyoruz. Tartışacak, konuşacak bir şey yok. Söyleyeceğimiz her şeyi söyledik" diyerek son derece yanlış bir tutum sergilediler. Bu aslında sonunun nereye varacağını düşünmeden yapılmış öngörüsüz ve kibirli bir çıkıştı. O zamanlar ben bunu "intihari bir çıkış" olarak görmüştüm. Sanırım bunu önceden planlamışlardı; çünkü bir gece önce evde yapılan toplantıya katılan bazı arkadaşların söylediğine göre, "Ezeriz, geçeriz, terk eder gideriz, bunları mı dinleyeceğiz, kitle de bizimle gelir" gibi laflar edilmiş. 30-40 kişinin bulunduğu bu toplantıda onlarla birlikte sadece 6-7 kişi daha kalkmıştı.

Herkes ayağa kalmıştı. Kapının önünde bir duraklama oldu. Taner Akçam kapıyı tutup, gözleri dolarak, "Yapmayın, etmeyin, gitmeyin, konuşacağız, tartışacağız, daha çok şeyimiz var, nereye gidiyorsunuz?" diyordu. Ben de kapıya doğru yönelirken Oğuzhan, "Ben çıkmıyorum, toplantıda kalıp arkadaşlarla tartışmaya devam edeceğim" dedi. O ana kadar Oğuzhan'ın böyle bir tavır göstereceğini bilmiyorduk, tarafgirliği konusunda da bir şey söylememişti. Arada bir gençlik önderleriyle bir kısım görüşmeler yaptığını söylüyordu. Onlardan benimle de konuşanlar vardı. Taner Akçam ve Melih Pekdemir'le falan konuşmuştuk. Benden gençlik üzerine seminer yapmamı filan istemişlerdi. Onlara Mamak Cezaevi'nde hazırladığım "Gençlik Üzerine" bir yazımı vermiştim. Bizlere karşı son derece saygılı davranıyorlardı. Arkadaşların ardından ben de çıktım. Tabii ki esas kitle orada kaldı. İkinci gün Oğuzhan benimle görüşmek istedi. Sıhhiye'de, Zafer Pasajı'nda buluştuk, sonra yürüdük. Oğuzhan, bana, "Ben bu tartışmada durumu gördüm; gençlerden ayrılmak, kopmak hayırlı bir şey değil. Dolayısıyla gençlerle birlikte olacağım, sana da öneriyorum, gençlerle de konuştum, ısrarla senin üzerinde duruyorlar, sen de gel bize katıl. Bu arkadaşların tavrını desteklemiyorum" dedi. Ben, "Bence de önemli bir durum, benim de tasvip etmediğim bir durum ama bir şekilde çözülebilir umudu taşıyorum ama sen, aramızdaki (ben, İlhami, Kemal, Mahir ve Oğuzhan) ortak yürüyüş mutabakatını tek taraflı ve habersizce bozdun" dedim. Sonra da, "Kusura bakma, ben bu arkadaşlarla birlikte olacağım ama bu durumu bir kopuş olarak da almayacağım, süreç içerisinde tekrar birlikte olabiliriz" dedim. Bu tavrım, biraz da Oğuzhan'a karşı güvensizliğimden kaynaklanı-

yordu. Onunla Dev-Genç MYK'da çalışmıştık. Oğuzhan sadece demokratik kitle örgütleriyle, Devrimci Güç Birliği ilişkilerini sürdürmüş, sonra da sarılık olduğundan faaliyete fazla katılmamıştı. O zamanlar Dev-Genç'in militan ekibinden olmadığı ve biraz da kibirli tavırları nedeniyle ona fazla ısınamamıştım. Nitekim birkaç gün sonra Taner, Melih ve Sedat geldiler, benimle özel olarak konuştular. Bana bu ayrışmalar, bölünmeler üzerine bir sürü sorun anlattılar. Kemal'in aleyhinde birtakım laflar ettiler, "Sen Dev-Genç'lisin bizi daha iyi anlarsın" dediler. Onlara katılmam konusunda ısrar ettiler, kabul etmedim ama "Ben size yardımcı olurum" dedim. "Valla, biz yürüyeceğiz, bir yayın çıkaracağız. Bize katkıda bulunur musun?" diye sordular. "Olur, Dev-Genç'te ne öğrendiysem, ne biliyorsam size katkıda bulunurum" dedim. Bu kopuş beni çok etkilemişti. Gençliğin asıl geleceği orada görünüyordu.

Bu toplantıda ne olabilirdi? Orada yapılacak şey bir özeleştiriydi. Bir özeleştiri yapılmalıydı, bu özeleştiri daha sonra da yapılabilirdi. Çünkü Kemal'in oradaki davranışları doğru değildi, kendisi hakkında anlatılanlar konusunda da haklı olduğu söylenemezdi. Haklı olsa bile, hani siyaseten uzun vadede işler planlayan bir kişi ya da grup, bazı şeyleri sineye çekebilir, daha hoşgörülü davranabilirdi. Kişisel sorunların ötesinde, devrim ve sosyalizmin çıkarlarıyla uygun hareket edilseydi, daha farklı bir şey yaşanabilirdi. Şimdiye kadar bu konuda (ve başka konulardan da söz edilebilir) bir şekilde özeleştiri yapılmadı. Menkıbeyi aşan doğru anlatımlar da olmadı. Kısa bir süre sonra İlhami'nin katıldığı 4'lü bir toplantı yaptık. Durumu konuştuk, gençlik kitlesini kaybettiğimiz sonucuna vardık. Neredeyse sıfırdan başlama noktasına gelinmişti. İlhami de, Kemal ve Mahir'i destekleyince durumu bir şekilde düzeltme çabası içine giremedik. O zaman ben "Madem Kemal, gençlik işlerine iyice bulaştı ve bu çalışmayı da seviyor, o zaman bırakalım gitsin, gençliği örgütlesin" diyerek bu görüşümde ısrar ettim. Arkadaşlara da "Elimizi verirsek kolumuz gider, gençlikten uzak duralım" fikrinden vazgeçmeleri gerektiğini anlattım: Bunun bize bir ders olması gerektiğini söyledim. Toplantıyı terk etme tavrı, aslında bir tür büyüklük kompleksiydi. İşte, biz biliriz, biz yaparız, önder biziz gibi böbürlenmelerden kaynaklanıyordu. Bu nedenle özeleştiri yapılmadı, o anlayışla yola de-

vam edildi. Ama bu anlayış Kurtuluş hareketinin gelişimin önemli ölçüde etkiledi.

Böylece artık bir ayrışma şekillenmiş oluyor. Onlar bir yönde ilerlemeye başlarken siz dördünüz ve çevrenizdeki grup ne yapıyorsunuz?

Bu toplantı, bize artık afaki projelerle yürünmeyeceğini gösterdi. İşin artık rengi değiştiğinden somut kararlar almak gerektiği ortaya çıkmıştı. Bir süre sonra gençlik içerisinde "Kandırıldık, aldatıldık, biz böyle konuşmamıştık" gibi laflar edilmeye başladı. Özel toplantılarda başka, sokakta başka şeyler söylenince, böyle tepkiler ortaya çıkmıştı. Biz hâlâ bu tartışmaları sürdürürken, hatta bu olayın şokunu yaşarken ve yeni bir şeyler yapma gerektiğini konuşurken, çok kısa bir süre sonra önemli bir gelişme oldu. Ekim 1975'de *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik Dergisi* adıyla bir yayın çıktı. Bu yayın tabloid boy, daha çok gençlik ajitasyonu yapan bir dergiydi. Derginin çıkışı bizi daha hızlı hareket etmeye sevk etti. Alelacele teksirle birkaç yazı çoğaltılarak dağıtıldı. Biri gençliğin değerlendirmesi, ikincisi ulusal sorun, bir de çok kısa sosyal emperyalizmin eleştirisi vardı. Bu yazılar Devrimci Gençlik Dergisi'ne alternatif bir yayın gibi dağıtıldı. Bu dergi beklemediğimiz bir anda ve kısa bir zaman içinde çıkarılmıştı. Derginin çıkışı konusunda o zamanlar iki şey düşünmüştük: Biri, böyle politik derginin hemen çıkarılmasının manidar olduğu, bunun hazırlığının önceden –Şeh-Der toplantısı öncesine kadar gittiği– yapıldığı. İkincisi de o günün koşulları içinde mali imkânların nasıl yaratıldığıydı. Tabii ki oluşan önyargılar nedeniyle bunları araştıracak durumda değildik. Ancak bunların yanıtı Oğuzhan Müftüoğlu'nun 2011'de yayınlanan *Bitmeyen Yolculuk* adlı kitabında[2] var. Bu kitapta Oğuzhan, Devrimci Gençlik Dergisi için gereken mali imkânları kendisinin karşıladığını söylüyor, yani parasal katkı yaptığını söylüyor. Ayrıca Oğuzhan, Melih Pekdemir ile Taner Akçam'ın ODTÜ-DER imzalı yayınladıkları ve gençliğe örgütlenme çağrısı yaptıkları broşürün hazırlanmasında katkıda bulunduğunu ve isim babasının da kendisi olduğunu söylüyor. Bu açıklamalar da Oğuzhan'ın bu gençlerle ilişkisinin

[2] Adnan Bostancıoğlu, a.g.e.

en azından beş-altı ay geriye, yani ilkbahara kadar gittiğini, o günlerde bizimle ilişkilerinde bunları gizlediğini gösteriyor.

Biz, mali imkânsızlıklar nedeniyle o koşullarda öyle bir dergi çıkaramazdık. Bu durumu Oğuzhan da biliyordu. Ama mali-maddi katkı konusunda herhangi bir şey söylememişti. *Devrimci Gençlik Dergisi*'nin bir anda çıkması gençlik içerisinde sükse yaptı ve hızlı bir şekilde gençliğin toparlamasını sağladı. Derginin 1. sayısında, *Gençliğin Devrimci Eyleminin Birliği İçin* başlıklı çıkış yazısının son bölümünde "Biz gençliğin emperyalizme, faşizme karşı birliğini savunuyoruz". (...) "Bunun temeli de anti-faşist, anti-emperyalist bir demokratik eylem programı olmalıdır" vurgusu yapıldıktan sonra "Gençlik hareketinin birliği için yaygın idealist formülasyona ihtiyaç yoktur. Yönetim şöyle olsun, böyle olsun vs. bunların hiçbir önemi yoktur, önemli olan emperyalizme ve faşizme karşı mücadele sorununda birlik olmaktır" denilmişti. Daha ileride de, "*Devrimci Gençlik Dergisi*, esas olarak halkımızın bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde, birliğin bir parçası olacak. Bu amaca hizmet etmek için çıkıyoruz. Amacımız gençlik hareketinden bir siyasi hareket yaratmak değil" diye önemli bir belirleme yapılmıştı. Sonraki süreçte ise, yol haritası niteliğinde olan bu belirlemelerin tam tersi bir çizgi izleyerek gençliğin içinden bir siyasi hareket ve bir parti yaratmaya çalıştılar. 1978'de Devrimci Yol'a döndüklerinde yayınladıkları *Devrimci Yol Bildirgesi*'nde tam da bunu anlattılar. Tabii, bu kendi içlerinde belki siyaseten bir tutarsızlığı ifade etmemiş olsa bile, gençlik potansiyeli konusundaki bir öngörüye tekabül ediyordu; bunu kabul etmek lazım.

İsmet Öztürk ve Karadeniz'le ilişki

Artık daha temkinli davranma gerçeğiyle yüz yüze geldiğimiz için eski tarzda yürümenin mümkün olmadığı ve daha düzenli, daha sistemli ilişkiler geliştirmek gerektiği ortaya çıktı. Tam bu sırada İsmet Öztürk çıkıp geldi. Onun vasıtasıyla Karadeniz'le ilişki kurmaya başladık. İsmet'in anlatımlarına göre Karadeniz'deki THKP-C'li arkadaşlar daha erken davranıp bölgede örgütlenme adımları atmıştı. Bölgede THKP-C'den ve daha da öncesi TİP'den gelen sahici ilişkilere sahip olmaları ve aynı zamanda bölge düzeyinde yerel önderliklere sahip olmaları bunda etkili olmuştu. Ayrıca THKP-

C'nin adeta bölgeye sığınmış olması –başka bir bölgeye gitme imkânları yoktu– ve Kızıldere'nin etkisini bizden daha fazla hissetmiş olmalarının da önemi vardı. Zaten bölgedeki devrimci potansiyel olmasaydı Kızıldere eylemi olamazdı. Karadeniz'deki bu yeni örgütlenmeye büyük katkısı olan İsmet Öztürk'ü, Ziya Yılmaz'ı, Fikri Sönmez'i, İsmail Yeşilyurt'u ve İrfan Cüre'yi daha önceden tanıyordum. 1970'deki Ordu fındık mitingi kampanyası için Fatsa'da çalışmalara katıldığım için bölgeyle ilgili biraz da bilgim vardı. Bölgede Samsun merkez olmak üzere, İsmet Öztürk'le birlikte İrfan Cüre, Necmettin Gökçe, İsmail Yeşilyurt, Raif Gümüş, Nurhan ve Rıza Hocalar, Trabzon Teknik Üniversitesi'nden Medet Özbek, Mustafa Erdemli, Ersin Önsel, öğretmenlerden Ramazan Çavdar gibi ve şu anda aklıma gelmeyen daha başka arkadaşların da olduğu bir örgütlenme vardı.

İsmet Öztürk bizimle bu örgütlenme adına –bölge adına– görüşmeye geldiğinde, çok kabaca ve kişilerin isimlerini vermeden bölgede THKP-C çizgisinde otonom bir yapı tarzında örgütlendiklerini ve bir komite olduklarını anlatıyordu. İsmet'in anlattıklarından etkilendik. Görüşmelerimiz sistemli olmaya başladı. Bir süre sonra da birlikte çalışma konusunda prensipte anlaştık. Bizi İsmet'e çeken, en azından kendim için söyleyebilirim, bir kere, bir örgütlülükten söz ediyor olmasıydı; bu bizim için önemli bir gelişmeydi. Bizim yapamadığımızı onlar bölgede yapmışlar, eski örgütlenme üzerine oturmuş olsalar bile ciddi bir yapı kurmuşlardı. İkincisi de bir gelecek perspektifleri vardı. Devrimcilerin birliği ve THKP-C'nin yeniden yaşatılması, yaratılması gibi bir çizgiden söz ediyordu –ki bu da önemli bir şeydi. İsmet'le yaptığımız toplantılarda (ben, İsmet, İlhami, Kemal ve Mahir) ilkesel konularda anlaşıyorduk. Ama İsmet diğer arkadaşları bizden uzak tutuyordu. Bazen "Karadeniz'deki arkadaşlarla konuşup geleyim" diyerek Samsun'a gidiyor ve tekrar geliyordu. Fakat oradaki arkadaşları bizimle yüz yüze getirmiyordu. Biz hafızalarımızı yoklayarak oradaki arkadaşların bir kısmını tahmin etmeye çalışıyorduk. Oradaki bazı arkadaşlar da bizden uzak duruyorlardı. Mesela İrfan, ODTÜ'den ve Mamak'tan tanıdığımız bir arkadaşımızdı. Ama İrfan, bizimle ilişki kurmuyordu. Belki doğruydu; çünkü orada (Samsun'da) yaşadığı için bu tutumu belki doğruydu. Ancak bu durumları biz sorun yapmadık. İsmet'le anlaştıktan sonra nasıl olsa diğer arkadaşlarla da bir kaynaşma içerisine gireceğiz diye düşündük.

Seyfi Cengiz'le tanışma ve tartışma

İsmet, bu görüşmelerin akabinde, "Benim, Dersim'li bir Kürt arkadaşım var, Karadeniz KTÜ'den, şimdi askerlik yapıyor. Bu arkadaşımızın Kürdistan konusunda çok ciddi görüşleri var. Kürdistan konusunda hem ciddi hem de bilgili, ben bu arkadaşla sizin görüşmenizi istiyorum" dedi. O arada Kürdistan meselesine ilişkin açılım çabamız var, böyle birinin önemli olduğunu düşünerek görüşmeyi kabul ettik. O sırada ilişki halinde olduğumuz Kızıltepeli bir Kürt olan Ali Demir var. Aramızda, yani merkezi düzeyde görev alacak bir Kürt devrimcinin olmasını istiyorduk. O sıralar şöyle bir şey olmuştu: İsmail Beşikçi ile görüşmeye gitmiştik, *Rızgari* dergisinin bürosunda sohbet etmiştik. Orada herkes Kürtlerden falan söz ediyor ama bizi Kürt gibi değerlendirmiyordu. Daha doğrusu Kürt olmadığımız için bize farklı bakıyorlardı. Mahir buna tepki gösterdi, "Ben de Lazım, Türk değilim" filan, dedi. Onlar da "Yok, o anlamda kast etmedik ama Kürtler kendi sorunlarına sahip çıkmalılar. Kürtler kendi sorunlarını daha iyi bilirler" gibi açıklama yaptılar. Görüşmeden çıktıktan sonra akamızda "Bize bir Kürt lazım" esprisi yaptık. Diğer arkadaşlarla görüştükten sonra "Madem Kürt sorununu irdeleyeceğiz, o zaman aramızda bir Kürt olmalı" anlayışı gelişti. Ali'yi de bu sırada devreye sokmaya başlamıştık. İsmet'in önerisiyle Seyfi Cengiz'le görüşmeye gittik. Seyfi, Mecidiyeköy'den aşağıya doğru, Dutluk denilen yerde bir evde oturuyordu. Evin galiba İsmet'te anahtarı vardı, İsmet'le gittik, Seyfi'yi bekliyoruz. Akşamüzeri Seyfi asteğmen subay elbisesiyle geldi. Çok komik bir durumdu, adam askerlik yapıyor yani, yedek subay, asker. Neyse, iki gün boyunca –hafta sonuydu– orada konuştuk. Bu tartışma için Ali Demir'i de yanımızda götürmüştük. Bunu kim önerdi bilmiyorum ama Mahir'in cinliği olabilir. Ali'nin bulunması İsmet'in hoşuna gitmemişti. Bizim tavrımız, "O da Kürt, bizde de biraz Kürt var" havasındaydı. Ali Demir, iki gün boyunca pek konuşmadı, daha çok dinledi. Seyfi ile uzun uzun tartıştık. Seyfi bize bir perspektif sunuyordu. Özetle anlattığı, Stalin'in ulusal sorun tezleriydi. Biz bunları ilkesel olarak kabul ediyorduk. Ama tartışmayı öyle bir noktaya getirdi ki, her şeyi kendine bağlamaya başladı. Örgütlenme modeli olarak seksiyon gibi otonom tarzı bir şey öneriyor, bunu da

kendi konumuyla özdeşleştiriyordu. Bu tartışmaların sonucunda şöyle bir noktaya geldik: İsmet hep dinliyor, aralarında önceden ilkesel bir mutabakat olduğu için bizi Seyfi ile uzlaştırmaya çalışıyordu. Bu tutumundan İsmet'in Seyfi ile hemen her konuda anlaştığı ve onu bize kabul ettirmeye çalıştığı ortaya çıkmıştı. İsmet "Ben Karadeniz adına varım. Siz dört, ben beş... bir de Seyfi'yi dahil ederek" bir Merkez Komite düşündüğünü açıktan olmasa bile bir şekilde ima ediyordu. Neyse, sonuçta Seyfi, "Bu işi bana bırakın, bu konuda ben çok araştırma, inceleme ve çalışma yaptım, şimdi bir örgütlenmemiz söz konusu olacaksa, bu Kürt meselesini bana bırakın, ben götüreyim" yani "beni yetkilendirin" dedi. İsmet'in itiraz etmediği ve sessiz kalarak desteklediği Seyfi'nin bu tutumu aynı zamanda İsmet'le aralarındaki mutabakatı da gösteriyordu. Seyfi'yi örgütlenmenin ve ilişkilerin böyle olamayacağını, öyle olsa bile bir süreç içerisinde birlikte kaynaşmak gerektiğini filan söyledik. Seyfi "Benim Dersim'de şöyle ilişkilerim, böyle ilişkilerim var" diyerek kendisinin de bir şekilde örgütlenme içinde olduğunu belirtti. Hacettepe'de okuyan kardeşinden, Mustafa Kurukafa'dan ve Trabzon'daki bazı öğrenci ilişkilerinden falan söz etti. Kendisine "Ben onların şefiyim" gibi bir havalar verdi... Tabii, bu tutumları bizde rahatsızlık yaratmıştı.

Biz Ankara'ya dönüp bir toplantı yaptık. Bu toplantıda İsmet, "Bir olduğumuz yere kadar bir olalım, artık örgüt kuralım" diyerek yeni bir öneri yaptı. "İleride konuşuruz, tartışırız, nelerde anlaşıyorsak onlar üzerinden gidelim. Siz dört, bir de ben beş, bir de Seyfi" dedi. "Seyfi olmaz" dedik. Her şeye karşın İsmet'in bu tavrı/dayatması bizi örgütlenme için harekete geçiren nedenlerden biridir. Seyfi bize güven vermemişti. Kariyerist bir tipti. Çokbilmişlik taslıyordu ama çok bilen biri değildi... İsmet, bu konuda bize tavır aldı, kızdı, sinirlendi, ilişkilerini koparmakla filan tehdit etti. Daha sonra "O zaman ben onunla ilişkimi özel götürürüm" dedi. Biz de "Götür, bizim için bu sorun değil" dedik. "Ben ona söz verdim" gibi bir şeye getirdi ama gene de "Olmaz" dedik. Bir de askerliğini bitirsin falan dedik. Kafamızda Kürdistan'a gitsin, orada çalışsın gibi şeyler de vardı. Çünkü Kürdistan'da bir potansiyel gelişiyordu, bölgeye bazı gidiş gelişiler oluyordu ama biz ortalıkta yoktuk... Seyfi sonraki süreç içerisinde bizden uzaklaştı ve sa-

nırım 1978'de *Tekoşin* adıyla ayrı bir örgütlenmeye gitti. Seyfi Cengiz ile tanışma ve tartışmadan Ankara'ya döndük. Demin anlattığım gibi Ali Demir'in de oraya götürülmüş olmasından sonra ve Mahir'in de teşvikleriyle Ali Demir, Kürt sorunu konusunda yazı yazmaya başladı. Hatta ilk yazdığı yazı da sanırım gene Mahir'in bir taslağıydı, onun üzerinde birlikte çalışma yaptılar. Ali artık aramızda bir Kürt temsilci gibi mütalaa ediliyordu. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ikinci sayısındaki yazı onun kaleminden çıkmıştı. *Kurtuluş Sosyalist Dergi* ancak 1976 Haziran'ında çıkmaya başladı. Bu önemli bir gecikmeydi aslında. *Devrimci Gençlik*'ten yaklaşık sekiz ay sonra çıkabilmişti. *Devrimci Gençlik* zaten hızlı bir şekilde devrimci gençlik içinde örgütlenmişti. *Devrimci Gençlik*, "devrimci gençliğin eyleminin birliği" derken ve tabii bununla birlikte, devrimci gençlik hareketinin dinamizmini ve potansiyelini içeren stratejik bir yönelim ortaya koyarken, dikkat çekici bir şekilde biz hâlâ "sosyalist hareketin birliğini" savunmaya devam ediyorduk.

Gecikerek de olsa *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin çıkışıyla birlikte herhalde ilişkiler farklılaşıyor, örgütlenme adımları hızlanıyor, olmalı...

Şeh-Der'de gençlikten kopuşumuzun ardından biraz da panik halinde bize ait ne kadar ilişki kaldıysa onları harekete geçirerek örgütlenmeye başladık. İlk planda Ankara'daki gençlik ve bir kısım yerel ilişkileri toparlamaya çalıştık. Ardından hemşeri ilişkilerini harekete geçirmeye başladık. Bu bağlamda ben Kayseri ve Develi'deki, İlhami Bursa-İnegöl, Kemal'de Antalya'daki ilişkileri hareket geçirdik. 1976 başından itibaren açıkçası herkes örgütlenmişti. Hem Türkiye solu ve hem de Kürdistan solunda saflar belirlenmişti. Sol veya sosyalist harekette herkes köşe başlarını tutmuş, gazeteler, dergiler çıkmış, örgütler kurulmuştu; bizse dergi çıkarma ve görüşlerimizi yayma dönemine yeni gelmiştik. 1974 affını temel alırsak, 76'ya kadar tam iki yıl (Kızıldere'yi temel alırsak dört yıl) geçmişti. Bu çok önemli bir kayıptı. Kısacası siyasette zamanlamanın ne kadar önemli olduğunu kavrayamamıştık. İkincisi, kibirli yaklaşımımız ve afaki projelerimizle devrimci gençliği elimizden kaçırmış, daha doğrusu onlardan kopmuştuk. Bu durumu esas olarak Kurtuluş önderliğinin basiretsizliğine yoruyorum. Bu konuda kendimi ve birlikte olduğum arkadaşlarımı hiç affedemiyorum.

12 Mart öncesi hepimiz devrimci öğrencilerdik. Ama profesyonel devrimcilik yapıyorduk. Mesela ben 68'den beri kendisini "Silahlı sosyalist" olarak tanımlayan silahlı bir grubun içinde bulunuyordum. Dev-Genç'in MYK'sında iken genelkurmay başkanı gibiydim, yani silah, külah, talim, terbiye işlerini yapıyordum. Cezaevinden çıktıktan sonra profesyonel anlayışımı sürdürdüm. Okulu bıraktım, devrimciliğimden başka bir mesleğim olmadığı için (Dev-Genç mahkemesinde mesleğimi devrimcilik olarak açıklamıştım) yine devrimcilikten başka yapacak bir işim olamazdı. O günlerde sınıf içinde çalışma filan savunuyoruz ama hiçbirimiz bir fabrikada çalışacak durumda değiliz. Bir kere yaşımız, başımız büyük ve becerimiz yok. İki, elimizde bir sendikal ilişki yok gidip bir sendikada çalışalım, oradan sınıfı örgütleyelim. Üstelik THKP-C'nin eski işçi çalışma alanları İstanbul ve Kocaeli'nde olmasına rağmen, biz Ankara'da tıkanıp kalmışız. Profesyonel devrimcilikten başka da bir şey bilmiyorduk. Diğer üç arkadaş da aynı şekilde okul bitiriyorlar, sanki okulu bitirip de kaymakam mı olacaklar? Veya Mahir mühendis mi olacaktı? Oğuzhan herkesten önce gitti okulu bitirdi de ne oldu? Avukatlık mı yaptı? Hayır, bunlar saçmalık yani. Askerlik bahanesi bu konuda asla bir gerekçe olamazdı... Dolayısıyla atı alan Üsküdar'ı geçince biz arkadan nal toplamaya başladık. Devrimci bir başlangıç adımı için geç kalmıştık. Sonuç olarak zamanı çok kötü bir şekilde harcamıştık, bu siyaseten muazzam bir kayıptı.

Kaybettiğimiz zamanı kazanmak istercesine hızlı bir şekilde yeniden koşturmaya ve örgütlenmeye başladık. Şeh-Der'deki kopuştan arta kalan az sayıda gençlik ilişkisiyle Kemal SBF'yi zorlamaya başladı, ama birçok şeyi birbirine karıştırdı. Gençlik hareketinin niteliğini ve yeni yükselişini doğru algılayamadı. Devrimci Gençlik ve Halkın Kurtuluşu ile anlamsız çatışmalar ve gerginlikler yarattı. Mevzi kapma yarışı ve haksız rekabet, hem gelişmemizi hem de siyasal gruplarla ilişkilerimizi etkiledi. Bu dönemde antifaşist mücadele yükseliyor, anti-faşist mücadele içerisinde genel olarak gençlik, özel olarak mahalle gençliği, üniversite gençliği, liseli gençlik önemli bir rol üstleniyordu. O sıralar ben Abidinpaşa'da annemin evinde kalıyordum. Bu bölgede faşistlerle yoğun çatışmalar oluyordu. Sokaklar ve caddeler ayrılmıştı. Sokağa her çıkışımda faşistlerle karşılaşıyordum. Lise-

den beri aynı mahallede oturduğum için birçoğu da hemşerim olan faşistler tarafından tanınıyordum. Bu nedenle kendimi korumak için silah taşıyordum. Mustafa Dum da aynı apartmanda kalıyor ve mahalledeki anti-faşist mücadelede yer alıyordu.

Öncü İşçi grubuyla birleşme

O günlerde, iki yıldan beri savunup geldiğimiz görüşlerimizle de ters düşen bir gelişme, daha doğrusu yeni bir yaklaşımımız oldu. 1976 Temmuz'unda, yani *Kurtuluş* dergisinin 2. sayısı çıktıktan sonra hiç hesapta olmayan bir şekilde, sosyalistlerin birliği konusunda daha önce belirlediğimiz ilkelere pek uymayacak tarzda bir adım attık. Ankara'da Abidinpaşa ve Saimekadın semtlerinde anti-faşist mücadele içerisinde günlük pratikte başlayan ilişkiler, Öncü İşçi grubu ile hızlı bir yakınlaşmayı ve kısa zaman sonra da birleşmeyi gündeme getirdi. Ankara'daki bu bağlantıda Mustafa Öztürk'ün (Topal) önemli katkıları olmuştu. Ancak bu konuda iki şey vardı: Biri, bu yeni ilişki birlik ilkelerimizin hiçbirine uymuyordu. İkincisi de bu grup TİP'ten gelen ve 12 Mart direnişinde filan bulunmayan bir gruptu.

12 Mart öncesinden çıkardıkları *Öncü İşçi* gazetesiyle tanıdığımız bu grupla birleşme adımı, yeni bir birlik umudunun ve yeni bir siyasal-örgütsel rotanın habercisi gibiydi. Öncü İşçi grubunu bize doğru yönelten asıl şey, Kurtuluş'un modern sanayi proletaryası üzerinden şekillenecek olan bir proletarya partisi hedefiydi. Bizim içinse Öncü İşçi grubunun bize anlatmaya çalıştığı sınıf söylemi ve sendika ilişkileriydi. Bunlar bize cazip gelmişti açıkçası. Ancak daha sonra bize söylenen sınıf ve sendika ilişkilerinin son derece abartılı olduğunu anlayacaktık. Ben bu birleşmeyi –birlikte geçirdiğimiz sonraki yılları dikkate alarak tabii ki- şöyle tanımlamak istiyorum: Onca birlik söylemi ve çabasından sonra biz sanırım "Kedi olalı bir fare yakaladığımızı" düşündük. Doğan Tarkan ise "Büyük bir balık" yakalamıştı. Yaşadığımız süreç tam bu özdeyişe uygun şekilde gelişti, hiçbir zaman tam bir bütünleşme sağlayamadık.

Daha önce anlattığım gibi İsmet'in önerisi ve baskısı ile oluşan beş kişilik (İsmet, İlhami, Kemal, Mahir, Şaban'dan oluşan) bir Merkez Organ vardı. Sanırım 1976 başından itibaren bir örgüt merkezi gibi çalışan beş kişilik organ, Öncü İşçi grubuyla birleşmeden sonra değişti. Ağustos 76'da, yani,

Kurtuluş dergisinin 3. sayısından itibaren Öncü İşçi grubunu temsilen Doğan Tarkan ile bizim arkadaşımız ama Kürtleri temsil eden bir pozisyonla Ali Demir de dahil edilerek yedi kişilik Geçici Merkez Organ oluştu.

Kurtuluş dergisinin çıkışıyla birlikte artık çok koşturmaya başlamıştık. Ondan önce Aşama ve Çağrı yayınevleri kurulmuştu. Bu yayınevlerinin Samsun, Antalya, İzmir, İstanbul'da açılan şube ve büroları aynı zamanda Kurtuluşçuların mekânı gibi kullanılıyordu. Derginin dağıtımı ve satışı bu merkezlerden yapılıyordu. Bu bağlamda bu yayınevleri o dönemde önemli bir fonksiyon üstlendi. Bu yayınevlerinin kuruluşunda İlhan Kalaylıoğlu ve Ziya Sümer'in önemli katkıları vardır. İlhan başlatmıştı ama daha sonra Ziya'nın katılımıyla birlikte sürdü, ben de bu işlere merkez adına sorumlu olarak takılmıştım. Yayınevlerinin Ankara'daki bürosu aynı zamanda hareketin merkezi gibiydi. Taşradan, Develi'den, Antalya'dan, İnegöl'den ve Karadeniz'den gelenler gidenler oraya geliyordu. Çağrı yayınevinin ilk bürosu İzmir Caddesi'nde bir binanın çatı katındaydı. Daha sonra Aşama Yayınevi ile ilişkiler kurup, Necatibey Caddesi'ndeki güzel bir büroyu "aşamalı işgal teorisi" ile -böyle bir esprimiz vardı- kullanmaya başladık.

İzmir'e açılma

O sıralar İzmir'de eski Dev-Genç Bölge Yürütme'den Saim Koç'la Mamak Cezaevi'nden gelen bir ilişkimiz vardı. Saim'le Ankara'ya geldiğinde birkaç kez görüşmüştük. Saim bizimle birlikte yürüme kararlılığı gösteriyordu. Saim'le ilişkiyi İlhami götürüyordu, ama bir kopukluk vardı. Örgütlenme faaliyetine başladığımız ve bir merkez falan oluşturduğumuz sırada, hem yayın işlerini ve hem de Saim'in neler yaptığını konuşmak üzere ben İzmir'e gittim. Saim'e özetle, "Biz örgütlenmeye başladık, seninle de İzmir ayağını oluşturalım" diyecektim. İzmir'de önce eşi Esra ile karşılaştım, Esra, bana, "Saim askerde" dedi. Ben şaşırdım ve "Bu nasıl olur, hiç haberimiz yok" dedim. Askerliğini Kütahya'da yaptığını öğrenince Esra'ya "Gidip orada görüşelim" dedim. Esra ile Kütahya'ya giderek Saim'le görüştüm. Saim'e "Askere niye geldin? Bize niye sormadın, danışmadın" deyince, İzmir'deki Halkın Kurtuluşçuları (HK) ile birlikte hareket ettiğini söyledi. Eski Aktancılardan ve yeni HK'lı Muzaffer Doyum örgütlemiş Saim'i. Neyse eve geldik,

evde bir örgütsel faaliyet içerisine girilmiş. Eşiyle konuştu, baldızı vardı, o ara Muzaffer'in sözlüsü ya da arkadaşı gibiydi. Neyse, Ankara'ya dönüşte arkadaşlara "Biz Saim için, bizim oradaki temsilcimiz diyorduk ama "Saim HK'lı olmuş" deyince herkes şaşırdı... Ama Saim'in peşini bırakmadık. Süreç içerisinde tekrar görüştük, gittik, geldik falan, derken Saim yeniden Kurtuluş'a dönüş yaptı. Ancak o gidiş dönüş ilişkileri sırasında biz İzmir'de bir türlü sağlam bir zemin edinemedik, çünkü çok gecikmiş ve Saim'in tavrı nedeniyle de prestij kaybetmiştik. Yukarıda da söylediğim gibi o dönem, Türkiye'nin hemen her yerinde bütün grupların örgütlendiği ve sıkı işler yapmaya başladığı bir dönemdi. anti-faşist mücadele yaygınlaşırken, işçi sınıfı mücadelesi de yükseliyordu. Dolayısıyla öğrenci, öğretmen, işçi, memur ve gençlik ilişkileri pratikte yer alan grupların/örgütlerin elinde kalıyordu. Yani diğer birçok kentler gibi İzmir'de de gecikmenin bedelini ödüyorduk.

Bu arada İstanbul'la bir ilişki, bir örgütlenme faaliyeti yok mu?

Öncü İşçi grubu ile birleşme sürecinde Doğan Tarkan'ın İstanbul'daki ilişkileriyle ilgili verdiği bilgiler bizi heyecanlandırmıştı. Yana döne ilişki aradığımız ve gençlikten bazı unsurlara ulaşmaya çalıştığımız sırada bir proletarya kenti olarak gördüğümüz İstanbul'da Öncü İşçi grubu ile bir zemin bulacağımızı hayal ediyorduk. Sendikadan söz edilmişti: Tüm Döküm-İş Sendikası. Bu sendikanın merkezi Bayrampaşa'daydı. Oraya gittiğimizi hatırlıyorum. Gittik baktık, gelen giden birtakım insanlar var ama öyle çok işçi falan yok. Sendika bir dernek gibi kullanılıyor. Fakat beklediğimiz işçi ilişkileri yok, bu grubun gençlikle de ilişkisi pek yok... Bu gruptan beklentimizin nedeni İstanbul'da bizim olmamamız. İstanbul'u biz önce göz ardı ettik, bunu kabul etmek lazım. Şundan göz ardı ettik: hepimiz Ankara'dayız, bir türlü İstanbul'a gidip veya bölgelere filan dağılıp iş yürütmüyoruz. Ankara'da olduğumuz için burayı merkez kabul etmişiz. Bir tek İsmet Karadeniz'de, Arada bir Ankara geliyor ve Samsun'a dönüyor. Bir ayağı Karadeniz'de, orada otonom çalışmalar yapıyor, ama biz hepimiz Ankara'dayız. Ankara'dan ayrılmayı, başka kentlere (özellikle İstanbul'a ve İzmir'e) gitmeyi, başka bölgelere yerleşmeyi falan düşünemiyoruz. Doğan ilişkisinden önce sanırım Ziya Sümer, yayın işleri için İstanbul'a gitmişti. Cağaloğlu'nda yayın-dağıtım gibi işleri organize etmeye başlamıştı. Bir de

Kemal'in bir tür İstanbul'a gidişi var bu süreçte. Kemal hızlı bir şekilde gençliğe dalınca ister istemez çatışmalar başladı. Ankara SBF'de hem Devrimci Gençlik'le hem de HK'lılarla bir sürü çatışma falan oldu.

Benim, Mahir ve İlhami'yle ilk defa çok ciddi şekilde tartıştığım bir konudur bu. Bu nedenle Kemal, İstanbul'a gönderildi. Aslında bir şekilde sürgün gitti İstanbul'a. Özetle "Burada hep başını belaya sokuyorsun, bizim de başımızı belaya sokuyorsun, sen artık git" denildi. Kemal'in İstanbul'a gidişiyle orada örgütlenme için yeni adımlar atılmaya başlandı. Bu süreçte İnşaat Mühendisleri Odası (İMO) İstanbul Şubesi'nde çalışan Zeki Erginbay'ı unutmamak lazım. Selçuk Polat'ların cezaevinden gelen bir ilişkisi vardı Zeki Erginbay'la. Selçuk'un bağlamaya çalıştığı bir ilişkiydi Zeki. Selçuk, proletarya kenti olması ve THKP-C'nin de bazı işçi ilişkilerinin bulunması nedeniyle benimle konuşarak (ve aslında tartışarak) İstanbul'a gitmişti. Selçuk'un İstanbul'a gidip Genç Sosyalistler Birliği'yle (GSB) bir şekilde görüştüğü ve hatta onlarla birlikte hareket etmeye çalıştığı bir dönemdi bu.

Sanırım 1976'nın başı veya ilkbaharı olabilir, Selçuk bizi GSB'lilerle görüştürdü. Tarlabaşı'ndaki bir evde Selçuk Polat, Zeki Erginbay, Mahir Sayın ve ben, GSB'lilerden Baykal Gürsoy ve Mustafa Kırcı ile görüştük. Bu görüşme Selçuk ile Zeki'nin çabalarıyla iki grubun birleşme ve bütünleşmesi amacını taşıyordu. GSB'li arkadaşlar aynı zamanda eski THKP-C'nin işçi ilişkilerinden gelen arkadaşlardı. Hatta 15-16 Haziran dönemindeki işçi önderlerinin bir kısmını da içeren bir örgütlenmeleri vardı. Bir erken kuruluş olarak ortaya çıkan GSB hem işçiler ve hem de gençler arasında örgütlenerek yaygınlık kazanmaya başlamıştı. Bu görüşmede iki arkadaşla (Baykal Gürsoy ve Mustafa Kırcı) birlikte hareket etme ve süreç içinde birleşme konusunda ilkesel olarak anlaştık. Hatta o günlerde yapılacak olan TÖB-DER'in Genel Kongresi'nde ortak hareket etme konusunda anlaştık. Ancak ben kongreye gittiğimde GSB'lilerin TKP ile anlaştığını, yani onları desteklediğini gördüm. Bu konuyu kendileriyle konuştuğumda "Biz böyle karar aldık" dediler. Bu tavırlarının nedeni bir süre sonra belli oldu. Sanırım GSB merkezinden bizimle ortak hareket etme ve birleşme konusunda onay alınamamıştı. Böylece bu birleşme başlamadan bitti. Ama Selçuk'la Zeki bizimle birlikte yürümeye devam ettiler.

Kemal, Zeki'nin değerli katkı ve çabalarıyla İMO üzerinden İstanbul'un ilk örgütleme adımlarını atmıştı. İkinci ve önemli adım ise Doğan Fırtına'nın

Çiçekçi'deki ilişkileri ile atılmıştı. İMO ve Çicekçi, İstanbul'da Kurtuluş'un örgütlenmesinde iki önemli merkez olarak rol üstlendi. Bu konuda Zeki ile Doğan'ın değerli katkıları unutulmamalı. Özellikle Doğan'ın annesi Leman Fırtına ve babası Esat Fırtına ile kardeşlerinin, mahalledeki arkadaşlarının ve çevresinin adeta Kurtuluş'a devredildiğini unutmamak lazım. Tabii, o gençlikten kopuş ve ayrışma dediğim Şeh-Der toplantısı öncesinde böyle koşturmalar ve sahici ilişkiler kurmaya çalışmış olsaydık, durumumuz çok daha farklı olacaktı. Ama orada da moment kaçırılmıştı.

Siyasi yayın organı olarak çıkan derginin adına neden *Kurtuluş* dediniz? Bu arada neden tabloid veya büyük boy gazete değil de kitap gibi, küçük boyutta aylık bir dergiyle başladınız?

Dergiye verdiğimiz *Kurtuluş* adı, 15 Mart 1971'de THKP-C'nin yayın organı olarak çıkan *Kurtuluş* Gazetesinden geliyordu. Bu adı alarak THKP-C'nin devamı gibi bir pozisyon yaratacağımızı düşünmüştük. Ama o günlerde bir sorun oldu bu isim koyma işinde. Dev- Sol'cular, Dursun Karataş'lar henüz Dev-Sol olmadın İstanbul'da devrimci gençlik içindeki faaliyetlerini "Kurtuluşçular" adıyla yapıyorlardı. Biz dergiye bu ismi koyunca itirazları olmuştu. Ancak o sıralar bizim İstanbul'da bir faaliyetimiz olmadığı için fazla üstelememişlerdi... Kurtuluş adı *Kurtuluş Sosyalist Dergi* ile özdeşleştirildiği için bize muhalif olan THKP-C kökenli siyasal gruplar ve özellikle Devrimci Gençlik çevresi, adımızı "KSD" olarak telaffuz etti. Bazı gruplar hem bu ismi kullanmamız hem de salt dergi etrafında örgütlenme yaptığımız iddialarıyla bizi küçümsemeye, ciddiye almamaya çalıştılar. Ama örgütlenmemiz geliştikçe bize "Kurtuluşçular" denildi... O dönemde, örgütler birbirlerini tanımlarken veya eleştirirken, küçümseyici ve aşağılayıcı bir üslup kullanırlardı. Özellikle Devrimci Gençlik –sonradan Devrimci Yol- bize KSD veya daha komik bir şekilde "Kesede" diye hitap ediyordu. Aynı şekilde Dev-Sol'da "KSD" diyordu. Bize karşı kullanılan bu hitap tarzına tepki göstermekle birlikte, biz de onlara "DG", "DY" veya "DS" filan diyorduk. TKP'nin K'sını tırnak içine alıp T "K" P veya İlerlemeciler gibi isimler kullanıyorduk. Yani o gün devrimciler arasında geçerli olan racona biz de uyuyorduk.

Yayına neden dergi olarak başladık? Bu konuyu biraz konuştuğumuzu hatırlıyorum. O zaman gazete gibi bir şey, daha doğrusu mesela Devrimci

Gençlik'in yaptığı gibi tabloid boyda ve tabii ki haftalık periyotla çıkacak, ajitasyon çekecek ve propaganda yapacak bir kitle yayın organı herkesin istediği bir şeydi. Ama bunun için gerekli olan/olacak para yoktu. İkincisi, yazı yazacak kadrolar yetersiz ve kapasitemiz sınırlıydı. Üçüncü olarak da teoriye önem veriyorduk. Bu nedenlerle aylık periyodla teorik ve siyasal bir yayın çıkarılmasına karar verildi. Derginin ilk sahibi Salih Mahir Sayın, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Mustafa Eker'di. Geçmişte bir kısım sahiplikler yaşanmıştı; ayrılmalarda, bölünmelerde, dergi/gazete birilerinin elinde kaldığı için, "Aman bunu sağlama alalım" gibi espriler yapılmıştı. Mahir bunu, geçici olarak kabul etmişti. İkinci sayıdan itibaren derginin sahibi İsmail Metin Ayçiçek oldu. Mustafa Eker sorumlu müdürlüğünü sürdürdü.

İlk iki yıl boyunca yazı-çizi işlerinde iyi bir performans gösterdiğimizi düşünüyorum. Bu dönemde, siyasal hattımızı da oluşturan, geçmişin değerlendirilmesi bağlamında Kemalizm, ulusal sorun, öncü savaşı, evrim-devrim aşamaları üzerine yaptığımız tartışmalar; devlet, devrim, demokrasi, faşizm, sosyal reformist veya sosyal şovenist politikaların eleştirisi gibi konularda iyi bir performans gösterdik. Ama iki yıl sonra Türkiye'de gelişen siyasal ve toplumsal mücadeleler bizi daha çok pratiğe çekti. Teori çalışmaları ve teorik tartışmalar falan giderek zayıfladı. Sanırım bu konudaki potansiyelimiz artık yetmez hale gelmişti. Mesela burada, "Çıkarken" yazısından bir bölümü hatırlatmak istiyorum. Yazının girişinde Türkiye sosyalist hareketinin bölünmüşlüğü, parçalanmışlığı, ideolojik yetersizliği vs.'den sonra şöyle deniliyordu: "Buraya kadar çizdiğimiz sosyalist hareketin nasıl bir ideolojik kargaşa ve curcuna içerisinde bulunduğunun çok açık bir tablosudur. Böylesi bir curcuna ortamı, birinci görev olarak karşımıza, bu hareketin yani sosyalist hareketin birliği sorununu diker. Bu birlik de ancak ve ancak ideolojik olarak sağlanabilir. İdeolojik mücadele en ağırlıklı bir görev olarak kendisini karşımıza dikmektedir." Bu tespit, o gün yaşanılan süreç için ciddi bir ideolojik vurgu yapıyor ve ideolojik mücadelenin önemini anlatıyordu. Ancak yıl 1976. Türkiye'de Milliyetçi Cephe (AP+ MSP+MHP) koalisyon hükümetleri kurulmuş. anti-faşist mücadele önem kazanmış. İşçi sınıfı ve sendikal mücadele gelişmeye başlamış. Böyle bir süreçte güncel siyasal görevlerin, temel siyasal görevlerin önüne geçtiği bir dönem yaşıyoruz. Biz hâlâ ideolojik mücadele perspektifine vurgu yapıyoruz. Aslında hayata biraz farklı bakıyoruz ama hayat öyle değildi.

KSD'nin birinci sayısında *Yol Ayrımı* yazısı vardı. Bizim tartışmalarda ve hatta seminerlerde hep ısrarla ve sıkça anlatmaya çalıştığımız, *Geçmişin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme-1* yazısıydı bu. Burada Kemalizm, Kurtuluş Savaşı ve solun tavrı, 1971 hareketinin tarihsel önemi üzerine gibi konular ele alınıyordu. THKP-C'nin bir tür özeleştirisi söz konusuydu, dışarıdan değil içeriden yapılan bir eleştiriydi. Burada esas olarak proletarya partisinin kitle içerisinde örgütleneceğinden, antioligarşik devrime doğru sürecek bir mücadele anlayışından söz ediyorduk. Bu mücadeleyi ise -işçi ve köylülerin önderi diye önemli bir vurgu var burada- "Modern sanayi proletaryası temeli üzerinde yükselecek olan proletarya partisi" sürdürecekti. Neredeyse her tartışmada bunu anlatıyorduk. Bu tespite Kurtuluş hareketinin manifestosu olarak bakmak lazımdı. Burada asıl hedef, işçi-köylü temel ittifakı üzerinde antioligarşik mücadele anlayışı temelinde bir proletarya partisiydi. Ama böyle bir partinin nasıl bir şey olduğu konusunda kafamız açık değildi. THKP-C'nin örgüt anlayışını aşamıyorduk. Dahası "ordulu parti-ordusuz parti" ayrımı yapıyorduk ama bunun nasıl olacağını hem kendimize hem de başkalarına anlatamıyor ve bu konuda somut bir adım da atamıyorduk.

KSD'nin ikinci sayısında ise *Evrim ve Devrim Aşamaları*, yine *Geçmişin Değerlendirmesi Üzerine Bir İnceleme-2* olarak devam ediyordu... Evrim ve devrim aşamalarını anlatırken ister istemez öncü savaşı tartışması gündeme geldiği için bu konu bizi biraz açmaza sokmuştu. Ortada yapılan bir öncü savaşı filan olmadığı için (ne biz ne de başkaları böyle bir çaba içinde değildi) bu tartışmayı devam ettiremedik. Bizim dışımızda ne böyle bir tartışma vardı ve ne de bu işin muhatapları... Ben o dönemde "Öncü savaşı" konusunda tutarlı olamadığımızı düşünüyorum. Bu tartışmalarda, önceleri öncü savaşının eksiklerini, gediklerini, zaaflarını falan sıralarken temelde, öncü savaşını reddetmiyorduk. Ama o yazılarda bizim gerçekte reddettiğimiz iddiaları vardı. Ayrıca içimizde, "Öncü savaşı tümüyle yanlıştır, bunu tartışmamak lazım" gibi tezler öne sürenler de –Selçuk Polat, Zeki Erginbay gibi– vardı. Biz, pratikte bunu ifade edemediğimiz için, reddetmiyor ama bir öncü savaşını savunuyorduk... Bu sırada ulusal sorun, anti-faşist mücadele ve Maocularla tartışmalarımız daha önemliydi. Çünkü bu tartışmalar yaşanmakta olan siyasal ve toplumsal sürece, yani politik gündeme daha uygun düşüyordu.

Üçüncü sayıdan itibaren, "Gençlik nereye gidiyor? Nereye yöneliyor? Gençliğin devrimci eyleminin birliği" vs. üzerine tartışmalar yapıldı. Bu konuda bizim gençlik ve THKP-C görüşleri üzerinden Devrimci Gençlik'le tartışmalarımız, bizden çok onların işine yarıyordu. Çünkü onlar gençlik için çok farklı bir söylem tutturmuşlardı. Yakın zamanda o tartışmaları Devrimci Gençlik'in bir kısım arşivlerinde buldum ve yeniden okudum... Şimdi daha iyi görülüyor: O zamanlar tartışmanın özüne bir türlü inilemiyordu. *Devrimci Gençlik* hep o günkü konjonktüre uygun politik tezler sunuyordu. Teori onlar için çok önemli değildi... Onlar gençlik eyleminin birliğine vurgu yaparken –ki bu gençliğin toparlanması için yeterli oluyor– pratikte biz hâlâ "sosyalistlerin birliği" diyoruz fakat birlik-mirlik yok ortada. Ama bir ezber gibi tekrarlayıp duruyoruz. O dönemde sanırım ulusal sorun konusundaki yaklaşım her şeyden önemliydi. Bu konuda da tutarlı olamadık. Bu konuya daha sonra geleceğim

Anti-faşist mücadele anlayışı

Silahlı mücadeleyi savunuyor görünmemize rağmen böyle bir örgütlenmemiz yoktu. O dönemde aklımızda soygunlar vardı. Parasal ihtiyaçları gidermek için son derece gizli, hatta merkez içinde bile herkesin bilmediği, dar bir soygun örgütlenmesi yapılmıştı. anti-faşist mücadele içerisinde aktif olmak gereğinden kaynaklanan anti-faşist mücadele birlikleri kurma anlayışı bile çok sonraları, hayatın dayatması sonucu gündeme geldi. Bu da Doğan Tarkan'la çok ciddi tartışmalarımıza neden oldu. O günlerde bizim, diğer birçok teşkilat gibi, anti-faşist mücadele yapmaktan daha ileri giden silahlı mücadele/öncü savaşı filan yapacak bir yaklaşımımız yoktu. Hatta denilebilir ki anti-faşist mücadelede Devrimci Yol ve diğer gruplarla bir farkımız kalmamıştı. Yani, anti-faşist mücadelede biz on tane eylem yapmışsak, onlar 50 tane eylem yapıyordu ama yöntem hep aynıydı. Çünkü faşist hareket işyerlerinde, okullarda, mahallelerde, gecekondularda yükseliyor; bazı semtlerde yeşil hatlar bile oluşuyordu. Faşistlere karşı kim, hangi bölgede, nasıl mücadele etmişse ve orada bir cephe, mevzi oluşturmuşsa onlar başarılı oluyordu. Bizim de bu düzeyde kendi çapımızda çabalarımız vardı. Mahir Çayan'ın esas "Öncü Savaşı Üzerine Tezler"i üzerinden 1975'te Acilciler harekete geçerek, THKP-C'nin devamı gibi eylemlere başlamışlardı. O gün-

lerde Devrimci Gençlik'in içerisinden İstanbul'daki bir grup –daha sonra Dev Sol olarak ayrıştılar– baştan beri otonom bir yapılanmayı sürdürerek öncü savaşı anlayışını savunmayı sürdürüyordu. Yine İstanbul'da Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği'ni (MLSPB) oluşturan gençler 74'ten itibaren örgütlenmiş, soygun, bombalama ve silahlı çatışmalara başlamışlardı. Bu arada Kürdistan sorunu ile birlikte ele alınması gereken Abdullah Öcalan'ın PKK'yi örgütleme çabaları da var ki aslında Öcalan, Mahir'in öncü savaşı tezlerini veya silahlı mücadele anlayışını Kürdistan'ın sömürge koşullarına taşımaya çalışıyordu. Abdullah Öcalan daha sonraki yıllarda, THKP-C geleneğini sürdürerek silahlı mücadeleyi başlattıklarını söyleyecekti. Bizse ideolojik ve teorik olarak açıklamadık ama bu süreçte ve pratikte THKP-C'nin silahlı mücadele ve öncü savaşı anlayışından uzaklaştık. Daha doğrusu bir kopuş yaşadık.

Tarihimizin çarpıtılması

Daha sonra anlatmayı düşünüyordum ama şimdi burada, Kurtuluş'un önderliği üzerine bir şeyler söylemek istiyorum. O dönemde artık Kurtuluş'un bu yedi kişilik merkezi önderliği oluşmuş bir şekilde yola devam ediyorduk. Bu konuda hatırlamamız gereken birkaç şey var: Birincisi; daha önce anlattığım Mahir ve Kemal tarafından yapılan "Kurtuluş" imzalı açıklamada, "Tarihimizde önemli bir yer tutmayan bu olayın, yani Sabahattin Selek'le görüşmenin, çok az insan tarafından bilinmesinde bu açıdan bir yanlışlık yoktur. O tarihlerde, gerek Metin Ayçiçek ve gerekse Mustafa Yavuz herhangi bir şeyin yöneticisi, hele hele kurucusu hiç değillerdi" denilmiştir. Bu laf benim kafama takıldı. O zaman not almıştım, "Niye böyle bir şey söylüyorlar?" diye. Tamam, bu arkadaşlar, bugün çok farklı konumdalar, ama o zaman öyle değillerdi. Metin Ayçiçek o tarihlerde Mamak'tan beri sürüp gelen o "Mamak Grubu" diye ifade ettiğim grubun içerisindeki önemli unsurlardan biriydi. Mustafa Yavuz da Antalya dediğimizde ilk akla gelen, Ankara dışındaki örgütlü ilk kişilerden biriydi. İkincisi; İrfan Cüre, üyesi olduğu Almanya Sol Partisi milletvekili adaylığı sırasında özgeçmişini yazarken "1974-79 Kurtuluş adlı Marksist örgütün kurucu üyelerinden" olduğunu açıklamıştı. Bu da Türkiye'de, "Nereden çıktı, niye böyle yazdı?" şeklinde spekülasyona neden olmuştur. Üçüncüsü, özellikle 1991'den sonra Kur-

tuluş'un çeşitli toplantılarında yapılan konuşma ve yazılarda sadece İlhami, Mahir ve Kemal'in Kurtuluş hareketinin önderleri olarak telaffuz edilmesidir. Kurtuluş'un tarihinde kurucu önderler dendiğinde kimi zaman menkıbe kimi zaman açıktan sadece bu üç kişiden söz edilmesi ve bu kişilerin de buna hiçbir itirazda bulunmaması durumun sonucudur. 1991'deki Beşinci Konferans'tan sonra başlayan tarihimizi çarpıtma ve yeniden yazma çabaları, Kurtuluş'un bölünüp parçalanması ve tarih sahnesinden silinmesine kadar devam etmiştir. Hatta 2007'de Sosyalist Demokrasi Partisi'nin bölünme sürecinde yapılan genişletilmiş bir Parti Meclisi toplantısında Kemal tarafından yazılı bir şekilde açıklanmış –bu yazı benim arşivimde var– ben de bir konuşma yaparak bu anlayışa bilmem kaçıncı kez itiraz etmiştim. Ama oradaki arkadaşlardan bir yanıt bile alamamıştım. Dördüncüsü, bazı sohbetlerde, kişisel konuşmalarda yine ilk dönem Kurtuluşçulardan söz edilirken, o dönemde bulunan bazı arkadaşların kendilerini "kurucu" gibi gördüklerini ve bunu ifade ettiklerini biliyoruz. Böyle düşünen arkadaşların haklılık payı olabilir. "Neden?" denirse, birçok insanın, ayrışma ve bölünme süreçlerinde kendilerini kurucu, önder veya temel kadro olarak görmesinde bir mahsur yok. Bütün siyasi hareketlerde bu böyledir. Ama sonradan tarihi çarpıtarak bazı kişilerin yok sayılmasının, reel sosyalizm geleneğinde olduğu gibi resimlerden bile silinmesinin de bir anlamı yok.

Biliyoruz ki bir örgütün kuruluşu, özellikle kolektif tarzda, birileri tarafından başlatılır. Bu üç-beş kişidir ama bir kişi olmaz. Türkiye tarihinde tek kişilik böyle bir örgütlenme yoktur. Önce bir şekilde bir grup oluşur, bu kolektif iradeyle başlar ve o grubun öncülüğünde gelişilir. Buna genelde kurucu önderlik veya kurucu önderler denilmektedir. Ama kurucu kadrolar ya da kurucular şeklinde tanımlarla da ifade edilmesinin bir mahsuru yok. Bolşeviklerden başlayarak biliyoruz ki tasfiye süreçlerin, kişi veya kişilerin putlaştırılmasının, devr-i sabık dönemlerinin başlatılmasının sosyalizmde yeri olmamalıdır. Bu anlayışla birçok ülkede ve bizde, parti tarihlerinin yeniden ve yeniden yazıldığını ve tarihsel gerçeklerin sistemli olarak çarpıtıldığını da biliyoruz. Bu gelenek bizde de etkisini sürdürüyor, diye düşünüyorum. Bu bağlamda Mamak Gurubu olarak saydığım isimlerden başlayarak ve merkezi kolektif bir irade olarak ilk adımı atanlar şeklinde ifade edebileceğimiz ilk dört kişi, İlhami, Mahir, Kemal ve Şaban'ın olduğu, beşinci kişi

olarak İsmet'in, daha sonrasında Ali ve Doğan'ın isimlerinin telaffuz edilmesi gerektiğini unutmamalıyız.

İsmet'in ölümünden sonra yapılan toplantıda ona haksızlık yapıldığını/yaptığımızı, oysa hareketin gelişiminde onun değerli katkıları olduğunu söylemiştim. İsmet Öztürk Karadeniz'deki örgütlenmede öncü bir karakterdi, bunu kabul etmek lazım. İsimlerini saydığım ilk dört kişinin pozisyonuna bakacak olursak, eski TİP ve THKP-C'ye kadar giden geçmişleri var. 1974'den sonra da birlikte hareket eden bir konumdalar. Ama ben şimdiye kadar "bilmem kaçıncı kişiyim" diye hiçbir yerde konuşmadım. İlk defa burada anlatmaya çalışıyorum, çünkü tarihimizin çarpıtılmasına şimdiye kadar hep itirazım oldu. Daha önceki yazılarımdan da bu tutumum bellidir. Tarihimizin çarpıtılmaması gerekir.

Demin anlattığım konu, benim de başından beri rahatsızlıklarımın olduğu bir durumdur. İlhami, Mahir, Kemal'in hem kendi aralarındaki ilişki biçimi hem de örgüt içerisindeki kural dışı refleksleri daima sorunlu oldu. Bu sorun benim tarafımdan ve süreç içinde Ali, İsmet ve Doğan tarafından da zaman zaman gündeme getirildi. Grup içi demokrasi konusunda İsmet'in daha baştan itibaren kaygıları ve tepkileri vardı. Mesela, İsmet'in kitabında anlattığı bir konuyu ben de hatırlıyorum: Henüz *Kurtuluş* dergisi çıkmadan, *Devrimci Gençlik*'in çıkışının arkasından "Yol Ayrımı" ve "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şovenizmi mi?" başlıklı iki yazı, teksirle çoğaltılarak Ankara'da gençlik içinde dağıtılmıştı. Kendimizi beş kişilik merkez organ olarak tanımladığımız bu dönemde İsmet, "Bu yazıları benden habersiz yayınladınız" diye tepki göstermişti. Çünkü o günlerde ortak yayınlanacak şeylerin birlikte kararlaştırılması gerektiği yönünde ilkesel bir kararımız vardı. *Devrimci Gençlik* dergisi çıkar çıkmaz elimizde bir araç olması için, sanırım Kemal'in önerisi ile o yazılar alelacele yayınlanmıştı. Benim de onay verdiğim bu yazılar, elden ele dolaşmış ve en azından "Bunlar da bir şey söylüyormuş" gibi bir etki yaratmıştı. Ama hiçbir şey örgüt içi demokratik ilişki ve işleyiş kurallarını ihlal etmemelidir.

Bu yedi kişiden oluşan merkez organın çevresindeki kadrolar kimlerdi?

Yedi kişilik Geçici Merkez Organ'ın (GMO) çevresinde ağır yükleri taşıyan önemli kadrolar vardı. Çekirdek kadronun yanında, yakınında ve onlarla birlikte hareket edebilen, geleceğe ilişkin perspektiflerde ve yapılan iş-

lerde hem somut görevler alabilen hem de yapılan ve yapılacak işlerin birlikte konuşulduğu, tartışıldığı kadrolardı bunlar. Unuttuklarım olabilir, şu anda hatırladıklarım, Ankara'daki okullar düzeyinde ele alırsak, ODTÜ'den Fahri Doğu, Ömer Balköse, Ziraat Fakültesi'nden Nazım Arslan, DTCF'den Selçuk Polat, Ziya Sümer, Ali Demir. AİTİA'dan Bahattin Günel, Habip Çalışkan. Gazi Eğitim Enstitüsü'nden Mustafa Uslu, Celal Polat, Öner Yağcı, Ahmet Nergis. SBF'den Doğan Fırtına, Kamuran Altınalp, İsmail Metin Ayçiçek, Serdar Mun, Mehmet Mevlüt Kaptan, Yunus Er, Mennan Evren. İller düzeyinde Antalya'dan Mustafa Yavuz, Mustafa Eker, Azmi Pat, Fethi Aktaş, Ali Çetin gibi arkadaşlar vardı. Karadeniz'de Samsun'dan İrfan Cüre, İsmail Yeşilyurt, Raif Gümüş, Necmettin Gökçe, Atilla Özova, Nurhan Akyüz, Rıza Akyüz, Mustafa Demir, Trabzon'dan Mustafa Kurukafa (Erdemli), Medet Özbek, Ersin Önsel, Rize'den Tayfun, Remzi Kazmaz, Sinop'tan Ramazan Çavdar o zaman için hatırladıklarım. İstanbul'da ise ilk dönemden Hüseyin Soylu, Seyfi Öngider, Faruk Ağca ve Mehmet Yıldıran'ı hatırlıyorum. Erkan Mete'yi de sayalım, o zamanlar ön plandaki adamlardandı... Şimdilerde Karadenizliler yazıp çiziyor, araştırıyor, Karadeniz Dev-Genç'i falan anlatıyorlar. İyi de yapıyorlar. Başka bölgelerdeki arkadaşlar da böyle çalışmalar yapmalı... Bu bağlamda Mehmet Kara'nın kitabına yapılan eleştirileri doğru ve haklı bulmuyorum. Kendi tarihini yazmayı her Kurtuluşçu denemeli...

O zamanlar kadın sorununa nasıl bakıyordunuz?

Bu konuya o zamanlar nasıl bakıyorduk? Konuya evliliklerimiz ve eşlerimizle ilişkilerimizden başlamak lazım. Mesela önce İlhami, arkasından Mahir, onun arkasından ben paldır küldür evlenmeye başladık. İsmet bundan rahatsızdı. İlginç bir şekilde evlenmenin gerekli olmadığını anlatıyordu. Samsun'da İrfan'ın nişanlanmasına karşı tavır alınmıştı. İsmet'in Samsun'daki bekâr evi örgüt merkezi gibiydi. Buna bağlı ikinci bir sorun olarak çocuk sorunu tartışması vardı. Kurtuluş'un ilk döneminden başlayıp yıllarca süren çocuk yapma-yapmama tartışmasını Doğan Tarkan'ın çevresindeki arkadaşlar, başta eşi Sevil ve Mustafa Öztürk'le birlikte olan Şadiye başlatmıştı.

Evliliklerimizin benimki de dâhil olmak üzere, geleneksel tarzda olduğunu söylemek istiyorum. İlhami'nin, 12 Mart öncesinden Ayhan'la arkadaşlık ilişkisi vardı. İlkin İlhami evlendi. Arkasından, birden alelacele Mahir evlendi. Sonra da ben evlendim. İlhami ile Mahir'in evlilikleri geleneksel evliliklerdi. Eşlerini örgüt işlerine bulaştırmadılar. Bu nedenle onların evlerinde hiçbir zaman örgüt toplantısı yapmadık. Merkez toplantıları benim evde yapılırdı genelde. Daha sonra başka arkadaşların evlerinde de yapılmaya başlandı. Arkasından çocuklar yapılmaya başlandı. İlginç olan bir tartışmamızı hatırlıyorum. İlkin İlhami çocuk yaptı "Kaza oldu" dedi. Mahir de "Kaza oldu" dedi. Kadrolar soruyor çünkü onlar da kafalarına göre evlilik ve çocuk tasarlıyorlar. Daha bilinçli olan bir kesim de kadın erkek ilişkilerimizi sorguluyor. Neyse ben, "Bu çağda kaza maza olmaz, ben çocuk yapacağım arkadaş" diyerek onları eleştirdiğimi hatırlıyorum. Yani, ben de çocuk yaptım. Benim evliliğim biraz farklıydı. Evlendiğim Gülay, Kayseri'de Halk- Der örgütlenmesi içerisinde çalışan bir Kurtuluşçuydu. Sonra Ankara'ya gelip Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girmişti. Kadınlarla ilişki ve evlilik konularında Kemal'in tutumu ise hepimizden farklıydı. O daha sonraları evlendi ama çocuk yapmadı.

Bizim bir taraftan örgütün kurucu önderliği pozisyonunda ortaya çıkıp, bir taraftan da böyle peş peşe evlilikler falan yapmış olmamız, ilginçti. İsmet'in, evlenmeden örgütü daha rahat oluştururuz gibi bir tavrı vardı. Biraz da belki kendi pozisyonunu güncelleştiriyor veya özelleştiriyordu. Evlilik konusunu dile getirmiyordu. Ona, "Sen niye evlenmiyorsun?" demiyorduk, hastalığı vardı, belki o yüzden diyorduk. Yaşı başı da bizden fazlaydı, aramızda on yaş gibi bir fark vardı. İsmet çok sonraları evlendi. Ali Demir de evlilikle ilgilenmiyordu, ona bazen "Sen neden evlenmiyorsun" diye takılıyorduk, o da "Ben Ho Chi Minh tavrını sürdürüyorum" diyordu. Doğan biz tanıştığımızda Sevil ile evliydi. Bizim evliliklerimizin peşinden, çevremizde benzer, geleneksel tarzda evlenmeler başladı ve arkasından çocuklar yapılmaya başlandı. Tabii, buna karşı çıkılamaz, insanlar evlenecek, çocuk sahibi olacak ama bu sırada "Niye çocuk yapılıyor?" diye İstanbul'da tartışmalar başladı. Bilmem kimin çocuğu daha iyi besleniyor da öbürünün çocuğu beslenmiyor gibi inanılmaz spekülasyonlar yapıldı. Bunu bazı kadın arkadaşlar

belki de biraz feminizm anlayışı ile yapıyorlardı ama bu yaklaşımlar kadınları çok rahatsız ediyordu. Bu ve benzer sekter tutumlar, kadınlar arasında gereksiz saflaşmalara yol açtı.

Kadın örgütlenmesi biraz gecikerek yapıldı. Kadın sorunu konusundaki yazılar ve yayınlara İstanbul'dan Sevil'in, Ankara'da ise Armağan ve Sabahnur'un önemli katkıları oldu. Örgütler, birbiriyle rekabete girmese de birbirini etkiliyordu. Gençlik örgütlenmeleri, kadın örgütlenmeleri ve sendikal faaliyetler hep böyle olmuştu. Bizden önce İKD (İlerici Kadınlar Derneği) kurulmuş ve hızla faaliyete başlamıştı. Bizde önce Samsun'da kadın derneği kuruldu, oradaki çalışmaları Nurhan Akyüz, Ayten Kutlu, Fatma başlatmıştı. Sonra Ankara Devrimci Kadınlar Derneği (AKD) kuruldu, *Demokrat Kadın* dergisini çıkarttı. *Demokrat Kadın*'ın, "Kadın-erkek emekçilerin ortak çıkarlarını savunacağını, kadınların mevcut konumundan kurtulmalarının, ezilenlerin, sömürülenlerin ortak duruşu ile olacağını düşündüğümüzü anlattık uzun uzun konuştuğumuz her insana" diyen bir "Çıkış" yazısı vardı. Bu yazıda şöyle de bir vurgu da vardı: "*Demokrat Kadın*'ın yayın hayatına başlamasını sağlamak için erkeklerin de bizlerin coşkusuna, çabasına omuz verdiğini gördük." Şimdi böyle söylemler olmaz ama o zaman, herhalde önemliydi erkeklerin böyle bir desteği.

Özellikle başlangıç döneminde Kurtuluş'un Marksist eğitim çalışmaları önemli ve diğer siyasi gruplardan onu ayıran bir faaliyeti olarak dikkat çekiyor. Kurtuluş kadar siyasi, ideolojik eğitim çalışma yapan grup yoktu herhalde...

Marksist eğitim çalışmaları önemliydi. Bu perspektife nasıl sahip olmuştuk? Kurtuluş'un, ideolojik mücadele yapacağı bir yayın organı perspektifi, bizi böyle bir yola sevk etmişti. Dönem itibariyle ideolojik mücadeleyi temel olarak gördüğü için kadroları eğitmek, ideolojik olarak silahlandırmak gibi bir anlayışla başladı. İki arkadaş vardı, bu konuda onların hakkını yememek lazım: Metin Ayçiçek felsefe eğitimlerine başladı, Mehmet Kaptan ekonomi politik eğitimlerine başladı. Biz de ben dâhil, Mahir ve diğer arkadaşlar daha çok, toplantılarda tartışmalara katılıyor veya çeşitli konularda seminerler veriyorduk. Bu çalışmalar, Kurtuluş'un kendi görüşlerinin kadroları tara-

fından anlaşılmasına, kavranmasına yaradı, bir. İki, Marksizm-Leninizm konusunda bilgi sahibi olundu. Metin Ayçiçek *Sosyalist Eğitim Dizisi* broşürleri çıkartmıştı. *Teorik Eğitimin Önemi ve Yöntemi, Sosyalist Ahlak Devrimci Tavır, Eleştiri-Özeleştiri Üzerine Notlar, Diyalektik Materyalizm, Tarihi Materyalizm, Ekonomi Politik, Emperyalizm* gibi küçük broşürler vardı. Sanırım bunun iki tanesi matbaa da basıldı diğerleri teksir şeklindeydi. Bunlar elden ele dolaşıyordu. Kızılay'ın merkezinde, İnşaat Mühendisleri Odası'nın lokalini kullanmaya başlamamızla birlikte --burası Kurtuluş'un merkezi gibiydi– eğitim çalışmaları daha da arttı. Daha sonra da küçük gruplar halinde öğrenci evlerinde yapıldı.

Kurtuluş'un bir diğer farklılığı Kürt sorununa yaklaşımı... Bu konuda ileri sürdüğü görüşler hemen dikkat çekiyor.

O zamanlar ulusal sorun dediğimiz Kürt sorununa yaklaşım ve Ali Demir'in GMO'ya girmesi önemliydi. Kurtuluş'un üç sayısında peş peşe Kürt sorunu ile ilgili görüş ve tezlerimizin yazılıyor olması, ister istemez bir örgütlenmeyi de gündeme getirmişti. Kürdistan'la ilgisi olanlar, mesela Ali, Kızıltepeli olduğu için Kızıltepe'den gelen gidenler tarafından ilgiyle karşılanmıştı. O ara Dersimli bir grup olan, bizim Mustafa Kurukafa'lar vardı, onların ilgisini çekmeye başlamıştı. Bu arada Seyfi Cengiz, bu görüşleri kendisi açısından pek önemli görmüyordu ama daha sonra çıkardığı *Tekoşin* dergisinde çok farklı şeyler de anlatmadı; çünkü o da bu temel tezleri savunuyordu. Ulusal sorun konusundaki görüşlerimiz esas olarak gene Lenin'in formüle ettiği Stalin'in tezlerinin üzerinden geliştiriliyordu. Tabii, bu giderek bir örgütlenme sorununu gündeme getirdi, süreç içerisinde. "Türkiye'de ilk defa Kürt sorununu biz gündeme getirdik, kadın sorunu konusunu biz gündeme getirdik" şeklinde bir kısım menkıbelerimiz var; her ikisinin de yanlış olduğunu düşünüyorum. Çünkü 1960'lı yıllarda Türkiye'de Sait Elçi ile başlayan Kürt sorunun tarihi bir geçmiş var. 60'lı yıllarda kurulan sosyalist partiler, yargılamalar var. O zamanlar Maoculuğa karşı olduğumuz için onu görmezden geliyorduk ama Kaypakkaya'nın hem Kemalizm konusunda hem Kürt sorunu konusunda tezleri vardı. 74'ten sonra ise İsmail Beşikçi'nin Kürt sorunu ile ilgili yazdığı kitaplar vardı, Özellikle *Doğu Anado-*

lu'nun Düzeni [3]adlı kitabı, bir alternatif çalışmaydı. Kemal Burkay'ın *Ulusal Sorun* kitabı ise o dönemde yazılmış en derli toplu kitaptı. Rızgari, Emeğin Birliği gibi grupların oluşturduğu görüşler vardı. Biz o zaman Kürdistan'da birlikte örgütlenme ve birlikte mücadele perspektifini savunurken, Emeğin Birliği ayrı bir parti fikrini savunuyordu. Daha sonra biz seksiyon görüşüne ulaştık, Emeğin Birliği aynı isimle bir Kürdistan partisi, kardeş parti gibi falan örgütlenmeyi savunuyordu. Ama onların da başka açmazları vardı: Kürdistan'ı ilhak edilmiş değil işgal edilmiş bölge diye değerlendiriyorlardı. Böyle farklılıklar vardı; tabii, bunlar o zamanlar önemli tartışma konularıydı. Bu süreçte Abdullah Öcalan'ın AYÖD'de, İYÖD'deki toplantılarda "Kürdistan'a gitmek lazım, buralarda ne işimiz var? Kürdistan sömürge" şeklindeki konuşmalarının diğer gruplar tarafından pek ciddiye alınmadığını hatırlıyorum. Abdullah Öcalan söylediklerinin arkasında durdu: bir grup insanı aldı, gitti Kürdistan'da propagandaya başladı. Daha sonra biliyoruz ki –o zaman da duyuyorduk– halka propagandayı antisömürgeci mücadele üzerinden yapıyordu. Ben, Abdullah Öcalan'ın Kürdistan'ta yükselen antisömürgeci mücadeleyi ve bunun önemini herkesten daha doğru olarak algıladığını düşünüyorum. Orada adeta bir kıvılcım saldı ve bozkırı tutuşturdu; bu çok önemliydi.

Biz bu arada ne yaptık? 1977'nin ortasına kadar Kürdistan'da bizim, yaklaşık on beş ilde Halk Der, Halkevi vb. dernekler şeklinde örgütlenmelerimiz oldu. Ancak birilerinin gidip oradaki devrimcileri örgütlemesi gerekiyordu. Ali Demir ısrarla Türkiye'den ayrılmak istemiyordu. Bir tartışmayı hatırlıyorum, bir Merkez toplantısında ben önermiştim "Ali'yi Kürdistan'a gönderelim" diye, Ali çok kızmıştı bana, "Benim burada kalmam lazım, eğer oraya gidersem milliyetçilikten etkilenirim" dedi ve kesip attı. Herkes birbirinin yüzüne baktı, "Milliyetçilikten etkilenirim" ne demek? Daha sonra bir-iki arkadaşla konuştuğumuzda, gitmek istemediği yönünde bir değerlendirmemiz oldu. Gitmeyince ne yapılacak? Dışarıdan yönetmek olmaz. Mesela Kızıltepe'de iyi bir potansiyel vardı. Ağrı'dan, Muş'tan, Bingöl'den Ankara'ya gelip gidenler vardı. Kamer Konca bölgede sıkı çalışmalar yapan bir arkadaşımızdı. Ankara'ya geldiğinde oradaki potansiyeli ve

[3] İsmail Beşikçi, *Doğu Anadolu'nun Düzeni-Sosyo Ekonomik ve Etnik Temeller*, İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

örgütlenmenin gerekliliğini anlatıyordu. Halkın Kurtuluşu ve Devrimci Gençlik Kürdistan'ın birçok ilinde örgütlenmeye başlamıştı. Emeğin Birliği'nin ise, Adıyaman merkez olmak üzere daha önceden beri gelen bir örgütlenmesi vardı. Biz gidip oradaki hayata müdahale edemediğimiz için gelişme şansımız daha baştan azalmaya başladı. Seksiyon kurduğumuzda Ali'nin yanına üç arkadaş daha ekledik. Bunlardan Kamer Konca Kürdistan'da çalışıyordu. Diğer ikisi Kürdistan'la ilişkileri tümüyle kopmuş olan ve gençlik içinde koşturan Burhan Tanrıverdi ve TMMOB'da faaliyetlerinde bulunan Mustafa Kurukafa'ydı. O da Dersim'den iyice kopmuştu. Her ikisi de Kürtçe bilmiyor ve Ankara'da ikamet ediyordu. Bu üç arkadaşı Kürdistan Seksiyonu yaptık ama bir türlü, Ankara'nın dışına gidemediler. Arada bir yaptıkları bölge gezileri kalıcı örgütlenmeden çok denetim şeklinde oluyordu. Bu nedenle biz Kürdistan'daki potansiyeli örgütleyemedik ve açıkçası fazla gelişemedik. Teorimizi pratiğe geçiremedik. Oradaki bazı arkadaşlar zorluyordu aslında bizi ama bizim o eski öncü savaşı, silahlı mücadele tezlerimizde yavaş yavaş bir erteleme ve giderek umursamama başlamıştı. Orada silahlı mücadele için koşullar vardı, ama bunu değerlendirememiştik.

Gazetenin arkasından sanırım Aralık 78'de Kürdistan için *Şorej* çıkarıldı. Kürdistan Seksiyonu'nun önerisi ile yayın organı olarak çıktı. İki sayı çıkabilen *Şorej*'in yayını devam edemedi veya ettirilemedi. *Şorej*'e merkezi desteğin verilmediği şeklinde seksiyondan arkadaşların eleştirilerini hatırlıyorum.

Bu arada doğal olarak bir gençlik örgütlenmesi de gelişiyor. Bu konuda ne söylenebilir?

Gençlik örgütlenmesinde daha ciddi sorunlar yaşadık. *Devrimci Gençlik* dergisinin çıkması ve yükselen gençlik potansiyelini örgütlenmeye başlaması ile birlikte, o arkadaşlar derginin hemen arkasından 1975'in Kasım ya da Aralık ayında ADYÖD'ü kurdular. Arkasından, İstanbul'da İYÖD kuruldu ve hemen bunlar birleştirilip 1976'da Dev-Genç kuruldu. Dev-Genç, gençliğin tek merkezi, tek örgütü falan diye eski Dev-Genç'in tekrarı gibi kuruldu ve kısa zamanda da başarılı oldu. Türkiye çapında güçlü bir örgüt oldu. Bizim, ayrı bir gençlik örgütü kurma potansiyelimiz yoktu. Kurmak

ayrıca gençliği bölmek anlamına gelecek diye bir anlayışımız da vardı. Ama Karadeniz'de, 1974'te kurulmuş olan Karadeniz Dev-Genç bütün bölgede egemen olmuştu. Antalya'da eski Ant-Gör faaliyetine devam ediyordu ama Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük kentlerde bir gençlik örgütlenmemiz yoktu. Böyle bir örgütlenmenin gerekli olduğunu herkes biliyor, görüyordu. Bu nedenle yine bir basiretsizlik olarak 1977 yazına kadar Dev-Genç içerisinde çalışma yürüttük. Bulunduğumuz mevzilerde muhalif konumda olduk. Devrimci Gençlikçiler bir süre muhalefete ses çıkarmadı fakat bir süre sonra bizi tasfiye etmeye başladılar. Bizim de artık orada bulunma şansımız kalmayınca yeni bir gençlik örgütü kurma zorunluluğu ortaya çıktı. Dev-Gör, bu zorunluluğun ürünü olarak kuruldu. Dev-Gör'de görev alan arkadaşlar Hilmi Uslu, Ayhan Ak, Necmettin Yılmaz, Ali Açık, Mustafa Kargı, Ümit Öncül, Orhan Karakuş'tu, Dev-Lis ile Adnan ilgileniyordu. Gençliğin diğer iki örgütü, Karadeniz Dev-Genç'le, Ant-Gör faaliyetlerine devam etti. Dev-Gör Ankara'da biraz varlık gösterdi, sonra İstanbul'daki arkadaşlar onarın tarihsel geçmişi üzerinden eski DÖB'ü kurmaya çalıştılar. Gençlik dergisi olarak *İleri* çıktı ama İstanbul'da gençlik örgütlenmemizi ileri düzeye taşıyamadık. Düzenli bir şekilde çıkan *İleri*, "Gençliğin mücadelesi işçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçileri anti-emperyalist, anti-oligarşik, demokratik halk devrimi kavgasına tabi kılmak için" şeklinde çıkışını ilan etmişti. Gençliğin, "Anti-emperyalist, anti-faşist, anti-şovenist ilkeler etrafında mücadele birliği" diye bir sloganı vardı. Bu iyi bir slogandı ama gecikmiş bir çabanın ürünüydü. Devrimci Gençlik, İstanbul'da muazzam bir güçteydi, bütün üniversiteler Devrimci Gençlik'in elindeydi. O tarihlerden hatırladığım bizim arkadaşlarımız: merkez binada, İktisat'ta Hüseyin Soylular, Seyfi'ler, Cerrahpaşa'da Hasan Ogan, Mehmet Yıldıran falan vardı. Cerrahpaşa-Der ve İktisat-Der diye iki derneğimiz vardı. Boğaziçi'nde Sevil, Sami falan onların bir grubu vardı. Ama onlar daha çok gençlik militanı olarak değil bir aydın grubu olarak vardı. İTÜ'de Turan ve Zafer'ler vardı. *İleri*'nin çıkışında İrfan Cüre'nin önemli bir katkısı olduğunu unutmamak lazım. İrfan'ın yanında Zeki Erginbay ve Seyfi Öngider vardı, Seyfi haftalık gazeteye de katkıda bulunuyordu.

İleri'de hatırlamak bakımından önemli olduğunu düşündüğüm bazı belirlemeler vardı. Proleter sosyalistlerin öğrenci gençlik içinde üç türlü görevi olduğu söyleniyordu: Birincisi, en geniş öğrenci kitlesinin emperyalizme, oligarşiye, faşizme ve şovenizme karşı seferber edilmesi. O sırada THKP-C geleneğini devam ettiren bütün örgütler antioligarşik, antiemperyalist, antifaşist ilkeleri savunuyordu. Hatta oligarşiyi kabul etmeyenler de " anti-faşist ve antiemperyalist ilkeler temelinde" diyordu. Biz, Kürdistan'daki antisömürgeci mücadeleyi kastederek anti-şovenist ilke getirmeye başlamıştık. Kürt sorununda, hem örgüt içerisinde hem de genelde öğrenci üzerindeki Türk şovenizminin ve asimilasyonun etkisiyle bu ilkeyi dayatmış olmamızdan dolayı çok fazla taraftar bulamayacaktık. İkincisi; gençliğin en önemli ve örgütlü kesimi olan öğrenci gençlik, kendi örgütlenmesinin ardı sıra işçi ve emekçi örgütlenmesine de seferber edilmelidir. Bu da diğer gruplara göre önemliydi. Mesela İGD (İlerici Gençlik Derneği) tam bunu yapıyordu. İGD, sendikaların koltuk altında işçi ve emekçi örgütlenmesi yapıyordu. Biz fabrikalara yaklaşamıyorduk ama işçi ve emekçi gençliğin örgütlenmesi anlayışıyla Devrimci Yol'dan, Dev Sol'dan veya Maocu vs. örgütlerden farklı bir vurgu yapıyorduk. Üçüncü bir nokta da; "İşçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçilerin antiemperyalist, antioligarşik, demokratik halk devrimi mücadelesine bunları tabi kılmaktır" tespitiydi. Bununla demokratik devrim perspektifini anlatmaya çalışıyorduk. Bu bağlamda *İleri* siyasal bakımdan etkili bir yayındı. *Kurtuluş* gazetesi çıkana kadar kitle yayın organı olarak önemli bir fonksiyon üstlenmişti. Gençlik alanında "Örgütsel bağımsızlık ve ideolojik bağımlılık" şeklinde özetleyebileceğim bir teorik-siyasal anlayışa sahiptik.

Biraz geride kalan bir konu ama Öncü İşçi grubunun da katılımıyla birlikte işçi sınıfı içindeki çalışmalar nasıl ilerliyordu?

Öncü İşçi grubunun Kurtuluş'a katılması ya da o zaman birleşme diye ifade etmiştik... Katılma değil aslında son derece iyi niyetli yaklaşımlarla yapılan bir birleşmeydi ama sonuçta, şöyle dengesiz bir durum oluştu: O zaman komiteler düzeyinde örgütlenmeler başlamıştı. Doğan Tarkan Merkez'e girdi. İstanbul Komitesi'ne bu gruptan iki kişi girdi. Doğan'ın, kendisi

ile birlikte gelen arkadaşlar üzerinde müthiş bir koruyucu etkisi vardı. İki arkadaş (Bekir Yıldırım ve Mustafa Öztürk) İstanbul Komitesi'ne alındı ama hepimiz biliyorduk ki o iki arkadaş o komiteye çok da uygun insanlar değildi. Birlikte çalıştıkları İrfan Cüre, Mustafa Yavuz, Selçuk Polat gibi arkadaşlarla aralarında ideolojik ve siyasal farklılıklar vardı. Aynı şekilde bir uzmanlık grubu olan merkezi sendika grubunda birlikte çalıştığım Müfit Arıkan, Fehmi Bayraktaroğlu gibi arkadaşların bize anlatıldığından çok farklı insanlar olduğunu anladım. Ama Doğan Tarkan, arkadaşlarına dokunulduğunda –eleştiri, görev değişikliği vs.– GMK'de feveran ediyordu.

Doğan'ın yayın ve yazı konularında önemli katkıları vardır. Bu konuda tecrübeliydi. Kadın sorunu, işçi sınıfı içerisinde çalışma perspektiflerindeyse baştan ifade edilmeyen ama giderek su yüzüne çıkan ve hiç de taviz vermeyen bir tarzda, son derece farklı görüşleri söz konusuydu. Hatta bu grup, görüşlerini önceden gizledi sonradan yavaş yavaş ortaya çıkardı gibi bir hisse kapıldığımı hatırlıyorum. Bu grubun, açıktan ifade edilmemesine rağmen zaman içerisinde ifade ettiğimiz "sınıfçılık" diye bir tutumu vardı.

Doğan en baştan itibaren hep muhalif konumdaydı, hemen hemen her konuda muhalefet ederdi. Çok sık gelir öneriler yapardı, yani dersine hazırlanarak toplantılara gelir ve her toplantıda yeni öneriler getirirdi. Ona karşı çıkıldığında da müthiş tepki gösterirdi. Döner dolaşır sonra revize ederek bir daha aynı öneriyi yapardı. Bizde ona karşı garip bir şekilde bir hoşgörü oluşmuştu ama Kurtuluş'un çeşitli bölge veya sektörlerindeki muhalif unsurlara karşı böyle davranılmıyordu. O alanlarda keskin muhalefet yapanların sesi kesilirdi. Sözgelimi gençlikte birileri sesini çıkarsa Kemal onları ezer geçer, tasfiye eder, yürür giderdi. Ama bu konuda bir şekilde eleştirilirdi. Mimar mühendis odalarında, sendikalarda, derneklerde var olan farklılıklar veya ortaya çıkan yeni görüşlere karşı da sekter tutumlar alınırdı. Karadeniz ve Kürdistan'da ortaya çıkan bazı yanlış veya terslikler de eleştiri konusu olmazdı. Bu bizim GMK'deki demokrasiyi yansıtıyordu. Dahası GMK içinde geçerli olan örgüt içi demokrasi başka alanlarda yoktu. Doğan'ın dergi, gazete işlerinden gelmesi bir rahatlık, kolaylık yaratmıştı. Mahir Sayın birçok yerde bunu itiraf ediyor. Ancak giderek Mahir de ondan etkilenmeye başlamış ve aralarında ince bir mutabakat oluşmuştu. Daha sonra *KSD*'nin 11. ve 21. sayılarındaki parti ve örgütlenme üzerine yazıların

tartışması ile başlayan ve konferansa kadar giden, Doğan'ın ısrarla savunduğu "Yalnız ve tüm gücümüzle işçi sınıfına gitmeliyiz" anlayışı, hem Kürdistan'da ve hem de anti-faşist mücadelede örgütlenmemizi çok fazla açmaza sokmuştu.

Doğan Tarkan'ın yanı sıra diğerleriyle ilişkiler veya genel olarak aranızdaki ilişkiler nasıldı? Ne kadar tartışıyordunuz, ne kadar anlaşıyordunuz, sorunları nasıl çözüyordunuz?

Yedi kişilik organ olana kadar biraz alelusul gidiyordu. Kendi açımdan şunları anlatmak istiyorum: Ben FKF ve Dev-Genç içinde, Dev-Genç yönetiminde ve THKP-C'de iken silahlı-militan ve 24 saat koşturan devrimcilerden biriydim. Mamak Cezaevi'nde okumaya, yazmaya, kendimi bir şekilde aşmaya çalışmıştım. Nitekim cezaevinden çıktığımda, biraz kendini aşan, yazan, çizen bir devrimci pozisyonundaydım. Özelikle Türkiye tarihi, gençlik hareketi, devlet, devrim, demokrasi konularında hazırladığım yazı ve taslaklarım vardı. Kurtuluş'un ilk sayılarından itibaren bunları yayınlamaya çalışıyordum. Ayrı zamanda da seminerlere ve toplu tartışmalara katılıyordum. Ancak Temmuz 2001 tarihli *Kurtuluş Dergisi*'nin 10.sayısında Mahir Sayın'ın "Son Şans Değildi?" başlıklı yazıda itiraf ettiği gibi, benim yazı işlerim bir şekilde engellenmiştir. Mahir bu yazıda "Şaban, bize 60 daktilo sayfalık yazı getirdi, biz onu kuşa çevirdik, Şaban'ın da yazarlığını güme götürdük" diyordu. Mahir'in söylediği o yazı, Kurtuluş'un 1.sayısı için verilmişti ama 2.sayı yayınlandı. Bir de baktım, benim yazı kuşa çevrilmiş, değişik bir şey olmuş. Ben tantana yaptım arkadaşlara, "Kendi kafanıza göre hareket ediyorsunuz, yetki kullanıyorsunuz" diye; ilk çatıştığım noktalardan biriydi. Gerçekten de böyle şeyler oldu. İsmet Öztürk de kitabında beş kişilik Merkez Organda "Yol Ayrımı" yazısının kendisine danışılmadan ve son halini görmeden yayınlandığı eleştirisini yapmıştır. Neyse o sıralar ben yazıyor veriyorum, bakıyorum yayınlamıyorlar. Kim yayınlamıyor? Birlikte karar vereceğiz, o beş kişinin denetiminden geçecek, ayrım yapmamışız henüz. Kafalarına göre hareket ediyorlar. Uygun bulmuyorlar. Böyle bir tartışma başladı, bir iki yazım yayınlandı... Ben beş kişilik MO iken yaptığım öneriyi yedi kişilik GMO'nun oluşumundan sonra da "İdeolojik organla pratik organı ayıralım" diye yineledim. GMK'deki Mahir'le Doğan'a çıktı

piyango; onlar ideolojik organ, diğer beş kişi de pratik organ oldu. Pratik organın işi esas olarak örgütlenmek olduğu için, bir tür örgütlenme komitesi gibi çalışmaya başladı. O sıralar ben bir taraftan yazmaya çalışıyorum, bir taraftan da örgütlenme için koşturuyorum. Gittiğim yerlerde seminerlere, tartışmalara falan katılıyordum. Daha sonraki süreçte Doğan'la Mahir, ikisi işin içine girince kafa kafaya verip bir sürü şeye müdahale etmeye başlamışlar, benim başka birkaç yazımı da (Devlet, Devrim, Demokrasi gibi) yayınlamamışlardı.

Sol içi çatışmalar konusunda ne söylersin?

O dönemde diğer bütün sol ve sosyalist gruplarda olduğu gibi bu konuda biz de sütten çıkmış ak kaşık değildik. İlk vukuatımız Ankara'da SBF'de yaşanan olaylardır. Daha sonra İstanbul ve ardında Ankara'da -daha sonraki süreçte Antalya, Adana ve İzmir gibi yerellere de yansımıştı- sol içi çatışmalar yaptık. İstanbul'da ölümle, Ankara'da ise yaralanmalarla sonuçlanan bu çatışmaların izah edilecek bir yanı yoktur. Ankara'da Devrimci Gençlik ve Halkın Kurtuluşu ile çatışmalar oldu. Bu konuda bizim gençlikten sorumlu arkadaşlarımızın ve özellikle Kemal'in sorumluğunun olduğunu düşünüyorum. İstanbul'daki çatışmalara da Kemal bir şekilde bulaşmıştı. Ankara Dev-Yol çatışmasının tam da Kemal'in rekabetçilik anlayışından kaynaklandığını düşünüyorum. Tabii, bunda Dev-Yol'cuların benzer rekabetçilik anlayışının da katkısı var ama en azından bizim, bu konuda ideolojik olarak çatışmalara karşı bir tavrımız vardı. Ama o çatışmadan biz de kendimizi kurtaramadık. Biz de bir şekilde katıldık.

Sadece ilk dönemde Ankara'da değil mesela 1980 Haziran'ında Antalya'da şöyle trajik denebilecek bir çatışma oldu Dev-Yol'la; Antalya Sebze Hali'nde Kurtuluş etkindi. Orada çalışan arkadaşlarımız vardı. Hal'de çalışan Dev-Yol'cular da bulunuyordu. Her iki gruptan çalışanlar topluca Hal'deki genişçe bir odada kalıyorlardı. Aynı mekanda çalışmaktan dolayı (çünkü buradan iki taraf da belirli bir gelir temin ediyordu) zaman zaman ilişkiler gerginleşiyordu. Gene böyle bir ortamın yaşandığı günlerde Hal'de çalışan ve söz konusu odada kalan Sabahattin Çakmak adında Kurtuluşçu bir arkadaşımız, kendi pantolonunu yıkadığı için odada duvara asılı olan ve Dev-Yol'culara ait olan bir pantolonu giyiyor. Bunun üzerine "Neden ha-

bersiz aldığı, el mi koyduğu vb." iddialarla iki grup arasında tartışma çıkıyor. Bu tartışma daha sonra silahlı çatışmaya dönüşüyor ve Sabahattin silahla vurularak ölüyor. Bu arada bizden ve onlardan da yaralananlar oluyor. Bir süre devam eden olaylar daha da büyümeden merkezden müdahalelerle engellendi.

Zaman zaman "Biz karşıydık" falan deniliyor bu çatışmalara, elbette karşıydık ama bizim tarihimizde de ölümler, bir sürü olaylar oldu. Ben hiçbirine doğrudan bulaşmadığım için, bu olayları asli muhatapları anlatsa daha iyi olur.

Yalnız burada bir başka şeyi anlatmak istiyorum: Bizim adımızın "Kaçarcılar" olarak çıkmasının bir nedeni de Ankara'daki Devrimci Gençlik ve Halkın Kurtuluş'u ile çıkan çatışmalar ve SBF'de yaşanan bazı olaylardır. Bu olaylarda ve ardından Kemal'in İstanbul'a gitmesiyle orada da benzer olayların olmasından sonra, Kemal'in adı ön plana çıktı. Siyaseten bir adımız, dergimiz filan olmadığı için sol çevreler ve ilkin de sanırım polis kanalıyla - ki bu konu daha sonra Kurtuluş hakkında yazılan MİT raporunda açıklanmıştı- basına da yansıdı. Bu arada özellikle İlhami'nin söylemini de unutmamak gerekir. Kemal'in adı bir şekilde lanse edildikten sonra İlhami, sağda solda Kemal'in menkıbelerini anlatıyor ve kendisinin Kemalin "cürüm ortağı" olduğunu söyleyerek biraz da gaz veriyordu. Mahir de benzer bir tutum içindeydi. Sanırım bu söylem Kemal'in de hoşuna gitmiş olmalı ki, bize "Kaçarcılar" denmesine karşı bir tepki vermediler. Benim farklı tepkim oldu. Kemal'i şiddetle eleştirdiğimi ve hatta İlhami ile tartışmamızda ilişkilerimi kopartma noktasına kadar vardırdığımı hatırlıyorum. Kemal o günlerde İstanbul'a gitmiş, daha doğrusu gönderilmişti.

Bir örgütlenme ortaya çıktığında bunun örgütsel işleyişi, ilke ve kuralları tüzükle ifade edilir. Kurtuluş'un bu açıdan durumu neydi?

1978-1980 yılları Kurtuluş'un aynı zamanda yükselme, gelişme ve büyüme dönemiydi. Bu dönemde biraz da gecikmiş olarak örgütlenme adımları atılmıştı. anti-faşist mücadele o yıllarda artık bir merkezi görev haline gelmişti. Siyaseten sanayi proletaryası temelinde bir partileşme sürecinden söz ederken bu görevler, ister istemez ikinci plana düşmüştü. Ancak bu yöndeki faaliyete mevcut örgütlülüğümüz yetmiyordu. Türkiye çapında

genişlemeye, büyümeye başlamıştık; bir de gelişen siyasal, sosyal muhalefete başka araçlarla müdahale etmek gerekiyordu. Bu nedenle Kurtuluş'un kendi doğrusal gelişimini dikkate alan bir tarzda örgütlenme adımları atılmaya başlandı. İlk olarak çok kısa, bir sayfalık bir tüzük yapıldı. Bu tüzükte, bizim o zamana kadar işlerliği olan GMO, Geçici Merkez Komitesi (GMK) olarak ifade edilmeye başlandı. GMK çevresinde bir tür uzmanlık organları şeklinde merkezi organlar kuruldu. Genel olarak üyelikler yapıldı. GMK'daki 7 kişiden başlayarak yukarıdan aşağıya iller itibariyle -tabii ki o zamana kadar örgütlülük içerisinde bulunan- ileri kadrolar tek tek değerlendirilerek üye yapıldı. GMK içinde daha resmi bir şekilde iş bölümü yapılarak iller, bölgeler ve uzmanlık grupları GMK üyelerinin sorumluluğuna verildi. Merkezin tahkim edilmesi bakımından GMK çevresinde oluşan uzmanlık organları diye ifade edebileceğimiz bu gruplarda daha önce bulunan veya yeni görevlendirilenler de örgüt üyesi yapıldı. Bu bağlamda yayın-dağıtım grubu, sendika grubu, demokratik kitle örgütleri grubu, mali işler grubu, "Levazım" diye dillendirdiğimiz soygun işlerini vs. örgütleyecek bir grup -bu grubun kimlerden oluştuğunu GMK'den birkaç kişi biliyor ve diğer üyelerden gizleniyordu- sahtecilik grubu –arananlar için veya işe girmede yarayacak belgeler için sahte belge hazırlayacak bir grup– oluşturuldu. Bu grup Haşmet Karaçam, Raşit ve Tarık'tan oluşuyordu. O sıralar düzenli bir şekilde çıkan *Kurtuluş Dergisi*, *Kurtuluş Gazetesi* ve merkezi broşürler vb. yayınlardan sorumlu yayın-dağıtımı grubu için görevlendirmeler yapıldı. GMK'den Mahir ve Doğan'ın sorumlu olduğu yayın grubu –gazete ile birlikte dağıtım grubu da oluşmuştu– çok sayıda insandan oluşmuştu. Yayın ve dağıtım grubunda, derginin yayınına başladığımızdan beri görevli olan Ziya Sümer, gazeteye geçiş sürecinde dağıtım işlerinden sorumlu olan İsmet Öztürk –bir ara yayın grubuna da girmişti– Metin Ayçiçek, Seyfi Öngider, Mustafa Yavuz, İbrahim Karakaş, Burcu Karakaş, Müzeyyen Yuvanç, Oya Cüre –dergi bürosu–, Sarı Mehmet, Hamdi, Ufuk gazetenin Ankara'dan merkezi dağıtımını yapan Mehmet Cıngıl, İlhan Cüre ve Hamdi Yılmaz vardı.

İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun'da İl Komiteleri kuruldu. İl komitelerine üye yapma yetkisi verilmedi. İl komiteleri üye almaları halinde GMK'nın onayı gerekecekti. Komiteler üye almaları halinde üçte iki oyla önce kendi-

leri kabul edecek, sonra da merkezin onayını alacaklardı. İstanbul İl Komitesi önce beş kişiyle (Mustafa Yavuz, İrfan Cüre, Selçuk Polat, Mustafa Öztürk ve Bekir Yıldırım) oluşturuldu, daha sonra İzzet Köylüoğlu ve Ali Çetin'in katılımıyla komite yedi kişiye çıktı. Ankara Komitesi ilkin Ali Demir'in de içinde yer aldığı Celal Polat, Haşim Barış, Süleyman Toklu ve Burhan Tanrıverdi ile kuruldu. Daha sonra Ali'nin ve Burhan'ın yerine Mehmet Kaptan ile Nadir Bencan alındı. Daha sonra bir değişiklik daha yapılarak Mehmet Kaptan ile Nadir Bencan'ın yerine Taner Doğan ve Ömer Koç getirildi. Ali bu komitede geçici olarak bulunuyordu. Burhan da Seksiyon'a alınmıştı. Mehmet Kaptan ve Nadir Bencan da başka görevlere getirildi. Böylelikle Ankara Komitesi 12 Eylül'e kadar beş kişiyle çalışmalarını sürdürdü. Samsun Komitesi, Raif Gümüş, Necmettin Gökçe, Mustafa Demir, Murat Tıkıroğlu ve Kemal Pala ile oluşturuldu. Bunlardan daha sonra kurulan İzmir Komitesi Saim Koç'un sorumluluğunda oluştu. İzmir'de ön planda olan arkadaşlardan hatırladıklarım, Metin Aydoğan (TÜTED Başkanı), Sermet, Levent Gedik (Dev-Gör Başkanı), Cihat, Zabıta Taner, Esra Koç, Bülent. Aynı şekilde Antalya'da da Ramazan Deniz ve Mustafa Kahya'nın sorumlulukları ile oluştu. Bu iki komiteye daha sonra üye olmayan ileri kadrolar alınarak sayıları artırıldı. Bu komitelerin bir kısmı fiilen vardı, bu kararla resmiyet kazandırılmıştı. Bunların içerisinde tabii ki Samsun'un özel bir yeri olduğunu ifade etmek lazım; çünkü bizden önce kurulmuş bir bölge komitesiydi. Komite üyeleri de örgüt üyesi oldular. Komite kurulamayan yerlerden Bursa, Antalya, Mersin, Adana gibi yerlerde, birer kişilik sorumluluklar düzeyinde atama yapılarak üyelikleri onaylandı. Sorumluluk verdiğimiz bu arkadaşların çevresinde de üye olmayan ama aynı zamanda gayri resmi bir komite kuruldu. Mesela Antalya'da, önce bir kişi idi daha sonra iki kişi oldu, onların yanında da üç kişi daha olunca beş kişilik bir komite kuruldu. Ama örgüt merkezinin esas muhatap aldığı, üye yapılan kişi veya kişiler sorumlu sayılıyordu. İlişki olan veya yeni kurulan Eskişehir, İnegöl, Kayseri, Develi, Sivas, Çorum, Çorlu, Avanos, Adana, Mersin, Hatay vb. yerlerde ön planda olan, sorumlu diye düşündüğümüz ve aynı zamanda üye olmayan arkadaşlar vardı. Siyasal ve örgütsel ilişkiler onlarla sürdürülüyordu.

Bu bağlamda Bursa'da, Erdoğan Usta, Sadettin Çavuşoğlu, Uzun Şükrü, Sonat ön planda olan arkadaşlardı. İnegöl'de İhsan Zafer, Ali Ulvi, Muhan

Kadir Berk, İbrahim İnci vardı. İbrahim daha sonra Ankara'ya alınmıştı. Eskişehir'de Korkut Akın, Süleyman Atan, İsmet Kızılzoğlu. Seydişehir'de iki fabrika işçisi, birinin adı Salih'ti, Mehmet Cıngıl. Kırıkkale'de Seyfettin Hoca. Avanos'ta Berat Uzel, Kayseri'de Osman, Sinan Dayan, Gülay Tuncer. Develi'de İsmail Benli, Ali Galip Sayılgan, Muammer. Hatay'da Mustafa Şamlıoğlu. Bu arada Adana ve Mersin'deki örgütlenme ile ilgili bir şeyler söylemem lazım: Sanırım SBF'deki Kurtuluşçulardan Ali Erdinç ve Tufan Gezer kanalıyla Mersin'le ilişkiler kurulmuştu. Mersin'de Kamil Körünoğlu, Önder Kalaycıoğlu ve Tahir Tosunoğlu'nun ön planda olduğu bir yerel örgütlülük vardı. Bunlarla ilişkiler geliştiriliyordu. Bu arada da Adana'da devrimci bir potansiyel gelişmiş ve Devrimci Gençlik örgütlenmeye başlamıştı. Bu bölgeyi daha önceden bilen birisi olarak –1970 yazında THKP-C adına bu bölgede çalışmalar yapmıştım– GMK'da sürekli olarak Adana ve Mersin'in önemini vurgulayarak bölgede örgütlenilmesini ve oraya kadro gönderilmesini istiyordum. Ancak Doğan Tarkan, sadece İstanbul'da örgütlenilmesi ve kadroların oraya gönderilmesini istediği ve diğer arkadaşların da buna karşı temelden bir itirazları olmadığı için sonunda çözümü ben kendi başıma buldum. Kendi inisiyatifimle Kayseri'deki iki öncü arkadaşı (İsmail Benli ve Sinan Dayan) Adana'ya gönderdim. Bu arkadaşlar Adana'da Haluk Eroğlu, Celal Ortak, Mekin Şahin (Çuko-Sen başkanı oldu) orada örgütlenmeye başladı. Daha sonra Ankara'dan Mehmet Yıldız, Nahit Gürbüz ve Şükrü Apaydın da Adana'ya gönderilerek burada örgütlenme tahkim edilmeye çalışıldı. Bu arada bölgesel özellikler dikkate alınarak Adana-Mersin bir bölge örgütlenmesi haline getirildi.

İlk planda yapılan örgüt üyesi sayısı 45 civarında idi. Üyelerin sayısı 12 Eylül günlerinde sanırım 54 kişiyi bulmuştu. Bu aslında çok düşük bir rakamdı. Yıllar sonra, "Niye daha çok sayıda üye yapmadık?" diye düşününce, diğer örgütlerle konuşup da onların çok daha fazla üyeye sahip olduğunu gördüğümüzde, "Biz niye yapmadık?" diye kendi kendimize sorduğumu hatırlıyorum. İşi çok sıkı tutuyorduk ama sanırım kafamızda gelişmiş bir örgüt anlayışı yoktu. Mesela, tüzükte profesyonel örgüt üyeliği tanımı falan yapılmıyordu ama bizim üyelik ölçütümüz, esas olarak profesyonel devrimcilik yapan veya yapma eğilimi içerisinde olan insanların üye yapılması şeklindeydi. Üyelikler kişilere tek tek açıklanırken bir tüzüğün oluştuğu, üyelerin hak ve ödevleri bakımından eşit olduğu vb. bilgiler verilmişti.

Ama hiçbir üyeye tüzük verilmemiş, yani okutulmamıştı. Öyle ki GMK içinde bir sorun çıktığında, "Tüzüğümüzde ne yazıyordu, bu sorunu tüzüğe göre nasıl çözeriz?" diye açıp okunuyordu; onun dışında yazılıp, açılıp kapatılan bir tüzük konumundaydı. Dolayısıyla üye yapılan insanlara üyelikleri açıklanırken "Al bu tüzüktür, bunu oku" diye de bir belge vermedik ve göstermedik. İlginç olan hiç kimse de bunu merak edip sormamıştı. Hatta benim üyeliklerini açıkladığım bazı arkadaşlar "Şimdi benim için ne değişti ki? Ben zaten kendimi üye sanıyordum" şeklinde tepkiler almıştım. Bunu da gelip GMK'da arkadaşlara anlatmıştım. Diğer arkadaşlar da sorumlu olduğu bölgelerde veya illerdeki organlarda benzer tepkilerle karşılaşmıştı. GMK üyeleri arasında "Üyelik bilincinin yeterli olmadığı" gibi değerlendirmeler olsa da, gerçekte bizim kafamızda son derece dar, sıkı, disiplinli bir örgüt anlayışı olduğu için üye sayısı bu kadar dar tutulmuştu.

Üyeler arasında eşit haklara ve hukuka dayalı bir belge, örgütsel işleyişini ve modelini ortaya koyabilen bu tüzük sadece yedi kişi arasında yazılan, çizilen bir özellik taşıdığı için denilebilir ki 12 Eylül'e kadar örgüt içi demokrasiden söz edilemez. Bu, sadece yedi kişi arasında ve sadece GMK içerisinde geçerli olan bir demokrasiydi. Sadece GMK'da herkes o tüzüğe göre davranabiliyor, muhalefet edebiliyor, farklı davranabiliyor; oylamalar oluyor, farklı görüşler ifade edilebiliyor ama bütün bunlar aşağıya doğru indiğinde maalesef böyle bir eşitlik hukuku olmuyordu. Tabii, şöyle yansımalar da söz konusuydu; sorumlu olduğu A komitesi, B komitesi veya organında bulunan GMK'dan bir arkadaşın eğilimi, bir şekilde merkezin tavrı olarak yansıtılıyordu. Kolektif bir denetim yoktu. Bu yüzden İstanbul Komitesi'nde birçok sorun çıkıyor ve keskin tartışmalar oluyordu. Çünkü bu komite niteliği ve yeteneği bakımından diğerlerinden farklıydı. Komite içinde mutemet konumunda olan merkez kliği daha çok İlhami yönlendiriyordu. Doğan Tarkan'da iki eski arkadaşını geri plandan yönlendiriyordu. Bu nedenle merkezde ne tartışılıyorsa İstanbul Komitesi'ne bir şekilde yansıtılıyor ve orada çatışma olabiliyordu. Ama Ankara Komitesi'ne yansımıyordu; çünkü orada farklılıklar yoktu.

Yeni tüzüğe göre GMK içerisindeki işbölümü aslında gene eski tarzla yapıldı. Toplantıları yöneten, kâtip konumunda bir sekreter olarak İlhami tespit edildi. Toplantıyı düzenleyen, yöneten biraz da koordinasyonu sağlayan bir konumdaydı. Bizim bildiğimiz, eski klasik partilerdeki gibi bir Ge-

nel Sekreter pozisyonunda değildi. GMK'de geçerli olan kolektif irade, her yerde, her aşamada geçerliydi. Mahir ile Doğan'ın o eski ideolojik organ pozisyonu devam etti ama onlara esas olarak basın ve yayın işlerinin sorumluluğu verildi. Onların çevresinde gazete ve dergi işlerini yürüten uzmanlık organı olarak tanımlanan bir grup vardı. İlhami İstanbul Komitesi ile ilgileniyordu. Ali Demir, o zaman Kürdistan'la ilişkileri götüren bir konumdaydı; aynı zamanda Ankara Komitesi ile bağlantısı söz konusuydu. Kemal ilk planda gençlik işlerine verilmişti. İsmet, önce Karadeniz sorumlusuydu. Karadeniz'le bir şekilde ilişkilerini bırakmıyordu. Sonra yavaş yavaş Karadeniz'i bırakarak İstanbul'a yerleşmeye başladı. Önce basın-yayın-dağıtım işlerinin sorumluluğunu aldı, daha sonra ideolojik organla çalışmak istediğini söyleyerek bir ara oraya da takıldı. Ben –o zamanlar Ankara'da olduğum için– sendika, demokratik kitle örgütleri, sahtecilik işleri bir de Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinden sorumluydum.

Filistin temsilciliği

Bu süreçte Filistinlilerle bir ilişki ortaya çıktı. Türkiye'de bir eylem hazırlığındayken yakalanarak Sivas Cezaevi'ne kapatılan Filistinli bir grupla Sivas'taki arkadaşlarımız ilişki kurmuş ve onların cezaevinden firar etmelerine yardımcı olmuştu. Süleyman Kırteke Filistinlilerle bu ilişkiyi bize devretti. İlişki kurulan örgüt, FKÖ içindeki küçük bir Filistin örgütüydü. Bu örgütün temsilcisiyle Ankara'da bir görüşme gerçekleşti ve iş resmiyete büründü. Daha doğrusu karşılıklı güven ve dayanışma ilişkileri şekline dönüştü. Görüşmenin ardından bir arkadaşımızı Filistin'e gönderip, ilerisi için temsilcilik düzeyinde ve "Orada bir mevzi elde edilsin" şeklinde bir adım atıldı. Filistin'i lojistik merkez, yani ileride sıkıştığımız zaman barınabileceğimiz bir yer gibi düşünüyorduk. "Orada bir ayağımız olsun çünkü sıkıştığımızda tek kapı orasıdır" diyorduk. Yaşar Özbay, o sıra bir çatışmadan dolayı polis tarafından sıkı bir şekilde aranıyordu, kaçak durumundaydı. Yaşar'a bu konuda öneri götürüldü. Yaşar kabul edince temsilci olarak Filistin'e gönderildi. Kurtuluş'un temsilcisi olarak oraya gidip yerleşen Yaşar tek başına zor günler yaşadı. Ama 12 Eylül'den sonra bu ilişkinin ne kadar değerli olduğu ortaya çıktı. 12 Eylül'den sonra Yaşar Özbay'ın orada ve Reyhanlı'dan sınır geçişleri için kurduğu ilişkiler yurtdışına çıkış için tek açık kapımız oldu. Bu

arada Reyhanlı'daki Mustafa Şamlıoğlu'nun Kurtuluş'a katkılarını da unutmamamız lazım.

Siyasal kampanyalar ve anti-faşist mücadele

Örgütlenme bağlamında siyasal faaliyetlerimizi, siyasal kampanyalar şeklinde sürdürmeye başladık. Bu fikri ilk ortaya atan sanırım Doğan Tarkan'dı. Doğan Tarkan'ın bu konularda ilginç fikirleri vardı. Biz siyaseti çok daha başka tarzda sürdürürken o, bunun artık sistemleşmesi, eski Bolşevik çalışma tarzından örnekler vererek kampanyalar şeklinde sürdürülmesi gerektiğini savunuyordu. İlk kampanyamız sanırım 78'deki "Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası" idi. O bizim için müthiş bir çıkıştı ama çok da keskin, sert bir çıkıştı. Ondan sonraki 12 Eylül 1980'e kadar işsizlik, yoksulluk, faşizm, antiemperyalizm gibi başlıklara yürütülen birçok siyasi kampanyamız oldu. Bu süreçte tabii ki anti-faşist mücadele ön plana çıkıyordu. Kurtuluş'un anti-faşist mücadele konusunda, pratikte diğer sol gruplardan pek fazla farklılığı yoktu. Ancak Kurtuluş'un "Faşizme Karşı Omuz Omuza" sloganı tutulmuş ve yaygınlık kazanmıştı, gerçekten herkesin atabildiği önemli bir slogan olmuştu. O zamanlar her grubun kendine özgü sloganları vardı. Mesela Devrimci Yol'cuların her derde deva "Tek Yol Devrim", Halkın Kurtuluşu'nun ise "Faşizme Ölüm, Halka Hürriyet" şeklinde sloganları vardı.

Anti-faşist mücadeleye ağırlık verme gereği ortaya çıkınca, hayatın her alanında ayrışmalar, saflaşmalar, çatışmalar ve bölünmeler de gelişti. Her gün insanlar ölüyor, kahveler, okullar, dernekler ve okullara giden veya dönen öğrenci grupları faşistler tarafından taranıyordu. Genel olarak anti-faşist ve antiemperyalist ilkelerin ön plana geçtiği soldaki gruplaşma, cepheleşme veya eylem birliklerine, bizim anti-şovenist bir ilke katmamız işimizi zorlaştırdı. Solda Kemalizm'in ve ulusalcılığın etkili olması Kürt sorununa karşı sosyal-şoven politikalara neden oluyordu. Belli başlı örgütler eylem birlikleri kurarken anti-faşist ve antiemperyalist ilkeler temelinde hareket ediyordu. Bu anlayış birçok örgütü pratikte bir araya getirebiliyordu. Bu nedenle hemen her grup yoğun siyasal kampanyalar sürdürüyordu. Özellikle afişler, duvar yazılamaları, mitingler ve korsan gösteriler yoğun bir şekilde ve bir rekabet havasında sürüyordu. Ayrıca solda iki temel ayrışma

vardı. Bir tarafta ÇKP taraftarları, bir tarafta SBKP taraftarları vardı. Bunun Türkiye'deki karşılığı olarak TKP'liler ve Maocular her alanda birbirlerinden ayrı yol izliyorlardı. Siyasal grupların her biri bulundukları/etkin oldukları yerlerde, birbirleriyle hem gizli bir rekabete hem de karşı eylemlere girişerek sürekli gergin bir ortam yaratıyorlardı. Maocuların Halkın Kurtuluşu diğerlerine göre biraz farklı olarak anti-faşist mücadelede Devrimci Yolcularla daha yakın ilişkiler içerisine girmeye, ittifaklar kurmaya çalışıyordu. Dev-Yol Türkiye genelinde en yaygın hareket konumundaydı. Bu arada Kürdistan'da farklı bir süreç yaşanıyordu. HK Dersim'den başlayıp Kürdistan'ın birçok ilinde örgütlenmeye başlayınca PKK ile çatışmaları oldu. Bu konuda biz uzlaşma için aracı olmaya çalıştık. Orada örgütlü olmadığımız için daha çok ulusal sorun konusundaki ilkeli tutumumuzdan dolayı Kürdistanî gruplar tarafından ilgiyle karşılanıyorduk. Ama pratikte bir varlık gösteremediğimiz için aslında fazla da ciddiye alınmıyorduk.

Sanırım 1979'un sonuna doğru, " anti-faşist Mücadele Birlikleri" gibi bir oluşumdan söz etmeye başladık, kendi aramızda. Bu doğrultuda silahlı, silahlı küçük gruplar oluşturup profesyonel tarzda anti-faşist mücadelede yer alacak bir örgütlenmeyi tartışmaya başladık. Bazı yerellerde, mesela Karadeniz, Ankara ve Antalya gibi yerlerde kendiliğinden böyle birlikler oluşmuştu. Bunun için gerekli araç ve gereçlerin temini için merkezi bir koordinasyon kurulması yönünde projeleri konuştuk. Ancak bu konudaki tartışmalar bu işe kadro istihdamı ve mali-maddi olanaklar yaratma çabaları de ileride anlatacağın gibi Doğan Tarkan tarafından bir şekilde geciktirildi. Silahlanma ve bazı imkânların yaratılması gibi projeler bir türlü sistemleşmediği için başarılamadı.

Anti-şovenist ilkemiz ve DEB olayı

Türkiye'de anti-şovenist ilkeyi, Kürdistan'da ise antisömürgeci ilkeyi savunuyorduk. Bu ilkeler sorunu İstanbul'da kurulmakta olan Devrimci Eylem Birliği (DEB) görüşmeleri sırasında iç tartışmaya ve örgütsel bir krize yol açtı. DEB, bizim tarihimizde yine birçok benzer konuda olduğu gibi spekülasyonu çok yapılan, öyle değil de böyle olsaydı hayatımız değişirdi, konumumuz değişirdi şeklinde menkıbeleştirilen bir konudur. Olay özetle şuydu: Dev-Yol'dan ayrılan Dev Sol'un, yeni örgütlenmeye başladığı bu dö-

nemde, Dev-Sol kendini yeniden tahkim etmek için İstanbul'da ayrışma ve saflaşmalar yaratıyordu. Emeğin Birliği grubu da Antep ve Adıyaman yöresinden gelip İstanbul'da örgütlenmeye başlamıştı. Antep'te, Adıyaman'dayken bu grupla bir görüşme olmuş, yakın temaslar sonucu bir birleşme olur mu, olmaz mı gibi tartışmalar yapmıştık. Ama İstanbul'da örgütlenmeye başladıktan sonra bize yakın duruşları nedeniyle eylem birlikleri yapmaya başlamıştık. Mesela 1 Mayıs 1977'deki mitinge Saraçhane'den aynı kortejle yürüyüş yaparak gelmiş, saldırıdan sonra da başka grupların de içinde bulunduğu bir platformla ortak bildiri yayınlamıştık. Mihri Belli'nin de olduğu bu toplantılara Kurtuluş adına ben katıldığım için onların olumlu ve uzlaşmacı tutumları biliyorum. Neyse, Devrimci Eylem Birliği (DEB) görüşmelerine Kurtuluş adına İsmet Öztürk katılıyor. Toplantıda o zaman bilinen klasik anti-faşist, antiemperyalist ittifak ya da eylem birliği diye iki ilke üzerinde uzlaşma oluyor. İsmet bunu onaylıyor fakat "Bizim anti-şovenist bir ilkemiz daha var, biz bundan vazgeçmiş değiliz" diyerek bu ilke konusunda ısrar ediyor. Dev-Sol ve diğer gruplar bu ilkeyi kabul etmiyor. İsmet de baskı altında kalıyor, onlardan kopmamak için onların iki temel ilkesini kabul ediyor. Bu konuda İsmet'in cinliği tutuyor anladığım kadarıyla; Dev-Sol'la yeni bir ilişki var, yeni bir imkân yaratıldı diye düşünüyor. Böylece sol kamuoyuna kısa bir açıklama yapınca biz durumdan haberdar olduk. Ankara'da Ali Demir bunu duyunca, tepki gösterdi, "Anti-şovenist ilke olmadan olmaz, ben buna karşıyım" diyerek GMK toplantısı talep etmesi üzerine, İstanbul'da acil bir toplantı yapıldı.

GMK toplantısı gergin başladı. Ali Demir, kesinlikle bu eylem birliğine karşı olduğunu belirterek asla böyle bir şeye ortak olamayacağını çok sert bir şekilde söyledi. Bu durumu Kürdistan'da hiç kimseye anlatamayacağını, görüşlerimize ters olduğunu belirtince İsmet, "Ben bunu kabul ettim. Bu, benim için biraz onur meselesi olacak. Bunu nasıl halledeceğiz? Üstelik de böyle bir şeyin burada kabul edilmesi, bize çok şey kaybettirmez, daha fazlasını kazandırır" gibi, biraz faydacı bir anlayışla karşı çıktı. Hatırlıyorum; Doğan, Mahir ve Kemal bu işi olabilir gibi görmeye çalışırken, sorun bir anda ilkesel düzeyde tartışmaya dönüştü. Doğan, "O zaman çürük silahları atalım, sağlam silahlarla kavga edelim" diye bir laf ederek ilke tartışması başlattı. Tabii, bu iş ilkeselliğe dönüşünce sonuçta İsmet kaybetti. Ali Demir de –inatçı bir adamdır zaten– hiç geri adım atmadı. Bu duruma çok kızan

İsmet, ayağa kalkıp "Artık ben yokum. Ben Karadeniz'e gidiyorum" diyerek kapıyı çarpıp çıktı. Yani toplantıyı terk etti. İsmet bunu zaman zaman yapardı. Bu söylem biraz da ağzından gelen bir şeydi. Orada halen otonom bir konum olduğu için, bir taraftan bize güç dayatmaya çalışıyor, bir taraftan da gidip oradaki arkadaşlara anlatırım, onlar beni destekler havasında bakıyordu. Toplantı karışınca ara verdik. Tekrar İsmet'i çağırarak o gün yapılacak olan DEB toplantısına birisinin giderek açıklama yapmasına karar verdik. Bu işi İlhami üstlendi. Toplantıya gidip, "İçimizde bazı sorunlar çıktı, bu konuda kendi aramızda anlaşamadık, sizinle alakası yok ama biz bu işten çekiliyoruz" diye bir açıklama yaptı. Sonraki süreç içerisinde, İsmet üzerinden çok fazla spekülasyon yapıldı ve bu iş yıpratma politikasına dönüştü. Tabii, İsmet de Ali üzerinden spekülasyon yapmaya başladı. Merkezdeki bu tartışmaların detayları diğer örgütlere anlatılamadığı için örgüt içinde gündeme alınıp tartışılan bir konu haline gelmedi. Ancak konu İstanbul'u ilgilendirdiği için İsmet ve İlhami tarafından İstanbul Komitesi'ne anlatıldı sanırım.

Daha sonraları bu konuyla ilgili olarak "Bu iş olsaydı biz Dev-Sol'u örgütlemiştik, Dev-Sol'u içimize katmıştık" gibi afaki şeyler söylendi. Oysa bu asla mümkün olamayacak bir şeydi. Dev-Sol, o zaman Devrimci Yol merkezinin pasifizmi üzerine ayrışmıştı. "Öncü savaşına başlayalım" diye alttan baskı yapıyordu. Dev-Yol merkezi ise işi anti-faşist mücadele içerisinde idare etmeye çalışıyordu. Yani Dev-Sol'un daha radikal bir tarzı vardı ve o radikallik bize zaten uymazdı. O günlerde Dev-Sol, korsan gösterileri silahlı çatışmaya kadar götürüyordu. Biz ise çatışmasız ve kitlesel gösterilerle pankart filan asıyorduk. Yani o ittifak olsaydı da düşünülen, beklenilen şeyler gene olmazdı diye düşünüyorum... Bu konu ile ilgili bir şey daha anlatmak istiyorum: Metris Cezaevi'nde 12 Eylül'den sonra Dursun Karataş'larla uzun süre aynı koğuşta kaldım. Bu konuyu orada Dursun'la konuşmuştum: Onların bakış açısı, kendilerine biraz meşruiyet kazandırmak, Dev-Yol'la ayrışmayı hızlandırmak ve yanlışlıklarını kanıtlamakmış. Onun ötesinde başkalarıyla ittifak, birlik, birleşme, bütünleşme gibi herhangi bir düşünceleri yokmuş. Bizi o zamanlar pasifist olarak gördüklerini de yüzümüze karşı bir kez daha söylemişti... Aslında bu tür değerlendirmeler GMK toplantısında da telaffuz edilmişti ama iş ilkeselliğe dönüşünce, hiç kimse bunları dikkate almamış ve sorun abartılarak bir kriz yaratılmıştı.

Kurtuluş gazetesinin çıkışı

1978'de yeni araçlara ihtiyaç vardı, çünkü gelişme ve büyüme dönemindeydik. Bir kitle yayın organı ihtiyacı doğmuştu. Bu nedenle *Kurtuluş* gazetesinin çıkarılması gündeme geldi. Gazete Ocak 1978'de çıktı. Geç kalınmış bir durumdu bence; çünkü dergi artık bizim işimize yaramıyordu. On bin, on beş bin baskısı vardı ama sonuçta teorik bir dergiydi ve ayda bir çıkıyordu. Bazen gecikiyordu da. Bu bakımdan *Kurtuluş* gazetesi hareketin geldiği aşama itibariyle bir görev olarak algılandı. Haftalık olarak düzenli bir şekilde, sıkıyönetim emriyle kapatılana kadar, sanıyorum 112 sayı çıkarıldı. *KSD* ve gazetenin sıkıyönetim tarafından kapatılmasından sonra 12 Eylül 1980'deki darbeye kadar on beş günlük *Öncü* çıkarıldı. *Öncü* de toplam beş sayı çıktıktan sonra iki sayı da *Ekim* çıkarıldı. *Kurtuluş* gazetesinin birinci sayısındaki "Çıkarken" yazısında amaç şöyle ifade ediliyordu: "Kurtuluş, kendine sosyalist diyen birden çok partinin ve onlarca organın bulunduğu bir ortamda çıkıyor. Hem de işçi sınıfı partisinin yaratılması gereğini vurgulayarak. Aslında kendine sosyalist diyenlerin ülkede etkili olabilmelerinin yolu, tek bir yürek, tek bir yumruk, tek bir ses olarak ortaya çıkabilmelerinde yatıyor. Kurtuluş, böyle bir birliğe hizmet edecek bütün davranışları kendine bir görev bilecektir. Bütün değerlendirmelerinde bu anlayışa uygun olarak davranacaktır. Anti-faşist mücadelede sağlanabilecek ortak adımları Kurtuluş yürekten destekleyecektir (...) Ortalık çok güllük gülistan değil, zor bir dönemde başlıyoruz, zor bir dönemde görev üstleneceğiz ama sosyalistlerin birliği temelinde çalışmalarımızı sürdüreceğiz."

Kurtuluş haftalık gazeteydi ve sanırım ilk sayılar kırk bin falan gibi epey yüksek basılmıştı. Merkezdeki değerlendirmelerden hatırlıyorum, sonra yirmi binlerde oturdu, yani sabitlendi. Tabii bunlar, büyük ve ciddi para gerektiren faaliyetlerdi. Bölgelerden dergi ve gazete paraları bir türlü gelmiyordu. Bu arada, gizli bir şekilde soygunlar falan yapılıyordu. Soygunları, Merkez Komitesi'nde birkaç kişi hariç, kimse bilmiyordu. Onlar bir şekilde gizleniyordu. Tabii örgütün diğer unsurları da bu paraların nereden geldiğini bilmiyordu. O zamanlar birçok siyasi grup da soygun yapıyordu. Yani bunu sadece biz ve herkesten daha iyi yapıyor değildik. Mesela MLSPB bunu silahlı propaganda unsuru olarak yapıyordu, bir sürü soygun "kamulaştırma" diye açıklanıyordu. Bizim soygunlar gizli bir şekilde ve sadece mali

sorunların çözümü için yapılıyordu. Gazete, dergi paraları maalesef bu soygunlarla elde edilen imkânlarla karşılanıyordu. Bazı bölgeler, bazı kentler gazete ve dergi parasını bilinçli bir şekilde göndermiyor, aldıkları paralarla silah filan alıyor, anti-faşist mücadelede kullanıyorlardı ve bunu da açıkça söylüyorlardı. Bu bakımdan yerellerde büyük miktarda para birikmişti, bunların toplanması GMK'da sürekli tartışma konusu oluyordu. Tabii ki, GMK üyelerinin ve soygunda görev alan arkadaşların geçimlerinin de bu paralardan karşılandığını söylemek lazım.

Kurtuluş'a karşı gözdağı operasyonu

Tabii Kurtuluş'un gelişmesi, örgütlenmeye çalışması devletin de dikkatini çekmeye başlamıştı. "Bizi niye o zamana kadar dikkate almamışlardı?" diye düşünmüşümdür. Diğer örgütler bizden daha önce gelişip büyümeye başlamışlardı. Bizim öyle hızlı ön plana çıkmamız filan da söz konusu değildi. Sanıyorum Kürt sorunu ile ilgili görüşlerimizin diğer gruplardan farklı olması devletin daha fazla dikkatini çekmiş olmalı. O dönemde, görünürde anti-faşist mücadele düzeyinde geniş ve yaygın bir iç savaş yaşanıyor havası vardı. Toplum iki temel saflaşmaya sokulmuştu. Bu Türkiye çapında ciddi bir ayrışma ve saflaşmaydı. Bir tarafta devlet güçleri ile işbirliği halinde faşist hareket, onun karşısında da anti-faşist mücadele içerisinde giderek mahallelerde, bölgelerde, fabrikalarda kitlenin güvenini kazanmaya başlamış sol ve sosyalist örgütler vardı. Bazı gruplar, bu durumu iç savaş olarak değerlendiriyordu. Tam bu sıra CHP iktidara gelmişti. Ecevit, belki de radikal mücadelelerin ve örgütlenmelerin kendine doğru dönebileceği kaygısıyla giderek "iç güvenlik" diyebileceğimiz bir politika geliştirmeye başladı. Ağca'nın kaçırılması da tam bu dönemde olmuştu, kontrgerilla çok yerde açıkça faaliyetteydi. Bu sırada –daha sonra açıkladığı gibi– kendisine karşı gelişen bir kontrgerilla baskısı vardı. Bundan da kurtulmak için sol ve sol güçlerden kendisini uzak tutmaya çalışıyordu. Mitinglerde faşistlere atıp tutarken, mitinglerine katılan, slogan atan sol gruplara da ciddi tepkiler gösteriyordu, "Sizin yeriniz burası değil, gelmeyin" gibi sözler ediyordu. Bu dönemde Ecevit, İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in sorumluluğunda polis içerisinde özel bir örgütlenme oluşturdu. Bu özel örgütlenme bir yandan Ecevit'in ve CHP'nin güvenliğini sağlarken, diğer yandan da devrimci ör-

gütlenmelere karşı soruşturmalar açıyor ve gözdağı veriyordu. İşte tam bu Hasan Fehmi Güneş zamanında, Kurtuluş'a Ekim 1978'de bir gözdağı operasyonu yapıldı.

Bu konuyla ilgili bir anım var. 68'liler Vakfı'nın Genel Sekreterliğini yaptığım bir sırada, kurduğumuzda sanırım 1993'de, CHP'nin Bahçelievler örgütü bir panel düzenledi. Panelde konuşmacı olarak 68'liler Vakfı adına ben, İHD adına Ercan Kanar ve CHP adına da Hasan Fehmi Güneş vardı. İnsan hakları konulu bir paneldi. Hasan Fehmi Güneş'le yan yana oturuyoruz. Güneş başladı parti propagandasına, ANAP döneminin, 12 Eylül uygulamalarını, kontrgerillanın faaliyetlerini falan anlatıyor. Ercan Kanar insan hakları, işkence ve kayıpları anlatıyor. Ben de 68 adına konuşurken Hasan Fehmi'ye bu olayı hatırlattım: "Siz böyle bir operasyon yaptınız. 12 Eylül'ün çıkış noktasını 1978'de siz başlattınız" dedim. Bana sinirli bir şekilde "Siz kimsiniz?" dedi. Ben de "Kurtuluşçuyum, Kurtuluş'un kurucularındanım. Ankara'da böyle bir operasyon yaptınız. Bunu hatırlıyor musunuz?" diye sordum. "Hatırlamıyorum" dedi. "Hatırlamamanız mümkün değil" dedim, salonda tepkiler olunca tartışmayı daha ileri götürmedim.

İşte o zamanlar "gözdağı" diye değerlendirdiğimiz bir polis operasyonu yapılmıştı. Operasyon şöyle oluyor: GMK üyelerinden Mahir Sayın'la Kemal'in birbirine yakın evleri, bir gece polis tarafından basıldı. Mahir'in çalışma masasında İlhami'den aldığı, önceki toplantı notları ve tüzüğümüz var. Bunlar hep zulada tutuluyordu, alınan kararların notunu İlhami tutuyordu. O gece bu belgeler Mahir'in masasının üzerinde imiş. Aynı anda Kemal'in kaldığı evde (o sıralar galiba bu evde Ali Demir ve şimdi hatırlayamadığım birileri daha var) basılıyor. Bu evde de somyanın altında bir valizin içerisinde üç-dört tane silah var. Kemalleri başka bir odaya alıyorlar, iyice her tarafı arıyorlar, ondan sonra çekip gidiyorlar. Kemal o sıralar aranmasına rağmen ona bir şey sormuyorlar, hüviyetlere falan bakıp iade ediyorlar. Sonra Mahir'i Emniyet'e götürüyorlar, sabaha kadar Emniyet'te tutup sohbet ediyorlar. Bu arada ben Zonguldak'taydım. Öğleyin bana telefon ettiler, hızla Ankara'ya geldim. İlhami'yi de aramışlarda o da İstanbul'dan geliyor. Kemal, özel bir yer, çok özel bir ev seçelim, aman dinlenmeyelim diye toplantıyı burada yapacağız, diyor. Belli ki ciddi bir şeyler konuşacağız. Mahir "Bir GMK toplantısı yapmamız gerekir, anlatacağımız

bazı şeyler var" dedi. Sıhhiye'de İnegöllü bir arkadaşın evinde toplandık. Neyse, İlhami biraz gecikerek geldi ve toplantıya başladık. İlk sözü alan Mahir, "Dün gece Emniyet'teki soruşturmayla ilgili konuşmak istiyorum" dedi. Özetle, Kürt sorununda anti-faşist mücadeleye kadar kendisiyle "Biz her şeyi biliyoruz" havası vererek uzun bir sohbet yapılmış. Devamlı olarak "Her şeyinizi biliyoruz, gözümüzden kaçan bir şeyiniz yok" diyorlar. Ama hiçbir eylem ve faaliyetler konusunda somut sorular sorulmuyor: Soygunlar, silahlı çatışmalar vb. konula hiçbir şekilde dillendirilmiyor. Fiziki baskı yapılmıyor. Yoğun bir ideolojik ve siyasal sohbet yapılıyor. Sonuç olarak, "Biz her şeyinizi biliyoruz" diyerek Mahir salınıyor. Mahir eve geldiğinde masanın üzerindeki belgelerin yerinde durduğunu görüyor.

Toplantı da şöyle değerlendirmeler yaptık: Birincisi; polis hareketin merkezine bir operasyon yapmıştır. İstese çeşitli nedenlerle elde ettiği bilgi ve belgelerle hepimizi tutuklayabilirdi. Belgelere dokunulmamış gibi görünüyor, alınmamış ama teknoloji var. Rahatlıkla resimleri çekilmiş olabilir. Bu ciddi bir iştir, bizim zafiyetimizi gösterir, böyle bir örgütlenme olmaz. İşleri daha sıkı tutmamız gerekir. Bunu biz, bir uyarı olarak değerlendirelim. Operasyonun yapılış şekli ise İçişleri Bakanı'nın "özel örgütlenme" modeline ve Ecevit'in de sosyalist sola karşı kullanılmaya başladığı "yumuşak" tutumuna uygundur. İkincisi; eğer polis GMK üyelerini bir gecede toplayabiliyorsa bu bizim için ciddi bir sorundur. Gizli örgütlenme konusunda bir terslik var. Biz gizli örgütlenme falan değiliz demek ki evlerimiz vs. birçok şeyimiz biliniyor. GMK üyelerinin evleri ve yaşam tarzları itibariyle dikkate alınması gereken bir durumdur bu. Çünkü biz de tamamen ortalıktayız. Üçüncüsü; GMK üyelerinin bir kısmı daha İstanbul'a gitsin. İstanbul daha büyük şehirdir, denetim daha zordur. İstanbul'a taşınmalı ve Ankara'da az sayıda insan kalmalı, diyerek bir karar aldık. Doğal olarak Ali'nin Kürdistan'la ilişkisi, benim diğer görevlerim nedeniyle ikimiz Ankara'da kaldık. Mahir'in hızla İstanbul'a gitmesine karar verdik. Ayrıca "Toplantıların dinlenilmemesi için tedbirler alınmalı, yazılı notlar tutulmamalı, tutulsa bile toplantıdan sonra imha edilmeli. Sadece alınan kararlar, kısa ve öz olarak yazılı hale getirilip bu belgeler arşivcinin sorumluluğunda saklanmalı" dedik. "Ev aramasında, GMK toplantılarının notlarının karıştırılmış olabileceği, resimlerinin çekilmiş olabileceği ve üstelik de bunun kopyalanmış olabi-

leceği, artık bizim konumumuzun da bilindiği dikkate alınsın" diye düşündük. Daha sonra, üstelik Kemal'in kaldığı evde silah ve mermilerin de görmezden gelinmesi, yani söylenmemesinin önemli olduğunu, bunun da bize bir mesaj niteliği taşıdığını ve sonuçta da bu gözdağının "Biz her şeyinizi biliyoruz, istesek hepinizi bir gecede toplarız, her şeyi yaparız" şeklinde olduğunu varsayan kararlar aldık. Daha sonra bu kararlar doğrultusunda dikkatli olmaya çalıştık ama tabii yine de ortalıktaydık. Bu konuyla ilgili anlatacak bazı detaylar daha var ama yeri burası değil.

Avrupa temsilciliği

Bu ara başka bir şey daha yaptık; 1979'un ortaları falan olabilir. Doğan'ın "Avrupa'ya bir arkadaş gönderelim" önerisiyle, tek kadın üyemizi yurtdışına gönderdik. Sevil, Doğan'ın eşiydi ve bu iş için onu önermişti. Bu bizi biraz da şaşırtmış, hayretle birbirimizin yüzüne bakmamıza neden olmuştu ama tartışılacak bir durum da yoktu. Bir arkadaş bu konudan "Sevil'in haberi var mı?" diye sormuştu. Doğan da "Hayır karar alınırsa örgüt raconuna uygun tarzda kendisine anlatılır" demişti. Böyle şeyler için önceden biraz kulis yapılırdı ama Doğan o gün pat diye Sevil'i önermişti. Yabancı dil bilecek, temsilcilik yapacak düzeyde olacak falan liyakat söylemi her şeyiyle Sevil'e uyuyordu. Bu neden hiç kimse itiraz etmedi ve "Tamam" denilerek karar alındı. Sevil legal faaliyet sürdürüyor, hiçbir sorunu yok, pasaportu var, yabancı dil biliyor, GHD diye bir dernek vardı, onun ilişkileriyle gidip orada bir mevzi edinecek. İlerisi için Avrupa'da bir yurtdışı büro oluşturacak falan şeklinde tanımlamalarla bir görevlendirme yaptık. Ancak, 12 Eylül'den sonra Doğan'ın, uzun vadeli düşünerek bu projeyi kendi geleceği için hazırladığı ortaya çıktı...

Demokratik kitle örgütleri ve sendikalar olarak Kurtuluş'un çalışmalarının yoğunlaştığı yerler nereleriydi?

Bu dönemde demokratik kitle örgütleri ve sendikal faaliyetlerimizden de söz etmemiz gerekiyor. Kurtuluşçular, halkevleri ve mahalle derneklerinde çalışıyorlardı o zamanlar. Halkevleri yaygındı, eski dönemden kalan yapılanma bir şekilde devam ediyordu. TÖB-DER, TMMOB, TÜM-DER,

BANK-DER, TÜMOR-DER, ZABITA-DER, PTT-DER, TÜMZERBANK-DER, DDY-DER... gibi memur derneklerinin yönetimlerinde veya tabanında yer alıyorduk. Sanatçılar Birliği vardı. İstanbul'da Günay Akarsu, İbrahim Karakaş, Bilge Olgaç gibi sanatçılar tarafından kurulan Sanatçılar Birliği'nin Ankara'da şubesi açılmıştı. Bu faaliyete bağlı olarak İstanbul'da Sokak Tiyatrosu vardı. Ankara çalışmalarında Mehmet Kartal'ı hatırlıyorum. Dernek sanırım bir dönem yayın da çıkarmıştı. İstanbul'da Emekçi Der adıyla, işçileri ekonomik ve demokratik mücadele temelinde örgütleyen bir çalışma hayata geçirildi. Bunun şubeleri filan kurulmaya çalışıldı. Aslında iyi bir projeydi o zaman. O alanda sendikaların ötesinde, ciddi bir işti. İşten atılanlarla küçük işyerlerinden tek tek bireylerin olduğu bir dernekti. Hatta *Emekçiler Ajansı* diye de bir bülten çıkarılmıştı.

İstanbul'da bizim Zeki Erginbay'ın İMO çalışmaları söz konusuydu. Oraya gidip gelirken, benim kafamda "Biz niye Ankara'da, odaların genel merkezlerinde çalışmıyoruz" gibi bir fikir gelişmeye başlamıştı. İsmet'in bizden biraz uzak tuttuğu, fakat aynı zamanda tanıdığımız, bildiğimiz Karadeniz Teknik Üniversiteli mimar-mühendis arkadaşları tanıdıkça bu konuyu geliştirmeye başladım. Sonuçta bu görevler de bir şekilde bana verildiği için, Ankara'da İMO ile Harita ve Jeoloji Mühendisleri Odası'nda etkinlik kurmaya başladık. Harita'da Celal Beşiktepe gibi eski Mihri Bellici arkadaşların katkıları oldu. Jeoloji'de, Karadenizliler, İMO'da da yine Karadenizli, KTÜ'den arkadaşların çok etkileri oldu. İMO'da Medet Özbek, Turan Kutmen, Tarık Caner, Mustafa Erdemli, Ersin Önsel, Berat Uzel, Ertuğrul Ortak, Fahrettin Çuğu gibi arkadaşların değerli katkıları oldu. Mahmut Esat Güven öğrenci olarak İMO'daki çalışmalarda bulundu. EMO'da Müjdat Savran ve Vehbi vardı. Medet Özbek'in İMO Başkanı olmasıyla lokali etkin bir şekilde kullanmaya başladık. Kızılay'ın merkezinde olan İMO Lokali, adeta Kurtuluş'un merkezi haline geldi. Orada eğitim çalışmalarımızı yaptık, bütün Türkiye'den gelen gazete, dergi dağıtımı, ilişkiler ağı vs. hep oradan kuruldu. Bu ara, bir anımı da anlatayım: Yakalandığımda şöyle iki kalın albüm getirdi polis; içinde aklınıza hayalinize gelebilecek herkesin resmi var. Tam lokalin karşısındaki köşe binanın en üst katına bir kamera koymuşlar. Buradan çektikleri yüzlerce resim var. Lokalin terasına çıkan herke-

sin resmini çekmişler. Başka bir binadan da lokale girişleri, çıkışları falan çekmişler. Benim birçok resmim vardı.

Bu dönemde sendikal faaliyetlerimiz çok hızlanmıştı. Tüm Döküm-İş adıyla metal iş kolunda ve daha çok küçük işyerlerini örgütlemeye çalışan, bağımsız bir sendikamız kuruldu. Doğanların İstanbul'da aynı amaçla kurdukları sendika kapanmıştı. Ankara'da kurulan Tüm Döküm-İş'in Ankara Ulus'taki bürosu, gelen giden işçilerin uğrak yeri oldu. Bu sendika işyeri örgütlenmesinden çok Kurtuluşçuların işçi ve emekçi çalışmaları yapıldığı bir merkez gibi kullanılıyordu. İki arkadaşımız orada koşturdular. Haşmet Karaçam ile Şükrü Apaydın'ın Tüm-Döküm-İş çalışmalarında önemli katkıları oldu. Sendikal faaliyetler genelde DİSK sendikalarında yapılıyordu ama Türk-İş sendikalarında da sürdürülen çalışmalarımız vardı. DİSK içerisinde Tekstil, Gıda-İş, Nakliyat-İş, Maden-İş, Sosyal-İş, Genel-İş içinde çeşitli faaliyetler vardı. Nakliyat-İş, İstanbul'da ambarlarda yapılan çalışmalar sonucu kurulan ilişkilerdi. Tekstil'de yine İstanbul'dan arkadaşların, önce Topkapı'daki küçük işyerlerinden başlayıp büyük fabrikalara doğru giden çalışmaları vardı. Gıda-İş, aynı şekilde İstanbul kaynaklıydı. Gıda-İş faaliyetine Ankara'da çok fazla girilemedi. Ankara daha çok Sosyal-İş ve Genel-İş, yani odalarda, belediyelerde, devlet işyerlerinde oluşan ilişkilerle yapılan sendikal çalışmaydı. Türk-İş içerisinde, Yol-İş, Ağaç-İş, Baraj-İş, Çuko-Sen, Köy YSE gibi sendikalarda çalışmalarımız vardı. Baraj-İş'in yönetimini almıştık. Manavgat baraj inşaatı ile ilgili bir sürü sorunlar yaşadık ama zar-zorda olsa bu sendikanın varlığını sürdürdük. Sendika başkanı olarak Haşmet Karaçam'ın bu çalışmalara çok emeği geçti.

DİSK içerisinde Dev Maden Sen'le önemli bir mevzi kazandık. Sendika içerisinde TKP'lilerle CHP'liler arasında sorunlar yaşanıyordu. Sivas, Malatya ve Ankara MTA'dan bazı arkadaşların katkısıyla (Süleyman Kırteke, İbrahim Kaygusuz, Müslüm Şahin, Mirza Arabacı, Murat Genç vb.) bu sendika ile ilişkimiz başladı. Hatta sendika yönetimine talip olmamızı bu arkadaşlar önerdi. O sırada yapılacak olan kongre öncesinde, eski 68'li ve DÖB'lü arkadaşlarımdan Mustafa Gürkan ile Ahmet Çetin'in sendikayı bize devretme gibi bir tutumları oldu. Mustafa, "Zapata —benim 12 Mart döneminden lakabım, bilenler hâlâ da kullanır–, ben seni severim, ben çekiliyo-

rum, sendikayı size vereceğim" diyerek beklemediğim ilginç bir öneri yaptı. Ben de hemen kabul ettim. Sonunda Mustafa dediğini yaptı ve etkili olduğu delegeleri ikna ederek kongrede bizi destekledi. Böylelikle sendika yönetimini aldık. Yani DİSK içinde ilk sendikayı ele geçirmiştik. Daha sonra İstanbul'da Keramik-İş ve ardından Limter-İş yönetiminde etkili olduk. İstanbul'daki sendikal faaliyetlere Fehmi Bayraktaroğlu, Emir Babakuş, Müfit Arıkan, İzzet Köylüoğlu gibi arkadaşlar katkıda bulunmuşlardı. Yönetimlerinde etkin olduğumuz Dev-Maden Sen, Keramik-İş, Limter-İş'le birlikte 1980 Haziran ayında yapılan DİSK Kongresi'nde, Kurtuluş grubu olarak 24 delege ile temsil edilmiştik. Demokratik kitle örgütleri ile sendikal faaliyetleri GMK adına ben sürdürüyordum. Merkezi uzmanlık grubu olarak Sendikal grupta Müfit Arıkan, Fehmi Bayraktaroğlu ve Şükrü Arıkan vardı.

Parti sorunu

Bu arada İlhami, Mahir ve İsmet'in İstanbul'a yerleşmelerinden sonra GMK toplantıları da İstanbul'da yapılmaya başlandı. İstanbul'a önce Kemal, ardından İlhami, daha sonra da Mahir gitmişti. Kemal daha sonra İzmir'e geçti; ben ve Ali Demir Ankara'da kaldık. Coğrafi olarak Ankara'nın merkezi konumu itibariyle Ali, Kürdistan ve Ankara ile ilişkileri sürdürürken, ben o zaman sendika faaliyeti, TMMOB, bir dönem Karadeniz, Akdeniz, Adana-Mersin gibi bölgelerle ilgileniyordum. Kemal, İzmir'e gitmeden önce ben Ege ile de ilgileniyordum. Ankara'ya yakın olan Seydişehir, Kayseri, Çukurova, Mersin, Kırıkkale, Eskişehir gibi ilişkilerimizin olduğu yerlerle ilişkileri de Ankara'dan sürdürüyorduk. O sıralar biz beş kişi örgütlenme işleri için koşturuyoruz. İllere gitmeler, gelmeler, görüşmeler vs. zamanımızı yoğun şekilde alan koşturmakla geçiriyoruz. Ha bire koştururken birçok şey de ister istemez gözden kaçıyordu. Oturan, düşünen insan daha farklı oluyordu tabii ki. Örgütlenme konusunda, merkezi olarak bazı adımlar atmış olmakla birlikte, nasıl bir örgüt anlayışına sahip olduğumuz sorunu üzerine bir tartışma yapmamış, daha çok işin pratik yanlarını konuşmuştuk. *Kurtuluş*'un 21.sayısında Doğan Tarkan tarafından yazılan –diğer bütün yazılarda olduğu gibi bu da imzasız olarak yayınlanmıştı– "Proletarya Partisi Üzerine"

başlıklı bir yazı çıkmıştı. Bundan önce de 11.sayıda benzer bir yazı yayınlanmıştı. Aslında birbirinin devam niteliğinde iki yazıydı. Bu yazılar sessiz sedasız, bir tartışma filan olmaksızın yazılmış ve yayınlanmıştı. Ancak 21.sayıda çıkan yazı, İstanbul İl Komitesinde tartışma konusu olmuştu. İstanbul İl Komitesi biraz sorunluydu. Bu komitedeki tüm tartışmalar bir şekilde merkeze yansıyor veya bir şekilde yansıtılıyordu. Çünkü Komitede Öncü İşçi'den iki kişi, daha doğrusu Doğan'ın yönlendirdiği Bekir Yıldırım ve Mustafa Öztürk vardı. İlhami'ye bağlı gibi ve esas olarak onun doğrudan yönlendirdiği İrfan Cüre, Mustafa Yavuz vardı. Selçuk Polat ise daha bağımsız davranıyor ve zaman zaman iki tarafı dengeleyen bir politika izliyordu.

Bu işler olurken bir taraftan anti-faşist mücadele yükseliyor ve biz, tarz olarak hep onun üzerinde koşturmaya çalışıyoruz. Bir taraftan Kurtuluş hareketi büyümeye başlamış, örgütlenmeye başlamışız ve bir partileşme sürecinden söz ediyoruz. Ne olacağını bilmiyoruz veya kafamızda böyle bir şey yok. O sıralar parti üzerine Doğan Tarkan'ın iki tane yazısı çıktı 11 ve 21. sayılarda. O zamanlar dergide birçok yazı çıkıyor, çok da politik gündemi etkilemiyordu. Ama Mahir'le Doğan biraz da boşluk dolduruyorlardı. Dergi pek politik gündemi izleme konumunda değildi. *Proletarya Partisi Üzerine* diye çıkan yazıda, bir parti tanımı vardı. İstanbul'daki komite toplantısında sanırım Selçuk Polat, "Bu görüşler yanlıştır" diyerek bir tartışma başlatmış. İl Komitesi toplantısına giden İlhami ve Mahir, "O genel bir yazı, orada bir şey yok, niye sorun yapıyorsunuz?" gibi bir şeyler söylemişler. Bu konu GMK toplantısına gelince Doğan Tarkan, "Ben bunu tartışmak, konuşmak istiyorum, bu gündemle toplantı yapalım" dedi. Bunun üzerine tek gündemli GMK toplantısı yapıldı. Toplantıda bu iki yazı, iki gün boyunca satır satır okunarak tartışıldı. GMK'nın yaptığı bu ilginç tartışma sonucunda "Tamam, bu yazıda bir şey yokmuş" gibi bir sonuç çıktı. Daha doğrusu Doğan, bu iki yazıyı bize örgütün görüşüdür diye onaylatmış oldu. Başka hiçbir yazı bu şekilde ele alınmamıştı. O sıralarda Üçüncü Enternasyonal'in bazı kararları *Kurtuluş*'ta "Komintern Belgeleri" olarak yayınlanmıştı. O belgelerde ifade edilen bir kısım hücreler, fabrika komiteleri, işyerleri komiteleri falan vardı. Bu belgeler aslında Doğan'ın yazdığı parti yazısıyla

uyuşmuyordu. Daha da önemlisi genel olarak o sırada sürdürdüğümüz örgütsel faaliyetlerimizle de çakışmıyordu. Buna rağmen parti tartışmasından bir şey çıkmamıştı.

GMK'daki tartışma sırasında Mahir'le özel bir sohbet –Doğan'ın dışında– yaptığımızı ve "İdeolojik organ olarak niye bu işlere kafa yormuyorsunuz?" diye sorduğumuzu hatırlıyorum. Bizim hareket olarak en zayıf noktamız aslında örgüt/parti sorunuydu. Bu konuya fazla kafa yormuyorduk. THKP-C'den gelen örgüt anlayışımız devam ediyordu. THKP'nin örgüt anlayışı ise klasik proletarya partisi anlayışı değildi. THKP anlayışında özetle profesyonellerden oluşan bir parti ve onun kitle ilişkilerini yönlendiren bir cephe örgütlenmesi vardı. THKP, bizim birkaç cümle ile tanımladığımız proletarya partisi, yani Bolşeviklerin temel aldığı bir parti değildi. Bu nedenle parti konusuna fazla kafa yormuyorduk. Ancak bizden başka bir gelenekten gelen Doğan, klasik parti anlayışına kafa yoruyordu. Ama bunu ideolojik organ olarak Mahir'le de tartışmıyordu. Doğan'ın tarzı bir konuyu pat diye tartışmaya getirmek şeklindeydi. Toplantıda bir konuyu açar, gündeme taşır ve tartışırdı. Mahir'in de haberi olmazdı, oysa o günlerde İstanbul'da neredeyse her gün birlikteydiler. Organ çalışması yapıyorlardı. GMK'nin diğer beş üyesi koşturmaktan bu işlere fazla kafa yoramıyordu. Bu tartışmada gerek merkezdeki iş bölümünün ve gerekse parti sorununun bizim önemli bir zafiyetimiz olduğunu fark etmiştim. Kurtuluş'un gerçekten bu en zayıf yanıydı. Daha sonra ortaya çıkan örgütsel sorunlar, hep buradan kaynaklandı. Biraz daha basiretli davranabilseydik, o tartışmanın üzerinden, daha iyi bir örgütlenme yapabilirdik. Bu zafiyet 12 Eylül'e kadar devam etti. Doğan, "Sınıf eşittir parti" "Parti bir bütündür" gibi söylemlerle aslında, Martov'un parti anlayışını savunuyordu. Yani Doğan'ın o yazılarda savunduğu Leninist bir parti değildi. Bizim kafamızda ise tamamen profesyonellerden oluşan bir Leninist Bolşevik Parti vardı. Ama Doğan'a karşı alternatif bir şey koyamadık açıkçası. Doğan hep "Partinin esas alanı sınıfı örgütlemektir, örgütlenebilen her işçiyi bir parti üyesi gibi değerlendirmek gerekir, hatta parti üyesi olmalıdır" diye savunuyordu. Ancak elde kafasındaki tarzda öncü işçiler olmadığı için "Parti üyelerini çoğaltalım" diyemiyordu.

Bu arada bu örgütlenme sorunlarının ve özellikle anti-faşist mücadele-ye yaklaşımdaki farklılıkları tartışmak için bir konferans yapılıyor. O konuda bilgi verir misin?

1979 yılı hem anti-faşist mücadelenin keskinleştiği ve hem de Kuzey Kürdistan'da antisömürgeci mücadelenin yükseldiği bir yıldı. anti-faşist mücadelenin keskinleştiği illerden kadro, silah ve araç gereç gönderilmesi isteniyordu. Kürdistan Seksiyonu da benzer şekilde özellikle bölgeye gidebilecek kadrolar ve imkânlar istiyordu. Sanırım 79 Ağustos'unda GMK'de bu sorunlar tartışılırken, Doğan her iki talebe de karşı çıkarak, "Yalnız ve bütün gücümüzle işçi sınıfına gitmemiz gerekir. Bunun içinde tüm imkânlar İstanbul'a aktarılmalıdır" diyerek yeni bir tartışma başlattı. Tartışmada Doğan "Elimizde ne kadar güç, imkân, para şu bu ne varsa İstanbul'a, sınıfa" diyerek cepheden bir karşı çıkış yaptığı için bu konuda gerekli kararları alamadık. İllerin kadro talepleri karşılamadı, ama illerin çoğu dergi ve gazete paralarının üzerine yatarak silah işlerini halletmeye başladı. Ama bu konuda karar alamama durumu Kürdistan seksiyonunun tepkisine yol açtı. Ali Demir ve diğer arkadaşlar "Bu karar niye çıkmıyor?" diye baskı yapmaya başladılar. Bunun üzerine, GMK'deki tartışma ile sorunun çözülmesi mümkün görülmeyince, bu kez ve yine Doğan'ın önerisi ile konferansa gidildi. Tüzüğümüzde böyle kongre yoktu, ama konferans maddesi vardı. İlk defa tüzüğü uygulamaya başladık. Hatırladığım kadarıyla tüzükte "Çeşitli örgütsel sorunlar içerisinde bir konferans toplanabilir. Konferansa komitelerden birer temsilci ve tartışma konusu ile ilgili farklı görüşleri olan insanlar çağırılabilir" diye bir maddemiz vardı. O maddeye uygun tarzda ve hızlı bir biçimde Kemal'in kurduğu ilişkiler ile Bodrum'da bir konferans yaptık.

Yaz koşullarında ve açık arazide, denize girilen tenha bir koyda, daha doğrusu tartışma için uygun olmayan koşullarda yaptığımız bu konferansa, yedi GMK üyesi, Ankara Komitesini temsilen bir kişi, İstanbul Komitesini temsilen bir kişi, ayrıca İstanbul Komitesinde olmakla birlikte farklı görüşleri olduğu gerekçesiyle Selçuk Polat ve merkezi sendika uzmanlık grubundan Fehmi Bayraktaroğlu olmak üzere toplam 11 kişi katıldı. Toplantının başında Doğan bir önerge vererek tartışmayı başlattı: Önerge özetle, "Yalnız ve tek başımıza ve tüm gücümüzle işçi sınıfına gitmeliyiz, örgütün bütün

imkânları buna hasredilmelidir. Bunun için de bütün imkanlar, işçi sınıfının en yoğun, sermayenin en gelişkin yer olduğu İstanbul'a aktarılmalıdır" şeklindeydi. Tartışma bir şekilde herkesin daha önceden söylediklerini tekrarlaması şeklinde gelişti. Selçuk Polat bu vesile ile kendi görüşlerini tartışmaya çalıştı. Onun daha farklı önerileri vardı, birkaç defa dillendirmesine rağmen, sıra bir türlü ona gelmedi. Selçuk'un daha sonra anlattığına göre, güya Fehmi Bayraktaroğlu "Sana oyun yapıldı, konuşman engellendi, özel bir taktik izlendi" demiş. Bana göre böyle bir taktik falan izlenmedi aslında. Toplantı üçüncü gün devam etseydi onun görüşleri de tartışılacaktı. Gündemi esas olarak Doğan belirledi, İsmet'in çelişkili görüşleri oldu. İsmet, orada "Yıkıcılığa oy verir miyim, vermez miyim?" gibi bir havalara girdi.

Tartışma çok zor koşullar içerisinde geçti, bulunan yerler uygun değildi. Herkes için rahatsız edici bir ortamda yapılan toplantı pek de verimli geçmedi. Kısa ve bölük pörçük tartışmalar oldu. Koşullardan dolayı iki gün süren -üçüncü gün iptal edilmişti- bu toplantı "Birinci Konferans" olarak tarihe geçti. Doğan, anti-faşist mücadeleyi, Kürdistan'da gelişen antisömürgeci mücadeleyi biraz da aşağılayarak " anti-faşist mücadeleymiş, orada bilmem ne oluyormuş, Sivas'ta bilmem ne oluyormuş, bunlar bizi hiç ilgilendirmez; bizim geleceğimiz buradadır" falan gibi keskin laflar etmişti. Doğan'a karşı "Peki, İstanbul'a gidince ne yapacağız? Biz işçi sınıfı içinde zaten çalışıyoruz. Kadromuz, paramız, imkânımız da var, ama ne yapıyoruz? Yapamıyoruz" gibi tartışmalar da oldu. Sonuçta sanırım Mahir'in formüle ettiği, "Ağırlıklı olarak işçi sınıfı arasında olmak üzere, toplumun bütün katmanları arasında çalışma yapmalıyız, anti-faşist ve antisömürgeci mücadeleyi göz ardı etmemeliyiz" şeklinde bir karşı önerge kabul edildi. Doğan, tek oyla buna karşı çıktı, Selçuk Polat da çekimser kaldı. İsmet, önce çekimser kalacak gibiydi, son anda oy verdi. Bu sonucu Doğan, "Ben amacıma ulaştım" diyerek pişkinlikle karşıladı. Fehmi verdiği oyla biraz da Doğan'dan kopuş gerçekleştirmişti. Selçuk ısrarla, "Tartışmam gereken görüşlerim var, ben buraya bu amaçla çağırıldım" diyordu. Gerçekten o amaçla çağırılmıştı. Tek farklı görüşü olan oydu. Sıra bir türlü onunla tartışmaya gelemedi.

1979 yazındaki 1. Kurtuluş Konferansı'ndan hemen sonra Ekim ayında

senato seçimleri oluyor ve Kurtuluş üç şehirde çıkardığı adaylarla bu seçime katılıyor. Nasıl oldu bu?

1977'de milletvekili seçimlerine katılıp katılmama, boykot etme, CHP'yi destekleme, bağımsız aday gösterme gibi tartışmalar oldmuştu. O zamana kadar klasik olarak geleneksel solun tavrı hep CHP'yi desteklemek oluyordu. Sosyalistlerin bu tutumunu tartışarak yeni bir tutum geliştirmeye başladık. GMK'de bu tartışmayı ilkin Doğan Tarkan'ın başlattığını hatırlıyorum. Bu süreçte Kurtuluş'un tavrı diğer örgütlerden fark bir konuma evrildi. Özellikle boykotçu bir eğilim içerisindeki Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile açıktan CHP'yi destekleyen TKP'ye karşı eleştiri yazıları çıktı. Biz, biraz onlardan farklılaşarak "anti-faşist ve demokrat, bağımsız adaylar ile CHP'nin benzer adaylarını desteklemeliyiz" gibi bir tutum geliştirmiştik. O sırada bağımsız aday yoktu ama sonuçta CHP'nin içinden bazı adaylara oy vermek gibi bir pozisyonumuz oldu... 1979'da Senato Seçimleri'nde İstanbul, Samsun ve Antalya'dan Kurtuluş adına bağımsız adaylar gösterdik. Böylelikle o eski, geleneksel CHP kuyrukçuluğu politikasının dışında kendimizi ifade eden bağımsız bir tutum geliştirdik. Bu seçimler Kurtuluş'un ilk defa net bir tutum alabildiği, kendi bağımsız adaylarıyla ortaya çıktığı seçimlerdi. İstanbul, Samsun, Antalya'da adaylar çıkarmıştık. İstanbul'da Recep Cüre, Samsun'da Mehmet Baklacı, Antalya'da Abdullah Akın. Üçü de eski TÖS'lü ve TÖB-DER'li ilköğretim müfettişi ve Karadenizliydi. Köy Enstitüsü kuşağından gelen devrimci öğretmenlerdi. Beklentilerimiz daha yüksekti. Ancak her ilde üçer bin civarında oy aldık, yani aldığımız oylar ilginç bir şekilde üç kentte de birbirine yakındı. Gene de bu sonucu bir başarı olarak değerlendirdik.

Antalya'daki çalışmayı GMK adına ben yürütmüştüm. Bir ay orada kaldım. Seçimin propaganda faaliyetleri için Ankara'dan Haşim Barış ve bir grup gençlik militanı ile Antalya'ya gittim. Oradan da Ramazan Deniz ile Mustafa Kahya'nın (bu arkadaşlarımız aynı zamanda Antalya il sorumlularıydı) katılımıyla sıkı bir seçim çalışması yürüttük. Antalya'nın hemen her tarafını seçim minibüsüyle dolaştık. Çalışma koşullarını, eksikliklerimizi ve yetersizliklerimizi dikkate alarak seçim sonucunda aldığımız 4 bin küsur oyu başarı saydık. Seçim sonunda GMK'ya verdiğim raporda, birkaç nokta

üzerinde durmuştum. Bir; adayımızı yanlış seçmişiz. Adayımız bölgeden biri olmalıydı. Abdullah Hoca tipik Karadeniz aksanıyla konuşuyor ve gittiğimiz yerlerde bize "Başka adayınız yok muydu?" gibi şeyler söyleniyordu. Kaldı ki orada CHP'den bir kopuş olmuştu, o kopuş CHP'yi bayağı sarsmıştı, onlardan birini aday göstermiş olsaydık, çok ciddi bir oy alabilirmişiz. İkincisi; bir seçim çalışmasında partili olmamanın, daha doğrusu bir parti çalışma kültürünün ne kadar kendini dayattığını anlatmıştım. İlk defa bir seçime giriyorduk ve ne yapacağımızı bilmiyorduk. Birçok konuda apışıp kalmıştık. Neyse ki CHP Antalya İl Genel Meclis üyesi bir arkadaşın istifa ederek bize gelmesi birçok işimizi kolaylaştırmıştı. Remzi Kara adlı bu işçi arkadaşımız seçim bürosuna geldiğinde, ona "Ne yapacağız?" diye sordum. O da "Bana iki tane karton getirin" dedi. Kartonu getirdik, duvara yapıştırdı, mahalleleri ikişer üçer ayırdı, numaralar koydu, "Buradan takip edeceğiz her şeyi" dedi. Çok şaşırmıştım. Remzi Kara'ya "Seçim bürosunun başkanı sensin" dedim. Gençleri topladık, onları kısa zamanda eğitti.

Antalya'da bulunduğum bu bir aylık sürede ilginç bir olayla da karıştım. Antalya'da otobüs şirketleri arasındaki bir rekabet olayına karıştım. İşe mafyanın karışmasından sonra bir otobüs firmasının bizden/Kurtuluş'tan yardım istemesi üzerine, şirketlerin *Akdeniz Seyahat* adı altında birleşmesi ve bu şirketin yüzde 30 hissesinin bize verilmesi konusunda anlaştıktan sonra fiili olarak müdahale ettik. Bu işlerle ilgili olarak Ömer Deniz ve Şükrü Toklu görev aldılar. 12 Eylül askeri müdahalesine kadar bu şirketten düzenli bir gelirimiz oldu. Antalya'da gelir getiren işlerden bir tanesi de belediyedeki halk plajının işletilmesiydi.

Bu arada 12 Eylül'e doğru yaklaşıyor Türkiye. 1979 yılı sonunda generallerin verdiği "uyarı mektubu" darbe söylentilerini artırmıştı. Kurtuluş'un 12 Eylül'e benzer bir sürece ilişkin değerlendirmeleri, öngörüleri neydi?

1978'in Aralık ayından itibaren hemen her örgütün artık 12 Eylül'e doğru şartların oluşmaya başladığı yönünde değerlendirmeleri vardı. Aralık 1978'deki Kahramanmaraş olayları bir dönüm noktası olmuştu. Ecevit iktidarının 26 Aralık'ta 13 ilde sıkıyönetim ilan etmesiyle yeni bir süreç başladı. Ocak 1979'da çıkan *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin 30.sayısındaki "Hangi Yolun

Başlangıcındayız?" başlıklı yazı, yeni siyasal ve toplumsal sürecin karakteri üzerine öngörülerde bulunuyordu. Bu yazı özetle, "Bu gidiş artık farklı bir gidişattır, yeni bir dönem başlamıştır" falan diye anlatıyordu. Kurtuluş'un 31.sayısında ise "Mevcut Durum ve Görevlerimiz" üzerine irdelemeler yapılıyordu. Ocak 1980'de yayınlanan *Kurtuluş*'un 36.sayısındaki "Gelinen Noktada Mevcut Durum" yazısı süreç konusunda daha somut öngörülerde bulunuyordu. Yeni bir dönemin başladığı, bir askeri müdahale sürecinin olabileceği üzerine öngörülerimiz çok netti. Genelkurmay Başkanı 27 Aralık'ta Cumhurbaşkanı'na muhtıra niteliğinde bir mektup veriyor, hükümeti ve partileri açıkça uyarıyordu. Mektubun satır aralarında aslında bir askeri müdahaleden de söz ediliyordu. Bu gelişmeler olurken ve muhtemel gelişmeleri tartışırken aslında yaşanmakta olan sürece çok da uygun olmayan TKP Üzerine, Öncü Savaşı, Faşizm, Ulusal Sorun,1 Mayıs 79, Sosyalist Hareketin Yeni Bir Yol Ayrımı konularını içeren yazılar, Boykot Üzerine broşürler falan da çıkıyordu.

1980 başından itibaren GMK toplantılarında, "Artık belli olan siyasal, toplumsal sürece karşı biz ne yapabiliriz, ne tür tedbirler alabiliriz?" diye konuşmaya başladık. Soldaki diğer bütün gruplar da dergi ve gazetelerinde, artık yeni bir dönemin başladığı yönünde öngörülerde bulunmaya başlamıştı. Bunlar aslında birbirine yakın tahlilleri içeriyordu, ama hiç kimse bir askeri müdahale halinde, ortaklaşa olarak neler yapılabileceği konusunda bir şey söylemiyordu. Biz GMK toplantılarında "Olası bir askeri müdahale karşısında ne tür tedbirler alınabilir? Türkiye sosyalist hareketinin bölünmüşlüğü, parçalanmışlığı koşullarında kalıcı bir eylem ve güç birliği nasıl yaratılabilir?" şeklinde bazı sorular sorarak yanıtlar arıyorduk. Saldırı esas olarak sola ve sosyalist harekete gelecekti. Ama sol ve sosyalist hareket içinde saflar öylesine kalın çizgilerle çizilmişti ki biz de bir çıkış yolu bulamıyorduk. Aslında Kurtuluş önderliği, 12 Mart'ı yaşamış bir gruptu. Öncü İşçi grubu da 12 Mart döneminde kendilerini koruyan illegal bir yaşam sürdürmüştü. Mesela 12 Mart bildirisi yayınlandığında muhtırayı biz, TRT'nin 13.00 haber ajansında SBF'nin kantininde dinlemiştik. Ben 9 Mart toplantıları ve o gece olası bir harekâta katılma faaliyetinin de içinde bulunmuştum. İşte yeni bir müdahale vardı, eski günleri hatırlayarak önceden görünen

ama tedbir alınmayan durumların yarattığı şeyleri falan konuşuyorduk. Bu konuşmaların sonucunda, bizim tarihimize, "Nisan Kararları" diye geçen, 1980'nin Nisan ayı içinde bu yeni sürece ilişkin önemli kararları aldık. Bu kararlar özetle şöyleydi: Bir: Derinliğine örgütlenme; legal koşullara göre süren örgütlenmemiz yeterli olmayacak, artık sıkıyönetim koşullarında daha derin ve sıkı örgütlenmemiz gerekiyor. İki: Süreç içinde büyük kentlere çekilme; baskı ve terör koşullarında deşifre olmuş kadrolar ve küçük kentlerdeki örgütlenmeleri korumak mümkün olamayacaktır. Üç: Mali, maddi imkânların merkezde birleştirilmesi; o sıralar bu işler tam olarak merkezi olmadığından değişik kişi ve yerellerde bulunan, denetlenemeyen kasaların merkezileştirilip tek kasa haline getirilmesi. Dört: Süreç içinde bazı kadroların yurtdışına çıkarılarak geçici bir dönem korunmaya alınması.

Bu kararlar doğrultusunda görevlendirmeler yapıldı. O zamanlar yasaklamalar falan nedeniyle artık gazete ve dergilerin yayını ve dağıtımı konusunda bir sürü sorun yaşıyorduk. Bunların başka kentlerde basımı ve dağıtımı imkânları konuşuldu. İlk planda iki GMK üyesi, Doğan ile Mahir'in yurtdışına çıkmalarına ve orada bulundukları zaman içinde siyasal program çalışmaları yapmalarına, karar verildi. Bu nedenle yurtdışına gidecek bu arkadaşlara, "Yurtdışına gidin ama orada oturmayın. Türkiye'nin siyasal, ekonomik, sosyal coğrafyası üzerine araştırma ve incelemeler yaparak bize bir siyasal program taslağı hazırlayın" denilmişti. O günlerde siyasal program sorununu fetişleştirdiğimiz için bu işi gözümüzde büyütüyor ve bu çalışmayı bilinmez bir tarihe erteliyorduk. Mükemmeliyetçi bir anlayışla biz, proletarya partisinin kuruluşunu da –sonu belirsiz bir partileşme süreci kavramı içinde– bilinmez bir tarihe ertelemiştik.

Ancak Doğan ve Mahir bir süre sonra rehavete kapıldılar ve kendileri hakkında alınan kararı uygulamadılar. Rehaveti yaratan Doğan Tarkan'dı. Temmuz ayında (1980) DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in öldürülmesi üzerine İstanbul'da bir işçi hareketliliği olmuş, 100 bin işçi Merter'den Aksaray'a kadar yürümüştü. Bunun üzerine Doğan yine sınıf üzerine tahliller yaparak, "Sıkıyönetim geriledi, geri adım atacaklar, sınıf hareketi yükseliyor, bize artık zor müdahale ederler" gibi tahliller yapmaya başladı. Sonuçta, bu iki arkadaş yurtdışına gitmeyi geciktirdiler ve ancak 12 Eylül müda-

halesinden sonra gittiler. Aslında bu rehavet sadece onlar için değil GMK'nin bütün üyeleri için geçerliydi. Aldığımız o Nisan Kararları doğrultusunda özel olarak çok bir şey yapmadık. Birbirimizle konuşuyoruz ama bu konularda yaptığımız hiçbir şey yok. Her şey eksisi gibi sürüyordu. Doğan'ın "Saldırılar geriliyor mu, ilerliyor mu?" şeklinde başlattığı tartışma Mayıs-Haziran-Temmuz aylarında devam etmişti. Türkiye genelinde gerçekte faşist saldırılar artarak sürüyordu. Kürdistan'da ise PKK'nin silahlı gösterileri artarak devam ediyordu. Günlük ve aylık olarak ölü ve yaralı sayılarında sürekli bir artış vardı. Neredeyse günde 20-30 kişi ölmeye başlamıştı. Bu bakımdan sürece sadece İstanbul'dan bakarak -diğer illere göre İstanbul faşist saldırıların daha düşük olduğu bir yerdi- "geriliyor mu, ilerliyor mu?" tartışmasını yapmanın bir anlamı yoktu. İkincisi, biz zaten bu süreci tek başımıza etkileyebilecek konumda değildik. Bu konuda geniş bir ittifak arayışını sürdürmemiz gerekiyordu; bir de kendimizi, yani örgütü, koruyucu bir pozisyon almamız lazımdı.

Genel olarak diğer devrimci hareketler de faşist ve kontrgerilla saldırıları içinde sıkışıp kalmıştı. Bizim büyük kentlerin dışındaki yerlerde etkimiz yavaş yavaş kırılıyordu. Küçük illerde ve ilçelerde ön planda olan Kurtuluşçular, saldırılardan yaşayamaz hale geliyordu. Bu arkadaşları büyük kentlere çağırıyorduk. Ordunun müdahale edeceği kulaktan kulağa da duyulmaya başlamıştı. Bizim konumumuz mesela Karadeniz'de, birçok ili terk etme vaziyetiydi. Sadece Samsun elimizde kalmıştı, oralarda ufak tefek ilişkiler söz konusuydu. Trabzon'da zaten sorunlar yaşanıyordu. Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya'da çok sayıda deşifrasyon ile birlikte polisin baskısı vardı. Mersin, Adana da benzer durumdaydı. Mersin'de Kamil'in (Körünoğlu) fevri tutumlarından dolayı sorunlar yaşanıyordu. Kamil'e hiç kimse söz geçiremiyordu. Onu Mersin'den aldık ama orası zayıflamaya başladı. Anadolu'dan ve Kürdistan'dan gelen arkadaşlar daha çok Ankara'da toplanmaya başlamıştı. Karadeniz'den birçok insan yavaş yavaş, kendi imkânlarıyla büyük şehirlere geçmeye başlamıştı. Bu tür gelişmeler, sadece Kurtuluş hareketi için değil, diğer siyasi gruplar için de geçerliydi. Derken tüm sol ve sosyalist güçler hep birlikte 12 Eylül'e doğru hızla ilerlemeye başlamıştık.

12 Eylül'den önce son miting

1980'nin Ağustos ayı bizim için ilginç bir tarihtir. Bu ay içinde Ankara'da sıkıyönetim kararıyla belirlenen yeni bir güzergâhta son mitingimizi yapmıştık. Sıkıyönetim Komutanlığı Tandoğan'dan Dışkapı-Etlik kavşağına kadar sanayi bölgesinden geçen ve pazar günleri neredeyse bomboş olan caddeyi, yürüyüş hattı olarak belirlemişti. O sırada merkezi olarak devam etmekte olan "İşsizliğe, Pahalılığa ve Faşizme Karşı Mücadele Kampanyası"nın son yürüyüş ve mitingini Ankara'da yapacaktık. Bu kampanya diğer kentlerde yürüyüş ve mitinglerle yapılmış, Ankara biraz gecikmişti. Bu miting, kampanyanın bir tür finali gibi olacaktı. Bu nedenle miting için Ankara örgütü bütün gücünü harekete geçirmişti. Bu güzergâhı ilk kez biz kullanmak zorunda kaldık. Mitinge 10 bine yakın kişinin katıldığını hatırlıyorum. Mitingden sonra katıldığım Ankara Komitesi toplantısında herkes memnundu. Bu bizim gücümüzün sınırını gösteriyordu. O dönemde en yaygın ilişkilerimiz, en güçlü olduğumuz yer Ankara'ydı. Kurtuluş hareketinin doğup gelişmesi için Ankara'nın başlangıç oluşunun etkileri de vardı. Bu vesileyle 12 Eylül'e giderken Kemal Türkler'in Temmuz ayında öldürülmesine karşı yapılan büyük işçi yürüyüşüne dönmek istiyorum. TKP'liler bu olaydan çok etkilendi; çünkü "İlerliyoruz, gelişiyoruz, faşizmi geriletiyoruz" gibi şeyler söylüyorlardı. Tam bu sırada Ecevit'in de çıkışları başlamıştı.

Sosyalist harekette ise tam bir "sağır ve kör diyalogu" vardı; kimse birbirini dinlemiyor, herkes kendi kafasına göre bir iş yapmaya çalışıyordu. Mesela daha önce bizim "İşsizliğe, Pahalılığa ve Faşizme Karşı Mücadele Kampanyası" sırasında Halkın Kurtuluşu bize ve Dev-Yol'a eylem birliği önerisi yapmıştı. Aşağı Ayrancı'da bir evde yapılan toplantıya Dev-Yol'dan Nasuh ve Melih gelmişti. Bizden de ben ve Celal Polat gitmiştik. Toplantıda HK'nin "Üçlü bir eylem birliği" kurma önerisi tartışıldı. Biz bu öneriyi olumlu karşıladığımızı söyleyerek prensip olarak kabul ettik. Dev-Yol'cular cepheden bir karşı çıkış yapmadılar, ama bir düşünelim falan dediler. Genel havadan bu üçlü eylem birliğinin olabileceğini düşünerek ve tabii ki ihtiyatı da elden bırakmayarak toplantıdan ayrıldık. Toplantıdan bir gün sonra HK "Biz çekildik" diye haber gönderdi. Aradan bir hafta, on gün falan geçti, bir

baktık Dev-Yol ile Halkın Kurtuluşu birlikte eylem yapıyor. Yani bizim ardımızdan kendi aralarında anlaşmışlardı. Oysa o zamanlar bu üç hareketin eylem birliklerinde birleşebileceği yönünde bizim hep bir beklenti ve umudumuz vardı. Nitekim 12 Eylül sonrasında da öyle bir çabamız oldu ve bir görüşme yaptık. Bunu sonra anlatacağım.

O Ağustos ayında genel durumumuz şöyleydi: Ankara'nın dışında, İstanbul, İzmir, Bursa, Antalya, Mersin, Adana, Seydişehir, Eskişehir, Samsun, Giresun, Trabzon, Rize, Zonguldak, Çorlu, Afyon, Kayseri, Kırıkkale, Çorum, Hatay ve Gümüşhane, Kürdistan'da ise Diyarbakır, Kızıltepe, Antep, Dersim, Ağrı, Iğdır, Varto, Erzurum'da Şenkaya ve Sivas şu ya da bu düzeyde örgütlülüğümüz ve ilişkilerimiz olan şehirlerdi. Buraların her birinde ciddi komiteler şeklinde değil, birçoğunda sorumluluk düzeyinde ilişkimiz vardı. Buralara gazete, dergi, afiş ve broşürler gidiyordu. Karadeniz'de, örgütlü olduğumuz illerde aslında tek gruptuk ama gerilemeye başlamıştık. Dev-Yol, Fatsa olgusuyla birlikte giderek hızlı bir şekilde diğer yerlerde de gelişmeye başlamıştı. Daha 1976 yılı başında kurulmuş olan Karadeniz Dev-Genç'le birlikte Kurtuluş bu bölgede çok ciddi bir güç kazanmıştı ama bunu çok iyi değerlendiremedik. Bunu nedenlerini şöyle özetleyebilirim: Bir; merkezle Karadeniz'in ilişkilerinin sağlıklı olmaması. İkincisi; kendi içinde sorunlar yaşamışlardı. Hatta iki bölgeye ayırıp batıda bir il komitesi, bir de Trabzon'da Bölge Komitesi şeklinde ayrışmalar falan yapmış ama tabii geç kalmıştık. Sonra Dev-Yol daha etkili olmaya başladı. Çukurova, Mersin'de bazı ilerlemeler gösterdik ama orada da fazla gelişemedik. Çukurova ve Mersin konusunda Doğan'la birkaç kez tartıştığımı hatırlıyorum. Doğan İstanbul'dan başka bir yer görmüyordu. Çukurova, her bakımdan önemli bir bölgeydi ama merkezden fazla destek bulamadığı için orada da gelişemedik. Antalya'da hep birinci konumdaydık ama son dönemde Dev-Yol'da gelişiyordu. Antalya'nın TİP'e kadar uzanan bir geçmişi vardı. İzmir'de küçük bir grup olarak kaldık. Baştan zaaflıydı. Saim Koç'un HK'ya gidip gelmeleri, daha sonra Kemal'in oraya gönderilmesi çok gecikmiş bir karardı. İzmir'de her yer parsellenmişti, yeni bir şey yaratma imkânımız çok fazla yoktu. İstanbul'da aslında daha başından gelmek gerekirken son derece geç çıkış yaptığımız bir yer olduğu için, fazla bir gelişme gösteremedik.

Birkaç bölgede ve okulda; Çiçekçi, Feriköy, Topkapı, Aksaray; İktisat, İTÜ, Cerrahpaşa, Boğaziçi Üniversitesi'nde var olabildik. TKP sendikal düzeyde sınıf içinde her yerde olduğu için fabrikaların önüne bile yaklaştırmıyorlardı. Bursa'da küçük bir grup olarak kaldık ve fazla gelişemedik. Kürdistan'a dair teorik ve siyasal tezlerimize rağmen, buna uygun pratiğimiz yeterli olmadı. Orada gelişmekte olan dinamizmin farkına varamadık. Seksiyon örgütlenmesine ve bölgedeki Kürt arkadaşlarımızın kadro taleplerine uygun kadrolar gönderseydik, Kürdistan'daki durumumuz çok farklı olabilirdi.

12 Eylül darbesinin olduğu gece siz, Ali Demir'le ikiniz otobüsle İstanbul'dan Ankara'ya dönüyorsunuz galiba, değil mi?

10-11 Eylül'de İstanbul'da GMK toplantısı vardı. Toplantıyı Metin Ayçiçek'in Şişli'deki evinde yapıyoruz. İstanbul'daki toplantılar dergi büroları ve son zamanlarda da evlerde (genellikle de Metin Ayçiçek'in veya aynı bölgede bulunan Kemal'in evinde) yapıyorduk. Zaten arkadaşlarımızın çoğu da bu bölgede oturuyorlardı. Feriköy'den Şişli'nin sonuna kadar bir zincir halinde, en uçta Seyfi, sonra İrfan, sonra İlhami, ondan sonra Metin, Mahir, sonra Doğan ve Kemal'in evi vardı. Her gittiğimde "Ya, kardeşim, zincir gibi, başka bölge bulamıyor musunuz?" diye soruyordum. Onlar da, "Buralar daha rahat, dikkat çekmiyor" gibi şeyler söylüyorlardı. Doğan baştan beri Şişli'de oturuyordu. İlhami Ankara'dan Doğan'ın bulduğu kendi yakınındaki bir eve taşınmıştı. Sonra diğerleri de bu bölgeye doluştu. Bazen "Kim önce geldi, kim sonra geldi" gibi sorular sorarak herkesi birbirine "Git başka bölgede yer bul kendine" türünden espriler filan yapıyorlardı. Bu son toplantının gündemini tam olarak hatırlamıyorum ama o günün gündemleri vardı. Özellikle de İstanbul'la ilgili birçok sorun vardı, onları tartıştık. Toplantıdan sonra, yani 11 Eylül Perşembe akşamı, Ali Demir'le birlikte evden çıktık. Diğer arkadaşlar evdeydi. Varan'dan -o zamanlar güvenli olduğu için genellikle Varan'la seyahat ediyorduk- daha önceden alınan biletimizin kalkış saati olan 23.30'a kadar sinemaya gitmeyi planlıyorduk. Taksim'e gideceğiz ve o gece Ankara'ya döneceğiz. Osmanbey'de Kent Sineması'nın önündeki otobüs durağına kadar yürüdük, otobüs bekliyoruz, arkamızdan koşarak Metin ve Kemal geldi. Saat 18.00 civarıydı. Bize, "Biraz ön-

ce DİSK'teki Şakir'den haber geldi, bu gece askeri darbe olacakmış ama durum henüz tam teyit edilmedi. Şakir durumu netleştirip bizi arayacak" dediler. Biz de bunun üzerine, "Şimdi zaman geçirmek için sinemaya gideceğiz, sinemadan çıkınca Varan terminalinde bekleriz. Bize o zamana kadar haber getirin, ona göre yola çıkalım" dedik. Kemal, "Tamam, ben oraya haber getiririm. Beni bekleyin" dedi, ayrıldık.

Taksim'de Fitaş sinemasında gösterilen bir filme girdik. Oradan 21.00 gibi çıkarak Gümüşsuyu'ndaki Varan terminaline geldik. "Burada bekleyelim, bir yere gitmeyelim" dedik. O zaman telefon falan yok, gelirse burada bulur. Hatta "Acaba gelmiş olabilir mi?" diye sağa, sola baktık. Kimse yok. 21.30'dan 23.30'a kadar iki saat bekledik, kimse gelmedi, hatta otobüse bindik hâlâ bakıyoruz Kimse olmayınca biz de "Herhalde yeni bir durum yok" dedik.

Varan'ın Bolu Dağı'ndaki tesislerinde mola verildi. İndik çorba ve çay içtik. Moladan sonra tekrar otobüse bindik, otobüs hareket ederek yokuşu tırmanmaya başladı. 300-500 metre gitmişti ki, şoför radyonun kısık olan sesini açtı. Mesut Mertcan tarafından TRT'den bir bildiri okunuyor. Demek ki saat 03.00-03.30 gibiydi. Sesi duyan otobüsteki herkes uyanmış ve heyecanla birbiriyle konuşmaya başlamıştı. Otobüs düzlüğe çıkınca ellerinde çanta olan avukat tipli iki adam otobüsü durdurup indiler. Daha ilerideki Koru Otel tesislerinde iki kişi daha indi. Bu arada bildiriler okunuyor, marşlar çalınıyor, Hasan Mutlucan türküler söylüyordu. Biz de kendi aramızda konuşmaya başladık: "Ne oluyor, ne yapacacağız?" "Bizimkilerin keleğine geldik, neden haber vermediler?" filan diyorduk. Sonra "Herhalde haber gelmedi" dedik. Sonra da "Şimdi nereye gideceğiz? Ne yapmalıyız?" gibi sorulara yanıt aramaya başladık. Kayseri'deki bir soygun olayındaki tutuklamalarda hakkımda verilen ifadelere dayanarak tutuklama kararım olduğu için, ben sahte hüviyet taşıyordum. Ali'nin üzerinde kendi hüviyeti vardı. Ali, "İnelim, İstanbul'a dönelim" falan diyor. Ben, "Ya Ali, inelim, dönelim de nereye döneceğiz? Bizim bildiğimiz yer Ankara" diyorum. İstanbul'da benim akrabalarım var ama onlara güvenemeyiz. Bir de, üzerimizde fazla para yok. Bu arada otobüs hızla Ankara'ya doğru gidiyor. Kızılcahamam'a geliyoruz. Bu kez "Ankara'ya girişi atlatırsak, şehre girdikten sonrasını hal-

lederiz. Ama nasıl gireceğiz? Mutlaka şehrin girişinde arama tarama vardır, biz önce inerek tarlalardan falan yürüyerek geçeriz" diye düşünüyoruz. Derken Kazan'a vardık. Ama zınk diye durduk. "Uzun araç kuyruğu var" dediler. Şöyle bir baktık ki gerçekten de inanılmaz bir araç kuyruğu var. Ali'ye "yırttık" dedim. "Buraya kadar kuyruk varsa Ankara'da tam bir ana baba günü var; Ankara'ya sadece İstanbul'dan değil, Anadolu'dan, Akdeniz'den, Karadeniz'den yüzlerce otobüs geliyordur. Bu kadar insanı nasıl evlere dağıtacaklar? Bunun altından kalkmaları mümkün değil, içeri rahat gireriz, hiçbir şey olmaz" dedim. Bu arada kamyonları kenara çekerek otobüslere öncelik tanıdılar. Yavaş yavaş Ankara'nın girişi olan Atatürk Orman Çiftliği kavşağına vardık. Burada durdurulduk. Askerler ve iki de sivil otobüse binerek hüviyet kontrolü yaptı. Burada "Bizi tanırlar mı?" diye biraz tedirgin olduk ama baktık ki görevliler kimsenin yüzüne bakmıyor, sadece hüviyet soruyor. Bir yolcu hüviyetsiz çıktı, o da şoförün tanıdığıymış gitti, şoföre söyledi, şoför kefil olduğunu söyledi, ona da "Geç" dediler.

Otobüs garajına girince nasıl bir felaketle karşılaştığımızı gördük. Binlerce binlerce insan garajı doldurmuştu. Tıkış tıkış bir durum vardı. Askeri aracın üzerinde elinde megafon olan bir albay, "Biletlerinizi atmayın, otobüsler hepinizi evinize ulaştıracak, sakin olun. Otobüsler bütün semtlere gidecek. Otobüslerin üzerinde semtler yazılı karıştırmadan onlara binin" diyordu. Artık rahatlamıştık, biz bu hengâmede istediğimiz yere gideriz diye düşündük. O gece mühendislerden Tarık Caner'in düğünü vardı, evi biliyoruz, Ali'nin evi de oraya yakın. Ben evimi yeni taşımıştım ama "oralara takılmayalım, Tarık'ın evi ilk aşamada en uygun yer" dedik. Düğün evi, kimsenin aklına gelmezdi. Bu arada otobüse yanlış binmişiz, daha doğrusu biz bindikten sonra otobüsün önündeki yazıyı değiştirmişler. Bu nedenle otobüs bizi ta Keçiören'e götürdü. Keçiören'den Ulus'a getirdi. Ulus'tan garaja dönecekken şoförle kavga ettik. Neyse Kızılay'dan ve Maltepe'den dönerek garaja gitmeyi kabul edince, biz Maltepe Camisi'nin orada indik ve doğru yürümeye başladık. Cadde de tanklar var, askerler "Durun!" dedi, "Yolcuyuz, otobüsten geldik" dedik. "Nereye gidiyorsunuz?" "Eve gidiyoruz." Ev de Anıtkabir'e yakın bir yerde. Bu semtte subay lojmanları olduğu için sıkı tedbir almışlar. Üç defa askerle karşılaştık ama üçünde de elimizdeki bilet-

lerle geçerek eve geldik. Kapıyı çalıyoruz, içeriden hiç ses yok. Belki 45 dakika geçti, tam gidiyorduk yandan bir komşu çıktı. "Bunlar evdeydi, dün gece düğün vardı. Herhalde uyuyorlar" dedi, "Biz de düğüne geldik ama dün gece yetişemedik, akrabamız oluyor" falan diyerek kapıyı çalmayı sürdürdük. Tam gidiyorken, içeriden uykulu bir halde Tarık çıktı. Tarık'a "Kalkın ya, askeri darbe oldu" dedik, "Yok canım!" falan diyerek inanmadı. Müge'yi uyandırdı ama o da söylediklerimize inanmadı. Öğleye kadar ikisini de inandıramadık, akşamdan kaldıkları için biraz da kendilerine gelememişlerdi. Şaka yaptığımızı filan sanıyorlardı. Öğle ajansında Kenan Evren konuştu. Evreni hep birlikte dikkatle izledik.

Politbüro dönemi

Yaklaşık altı ay önce yaptığımız öngörülere rağmen sonuçta biz 12 Eylül'e hazırlıksız yakalandık. Bu sadece bizimle ilgili değildi, birçok siyasal grup da yaptıkları öngörülere rağmen hazırlıksız yakalanmıştı. Sanırım bu hazırlıksızlığı aşabilen tek örgüt, daha sonradan öğrendiğimize göre PKK oldu. PKK, 1979 Aralık ayından itibaren böyle bir öngörüde bulunarak kadrolarını yurt dışına çekip yurt dışı örgütlenmesini yapmaya başlamıştı. Eylül'de yaptığımız GMK toplantısında siyasal gidişatla ilgili gündemimiz bile yoktu. Bu toplantının hemen ardından 12 Eylül müdahalesi olmuştu. Ali Demir ve ben Ankara'da olduğumuz için İstanbul'daki 5 arkadaş alelacele bir toplantı yapıyor ve "geri çekilme politikası" diye tanımlanan stratejik bir karar alıyorlar. Bu bağlamda Ali ile benim de İstanbul'a gitmemizi kararlaştırıyorlar. Biz Ali ile 12 Eylül'den 8-10 gün sonra (21-22 Eylül olabilir) Medet Özbek'in Mercedes marka arabasıyla İstanbul'a gittik. İstanbul girişinde Kartal'da bir kontrol noktasında arandık, ancak arabanın markası, bizim düzgün kıyafetlerimiz vb. şeylerden dolayı bizden kimse şüphelenmedi, hüviyetlerimize bakıp bıraktılar.

İstanbul'a vardığımızda yeni bir GMK toplantısı yapmadık. Sadece Ali ile birlikte İlhami ile görüştük. İlhami bize yaptıkları toplantıyı ve orada aldıkları kararları uzun uzun anlattı. Koşullar ve acil durum nedeniyle toplantıya bizi çağırmadıklarını söyledi. Bu görüşmede Ali Demir, "Askerlerin kalması 2-3 yıl sürer, bu geri çekilmeyi 2-3 yıl süre için mi düşündünüz?"

diye sordu. İlhami de buna karşı "Öyle diyorlar ama Türkiye'de bu iş belli olmaz. Bu diktatörlüğün ne kadar süreceğini şimdiden kestiremeyiz" dedi. Ben de, "Bu kararları bizim dışımızda ve çoğunluk kararı olarak aldığınıza göre, bu durumda hızlı hareket etmemiz gerekir. Pratikte alınacak çok fazla tedbir var, nelerin yapılacağını konuşalım" dediğimi hatırlıyorum. Daha sonra İlhami, alınan kararlardan birinin GMK'nın daraltılması ve üç kişilik bir Politbüro olacağını ve Politbüronun da İlhami, Kemal ve Şaban'dan oluşacağını açıkladı. Doğan ve Mahir daha önce alınan karar uyarınca yurtdışında korumaya alınacaklardı. Burada bir açıklama yapmak istiyorum: İsmet Öztürk *THKP-C'den Kurtuluş'a Mücadele Hayatım* adıyla yazdığı kitapta kendisinin Politbüroya girmek istediğini, ancak bu organa alınmadığını, daha doğrusu bir şekilde tasfiye edildiğini anlatıyordu. Bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Çünkü GMK'nın diğer üyelerinin aktardığına göre; o toplantıda merkezden korunmaya alınacak kişiler arasında İsmet de vardı, sağlık durumu, yaşı başı vs. nedeniyle Politbüroda görevlendirmesi düşünülmemişti. Ancak İsmet'in kendi kafasından böyle bir düşünce geçmiş olabilir.

Biz Politbüro olarak çalışmaya başladık. İlk planda evlerin taşınması, Şişli'de yoğunlaşan GMK üyelerinin değişik yerlere dağılması gerekti. Başta Doğan ve Mahir olmak üzere yurt dışına gitmesi gereken arkadaşların sorunları çözümlenmeye çalışıldı. Bunların her birinin ailevi durumlarını vs. gözden geçirmeleri veya ilişkilerini tasfiye etmeleri gerekiyordu. Ayrıca mali-maddi imkânların toparlanması vb. birçok sorun hızlı bir şekilde Politbüro tarafından hayata geçirilmeye çalışıldı. Ali bekâr olduğu için onu evli bir arkadaşın evine yerleştirdik, ben Ankara'daki evimi taşıdım, bir süre eşim ve kızımla birlikte bazı evlerde kaldıktan sonra bir ev tutarak yerleştik. Ekim ayı boyunca bu işlerle uğraştığımız söylenebilir. Politbüroda geri çekilme politikasına ve illegal çalışma koşullarına bağlı olarak bazı kararlar aldık. Bu kararlardan birincisi, merkezden başlayarak il komitelerinin ve organların sayılarının azaltılması, bunların asgari olarak üçer kişiye indirilmesi. İkincisi, aranan veya aranma ihtimali olan kimi kadroların yeni koşullarda istihdamı, gelecekte kendilerine ihtiyaç olan kadroların da koruma amacıyla yurt dışına gönderilmesi ve bir kısmının Türkiye'de istihdam edilmesi. Üçüncüsü, kadroların barındırılması zor olan küçük kentlerden büyük kent-

lere çekilmesi ve aynı zamanda adreslerini polisin bulabileceği kadroların evlerinin taşınması. Dördüncüsü, yeni istihdamlar için sahte hüviyetler temin edilmesi ve sahtecilik grubunun İstanbul'a taşınması. Beşincisi, geri çekilme politikasının hızlı bir şekilde il komitelerine ve örgütün diğer üyelerine, merkez çevresindeki uzmanlık gruplarına anlatılması ve kavratılması. Ayrıca kararların hayata geçmesinin merkezi olarak denetlenmesi vb.

Kadroların korunmasında ölçüt neydi; neye göre karar veriliyordu?

Bu süreçte yurt dışında korunmaya alınması gereken kadroların tespitinde örgüt içindeki farklılıklar ve dengeler dikkate alındı. Ayrıca illerdeki ileri kadrolara ve merkezi uzmanlık organlarına öncelik tanındı. Korumaya alınan kadroları belli güzergâhlar kullanarak Filistin'e göndermeye başladık. İki güzergâh vardı; biri Urfa, diğeri de Hatay üzerindendi. Burada bir not düşmek istiyorum; koruma amacıyla yurt dışına göndermek istediklerimizin seçimi 54 civarında olan örgüt üyesi esası üzerinden yapıldı. Polis tarafından şiddetle aranan ve ağır cezalık olan veya 12 Eylül'den sonra aranma ihtimali olan insanlar da bu kapsama alınmıştı. Daha sonra bazı GMK üyelerinin "yurtdışına çok sayıda insan gönderilmesi gerekiyordu" şeklinde açıklamaları oldu. Bu bağlamda *Dev-Genç'ten Günümüze Devrimci Hareket ve Kurtuluş* isimli broşürde "Yurtdışına çıkarılması hesaplanan birkaç yüz kişiye karşılık ancak 20-30 kişi ve eski MK'nın üçü hariç çoğunluğu çıktı" (Erginbay Yayıncılık, Aralık-2008, Sayfa: 54-55) deniliyordu. Bu tespitin doğru olmadığını düşünüyorum. Böyle bir durum mümkün değildi, bizim o zamanlar o kadar kadromuz yoktu. Ayrıca koruma kararı ve uygulaması da esas olarak örgütün omurgasını oluşturan örgüt üyeleri üzerinden yapılmıştı.

Daha önce anlattığım gibi, 12 Eylül günlerindeki örgütsel durumumuz öyle afaki hesaplar yapılabilecek düzeyde değildi. Tersi olsaydı, yani o günkü gücümüzün 5-10 katı üye ve imkânlara sahip olsaydık kuşkusuz geri çekilme taktiğini daha farklı uygulardık. Biz genel ve özel durumumuzu dikkate alarak geri çekilme politikası uygulamıştık. GMK üyelerinden iki kişinin yurtdışına gönderilmesi kararı Nisan ayında alınmıştı. Bu konuda bir sorun yoktu. Bu karar alınırken Doğan ve Mahir'in bir itirazları olmamıştı. Politbüro tarafından İsmet ve Ali'nin de yurt dışına gönderilmesi kararı, ge-

ri çekilme politikasının ruhuna uygundu. Ali bu karara itiraz etmedi. Kürdistan Seksiyonu dikkate alınarak karar verilmişti Ali için. Sadece İsmet yurtdışına gitme işini biraz sorun yapmıştı, daha doğrusu isteksiz davranmıştı. Ben burada "Kalmak ve mücadeleye burada devam etmek istiyorum" gibi sözler ediyordu. Ama İsmet'in hem Karadeniz ile bağları hem de örgüt içindeki farklı ilişkileri nedeniyle korunması gerektiği yönünde fikir birliğimiz vardı. "Koruma" sözcüğünü kullanıyorum, çünkü "korumayı" o günlerde yurt dışına gönderilen kadroların korunması anlamında kullanıyorduk. Yurtdışına gönderme işleri hızlı bir şekilde olmuyordu. İnsanlar otobüse filan binip gitmiyorlardı. Yollar, kanallar açılıyor, ikişer-üçer kişilik ekipler halinde bağlantılar kuruluyor, sınırdan geçiş yapılıyor vb. işler oldukça da zaman alıyordu. Önemli oranda paralar harcanıyordu.

Gazete ve dergi işlerinden sorumlu yayın grubunda çalışan birçok arkadaşın kimi kendi imkânlarıyla kimine bazı imkânlar yaratılarak, bir şekilde korunması sağlandı. Yayın ve soygun işleri yapan kadroların korunmasına öncelik verildi. Ali'nin Filistin'e gönderilmesi ile yetinilmedi, Kürdistan Seksiyonundaki arkadaşların da yurtdışına gönderilmesi kararı alındı. Kürdistan Seksiyonunun önerileri doğrultusunda Kürdistan'da yaşayan bazı kadrolar da Filistin'e gönderilerek korumaya alındı.

Doğan'ı ve Mahir'i Ekim ayında göndermiştik. O ara Kemal kendine Levent'te ev bulup taşınmıştı. Ben de Akatlar'da bir ev bularak taşındım. İsmet de kendine bir ev bulmuş ve taşınmıştı. Daha önce söylediğim gibi Ali de sağlam bir evde kalıyordu. Bu arada İlhami taşınmak için ev ararken Ocak 81'de, Kemal, Politbüro toplantısında, İlhami'yi de göndermemiz gerektiğini söyleyerek bir öneri yaptı. Kemal bu öneriyi yaparken İlhami hiç konuşmadı. "Sen ne diyorsun?" diye sorduğumda, "Sizin kararınıza uyarım, nasıl olsa çok geçici bir gidiş olacak" falan deyince, ben bu önerinin esas olarak benim onayımı istemek için yapıldığını düşünerek onayladım. Böylece İlhami'nin de gitmesine karar verdik. Tabii bu kararı alırken, Politbüro olarak tanımladığımız bu organa İlhami'nin yerine kimi alabileceğimizi de konuştuk ve İsmet'i alırız dedik. İlhami kararıyla birlikte onun yerine İsmet'i alarak Politbüroyu ben, Kemal ve İsmet'ten oluşturduk, tekrar üç kişilik organ haline geldik.

Yedeklerin devreye girmesi

1980 Nisan kararları ile birlikte GMK için iki de yedek belirlemiştik. Yedeklerden birisi Saim Koç, diğeri de Mustafa Yavuz'du. GMK üyelerinin bir şekilde azaldığı durumda, bu yedeklerin devreye girmesi kararı alınmıştı. Politbüro dönemi başladığında da yedeklerin pozisyonu devam etmişti. 3 Mart 1981'de Kemal bir randevuda yakalandı. Bu durum 12 Eylül'den sonra aldığımız en kötü darbeydi. Kemal'in yakalanmasından sonra İsmet'le görüştük. İsmet'e bu durumda "Yedekleri devreye sokalım, toplantıya çağıralım ve dörtlü olarak toplantı yapalım" diye öneri yaptım. O toplantıda durumu görüştük, tartıştık. İki arkadaşa durumu anlattık, artık kendilerinin de Politbüro üyesi olduklarını ve birlikte çalışmamız gerektiğini söyledik. Bir sonraki toplantıda "İsmet'i de yurtdışına gönderelim" diye bir öneri yaptım. İsmet, Şişli'de bir bodrum katında tek başına kalıyordu, sağlık durumu da iyi değildi. Önerim diğer arkadaşlar tarafından kabul gördü. İsmet, itiraz etmesine karşın karar alınınca gitmeyi kabul etti. Bir süre sonra onu da gönderdik. Bu durumda eski GMK'dan ben, yedeklerden Saim Koç ve Mustafa Yavuz'dan oluşan bir Politbüro ortaya çıktı. Yine o toplantıda, "Operasyonlar başladı, devam edebilir veya bize kadar gelebilir" diyerek geleneğe uygun tarzda Politbüroya iki yedek daha belirledik. Bu yeni yedekler de İrfan Cüre ve Celal Polat oldu. Durumu kendilerine bildirerek bu üç kişilik Politbüroda herhangi bir nedenle azalma olduğunda onların otomatikman devreye gireceğini söyledik.

Bu arada kadroları daraltma politikasına uygun olarak, il komitelerinin sayısını azaltarak bütün komiteleri 3 kişi olarak belirledik. Aynı zamanda, bulundukları kentte deşifre olanları da başka kentlere göndermeye başladık. Bu bağlamda Karadeniz'deki komite üyelerinin hemen hepsini çektik. Karadeniz'de çok legal yaşıyorlardı, neredeyse hepsinin evlerini polis biliyordu. O koşullarda Samsun'da yaşamaları mümkün değildi. Zaten onlar da oradan çekilme kararı almışlardı. Ankara'dan bazı arkadaşları İstanbul'a, İstanbul'dan bazı arkadaşları İzmir'e veya Ankara'ya gönderdik. Böylelikle yerellerdeki deşifrasyonu ortadan kaldırmaya çalıştık.

GMK'dan yurt içinde kalması, yurt dışına gitmesi hiç konuşulmayan iki kişiden biri ben, biri de Kemal'di. Yurt içinde kalmamız üzerinde benim ve bildiğim kadarıyla Kemal'in özel bir talebi olmadı. Bu konularda esas olan, karşılıklı güven sorunuydu, yani birbirimize güvenimiz tamdı. Ben Kemal'le bazı sorunlar yaşamış olmakla birlikte, onun devrimci kişiliğine güvenirdim, aynı şekilde o da bana güvenirdi. Diğer arkadaşların da bize güvendiğini düşünüyordum. Geçici bir dönem olsa da bize güven duyarak yurt dışına gidiyorlardı. Biz de aynı şekilde örgütü, hareketi bulunduğumuz süre içerisinde yaşatmakla, korumakla ve devam ettirmekle görevli hissediyorduk kendimizi.

Geri çekilme sorunları

Tabii bir süre sonra bu güven bir şekilde sarsılmaya başladı. Aslında onların neler yaptıklarını bilmiyorduk. Biz, en zor koşullarda örgütü kurtarmaya çalışıyorduk. Karşılıklı bir rapor alışverişi olmadığı için, iki tarafta yapılan işlerden pek haberli değildi. Mahir ile Doğan'ın Filistin'den Avrupa'ya gitmelerinden sonra özel ilişkiler başladı. Doğan bir şekilde eski grup arkadaşlarıyla haberleşiyordu. Mahir de bizimle telefon görüşmelerine başlamıştı. Bu süreçte yurtdışında yoğun bir dedikodu ve spekülasyonların yapıldığını öğrendik. Mahir'le yaptığımız telefon görüşmelerinde; içerideki durumu ve sorunları kendisine anlatmamıza rağmen, tek başına bizi yönlendirmeye ve sanki bir tasfiye içindeymişiz gibi kuşkularını aktarmaya başlamıştı. Bu tutumlar bizim için can sıkıcı bir durumdu.

Geri çekilme politikasının ne olduğu ve nasıl anlaşılması gerektiği örgüte anlatılamamıştı. Bu konu kimi yerde hiçbir şey yapmamak, kimi yerde siyasi faaliyete ara verme ve kimi yerde mücadeleden vazgeçmek gibi anlaşılıyordu. Bu nedenle birçok birimde tartışma konusu oldu. Merkezdeki arkadaşlar bunu çok rahat bir şekilde kendi aralarında tartışmış ve karar vermişler ama işin uygulama safhasını yeterince ele almamışlardı. Uygulama gündeme gelince de problemler çıkmaya başladı. anti-faşist mücadele içerisinde olan taşradaki kadrolar, doğal olarak askeri müdahaleye karşı bir tür mücadele refleksi ile hareket etmeye başlamıştı. 12 Eylül'ün ilanı ile birlikte

hemen bu kadrolara gidip geri çekilme politikasını kavratmak gerekiyordu ama o günkü koşullarda bu mümkün olamadı. Sorun yeterince kavratılamadığı için de ilk günlerde sorunlar yaşanmaya başladı. Mesela geri çekilme kararı ile birlikte, askeri müdahalenin niteliği ve askeri müdahale süresince izlenecek siyasal taktik üzerine yayınlanan "Kurtuluş" imzalı bir sayfalık bir bildiri vardı. Bildiride öz olarak, 12 Eylül'ün bir askeri müdahale olduğu ve mevcut siyasal yapının da "askeri diktatörlük" olduğu söyleniyordu. Askeri diktatörlüğe karşı da geniş bir mücadele cephesi örgütlenmesinden söz ediliyordu. Bu bildiri illere gönderildiğinde ilginç gelişmeler oldu. Bazı kentlerde bu bildiriyi dağıtmamışlardı. Mesela Samsun bu bildiriyi reddetti. Ankara örgütü "Artık koşullar değişti" deyip kendi inisiyatif ile sabotaj eylemlerine başladı. Banliyö trenini bombalama gibi işler yapıldı. Doğu Karadeniz'de bazı yerlerde direniş biçimleri ve gerillaya çıkma, gerillaya katılma gibi eğilimler gelişti. Bu süreçte Dev-Yol'cularla birlikte dağa çıkan arkadaşlar oldu.

Benim ve Ali'nin olmadığı GMK toplantısında geri çekilme taktiğinin Doğan Tarkan'ın önerisi ile kabul edildiğini ve esas olarak büyük şehir ve büyük sanayi merkezlerine çekilme şeklinde formüle edildiğini biliyorum. Oysa bunlar çok afaki hedeflerdi. Büyük sanayi ve büyük şehir merkezlerine çekilme dediğinizde, nereye çekileceksiniz? Buralarda, yani fabrikalarda ve işçi bölgelerinde örgütsel yapı ve ilişkiler yok ki. Çekilecek mevziler olması gerekiyordu ama böyle mevziler yoktu. Birinci nokta buydu. İkincisi, sınıf içine çekilme diye formüle edilen anlayış rahatlıkla tarumlanmış olmasına karşın, biz biliyoruz ki o zamanlar ne sınıf içine çekilebilecek ve mevziler oluşturabilecek ilişkiler var ne de cuntanın müdahale etmeye başladığı o koşullar içerisinde kurulabilecek yeni bağlantılar. Darbe olduğunda grevler vardı, beyaz bayrak çekip teslim olunmuştu. Ona rağmen kalkıp bu belirlemeleri yapmak biraz hayaliydi. Karar alırken işin bu yanlarını tartışamamışlardı. Doğan Tarkan ve Mahir Sayın yazmayı çizmeyi, konuşmayı, bir de afaki projeler yapmayı çok severlerdi. Hayatın ve örgütün gerçekleri ile pek yüz yüze gelmiyorlardı. Biz beş kişi sürekli pratik işlerle koşturuyorduk. Bu nedenle örgütü daha iyi tanıyor, neyin nerede olduğunu, bazı işlerin neden yürümediğini biliyorduk. Geri çekilme kararının alındığı toplantı tam üyeli

olarak, yeterli zaman ve mekân yaratılarak yapılmış olsaydı, bu politika belki daha farklı bir biçim alabilirdi.

Daha bu karar alınmadığı günlerde, öyle bir durum var ki, bütün GMK üyelerinin hepsi legal yaşıyor ve kendilerini koruyabilecek durumda değiller. Yeni koşullara uyabilmek, hemen illegal faaliyete geçmek öyle birkaç günde olabilecek bir şey de değil. Daha önce de anlattığım gibi hepsi Şişli civarında, birbirlerine yakın ip gibi dizilmiş evlerde yaşıyorlar. Polis bir gecede hepsini toplayabilirdi. Ali ile biz de Ankara'da aynı durumdayız. Ben o sıralar aranma durumu nedeniyle evimi değiştirmiştim, belki o gün bulamayabilirdi ama birkaç gün içinde beni de bulurlardı. Bu bakımdan hızlı bir şekilde ev değiştirmeler, kent değiştirmeler, evdeki bilgilerin, belgelerin temizlenmesi ki bu çok dramatik bir şekilde kitap yakmalara, kitapların, dergilerin gömülmesine kadar gitti. Bunları sadece biz değil herkes yaptı. 12 Eylül sabahı bütün bacalardan dumanlar çıktığı bilinir. Sokağa çıkamama durumu var. Aranmasına kesin gözüyle bakılan kadroların yanı sıra bir de arananlar vardı. Bunların hepsiyle uğraşmak gerekiyordu. Tabii ki bu sorunları halletmek kısa zaman içinde mümkün değildi.

"Geri çekilme" politikasının öncesinde veya onun yanı sıra gelen cuntaya karşı bir mücadele cephesi oluşturmak için bazı girişimler var. Dev Yol ve Halkın Kurtuluşu ile görüşüyorsunuz. Bu girişim neden sonuç vermedi?

Hem geri çekiliyorsunuz hem de mücadele cephesi oluşturuyorsunuz. Birbiriyle çelişen bu iki tespitten "anticunta temelinde mücadele cephesi" oluşturulması da yine afaki bir eylem birliği projesiydi. Biraz önce sözünü ettiğim tek sayfalık Kurtuluş bildirisinde bu proje, "askeri cuntayı teşhir etme, demokratik mevzileri koruma ve cuntanın ömrünü kısaltma" gibi hedeflerle açıklanıyordu. Bunu Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu ile gerçekleştirme umuduyla bir görüşme yaptık. 1980'in Kasım ayında yaptığımız bu görüşmeye Kurtuluş adına ben gittim. Mustafa Yavuz da İstanbul'u temsilen benimle birlikte geldi. Onların da ikişer kişi gelmelerini istemiştik. Bu nedenle Dev-Yol'dan Sedat ve Melih, Halkın Kurtuluşu'ndan Mehmet ve Gökalp geldi. Onlarla Mısır Çarşısı'nın yan tarafındaki bir kahvede görüştük. Ben, uzunca projemizi anlattım. Daha önceleri başaramadık ama bu koşullarda yana yana gelmemizin ne kadar önemli olduğunu vurguladım. İlk sö-

zü alan HK'lılar özetle, "Bu kalıcı bir faşist diktatörlüktür, buna karşı mücadele de ancak iki şekilde olur. Birincisi, halk cephesi şeklinde örgütlenme. İkincisi de bunun bir programı olur. Biz bir konferans yaptık ve 10 maddelik asgari bir program kabul ettik. Bu 10 maddeyi kabul eden herkesle bir araya gelebiliriz" dedi. Sonra da asgari programı özetledi. Bunlar, toprak reformundan millileştirmelere kadar olan devrim taleplerini içeren bir Demokratik Devrim programıydı. DY'liler de özetle, "Gizli faşist diktatörlük açığa çıkmıştır. Buna karşı biz tek başınıza savaş başlatacağız, bizim antifaşist mücadele birliklerimiz, direniş komitelerimiz harekete geçmiş durumda, faşist diktatörlüğe karşı sonuna kadar savaşacağız" dedikten sonra, bizim yani Kurtuluş'un, etimizin budumuzun buna yetmeyeceğini ima ederek, öneriyi ciddiye almadıklarını söylediler. Ben yeniden söz alarak, "Böyle bir mücadeleyi bir an önce birlikte yapmamız gerekir, çünkü cunta kendisini tahkim ettikten sonra bize saldırıya geçecektir. Şu anda bir saldırı yok ama onların da hazırlık devresi olacaktır, bu da birkaç ay gibi bir süredir, bu bakımdan sola ve sol harekete saldırmadan önce toparlanarak bir mücadele cephesi kurmalıyız, yoksa bize saldırdıkları zaman zaten kendimizi koruyabilecek durumda olamayacağız" dedim. Hiçbir uzlaşma eğilimi göstermediler. Ben de, "Hiç olmazsa zaman zaman görüşüp haberleşmemizi sürdürelim" dedim ve öyle toplantıdan ayrıldık.

Sıcağı sıcağına yaptığımız önerinin reddedilmiş olması kadar, önerimizi kabul edecekleri beklentisi içerisinde olmamız da sorunluydu; ama zamanlama konusunda söylediklerimiz bir süre sonra doğrulandı. Askeri cunta Ocak ayından itibaren saldırıya geçti. Bildiğimiz gibi o koskoca Dev-Yol, bir hafta içinde dağıtıldı. Arkasından HK aynı duruma düştü. Her iki hareket de ağır darbeler yiyerek dağıldı. Biz daha küçük çaplı operasyonlara maruz kalarak örgütsel varlığımızı korumayı sürdürdük. Yaklaşık bir yıl sonra, 1982 yılı başında Devrimci Yol, TKEP, THKP-C Acilciler, TKP İşçinin Sesi, Sosyalist Vatan Partisi, TKEP ve Devrimci Savaş örgütleri Suriye'de, Şam'da bir araya gelerek "Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi" kurduklarını ilan ettiler. Bir yıl önce buna karşı çıkanlar, gidip bir yıl sonra yurtdışında böyle bir şeyi kurdular. Kurtuluşçu arkadaşlarımız bu toplantıya katılarak "Biz toplantıya gözlemci olarak geldik, böyle bir mücadeleyi yurt içine taşıyacak imkânları yaratacak bir örgütlenme olursa biz oluruz, yoksa yurt dışında

böyle bir örgütlenme içinde olmanın fiiliyatta bir değeri ve önemi yoktur" diye itirazda bulundular. Toplantı sonrası yayınlanacak bildiri konusunda sorun çıkıyor. Abdullah Öcalan'ın "İstediğiniz şekilde yayınlayın, ben imzamı veriyorum". diyerek toplantıdan ayrılmasından sonra kuruluş bildirisi yayınlanıyor. Kısa bir zaman içerisinde Dev-Yol'un ayrılması ile platform dağılıyor. Bu platform, esas olarak PKK ve Dev- Yol üzerinden kurulmuştu. Diğer siyasal grupların fazla bir varlığı yoktu. PKK, bu cephe örgütlenmesini kendi tarihinde "bir başlangıç olarak" anlatıyor. Çünkü bu platform PKK'ye önemli bir prestij kazandırıyor. PKK bu süreçte daha çok kadro devşirmeye başlıyor, onları savaş içerisinde eğiterek iki yıl sonra 1984'te Türkiye'de bir isyan hareketi başlatıyor.

Tekrar 1981 başına, Kaçaroğlu'nun yakalanmasından sonraki günlere dönersek, nasıl gelişti süreç? Geri çekilme diye adlandırılan süreçte örgüt nasıl yeniden düzenlenmeye ve ayakta kalmaya çalıştı?

Tekrar 1981 Mart'ına dönersek, 1981'den 1982'ye kadar bu yeni Politbüro ile geri çekilme politikasının uygulamasını devam ettirdik; ancak çok ciddi sorunlarla karşılaşmaya başladık. Bu sorunlar özellikle 1981'in de yaz aylarında, Mayıs-Haziran da ortaya çıkmaya başladı. Özetle; giderek siyasal faaliyetin sınırlanması gündeme geldi. Çünkü sürekli operasyonlar oluyordu. Siyasi faaliyet durma noktasına kadar geriledi. Yapılan operasyonlar nedeniyle yerel örgütler dağılmaya başladı. Her operasyon sonrası yeniden toparlanma çabaları içinde, kadroların korunmasının yanı sıra zorunlu mekân ve şehir değiştirmeler yapıldı. Bu sırada Öncü İşçi grubundan gelen İstanbul'daki arkadaşlarla sorunlar çıktı. Bu arkadaşlar, bir kısım organların değiştirilmesi, yenilenmesi, başka illere gönderilmelerine itiraz ettiler. Bunlar Mustafa Öztürk, Bekir Yıldırım, Müfit Arıkan gibi İstanbul'da deşifre olan arkadaşlardı. Ankara'ya, İzmir'e gönderelim dediğimizde "İstanbul dışına çıkamayız, bizi tasfiye mi ediyorsunuz?" demeye başladılar. Ben bu itirazların örgüt içinde eskiye dayanan ve Doğan Tarkan'ın tutumlarından –o günlerde Doğan'la yurtdışı ilişkilerinin olup olmadığından emin değiliz– kaynaklanan ideolojik yaklaşımlar olduğunu düşünüyordum. Bu arkadaşlardan Mustafa ve Bekir İstanbul İl Komitesi'ndeydi. İstanbul Komitesi içinde o sırada sürekli ideolojik ve örgütsel olarak "kavgalı" oldukları İrfan Cü-

re ve Mustafa Yavuz, Politbüro üyesi olmuşlardı. Kendileri pozisyonlarını korurken bunların Merkeze kadar gelmiş olmalarını hazmedememişlerdi. O zamana kadar aynı organda eşit konumda olanların bir kısmı daha üst konuma gelirken öbürleri komitenin de ötesinde icabında daha alt düzeylerde konumlanmışlardı. Bunun psikolojik etkileri olduğunu düşünüyorum. O zaman değerlendirmiştik, kendi aramızda da konuşmuştuk ama ben İrfan'a ve Mustafa'ya "Bu arkadaşlara karşı dikkatli davranın, çatışmalara girmeyin, eskiye dönmeyin" desem de pratikte öyle olmuyordu.

Bu arada birçok arkadaş yakalanmış, cezaevine düşmüştü. Bunların içerisinde çok sayıda örgüt üyesi vardı. Örgüt üyelerinin bir kısmı da yurt dışına gönderildiğinden, örgütsel faaliyet sürdüren az sayıda örgüt kalmıştı. Bu nedenle yeni organlar kurarken sorunlarla karşılaşıyorduk. Mesela mevcut bir organda/komitede iki örgüt üyesi kalmış, bir üçüncü kişiyi de alacağız, ama o kişi örgüt üyesi olmadığı için onları eşitleyemiyoruz. 12 Eylül öncesi koşullarda bu şekilde oluşan komitelerde sorun çıkmıyordu ama şimdi, baskı ve terörün arttığı illegal koşullarda bunu insanlara anlatmak mümkün olmuyordu. Zaten bir kısmı örgüt üyesi olmak üzere yeni koşullara uyum sağlayamayan birçok kadro düzeyindeki insan ya çekip gitmiş veya faaliyete katılmaları için ikna edilememişti.

1978'de örgütlenmeye başladığımızdan itibaren GMK toplantılarının zabıtlarını, kararlarını içeren bir arşivimiz vardı, bu arşivi Kemal kişisel dostluğu olan ve içinde ne olduğunu bilmeyen SBF'den eski bir arkadaşına vermişti. Bu arşivin içerisinde tüzük, GMK kararları ve zabıtları vardı. O zaman İlhami tarafından tutulan zabıtlardı. Kemal yakalandıktan sonra bu arşivin peşine düştüm. Ancak bu arkadaş, Kemal yakalandıktan sonra korktuğunu ve bunları yaktığını söyledi. Böylece Kurtuluş örgütünün yazılı/resmi tarihi imha edilmiş, yok olmuştu. Bir şey yapamadık tabii. O günlerde eski kararlar, zabıtlardan çok, bize organların oluşumunda karşılaştığımız sorunların çözümü için tüzük lazımdı. İkincisi GMK üyelerinin ortalıkta olmaması sorun yaratmaya başlamıştı. GMK üyeleri ile bazı kadroların yurtdışına gönderildiklerini kimse bilmiyordu. Fakat birçok insan, "Neredeler?" diye soruyor veya görüşmek istediğini söylüyor. Biz, "Yok, buralarda değil" filan desek de, "Hayır, ben onları görmek istiyorum, siz yetkili misiniz, değil misiniz, neye göre yetkilisiniz?" şeklinde itirazlar oluyordu. Bu-

nun bir nedeni bizim örgütsel yapımızdan kaynaklanıyordu. Çünkü kişisel ve özel ilişkiler, hemşeri ilişkileri ağır basıyordu bizde. Karşılıklı reflekslerde çoğu zaman yansıyordu bu durum. Biz de "Onları korumaya aldık, yurt dışına gitti" diye açıklama yapamadığımız için, güvensizlik sorunları yaratıyordu.

Reorganizasyon kararları

Tüzüğümüze göre örgütsel faaliyette organlı çalışma esastı. Komiteler örgüt üyelerinden oluşuyordu. Örgüt üyesi olmayanlar yer aldıkları organda eşit haklara sahip değildi. Son sözü örgüt üyelerinin söyleme hakkı vardı. 12 Eylül öncesi koşullarda bunu açıktan söylüyor veya hissettiriyorduk. Ama yaşadığımız yeni koşullarda kadrolara bunu anlatmak zordu. Üstelik o dönemde örgütlü olan herkes kendisini örgüt üyesi olarak görüyordu. Üyelik statülerinin belirsizliği ve üyelik bilincinin yetersizliği nedeniyle polis sorgusunda Kurtuluşçuların büyük çoğunluğu kendilerinin üye olduklarını (öyle farz ederek) söylemişler ve bu yüzden cezalar almaya başlamışlardı. Bu durumlara açıklık kazandırmamız gerekiyordu. Politbüronun örgüte üye alamayacağına dair bir karar yoktu ama bu konuya ilişkin bir konuşma ve tartışma da olmamıştı. Yaşanan süreç birkaç yıllık geçici bir dönem olarak düşünüldüğü için eldekilerle yetinilir sanılıyordu. Neyse, asıl görevimizin örgütün varlığını ve sürekliliğini korumak olduğunun bilinciyle bir reorganizasyon yapmaya karar verdik. Bunun üzerine yeni bir tüzük yapalım, bu tüzük üzerinden bir örgütsel reorganizasyon yapalım, örgütü tanımlayalım dedik. Bu bir çözüm arayışımızdı. Benim eski tüzükten aklımda kalanları da hatırlayarak bir taslak hazırladık. Çok kısa ve öz, bir sayfalık bir şeydi. Tüzüğü hazırladıktan sonra işleme koyduk. O zamana kadar olan eski üyelerin hepsini ben biliyorum. Politbürodaki diğer arkadaşlar kendi durumlarını ve bazı üyeleri biliyorlar ama diğer illerdekileri bilmiyorlardı.

Yeni tüzüğe göre eski üyeler otomatikman üye oldular. O gün için komitelerde görev alan ve üye olmayan arkadaşları üye yaparak yeni bir reorganizasyon süreci başlattık. Bunu da bir raporla örgüte açıkladık. 1981 Temmuz'unda üyelikler askıya alınarak üye kayıt yenileme dönemi başladı. 1981 tarihli Politbüro raporunda gerekçeyi; "Üyeler arasında fireler oldu, deşifrasyon oldu, yani birçok insan açığa çıktı, örgütsel düzenlemelerle yeni

üye alınanlar arasında bir ölçü tutturmak mümkün olamadı, bunları eşitlemek gerekiyor. Bu nedenle yeni üyeler alınırken eski üyelerle eşitlemek için eski üyeler dondurulduu" şeklinde açıkladık. 1981 Şubat ayından 1982'nin Temmuz ayına kadar reorganizasyon sürdü.

Reorganizasyon sürecinde önce eski üyeleri geçici olarak (kısa bir süre) dondurduk. Onlarla tek tek görüşerek yeni durumu anlattık. Tüzüğü onlara okuttuk. Bu konuda hiç kimseden bir itiraz gelmedi: "Benim üyeliğimi niye donduruyorsunuz?" diyen olmadı. Bunu o zaman üyelik bilinci olmadığı yönünde değerlendirmiştik. Niye yoktu? Çünkü eski tüzük yedi kişilik GMK arasında geçerli gibiydi. Diğer üyeler tüzüğü görmemişti, dolayısıyla haklarını ve hukuklarını bilmiyorlardı. Bu onlara sözlü olarak anlatılmıştı. Komitelerin üye alma hakları da olmadığı için bulundukları örgütte diğer kadrolarla demokratik bir ilişki kurmaları mümkün değildi. Üyelikler kişilere tek tek açıklanırken, komitelere de haklarının sınırlı olduğu anlatılmıştı. *Öncü İşçi*'den gelen arkadaşlarımız, bu durumun kendileri için bir tasfiye hareketi ve aynı zamanda örgütün tasfiyesi olduğunu iddia ettiler; biz bunun böyle olmadığını, zorunluluklardan ortaya çıkan bir durum olduğunu anlatmaya çalıştık ama onları ikna edemedik. Onlar 12 Eylül döneminde de statükoların her düzeyde devam etmesini istiyorlardı.

Hazırladığımız yeni tüzükte, örgüt "Kurtuluş Örgütü" olarak tanımlandı. Geçmişteki parti-örgüt çalışmaları ve daha çok örgütsel ilişkiler konusunda da bazı eleştiriler içeriyordu. Özellikle de eski tüzüğün sadece GMK üyeleri arasında geçerli olduğu, örgütte bütünsel olarak işlerlik kazanmadığı, rapor alış verişlerinin bile yazılı olmadığı, işlerin hep sözlü raporlar üzerinden yürütüldüğü vb. gerekçelerle yeni durum anlatılmaya çalışıldı. Bu tüzükle birlikte, bir çalışma programı da yapılmıştı. Bu bir siyasal program değil, bir tür eylem programıydı. Bu çalışma siyasi programdan öte, o dönemde neler yapılabileceği konusunu içeren bir çabaydı. Zaten o sırada siyasal program hazırlamaları için Doğan ve Mahir görevlendirilmişlerdi, o günlerde onların böyle bir çalışma içinde olduğunu biliyorduk. Çalışma programı yeni tüzükle birlikte esas olarak da örgüt içi demokrasi anlayışının yerleşmesi için yapılmıştı.

Tabii bu ara bir sürü şeylerle karşılaştık. Biz, geri çekilme politikasını mantıki sonuçlarıyla birlikte uygulamaya çalışırken, statükoyu koruma eği-

limlerinden tepkiler oluyordu. 1984'teki İkinci Konferans raporlarında yansıdığı gibi, "Gebze'de bazı arkadaşların sekter tutumu" diye ifade edilen karar, hiçbir kararı tanımama noktasına gelen üç arkadaşla ilgili ihraç kararıydı. "Nasır sorunu" diye bilinen bir sorun vardı ki; bu, hiçbir görev kabul etmeyen, hiçbir sorumluluk almayan ve sadece eleştiri yaparak kendi kafasına göre yaşayan ve daha sonra kendi talebi ile yurt dışına gönderilen Kürdistan Seksiyonu'ndan Burhan Tanrıverdi sorunuydu. Burhan da alınan kararlara ve yeni sürece benzer bir şekilde tepki gösteriyordu.

Doğan Tarkan grubuyla yaşadığımız sorunlar, yurt dışına bir şekilde yansıtılırken yurt içinde de güven ilişkilerini zedelemeye başladı. Bu arkadaşlarla tartışma süreci yürütülmeye çalışıldı; fakat tüm bunlar o koşullar içerisinde yeni problemler de yarattığı için istenilen düzeyde ve yeterli tartışma yapılamadı. Bu arada -esas olarak her gevşeme anında- operasyonlar da devam ediyordu. 1982'de yapılan operasyonda Politbürodan Mustafa Yavuz tutuklanınca yerine yedeklerden İrfan Cüre girdi. Daha sonra yapılan operasyonlarda ikinci yedek konumunda olan Celal Polat da tutuklanınca, onun yerine Politbüroya Seyfi Öngider girdi. Bu dönemde sürekli yapılan operasyonlardaki tutuklamalar, ileri ve yönetici kadrolar düzeyinde oluyordu. Böylelikle 1982 sonunda Politbüro Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider'den oluşuyordu. Kısmi operasyonların devam etmesi ve yerellerde ağır darbeler almamız nedeniyle küçük yerlerde barınamaz hale gelmiş, Samsun, Bursa, Antalya, Adana-Mersin'i terk etmek zorunda kalmıştık. Bu nedenle üç kente, Ankara, İstanbul ve İzmir'e geri çekilmek ve buraları tahkim etmek zorunda kaldık. Bütün faaliyetler bu kentlerde yürütülmeye çalışılıyordu ama operasyonlar kısmi olarak sürüyordu. Bütün örgütü çökertecek operasyonlarla yüz yüze gelmiyorduk. Bu konuda da sıkı tedbirler almaya çalışmamız, polis takipleri konusunda uyarıcı çalışmalar yapmamız etkili oldu. Bu sırada *Ekim* adıyla Kurtuluş örgütünün illegal merkezi yayın organını çıkarmaya başlamıştık. Daha sonra yayının adını *Kurtuluş*, alt başlığını da *Kurtuluş Örgütü Merkez Yayın Organı* olarak yazdık. İllegal olarak basıp sınırlı bir şekilde dağıtımına başladık.

Yeni tüzüğe göre üyeliklerini yenilediğimiz ve yeni üye yaptığımız Kurtuluşçularla yeni ilişki biçimleri kurmaya çalıştık. Bunların bir kısmı, örgüt içi demokrasi, partileşme anlayışı, çalışma tarzı anlayışı ve partileşme süreci

gibi konulara ilişkin hedefler taşıyordu. Bu bağlamda eski merkezin de genel zaafları üzerine bazı tartışmalar ve belirlemeler yapılıyordu. Bu belirlemelerin bir kısmı 84 Konferans kararlarına yansımıştı. Ama bu adımlar daha çok statükoyu korumaya çalışan arkadaşlar arasında tepki gördü. Eski önderliğin zaafları konusunda bazı belirlemeler yapmıştık. İlk olarak, geçmiş dönemde örgüt içinde hizipçi eğilimlerin güç dayatma ve dengeciliğin hâkim olduğunu, görüş ayrılıkları ve farklılıkların açığa çıkarılmadığını veya üzerine gidilemediğini, iç çatışmaların kaynağına inilemediğini saptıyorduk. İkincisi, GMK'nın örgütün nabzını tam olarak elinde tutamadığı ve sorunların çözümünde de yeterli inisiyatifler gösteremediği için eşit koşullar içerisinde açıklık ilkesinin uygulanamadığını, platformların veya tartışmaların oluşamadığını, bir bakıma örgüt içerisinde bir çoğunluk bir de buna karşı şu ya da bu biçimde tutum alabilen azınlık gruplarının oluştuğunu ifade etmiş ama bir tasfiye eğilimi taşımamıştık. Bir tarafın hareketin genel çıkarlarını ön plana çıkarıp geleceğin kazanılmasını ön planda tutarken, bazı eğilimlerin grupsal çıkarları ön plana koyduğu veya kendilerini doğrulama çabası içerisine girdiği yönünde bazı değerlendirmeler de yapmıştık.

Bu kararlar bizi yeni bir atılım yapmanın heyecanına sevk etmişti; ama bunları yaparken örgüt içerisinde çeşitli sorunlar yaşadık. Bu süreçte her şeyi doğru yaptık diyemem, kendi sorumluluğumu da düşünerek yanlışlar da yaptığımızı söylemeliyim. Yurt içi, yurt dışı tartışması bu sırada çıktı. Yeni bir konferans yapmak istedik, o da bizim aramızda tartışma konusu oldu. Mahir'le o zaman jetonlu telefon trafiği vardı. Filistin'le görüşemiyoruz, Mahir'in İlhami'lerle telefon trafiği yok. Mahir konferans yapılmaması için ısrarcı oldu. Daha sonra da şunu yapmayın, bunu etmeyin demeye başladı. Bu nedenle telefonda tartıştığımız bir sırada, İrfan da yanımdaydı. Mahir'e "Dışarıdan gazel okumak kolay" demiştim. Mahir bu lafıma çok bozuldu ve yıllarca bunu anlattı. Oysa ona burada durumun farklı olduğunu anlatmaya çalışıyordum. Sen Avrupa'dasın, neyin ne olduğunu ve orada da ne olduğunu bilmiyoruz, bu tür müdahaleler yapma gibi bir itirazdı o. O da İrfan'ı istedi, telefonu İrfan'a verdim, İrfan'a benim aleyhimde ajitasyon çekmiş "Şaban'ı engellemek lazım" diye. Bunlar tabii ki güven ilişkilerini zedeleyici şeylerdi. Oysa biz onun orada ne yaptığını bilmiyoruz. Mahir'e haber gönderiyoruz Doğan'ı engelle diye, ama hiçbir şey yapmıyor. Böylelikle yurt içi

/ yurt dışı diye bir sorunsal ortaya çıktı. Bu tartışmalar bir şekilde Doğan'a da ulaşıyor. Biz bu arada Doğan'ın da kendi arkadaşlarıyla bir şekilde ilişkilerini sürdürdüğünü öğreniyoruz. Doğan durumu yurt dışındaki arkadaşlara, Mahir'e anlatıyor, Mahir de İlhami'yi bilgilendiriyor. Derken onlar da durumdan kaygı duymaya başlıyorlar.

Kadroların istihdamı sorunu

Aslında bu değerlendirmeler geçmişte, çelişkili veya çatışmalı sorunlar yaşanan bazı il komiteleri içerisinde de vardı. Mesela İstanbul İl Komitesi içerisinde çok ciddi farklılıklar yansıtılıyor ya da Samsun Komitesi, Merkezi çok fazla dikkate almıyor, birçok konuda karar alıp, uygulayabiliyordu. Merkezin müdahalesi bazen yerel örgütlerin veya organların kendilerini koruma ve bağımsız hareket etme gibi tepkilerine neden oluyordu. Koşullar ve şartlar değişince yeni koşullara uyum sağlamakta zorlanan örgüt, ister istemez krizler yaşamaya başlamıştı. Aslında siyasette bu tür krizleri fırsata dönüştürmek mümkündür. Çünkü örgütsel ilerlemeler, devrimci ataklar, kriz dönemlerinde ortaya çıkar. Durgunluk dönemlerinde genellikle böyle adımlar atılamaz. Böyle bir anlayışa sahip olamadığımız için yeni dönemin imkânlarını iyi değerlendiremedik. Biz içeridekiler olarak, yoğun günlük pratik ve örgütü koruma çabalarını sürdürürken, yurt dışındaki arkadaşlar da farklı işler yapıyordu: Mesela biz illegal yayın organı çıkarmaya çalışırken Doğan Tarkan, İngiltere'de kendi kafasına ve tamamen kendi inisiyatifine göre ve –üstelik de Mahir Sayın'la birlikte bir "Dış Büro" gibi çalışıyor olmaları gerekirken– Mahir'in haberinin bile olmadığı, *Sosyalist İşçi* adıyla bir dergi çıkarıyordu. Bir şekilde elimize geçince, bu derginin Kurtuluş'un görüşleriyle örtüşmediğini fark ettik. Dış Büro'nun kuruluş amaçlarına uygun bir yayın olmadığı yönünde itirazlarda bulunduk. Konuyu ve tavrımızı Mahir Sayın'a ilettik. Mahir yurtdışına çıktıklarından beri Doğan'la görüşmediklerini, derginin hangi ihtiyaç nedeniyle yayınlandığını bilmediğini, farklı ülkelerde bulunduklarını söyleyince, bir müdahale imkânı olmadı. Bu sorun daha sonra tartışma konularından birini oluşturdu.

Mali duruma gelince; 12 Eylül öncesinde yapılan soygunlardan kalan bir miktar para vardı. İlhami, örgütün kasası gibiydi. Yurtdışına giderken elindeki paraları bize teslim etmişti. Elimizdeki parayı tabiri yerindeyse gıdım

gıdım harcıyorduk. İşte bir kısım profesyonel kadroların geçimi, ev kiraları gibi konularda bazı standartlar oluşturmuştuk; fakat birçok arkadaşın sık sık ev değiştirmesi, kentler arasında taşınma işleri, takip veya operasyon nedeniyle evlerin terk edilmesiyle sıfırdan yeniden ev kurma masrafları vb. için çok para harcanıyordu. Bir de tabii bu süreçte birçok pimpirikli arkadaşın çok sık ev değiştirmesi, daha doğrusu evleri terk etmeleri de yeni masrafları artırıyordu. Düşünün, her ev değiştirmek yeni bir kira peşinatı, depozito ve taşıma masrafı falan demekti. Bu ve benzeri sorunlar nedeniyle elimizdeki paralar giderek suyunu çekmeye başlamıştı, yeni para geliri de yoktu. 12 Eylül öncesinde çok sayıda kadro koşturur, öğrenci ise okulunu, çalışıyorsa işini bıraktırmalar olurken para sorun olmuyordu. Devrimci faaliyette yapılan her iş kendi imkânını da yaratıyordu. Yeni dönemde daralan ilişkiler içinde bir standart yaşam tutturmaya çalışıyorduk. Bu, ev kirası ve asgari geçim düzeyinde bir yaşam tarzıydı. Ama bu dönemde çalışmayan, koşturmayan hiçbir şey yapmayan veya yapamayan, bir faaliyeti olmadığı için günlük yaşamı bile para gerektiren çok sayıda insan ortaya çıkmıştı. Bunların çalışması, kendi ayakları üzerinde durması, geçimlerini sağlayabilmesi ve dikkatli bir şekilde ailevi imkânlarını kullanmaları konusunda bazı kararlar aldık. Bunlar özetle, yayının düzenli çıkarılabilmesi -yayınlar için, o zamanlar yeni çıkan sayfaları küçülten fotokopi makinelerini kullanıyorduk- eldeki paranın faaliyetimiz dışında lüzumsuz işlere harcanmaması, kişisel masrafların kısılmaya çalışılması, belirli bir süreç içerisinde komite, organ ve kadroların kendi kendilerine yeterli hale gelmesi gibi kararlardı.

Bu kararlar pratikte şu anlama geliyordu: bir kısım insanlar -özellikle mesleği olanlar- işe girip çalışabilir; böylece hem kendini istihdam edebilir hem yeni bir sosyal yaşam kurabilir ve kendisini daha rahat gizleyerek maddi sorunlarını da çözebilir. Bu bağlamda Politbüro raporunda, devrimciliğin işsizlik ve boşta gezmek gibi kavranmaması gerektiği, profesyonel kadroların eski ölçüler içerisinde ve alışkanlıklarını sürdüremeyeceği vurgulanmıştı. Ancak bu kararımız, bazı arkadaşlar tarafından, "Bize para verilmiyor, yardım edilmiyor, işe girin deniliyor, bizi sokağa mı attınız?" gibi eleştirilere neden oldu. Yapılan spekülasyonlar ve dedikodular nedeniyle. "Sokağa atma, ilişki kesme, git başının çaresine bak" gibi hiçbir karar ve yazılı rapora dayanmayan bir söylem gelişti. Üstelik buna bazı insanlar da

inanmaya başladı ve birileri tarafından bir menkıbe gibi günümüze kadar taşındı. Oysa bu süreçte hiç kimse ne sokağa ne de kendi haline bırakılmıştır. Kaldı ki bu süreçte ilginç şeyler de yaşanmıştır. Bu kararlara uyarak sahte hüviyetlerle gidip kendilerine iş kuran ve bunları hâlâ sürdüren insanlar var. Bunu, bir tür örgütten kopuş olarak değerlendirerek örgütten uzaklaşanlar oldu. Sanki daha önce örgütle profesyonel ilişkiler kurarken vardı da kendi işini, kendi hayatını kurduktan sonra artık örgüte ihtiyaç yokmuş gibi fırsatçılık yapanlar da oldu

Örgütün savunulması kararı

Üzerinde ciddiyetle durduğumuz ve daha sonra tartışma konusu olan bir başka şey de; Kemal için aldığımız bir karardı. Kemal'in polis ifadesi ve mahkeme tavrıyla ilgili bize gelen bir takım bilgiler vardı. Kemal'in savcılık ve mahkemede böyle bir örgütün olmadığını ifade ettiğini öğrenmiştik. Biz, kendi pozisyonu itibariyle bunun yanlış olduğunu tartıştık ve bu yönde aldığımız bir kararı kendisine ilettik. Kemal de bu karara uygun davrandı. Politbüro raporunda şöyle bir açıklama yapmıştık: "Bir kere, yoldaşımızın bu duruma düşmesinin nedeni kendisi değildir. Mahkeme ve polisteki tavır sorunu, Merkez içerisinde daha önceden doğru bir tarzda çözümlenemediğinden ve bir anlamda bu önemli sorun insanların ferasetine kaldığından arkadaşımız, yoldaşımız bir açmaza düşmüştür." Bu konu vesilesiyle de Şubat 1982'de şöyle bir karar aldık: "Bundan böyle örgütün varlığı ve sürekliliği üyelerimiz tarafından savunulacaktır. Her üye komünist bir tavırla örgütün adını ve onurunu korumakla yükümlüdür. Fakat bu konuda bir kısım istisnai durumlar söz konusu olabilir" şeklindeydi. O istisnai durumları da kendi aramızda tartışmış; diyelim ki "bir üyemiz yazardır, çizerdir, profesördür, milletvekilidir, işi açıklaması gerekmez" diye değerlendirmiştik.

Bu kararı cezaevindeki ve mahkemelerde yargılanan arkadaşlara da bildirdik. Tabii cezaevindeki insanların cezaevine düşme koşullarında üyeliğinin dondurulabileceği şeklinde bir kararımız da vardı. Ancak GMK üyeleri yakalandığında nasıl tavır alacak, örgüt savunulacak mı, savunulmayacak mı, diye bir tartışmamız olmamış ve bu konuda bir karar almamıştık. Yani bu iş herkesin ferasetine bırakılmış gibiydi. Kemal de kendi inisiyatifiyle böyle bir tavır almıştı. Ayrıca birçok yoldaşımız da bu durumlara düşmüş-

tü. İlk yakalananlardan bir kısmının üyelikle hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, "Ben Kurtuluş üyesiyim" diyerek ağır cezalar almıştı. O dönemde cezaevindeki direniş platformlarına katılanlar arasında kim yetkili, kim değil sorunları da çıkmıştı.

Genç Kurtuluşçular Birliği

Polisin her operasyonu örgütte gedikler açıyor, boşluklar yaratıyordu. Bunlarla uğraşırken, bir yandan da yaratılan durgunluğu ve faaliyetsizliği aşma çabalarını sürdürüyorduk. Yayın ve özellikle bu aşamada gençlik çalışmaları ile faaliyeti yeniden toparlamaya, askeri diktatörlük koşullarının yarattığı umutsuzluk, karamsarlık psikolojisini aşmaya çalışıyorduk. Bu bağlamda gençlik örgütlenmesi üzerine önemli bir karar aldık; "Hareketimizin ideolojik ve politik çizgisine sıkı sıkıya bağlı bir komünist gençlik örgütünün oluşturulması gereklidir" diyerek Genç Kurtuluşçular Birliği'nin (GKB) kuruluşu için adım attık. Bu sırada Ankara'da önemli bir gençlik potansiyeli gelişmeye başlamıştı. Tek sayfa halinde illegal olarak çıkan ve fotokopide çoğaltılan gençlik broşürü, Ankara okullarında 250 adet dağıtılıyordu. Faruk, Gültekin, Turgut, Mehmet, Sedat, Levent gibi arkadaşların ön planda olduklarını hatırlıyorum. Özellikle Siyasal ve Hacettepe'de yükselmekte olan bir gençlik hareketi vardı. Bu nedenle GKB örgütlenmesi Ankara'daki gençlik önderleri tarafından kuruldu. Gençlik alanında GKB örgütlenmesi, aslında gecikmiş ve daha önceden atılması gereken bir adım olmalıydı. Dev-Gör ve Karadeniz Dev-Genç gibi legal gençlik örgütlenmelerimiz vardı, ama bize, 12 Eylül sonrasının koşullarında GBK gibi Komsomol tipi bir örgütlenme gerekliydi.

Bu arada özellikle yurtdışındaki GMK üyeleriyle sorunlar çözülemiyor, hatta ilişkiler geriliyor ve bunun üzerine yurt içi ve yurtdışındaki tüm üyelerin katılacağı "Tam üyeli GMK toplantısı" kararı alınıyor. Bu toplantı ne zaman, nerede oldu?

Yurt içi / yurt dışı sorunları çıkmaya başlayınca Politbüro bu duruma bir çözüm olarak yurt dışındaki arkadaşlarla ilişkiye geçti ve tam üyeli GMK toplantısı yapma kararı alarak bunu yurt dışına bildirdi. Bunun üzerine du-

rumu yerinde görmek, konuşmak ve toplantının nasıl olacağını görüşmek üzere 1982'nin sonuna doğru İlhami, Suriye'den geldi. Bizimle ve Öncü İşçi grubundan arkadaşlarla görüştükten sonra Türkiye'deki durumun dışarıya yansıtıldığı gibi olmadığını gördü. Biz de İlhami'nin verdiği bilgiler üzerinden yurt dışındaki durumun bize anlatıldığı gibi olmadığını öğrendik.1983'ün ilkbaharında, sanırım Mart ayı başında İlhami'yle birlikte ben, İrfan, Seyfi -biz üçümüz o zamanlar Politbüroyu oluşturuyoruz- Hatay üzerinden Suriye'ye gittik. Suriye'den İlhami'yi getiren ve bizi de götüren Yaşar Özbay'dı. Sınır geçişlerini yapan kişi de eski profesyonel kaçakçılıktan gelme Reyhanlılı arkadaşlarımızın ilişkisi olan Hamo adında biriydi. Hamo ayın durumuna göre saatlerimizi ayarlayarak jandarma karakoluna 100 metre mesafeden bizi sınırdan geçirdi. Burası diğer yerlere göre daha güvenliymiş, diğer yerlerde jandarma pusu kuruyormuş. Öyle ki askerlerin sigaralarını görüyor, konuşmalarını duyuyorduk ama rahat geçtik. Biraz uzaklaştıktan sonra Hamo bir ateş yaktı, bu karşıdaki köyüne -karısına, çocuklarına ve akrabalarına- sağ salim geçtik mesajıymış. Ateşi gören askerler küfür falan ettiler ama silah mesafesinin dışına çıkmışız. Uzun bir yürüyüşten sonra sabaha karşı bir köye ulaştık. Bir tepenin yamacında olan köye girerken Suriye istihbarat örgütü olan "Muhaberat" elemanları bizi gördü. Hamo elindekileri bir eve sakladı ve yürüyerek köyün meydanına doğru ilerledik. Köyde kaçakçılık yapan ve aynı zamanda köyün ağası olan bir adamın evine kadar yürüdük. Arkamızdan ciple gelen muhaberat elemanları, evin kapısında geldiğimizde yanımıza geldiler. İçeriden bir adam çıktı ve muhaberat elamanlarına bir şeyler söyleyince gittiler. Ağa bizim kendi adamları olduğunu söylemiş. Eve girdik, yemek, tuvalet ve temizlik ihtiyaçlarımı giderdik. Yaşar, üzerimizdeki hüviyetlerimizi alarak, daha önce gönderdiğimiz resimlerimizin yapıştırıldığı Filistin hüviyetlerini verdi. Sonra köyden minibüsle yakındaki bir nahiyeye gittik, nahiyeden de eski tip bir otobüsle Halep'e gittik. Halep'te Hamo'nun akrabası olan bir işçinin evinde kaldık. Sabah birazcık Halep'i gezdikten sonra Şam otobüsüne bindik. Hama'ya varmadan askerler ve muhaberat elemanları tarafından yol kontrolleri başladı, herkesi indiriyor, eşyalarını arıyorlar ve hüviyetlerine bakıyorlardı. Bizim de hüviyetlerimize baktılar. Bu sırada muhaberattan birisi Hamo ile konuştu, Hamo'da bir şeyler söyledi, gülüştüler. Meğerse muhaberat

elamanı Hamo'ya "Filistin'e bu taraftan gidilmez" demiş. Yani kim olduğumuzu bildiğini ima etmiş. Biz FKÖ askerlerinin hüviyetini taşıyormuşuz. Şam otogarında bizi Mahir ve İsmet karşıladı. Mahir bizim bir resmimiz çekti, o resim ne oldu bilemiyorum. Bizim arkadaşların muhayyem dedikleri bir Filistin mahallesinde, kocaman bir eve gittik. İlhami, Ali, İsmet ve Yaşar bu evde kalıyordu. En son Doğan Tarkan geldi ve toplantıya başladık. Yaklaşık iki ay toplantı sürdü, tabii her gün yapamadık. Arkadaşlar bizi pek dolaştırmak istemedi ama ben merakımdan dolayı Yaşar'la birlikte Şam'da kaçak geziler yaptım. Bekea'ya filan gitmek istedim ama olmadı. Arkadaşların bir kısmı Lübnan sınırındaydı. Azmi, Doğan ve diğer bazı arkadalar oradaydı, Yaşar ve diğer bazı arkadaşlar da Şam'ın varoşlarındaki eski bir çiftlik evindeki Filistin kampında kalıyorlardı.

Gündem oluştuktan sonra toplantı başladı ve biz raporumuzu sunduk. Benim kendi el yazımla yazdığım uzun bir raporu okuduk. Bu rapor iki yılda yaptığımız her şeyin bir özetiydi. Ayrıca rapora ek olarak aldığımız kararlar, yayınladığımız Politbüro raporları, tüzük, yayın vb. belgeleri de sunduk. Raporun okunmasının hemen ardından Doğan Tarkan cepheden saldırıya geçti. Bize, "Bunların hiç birini dinlemiyorum, çünkü bizi tasfiye ettiniz" dedi. Özellikle benim şahsım üzerinden spekülasyona başladı. Daha sonra İlhami, bizimle ve Öncü İşçi'den arkadaşlarla yaptığı görüşmeleri anlattı. Bizim rapor üzerinden günlerce süren tartışmalar oldu. Doğan, ısrarla bizim burnumuzun sürtülmesini istiyor ve hatta özeleştirinin bile yeterli olmadığını söylüyordu. Doğan'ın bu uzlaşmaz tavrına karşı Mahir, Doğan'ı uzlaştırmaya çalışıyordu. Giderek ortam gerginleşti. Biz, yani İrfan, Seyfi ve ben bazı konularda özeleştiri yaptık. Doğan ve İsmet dışında genel bir konsensus kurulmaya başlanırken Doğan, alınan kararlara karşı önergeler vererek süreci kopma noktasına doğru geliştirmeyi başardı. Nitekim toplantının bir aşamasında da kopuşunu ilan etti. "Ben ayrılıyorum" diyerek evdeki başka bir odaya geçen Doğan, bize el yazısıyla bir mektup yazdı. Ağlayarak "Gidiyorum" dedi. Toplantıyı terk ederek İngiltere'ye döneceğini söyledi. Duygusal bir atmosfer oldu. Biz toplantıyı bitirmedik, tartışmamıza devam ettik. Böylelikle 1976'da kurulan birlikteliği Doğan altı yıl sonra bozarak yolunu ayırdı. Bu tartışmanın sanırım 35 adet bant kaydı vardı. Mahir onları ve diğer belgeleri Avrupa'ya dönüşte yanında götürmüştü. Bunları yıllar

sonra –sanırım 2008'de– Mahir'den istedim. Mahir bu bantları ve belgelerin hepsini Metin Ayçiçek'e verdiğini, ondan istememem gerektiğini söyledi. Metin'e iki kez e-mail attım, fakat yanıt bile vermedi.

Yurtdışındaki durum

Burada bir not düşmek istiyorum: Suriye'deki durumun vahametini görünce etkilendiğimi söylemeliyim. Orada, hiçbir şeyin dışarıdan düşündüğümüz gibi veya bize yansıtıldığı gibi olmadığını fark ettim. Biz koruma falan diyorduk ama örgütün en ileri unsurları olarak onlardan beklentilerimiz vardı. Orada insanlar "boş durmayıp bir şeyler yapıyordur" diye düşünüyorduk. İlhami, "Dışarı gidince anlarsınız, sizin düşündüğünüz ve beklediğiniz gibi bir durum yok yurt dışında" diyerek bizi uyarmıştı. Kendisi için de "Ben geldim buradaki durumun da bizim düşündüğümüz gibi olmadığını fark ettim" demişti. Toplantılar devam ederken özel sohbetler de ediyorduk. Ben arkadaşlara sürekli sorular soruyordum. Mesela "Mahir ile Doğan Avrupa'ya nasıl ve niye gitti?" diyordum. Metin Ayçicek ile Bülent Uluer'in neden gittiklerini filan sorguluyordum. Çünkü bizim alınmış böyle bir kararımız yoktu. Mahir ve Doğan, "Biz siyasal program çalışmaları yapacağız, Avrupa'da bu imkânlara sahibiz, orada bir araya gelir çalışırız" diyerek ve kendi inisiyatiflerini kullanarak Avrupa'ya gidiyorlar. Sahte pasaportlarla Doğan İngiltere, Mahir de İsviçre'ye gidiyor. Doğan'ın eşi Sevil, Londra'da olduğundan onunla bağlantılı olarak oraya gidiyor. Mahir de İsviçre'ye gidiyor ve eşini oraya aldırıyor. Avrupa'da kaldıkları süre içinde bir daha görüşme şansları olmuyor. İlk defa Şam'da tam üyeli GMK toplantısında karşılaşıyorlar. Bu durumlarını ben toplantıda gündeme getirerek kendilerine verilen siyasal program çalışması konusunda neler yaptıklarını sordum. Her ikisi de pişkinlikle "Özeleştiri yapıyoruz, biz bu konuda hiçbir çalışma yapmadık" diyerek işi kapattılar. Toplantıda ikisinin de Avrupalı olma havaları vardı ama Suriye'de kalan arkadaşlar çok kötü koşullarda kalıyorlardı. Toplantı yaptığımız evde İlhami, Ali, İsmet ve Yaşar kalıyordu. Ali, İlhami ve İsmet aynı evi paylaşmaktan ve fazla bir şey yapamamaktan kaynaklanan sorunlar yaşıyordu. Bir grup arkadaş Şam'ın varoşlarında bir kampta kalıyor, bir grup arkadaş da Bekaa'da ve İsrail sınırında çatışmalara katılıyordu. Hatta bu çatışmalara girelim mi girmeyelim mi diye aralarında

tartışıyorlardı. Her birinin kendi kafasına göre yaşam sürdürdüklerini orada gördük.

Doğan, esas olarak bizimle hesaplaşmak için geldiği için çok renk vermiyordu. Mesela *Sosyalist İşçi* dergisi konusunda tartışmaktan kaçındı, fazla tartışmak istemedi. Dergiyi Suriye'deki arkadaşlar henüz görmemişti. *Sosyalist İşçi*'nin Kurtuluş'a çok ters bir yayın olmadığını filan söyledi. Mahir ve Doğan'ın başkaları izlemiş. Arkasından Bülent Uluer İsviçre'ye gitmiş, oraya yerleşmiş, sonra İstanbul'daki eşini de oraya aldırmış. Metin Ayçiçek de Almanya'ya gitmiş, o da aynı şekilde eşini oraya aldırmış. Bunları öğrenince ben ve sanırım İrfan ve Seyfi de yurtdışında koruma politikamızı hatırlatarak eleştirdik. Ben biraz daha ileri giderek, sakın Avrupa'yı mekân tutmayın filan demiştim. Mahir de "Korkma, gazel okumak için Türkiye'ye geleceğim" demişti. Neyse, bu toplantının sonunda yurtdışındakilerin Türkiye'ye dönmesine karar verilmişti.

Suriye ile ilgili bir nokta daha var: Arkadaşlar kendi aileleriyle haberleşmenin çaresini bulmuşlar. Şam'dan Avrupa'ya mektup göndererek, Avrupa'daki arkadaşların Türkiye'deki ailelerine ulaştırması yoluyla bu haberleşmeyi sağlamışlar. Biz Türkiye'de bazı arkadaşların yakınlarından haber aldığını duyunca " Bu haberleri nereden alıyorlar" diye şaşırıyorduk. Tabii ki, bu insani bir şeydi. Bunun üzerine herhangi bir konuşma, tartışma falan yapılmadı.

İkinci konferans kararları

Şam'daki toplantıda Türkiye'ye dönüş kararı da alınmıştı. Önce ben, İrfan, Seyfi ve İlhami –ve Yaşar Özbay– 1983 Nisan sonunda Türkiye'ye döndük. Ali, İsmet, Mahir daha sonra döndü. Şam'daki toplantının sonunda yurtdışında korumada bulanan herkesin Türkiye'ye dönme kararı alınmıştı. Bunun nedeni, Türkiye'de artık koşulların giderek değişmeye başlamış olmasıydı. Nitekim Mayıs ayından itibaren bir geçiş süreci başlamış ve siyasi partilerin kurulmasına izin verilmişti. Önce askeri cuntanın devamını sağlaması planlanan Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ardından 24 Ocak Kararlarının mimarı ve askeri yönetimin güvenilir adamı Özal tarafından Anavatan Partisi (ANAP), onun ardından CHP'nin mirasını sürdürmeye çalışan Halkçı Parti (HP), daha sonra Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP), Adalet

Partisi'nin devamı olarak kurulan Büyük Türkiye Partisi (BTP), MHP'nin devamı niteliğinde Muhafazakâr Parti (MP) ve Milli Selamet Partisi'nin devam olarak Refah Partisi (RP) kuruldu. 6 Kasım 1983'de milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı açıklanmıştı.

Bu süreçte fazla ilgi bulmayan bir tartışma kampanyasından sonra 1984 Şubat ayında İkinci Konferans adıyla kararlar alındı. Bu kararlar, Şam toplantısının bir tür yazılı hale getirilmesi ve bunlara örgütün de ortak edilmesi anlamına geliyordu. Bir toplantı olmamış, söz konusu yazılı metin örgütlere gönderilerek onayları alınmıştı. Hiçbir itiraz ve tartışma da olmamıştı, zaten o günkü koşullarda kimsenin itiraz edecek/tartışarak hali de yoktu. Temel sorunlar merkezi düzeyde tartışılmış ve alınan kararlarla çözümlenmişti. Konferans kararları başlıklar halinde şöyleydi: Bir, Konferans kararı olarak ilk defa geçmişin değerlendirilmesi yapıldı. İki, geri çekilme taktiği üzerine tespitler yapıldı. Daha önce anlattığım gibi bu geri çekilme taktiği tartışmalıydı. Bu politikayı uygulayan kişiler olarak ve bu kararı alan insanlar olarak bir kısım çelişkiler, tartışmalar burada somutlandı ve "geri çekilme" başlığı ile yapıldı. Bunun uygulamaları için de bizim uygulamalarımıza yönelik, sekter politikanın doğrudan ve dolaylı ürünü olan, belli başlı bazı uygulama başlıkları vardı. Bu bağlamda, Gebze organından iki kişinin atılması da yine örgütün birlik anlayışına aykırı bir tutum olarak değerlendirildi. Üyelikleri askıya alma kararı anti demokratik bir anlayış olarak eleştirildi. Bu grubun hizip olarak değerlendirilmesi yönünde de eleştiriler yapıldı. İçeri-dışarı sorununun eleştirileri yapıldı. Bunun yüz yüze olmadığından, karşılıklı ön yargıları içeren biraz iletişimsizlikten de kaynaklandığı şeklinde eleştiriler yapıldı. Kadın sorunu ile ilgili bir başlık vardı. Bu başlıkta fazla bir eleştiri olmamakla birlikte, kadınların 12 Eylül'den itibaren örgütsel faaliyetlerde erkeklere yatakçı, koruma pozisyonu gibi bir duruma düştükleri, örgütle ilişkilerinin ev yoldaşlığı, ev arkadaşlığının önüne geçemediği yönünde bir özeleştiri vardı. Bu konuda Mahir'in önerisi ile erkeklerin evde birlikte yaşadıkları kadın arkadaş veya sevgililerine günde bir saat eğitim çalışması yapma zorunluluğu getiren bir karar alınmıştı.

Ulusal sorun üzerine eleştiriler yapıldı. Ulusal sorun konusunda bizim tüzükle birlikte hazırladığımız çalışma veya eylem programında, Kürdistan'da örgütlenme imkânlarının olmadığı yönündeki tespitlerimiz, şoven

bir anlayış olarak görüldü. Esas olarak Ali Demir'den kaynaklanan ve diğer arkadaşların da desteklediği bu eleştiri, ortak örgütlenme anlayışını zedeleyen bir anlayış olarak eleştirildi ve ülke içindeki Politbüro üyeleri özeleştiri yapmaya davet edildi. Sonra 12 Eylül öncesi ve sonrası Kürdistan'daki ilişkilerimiz konusunda uzun tespitler yapıldı. Bunlar, ilk defa Kürdistan'daki konumumuzu belirleyen özeleştiri tespitleriydi.

TKKKÖ kongresi üzerine bir başlıkta "Siyasal programın ve yeni bir tüzük taslağının hazırlanması görevini GMK'ye veren konferans, örgütümüzün 1. Kongresi'nin, ilgili çalışmalarının akabinde toplanmasını karar altına alır. Süre 1,5 yılı geçmeyecek" denilerek örgütsel sürecimizi belirleyen önemli bir karar da vardı. 1984'te alınan, bu bir buçuk yıl içerisinde bir örgüt kongresi toplama kararı, aynı zamanda bizim Politbüro olarak tüzük, program vs. örgütten partiye doğru geçiş, örgüt içerisinde açıklık ilkesinin, örgüt içi demokrasi kurallarının gelişmesi vs. üzerine ısrarımızla oluşan bir şeydi. Yani 1,5 yıl içinde örgütün kongresi toplanacak ve bu konferans kararları ve tüzük aynı zamanda onaydan geçecekti. Hatta orada, bu partileşme süreci konusunda ısrarlı tartışmalar yaptığımı, en azından kendi adıma söyleyebilirim.

Geçici Merkez Komitesi'nin Geçici Komite'ye (GK) ilişkin aldığı karar da önemliydi. Doğan Tarkan örgütten ayrıldıktan sonra eski Öncü İşçi grubundan arkadaşlarıyla birlikte GK adıyla yeniden örgütlemeye başlamıştı. Ekim 1983'te "Kurtuluş TKKKÖ ve Geçici Komite diye ikiye bölünmüştür, tekrar bir araya gelinmesi için bir birlik konferansı yapılmalıdır. Eğer böyle bir şey olursa bu çağrıya uyarız" şeklinde bir açıklama yaptılar. Bu nedenle Konferans'ta TKKKÖ MK, "Kurtuluş platformunu temsil eden tek meşru örgüt TKKKÖ'dür" diye bir karar aldı. Böylece tam bir kopuş oldu, GK Sosyalist İşçi adıyla yoluna devam etti.

Kadın sorunu üzerine "C. Kamil" imzasıyla Mahir'in dergide yayınlanan yazısının, kadın sorununa örgütümüzün yaklaşımını yansıttığı kararı alındı. Genç Kurtuluşçular Birliği (GKB) üzerine alınan kararla da Politbüronun daha önce oluşturduğu GKB onaylandı. Tutuklular ve mahkûmlar üzerine alınan bir karar vardı. Bu kararın önemi şuydu; bizim daha önce Kemal hakkında aldığımız kararın benzeriydi. Çünkü o güne kadar örgütü savunmak diye bir karar almamıştık. Burada hem bundan sonrası için örgü-

tü savunma diye bir karar hem de cezaevlerinde diğer örgütlerle birlikte koşullara karşı ortak direniş anlayışının geliştirilmesi ve sürdürülmesi konusu vardı. Bilindiği gibi o günlerde Kurtuluşçular cezaevlerindeki direniş platformlarında yer alıyordu.

Biraz önce başlıklar halinde anlatmaya çalıştığım II. Konferans kararları yazılı bir şekilde yerel örgütlere gitti, onların onayları alındı ve sonuçta bu kararlar kabul edildi. İtiraz veya muhalefet şerhleri türünde bir şeyler olmadı. O sırada işte ilk defa seçimle bir merkez komitesi seçildi. Seçim olduğu için artık GMK adı kalktı, tüzüğe göre Merkez Komitesi (MK) oldu. Böylece "geçici" kavramı kaldırıldı. Konferans'tan sonra hazırlanan MK çalışma programı, artık örgütün sonraki süreçte yürütmeye çalışacağı yol ve yöntemini belirliyordu. MK seçimiyle birlikte örgütün tarihinde yeni bir aşama başlamıştı. O zamana kadar yedi kişinin kendisini yetkilendirdiği ve sadece kendi aralarında geçerli olan örgüt içi demokrasi kuralları diye ifade edebileceğimiz yapılanma da ortadan kalkmıştı. Yaşanan örgütsel kriz, bazı kayıplara ve ödenmiş bedellere rağmen, krizin fırsata dönüştürülmesi olarak değerlendirilebilirdi. Yaşanmakta olan örgütsel süreç yeni bir yapılanma ve yeni bir dönemin başlangıcı olmuştu. Burada hemen akla "MK seçildi de yerel komiteler neden seçilmedi?" diye bir soru gelebilir. Bu sorunun yanıtı bir özeleştiri şeklinde şöyle olabilir; demek ki biz demokrasiyi hâlâ eksik kavrıyorduk, her şeyi yukarıdan aşağıya doğru uyguluyorduk.

Bu toplantıda kabul edilen belgeler, benim yayınladığım *TKKKÖ Savunması*'nda (Pencere Yayınları-2010) bulunan ve daha önce Kurtuluş Yayınları olarak 1984'de 8 numaralı broşürde yayınlanan tüzük, İkinci Konferans kararları ve MK çalışma programıdır. Onları burada yeniden anlatarak zaman harcamak istemiyorum. Bu konulara ilgi duyanlar bu belgeleri okumalıdır. Bu belgeler Kurtuluş'un yeni bir teorik-siyasal hatta yürüyüşünü göstermesi bakımdan önemlidir. Bu yeni tüzük, daha önce *Kurtuluş Örgütü* tüzüğü olarak Politbüro tarafından hazırlanan tüzük temel alınarak yapılmıştır. Örgütün adı değiştirilerek *Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü* Tüzüğü olmuştur. Tüzüğün altına "TKKKÖ Tüzüğü kongreye kadar geçerlidir" vurgusu yapılmıştır. Ayrıca "Aidatlarla ilgili bir madde ilave edilecek" diye de sonradan bir not düşülmüştür. O hengamede aidat konusunu bile unutmuşuz.

Merkez Komitesi seçimi

Konferans kararlarında MK seçimi üzerine de şöyle denilmişti: "Örgütümüzün içinde bulunduğu özel koşullar nedeniyle bir defaya mahsus olmak üzere MK, TKKKÖ'nün bütün üyelerinin doğrudan oyuyla seçilecektir". Ancak doğrudan oy derken, herkesin bir araya toplanıp kongre yapılacağı ve herkesin tek tek oy kullanacağı durumdan söz edilmiyordu. Böyle bir kongre yapılsa tabii ki daha iyi olur, insanlar yüz yüze gelerek sorunları birlikte tartışır ve birlikte karar alırlardı. Fakat illegal çalışmada ve gizli bir örgütte seçimler böyle yapılmaz, temsil düzeyinde katılan insanlar tarafından gizli oy açık sayım esasına göre yapılır. Özel koşullar ne olursa olsun demokratik haklar sınırlanamaz. Üstelik böyle bir seçim, bir örgütsel krizin ardından, önyargıların geliştiği, farklılıkların baskılandığı bir ortamda yapılıyordu. Belli sayıda aday vardı, yedi kişilik bir organ düşünülmesine karşın bu kadar aday bile yoktu. Seçim tek tek kişilerin oyları üzerinden olacaktı ama tek bir liste vardı. Kullanılan oylar en çok oydan en az oy alana kadar bir sıralama yapmaktan öteye gitmezdi. Neyse, oylar zarflarla toplandı, sonra açılıp adayların huzurunda sayıldı. Yüksek oyları iki yıldan beri yurtdışında olan eski GMK üyeleri alarak seçildiler. Yurtiçinde kalan ve bir sürü örgütsel sorunla yüz yüze geldikleri için yıprananlar/yıpratılanlar daha az oy alarak seçildiler. Her şeye karşın bu seçim kararı, örgütün geleceği bakımından tarihi bir aşama sayılabilirdi.

Eski merkez komitesi üyelerinin tümünün aday olması ve seçime katılması kararlaştırıldı; yani Şaban, İlhami, Mahir, Ali, İrfan, Seyfi ve İsmet aday olacaktı. Ancak bu arada İlhami yakalanarak tutuklandı, İsmet'in ise seçim gündeme geldiğinde aday olması bekleniyordu, aksine bir şey söylememişti ancak adaylıklar ilan edilmeyc başlandığında, yani son anda aday olmadı. Bu aynı zamanda İsmet'in yavaş yavaş örgütten kopma sürecine girmesi anlamına geliyordu. Nitekim bir süre sonra Doğan Tarkan ve arkadaşlarının oluşturduğu örgütlenmeye katılacaktı. Böylece Merkez Komitesi adayları beşe düştü ve sonuçta bu beş kişi seçildi.

Seçimden sonra yapılan toplantıda Mahir'in yurtdışına gitmesi için İrfan bir öneri yaptı. Gerekçesi şartların henüz değişmediği Mahir'in eski tarzda yurtdışında korumaya alınması şeklindeydi. Öneriyi Ali, İrfan ve Seyfi destekledi. Mahir de gitmek istediğini söyledi. Diğer arkadaşlar da destekledi-

ler. Ben gitsin mi gitmesin mi şeklinde bir tartışma yapmadım, çünkü daha önceki dönemde içeri-dışarı sorunsalının tartışılması sırasında bana karşı oluşmuş önyargılar vardı; tartışmadım, daha doğrusu onaylamak zorunda kaldım. Kemal ve İlhami cezaevinde tutuklu oldukları için, geriye beş kişi

Öte yandan 1984 yılı, aynı zamanda Türkiye ve Kürdistan'ın siyasal tarihinde PKK'nin devrimci bir atılımıyla silahlı bir isyan hareketini başlatma dönemiydi. Daha önce de karşılaştığım birçok arkadaş, "O dönem siz ne düşünüyordunuz?" gibi sorular sordu. Aynı şekilde cezaevindeki Kürt arkadaşların sorularına ve eleştirilerine maruz kaldım. Biz 84 başında seçimi yapıyoruz, yeni MK'mızı kuruyoruz, konferans için bir tartışma kampanyası sürdürüyoruz. Bundan bir süre sonra, 15 Ağustos'ta PKK'nın isyan hareketi başlıyor. Kürdistan konusundaki tezlerimize rağmen, biz bu olayı kendi aramızda bile tartışmıyoruz, bir durum değerlendirmesi yapmıyoruz. Ali Demir ile birkaç kez konuştuğumu hatırlıyorum. Ali bu olayı ciddiye almıyor ve başlar biter, daha ileriye gidemez, falan diyordu. Diğer arkadaşların da benzer tavırları olduğunu hatırlıyorum. Ben de onlardan pek farklı düşünmüyordum. 12 Eylül'den sonra Kürdistan'da bir güç olamayacağımız anlaşıldıktan sonra, galiba ben de konuya fazla kafa yormuyordum. Zaten Kürdistan'daki koşulları da bilmiyordum, 1970 yılından beri Kürdistan'a hiç gitmemiştim. Sonuç olarak, PKK'nin bu eylemine karşı, "Bu iyi bir şeydir, yeni bir dönem başlatabilir ya da onu desteklemek gerekir" şeklinde bir tavrımız olmadı. Yazılı eleştirel tavrımız da olmadı; ama eylemi zamansız ve sürekliliği olmayacak bir silahlı kalkışma gibi değerlendirdiğimiz söylenebilir. 1985'te cezaevindeyken orada arkadaşlarla konuşuyorduk, tartışıyorduk. Ayrıca Metris'teki diğer siyasetlerle de tartışıyordum. PKK'nin çıkışını hiç kimse ciddiye almıyordu. Bu aynı zamanda sosyalist hareketin PKK'ye dönük önyargısından ve Kürt sorununa karşı sosyal şoven anlayışından kaynaklanıyordu. İlginçtir, PKK'nin bu eylemiyle başarılı olacağı konusunda bir tek kişinin öngörüsü oldu. Türkiye'de ulusal onuru kırılmış ve tarihinin en büyük soykırımına uğramış bir ulusun devrimcilerinden olan, yani Ermeni kökenli ve TSİP geleneğinden Kurtuluş'a katılan Haldun Karyol'un, "Bu iş yürüyebilir, Türkiye'de böyle şartlar var" dediğini hatırlıyorum.

Soygunlara başlama kararı

1983 yazında, yani henüz MK seçimi yapılmadan önce GMK üyeleri olarak –ben, İlhami, Mahir, Ali, İsmet, İrfan ve Seyfi– Erdek'te eşlerimizle birlikte tatil yapıyor görüntüsü verecek şekilde bir hafta süren bir toplantı yaptık. Bu toplantıda durumumuzu yeniden değerlendirdik. O günlerde paralar suyunu çekmişti, yurt dışındaki GMK üyeleri Türkiye'ye dönmüş ve yurt dışında koruma dönemi bitmişti. Filistin'den Avrupa'ya gidenlerin orada kalacak gibi bir pozisyonları vardı, onlar da belki çağırılabilirdi. Örgütün toparlanmasını, yayın çıkarılmasını falan konuşurken mali-maddi sorunlar kendisini dayattığı için para işini konuşmaya başladık. İnsanların geçim dertleri vardı. "Nedir çözümü?" derken, ben yeniden soygunlara başlamaktan başka çözüm olmadığını söyledim. 12 Eylül'den sonra soygunlar bırakılmıştı, yapılan bir operasyonda da bu ekipten çok sayıda tutuklanan olmuştu. Ardından yakalanmayan eski soygun ekibinden bazı arkadaşlar Suriye'ye gönderilmişti. Ben dahil hemen herkes soygundan başka çözüm olmayacağı yönünde görüş belirttik. Buna karşı hiç kimse bir alternatif sunmadı veya sunamadı. Yurt dışında birikmiş paramız, kasamız ve bir ticari faaliyetimiz filan yok. "Yurt dışına çok sayıda insan gitti, diğer örgütler teşkilatlar kurdular, biz bunu becerebilir miyiz?" gibi şeyler konuştuğumuzu hatırlıyorum ama bu konuda hiçbir somut adım atılmamıştı. Soygun işleriyle kimin ilgileneceği konuşulmaya başlanınca, herkesin aklına İlhami geldi. Herkesten önce İsmet, bu işle ilgili olan İlhami'yi önerdi. İlhami 12 Eylül öncesinde soygun işlerini GMK adına yürütüyordu. Koordinasyonunu Doğan Fırtına'nın yaptığı iyi bir ekip vardı. İlhami de GMK adına sorumlu konumdaydı. İlhami, "Ben artık bu işi yapmak istemiyorum" diyerek öneriyi kabul etmedi. İlhami ilk defa görev kabul etmeme tavrı göstermişti. O zamana kadar hiç "yapmam, yapamam" dediğini hatırlamıyorum, bu nedenle dikkatimi çekmişti. "Peki, bu işi kim yapacak?" diye soruldu. Bunun üzerine ortada bir suskunluk oldu, ardından İlhami, "Şaban yapsın" dedi. Diğer arkadaşlar da benim illegal koşullara uyum konusunda daha tecrübeli olduğumu filan söyleyerek bu öneriyi destekledi. O sıralar benim üzerinden sürdürülen spekülasyonların farkında olarak, bu öneriyi, aynı zamanda arkadaşların bana güveni diye değerlendirip kabul ettim. Zaten başka alternatif de yok gibiydi. İlhami çok kesin konuşmuştu, ikna edilecek gibi değildi.

Bu iş için ilk aklımıza gelen eski soygun ekibini Suriye'den çağırmak oldu. Ancak Azmi Pat'ın dışında bu ekipten hiç kimse yeni görev kabul etmedi. Azmi ile konuşarak ve onun önerisiyle beş kişilik yeni bir ekip oluşturmaya giriştik. Eski soygun ekibinin örgütle fazla bağları olmadığı için, onların ne yaptığını kimse bilmezdi, onlar da örgütün diğer unsurlarını fazla bilmezdi. Bu nedenle Azmi ile konuşurken ilk aklımıza gelen Azmi'nin de tanıdığı bazı isimler oldu. Nitekim benim ve onun düşündüğü bazı isimlerle konuştuk ve bir ekip oluştu. Ancak şoför sorunu çıktı. Azmi aynı zamanda iyi bir şoförddü ama Azmi'nin bu işteki tecrübelerinden dolayı şoförlük değil de işin yöneticisi ve işi çekip çeviren kişi konumunda olması gerektiği için şoför aramaya başladık. Birkaç kişi üzerinden konuştuk ve sonuçta İstanbul trafiğini iyi bilen bir şoför de bulduk ama daha ilk soygunda şoförün heyecanı yüzünden ekip az kalsın yakalanma durumuyla yüz yüze gelince Azmi şoförlüğü de üstlendi. Hem şoför hem grubun lideri konumunda çalıştı. Bu arada, gruba girip başarısız olduğu için değiştirilen arkadaşlar da oldu. Sonunda beş kişilik bir ekip olarak faaliyete devam edildi. Lojistik işlerde ise İbrahim İnci yardımcı oldu.

Tutuklamalar nedeniyle kadrolarımız epeyce azaldığı için zaten ekibi bile zar-zor kurmuştuk. Eskiden olduğu gibi merkezden sorumlu kişi ile soygun ekibi arasında koordinasyon sağlayacak biri yoktu. Bu nedenle Azmi ile düzenli olarak ve zaman zaman da ekibin tümüyle ben doğrudan görüşüyordum. Bu arada daha soygunlar başlamadan sanırım bir tesadüf veya bir takip nedeniyle İlhami tek başına yakalanmış, Politbüro ben, Ali ve İrfan'dan oluşuyordu. Seyfi ise hem MK üyesi hem de İstanbul Komitesi Sekreteri olarak çalışıyordu. İlhami'nin gerek yakalanma biçimi ve gerekse faaliyetimizin biraz daha açık hale gelmesinden dolayı operasyonların merkeze doğru geliştiği yönünde değerlendirmeler yaptık ama soygunlara başlamakla ilgili kararımızı değiştirmedik. Yurtdışından bütün kadroların gelmiş olması ve soygunlardan dolayı polisin üzerimizdeki baskısının ya da operasyonların devam edeceğini düşünüyorduk, daha sıkı tedbirler alınması için örgütlere uyarılar da yapıyorduk. Ama bunlara herkesin uyduğu söylenemezdi. İlhami'den bir süre sonra Nisan 1984'teki yeni bir operasyonda Seyfi Öngider de yakalanmıştı.

İllegal yaşıyorduk ama operasyonlarda zaman zaman teğet geçmeler oluyordu. Her operasyon zaten polise yeni bir bilgi, yeni bir açık veriyordu. İkincisi, bizim Şam'dan dönüşümüzün polisin dikkatini çekmemesi mümkün değildi. Bir anda Suriye'yi boşaltmıştık. O zaman düşünemedik, bunun istihbaratının devlete ulaşmaması mümkün değildi. Bu durum o zaman aklımıza gelmemişti. Aklımıza gelse bile bunu çok da dikkate alır mıydık, bilemiyorum. Herhalde almazdık. Örgütsel faaliyete devam etmemiz gerekiyordu. Bu konuda bir not düşmek istiyorum: Yakalandığımda bana Mahir Sayın ve Burhan Tanrıverdi ile Galatasaray Lisesi'nin yanındaki muhallebicinin önünde ve İstiklal Caddesi'nde çekilmiş resimlerimizi gösterdiklerinde nasıl bir durumda olduğumuzu anlamıştım. Mahir MK'da alınan karar doğrultusunda bir süre sonra yurtdışına çıkmıştı.

Bu arada soygunlara devam ediyorduk. Polis *Hürriyet* gazetesi kanalıyla olayın failleri olarak başka örgütleri ve kişileri göstererek bizim rahatlamamızı sağlamaya ve böylelikle açık vermemize çalışıyordu. Daha önce polise yakalanan bazı arkadaşların cezaevinden gönderdikleri bazı haberlere göre de polis soygunları bizim yaptığımızı biliyordu. Polis, sorgularda bu işi ancak Kurtuluşçular yapabilir, gibi yorumlar yapıyormuş. Öte yandan yapılan soygunlarda fazla para çıkmıyor, el konulan paralar kısa zamanda tükeniyordu. Bu nedenle Azmi'nin önerisiyle bir büyük sorgun yapıp büyükçe bir paraya el koyarak soygunlara ara vermeyi planlamıştık.

Büyük soygun ve büyük operasyon

Başbakan Turgut Özal'ın yurtdışı görüşmelerini jetonlu telefonlarla yapılmasını sağlamasından sonra, sanırım 1984 sonbaharından itibaren Mahir'le telefon görüşmeleri başlamıştı. Mahir'le görüşmeleri İrfan yapıyordu. Mahir İstanbul'dayken İrfan'ın evinde kaldığı için iyi bir muhabbetleri vardı. Bu sırada mektuplaşma işi çıkmıştı. Dergiye yazı göndermek için –o sırada illegal olarak dergi çıkıyordu– Mahir bir görüşmede İrfan'dan mektuplaşmak için sağlam bir adres istiyor. Mahir'in yazıları da çıkacak. İrfan'la görüşmemizde bana, Mahir'in adres istediğini ve bulduğu sağlam bir adresi vereceğini söyledi. Ben de, "Bu adresi sakın mektupla falan gönderme, telefonda söyle" dedim. Tamam diyerek Şişli postanesine yakın bir yerde ayrıldık. İrfan postaneye giriyor, telefonda kuyruk var, o zaman öyle uzun sıralar olu-

yordu, insanlar uzun konuşmalar yapıyorlardı. İrfan'ın yakın saatlerde randevusu olduğu için beklemeden postaneden bir posta kartı alıyor, arkasına adresi yazıyor ve kutusuna atıyor. Daha sonra da hatasını anlıyor ve bunu bana söylemiyor, ama Ali'ye söylüyor. Ali de "Şaban'a söylemeyelim çok sorun yapar bunu" diyor. Oysa söylenseydi ve bu işi konuşsaydık önüne geçebilirdik. Mahir'i uyarırdık, o adresi kullanmamasını isterdik. İrfan'ın verdiği Karaköy Bankalar Caddesi'nde bulunan bir muhasebe bürosuymuş. Büronun sahibi ile de düzenli ilişkisi var, yani sık görüşüyor. Mahir'in mektupları oraya geliyor, oradan da İrfan'a ulaşıyor. Böylelikle İrfan üzerinden polis takibi başlıyor. Sonuç büyük operasyon denilen Nisan 1985'teki Kurtuluş operasyonu başlatılıyor.

İrfan'a "Adresi sakın mektupla gönderme, telefonla söyle" dememin özel bir nedeni vardı. O günlerde sokakta tesadüfen karşılaştığım Rızgari'den bir arkadaşla muhabbet ederken, bana "Dikkat edin, yurt dışından bize bir haber geldi, yurt dışına giden-gelen mektuplar okunuyor, telefonlar da dinleniyor. Hatta uzun telefon konuşmaları da dinleniyormuş" dedi. Bu durumu teyit etmek için daha önce PTT'de çalışan bir arkadaşımızla konuştum. Bana bunların teknik olarak mümkün olduğunu söyledi. Bunun üzerine Politbüro toplantısında Ali ve İrfan'a durumu anlatarak bundan böyle dikkatli olmamız gerektiğini söylemiştim. Bunu üzerine, MİT elinde bulunan (yurtdışı) adreslerine gönderilen mektupların özel yöntemlerle açılıp okunabileceği, oradan gelen mektupların da aynı şekilde izlenebileceği, jetonlu telefonların PTT'nin ana merkezinden dinlenebileceği gibi değerlendirmeler yaptıktan sonra, Mahir'in de farklı bir adres vermesi ve mektup, jetonlu telefonlarla kısa-öz konuşmalar yapılması kararı almıştık.

Soygunlar sırasında ben Politbürodaki arkadaşlarla yaklaşık bir ay önceden ilişkilerimi koparıyor, hiç kimse ile ilişki kurmuyor, uzun dönemli ve yedekli randevu vererek, soygun tamamlandıktan sonra yeniden bağlantıya geçiyordum. Hatta o zaman geliştirdiğimiz yöntemler vardı, üst geçitlerden, tünellerden geçerek, birbirini uzaktan izleyerek, arkası sağlama alarak falan filan. Soygun ekibi olarak biz de bu arada büyük bir soygun planı üzerinde çalışmaya başladık. Bu büyük soygunla para sorunumuzu kökten çözmeyi umuyoruz. Bunun için Taksim'de, Atatürk Kültür Merkezi'nin biraz ilerisindeki Pakistan Bank of Credit and Commerce Bankası üzerinde çalışmaya

başladık. Burası yer olarak uygun bulunmuştu. Detaylı çalışmalardan sonra bu soygun başarıyla yapıldı. Soygun kamuoyunda büyük bir yankı yaptı. Yaklaşık bir aydan beri ilişkilerimi dondurduğum Ali ve İrfan'la soygundan üç gün sonra önceden kararlaştırdığımız, bir yerde -Nişantaşı'ndaki bir kahvede- görüştük. Arkadaşlar durumun sıkışık olduğunu söyleyerek para istediler. Biraz acele etmeyelim, paranın ne kadar olduğunu bugün Azmi'den öğreneceğim, dedim, onlar "Para lazım" dediler. Bunun üzerine "Sizden sonra Azmi'nin randevusuna gideceğim, bana para getirecek, size de iki gün sonra para verebilirim" dedim. Çay falan içtikten ve son bir aylık örgütsel bilgiler aldıktan sonra onlardan ayrıldım. Nişantaşı'nda sokağın köşesinde Sirkeci dolmuş durağı vardı. Oturduğumuz kafe bu durağa yakındı. Kafeden çıkıp doğrudan dolmuş durağına gittim, üç, beş kişilik kuyruk vardı, dolmuşa bindim. Trafik açık olduğu için Karaköy'e çabuk vardık. Çevrede biraz dolaşarak zaman geçirdim.

Azmi ile randevumuz saat 18.00'de Mısır Çarşısı'ndaydı. Mısır Çarşısı'na giriyoruz, birkaç defa gidip geliyoruz, sonra ara sokaklara dalıyoruz, dolaşıyoruz, sonra uygun bir yerde karşılaşmış gibi yapıyoruz. İnsanların yoğun olduğu bir yer ama birbirimizin kontrolünü yapılabiliyor, takipleri de atlatabiliyoruz. Bu buluşmalarda zaten fazla konuşmuyor, para alış verişi yeni randevu günü-saati filan ayarlayarak ayrılıyoruz. Azmi de elinde poşetle geldi. Rutin bir şekilde dolaşmaya başladık. Sonra bir yerde elindeki poşeti aldım, elime de bir kâğıt sıkıştırdı. Azmi bir tarafa gitti, ben diğer tarafa... Ben o zaman Sarıyer'de oturuyordum, soygun zamanları otobüs, taksi, dolmuş arandığı için, denizden gidiyordum. Eminönü'nden direkt Sarıyer vapuruna bineceğim fakat daha kalkmasına zaman olduğu için Mısır Çarşısı'nın yanındaki bir markete girdim, alış veriş yapmaya başladım, zeytin, peynir alıp elimdeki poşetin içine doldurdum. Azmi'nin paranın dökümünü gösteren kâğıdı da poşetin içerisine atmıştım. Bir-iki şey daha almaya çalışırken, dışarıda bir patırtı koptu, bağırtı oldu, arkama bir döndüm ki Azmi'nin üzerine atlamışlar, Azmi yerlerde sürükleniyor. Azmi'den ayrılalı 15-20 dakika olmuştu, hemen aklıma takip olduğu geldi. Elimdeki poşetle hemen marketin kapısına doğru yöneldim, çıkmaya çalıştım, baktım kapı tutulmuş, dört sivil birden üzerime atladı, yere yatırdılar, birisi arkamdan sarıldı, biri silah aramaya başladı. Biri de kafamı kollarının arasına alıp sık-

maya başladı. Sürükleyerek marketin önüne çıkardılar. Bu arada "Kahrolsun faşistler" diye slogan atmaya başladım, Azmi beni duysun diye düşünüyordum. Ağzımı falan kapatarak yere yatırdılar ve bir süre öylece tuttular. Bu arada toplanan kalabalığı dağıttıktan sonra montumu kafama geçirerek beni bir arabayla emniyete götürdüler.

Erkan Mete: Bu, Şaban İba!

Gayrettepe'de Azmi'yi ve beni, gözlerimiz bağlı ve sandalyede ellerimiz arkadan kelepçeli olarak bir odaya koydular. Bize adlarımızı filan soruyorlar. Hüviyetlerimizde yazıyor falan diyoruz. Cebimizde sağlam hüviyetlerimiz var. Belki tesadüfen alınmışızdır, falan diye düşünüyorum, Azmi de öyle düşünüyormuş. Bu arada odaya girip çıkan birileri oluyor. Ayak seslerinden bunu anlıyoruz. Bir ara, sesinden tanıdığım Erkan Mete, "Bu Şaban İba" dedi. Birisi "Emin misin?" dedi, Erkan da "Elbette!" dedi. Erken Mete'yi yakın zamanlarda bir kez Harbiye'de yürürken, bir kez de Divan Oteli pastanesinde otururken dışarıdan görmüştüm. Yani o zamanlar İstanbul'daydı. Aradan bir zaman geçtikten sonra biri daha geldi, "Ya tamam bu bizim Şaban" dedi. Ona da "Emin misin?" diye sordular, "Evet, eminim" dedi, sonra da türkü söylüyormuş gibi, "Develi daylar, her yerin oynar" diyerek gitti. Bunun bir mesaj olduğunu, en azından bu kişinin Develili olduğunu anladım. Uzun yıllar sonra bu kişinin, ortaokuldaki arkadaşlarımdan, daha sonra siyasi polis olan biri olduğunu öğrendim, kendisiyle konuştum, meğer emin olmak için onu bulup getirmişler. Sonra Azmi ile beni ayırdılar.

Gece veya akşam geç vakitte gözaltına alınanların çoğaldığı fark ettim. Ali'nin ve İrfan'ın sesi geliyor bir yerlerden. Ayrıca kadınların sesleri geliyordu. İstanbul Komitesinden arkadaşları, seslerinden tanıyorum. Bayağı kalabalık bir operasyon olduğu anlaşılıyordu. Bir ara peş peşe soygun ekibinden bazı arkadaşları getirerek benimle yüzleştirdiler. Daha doğrusu benim tanıyıp tanımadığımı sordular. Meğerse beş kişilik ekipten üçünün randevusu varmış ve yakalanmışlar. Beş kişilik ekipten ikisi kaçmıştı ama üçü yakalanmıştı.

Bana ilk planda örgütü, MK'yı filan soruyorlar. Daha sonra soygun işlerini sorguladılar. Ben sürekli olarak bu operasyonun nereden geldiğini, hem soygun işinin hem de örgütün nasıl böyle faka bastığını düşünüyorum. O

günkü pratiğimi düşünüyorum, evden çıkmış, önce Ali ve İrfan'la görüşmüş, daha sonra da Azmi ile buluşmuştum.

32 gün emniyette kaldıktan sonra ifadelerin yazılması aşamasına gelince, Ali, İrfan, ben üçümüz ellerimiz ve gözlerimiz bağlı bir şekilde bir odada, birer sandalyede bekliyoruz. Bir ara odada bir sessizlik oldu, sanki bizden başka kimse yokmuş gibi oldu. Arkadaşlara, "Operasyonun nasıl olduğunu biliyor musunuz?" diye sordum. "Çözemedim, nasıl oldu, nereden yedik bu operasyonu" dedim. Kısa bir sessizlikten sonra Ali, "Ben biliyorum ama şimdi burada konuşmak olmaz" dedi. "Evet, burada konuşmak olmaz sadece merak ettim. Bir bağlantı kuramıyorum" dedim. Birçok insan gözaltına alınmış. Yüz yüze gelmedik ama ifadeleri filan duyuyoruz, bir de hücreler var, tuvalete gidip gelirken görüyorsun. Bir sürü insan var hücrelerde. Ankara'da, İzmir'de operasyon olduğunu da anlıyoruz. Kemal'in eşi Gönül'de var. İrfan, "Evet, ben de biliyorum ama sana sonra anlatırız. Takipten bu hale geldik" dedi. Selimiye'ye gittiğimizde konuştuk. Durum özetle şöyleydi: İrfan demin anlattığım mektup adresi nedeniyle takibe alınıyor, bir aydan fazla bir süre takip ediliyor. Ben soygunlar nedeniyle onlardan kopuk olmasam ben de bir şekilde o takibin içine gireceğim. Takip önce İrfan'a, İrfan'dan Ali'ye gelmiş, o ara dergi çıkıyor, dağıtımı falan yapılıyor. Ankara ve İzmir'le görüşmeler oluyor. Bu nedenle İrfan ve Ali'den Ankara ve İzmir'e ulaşılıyor. Bu takiple tümüyle Kurtuluş'u çökertme operasyonuna hazırlanılıyor. Sadece bana ve soygun ekibine ulaşılamıyor.

O ara bizim soygun oluyor ve bu soygun İçişleri Bakanı'nı harekete geçiriyor. Bakan faillerin bulunmasını istiyor. Polis müdürleri biraz bekleyelim filan diyorlar, Bakan "Bu prestij meselesi" deyince harekete geçiyorlar. Bunları, MİT'ten olduğunu sandığım birinin bir ara benimle yaptığı ideolojik ve siyasal tartışma ağırlıklı bir sorgulamada –bu adamın Kurtuluş hakkında çok şey bildiği ve bazı yazılarımızı da okuduğu anlaşıyordu– anlattıklarından öğrenmiştim. Sonuç olarak bu operasyon 12 Eylül'den sonra karşılaştığımız en ciddi operasyondu. Bütün MK ve soygun ekibinin çoğu, İstanbul, Ankara ve İzmir'deki kadroların büyük çoğunluğu yakalanmıştı. Çok titiz olmamıza rağmen operasyonun gerçekleşme biçimi, takipler falan çok vahimdi. Bütün Merkez Komitesi cezaevine girdi, yurtdışında Mahir kaldı, yerellerde de az sayıda kadro kaldı.

Cezaevi ve mahkeme

Gayrettepe'den önce Selimiye'deki askeri gözaltı merkezine gönderildik. Selimiye'de askeri savcılığa ve mahkemeye çıkarıldıktan sonra büyük çoğunluğumuz tutuklandı. Burada yaklaşık iki ay kaldıktan sonra Metris Cezaevi'ne sevk edildik. Metris'e vardığımızda tek tip elbise giyenler, giymeyenler ve İstiklal marşı söyleyenler şeklinde bölümler vardı. O zaman ilk yakalanıp gelenler üç-beş gün elbisesizler bölümüne geçmiyordu, avukat görüşmesi yapıyor, eğer mümkünse aileleriyle görüşüyor ondan sonra elbisesizler bölümüne geçiyorlardı. Ben bunu yaptım, avukat geldi görüştük, beş-altı gün sonra elbisesizler bölümüne geçtim. Sabah sayıma geldiklerinde cezaevinden verilen tek tip elbiseyi geri verip, Sibirya denilen Metris'in öbür bölümüne geçtim. Diğer arkadaşların hiç biri elbise giyilmeyen bölüme geçmedi. Sibirya denilen bölümde bir ay tek kişilik bir hücrede kaldıktan sonra 15-16 kişilik bir koğuşa verildim, bu koğuşta Kurtuluşçulardan Hasan Akın vardı. Bu bölümde çok sayıda Kurtuluşçu da bulunuyordu. İlk mahkemeye elbisesiz çıktığım için salondan atıldım. Metris'te uzun zamandan beri devam eden tek tip elbise sorunu çözüldü, daha doğrusu devlet bu uygulamadan vazgeçmek zorunda kaldı. İtirafçıların çoğunlukta olduğu İstiklal Marşı filan söylenen bölümün dışındaki iki bölüm birleştirildi. Metris'teki büyük firarın ardından Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'ne sevk edildik. Artık bu cezaevinde bütün Kurtuluşçular aynı blokta kalmaya başladık.

Bir süre sonra ben ve bazı arkadaşlar yargılandığımız davadan tefrik edilerek daha önceden görülmekte olan ve soyguncular davası olarak bilinen Doğan Fırtına, Fethi Aktaş ve İbrahim İnci'lerin yargılandığı davaya dahil edildik ve idamla yargılandık. Politbüronun diğer iki üyesi Ali ve İrfan öbür davada yargılandı. Bir hayli uzun süren bu davanın sorgu bölümünde bu operasyonda iyi bir sınav veremediğimi ifade ederek özeleştiri yaptım. Savunma aşamasında da, örgütün tüzüğünü, amacını, siyasal programı ve hedeflerini ifade eden siyasi bir savunma yaptım. Bu belgeler *TKK-KÖ Savunması* adlı kitabımda var. Örgütü savunmak benim için devrimci bir görev ve sorumluluktu. İkinci Konferans ve ondan önce de Politbüro döneminde alınan kararlara uygun davrandım. Soygun ekibimizden Azmi ve bir arkadaş daha örgüt üyesi olduklarını söyleyerek bu kararlara uygun davrandı.

Son olarak ne söylemek istersin?

Son olarak şunu söylemek isterim ki, Kurtuluş'un kurucularından biri olarak yaşadığımız ideolojik, siyasal, örgütsel tarihsel sürecin bir muhasebesini yapamadık. Şu anda yapılmakta olan sözlü tarih çalışmasının buna ne kadar katkısı olacağını bilemiyorum. Başka ülke deneylerinden de öğrendiğimiz gibi işin doğrusu, Kurtuluş'un 40 yıllık sürecinin herhangi bir düzeyinde rol alanlar, yaşadıklarını yazmalı, anlatmalı ve gerçek yargıyı tarihe bırakmalıdır. Kuşkusuz herkesin yazdığı kendi tarihi olacaktır. Bu görüşmeyi kabul ettim, çünkü sürecin asli sorumlularından biri olarak yaşadıklarımın, tecrübelerimin ve bundan çıkarılabilecek derslerin bizden sonraki kuşaklara aktarılmasını istedim. ■

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADYÖD: Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği. 1974 sonrasında devrimci üniversite öğrencilerinin örgütlenmesi için Ankara'da kurulan dernek, İstanbul'da ise İYÖKD (İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği) kuruldu. Daha sonra açılan davalar ve kapatmalar üzerine AYÖD (Ankara Yüksek Öğrenim derneği) ve İYÖD (İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği) olarak devam ettiler. Başlangıçta hemen bütün devrimci öğrencilerin içinde yer aldığı kitle örgütü niteliğinde olan dernekler, 1976 sonrasında parçalandı ve hemen her siyasi eğilim kendi derneğini kurdu.

AEP: Arnavutluk Emek Partisi

AP: Adalet Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CIA: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı

ÇKP: Çin Komünist Partisi

DAL: Derinlemesine Araştırma Laboratuvarı. Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde 12 Eylülden hemen önce oluşturulan ve 12 Eylül sonrası tüm sol, muhalif kesimlerin işkenceli sorgularını yürüten Derin Araştırma Laboratuvarı adlı birim

DDKO: Devrimci Doğu Kültür Ocakları. 1969 yılında daha çok Kürt gençlerinin örgütlenmesi için kurulmuştur. İlk şubesi Diyarbakır'da açılmış ve ardından pek çok şehir ve kasabaya yayılmıştır. 12 Mart döneminde kapatılmış ve üyeleri yargılanmıştır.

DEV-GENÇ: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu

DEV-LİS: Devrimci Liseliler. 1969 yılında Dev-Genç'li devrimcilerin kurduğu bir lise örgütlenmesidir. 1974 sonrası yeniden kurularak dernekleşmiştir. Kurtuluş hareketi içerisinde yer almıştır.

DEV-SOL: Devrimci Sol

DGB: Devrimci Gençlik Birliği:

DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi

DHD: Demokratik Halk Devrimi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DÖB: Devrimci Öğrenciler Birliği. 1968' de İstanbul'da Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından kurulan devrimci gençlik örgütü. 1978 yılında İstanbul'daki Kurtuluşçu üniversite öğrencileri tarafından DÖB yeniden kuruldu. İlk başkanı Seyfi Öngider, sonra Ahmet Kaya oldu.

DP: Demokrat Parti

DY veya DEV-YOL: Devrimci Yol

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu. Üniversitelerde TİP'in gençlik örgütü olarak düşünülmüş ve kurulmuş sol gençlik örgütlenmesi. Daha sonra TİP'ten bağımsızlaşmış ve 1969'da Dev-Genç'e dönüşmüştür.

GMK: Geçici Merkez Komite

GSB: Genç Sosyalistler Birliği. Çoğunlukla THKP-C ile ilişkide bulunmuş gençlerin öncülüğünde kurulan ve özellikli işçi, emekçi gençler içinde hızla yayılan bir devrimci gençlik örgütlenmesi. Kurtuluş'la görüşmelerde bulunmalarına rağmen daha sonra büyük çoğunlukla TKP'ye katıldılar.

HDÖ: Halkın Devrimci Öncüleri

HK: Halkın Kurtuluşu

HY: Halkın Yolu

İGD: İlerici Gençler Derneği. 1970'li yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) gençlik örgütü.

İYÖKD: İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

KDP: Kürdistan Demokrat Partisi. Güney Kürdistan'da Barzani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

KUK: Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları adını taşıyan ve 12 Eylül öncesinde yaygın kitle temeline sahip bir Kürt örgütü. PKK ile zaman zaman ciddi silahlı çatışmalar içine girmiştir. 12 Eylül sonrasında dağılmıştır.

KYB: Kürdistan Yurtseverler Birliği. Güney Kürdistan'da Celal Talabani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

MC: Milliyetçi Cephe Hükümeti

KSD: Kurtuluş Sosyalist Dergi

MDD: Milli Demokratik Devrim
MİT: Milli İstihbarat Teşkilâtı
MLSP-B: Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği
ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ODTÜ-DER: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrencileri Kültür ve Dayanışma Derneği
ODTÜ-MFÖD: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğrenci Derneği
ODTÜ-ÖTK: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrencileri/Öğrenci Temsilciliği Konseyi
PASS: Politikleşmiş Askeri Savaş Stretejisi
PDA: Proleter Devrimci Aydınlık
PKK: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RSDİP: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi
SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SBF-DER: Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrencileri Dayanışma Derneği
SBKP: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SD: Sosyalist Devrim
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞEH-DER: Farklı şehirlerden Ankara'ya üniversitede okumak üzere gelen öğrencilerin kurdukları şehir derneklerinin ortaklaşa kullandıkları mekâna verdikleri ad.
TDKP: Türkiye Devrimci Komünist Partisi
TDY: Türkiye Devriminin Yolu
TEP: Türkiye Emekçi Partisi
THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKO-GMK: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu-Geçici Merkez Komitesi
THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TİKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
TİKP: Türkiye İşçi Köylü Partisi
TİP: Türkiye İşçi Partisi
TKEP: Türkiye Komünist Emek Partisi
TKF: Türkiye Komünist Fırkası
TKP: Türkiye Komünist Partisi
TKP-ML: Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist
TMGT: Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı
TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÖB-DER: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası. 1970'te kuruldu. 12 Mart döneminde kapatıldı. Daha sonra yerine TÖB-DER kuruldu.
TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi
TDAS: Türkiye Devriminin Acil Sorunları
TÜM-DER: Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜS-DER: Tüm Sağlık Personeli Derneği
UKTH: Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı

Ertuğrul Kürkçü

PRATİĞİN AKLI TEORİNİN HEYECANI

İlkokuldan beri mimar olmak istemiştim, o yüzden merkezi sistemle ilgilenmemiş, gözü kara biçimde yalnızca ODTÜ Mimarlık sınavlarına girmiştim. 1969'da boykot ve işgaller biterken, bir yüksek lisans öğrencisi-asistan arkadaşımız bir tartışmada 'Karar vermemiz lazım' dedi, 'devrimci mi olacaksınız, mimar mı? İkisi birden olunamaz, ben mimar olacağım. Siz devrimci olacaksanız bu böyle süremez, ben mimar olacaksam devrimciymişim gibi yapamam.' Soru hiç bu kadar somut ve yalın olarak karşımıza çıkmamıştı doğrusu. Kendimle çarpıştıktan, enine boyuna düşündükten, kendimi nasıl iyi hissedeceğimi anladıktan sonra, mimar değil, devrimci olmam gerektiği, payıma bunun düştüğü, bunu yapmazsam hareketin bir kişi eksik yürüyeceği sonucuna vardım. Tarih yapmakla yazmak arasında kategorik bir ayrım yapmanın bu yanıtı verdiğim günkü kadar kolay ve hatta mümkün olmadığının farkına varmam için yalnızca bir yıl yetmişti.

Seksenler sonu ve doksanlar başında tarih yapmak devrimci hareketin 12 Eylül rejiminin sert darbeleri altında sarsılan hafızasını onarmasına katkıda bulunmaksızın yapabileceğiniz bir şey değildi. İşe buradan başlamadıkça, önceki deneyimin bilgisini yeniden mülk edinmeye, yaptıklarımız kadar yapamadıklarımız üzerine de sistematik bir düşünüşün araçlarını sağlamaya girişmedikçe, tarih yapmanın biricik kolektif imkânı olan devrimci hareketin yeniden kuruluşuna katılmış olmuyordunuz.

68'den Dev-Genç'e, THKP-C'yle 12 Mart'a, Mahir Çayan ve arkadaşlarıyla Kızıldere'ye...

Ertuğrul Kürkçü'nün gözü ve diliyle, Türkiye devrimci hareketinin 1970'lerde estirdiği fırtına ve sonrasına bakışlar, anımsayışlar...

■■■

Sezai Sarıoğlu

BÜLENT ULUER ANLATIYOR ÇERKESİM, TÜRKÜM, KÜRDÜM, SOSYALİSTİM

"Yenilmek her zaman kaybetmek demek değildir. Spartaküs yenildiği için Spartaküs'tür; eğer Spartaküs yenseydi adı sanı bilinmeyen Roma komutanlarından biri olurdu. Spartaküs'ü herkes biliyor çünkü mücadele edip güzel yenilerek de tarihe geçmek mümkün. Mahir'i, Deniz'i ve İbo'yu halklarımız biliyor ama onları katledenleri hatırlayan yok. Öte yandan tarih, hayatı ve siyaseti sadece 'kazanmak' üzerine kurgulayanların yanılgılarıyla doludur..." *–Bülent Uluer*

Yıllar kimi legal kimi illegal sınırları geçerek geçti: Almanya, Fransa, Suriye, Lübnan, İsveç; kimi zaman birlikte kimi zaman ayrı ayrı; sankî hiçbir yer onlar için yaşamı idame ettirmeye uygun değildi. Geride bıraktıkları her şey görünmez iplerle onları geriye çekiyordu. Bülent'le hayatları 1980 darbesinden kısa bir süre önce örgütsel olarak kesişmiş ve ülkeye dönünceye kadar da ortak çalışma içinde geçmişti. *-Mahir Sayın*

Biraz da Troçki gibidir; kitlelerin önünde onların ruhu gibi konuşur. Tabutunda yatan Dev-Genç'li o konuşunca dirilir. 'Şehitler ölmez" diyenlerimiz, Bülent Uluer'i ne kadar dinlese yeridir. Çünkü onun sesinde, herkesi ifade eden, Türk ile Kürdü, enternasyonalist ile milliyi, atesit ile Müslümanı, Sünnî ile Aleviyi, Ermeni ile hepimizi birleştiren tuhaf bir tını vardır.

-Veysi Sarısözen

■■■

Sabahattin Selim Erhan

KARADENİZİN ZEMHERİ ÇOCUKLARI

"Sabah... Hava soğuk...Selo erken kalkar. Hüseyin de uyanmıştır. Eğitim Fakültesi'nde okuyan geleceğin genç öğretmenlerinin güvenliklerinl alma sırası onlardadır. (...) Her gün, gece gündüz koşturmak onları epey yormaktadır. Buna her sabah altı, altı buçukta kalkmak da eklenince yorgunluk iylce artmaktadır. (...) Gelenler lyice kalabalıklaşır... Hiçbirinde tedirginlik yoktur, kızlı erkekli gruplar halinde sohbet ederlerken, 'Çoğunun bizden haberi bile yok' diye düşünür Selo. 'Umarım bu arkadaşlar ileride iyi birer öğretmen olurlar ve düşünen, sorgulayan, boyun eğmeyen, cıvıl cıvıl, yaşam dolu öğrenciler, gençler yetiştirirler... Bunda bizlm katkımızın olması her şeye değer...' Bunları düşünürken mahmurluktan kurtulduğunu ve yüzünün güldüğünü hisseder. Tanıdıklara selam verip 'Günaydın' demeye başlar, Hüseyin ve diğer grup da gelmiştir; gençler otobüse biner ve uzaklaşırlar. Ortalık saklnleşmiştir... Bir sabah daha görevlerini yapmanın rahatlığıyla derneğe doğru yürürler. Kendilerl de gençtir; geleceklerinl düşünmeden, kendilleri gibi genç insanların yarınları için yaşamlarını hiçe sayan, başka gençler için endişe duyan gençlerdirler aslında. Marştaki gibidirler; dil farkı bilmeyen, din farkı bilmeyen, sanki bir anadan doğmuş olan insanlardır."

Devrim bir atmosfer olayıdır... Dünyayı yorumlamak ve değiştirmek hevesiyle yanıp tutuşan bir devrimci o zaman dilimlnde oluşmuş atmosferin çocuğudur ama atmosferi yeniden üreten asi çocuktur. Kitabın olay örgüsü içinde, huyları kadar huysuzluklarıyla, clddiyetleri kadar şakalarıyla, korkuları kadar korkusuzluklarıyla, "acımasızlıkları" kadar "hümanizmleriyle" yer alan onlarca devrimci, tarihte ve coğrafyada "kül yutmayan," "diklenen," "yaşlarından

113x195,478 sayfa
Baskı Yılı: 2014

■■■

Sabahattin Selim Erhan

YİNE KAZACAĞIZ, YİNE KAÇACAĞIZI

Cuma günü geldi. Sabah gardiyanlarda bir telaş, gazeteciler gelecek diye. "Bize gelecekler mi?" dediğimizde, "Sizin için gellyorlar" dediler. 29 Haziran 1989 günü kalabalık sayıda gazeteci, tek televizyon kanalı olan TRT'nin kameramanı, Adalet Bakanı Müsteşarı ve Eskişehlr Başsavcısı gelmişti. Biz de demir parmaklıklı, zincirle bağlanmış kapıya yığılmış vaziyette duruyoruz. Hep bir ağızdan soru soruyorlar, soruların hepsl manşetlik ve magazinllk. "Durun bir dakika!" dedim, "Sorularınızın hepsine yanıt vereceğim ama önce benim diyeceklerim var. Biz devrimciyiz, içinde bulunduğumuz esaret koşullarından kurtulup mücadelemize devam etmek için, devrimci bir eylem ve başkaldırı olarak gördüğümüz tünel kazarak firar etme eylemini gerçekleştirdik. Ama son gün yakalandık, şu bilinsin ki, biz daha önce de kazdık, şimdl de kazdık ve yine kazacağız, yine kaçacağız. Hiçbir koşula boyun eğmeyeceğiz."

Türkiye'de hapishane üzerine, özellikle 12 Eylül'ün hapishaneleri üzerine pek çok anı ve öykü yazıldı. O kadar fazla olmamakla beraber, hapisten kaçmak üzerine de... Bu kitapta Sebahattin Sellm Erhan üç gerçek kaçış girlşiminin öyküsünü anlatıyor.

Kaçış eyleminin öyküsünden ibaret değil ama anlatılanlar. Ondan öte, bir direniş ruhunun öyküsüyle karşı karşıyayız. Dayatılan şartlara, özgürlüğün kısıtlanmasına ne olursa olsun direnen bir irade. Erhan'ın anlatısı, bu iradenin nasıl sınır tanımaz olabileceğini gösteriyor.

978-975-9051-99-0
113x195, 226 sayfa
Baskı Yılı: 2014

■■■

İsmet Öztürk

THKP-C'DEN KURTULUŞ'A MÜCADELE HAYATIM

"İleride tarihi yazacak araştırmacılara kaynak olmasını umduğum bu çalışma, bir açıdan da üstüme düşen devrimci bir görevin yerine getirilmesi anlamını taşıyor. Üstelik meraklıları için bu çaba belki, 60'lı ve 70'li yılların devrimci eylemleri, olayları içinde örgütlü mücadeleyi sürdürmeye çalışmış benim gibi bir insanın birikmiş malzemesini ortaya sermesi, mekteplı değil de alaylı bir devrimcinin nasıl olup da onca okur-yazar ve yazı erbabı arasında yer edindiğini de açıklayabilir. Benim gibi önceki hayatı bar, saz, kumarhane ve hapishaneden ibaret olmuş, mektep-medrese görmemiş bir insanın, ağzı bir iki laf edebilen düzeyde bir devrimci olması, insanların merakına mucip olduğu için, bazı yazar-çizer durumda olan arkadaşların benim hayatımı yazmaya talip olmaları, öte yandan birçok yoldaşımızın yaşadıklarını yazmamda ısrar etmeleri bu kitabın ortaya çıkmasında etkili olmuştur."

Çarşambalı yerel bir karakter olan İsmet Öztürk 'Çörtüğün İsmet'ine, 'Sosyalist Çörtüğün İsmet'e dönüşmesinin politik hikâyesi...

TİP'den, THKP-C'ye, buradan da *Kurtuluş Örgütü* önderliğine uzanan tarihi yolculuğun, İsmet Öztürk tarafından kaleme alınmış politik notları...

78-975-9051-99-0
113x195, 226 sayfa
Baskı Yılı: 2010

■■■

Mehmet Hakkı Yazıcı

KOCA BİR SEVDAYDI YAŞADIĞIMIZ

"O yıllara ilişkin elbette anlatacak çok şey var. Ama siz Hakkı Hocamın yazdıklarını okuyun. Onun yazdıkları 1968 sonrası Ankara'sının siyasi tarihinin bir parçasıdır. 1968 öğrenci hareketi ve Dev-Genç denen büyük bir örgütlenmenin doğması; sonra bu Dev-Genç içinden THKO, THKP-C ve TİKKO gibi silahlı mücadeleyi savunan bazı grupların ortaya çıkması; belki de en önemlisi, 12 Mart Askeri Darbesi'nden sonra, özellikle 1973 ile birlikte yeni öğrenci hareketinin nasıl oluştuğu ve şekillendiği... Örneğin, Ankara gençliği Mahir Çayan'ın firarda yazdığı ve sadece bir kopyası olan *Kesintisiz Devrim II–III*'ü Hakkı Yazıcı'nın elinden tanıdı. Tüm bunları bilmek isterseniz, onun anılarına bakmak zorundasınız." —*Taner Akçam*.

Arkadaşlarımı, eski yoldaşlarımı, kendi kuşağımı ve ardından gelen kuşağı, yalansız, riyasız seviyorum ben. Çünkü bizler, Türkiye'nin umut ve masumiyet çağının çocuklarıyız. Gerçekleştirmeyi başaramamış olsak da; savaşsız, sömürüsüz, adil bir dünya ve devrim uğruna yaşamlarını, gençliğini, aşklarını feda etmekten çekinmemiş olanlarız. Bir yanda büyük hatalarımız, ölümcül yanılgılarımız, öte yanda özverimiz, devrim inancımız ve umudumuzla, bir başka çağın trajik kaderli insanlarıyız. Bugün ayrı saflarda yer alsak bile, bizi birbirimize bağlayan bir geçmişimiz var. Benzer yanılgılardan, aynı yenilgilerden ve aynı devrimci ütopyadan, aynı zafer tutkusundan geliyoruz...

978-975-9051-78-5
113x195, 272 sayfa
Baskı Yılı: 2013

■■■

Mehmet Tepebaşı

YAŞANMAMIŞ SAYILAN ANILAR

Olaylar o kadar hızlı gelişiyor, etrafımız o kadar hızla daralıyordu ki, "niye böyle olduk?" demeye, kendimize soru sormaya bile fırsatımız olmuyordu. Yakalanmamak, yakalatmamak, eldekini korumak uğraşımızın tümünü kapsıyordu. Hemen herkes birbirleriyle ilişkisini bilerek koparmış, kendi imkanları içinde olabildiğince gizli, dar koşullarda yaşıyordu. Oysa şimdi, en sevdiklerinden bile kaçmak zorundasın. Tanıdık biriyle karşılaşmak bile insanı rahatsız ediyordu. Kendini devrim yapmaya çok yaklaşmış ya da devrim yapabilecek biricik bir hareketin insanları gören, çevresindeki her şeye müdahale etmeye alışmış, atıl kalmayı hiç düşünmemiş bir hareketin insanları olarak, şimdi hemen her şey karşısında yine ölesiye duyarlı ama güçten yoksun, eli kolu bağlı oturmak bizi müthiş etkiliyordu.

Yirmili yaşlarda devrimci bir genç... 12 Eylül darbesinin hemen ertesi... Türkiye'deki askeri diktatörlüğe karşı 'bir şeyler' yapabilmek için toplanmış devrimcilerin Suriye'de kurduğu kamp... Tartışmalar, hesaplaşmalar... Filistinlilerle ilişkiler... Tükenmeyen umutlar, sonrasında büyük hayal kırıklıkları...

12 Eylül sonrasının en karanlık günlerini olanca çıplaklığıyla anlatan sarsıcı bir tanıklık...

978-975-9051-96-9
113x195, 364 sayfa
Baskı Yılı: 2010

■■■

Mehmet Tepebaşı

UNUTULMASI İSTENEN YILLAR

İşkencecilerimin yüzüne bakıyorum. Evlerine gittiklerinde ne yaptıklarını düşünmeye uğraşıyorum. Ne yapıyorlar? Eşlerine, çocuklarına nasıl davranıyorlar? Onların gözlerine bakarken bir eziklik duyuyorlar mı? Yoksa, sol elle su içmemi engelleyerek günaha girmemi önleyen, dolayısıyla da büyük sevap kazandığını düşünen bekçinin dediği gibi, "Bunlar devletin üstüne yazılır!" diye mi düşünüyorlar? Akşam evlerinde eşlerine, "Bugün bir çocuk geldi; falaka, ters askı, cop sokma falan, hiçbir şey işlemiyor vallaî" diyerek, o gün yaptıklarından mı söz ediyorlar? En çok da çocukları var mı diye düşünüyorum. ... Ne düşünüyor onlar? Bunlar vatan haini, müstahaktır diye mi düşünüyorlar, yoksa yapmaz benim babam böyle şeyler mi diyorlar? Hangi çocuk, babasının, ne gerekçeyle olursa olsun, işkenceci olduğunu kabul edebilir ki?

978-605-4412-01-3
113x195, 262 sayfa
Baskı Yılı: 2010

■■■

Mahmut Memduh Uyan

KARDEŞİM HEPSİ HİKÂYE!

"...Yıllardır dallarından elimle koparamadığım turunç, limon, portakal önümde duruyordu. Uzattım elimi, turuncu tuttum, kendime doğru çektim, koparttım. Turunç elimde, öylece baktım, biraz evirip ovdum, burnuma doğru götürdüm, taze güçlü turunç kokusu içimi doldurdu... Yıllar sonra denizi doğrudan görmek için, dalgaların sesini dinleyerek sahilde yürümek için, martıların uçuşunu, denize dalışını, balığı alışını görmek için bastıramadığım bir özlemle, heyecanla karışık bir ürpertiyle limon ağaçlarının dallarını ayırarak, gözüme dallar batmasın diye bir o yana bir bu yana dolanarak yürüdüm. Denize kadar boş olan düzlük alana çıkınca, o mavilik, üzerinde köpüklerin uçuştuğu, çırpıntılı haliyle ta ufuk çizgisine kadar karşıma çıkmıştı. Durup bakmıştım öylece, yeniden keşfeder gibi, ilk kez görür gibi..."

Hikâye, birçok dilde aynı zamanda "tarih" anlamına geliyor. Elinizdeki kitap da Türkiye devrimci hareketi tarihinin en tartışmalı kesiti olan 70'li yılların genel akışına önemli etkilerde bulunmuş Devrimci Yol hareketinin Ana Gerilla Birliği Komutanı Mahmut Memduh Uyan'ın "1970'li yıllardan günümüze uzanan, yer yer geleceğe dokunan" hikâyesi, kendi dönemine tanıklığı.

Uyan, okuru Ankara'daki öğrenci ve mahalle direnişlerinden Karadeniz'e, Dersim dağlarından Suriye ve Lübnan'daki gerilla kamplarına, işkenceli sorgulardan hapishanelerdeki yaşam mücadelesine doğru bir yolculuğa çıkarıyor. Mamak ve Ceyhan hapishaneleri, Malatya dağları, Ana Gerilla Birliği, direnişler, katliamlar, umutlar, yılgınlıklar... yol boyunca resmi geçitte.

978-605-4878-26-0
113x195,478 sayfa
Baskı Yılı: 2015

■■■

Kolektif

KAKTÜSLER SUSUZ DA YAŞAR

Kadınlar Mamak Cezaevini Anlatıyor

Mamak... 12 Eylül darbesinin ardından bir cezaevi... Ve Türkiye'nin her tarafını çok sarsıcı bir şekilde etkileyen günlerde Mamak'ta ayakta kalmaya, direnmeye çalışan kadınlar... Direnirken birbiriyle dayanışan ve her acıdan bir kahkaha çıkaran kadınların...

Bir başkaldırı hikayesi. Gülerek, şarkı söyleyerek, hayır diyerek, birbiriyle dayanışarak, paylaşarak yaşanan bir hikaye...

"Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'ndeyken, bir güvercin ürekliğindeydik önceleri... Ürktük, çekindik, korktuk, kaygılandık ve de susmuştuk. Anlamaya çalıştık. Sonra toparlandık. İnsanlığımızı, kişiliğimizi, devrimci değerlerimizi savunmak üzere güçlerimizi birleştirdik. Suya atılan taş misali başladı bu başkaldırı... Önce küçük bir halka, sonra giderek büyüyen, çoğalan ve tüm suya yayılan halkalar gibi...

Sevgilerimiz büyüdükçe, dayanışmamız güçlendikçe, zulmün küçüldüğüne tanık olduk. Ölüm hücresinde, tabutlukta ya da bir başına tecritlerde, kafeslerde iken bile dostlukların, yoldaşlıkların sıcaklığı ısıttı üşüyen bedenlerimizi, yüreklerimizi... Bir de içimizi en çok acıtanın, kendi acımızdan çok, dostlarımızın acısına tanıklık etmek olduğunu öğrendik orada... Ve birlikte, daha bir dik durmayı, daha bir dik yürümeyi...

978-975-9051-32-7
115x210, 424 sayfa
İkinci baskı: 2015

■■■

KURTULUŞ

KENDİNİ ANLATIYOR / KURUCULAR I

1970'li yıllarda ortaya çıkan *Kurtuluş Hareketi* içinde mücadele vermiş, hareketin devrimci kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmuş isimlerle yapılan görüşmeleri içeren *KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR* dizisinin ilk iki kitabında *Kurtuluş Hareketi*'nin yedi kurucusuyla yapılan görüşmeler yer alıyor; ilk kitapta *İlhami Aras, Ali Demir* ve *Şaban İba* var.

SODİD (Sosyal Dayanışma ve İletişim Derneği) üyelerinin yürüttükleri sözlü tarih çalışmasının ürünü olarak yayınlanması planlanan kitaplarda, kurucuları takiben çeşitli politik kademelerde mücadele etmiş, Karadeniz gibi ***Kurtuluş***'un örgütlenmesinde ve ülke çapında kitlesellik kazanmasında özel bir yeri olan veya Kürdistan gibi siyasi ve ideolojik açıdan farklı ve tarihsel bir anlamı olan bölgelerde görev almış, gençlik hareketi veya işçi hareketinin içinde ya da mahalle örgütlenmelerinde sorumluluklar üstlenmiş kadınlara ve erkeklere yer verilecek.

Kurtuluş'un 40 yıla ulaşan tarihi dikkate alınarak yapılan bu çalışmada, bu 40 yılın tümü değil, doğduğu ve kitlesel bir devrimci hareket haline geldiği 1975-80 yıllarından, ağır illegalite koşullarında varlığını sürdürdüğü 1985 yılına kadar olan dönem ele alınmaktadır.

ISBN-13: 978-605-4878-43-5
9 786054 878635

*dipnot